నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

విసుద్ధిమగ్గ-మహాటీకా

(పఠమో భాగో)

గన్థారమ్భకథా

సద్ధమ్మరంసిమాలీ యో, వినేయ్యకమలాకరే;
విబోధేసి మహామోహ-తమం హన్త్వాన సబ్బసో.

ఞాణాతిసయబిమ్బం తం, విసుద్ధకరుణారుణం;
వన్దిత్వా నిరుపక్లేసం, **బుద్ధాదిచ్చం** మహోదయం.

లోకాలోకకరం **ధమ్మం,** గుణరస్మిసముజ్జలం;
అరియసఙ్ఘఞ్చ సమ్ఫుల్లం, విసుద్ధకమలాకరం.

వన్దనాజనితం పుఞ్ఞం, ఇతి యం రతనత్తయే;
హతన్తరాయో సబ్బత్థ, హుత్వాహం తస్స తేజసా.

సమ్పన్నసీలాచారేన, ధీమతా సుచివుత్తినా;
అజ్ఝేసితో **దాఠానాగత్థేరేన** థిరచేతసా.

విసుద్ధచరితో నాథో, యం విసుద్ధిమనుత్తరం;
పత్వా దేసేసి కరుణాసముస్సాహితమానసో.

తస్సా అధిగమూపాయో, విసుద్ధనయమణ్డితో;
విసుద్ధిమగ్గో యో వుత్తో, సువిసుద్ధపదక్కమో.

సువిసుద్ధం అసంకిణ్ణం, నిపుణత్థవినిచ్ఛయం;
మహావిహారవాసీనం, సమయం అవిలోమయం.

తస్స నిస్సాయ పోరాణం, కథామగ్గం అనాకులం;
తన్తినయానుగం సుద్ధం, కరిస్సామ**త్థవణ్ణనం.**

ఇతి ఆకఙ్ఖమానస్స, సద్ధమ్మస్స చిరట్ఠితిం;
విభజన్తస్స తస్సత్థం, నిసామయథ సాధవోతి.

నిదానాదికథావణ్ణనా

౧. స్వాయం **విసుద్ధిమగ్గో** యం సుత్తపదం నిస్సాయ పట్ఠపీయతి, తం తావ నిక్ఖిపిత్వా తస్స నిదానాదినిద్ధారణముఖేన నానప్పకారతో అత్థం సంవణ్ణేతుం ‘‘**సీలే పతిట్ఠాయా**’’తిఆది ఆరద్ధం. ధమ్మం సంవణ్ణేన్తేన హి ఆదితో తస్స నిదానం వత్తబ్బం, తతో పయోజనం పిణ్డత్థో పదత్థో సమ్బన్ధో అధిప్పాయో చోదనా సోధనం వత్తబ్బం. తథా చేవ ఆచరియేన పటిపన్నం. ఏత్థ హి **భగవన్తం కిరాతి**ఆది దేసనాయ నిదానపయోజననిద్ధారణం, **విసుద్ధిమగ్గం భాసిస్సన్తి**ఆది పిణ్డత్థనిద్ధారణం , **సీలే ఠత్వాతి**ఆది పదత్థసమ్బన్ధాధిప్పాయవిభావనా, **కిం సీలన్తి**ఆది చోదనా, తతో పరం సోధనం, సమాధిపఞ్ఞాకథాసుపి ఏసేవ నయో. కస్మా పనేత్థ విస్సజ్జనగాథా ఆదిమ్హి నిక్ఖిత్తా, న పుచ్ఛాగాథా. పుచ్ఛాపుబ్బికా హి విస్సజ్జనాతి? వుచ్చతే – తదత్థస్స మఙ్గలభావతో, సాసనస్స ఆదికల్యాణాదిభావవిభావనతో, భయాదిఉపద్దవనివారణేన అన్తరాయవిధమనతో, ఉపరి సంవణ్ణేతబ్బధమ్మసఙ్గహతో చాతి వేదితబ్బం.

ఏత్థాహ – కస్మా పనాయం విసుద్ధిమగ్గకథా వత్థుపుబ్బికా ఆరద్ధా, న సత్థుథోమనాపుబ్బికాతి? వుచ్చతే – విసుం అసంవణ్ణనాదిభావతో. **సుమఙ్గలవిలాసినీ**ఆదయో వియ హి దీఘనికాయాదీనం నాయం విసుం సంవణ్ణనా, న పకరణన్తరం వా అభిధమ్మావతారసుమతావతారాది వియ. తాసంయేవ పన సుమఙ్గలవిలాసినీఆదీనం విసేసభూతా. తేనేవాహ ‘‘**మజ్ఝే విసుద్ధిమగ్గో**’’తిఆది (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.గన్థారమ్భకథా; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.గన్థారమ్భకథా; సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.గన్థారమ్భకథా; అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.గన్థారమ్భకథా). అథ వా థోమనాపుబ్బికాపి చాయం కథా న వత్థుపుబ్బికావాతి దట్ఠబ్బం. సాసనే హి వత్థుకిత్తనం న లోకే వియ కేవలం హోతి, సాసనసమ్పత్తికిత్తనత్తా పన సత్థు అవిపరీతధమ్మదేసనాభావవిభావనేన సత్థుగుణసంకిత్తనం ఉల్లిఙ్గన్తమేవ పవత్తతి. తథా హి వక్ఖతి “ఏత్తావతా తిస్సో సిక్ఖా”తిఆది. **సోతాపన్నాదిభావస్స చ కారణన్తి** ఏత్థ హి **ఆది**-సద్దేన సబ్బసకదాగామిఅనాగామినో వియ సబ్బేపి అరహన్తో సఙ్గయ్హన్తి విభాగస్స అనుద్ధటత్తా. తేన తిణ్ణమ్పి బోధిసత్తానం నిబ్బేధభాగియా సీలాదయో ఇధ “సీలే పతిట్ఠాయా”తిఆదివచనేన సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బం. తిణ్ణమ్పి హి నేసం చరిమభవే విసేసతో సంసారభయిక్ఖణం, యథాసకం సీలే పతిట్ఠాయ సమథవిపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా తణ్హాజటావిజటనపటిపత్తి చ సమానాతి. అథ వా “సో ఇమం విజటయే జట”న్తి సాధారణవచనేన సాతిసయం, నిరతిసయఞ్చ తణ్హాజటావిజటనం గహితం. తత్థ యం నిరతిసయం సవాసనప్పహానతాయ. తేన సత్థు పహానసమ్పదా కిత్తితా హోతి, తన్నిమిత్తా ఞాణసమ్పదా చ. తదుభయేన నానన్తరికతాయ ఆనుభావసమ్పదాదయోపీతి. ఏవమ్పి థోమనాపుబ్బికాయం కథాతి వేదితబ్బం. అథ వా థోమనాపుబ్బికా ఏవాయం కథాతి దట్ఠబ్బం, “సబ్బధమ్మేసు అప్పటిహతఞాణచారో”తిఆదినా సత్థు థోమనం పురక్ఖత్వా సంవణ్ణనాయ ఆరద్ధత్తా. సా పనాయం యస్మా పుచ్ఛన్తస్స అజ్ఝాసయానురూపం బ్యాకరణసమత్థతాయ విభావనవసేన పవత్తితా, ఆచిణ్ణఞ్చేతం ఆచరియస్స యదిదం సంవణ్ణేతబ్బధమ్మానుకూలం సంవణ్ణనారమ్భే సత్థు అభిత్థవనం. తస్మా ఇమినా కారణేన ఏవమేత్థ థోమనా పవత్తితాతి. థోమనాకారస్స వుచ్చమానస్స కారణం ఉద్ధరన్తేన పఠమం విస్సజ్జనగాథం నిక్ఖిపిత్వా తస్సా నిదానచోదనాముఖేన పుచ్ఛాగాథం సరూపతో చ అత్థతో చ దస్సేత్వా తస్సా పుచ్ఛాయ అవిపరీతబ్యాకరణసమత్థభావావజోతనం భగవతో థోమనం పురక్ఖత్వా యథాధిప్పేతధమ్మసంవణ్ణనా కతా. తేనాహ “సీలే పతిట్ఠాయా”తిఆది. తత్థ గాథాయ అత్థో పరతో ఆవి భవిస్సతి.

ఇతీతిఆదీసు **ఇతీ**తి అయం **ఇతి**-సద్దో హేతు పరిసమాపనాదిపదత్థవిపరియాయపకారావధారణనిదస్సనాదిఅనేకత్థప్పభేదో. తథా హేస "రుప్పతీతి ఖో, భిక్ఖవే, తస్మా 'రూప'న్తి వుచ్చతీ"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౩.౭౯) హేతుమ్హి ఆగతో. "తస్మాతిహ మే, భిక్ఖవే, ధమ్మదాయాదా భవథ, మా ఆమిసదాయాదా. అత్థి మే తుమ్హేసు అనుకమ్పా 'కిన్తి మే సావకా ధమ్మదాయాదా భవేయ్యుం, నో ఆమిసదాయాదా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౯) పరిసమాపనే. "ఇతి వా ఇతి ఏవరూపా నచ్చగీతవాదితవిసూకదస్సనా పటివిరతో"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౧౯౨) ఆదిఅత్థే. "మాగణ్డియోతి తస్స బ్రాహ్మణస్స సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో నామం నామకమ్మం నామధేయ్యం నిరుత్తి బ్యఞ్జనం అభిలాపో"తిఆదీసు (మహాని॰ ౭౩, ౭౫) పదత్థవిపరియాయే. "ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, సప్పటిభయో బాలో, అప్పటిభయో పణ్డితో. సఉపద్దవో బాలో, అనుపద్దవో పణ్డితో. సఉపసగ్గో బాలో, అనుపసగ్గో పణ్డితో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౧౨౪) పకారే. "అత్థి ఇదప్పచ్చయా జరామరణన్తి ఇతి పుట్ఠేన సతా, ఆనన్ద, అత్థీతిస్స వచనీయం, కింపచ్చయా జరామరణన్తి ఇతి చే వదేయ్య, జాతిపచ్చయా జరామరణన్తి ఇచ్చస్స వచనీయ"న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౯౬) అవధారణే, సన్నిట్ఠానేతి అత్థో. "అత్థీతి ఖో, కచ్చాన, అయమేకో అన్తో, నత్థీతి ఖో, కచ్చాన, అయం దుతియో అన్తో"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౨.౧౫; ౩.౯౦) నిదస్సనే. ఇధాపి నిదస్సనే దట్ఠబ్బో, పకారేతిపి వత్తుం వట్టతేవ. పరమో పన ఇతి-సద్దో పరిసమాపనే దట్ఠబ్బో. **హీ**తి అవధారణే. **ఇద**న్తి ఆసన్నపచ్చక్ఖవచనం యథాధిగతస్స సుత్తపదస్స అభిముఖీకరణతో.

వుత్తన్తి అయం **వుత్త**-సద్దో సఉపసగ్గో, అనుపసగ్గో చ వప్పనవాపసమీకరణకేసోహారణజీవితవుత్తిపముత్తభావపావచనపవత్తితఅజ్ఝేసనకథనాదీసు దిస్సతి. తథా హి అయం –

> "గావో తస్స పజాయన్తి, ఖేత్తే వుత్తం విరూహతి;
> వుత్తానం ఫలమస్నాతి, యో మిత్తానం న దుబ్భతీ"తి. –

ఆదీసు (జా॰ ౨.౨౨.౧౯) వప్పనే ఆగతో. "నో చ ఖో పటివుత్త"న్తిఆదీసు (పారా॰ ౨౮౯) అట్ఠదన్తకాదీహి వాపసమీకరణే. "కాపటికో మాణవో దహరో వుత్తసిరో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౪౨౬) కేసోహారణే. "పన్నలోమో పరదత్తవుత్తో మిగభూతేన చేతసా విహరతీ"తిఆదీసు (చూళవ॰ ౩౩౨) జీవితవుత్తియం. "సేయ్యథాపి నామ పణ్డుపలాసో బన్ధనా పవుత్తో అభబ్బో హరితత్థాయా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౭౯; పారా॰ ౯౨; పాచి॰ ౬౬౬; మహావ॰ ౧౨౯) బన్ధనతో పముత్తభావే. "యేసమిదం ఏతరహి పోరాణం మన్తపదం గీతం పవుత్తం సమిహిత"న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౨౮౫; మ॰ ని॰ ౨.౪౨౭; మహావ॰ ౩౦౦) పావచనభావేన పవత్తితే. లోకే పన "వుత్తో గుణో వుత్తో పారాయనో"తిఆదీసు అజ్ఝేసనే. "వుత్తం ఖో పనేతం భగవతా 'ధమ్మదాయాదా మే, భిక్ఖవే, భవథ, మా ఆమిసదాయాదా'తి"ఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౦) కథనే. ఇధాపి కథనే ఏవ దట్ఠబ్బో. తస్మా "ఇతి హి ఏవమేవ ఇదం సుత్తం దేసిత"న్తి యథానిక్ఖిత్తం గాథం దేసితభావేన నిదస్సేతి. తస్సా వా దేసితాకారం అవధారేతి.

కస్మాతి హేతుమ్హి నిస్సక్కం. **పనా**తి వచనాలఙ్కారమత్తం. ఉభయేనాపి కారణం పుచ్ఛతి. **ఏత**న్తి యథావుత్తం సుత్తపదం పచ్చామసతి. **వుత్త**న్తి పుచ్ఛానిమిత్తం. తదత్థస్స అత్తనో బుద్ధియం విపరివత్తమానతం ఉపాదాయ "ఇద"న్తి వత్వా పున భగవతా భాసితాకారం సన్ధాయ "ఏత"న్తి వుత్తం. సకలేన పనానేన వచనేన దేసనాయ నిదానం జోతితం హోతి.

పరతో తస్సా దేసకదేసకాలపటిగ్గాహకే విభావేతుం ''**భగవన్తం కిరా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **కిరాతి** అనుస్సవనత్థే నిపాతో. తేన వుచ్చమానస్సత్థస్స అను అను సుయ్యమానతం దీపేతి. **రత్తిభాగేతి** రత్తియా ఏకస్మిం కోట్ఠాసే, మజ్ఝిమయామేతి అధిప్పాయో. వేస్సవణాదయో వియ అపాకటనామధేయ్యత్తా **అఞ్ఞతరో**. దేవో ఏవ **దేవపుత్తో. సంసయసముగ్ఘాటత్థన్తి** విచికిచ్ఛాసల్లసముద్ధరణత్థం పుచ్ఛీతి యోజనా. "సంసయసముగ్ఘాటత్థ"న్తి చ ఇమినా పఞ్చసు పుచ్ఛాసు అయం విమతిచ్ఛేదనాపుచ్ఛాతి దస్సేతి. యేన అత్థేన తణ్హా "జటా"తి వుత్తా, తమేవ అత్థం దస్సేతుం ''**జాలినియా**''తిఆది వుత్తం. సా హి అట్ఠసతతణ్హావిచరితప్పభేదో అత్తనో అవయవభూతో ఏవ జాలో ఏతిస్సా అత్థీతి "జాలినీ"తి వుచ్చతి.

ఇదానిస్సా జటాకారేన పవత్తిం దస్సేతుం ''**సా హీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **రూపాదీసు ఆరమ్మణేసూతి** తస్సా పవత్తిట్ఠానమాహ, రూపాదిఛళారమ్మణవినిముత్తస్స తణ్హావిసయస్స అభావతో. **హేట్ఠుపరియవసేనాతి** కదాచి రూపారమ్మణే కదాచి యావ ధమ్మారమ్మణే కదాచి ధమ్మారమ్మణే కదాచి యావ రూపారమ్మణేతి ఏవం హేట్ఠా, ఉపరి చ పవత్తివసేన. దేసనాక్కమేన చేత్థ హేట్ఠుపరియతా దట్ఠబ్బా. కదాచి కామభవే కదాచి రూపభవే కదాచి అరూపభవే కదాచి వా అరూపభవే...పే.... కదాచి కామభవేతి ఏవమేత్థ హేట్ఠుపరియవసేన పవత్తి వేదితబ్బా. సబ్బసఙ్ఖారానం ఖణే ఖణే భిజ్జనసభావత్తా అపరాపరుప్పత్తి ఏత్థ సంసిబ్బనన్తి ఆహ ''**పునప్పునం ఉప్పజ్జనతో**''తి. ''**సంసిబ్బనట్ఠేనా**''తి ఇదం యేన సమ్బన్ధేన జటా వియాతి జటాతి జటాతణ్హానం ఉపమూపమేయ్యతా, తందస్సనం. అయం హేత్థ అత్థో – యథా జాలినో వేళుగుమ్బస్స సాఖా, కోససఞ్చయాదయో చ అత్తనా అత్తనో అవయవేహి సంసిబ్బితా వినద్ధా "జటా"తి వుచ్చన్తి, ఏవం తణ్హాపి సంసిబ్బనసభావేనాతి, "సంసిబ్బితట్ఠేనా"తి వా పాఠో, అత్తనావ అత్తనో సంసిబ్బితభావేనాతి అత్థో. అయం హి తణ్హా కోసకారకిమి వియ అత్తనావ అత్తానమ్పి సంసిబ్బన్తీ పవత్తతి. తేనాహ భగవా "రూపతణ్హా లోకే పియరూపం సాతరూపం, ఏత్థేసా తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతి, ఏత్థ నివిసమానా నివిసతీ"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౨.౪౦౦; మ॰ ని॰ ౧.౧౩౬; విభ॰ ౨౦౩). ఇమే సత్తా "మమ ఇద"న్తి పరిగ్గహితం వత్థుం అత్తనిబ్బిసేసం మఞ్ఞమానా అబ్భన్తరిమం కరోన్తి. అబ్భన్తరత్థో చ అన్తోసద్దోతి సకపరిక్ఖారే ఉప్పజ్జమానాపి తణ్హా "అన్తోజటా"తి వుత్తా. పబ్బజితస్స పత్తాది, గహట్ఠస్స హత్థిఆది సకపరిక్ఖారో.

"అత్తా"తి భవతి ఏత్థ అభిమానోతి **అత్తభావో,** ఉపాదానక్ఖన్ధపఞ్చకం. సరీరన్తి కేచి. మమ అత్తభావో సున్దరో, అసుకస్స వియ మమ అత్తభావో భవేయ్యాతి వా ఆదినా సకఅత్తభావాదీసు తణ్హాయ ఉప్పజ్జమానాకారో వేదితబ్బో. అత్తనో చక్ఖాదీని **అజ్ఝత్తికాయతనాని**. అత్తనో, పరేసఞ్చ రూపాదీని **బాహిరాయతనాని**. పరేసం సబ్బాని వా, సపరసన్తతిపరియాపన్నాని వా చక్ఖాదీని **అజ్ఝత్తికాయతనాని**. తథా రూపాదీని **బాహిరాయతనాని**. పరిత్తమహగ్గతభవేసు పవత్తియాపి తణ్హాయ **అన్తోజటాబహిజటా**భావో వేదితబ్బో. కామభవో హి కస్సచిపి కిలేసస్స అవిక్ఖమ్భితత్తా కథఞ్చిపి అవిముత్తో అజ్ఝత్తగ్గహణస్స విసేసపచ్చయోతి "అజ్ఝత్తం, అన్తో"తి చ వుచ్చతి. తబ్బిపరియాయతో రూపారూపభవో "బహిద్ధా, బహీ"తి చ. తేనాహ భగవా "అజ్ఝత్తసంయోజనో పుగ్గలో, బహిద్ధాసంయోజనో పుగ్గలో"తి (అ॰ ని॰ ౨.౩౭). విసయభేదేన, పవత్తిఆకారభేదేన చ అనేకభేదభిన్నమ్పి తణ్హం జటాభావసామఞ్ఞేన ఏకన్తి గహేత్వా ''**తాయ ఏవం ఉప్పజ్జమానాయ జటాయా**''తి వుత్తం. సా పన "పజా"తి వుత్తసత్తసన్తానపరియాపన్నా ఏవ హుత్వా పునప్పునం తం జటేన్తీ వినన్ధన్తీ పవత్తతీతి ఆహ ''**జటాయ జటితా పజా**''తి. తథా హి పరమత్థతో యదిపి అవయవబ్యతిరేకేన సముదాయో నత్థి, ఏకదేసో పన సముదాయో నామ న హోతీతి అవయవతో సముదాయం భిన్నం కత్వా ఉపమూపమేయ్యం దస్సేన్తో ''**యథా నామ వేళుజటాదీహి...పే.... సంసిబ్బితా**''తి ఆహ. ఇమం జటన్తి సమ్బన్ధో. తీసు ధాతూసు ఏకమ్పి అసేసేత్వా సంసిబ్బనేన **తేధాతుకం జటేత్వా ఠితం**. తేనస్సా

మహావిసయతం, విజటనస్స చ సుదుక్కరభావమాహ. **''విజటేతుం కో సమత్థో''**తి ఇమినా "విజటయే"తి పదం సత్తిఅత్థం, న విధిఆదిఅత్థన్తి దస్సేతి.

ఏవం "అన్తోజటా"తిఆదినా పుట్ఠో పన అస్స దేవపుత్తస్స ఇమం గాథమాహాతి సమ్బన్ధో. "ఏదిసోవ ఇమం పఞ్హం విస్సజ్జేయ్యా"తి సత్థారం గుణతో దస్సేన్తో **''సబ్బధమ్మేసు అప్పటిహతఞాణచారో''**తిఆదిమాహ. తత్థ **సబ్బధమ్మేసూతి** అతీతాదిభేదభిన్నేసు సబ్బేసు ఞేయ్యధమ్మేసు. **అప్పటిహతఞాణచారో**తి అనవసేసఞేయ్యావరణప్పహానేన నిస్సఙ్గచారత్తా నవిహతఞాణపవత్తికో. ఏతేన తీసు కాలేసు అప్పటిహతఞాణతావిభావనేన ఆదితో తిణ్ణం ఆవేణికధమ్మానం గహణేనేవ తదేకలక్ఖణతాయ తదవినాభావతో చ భగవతో సేసావేణికధమ్మానమ్పి గహితభావో వేదితబ్బో. దిబ్బన్తి కామగుణాదీహి కీళన్తి లళన్తి, తేసు వా విహరన్తి, విజయసమత్థతాయోగేన పచ్చత్థికే విజేతుం ఇచ్ఛన్తి, ఇస్సరియధనాదిసక్కారదానగ్గహణం, తంతంఅత్థానుసాసనఞ్చ కరోన్తా వోహరన్తి, పుఞ్ఞాతిసయయోగానుభావప్పత్తాయ జుతియా జోతన్తి, యథాధిప్పేతఞ్చ విసయం అప్పటిఘాతేన గచ్ఛన్తి, యథిచ్ఛితనిప్ఫాదనే చ సక్కోన్తీతి **దేవా**. అథ వా దేవనీయా తంతంబ్యసననిత్థరణత్థికేహి సరణం పరాయణన్తి గమనీయా, అభిత్థవనీయా వా, సోభావిసేసయోగేన కమనీయాతి వా **దేవా**. తే తివిధా – సమ్ముతిదేవా ఉపపత్తిదేవా విసుద్ధిదేవాతి. భగవా పన నిరతిసయాయ అభిఞ్ఞాకీళాయ ఉత్తమేహి దిబ్బబ్రహ్మఅరియవిహారేహి సపరసన్తానగతపఞ్చవిధమారవిజయిచ్ఛానిప్ఫత్తియా చిత్తిస్సరియసత్తధనాదిసమ్మాపటిపత్తి అవేచ్చపసాదసక్కారదానగ్గహణసఙ్ఖాతేన, ధమ్మసభావపుగ్గలజ్ఝాసయానురూపానుసాసనీసఙ్ఖాతేన చ వోహారాతిసయేన పరమాయ పఞ్ఞాసరీరప్పభాసఙ్ఖాతాయ జుతియా, అనఞ్ఞసాధారణాయ ఞాణసరీరగతియా, మారవిజయసబ్బసబ్బఞ్ఞుగుణపరహితనిప్ఫాదనేసు అప్పటిహతాయ సత్తియా చ సమన్నాగతత్తా సదేవకేన లోకేన "సరణ"న్తి గమనీయతో, అభిత్థవనీయతో, భత్తివసేన కమనీయతో చ సబ్బే తే దేవే తేహి గుణేహి అభిభుయ్య ఠితత్తా తేసం దేవానం సేట్ఠో ఉత్తమో దేవోతి **దేవదేవో**. సబ్బదేవేహి పూజనీయతరో దేవోతి వా, విసుద్ధిదేవభావస్స వా సబ్బఞ్ఞుగుణాలఙ్కారస్స వా అధిగతత్తా అఞ్ఞేసం దేవానం అతిసయేన దేవోతి **దేవదేవో**.

అపరిమాణాసు లోకధాతూసు అపరిమాణానం సక్కానం, మహాబ్రహ్మానఞ్చ గుణాభిభవనతో అధికో అతిసయో అతిరేకతరో వా సక్కో బ్రహ్మా చాతి **సక్కానం అతిసక్కో బ్రహ్మానం అతిబ్రహ్మా**. ఞాణప్పహానదేసనావిసేసేసు సదేవకే లోకే కేనచి అవిక్ఖమ్భనీయట్ఠానతాయ కుతోచిపి ఉత్రస్తాభావతో చతూహి వేసారజ్జేహి విసారదోతి **చతువేసారజ్జవిసారదో**. యం సన్ధాయ వుత్తం "సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తే పటిజానతో ఇమే ధమ్మా అనభిసమ్బుద్ధాతి తత్ర వత మం సమణో వా…పే.… వేసారజ్జప్పత్తో విహరామీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౦; అ॰ ని॰ ౪.౮). ఠానాఠానఞాణాదీహి దసహి ఞాణబలేహి సమన్నాగతత్తా **దసబలధరో**. యం సన్ధాయ వుత్తం "ఇధ తథాగతో ఠానఞ్చ ఠానతో, అట్ఠానఞ్చ అట్ఠానతో యథాభూతం పజానాతీ"తిఆది (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౧; విభ॰ ౭౬౦). యం కిఞ్చి ఞేయ్యం నామ, తత్థ సబ్బత్థేవ అనావటఞాణతాయ **అనావరణఞాణో**. తఞ్చ సబ్బం సమన్తతో సబ్బాకారతో హత్థతలే ఆమలకం వియ పచ్చక్ఖతో దస్సనసమత్థేన ఞాణచక్ఖునా సమన్నాగతత్తా **సమన్తచక్ఖు,** సబ్బఞ్ఞూతి అత్థో. ఇమేహి పన ద్వీహి పదేహి పచ్ఛిమాని ద్వే అసాధారణఞాణాని గహితాని. భాగ్యవన్తతాదీహి కారణేహి **భగవా**. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం పరతో **బుద్ధానుస్సతినిద్దేసే** (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౩ ఆదయో) విత్థారతో ఆగమిస్సతి.

ఏత్థ చ "సబ్బధమ్మేసు అప్పటిహతఞాణచారో"తి ఇమినా తియద్ధారుళ్హానం పుచ్ఛానం భగవతో బ్యాకరణసమత్థతాయ దస్సితాయ కిం దేవతానమ్పి పుచ్ఛం బ్యాకాతుం సమత్థో భగవాతి ఆసఙ్కాయ తన్నివత్తనత్థం "దేవదేవో"తి వుత్తం.

దేవానం అతిదేవో సక్కో దేవానమిన్దో దేవతానం పఞ్ఞం విస్సజ్జేతి, "తతో ఇమస్స కో విసేసో"తి చిన్తేన్తానం తన్నివత్తనత్థం "సక్కానం అతిసక్కో"తి వుత్తం. సక్కేనపి పుచ్ఛితమత్థం సనఙ్కుమారాదయో బ్రహ్మానో విస్సజ్జేన్తి, "తతో ఇమస్స కో అతిసయో"తి చిన్తేన్తానం తన్నివత్తనత్థం "బ్రహ్మానం అతిబ్రహ్మా"తి వుత్తం. అయం చస్స విసేసో చతువేసారజ్జదసబలఞాణేహి పాకటో జాతోతి దస్సనత్థం "చతు...పే.... ధరో"తి వుత్తం. ఇమాని చ ఞాణాని ఇమస్స ఞాణద్వయస్స అధిగమేన సహేవ సిద్ధానీతి దస్సనత్థం "అనావరణఞాణో సమన్తచక్ఖూ"తి వుత్తం. తయిదం ఞాణద్వయం పుఞ్ఞఞాణసమ్భారూపచయసిద్ధాయ భగ్గదోసతాయ సిద్ధన్తి దస్సేన్తో "భగవా"తి అవోచాతి. ఏవమేతేసం పదానం గహణే పయోజనం, అనుపుబ్బి చ వేదితబ్బా. యం పనేతం పచ్ఛిమం అనావరణఞాణం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణన్తి ఞాణద్వయం, తం అత్థతో అభిన్నం. ఏకమేవ హి తం ఞాణం విసయపవత్తిముఖేన అఞ్ఞేహి అసాధారణభావదస్సనత్థం ద్విధా కత్వా వుత్తం. అనవసేససఙ్ఖతాసఙ్ఖతసమ్ముతిధమ్మారమ్మణతాయ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, తత్థావరణాభావతో నిస్సఙ్గచారముపాదాయ "అనావరణఞాణ"న్తిపి వుత్తం. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం పరతో **బుద్ధానుస్సతినిద్దేసే** (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౩ ఆదయో) వక్ఖామ.

౨. మహన్తే సీలక్ఖన్ధాదికే ఏసీ గవేసీతి మహేసి, భగవా. తేన **మహేసినా. వణ్ణయన్తో**తి వివరన్తో విత్థారేన్తో. **యథాభూత**న్తి అవిపరీతం. **సీలాదిభేదన**న్తి సీలసమాధిపఞ్ఞాదివిభాగం. **సుదుల్లభ**న్తి అట్ఠక్ఖణవజ్జితేన నవమేన ఖణేన లద్ధబ్బత్తా సుట్ఠు దుల్లభం. **సీలాదిసఙ్గహ**న్తి సీలాదిక్ఖన్ధత్తయసఙ్గహం. అరియమగ్గో హి తీహి ఖన్ధేహి సఙ్గహితో సప్పదేసత్తా నగరం వియ రజ్జేన, న తయో ఖన్ధా అరియమగ్గేన నిప్పదేసత్తా. వుత్తఞ్హేతం "న ఖో, ఆవుసో విసాఖ, అరియేన అట్ఠఙ్గికేన మగ్గేన తయో ఖన్ధా సఙ్గహితా; తీహి చ ఖో, ఆవుసో విసాఖ, ఖన్ధేహి అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో సఙ్గహితో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౬౨). కిలేసచోరేహి అపరిపన్థనీయతాయ **ఖేమం**. అన్తద్వయపరివజ్జనతో, మాయాదికాయవఙ్కాదిప్పహానతో చ **ఉజుం**. సబ్బేసం సంకిలేసధమ్మానం మారణవసేన గమనతో పవత్తనతో, నిబ్బానస్స మగ్గనతో, నిబ్బానత్థికేహి మగ్గితబ్బతో చ **మగ్గం. విసుద్ధియా**తి నిబ్బానాయ, విసుద్ధిభావాయ వా, అరహత్తాయాతి అత్థో.

యథాభూతం అజానన్తాతి ఏవం సీలవిసుద్ధిఆదివిసుద్ధిపరమ్పరాయ అధిగన్తబ్బో ఏవరూపో ఏవంకిచ్చకో ఏవమత్థోతి యాథావతో అనవబుజ్ఝన్తా. సకలసంకిలేసతో, సంసారతో చ సుద్ధిం విముత్తిం కామేన్తి పత్థేన్తీతి **సుద్ధికామా. అపి**-సద్దో సమ్భావనే. తేన న కేవలం సీలమత్తేన పరితుట్ఠా, అథ ఖో విసుద్ధికామాపి సమానాతి దస్సేతి. **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. భావనాయ యుత్తపయుత్తతాయ **యోగినో వాయమన్తాపి** విసుద్ధిం ఉద్దిస్స పయోగం పరక్కమం కరోన్తాపి ఉపాయస్స అనధిగతత్తా **విసుద్ధిం నాధిగచ్ఛన్తీ**తి యోజనా. **తేస**న్తి యోగీనం. కామఞ్చాయం విసుద్ధిమగ్గో సమన్తభద్దకత్తా సవనధారణపరిచయాదిపసుతానం సబ్బేసమ్పి పామోజ్జకరో, యోగీనం పన సాతిసయం పమోదహేతూతి ఆహ ''**తేసం పామోజ్జకరణ**''న్తి. బాహిరకనికాయన్తరలద్ధీహి అసమ్మిస్సతాయ సుట్ఠు విసుద్ధవినిచ్ఛయత్తా **సువిసుద్ధవినిచ్ఛయం. మహావిహారవాసీన**న్తి అత్తనో అపస్సయభూతం నికాయం దస్సేతి . **దేసనానయనిస్సిత**న్తి ధమ్మసంవణ్ణనానయసన్నిస్సితం. ఏత్థ చ "తేసం పామోజ్జకరణ"న్తిఆదినా సబ్బసంకిలేసమలవిసుద్ధతాయ విసుద్ధిం నిబ్బానం పత్థేన్తానం యోగీనం ఏకంసేన తదావహత్తా పామోజ్జకరో ఞాణుత్తరేహి సమ్మాపటిపన్నేహి అధిట్ఠితత్తా సుట్ఠు సమ్మా విసుద్ధవినిచ్ఛయో మహావిహారవాసీనం కథామగ్గోతి దస్సేతి. **సక్కచ్చం మే భాసతో** సక్కచ్చం నిసామయథాతి యోజేతబ్బం.

ఏత్థ చ "ఇమిస్సా దాని గాథాయా"తి ఇమినా విసుద్ధిమగ్గభాసనస్స నిస్సయం, "కథితాయ మహేసినా"తి ఇమినా తస్స పమాణభావం, "యథాభూతం అత్థం సీలాదిభేదన"న్తి ఇమినా అవిపరీతపిణ్డత్థం, "సుదుల్లభం...పే.... యోగినో"తి

ఇమినా నిమిత్తం, ‘‘**తేసం పామోజ్జకరణ**’’న్తి ఇమినా పయోజనం, “వణ్ణయన్తో అత్థం, సువిసుద్ధవినిచ్ఛయం మహావిహారవాసీనం దేసనానయనిస్సితం, సక్కచ్చ”న్తి చ ఇమినా కరణప్పకారం దస్సేత్వా “విసుద్ధికామా సబ్బేపి, నిసామయథ సాధవో”తి ఇమినా తత్థ సక్కచ్చసవనే సాధుజనే నియోజేతి. సాధుకం సవనపటిబద్ధా హి సాసనసమ్పత్తి.

౩. వచనత్థవిభావనేన పవేదితవిసుద్ధిమగ్గసామఞ్ఞత్థస్స విసుద్ధిమగ్గకథా వుచ్చమానా అభిరుచిం ఉప్పాదేతీతి పదత్థతో విసుద్ధిమగ్గం విభావేతుం ‘‘**తత్థ విసుద్ధీ**’’తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థా**తి యదిదం “విసుద్ధిమగ్గం భాసిస్స”న్తి ఏత్థ విసుద్ధిమగ్గపదం వుత్తం, తత్థ. **సబ్బమలవిరహిత**న్తి సబ్బేహి రాగాదిమలేహి, సబ్బేహి సంకిలేసమలేహి చ విరహితం వివిత్తం. తతో ఏవ **అచ్చన్తపరిసుద్ధం,** సబ్బదా సబ్బథా చ విసుద్ధన్తి అత్థో. యథావుత్తం విసుద్ధిం మగ్గతి గవేసతి అధిగచ్ఛతి ఏతేనాతి **విసుద్ధిమగ్గో**. తేనాహ ‘‘**మగ్గోతి అధిగమూపాయో వుచ్చతీ**’’తి. విసుద్ధిమగ్గోతి చ నిప్పరియాయేన లోకుత్తరమగ్గో వేదితబ్బో, తదుపాయత్తా పన పుబ్బభాగమగ్గో, తన్నిస్సయో కథాపబన్ధో చ తథా వుచ్చతి.

స్వాయం విసుద్ధిమగ్గో సత్థారా దేసనావిలాసతో, వేనేయ్యజ్ఝాసయతో చ నానానయేహి దేసితో, తేసు అయమేకో నయో గహితోతి దస్సేతుం ‘‘**సో పనాయ**’’న్తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **కత్థచీ**తి కిస్మిఞ్చి సుత్తే. **విపస్సనామత్తవసేనేవా**తి అవధారణేన సమథం నివత్తేతి. సో హి తస్సా పటియోగీ, న సీలాది. మత్త-సద్దేన చ విసేసనివత్తిఅత్థేన సవిసేసం సమాధిం నివత్తేతి. సో ఉపచారప్పనాభేదో విపస్సనాయానికస్స దేసనాతి కత్వా న సమాధిమత్తం. న హి ఖణికసమాధిం వినా విపస్సనా సమ్భవతి. విపస్సనాతి చ తివిధాపి అనుపస్సనా వేదితబ్బా, న అనిచ్చానుపస్సనావ. న హి అనిచ్చదస్సనమత్తేన సచ్చాభిసమయో సమ్భవతి. యం పన గాథాయం అనిచ్చలక్ఖణస్సేవ గహణం కతం, తం యస్స తదేవ సుట్ఠుతరం పాకటం హుత్వా ఉపట్ఠాతి, తాదిసస్స వసేన. సోపి హి ఇతరం లక్ఖణద్వయం విభూతతరం కత్వా సమ్మసిత్వా విసేసం అధిగచ్ఛతి, న అనిచ్చలక్ఖణమేవ.

సబ్బే సఙ్ఖారాతి సబ్బే తేభూమకసఙ్ఖారా, తే హి సమ్మసనీయా. **అనిచ్చా**తి న నిచ్చా అద్ధువా ఇత్తరా ఖణభఙ్గురాతి. **పఞ్ఞాయా**తి విపస్సనాపఞ్ఞాయ. **పస్సతి** సమ్మసతి. **అథ** పచ్ఛా ఉదయబ్బయఞాణాదీనం ఉప్పత్తియా ఉత్తరకాలం. **నిబ్బిన్దతి దుక్ఖే**తి తస్మింయేవ అనిచ్చాకారతో దిట్ఠే “సబ్బే సఙ్ఖారా”తి వుత్తే తేభూమకే ఖన్ధపఞ్చకసఙ్ఖాతే దుక్ఖే నిబ్బిన్దతి నిబ్బిదాఞాణం పటిలభతి. **ఏస మగ్గో విసుద్ధియా**తి ఏస నిబ్బిదానుపస్సనాసఙ్ఖాతో విరాగాదీనం కారణభూతో నిబ్బానస్స అధిగమూపాయో.

ఝానపఞ్ఞావసేనాతి సమథవిపస్సనావసేన. **ఝాన**న్తి చేత్థ విపస్సనాయ పాదకభూతం ఝానం అధిప్పేతం. **యమ్హీ**తి యస్మిం పుగ్గలే. **ఝానఞ్చ పఞ్ఞా చా**తి ఏత్థాయమత్థో – యో పుగ్గలో ఝానం పాదకం కత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా తం ఉస్సుక్కాపేతి. **స వే నిబ్బానసన్తికే**తి సో బ్యత్తం నిబ్బానస్స సమీపే ఏకన్తతో నిబ్బానం అధిగచ్ఛతీతి.

కమ్మన్తి మగ్గచేతనా. సా హి అపచయగామితాయ సత్తానం సుద్ధిం ఆవహతి. **విజ్జా**తి సమ్మాదిట్ఠి. **సీల**న్తి సమ్మావాచాకమ్మన్తా. **జీవితముత్తమ**న్తి సమ్మాఆజీవో. **ధమ్మో**తి అవసేసా చత్తారో అరియమగ్గధమ్మా. అథ వా **కమ్మ**న్తి సమ్మాకమ్మన్తస్స గహణం. “యా చావుసో విసాఖ, సమ్మాదిట్ఠి, యో చ సమ్మాసఙ్కప్పో, ఇమే ధమ్మా పఞ్ఞాక్ఖన్ధే సఙ్గహితా”తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౬౨) వచనతో. **విజ్జా**తి సమ్మాదిట్ఠిసమ్మాసఙ్కప్పానం గహణం. **ధమ్మో**తి సమాధి “ఏవంధమ్మా తే భగవన్తో అహేసు”న్తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౫.౩౭౮) వియ. తగ్గహణేనేవ “యో చావుసో విసాఖ, సమ్మావాయామో, యా చ

సమ్మాసతి, యో చ సమ్మాసమాధి, ఇమే ధమ్మా సమాధిక్ఖన్ధే సఙ్గహితా”తి వచనతో సమ్మావాయామసతీనమ్పి గహణం దట్ఠబ్బం. **సీల**న్తి సమ్మావాచాజీవానం. **జీవితముత్తమ**న్తి ఏవరూపస్స అరియపుగ్గలస్స జీవితం ఉత్తమం జీవితన్తి ఏవమేత్థ అట్ఠఙ్గికో అరియమగ్గో వుత్తోతి వేదితబ్బో.

సీలాదివసేనాతి సీలసమాధిపఞ్ఞావీరియవసేన. **సబ్బదా**తి సమాదానతో పభుతి సబ్బకాలం. **సీలసమ్పన్నో**తి చతుపారిసుద్ధిసీలసమ్పదాయ సమ్పన్నో సమన్నాగతో. **పఞ్ఞవా**తి లోకియలోకుత్తరాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **సుసమాహితో**తి తంసమ్పయుత్తేన సమాధినా సుట్ఠు సమాహితో. **ఆరద్ధవీరియో**తి అకుసలానం ధమ్మానం పహానాయ, కుసలానం ధమ్మానం ఉపసమ్పదాయ పగ్గహితవీరియో. **పహితత్తో**తి నిబ్బానం పతిపేసితత్తతాయ కాయే చ జీవితే చ నిరపేక్ఖచిత్తో. **ఓఘ**న్తి కామోఘాదిచతుబ్బిధమ్పి ఓఘం, సంసారమహోఘమేవ వా.

ఏకాయనోతి ఏకమగ్గో. మగ్గపరియాయో హి ఇధ అయన-సద్దో, తస్మా ఏకపథభూతో అయం, భిక్ఖవే, మగ్గో, న ద్వేధాపథభూతోతి అత్థో. ఏకం వా నిబ్బానం అయతి గచ్ఛతీతి ఏకాయనో, ఏకేన వా గణసఙ్గణికం పహాయ వివేకట్ఠేన అయితబ్బో పటిపజ్జితబ్బోతి ఏకాయనో, అయన్తి తేనాతి వా అయనో, ఏకస్స సేట్ఠస్స భగవతో అయనోతి ఏకాయనో, తేన ఉప్పాదితత్తా, ఏకస్మిం వా ఇమస్మింయేవ ధమ్మవినయే అయనోతి ఏకాయనో. **సత్తానం విసుద్ధియా**తి రాగాదిమలేహి, అభిజ్ఝావిసమలోభాదిఉపక్కిలేసేహి చ సత్తానం విసుద్ధత్థాయ విసుజ్ఝనత్థాయ. **యదిద**న్తి నిపాతో, యే ఇమేతి అత్థో. పుబ్బే సరణలక్ఖణేన మగ్గట్ఠేన చ మగ్గోతి వుత్తస్సేవ కాయాదివిసయభేదేన చతుబ్బిధత్తా ‘‘**చత్తారో సతిపట్ఠానా**’’తి వుత్తం. **సమ్మప్పధానాదీసూ**తి ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన అప్పమాదాభిరతిఆదీనం సఙ్గహో వేదితబ్బో . అప్పమాదాభిరతిఆదివసేనాపి హి కత్థచి విసుద్ధిమగ్గో దేసితో. యథాహ –

“అప్పమాదరతో భిక్ఖు, పమాదే భయదస్సి వా;
అభబ్బో పరిహానాయ, నిబ్బానస్సేవ సన్తికే”తి. (ధ॰ ప॰ ౩౨);

౪. **తత్రా**తి తస్సం గాథాయం. ఉపరి వుచ్చమానా గాథాయ విత్థారసంవణ్ణనా నిద్దేసపటినిద్దేసట్ఠానియా, తతో సంఖిత్తతరా అత్థవణ్ణనా ఉద్దేసట్ఠానియాతి ఆహ ‘‘**అయం సఙ్ఖేపవణ్ణనా**’’తి. యథాఉద్దిట్ఠస్స హి అత్థస్స నిద్దేసపటినిద్దేసా సుకరా, సుబోధా చ హోన్తీతి. **సీలే పతిట్ఠాయా**తి ఏత్థ **సీలే**తి కుసలసీలే. యదిపి “కతమే చ, థపతి, అకుసలా సీలా”తిఆదీసు అకుసలా ధమ్మాపి సీలన్తి ఆగతా. వుచ్చమానాయ పన చిత్తపఞ్ఞాభావనాయ అధిట్ఠానాయోగ్యతాయ కిరియసీలానమ్పి అసమ్భవో, కుతో ఇతరేసన్తి కుసలసీలమేవేత్థ అధిప్పేతం. **సీలం పరిపూరయమానో**తిఆదీసు **పరిపూరయమానో**తి పరిపాలేన్తో, పరివడ్ఢేన్తో వా, సబ్బభాగేహి సంవరన్తో , అవీతిక్కమన్తో చాతి అత్థో. తథాభూతో హి తం అవిజహన్తో తత్థ పతిట్ఠితో నామ హోతి. “సీలే”తి హి ఇదం ఆధారే భుమ్మం. **పతిట్ఠాయా**తి దువిధా పతిట్ఠా నిస్సయూపనిస్సయభేదతో. తత్థ ఉపనిస్సయపతిట్ఠా లోకియా, ఇతరా లోకుత్తరా అభిన్దిత్వా గహణే. భిన్దిత్వా పన గహణే యథా లోకియచిత్తుప్పాదేసు సహజాతానం, పురిమపచ్ఛిమానఞ్చ వసేన నిస్సయూపనిస్సయపతిట్ఠా సమ్భవతి, ఏవం లోకుత్తరేసు హేట్ఠిమమగ్గఫలసీలవసేన ఉపనిస్సయపతిట్ఠాపి సమ్భవతి. “పతిట్ఠాయా”తి చ పదస్స యదా ఉపనిస్సయపతిట్ఠా అధిప్పేతా, తదా “సద్ధం ఉపనిస్సాయా”తిఆదీసు (పట్ఠా॰ ౧.౧.౪౨౩) వియ పురిమకాలకిరియావసేన అత్థో వేదితబ్బో. తేనాహ “పుబ్బేవ ఖో పనస్స కాయకమ్మం వచీకమ్మం ఆజీవో సుపరిసుద్ధో హోతీ”తి (మ॰ ని॰ ౩.౪౩౧).

యదా పన నిస్సయపతిట్ఠా అధిప్పేతా, తదా “చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౦౪; ౩.౪౨౧; సం॰ ని॰ ౪.౬౦) వియ సమానకాలకిరియావసేన అత్థో వేదితబ్బో. సమ్మావాచాదయో హి అత్తనా సమ్పయుత్తానం సమ్మాదిట్ఠిఆదీనం సహజాతవసేనేవ నిస్సయపచ్చయా హోన్తీతి.

నరతి నేతీతి **నరో,** పురిసో. యథా హి పఠమపకతిభూతో సత్తో, ఇతరాయ పకతియా సేట్ఠట్ఠేన పురి ఉచ్చే ఠానే సేతి పవత్తతీతి “పురిసో”తి వుచ్చతి, ఏవం నయనట్ఠేన “నరో”తి వుచ్చతి. పుత్తభాతుభూతోపి హి పుగ్గలో మాతుజేట్ఠభగినీనం నేతుట్ఠానే తిట్ఠతి, పగేవ ఇతరో ఇతరాసం. నరేన యోగతో, నరస్స అయన్తి వా నారీ, ఇత్థీ. సాపి చేత్థ కామం తణ్హాజటావిజటనసమత్థతా అత్థి, పధానమేవ పన సత్తం దస్సేన్తో “నరో”తి ఆహ యథా “సత్థా దేవమనుస్సాన”న్తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౫౭, ౨౫౫). అట్ఠకథాయం పన అవిభాగేన పుగ్గలపరియాయో అయన్తి దస్సేతుం **‘‘నరోతి సత్తో’’**తి వుత్తం. **సపఞ్ఞో**తి విపాకభూతాయ సహ పఞ్ఞాయ పవత్తతీతి సపఞ్ఞో. తాయ హి ఆదితో పట్ఠాయ సన్తానవసేన బహులం పవత్తమానాయ అయం సత్తో సవిసేసం “సపఞ్ఞో”తి వత్తబ్బతం అరహతి. విపాకపఞ్ఞాపి హి సన్తానవిసేసనేన భావనాపఞ్ఞుప్పత్తియా ఉపనిస్సయో హోతి అహేతుకద్విహేతుకానం తదభావతో. సమ్పజఞ్ఞసఙ్ఖాతాయ చ తంతంకిచ్చకారికాయ పఞ్ఞాయ వసేన “సపఞ్ఞో”తి వత్తుం వట్టతి. అట్ఠకథాయం పన నిపక-సద్దేన పారిహారికపఞ్ఞా గయ్హతీతి విపాకపఞ్ఞావసేనేవేత్థ అత్థో వుత్తో. **కమ్మజతిహేతుకపటిసన్ధిపఞ్ఞాయాతి** కమ్మజాయ తిహేతుకపటిసన్ధియం పఞ్ఞాయాతి ఏవం తిహేతుక-సద్దో పటిసన్ధి-సద్దేన సమ్బన్ధితబ్బో, న పఞ్ఞా-సద్దేన. న హి పఞ్ఞా తిహేతుకా అత్థి. పటిసన్ధితో పభుతి పవత్తమానా పఞ్ఞా “పటిసన్ధియం పఞ్ఞా”తి వుత్తా తంమూలకత్తా, న పటిసన్ధిక్ఖణే పవత్తా ఏవ.

చిన్తేతి ఆరమ్మణం ఉపనిజ్ఝాయతీతి **చిత్తం,** సమాధి. సో హి సాతిసయం ఉపనిజ్ఝానకిచ్చో. న హి వితక్కాదయో వినా సమాధినా తమత్థం సాధేన్తి, సమాధి పన తేహి వినాపి సాధేతీతి. పగుణబలవభావాపాదనేన పచ్చయేహి చితం, తథా సన్తానం చినోతీతిపి **చిత్తం,** సమాధి. పఠమజ్ఝానాదివసేన చిత్తవిచిత్తతాయ, ఇద్ధివిధాదిచిత్తకరణేన చ సమాధి చిత్తన్తి వినాపి పరోపదేసేనస్స చిత్తపరియాయో లబ్భతేవ. అట్ఠకథాయం పన చిత్త-సద్దో విఞ్ఞాణే నిరుళ్హోతి కత్వా వుత్తం **‘‘చిత్తసీసేన హేత్థ సమాధి నిద్దిట్ఠో’’**తి. యథాసభావం పకారేహి జానాతీతి **పఞ్ఞా**. సా యదిపి కుసలాదిభేదతో బహువిధా. “భావయ”న్తి పన వచనతో భావేతబ్బా ఇధాధిప్పేతాతి తం దస్సేతుం **‘‘విపస్సన’’**న్తి వుత్తం. “భావయ”న్తి చ ఇదం పచ్చేకం యోజేతబ్బం “చిత్తఞ్చ భావయం, పఞ్ఞఞ్చ భావయ”న్తి. తయిదం ద్వయం కిం లోకియం, ఉదాహు లోకుత్తరన్తి? లోకుత్తరన్తి దట్ఠబ్బం ఉక్కట్ఠనిద్దేసతో. తం హి భావయమానో అరియమగ్గక్ఖణే తణ్హాజటం సముచ్ఛేదవసేన విజటేతీతి వుచ్చతి, న లోకియం. నానన్తరియభావేన పనేత్థ లోకియాపి గహితావ హోన్తి లోకియసమథవిపస్సనాయ వినా తదభావతో. సమథయానికస్స హి ఉపచారప్పనాప్పభేదం సమాధిం ఇతరస్స ఖణికసమాధిం, ఉభయేసమ్పి విమోక్ఖముఖత్తయం వినా న కదాచిపి లోకుత్తరాధిగమో సమ్భవతి. తేనాహ **‘‘సమాధిఞ్చేవ విపస్సనఞ్చ భావయమానో’’**తి. తత్థ యదా లోకియా సమథవిపస్సనా అధిప్పేతా, తదా “భావయ”న్తి ఇదం భావనాకిరియాయ హేతుభావకథనం, భావనాహేతూతి అత్థో. తంభావనాహేతుకా హి విజటనకిరియాతి. యదా పన లోకుత్తరా అధిప్పేతా, తదా కేవలం వత్తమానభావనిద్దేసో. తదుభయభావనాసమకాలమేవ హి తణ్హాజటావిజటనం.

‘‘ఆతాపీ నిపకో’’తి ఇదం యథావుత్తభావనాయ ఉపకారకధమ్మకిత్తనం. కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జన్తస్స హి వీరియం సతి సమ్పజఞ్ఞన్తి ఇమే తయో ధమ్మా బహూపకారా. వీరియూపత్థద్ధఞ్హి కమ్మట్ఠానం సతిసమ్పజఞ్ఞానుపాలితం న

పరిపతతి, ఉపరి చ విసేసం ఆవహతి. పతిట్ఠాసిద్ధియా చేత్థ సద్ధాసిద్ధి, సద్ధూపనిస్సయత్తా సీలస్స, వీరియాదిసిద్ధియా చ. న హి సద్ధేయ్యవత్థుం అసద్దహన్తస్స యథావుత్తవీరియాదయో సమ్భవన్తి, తథా సమాధిపి. యథా హి హేతుభావతో వీరియాదీహి సద్ధాసిద్ధి, ఏవం ఫలభావతో తేహి సమాధిసిద్ధి. వీరియాదీసు హి సమ్పజ్జమానేసు సమాధి సమ్పన్నోవ హోతి అసమాహితస్స తదభావతో. కథం పనేత్థ సతిసిద్ధి? నిపకగ్గహణతో. తిక్ఖవిసదభావప్పత్తా హి సతి "నేపక్క"న్తి వుచ్చతి. యథాహ "పరమేన సతినేపక్కేన సమన్నాగతో"తి. అట్ఠకథాయం పన "నేపక్కం పఞ్ఞా"తి అయమత్థో దస్సితో. తగ్గహణేనేవ సతిపి గహితావ హోతి. న హి సతివిరహితా పఞ్ఞా అత్థీతి. అపరే పన "సపఞ్ఞో"తి ఇమినావ పారిహారికపఞ్ఞాపి గయ్హతీతి "నిపకో"తి పదస్స "సతో"తి అత్థం వదన్తి. యదిపి కిలేసానం పహానం ఆతాపనం, తం సమ్మాదిట్ఠిఆదీనమ్పి అత్థేవ. ఆతప్పసద్దో వియ పన ఆతాపసద్దో వీరియేయేవ నిరుళ్హోతి ఆహ **"ఆతాపీతి వీరియవా"**తి. అథ వా పటిపక్ఖప్పహానే సమ్పయుత్తధమ్మానం అబ్భుస్సహనవసేన పవత్తమానస్స వీరియస్స సాతిసయం తదాతాపనన్తి వీరియమేవ తథా వుచ్చతి, న అఞ్ఞే ధమ్మా. **ఆతాపీ**తి చాయమీకారో పసంసాయ, అతిసయస్స వా దీపకో. **వీరియవా**తి వా-సద్దోపి తదత్థో ఏవ దట్ఠబ్బో. తేన సమ్మప్పధానసమఙ్గితా వుత్తా హోతి. తేనాహ **"కిలేసానం ఆతాపనపరితాపనట్ఠేనా"**తి. ఆతాపనగ్గహణేన చేత్థ ఆరమ్భ ధాతుమాహ ఆదితో వీరియారమ్భోతి కత్వా, పరితాపనగ్గహణేన నిక్కమపరక్కమధాతుయో సబ్బసో పటిపక్ఖతో నిక్ఖన్తతం, ఉపరూపరి విసేసప్పత్తిఞ్చ ఉపాదాయ. నిపయతి విసోసేతి పటిపక్ఖం, తతో వా అత్తానం నిపాతి రక్ఖతీతి **నిపకో,** సమ్పజానో. కమ్మట్ఠానస్స పరిహరణే నియుత్తాతి **పారిహారికా.**

అభిక్కమాదీని సబ్బకిచ్చాని సాత్థకసమ్పజఞ్ఞాదివసేన పరిచ్ఛిజ్జ నేతీతి **సబ్బకిచ్చపరిణాయికా.** కమ్మట్ఠానస్స వా ఉగ్గహో పరిపుచ్ఛా భావనారమ్భో మనసికారవిధి, తత్థ చ సక్కచ్చకారితా సాతచ్చకారితా సప్పాయకారితా నిమిత్తకుసలతా పహితత్తతా అన్తరాఅసఙ్కోచో ఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనా వీరియసమతాపాదనం వీరియసమతాయోజనన్తి ఏవమాదీనం సబ్బేసం కిచ్చానం పరిణాయికా **సబ్బకిచ్చపరిణాయికా. భయం ఇక్ఖతీతి భిక్ఖూ**తి సాధారణతో భిక్ఖులక్ఖణకథనేన పటిపత్తియావ భిక్ఖుభావో, న భిక్ఖకభిన్నపటధరాదిభావేనాతి దస్సేతి. ఏవం హి కతకిచ్చానం సామణేరాదీనం, పటిపన్నానఞ్చ అపబ్బజితానమ్పి సఙ్గహో కతో హోతి. ఇధ పన పటిపజ్జనకవసేన అత్థో వేదితబ్బో. భిన్దతి పాపకే అకుసలే ధమ్మేతి వా **భిక్ఖు. సో ఇమం విజటయే**తి యో నరో సప్పఞ్ఞో సీలే పతిట్ఠాయ ఆతాపీ నిపకో చిత్తం పఞ్ఞఞ్చ భావయన్తి వుత్తో, సో భిక్ఖు ఇమం తణ్హాజటం విజటయేతి సమ్బన్ధో. ఇదాని తమ్పి విజటనం వేళుగుమ్బవిజటనేన ఉపమేత్వా దస్సేతుం గాథాయ యథావుత్తే సీలాదిధమ్మే "ఇమినా చ సీలేనా"తిఆదినా పచ్చామసతి. తత్థ యస్మా యోగావచరసన్తానగతా నానాక్ఖణికా మిస్సకా సీలాదిధమ్మా గాథాయ గహితా, తస్మా తే ఏకచ్చం గణ్హన్తో **"ఛహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో"**తి ఆహ. న హి తే ఛ ధమ్మా ఏకస్మిం సన్తానే ఏకస్మిం ఖణే లబ్భన్తి. యస్మా చ పుగ్గలాధిట్ఠానేన గాథా భాసితా, తస్మా పుగ్గలాధిట్ఠానమేవ ఉపమం దస్సేన్తో **"సేయ్యథాపి నామ పురిసో"**తిఆదిమాహ . తత్థ **సునిసిత**న్తి సుట్ఠు నిసితం, అతివియ తిఖిణన్తి అత్థో. సత్థస్స నిసానసిలాయం నిసితతరభావకరణం, బాహుబలేన చస్స ఉక్ఖిపనన్తి ఉభయమ్పేతం అత్థాపన్నం కత్వా ఉపమా వుత్తాతి తదుభయం ఉపమేయ్యే దస్సేన్తో **"సమాధిసిలాయం సునిసితం...పే.... పఞ్ఞాహత్థేన ఉక్ఖిపిత్వా"**తి ఆహ. సమాధిగుణేన హి పఞ్ఞాయ తిక్ఖభావో. తేనాహ భగవా "సమాహితో యథాభూతం పజానాతీ"తి (సం॰ ని॰ ౩.౫; ౪.౯౯; ౫.౧౦౭౧; నేత్తి॰ ౪౦; మి॰ ప॰ ౨.౧.౧౪). వీరియఞ్చస్సా ఉపత్థమ్భకం పగ్గణ్హనతో. **విజటేయ్యా**తి విజటేతుం సక్కుణేయ్య. వుట్ఠానగామినివిపస్సనాయ హి వత్తమానాయ యోగావచరో తణ్హాజటం విజటేతుం సమత్థో నామ. విజటనం చేత్థ

సముచ్ఛేదవసేన పహానన్తి ఆహ ''**సఞ్ఛిన్దేయ్య సమ్పదాలేయ్యా**''తి. దక్ఖిణం అరహతీతి దక్ఖిణేయ్యో, అగ్గో చ సో దక్ఖిణేయ్యో చాతి **అగ్గదక్ఖిణేయ్యో**, అగ్గా వా దక్ఖిణా అగ్గదక్ఖిణా, తం అరహతీతి **అగ్గదక్ఖిణేయ్యో**.

౨. **తత్రాతి** తస్సం గాథాయం. **అయన్తి** "నరో"తి చ "భిక్ఖూ"తి చ వుత్తో యోగావచరో. పున **తత్రాతి** తస్సం పఞ్ఞాయం. **అస్సాతి** భిక్ఖునో. కత్తరి చేతం సామివచనం, అనేనాతి అత్థో. **కరణీయం నత్థి** విసేసాధానస్స తిహేతుకపటిసన్ధిపఞ్ఞాయ అభావతో. తేనాహ ''**పురిమకమ్మానుభావేనేవ హిస్స సా సిద్ధా**''తి. **తేనాతి** యోగినా. భావనాయం సతతపవత్తితవీరియతాయ **సాతచ్చకారినా. పఞ్ఞావసేనాతి** యథావుత్తనేపక్కసఙ్ఖాతపఞ్ఞావసేన. యం కిఞ్చి కత్తబ్బం, తస్స సబ్బస్స సమ్పజానవసేనేవ కరణసీలో, తత్థ వా సమ్పజానకారో ఏతస్స అత్థి, సమ్పజానస్స వా అసమ్మోహస్స కారకో ఉప్పాదకోతి సమ్పజానకారీ, తేన **సమ్పజానకారినా. అత్రాతి** అస్సం గాథాయం. సీలాదిసమ్పాదనే వీరియస్స తేసం అఙ్గభావతో తం విసుం అగ్గహేత్వా ''**సీలసమాధిపఞ్ఞాముఖేనా**''తి వుత్తం.

"విసుద్ధిమగ్గం దస్సేతీ"తి అవిభాగతో దేసనాయ పిణ్డత్థం వత్వా పున తం విభాగతో దస్సేతుం ''**ఏత్తావతా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏత్తావతాతి** ఏత్తకాయ దేసనాయ. **సిక్ఖాతి** సిక్ఖితబ్బట్ఠేన సిక్ఖా. సిక్ఖనం చేత్థ ఆసేవనం దట్ఠబ్బం. సీలాదిధమ్మేహి సంవరణాదివసేన ఆసేవన్తో తే సిక్ఖతీతి వుచ్చతి. **సాసనన్తి** పటిపత్తిసాసనం. **ఉపనిస్సయో** బలవకారణం. **వజ్జనం** అనుపగమనం. **సేవనా** భావనా. **పటిపక్ఖోతి** పహాయకపటిపక్ఖో. యదిపి గాథాయం "సీలే"తి సామఞ్ఞతో వుత్తం, న "అధిసీలే"తి. తం పన తణ్హాజటావిజటనస్స పతిట్ఠాభూతం అధిప్పేతన్తి ఆహ ''**సీలేన అధిసీలసిక్ఖా పకాసితా**''తి. భవగామి హి సీలం సీలమేవ, విభవగామి సీలం అధిసీలసిక్ఖా. సామఞ్ఞజోతనా హి విసేసే అవతిట్ఠతీతి. ఏస నయో సేససిక్ఖాసుపి.

సీలేనాతి అధిసీలసిక్ఖాభూతేన సీలేన. తం హి అనఞ్ఞసాధారణతాయ సాసనస్స ఆదికల్యాణతం పకాసేతి, న యమనియమాదిమత్తం. తేన వుత్తం ''**సీలఞ్చ సువిసుద్ధం, సబ్బపాపస్స అకరణ**''న్తి చ. **కుసలానన్తి** మగ్గకుసలానం. **కుసలానన్తి** వా అనవజ్జానం. తేన అరియఫలధమ్మానమ్పి సఙ్గహో సిద్ధో హోతి. **సబ్బపాపస్స అకరణన్తి** సబ్బస్సాపి సావజ్జస్స అకిరియా అనజ్ఝాపజ్జనం. ఏతేన చారిత్తవారిత్తభేదస్స సబ్బస్స సీలస్స గహణం కతం హోతి. కత్తబ్బాకరణమ్పి హి సావజ్జమేవాతి. **ఆదివచనతోతి** గాథాయం వుత్తసమాధిపఞ్ఞానం ఆదిమ్హి వచనతో. ఆదిభావో చస్స తమ్మూలకత్తా ఉత్తరిమనుస్సధమ్మానం. ఆదీనం వా వచనం ఆదివచనం. ఆదిసద్దేన చేత్థ "సీలం సమాధి పఞ్ఞా చ, విముత్తి చ అనుత్తరా"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౮౬) ఏవమాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. సీలస్స విసుద్ధత్తా విప్పటిసారాదిహేతూనం దూరీకరణతో అవిప్పటిసారాదిగుణావహం. "అవిప్పటిసారాదిగుణావహత్తా"తి ఏతేన న కేవలం సీలస్స కల్యాణతావ విభావితా, అథ ఖో ఆదిభావోపీతి దట్ఠబ్బం. తథా హిస్స **సుత్తే** (పరి॰ ౩౬౬) అవిప్పటిసారాదీనం విముత్తిఞాణపరియోసానానం పరమ్పరపచ్చయతా వుత్తా. **సమాధినాతి** అధిచిత్తసిక్ఖాభూతేన సమాధినా. సకలం సాసనం సఙ్గహేత్వా పవత్తాయ గాథాయ ఆదిపదేన ఆదిమ్హి పటిపజ్జితబ్బస్స సీలస్స, తతియపదేన పరియోసానే పటిపజ్జితబ్బాయ పఞ్ఞాయ గహితత్తా మజ్ఝే పటిపజ్జితబ్బో సమాధి పారిసేసతో దుతియపదేన గయ్హతీతి ''**కుసలస్స ఉపసమ్పదాతిఆదివచనతో హి సమాధి సాసనస్స మజ్ఝే**''తి వుత్తం, న కుసలసద్దస్స సమాధిపరియాయత్తా. పుబ్బూపనిస్సయవతో హి సమాహితతాదిఅట్ఠఙ్గసమన్నాగమేన అభినీహారక్ఖమతా సమాధిస్స ఇద్ధివిధాదిగుణావహత్తం, అగ్గమగ్గపఞ్ఞాయ అధిగతాయ యదత్థం పబ్బజతి, తం పరియోసితన్తి **పఞ్ఞా సాసనస్స పరియోసానం**. తేనాహ భగవా "సిక్ఖానిసంసమిదం, భిక్ఖవే, బ్రహ్మచరియం వుస్సతి సద్ధాధిపతేయ్యం పఞ్ఞుత్తరం విముత్తిసార"న్తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౪౩). సకం చిత్తం సచిత్తం, సచిత్తస్స సబ్బసో కిలేసానం

సముచ్ఛిన్దనేన విసోధనం **సచిత్తపరియోదాపనం**. ఏవం పన పఞ్ఞాకిచ్చే మత్థకప్పత్తే ఉత్తరి కరణీయాభావతో సాసనస్స పఞ్ఞుత్తరతా వేదితబ్బా. **తాదిభావావహనతో**తి యాదిసో ఇట్ఠేసు, లాభాదీసు చ అనునయాభావతో, తాదిసో అనిట్ఠేసు, అలాభాదీసు చ పటిఘాభావతో. తతో ఏవ వా యాదిసో అనాపాథగతేసు ఇట్ఠానిట్ఠేసు, తాదిసో ఆపాథగతేసుపీతి **తాదీ**. తస్స భావో **తాదిభావో**, తస్స ఆవహనతో. **వాతేనా**తి వాతహేతు. **న సమీరతీ**తి న చలతి. **న సమిఞ్జన్తీ**తి న ఫన్దన్తి, కుతో చలనన్తి అధిప్పాయో.

తథాతి యథా సీలాదయో అధిసీలసిక్ఖాదీనం పకాసకా, తథా తేవిజ్జతాదీనం ఉపనిస్సయస్సాతి తేసం పకాసనాకారూపసంహారత్థో తథా-సద్దో. యస్మా సీలం విసుజ్ఝమానం సతిసమ్పజఞ్ఞబలేన, కమ్మస్సకతఞాణబలేన చ సంకిలేసమలతో విసుజ్ఝతి పారిపూరిఞ్చ గచ్ఛతి, తస్మా సీలసమ్పదా సిజ్ఝమానా ఉపనిస్సయసమ్పత్తిభావేన సతిబలం, ఞాణబలఞ్చ పచ్చుపట్ఠపేతీతి తస్సా విజ్జత్తయూపనిస్సయతా వేదితబ్బా సభాగహేతుసమ్పాదనతో. సతిసేపక్కేన హి పుబ్బేనివాసవిజ్జాసిద్ధి, సమ్పజఞ్ఞేన సబ్బకిచ్చేసు సుదిట్ఠకారితాపరిచయేన చుతూపపాతఞాణానుబన్ధాయ దుతియవిజ్జాసిద్ధి, వీతిక్కమాభావేన సంకిలేసప్పహానసబ్భావతో వివట్టూపనిస్సయతావసేన అజ్ఝాసయసుద్ధియా తతియవిజ్జాసిద్ధి. పురేతరం సిద్ధానం సమాధిపఞ్ఞానం పారిపూరిం వినా సీలస్స ఆసవక్ఖయఞాణూపనిస్సయతా సుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవేహి దీపేతబ్బా. సమాధిపఞ్ఞా వియ అభిఞ్ఞాపటిసమ్భిదానం సీలం న సభాగహేతూతి కత్వా వుత్తం **''న తతో పర''**న్తి. ''సమాహితో యథాభూతం పజానాతీ''తి (సం॰ ని॰ ౩.౫; ౪.౯౯; నేత్తి॰ ౪౦; మి॰ ప॰ ౨.౧.౧౪) వచనతో సమాధిసమ్పదా ఛళభిఞ్ఞతాయ ఉపనిస్సయో. పఞ్ఞా వియ పటిసమ్భిదానం సమాధి న సభాగహేతూతి వుత్తం **''న తతో పర''**న్తి. ''యోగా వే జాయతే భూరీ''తి (ధ॰ ప॰ ౨౮౨) వచనతో పుబ్బయోగేన, గరువాసదేసభాసాకఓసల్లఉగ్గహపరిపుచ్ఛాదీహి చ పరిభావితా పఞ్ఞాసమ్పత్తి పటిసమ్భిదాపభేదస్స ఉపనిస్సయో పచ్చేకబోధిసమ్మాసమ్బోధియోపి పఞ్ఞాసమ్పత్తిసన్నిస్సయాతి పఞ్ఞాయ అనధిగన్తబ్బస్స విసేసస్స అభావతో, తస్సా చ పటిసమ్భిదాపభేదస్స ఏకన్తికకారణతో హేట్ఠా వియ ''న తతో పర''న్తి అవత్వా **''న అఞ్ఞేన కారణేనా''**తి వుత్తం.

ఏత్థ చ ''సీలసమ్పత్తిఞ్హి నిస్సాయా''తి వుత్తత్తా యస్స సమాధివిజమ్భనభూతా అనవసేసా ఛ అభిఞ్ఞా న ఇజ్ఝన్తి, తస్స ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేన న సమాధిసమ్పదా అత్థీతి. సతిపి విజ్జానం అభిఞ్ఞేకదేసభావే సీలసమ్పత్తిసముదాగతా ఏవ తిస్సో విజ్జా గహితా. యథా హి పఞ్ఞాసమ్పత్తిసముదాగతా చతస్సో పటిసమ్భిదా ఉపనిస్సయసమ్పన్నస్స మగ్గేనేవ ఇజ్ఝన్తి, మగ్గక్ఖణే ఏవ తాసం పటిలభితబ్బతో, ఏవం సీలసమ్పత్తిసముదాగతా తిస్సో విజ్జా సమాధిసమ్పత్తిసముదాగతా చ ఛ అభిఞ్ఞా ఉపనిస్సయసమ్పన్నస్స మగ్గేనేవ ఇజ్ఝన్తీతి మగ్గాధిగమేనేవ తాసం అధిగమో వేదితబ్బో. పచ్చేకబుద్ధానం, సమ్మాసమ్బుద్ధానఞ్చ పచ్చేకబోధిసమ్మాసమ్బోధిసమధిగమసదిసా హి ఇమేసం అరియానం ఇమే విసేసాధిగమాతి. వినయసుత్తాభిధమ్మేసు సమ్మాపటిపత్తియా తేవిజ్జతాదీనం ఉపనిస్సయతాపి యథావుత్తవిధినా వేదితబ్బా.

సమ్పన్నసీలస్స కామసేవనాభావతో సీలేన పఠమన్తవివజ్జనం వుత్తం. యేభుయ్యేన హి సత్తా కామహేతు పాణాతిపాతాదివసేనాపి అసుద్ధపయోగా హోన్తి. ఝానసుఖలాభినో కాయకిలమథస్స సమ్భవో ఏవ నత్థీతి సమాధినా దుతియన్తవివజ్జనం వుత్తం ఝానసముట్ఠానపణీతరూపఫుటకాయత్తా. **పఞ్ఞాయా**తి మగ్గపఞ్ఞాయ. ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన హి ఏకంసతో అరియమగ్గోవ మజ్ఝిమా పటిపత్తి నామ. ఏవం సన్తేపి లోకియపఞ్ఞావసేనపి అన్తద్వయవివజ్జనం విభావేతబ్బం.

సీలం తంసమఙ్గినో కామసుగతీసుయేవ నిబ్బత్తాపనతో చతూహి అపాయేహి విముత్తియా కారణన్తి ఆహ "**సీలేన అపాయసమతిక్కమనుపాయో పకాసితో హోతీ**"తి. న హి పాణాతిపాతాదిపటివిరతి దుగ్గతిపరికిలేసం ఆవహతి. సమాధి తంసమఙ్గినో మహగ్గతభూమియంయేవ నిబ్బత్తాపనేన సకలకామభవతో విమోచేతీతి వుత్తం "**సమాధినా కామధాతుసమతిక్కమనుపాయో పకాసితో హోతీ**"తి. న హి కామావచరకమ్మస్స అనుబలప్పదాయీనం కామచ్ఛన్దాదీనం విక్ఖమ్భకం ఝానం కామధాతుపరికిలేసావహం హోతి. న చేత్థ ఉపచారజ్ఝానం నిదస్సేతబ్బం, అప్పనాసమాధిస్స అధిప్పేతత్తా. నాపి "సీలేనేవ అతిక్కమితబ్బస్స అపాయభవస్స సమాధినా అతిక్కమితబ్బతా"తి వచనోకాసో. సుగతిభవమ్పి అతిక్కమన్తస్స దుగ్గతిసమతిక్కమనే కా కథాతి. **సబ్బభవసమతిక్కమనుపాయోతి** కామభవాదీనం నవన్నమ్పి భవానం సమతిక్కమనుపాయో సీలసమాధీహి అతిక్కన్తాపి భవా అనతిక్కన్తా ఏవ, కారణస్స అప్పహీనత్తా. పఞ్ఞాయ పనస్స సుప్పహీనత్తా తే సమతిక్కన్తా ఏవ.

తదఙ్గప్పహానవసేనాతి దీపాలోకేనేవ తమస్స పుఞ్ఞకిరియవత్థుగతేన తేన తేన కుసలఙ్గేన తస్స తస్స అకుసలఙ్గస్స పహానవసేన. **సమాధినా విక్ఖమ్భనప్పహానవసేనాతి** ఉపచారప్పనాభేదేన సమాధినా పవత్తినివారణేన ఘటప్పహారేనేవ జలతలే సేవాలస్స తేసం తేసం నీవరణాదిధమ్మానం పహానవసేన. **పఞ్ఞాయాతి** అరియమగ్గపఞ్ఞాయ. **సముచ్ఛేదప్పహానవసేనాతి** చతున్నం అరియమగ్గానం భావితత్తా తంతంమగ్గవతో అత్తనో సన్తానే "దిట్ఠిగతానం పహానాయా"తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౨౭౭) వుత్తస్స సముదయపక్ఖియస్స కిలేసగణస్స అచ్చన్తం అప్పవత్తిసఙ్ఖాతసముచ్ఛిన్దనప్పహానవసేన.

కిలేసానం వీతిక్కమపటిపక్ఖోతి సంకిలేసధమ్మానం, కమ్మకిలేసానం వా యో కాయవచీద్వారేసు వీతిక్కమో అజ్ఝాచారో, తస్స పటిపక్ఖో **సీలేన పకాసితో హోతి,** అవీతిక్కమసభావత్తా సీలస్స. ఓకాసాదానవసేన కిలేసానం చిత్తే కుసలప్పవత్తిం పరియాదియిత్వా ఉట్ఠానం **పరియుట్ఠానం.** తం సమాధి విక్ఖమ్భేతీతి ఆహ "**సమాధినా పరియుట్ఠానపటిపక్ఖో పకాసితో హోతీ**"తి, సమాధిస్స పరియుట్ఠానప్పహాయకత్తా. అప్పహీనభావేన సన్తానే అను అను సయనతో కారణలాభే ఉప్పత్తిరహా **అనుసయా,** తే పన అనురూపం కారణం లద్ధా ఉప్పజ్జనారహా థామగతా కామరాగాదయో సత్త కిలేసా వేదితబ్బా. తే అరియమగ్గపఞ్ఞాయ సబ్బసో పహీయన్తీతి ఆహ "**పఞ్ఞాయ అనుసయపటిపక్ఖో పకాసితో హోతీ**"తి.

కాయదుచ్చరితాది దుట్ఠు చరితం, కిలేసేహి వా దూసితం చరితన్తి **దుచ్చరితం,** తమేవ యత్థ ఉప్పన్నం, తం సన్తానం సంకిలేసేతి విబాధతి, ఉపతాపేతి చాతి **సంకిలేసో,** తస్స విసోధనం సీలేన తదఙ్గవసేన పహానం వీతిక్కమపటిపక్ఖత్తా సీలస్స. తణ్హాసంకిలేసస్స విసోధనం విక్ఖమ్భనవసేన పహానం పరియుట్ఠానపటిపక్ఖత్తా సమాధిస్స, తణ్హాయ చస్స ఉజువిపచ్చనికభావతో. దిట్ఠిసంకిలేసస్స విసోధనం సముచ్ఛేదవసేన పహానం అనుసయపటిపక్ఖత్తా పఞ్ఞాయ, దిట్ఠిగతానఞ్చ అయాథావగాహీనం యాథావగాహినియా పఞ్ఞాయ ఉజువిపచ్చనికభావతో.

కారణన్తి ఉపనిస్సయపచ్చయో. **సీలేసు పరిపూరకారీతి** మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతత్తా ఆదిబ్రహ్మచరియకానం పారాజికసఙ్ఖాదిసేససఙ్ఖాతానం మహాసీలసిక్ఖాపదానం అవీతిక్కమనతో ఖుద్దానుఖుద్దకానం ఆపజ్జనే సహసావ తేహి వుట్ఠానేన సీలేసు యం కత్తబ్బం, తం పరిపూరం సమత్థం కరోతీతి **సీలేసు పరిపూరకారీ. తథా సకదాగామీతి** "సీలేసు పరిపూరకారీ"తి ఏతం ఉపసంహరతి తథా-సద్దేన. ఏతే హి ద్వే అరియా సమాధిపారిపన్థికానం కామరాగబ్యాపాదానం పఞ్ఞాపారిపన్థికస్స సచ్చపటిచ్ఛాదకమోహస్స సబ్బసో అసమూహతత్తా సమాధిం, పఞ్ఞఞ్చ భావేన్తాపి సమాధిపఞ్ఞాసు

యం కత్తబ్బం, తం మత్తసో పమాణేన పదేసమత్తమేవ కరోన్తీతి సమాధిస్మిం, పఞ్ఞాయ చ మత్తసో కారినో “సీలేసు పరిపూరకారినో”ఇచ్చేవ వుచ్చన్తి. అనాగామీ పన కామరాగబ్యాపాదానం సముచ్ఛిన్నత్తా **సమాధిస్మిం పరిపూరకారీ**. అరహా సబ్బసో సమ్మోహస్స సుసమూహతత్తా **పఞ్ఞాయ పరిపూరకారీ**.

వుత్తం హేతం భగవతా (అం॰ ని॰ ౩.౮౭) –

> “ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సీలేసు పరిపూరకారీ హోతి, సమాధిస్మిం మత్తసో కారీ, పఞ్ఞాయ మత్తసో కారీ. సో యాని తాని ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని, తాని ఆపజ్జతిపి వుట్ఠాతిపి. తం కిస్స హేతు? న హి మేత్థ, భిక్ఖవే, అభబ్బతా వుత్తా. యాని చ ఖో తాని సిక్ఖాపదాని ఆదిబ్రహ్మచరియకాని బ్రహ్మచరియసారుప్పాని, తత్థ ధువసీలో చ హోతి ఠితసీలో చ, సమాదాయ సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసు. సో తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా సోతాపన్నో హోతి అవినిపాతధమ్మో నియతో సమ్బోధిపరాయణో. ఇధ పన, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సీలేసు...పే॰... సో తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా రాగదోసమోహానం తనుత్తా సకదాగామీ హోతి. సకిదేవ ఇమం లోకం ఆగన్త్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి. ఇధ పన, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సీలేసు పరిపూరకారీ హోతి, సమాధిస్మిం పరిపూరకారీ, పఞ్ఞాయ మత్తసో కారీ. సో యాని తాని...పే॰... సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసు. సో పఞ్చన్నం ఓరమ్భాగియానం...పే॰... అనావత్తిధమ్మో తస్మా లోకా. ఇధ పన, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సీలేసు పరిపూరకారీ హోతి, సమాధిస్మిం పరిపూరకారీ, పఞ్ఞాయ పరిపూరకారీ. సో యాని తాని ఖుద్దానుఖుద్దకాని...పే॰... సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసు. సో ఆసవానం ఖయా...పే॰... ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ”తి.

“కథ”న్తి పుచ్ఛిత్వా సిక్ఖాదికే విభజిత్వా వుత్తమేవత్థం నిగమేతుం “**ఏవ**”న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **అఞ్ఞే చాతి** తయో వివేకా, తీణి కుసలమూలాని, తీణి విమోక్ఖముఖాని, తీణి ఇన్ద్రియానీతి ఏవమాదయో, సిక్ఖత్తికాదీహి అఞ్ఞే చ గుణత్తికా. **ఏవరూపాతి** యాదిసకా సిక్ఖత్తికాదయో ఇధ సీలాదీహి పకాసితా హోన్తి, ఏదిసా.

ఏత్థ హి వివట్టసన్నిస్సితస్స సీలస్స ఇధాధిప్పేతత్తా సీలేన కాయవివేకో పకాసితో హోతి, సమాధినా చిత్తవివేకో, పఞ్ఞాయ ఉపధివివేకో. తథా సీలేన అదోసో కుసలమూలం పకాసితం హోతి, తితిక్ఖప్పధానతాయ, అపరూపఘాతసభావతాయ చ సీలస్స. సమాధినా అలోభో కుసలమూలం, లోభపటిపక్ఖతో, అలోభపధానతాయ చ సమాధిస్స. పఞ్ఞాయ పన అమోహోయేవ. సీలేన చ అనిమిత్తవిమోక్ఖముఖం పకాసితం హోతి. అదోసప్పధానం హి సీలసమ్పదం నిస్సాయ దోసే ఆదీనవదస్సినో అనిచ్చానుపస్సనా సుఖేనేవ ఇజ్ఝతి, అనిచ్చానుపస్సనా చ అనిమిత్తవిమోక్ఖముఖం. సమాధినా అప్పణిహితవిమోక్ఖముఖం. పఞ్ఞాయ సుఞ్ఞతవిమోక్ఖముఖం. అలోభప్పధానం హి కామనిస్సరణం సమాధిసమ్పదం నిస్సాయ కామేసు ఆదీనవదస్సినో దుక్ఖానుపస్సనా సుఖేనేవ ఇజ్ఝతి, దుక్ఖానుపస్సనా చ అప్పణిహితవిమోక్ఖముఖం. పఞ్ఞాసమ్పదం నిస్సాయ అనత్తానుపస్సనా సుఖేనేవ ఇజ్ఝతి, అనత్తానుపస్సనా చ సుఞ్ఞతవిమోక్ఖముఖం. తథా సీలేన అనఞ్ఞాతఞ్ఞస్సామీతిన్ద్రియం పకాసితం హోతి. తం హి సీలేసు పరిపూరకారినో అట్ఠమకస్స ఇన్ద్రియం. సమాధినా అఞ్ఞిన్ద్రియం. తం హి ఉక్కంసగతం సమాధిస్మిం పరిపూరకారినో అనాగామినో, అగ్గమగ్గట్ఠస్స చ ఇన్ద్రియం. పఞ్ఞాయ అఞ్ఞాతావిన్ద్రియం పకాసితం హోతి. తదుప్పత్తియా హి అరహా పఞ్ఞాయ పరిపూరకారీతి. ఇమినా నయేన అఞ్ఞే చ ఏవరూపా గుణత్తికా సీలాదీహి పకాసేతబ్బా.

౧. సీలనిద్దేసవణ్ణనా

సీలసరూపాదికథావణ్ణనా

౬. ఏవన్తి వుత్తప్పకారేన. **అనేకగుణసఙ్గాహకేనా**తి అధిసీలసిక్ఖాదీనం, అఞ్ఞేసఞ్చ అనేకేసం గుణానం సఙ్గాహకేన. **సీలసమాధిపఞ్ఞాముఖేనా**తి "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తిఆదీసు (ధ॰ ప॰ ౨౭౭; థేరగా॰ ౬౭౬; నేత్తి॰ ౫) వియ విపస్సనామత్తాదిముఖేన సఙ్ఖేపతో అదేసేత్వా సీలసమాధిపఞ్ఞాముఖేన దేసితోపి, సత్తతింసాయపి వా బోధిపక్ఖియధమ్మానం విసుద్ధిమగ్గన్తోగధత్తా తత్థ సీలసమాధిపఞ్ఞా ముఖం పముఖం కత్వా దేసితోపి. ఏతేన సీలసమాధిపఞ్ఞాసు అవసేసబోధిపక్ఖియధమ్మానం సభావతో, ఉపకారతో చ అన్తోగధభావో దీపితోతి వేదితబ్బం. అతిసఙ్ఖేపదేసితోయేవ హోతి సభావవిభాగాదితో అవిభావితత్తా. **నాల**న్తి న పరియత్తం న సమత్థం. **సబ్బేస**న్తి నాతిసఙ్ఖేపనాతివిత్థారరుచీనమ్పి, విపఞ్చితఞ్ఞూనేయ్యానమ్పి వా. సఙ్ఖేపదేసనా హి సంఖిత్తరుచీనం, ఉగ్ఘటితఞ్ఞూనంయేవ చ ఉపకారాయ హోతి, న పనితరేసం. **అస్స** విసుద్ధిమగ్గస్స. పుచ్ఛనట్ఠేన పఞ్హా, కిరియా కరణం కమ్మం, పఞ్హావ కమ్మం **పఞ్హాకమ్మం,** పుచ్ఛనపయోగో.

కిం సీలన్తి సరూపపుచ్ఛా. **కేనట్ఠేన సీల**న్తి కేన అత్థేన సీలన్తి వుచ్చతి, "సీల"న్తి పదం కం అభిధేయ్యం నిస్సాయ పవత్తన్తి అత్థో. తయిదం సీలం సభావతో, కిచ్చతో, ఉపట్ఠానాకారతో, ఆసన్నకారణతో చ కథం జానితబ్బన్తి ఆహ "**కానస్స లక్ఖణరసపచ్చుపట్ఠానపదట్ఠానానీ**"తి. పటిపత్తి నామ దిట్ఠానిసంసే ఏవ హోతీతి ఆహ "**కిమానిసంస**"న్తి. **కతివిధ**న్తి పభేదపుచ్ఛా. విభాగవన్తానం హి సభావవిభావనం విభాగదస్సనముఖేనేవ హోతీతి. **వోదానం** విసుద్ధి. సా చ సంకిలేసమలవిముత్తి. తం ఇచ్ఛన్తేన యస్మా ఉపాయకోసల్లత్థినా అనుపాయకోసల్లం వియ సంకిలేసో జానితబ్బోతి ఆహ "**కో చస్స సంకిలేసో**"తి.

తత్రాతి తస్మిం, తస్స వా పఞ్హాకమ్మస్స. **విస్సజ్జన**న్తి వివరణం. పుచ్ఛితో హి అత్థో అవిభావితత్తా నిగూళ్హో ముట్ఠియం కతో వియ తిట్ఠతి. తస్స వివరణం విస్సజ్జనం విభూతభావకారణతో. **పాణాతిపాతాదీహీ**తి ఏత్థ **పాణో**తి వోహారతో సత్తో, పరమత్థతో జీవితిన్ద్రియం. తస్స సరసేనేవ పతనసభావస్స అన్తరే ఏవ అతివ పాతనం **అతిపాతో,** సణికం పతితుం అదత్వా సీఘం పాతనన్తి అత్థో, అతిక్కమ్మ వా సత్థాదీహి అభిభవిత్వా పాతనం అతిపాతో, పాణఘాతో. **ఆది**సద్దేన అదిన్నాదానాదిం సఙ్గణ్హాతి. తేహి పాణాతిపాతాదీహి దుస్సీల్యకమ్మేహి. **విరమన్తస్సా**తి సమాదానవిరతివసేన, సమ్పత్తవిరతివసేన చ ఓరమన్తస్స. **వత్తపటిపత్తి**న్తి ఉపజ్ఝాయవత్తాదివత్తకరణం. **చేతనాదయో ధమ్మా**తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం పాళివసేన విభజిత్వా దస్సేతుం "**వుత్తఞ్హేత**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ చేతయతీతి **చేతనా,** అత్తనా సమ్పయుత్తధమ్మేహి సద్ధిం ఆరమ్మణే అభిసన్దహతీతి అత్థో. చేతనాయ అనుకూలవసేనేవ హి తంసమ్పయుత్తా ధమ్మా ఆరమ్మణే పవత్తన్తి. చేతనా కామం కుసలత్తికసాధారణా, ఇధ పన సీలచేతనా అధిప్పేతాతి కత్వా "కుసలా"తి వేదితబ్బా. చేతసి నియుత్తం **చేతసికం,** చిత్తసమ్పయుత్తన్తి అత్థో. చేతనాయ సతిపి చేతసికత్తే "చేతనా సీల"న్తి విసుం గహితత్తా తదఞ్ఞమేవ విరతిఅనభిజ్ఝాదికం **చేతసికం సీలం** దట్ఠబ్బం గోబలీబద్దఞాయేన. సంవరణం **సంవరో**. యథా అకుసలా ధమ్మా చిత్తే న ఓతరన్తి, తథా పిదహనం. **అవీతిక్కమో** వీతిక్కమస్స పటిపక్ఖభూతా అవీతిక్కమవసేన పవత్తచిత్తచేతసికా. తత్థ **చేతనా సీలం నామా**తిఆది

యథావుత్తస్స సుత్తపదస్స వివరణం. **విరమన్తస్స చేతనాతి** విరతిసమ్పయుత్తం పధానభూతం చేతనమాహ. **పూరేన్తస్స చేతనాతి** వత్తపటిపత్తిఆయూహినీ. **విరమన్తస్స విరతీతి** విరతియా పధానభావం గహేత్వా వుత్తం.

ఏత్థ హి యదా "తివిధా, భిక్ఖవే, కాయసఞ్చేతనా కుసలం కాయకమ్మ"న్తిఆది (కథా॰ ౫౩౯) వచనతో పాణాతిపాతాదీనం పటిపక్ఖభూతా తబ్బిరతివిసిట్ఠా చేతనా తథాపవత్తా పధానభావేన పాణాతిపాతాదిపటివిరతిసాధికా హోతి, తదా తంసమ్పయుత్తా విరతిఅనభిజ్ఝాదయో చ చేతనాపక్ఖికా వా, అబ్బోహారికా వాతి ఇమమత్థం సన్ధాయ చేతనాసీలం వుత్తం. యదా పన పాణాతిపాతాదీహి సఙ్కోచం ఆపజ్జన్తస్స తతో విరమణాకారేన పవత్తమానా చేతనావిసిట్ఠా విరతి, అనభిజ్ఝాదయో చ తత్థ తత్థ పధానభావేన కిచ్చసాధికా హోన్తి, తదా తంసమ్పయుత్తా చేతనా విరతిఆదిపక్ఖికా వా హోతి, అబ్బోహారికా వాతి ఇమమత్థం సన్ధాయ చేతసికసీలం వుత్తం.

ఇదాని **సుత్తే** ఆగతనయేన కుసలకమ్మపథవసేన చేతనాచేతసికసీలాని విభజిత్వా దస్సేతుం **''అపిచా''**తిఆది వుత్తం. **పజహన్తస్సాతి** సమాదానవసేన "ఇతో పట్ఠాయ న కరిస్సామీ"తి సమ్పత్తవత్థుకానిపి అనజ్ఝాచరణేన పజహన్తస్స. **సత్త కమ్మపథచేతనాతి** పాణాతిపాతాదిపహానసాధికా పటిపాటియా సత్త కుసలకమ్మపథచేతనా. అభిజ్ఝాదివసేన యం పరదారగమనాది కరీయతి, తస్స పహాయకా అనభిజ్ఝాదయో సీలన్తి ఆహ **''చేతసికం సీలం నామ అనభిజ్ఝా...పే.... సమ్మాదిట్ఠిధమ్మా''**తి. యథా హి అభిజ్ఝాబ్యాపాదవసేన మిచ్ఛాచారపాణాతిపాతాదయో కరీయన్తి, ఏవం మిచ్ఛాదిట్ఠివసేనాపి తే పుత్తముఖదస్సనాదిఅత్థం కరీయన్తి. తేసఞ్చ పజహనకా అనభిజ్ఝాదయోతి. **పాతిమోక్ఖసంవరో** చారిత్తవారిత్తవిభాగం వినయపరియాపన్నం సిక్ఖాపదసీలం. **సతిసంవరో** మనచ్ఛట్ఠానం ఇన్ద్రియానం ఆరక్ఖా, సా చ తథాపవత్తా సతియేవ. **ఞాణసంవరో** పఞ్ఞా. **ఖన్తిసంవరో** అధివాసనా, సా చ తథాపవత్తా అదోసపధానా ఖన్ధా, అదోసో ఏవ వా. **వీరియసంవరో** కామవితక్కాదీనం వినోదనవసేన పవత్తం వీరియం. పాతిమోక్ఖసంవరసతిసంవరాదీసు యం వత్తబ్బం, తం పరతో ఆవి భవిస్సతి.

సోతానీతి తణ్హాదిట్ఠిఅవిజ్జాదుచ్చరితఅవసిట్ఠకిలేససోతాని. "సోతానం సంవరం బ్రూమీ"తి వత్వా "పఞ్ఞాయేతే పిధియ్యరే"తి వచనేన సోతానం సంవరో పిదహనం సముచ్ఛేదనం ఞాణన్తి విఞ్ఞాయతి.

ఇదమత్థికతం మనసి కత్వా యేన ఞాణేన యోనిసో పచ్చవేక్ఖిత్వా పచ్చయా పటిసేవీయన్తి. తం **పచ్చయపటిసేవనమ్పి** ఞాణసభావత్తా **ఏత్థేవ** ఞాణసంవరే ఏవ **సమోధానం** సఙ్గహం **గచ్ఛతి**. ఖమతి అధివాసేతీతి **ఖమో. ఉప్పన్నన్తి** తస్మిం తస్మిం ఆరమ్మణే జాతం నిబ్బత్తం. **కామవితక్కన్తి** కామూపసంహితం వితక్కం. **నాధివాసేతీతి** చిత్తం ఆరోపేత్వా అబ్భన్తరే న వాసేతి. **ఆజీవపారిసుద్ధిపీతి** బుద్ధపటికుట్ఠం మిచ్ఛాజీవం పహాయ అనవజ్జేన పచ్చయపరియేసనేన సిజ్ఝనకం ఆజీవపారిసుద్ధిసీలమ్పి **ఏత్థేవ** వీరియసంవరే ఏవ సమోధానం గచ్ఛతి వీరియసాధనత్తా. ఏత్థ చ యథా ఞాణం తణ్హాదిసోతానం పవత్తినివారణతో పిదహనట్ఠేన సంవరణతో సంవరో చ, పరతో పవత్తనకగుణానం ఆధారాదిభావతో సీలనట్ఠేన సీలం , ఏవం ఖన్తి అనధివాసనేన ఉప్పజ్జనకకిలేసానం అధివాసనేన సంవరణతో సంవరో చ, ఖమనహేతు ఉప్పజ్జనకగుణానం ఆధారాదిభావతో సీలనట్ఠేన సీలం, వీరియం వినోదేతబ్బానం పాపధమ్మానం వినోదనేన సంవరణతో సంవరో చ, వినోదనహేతు ఉప్పజ్జనకగుణానం ఆధారాదిభావతో సీలనట్ఠేన సీలన్తి వేదితబ్బం. యథా పన పాతిమోక్ఖసీలాది తస్స తస్స పాపధమ్మస్స పవత్తితుం అప్పదానవసేన సంవరణం పిదహనం, తం ఉపాదాయ సంవరో, ఏవం

అసమాదిన్నసీలస్స ఆగతవత్థుతో విరమణమ్పీతి ఆహ "**యా చ పాపభీరుకానం...పే.... సంవరసీలన్తి వేదితబ్బ**"న్తి. న వీతిక్కమతి ఏతేనాతి **అవీతిక్కమో**. తథాపవత్తో కుసలచిత్తుప్పాదో.

౭. **అవసేసేసు** పన పఞ్హేసు. **సమాధానం** సణ్ఠపనం. దుస్సీల్యవసేన హి పవత్తా కాయకమ్మాదయో సమ్పతి, ఆయతిఞ్చ అహితదుక్ఖావహా, న సమ్మా ఠపితాతి అసణ్ఠపితా విప్పకిణ్ణా విసటా చ నామ హోన్తి, సుసీల్యవసేన పన పవత్తా తబ్బిపరియాయతో సణ్ఠపితా అవిప్పకిణ్ణా అవిసటా చ నామ హోన్తి యథా తం ఓక్ఖిత్తచక్ఖుతా అబాహుప్పచాలనాది. తేనాహ "**కాయకమ్మాదీనం సుసీల్యవసేన అవిప్పకిణ్ణతాతి అత్థో**"తి. ఏతేన సమాధికిచ్చతో సీలనం విసేసేతి. తస్స హి సమాధానం సమ్పయుత్తధమ్మానం అవిక్ఖేపహేతుతా. ఇదం కాయకమ్మాదీనం సణ్ఠపనం సంయమనం. **ఉపధారణం** అధిట్ఠానం మూలభావో. తథా హిస్స ఆదిచరణాదిభావో వుత్తో. తేన పథవీధాతుకిచ్చతో సీలనం విసేసితం హోతి. సా హి సహజాతరూపధమ్మానం సన్ధారణవసేన పవత్తతి. ఇదం పన అనవజ్జధమ్మానం మూలాధిట్ఠానభావేన. తేనాహ "**కుసలానం ధమ్మాన**"న్తిఆది. తత్థ కుసలధమ్మా నామ సపుబ్బభాగా మహగ్గతానుత్తరా ధమ్మా. **అఞ్ఞే** పన ఆచరియా. **సిరట్ఠో**తి యథా సిరసి ఛిన్నే సబ్బో అత్తభావో వినస్సతి, ఏవం సీలే భిన్నే సబ్బం గుణసరీరం వినస్సతి. తస్మా తస్స ఉత్తమఙ్గట్ఠో **సీలట్ఠో**. "సిరో సీస"న్తి వా వత్తబ్బే నిరుత్తినయేన "సీల"న్తి వుత్తన్తి అధిప్పాయో. **సీతలట్ఠో** పరిళాహవూపసమనట్ఠో. తేన త-కారస్స లోపం కత్వా నిరుత్తినయేనేవ "సీల"న్తి వుత్తన్తి దస్సేతి. తథా హిదం పయోగసమ్పాదితం సబ్బకిలేసపరిళాహవూపసమకరం హోతి. **ఏవమాదినాతి ఆది**-సద్దేన సయన్తి అకుసలా ఏతస్మిం సతి అపవిట్ఠా హోన్తీతి సీలం, సుపన్తి వా తేన విహతుస్సాహాని సబ్బదుచ్చరితానీతి సీలం, సబ్బేసం వా కుసలధమ్మానం పవేసారహసాలాతి సీలన్తి ఏవమాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

౮. "సీలనట్ఠేన సీల"న్తి వుత్తే సద్దత్థుద్ధారేన పకాసితోపి భావత్థో ఏవాతి ఆహ "**సీలనం లక్ఖణం తస్సా**"తి. న హి తస్స చేతనాదిభేదభిన్నస్స అనవసేసతో సఙ్గాహకో తతో అఞ్ఞో అత్థో అత్థి, యో లక్ఖణభావేన వుచ్చేయ్య. నను చ అనేకభేదసఙ్గాహకం సామఞ్ఞలక్ఖణం నామ సియా, న విసేసలక్ఖణన్తి అనుయోగం మనసి కత్వా ఆహ "**సనిదస్సనత్తం రూపస్స, యథా భిన్నస్సనేకధా**"తి.

యథా హి నీలాదివసేన అనేకభేదభిన్నస్సాపి రూపాయతనస్స సనిదస్సనత్తం విసేసలక్ఖణం తదఞ్ఞధమ్మాసాధారణతో. న అనిచ్చతాది వియ, రుప్పనం వియ వా సామఞ్ఞలక్ఖణం, ఏవమిధాపి దట్ఠబ్బం. కిం పనేతం సనిదస్సనత్తం నామ? దట్ఠబ్బతా చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స గోచరభావో. తస్స పన రూపాయతనతో అనఞ్ఞత్తేపి అఞ్ఞేహి ధమ్మేహి రూపాయతనం విసేసేతుం అఞ్ఞం వియ కత్వా సహ నిదస్సనేన **సనిదస్సనన్తి** వుచ్చతి. ధమ్మసభావసామఞ్ఞేన హి ఏకీభూతేసు ధమ్మేసు యో నానత్తకరో సభావో, సో అఞ్ఞం వియ కత్వా ఉపచరితుం యుత్తో. ఏవం హి అత్థవిసేసావబోధో హోతీతి. అథ వా "సహ నిదస్సనేనా"తి ఏత్థ తబ్భావత్థో సహ-సద్దో యథా నన్దిరాగసహగతాతి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧; మహావ॰ ౧౪; పటి॰ మ॰ ౨.౩౦).

దుస్సీల్యవిద్ధంసనరసన్తి కాయికఅసంవరాదిభేదస్స దుస్సీల్యస్స విధమనకిచ్చం. **అనవజ్జరసన్తి** అగారయ్హసమ్పత్తికం అగరహితబ్బభావేన సమ్పజ్జనకం, అవజ్జపటిపక్ఖభావేన వా సమ్పజ్జనకం. **లక్ఖణాదీసూతి** లక్ఖణరసాదీసు వుచ్చమానేసు కిచ్చమేవ, సమ్పత్తి వా రసోతి వుచ్చతి, న రసాయతనరసాదీతి అధిప్పాయో. కేచి పన "కిచ్చమేవా"తి అవధారణం తస్స ఇతరరసతో బలవభావదస్సనత్థన్తి వదన్తి, తం తేసం మతిమత్తం, కిచ్చమేవ, సమ్పత్తి ఏవ వా రసోతి ఇమస్స అత్థస్స అధిప్పేతత్తా.

సోచేయ్యపచ్చుపట్ఠానన్తి కాయాదీహి సుచిభావేన పచ్చుపట్ఠాతి. **గహణభావన్తి** గహేతబ్బభావం. తేన ఉపట్ఠానాకారట్ఠేన పచ్చుపట్ఠానం వుత్తం, ఫలట్ఠేన పన అవిప్పటిసారపచ్చుపట్ఠానం, సమాధిపచ్చుపట్ఠానం వా. సీలం హి సమ్పత్తియేవ అవిప్పటిసారం పచ్చుపట్ఠాపేతి, పరమ్పరాయ సమాధిం. ఇమస్స పన ఆనిసంసఫలస్స ఆనిసంసకథాయం వక్ఖమానత్తా ఇధ అగ్గహణం దట్ఠబ్బం. కేచి పన ఫలస్స అనిచ్ఛితత్తా ఇధ అగ్గహణన్తి వదన్తి, తదయుత్తం ఫలస్స అనేకవిధత్తా, లోకియాదిసీలస్సాపి విభజియమానత్తా. తథా హి వక్ఖతి "నిస్సితానిస్సితవసేనా"తిఆది (విసుద్ధి॰ ౧.౧౦). యథా పథవీధాతుయా కమ్మాది దూరకారణం, సేసభూతత్తయం ఆసన్నకారణం, యథా చ వత్థస్స తన్తవాయతురివేమసలాకాది దూరకారణం, తన్తవో ఆసన్నకారణం, ఏవం సీలస్స సద్ధమ్మస్సవనాది దూరకారణం, హిరిఓత్తప్పమస్స ఆసన్నకారణన్తి దస్సేన్తో ఆహ **''హిరోత్తప్పఞ్చ పనా''**తిఆది. **హిరోత్తప్పే హీ**తిఆది తస్స ఆసన్నకారణభావసాధనం. తత్థ **ఉప్పజ్జతి** సమాదానవసేన, **తిట్ఠతి** అవీతిక్కమవసేనాతి వేదితబ్బం.

సీలానిసంసకథావణ్ణనా

౯. **అవిప్పటిసారాదీ**తి ఏత్థ విప్పటిసారపటిపక్ఖో కుసలచిత్తుప్పాదో అవిప్పటిసారో. సో పన విసేసతో "లాభా వత మే, సులద్ధం వత మే, యస్స మే సుపరిసుద్ధం సీల"న్తి అత్తనో సీలస్స పచ్చవేక్ఖణవసేన పవత్తోతి వేదితబ్బో. **ఆది**-సద్దేన పామోజ్జభోగసమ్పత్తికిత్తిసద్దాదిం సఙ్గణ్హాతి. **అవిప్పటిసారత్థానీ**తి అవిప్పటిసారప్పయోజనాని. **కుసలానీ**తి అనవజ్జాని. **అవిప్పటిసారానిసంసానీ**తి అవిప్పటిసారుద్దయాని. ఏతేన అవిప్పటిసారో నామ సీలస్స ఉద్దయమత్తం, సంవడ్ఢితస్స రుక్ఖస్స ఛాయాపుప్ఫసదిసం. అఞ్ఞో ఏవ పనానేన నిప్ఫాదేతబ్బో సమాధిఆదిగుణోతి దస్సేతి.

సీలవతో సీలసమ్పదాయాతి పరిసుద్ధం పరిపుణ్ణం కత్వా సీలస్స సమ్పాదనేన సీలవతో, తాయ ఏవ సీలసమ్పదాయ. **అప్పమాదాధికరణన్తి** అప్పమాదకారణా. **భోగక్ఖన్ధన్తి** భోగరాసిం. **కల్యాణో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతీ**తి "ఇతిపి సీలవా, ఇతిపి కల్యాణధమ్మో"తి సున్దరో థుతిఘోసో ఉట్ఠహతి, లోకం పత్థరతి. **విసారదో**తి అత్తని కిఞ్చి గరహితబ్బం ఉపవదితబ్బం అపస్సన్తో విగతసారజ్జో నిబ్భయో. **అమఙ్కుభూతో**తి అవిలక్ఖో. **అసమ్మూళ్హో**తి "అకతం వత మే కల్యాణ"న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౨౪౮) విప్పటిసారాభావతో, కుసలకమ్మాదీనంయేవ చ తదా ఉపట్ఠానతో అమూళ్హో పసన్నమానసో ఏవ కాలంకరోతి. **కాయస్స భేదా**తి ఉపాదిన్నక్ఖన్ధపరిచ్చాగా, జీవితిన్ద్రియస్స ఉపచ్ఛేదా. **పరం మరణా**తి చుతితో ఉద్ధం. **సుగతిన్తి** సున్దరం గతిం. తేన మనుస్సగతిపి సఙ్గయ్హతి. **సగ్గన్తి** దేవగతిం. సా హి రూపాదీహి విసయేహి సుట్ఠు అగ్గోతి సగ్గో, లోకియతి ఏత్థ ఉళారం పుఞ్ఞఫలన్తి **లోకో**తి చ వుచ్చతి.

ఆకఙ్ఖేయ్య చేతి యది ఇచ్ఛేయ్య. **పియో చ అస్సన్తి** పియాయితబ్బో పియచక్ఖూహి పస్సితబ్బో పేమనియో భవేయ్యన్తి అత్థో. **మనాపో**తి సబ్రహ్మచారీనం మనవడ్ఢనకో, తేసం వా మనేన పత్తబ్బో, మేత్తచిత్తేన ఫరితబ్బోతి వుత్తం హోతి. **గరూ**తి గరుట్ఠానియో పాసాణఛత్తసదిసో. **భావనీయో**తి "అద్ధా అయమాయస్మా జానం జానాతి, పస్సం పస్సతీ"తి సమ్భావనీయో. **సీలేస్వేవస్స పరిపూరకారీ**తి చతుపారిసుద్ధిసీలేసు ఏవ పరిపూరకారీ అస్స, అనూనకారీ పరిపూరణాకారేన సమన్నాగతో భవేయ్య. "ఆదినా నయేనా"తి ఏతేన "అజ్ఝత్తం చేతోసమథమనుయుత్తో అనిరాకతజ్ఝానో విపస్సనాయ సమన్నాగతో బ్రూహేతా సుఞ్ఞాగారాన"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౬౫) ఏవమాదికే సీలథోమనసుత్తాగతే సత్తరస సీలానిసంసే సఙ్గణ్హాతి.

ఇదాని న కేవలమిమే ఏవ అవిప్పటిసారాదయో, అథ ఖో అఞ్ఞేపి బహూ సీలానిసంసా విజ్జన్తీతి తే దస్సేతుం "**అపిచా**"తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **సాసనే**తి ఇమస్మిం సకలలోకియలోకుత్తరగుణావహే సత్థుసాసనే. ఆచార**కులపుత్తానం యం** సీలం **వినా పతిట్ఠా** అవట్ఠానం **నత్థి, తస్స** ఏవం మహానుభావస్స **సీలస్స** ఆనిసంసానం **పరిచ్ఛేదం** పరిమాణం **కో వదే** కో వత్తుం సక్కుణేయ్యాతి అత్థో. ఏతేన సబ్బేసంయేవ లోకియలోకుత్తరానం గుణానం సీలమేవ మూలభూతన్తి దస్సేత్వా తతో పరమ్పి మలవిసోధనేన, పరిళాహవూపసమనేన, సుచిగన్ధవాయనేన, సగ్గనిబ్బానాధిగమూపాయభావేన, సోభాలఙ్కారసాధనతాయ భయవిధమనేన, కిత్తిపామోజ్జజననేన చ సీలసదిసం అఞ్ఞం సత్తానం హితసుఖావహం నత్థీతి దస్సేన్తో "**న గఙ్గా**"తిఆదికా గాథా అభాసి.

తత్థ **సరభూ**తి ఏకా నదీ, "యం లోకే సరభూ"తి వదన్తి. **నిన్నగా వాచిరవతీ**తి "అచిరవతీ"తి ఏవంనామికా నదీ, **వా**తి సబ్బత్థ వా-సద్దో అనియమత్థో. తేన అవుత్తా గోధావరీచన్దభాగాదికా సఙ్గణ్హాతి. పాణనట్ఠేన **పాణీనం** సత్తానం యం మలం **సీలజలం విసోధయతి, తం మలం విసోధేతుం న సక్కుణన్తి** గఙ్గాదయో నదియోతి పఠమగాథాయ న-కారం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **హారా**తి ముత్తాహారా. **మణయో**తి వేళురియాదిమణయో. **అరియన్తి** విసుద్ధం. సీలసముట్ఠానో కిత్తిసద్దో గన్ధో మనోహరభావతో, దిసాసు అభిబ్యాపనతో చ "**సీలగన్ధో**"తి వుత్తో. సో హి పటివాతేపి పవత్తతి. తేనాహ భగవా "సతఞ్చ గన్ధో పటివాతమేతీ"తి (ధ॰ ప॰ ౫౪; అ॰ ని॰ ౩.౮౦; మి॰ ప॰ ౫.౪.౧). **దోసానం బలం** నామ వత్థుజ్ఝాచారో, తం తేసం కాతుం అదేన్తం సీలం దోసానం బలం ఘాతేతీతి వేదితబ్బం.

సీలప్పభేదకథావణ్ణనా

౧౦. "**కతివిధ**"న్తి ఏత్థ **విధ**-సద్దో కోట్ఠాసపరియాయో "ఏకవిధేన రూపసఙ్గహో"తిఆదీసు వియ, పకారత్థో వా, కతిప్పకారం కిత్తకా సీలస్స పకారభేదాతి అత్థో. **సీలనలక్ఖణేనా**తి సీలనసఙ్ఖాతేన సభావేన.

చరన్తి తేన సీలేసు పరిపూరకారితం ఉపగచ్ఛన్తీతి చరిత్తం, చరిత్తమేవ **చారిత్తం**. వారితతో తేన అత్తానం తాయన్తి రక్ఖన్తీతి **వారిత్తం**. అధికో సమాచారో అభిసమాచారో, తత్థ నియుత్తం, సో వా పయోజనం ఏతస్సాతి **ఆభిసమాచారికం**. ఆది బ్రహ్మచరియస్సాతి ఆదిబ్రహ్మచరియం, తదేవ **ఆదిబ్రహ్మచరియకం**. విరమతి ఏతాయ, సయం వా విరమతి, విరమణం వా **విరతి**, న విరతీతి **అవిరతి**. నిస్సయతీతి **నిస్సితం**, న నిస్సితన్తి **అనిస్సితం**. పరియన్తో ఏతస్స అత్థీతి **పరియన్తం**, కాలేన పరియన్తం **కాలపరియన్తం**, యథాపరిచ్ఛిన్నో వా కాలో పరియన్తో ఏతస్సాతి **కాలపరియన్తం**. యావ పాణనం జీవనం కోటి ఏతస్సాతి **ఆపాణకోటికం**. అత్తనో పచ్చయేహి లోకే నియుత్తం, తత్థ వా విదితన్తి **లోకియం**. లోకం ఉత్తరతీతి **లోకుత్తరం**.

పచ్చయతో, ఫలతో చ మజ్ఝిమపణీతేహి నిహీనం, తేసం వా గుణేహి పరిహీనన్తి **హీనం**. అత్తనో పచ్చయేహి పధానభావం నీతన్తి **పణీతం**. ఉభిన్నమేవ వేమజ్ఝే భవం **మజ్ఝిమం**. అత్తాధిపతితో ఆగతం **అత్తాధిపతేయ్యం**. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. తణ్హాయ, దిట్ఠియా వా పరామట్ఠం పధంసితన్తి **పరామట్ఠం**. తప్పటిక్ఖేపతో **అపరామట్ఠం**. పటిప్పస్సద్ధకిలేసం **పటిప్పస్సద్ధం**. సిక్ఖాసు జాతం, సేక్ఖస్స ఇదన్తి వా **సేక్ఖం**. పరినిట్ఠితసిక్ఖాకిచ్చతాయ అసేక్ఖధమ్మపరియాపన్నం **అసేక్ఖం**. తదుభయపటిక్ఖేపేన **నేవసేక్ఖనాసేక్ఖం**. హానం భజతి, హానభాగో వా ఏతస్స అత్థీతి **హానభాగియం**. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. అప్పపరిమాణత్తా పరియన్తవన్తం, పారిసుద్ధివన్తఞ్చ సీలం **పరియన్తపారిసుద్ధిసీలం**. అనప్పపరిమాణత్తా అపరియన్తం, పారిసుద్ధివన్తఞ్చ సీలం **అపరియన్తపారిసుద్ధిసీలం**. సబ్బసో పుణ్ణం, పారిసుద్ధివన్తఞ్చ సీలం **పరిపుణ్ణపారిసుద్ధిసీలం**.

౧౧. **వుత్తనయేనా**తి "సీలనట్ఠేన సీల"న్తిఆదినా (విసుద్ధి॰ ౧.౭) హేట్ఠా వుత్తేన నయేన. **ఇదం కత్తబ్బన్తి పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదపూరణ**న్తి ఇదం ఆభిసమాచారికం కత్తబ్బం పటిపజ్జితబ్బన్తి ఏవం పఞ్ఞత్తస్స సిక్ఖాపదసీలస్స పూరణం. సిక్ఖాపదసీలం హి పూరేన్తో సిక్ఖాపదమ్పి పూరేతి పాలేతి నామ. సిక్ఖా ఏవ వా సిక్ఖితబ్బతో, పటిపజ్జితబ్బతో చ **సిక్ఖాపదం.** తస్స పూరణన్తిపి యోజేతబ్బం. **ఇదం న కత్తబ్బన్తి పటిక్ఖిత్తస్స అకరణ**న్తి ఇదం దుచ్చరితం న కత్తబ్బన్తి భగవతా పటిక్ఖిత్తస్స అకరణం విరమణం. **చరన్తి తస్మి**న్తి తస్మిం సీలే తంసమఙ్గినో చరన్తీతి సీలస్స అధికరణతం విభావేన్తో తేసం పవత్తిట్ఠానభావం దస్సేతి. తేనాహ "**సీలేసు పరిపూరకారితాయ పవత్తన్తీ**"తి. **వారిత**న్తి ఇదం న కత్తబ్బన్తి పటిక్ఖిత్తం అకప్పియం . **తాయన్తీ**తి అకరణేనేవ తాయన్తి. **తేనా**తి వారిత్తసీలమాహ. వారేతి వా సత్థా ఏత్థ, ఏతేన వాతి **వారితం,** సిక్ఖాపదం. తం అవికోపేన్తో తాయన్తి తేనాతి **వారిత్తం. సద్ధావీరియసాధన**న్తి సద్ధాయ, ఉట్ఠానవీరియేన చ సాధేతబ్బం. న హి అసద్ధో, కుసీతో చ వత్తపటిపత్తిం పరిపూరేతి, సద్ధో ఏవ సత్థారా పటిక్ఖిత్తే అణుమత్తేపి వజ్జే భయదస్సావీ సమాదాయ సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసూతి ఆహ "**సద్ధాసాధనం వారిత్త**"న్తి.

అధిసీలసిక్ఖాపరియాపన్నత్తా అభివిసిట్ఠో సమాచారోతి అభిసమాచారోతి ఆహ "**ఉత్తమసమాచారో**"తి. అభిసమాచారోవ **ఆభిసమాచారికం,** యథా వేనయికోతి (అ॰ ని॰ ౮.౧౧; పారా॰ ౮) అధిప్పాయో. అభిసమాచారో ఉక్కట్ఠనిద్దేసతో మగ్గసీలం, ఫలసీలఞ్చ, తం ఆరబ్భ ఉద్దిస్స తదత్థం తప్పయోజనం పఞ్ఞత్తం **ఆభిసమాచారికం.** సుపరిసుద్ధాని తీణి కాయకమ్మాని, చత్తారి వచీకమ్మాని, సుపరిసుద్ధో ఆజీవోతి ఇదం **ఆజీవట్ఠమకం.** తత్థ కామం ఆజీవహేతుకతో సత్తవిధదుచ్చరితతో విరతి సమ్మాఆజీవోతి సోపి సత్తవిధో హోతి, సమ్మాజీవతాసామఞ్ఞేన పన తం ఏకం కత్వా వుత్తం. అథ వా తివిధకుహనవత్థుసన్నిస్సయతో మిచ్ఛాజీవతో విరతిం ఏకజ్ఝం కత్వా వుత్తో "**ఆజీవో సుపరిసుద్ధో**"తి. సేట్ఠచరియభావతో మగ్గో ఏవ బ్రహ్మచరియన్తి **మగ్గబ్రహ్మచరియం,** తస్స. **ఆదిభావభూత**న్తి ఆదిమ్హి భావేతబ్బతం నిప్ఫాదేతబ్బతం భూతం పత్తం ఆదిభావభూతం. కిఞ్చాపి దేసనానుక్కమేన సమ్మాదిట్ఠి ఆది, పటిపత్తిక్కమేన పన ఆజీవట్ఠమకసీలం ఆదీతి. **తస్స సమ్పత్తియా**తి ఆభిసమాచారికస్స సమ్పజ్జనేన పరిపూరణేన **ఆదిబ్రహ్మచరియకం సమ్పజ్జతి.** యో హి లహుకానిపి అప్పసావజ్జాని పరివజ్జేతి, సో గరుకాని మహాసావజ్జాని బహ్వాదీనవాని పరివజ్జేస్సతీతి వత్తబ్బమేవ నత్థీతి. సుత్తం పన ఏతమత్థం బ్యతిరేకవసేన విభావేతి. తత్థ **ధమ్మ**న్తి సీలం. తం హి ఉపరిగుణవిసేసానం ధారణట్ఠేన ధమ్మోతి వుచ్చతి.

విరతిసీలస్స ఇతరసీలేన సతిపి సమ్పయోగాదికే అసమ్మిస్సకతాదస్సనత్థం "**వేరమణిమత్త**"న్తి వుత్తం.

"నిస్సితానిస్సితవసేనా"తి ఏత్థ లబ్భమాననిస్సయం తావ దస్సేతుం "**నిస్సయో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ తణ్హాచరితేన నిస్సయితబ్బతో తణ్హావ **తణ్హానిస్సయో.** తథా **దిట్ఠినిస్సయో.** దిట్ఠిచరితో హి అసతిపి దిట్ఠియా తణ్హావిరహే దిట్ఠినిస్సితోవ పవత్తతి. **దేవో**తి చతుమహారాజసక్కసుయామాదిపాకటదేవమాహ . **దేవఞ్ఞతరో**తి అపాకటం. తణ్హం ఏవ నిస్సితన్తి **తణ్హానిస్సితం.** తణ్హాయ నిస్సితన్తి చ కేచి వదన్తి. తేసం "ద్వే నిస్సయా"తిఆదినా విరుజ్ఝతి. **సుద్ధిదిట్ఠియా**తి "ఇతి సంసారసుద్ధి భవిస్సతీ"తి ఏవం పవత్తదిట్ఠియా, లోకుత్తరం సీలన్తి అధిప్పాయో. **తస్సేవా**తి లోకుత్తరస్సేవ సమ్భారభూతం కారణభూతం, వివట్టూపనిస్సయన్తి అత్థో.

కాలపరిచ్ఛేదం కత్వాతి "ఇమఞ్చ రత్తిం, ఇమఞ్చ దివ"న్తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౮.౪౧) వియ కాలవసేన పరిచ్ఛేదం కత్వా. కాలపరిచ్ఛేదం అకత్వా సమాదిన్నమ్పి అన్తరావిచ్ఛిన్నం సమ్పత్తవిరతివసేన యావజీవం పవత్తితమ్పి ఆపాణకోటికం న

హోతీతి దస్సేతుం “**యావజీవం సమాదియిత్వా తథేవ పవత్తిత**”న్తి వుత్తం.

లాభయసఞాతిఅఙ్గజీవితవసేనాతి లాభయసానం అనుప్పన్నానం ఉప్పాదనవసేన, ఉప్పన్నానం రక్ఖణవసేన చేవ వడ్ఢనవసేన చ ఞాతిఅఙ్గజీవితానం అవినాసనవసేన. **కిం నో వీతిక్కమిస్సతీ**తి యో వీతిక్కమాయ చిత్తమ్పి న ఉప్పాదేతి, సో కాయవాచాహి వీతిక్కమిస్సతీతి కిం ఇదం, నత్థేతన్తి అత్థో. పటిక్ఖేపే హి అయం **కిం**-సద్దో.

ఆరమ్మణభావేన వణో వియ ఆసవే కామాసవాదికే పగ్ఘరతీతి సమ్పయోగభావాభావేపి సహాసవేహీతి **సాసవం**. తేభూమకధమ్మజాతన్తి సీలం తప్పరియాపన్నన్తి ఆహ “**సాసవం సీలం లోకియ**”న్తి. **భవవిసేసా** సమ్పత్తిభవా. **వినయో**తి వినయపరియత్తి, తత్థ వా ఆగతసిక్ఖాపదాని. **పామోజ్జం** తరుణపీతి. **యథాభూతఞాణదస్సనం** సపచ్చయనామరూపదస్సనం, తదధిట్ఠానా వా తరుణవిపస్సనా. **నిబ్బిదా**తి నిబ్బిదాఞాణం. తేన బలవవిపస్సనమాహ. **విరాగో** మగ్గో. **విముత్తి** అరహత్తఫలం. **విముత్తిఞాణదస్సనం** పచ్చవేక్ఖణా. **కథా**తి వినయకథా. **మన్తనా**తి వినయవిచారణా. **ఉపనిసా**తి యథావుత్తకారణపరమ్పరాసఙ్ఖాతో ఉపనిస్సయో. **లోకుత్తరం** మగ్గఫలచిత్తసమ్పయుత్తం ఆజీవట్ఠమకసీలం. తత్థ మగ్గసీలం **భవనిస్సరణావహం హోతి, పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స చ భూమి**, ఫలసీలం పన పచ్చవేక్ఖణాఞాణస్సేవ భూమి.

౧౨. హీనాధిముత్తివసేన ఛన్దాదీనమ్పి హీనతా. పణీతాధిముత్తివసేన పణీతతా. తదుభయవేమజ్ఝతావసేన మజ్ఝిమతా. యథేవ హి కమ్మం ఆయూహనవసేన హీనాదిభేదభిన్నం హోతి, ఏవం ఛన్దాదయోపి పవత్తిఆకారవసేన. నో చ నేసం పవత్తిఆకారో అధిముత్తిభేదేనాతి దట్ఠబ్బం. **యసకామతాయా**తి కిత్తిసిలోకాభిరతియా, పరివారిచ్ఛాయ వా. “కథం నామ మాదిసో ఈదిసం కరేయ్యా”తి పాపజిగుచ్ఛాయ **అరియభావం నిస్సాయ. అనుపక్కిలిట్ఠ**న్తి అత్తుక్కంసనపరవమ్భనాహి, అఞ్ఞేహి చ ఉపక్కిలేసేహి అనుపక్కిలిట్ఠం. **భవభోగత్థాయా**తి భవసమ్పత్తిఅత్థఞ్చేవ భోగసమ్పత్తిఅత్థఞ్చ. **అత్తనో విమోక్ఖత్థాయ పవత్తిత**న్తి సావకపచ్చేకబోధిసత్తసీలమాహ. **సబ్బసత్తానం విమోక్ఖత్థాయా**తి సబ్బసత్తానం సంసారబన్ధనతో విమోచనత్థాయ. **పారమితాసీలం** మహాబోధిసత్తసీలం. యా కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితా మహాబోధిం ఆరబ్భ పవత్తా పరముక్కంసగతనోచేయ్యసల్లేఖా దేసకాలసత్తాదివికప్పరహితా సీలపారమితా.

అననురూపన్తి అసారుప్పం. అత్తా ఏవ గరు అధిపతి ఏతస్సాతి **అత్తగరు,** లజ్జాధికో. అత్తాధిపతితో ఆగతం **అత్తాధిపతేయ్యం**. లోకో అధిపతి గరు ఏతస్సాతి **లోకాధిపతి,** ఓత్తప్పాధికో. ధమ్మో నామాయం మహానుభావో ఏకన్తనియ్యానికో, సో చ పటిపత్తియావ పూజేతబ్బో. తస్మా “నం సీలసమ్పదాయ పూజేస్సామీ”తి ఏవం **ధమ్మమహత్తం పూజేతుకామేన**.

పరామట్ఠత్తాతి పరాభవవసేన ఆమట్ఠత్తా. తణ్హాదిట్ఠియో హి “ఇమినాహం సీలేన దేవో వా భవిస్సామి దేవఞ్ఞతరో వా, ఇమినా మే సీలేన సంసారసుద్ధి భవిస్సతీ”తి పవత్తస్స సీలం పరామసన్తియో తం పరాభవం పాపేన్తి మగ్గస్స అనుపనిస్సయభావకరణతో. **పుథుజ్జనకల్యాణకస్సా**తి పుథుజ్జనేసు కల్యాణకస్స. సో హి పుథుజ్జనోవ హుత్వా కల్యాణేహి సీలాదీహి సమన్నాగతో. పరామసనకిలేసానం విక్ఖమ్భనతో, సముచ్ఛిన్దనతో చ తేహి న పరామట్ఠన్తి **అపరామట్ఠం**. తస్స తస్స కిలేసదరథస్స పటిప్పస్సమ్భనతో వూపసమనతో **పటిప్పస్సద్ధం**.

కతపటికమ్మన్తి వుట్ఠానదేసనాహి యథాధమ్మం కతపటికారం. ఏవం హి తం సీలం పటిపాకతికమేవ హోతి. తేనాహ “**తం విసుద్ధ**”న్తి. “కతపటికమ్మ”న్తి ఇమినా చ “న పునేవం కరిస్స”న్తి అధిట్ఠానమ్పి సఙ్గహితన్తి దట్ఠబ్బం. “అచ్ఛమంసం ను

ఖో, సూకరమంసం ను ఖో"తిఆదినా **వత్థుమ్హి వా,** "పాచిత్తియం ను ఖో, దుక్కటం ను ఖో"తిఆదినా **ఆపత్తియా వా,** "మయా తం వత్థు వీతిక్కన్తం ను ఖో, న ను ఖో వీతిక్కన్త"న్తిఆదినా **అజ్ఝాచారే వా వేమతికస్స** సంసయాపన్నస్స. **వినోదేతబ్బం** యథాధమ్మం పటికమ్మేన. విమతి ఏవ వేమతికం, తస్మిం **వేమతికే** సతి, విమతియా ఉప్పన్నాయాతి అత్థో. **విమతి పటివినేతబ్బా**తి సయం వా తం వత్థుం విచారేత్వా, వినయధరే వా పుచ్ఛిత్వా కఙ్ఖా వినోదేతబ్బా. నిక్కఙ్ఖేన పన కప్పియం చే కాతబ్బం, అకప్పియం చే ఛడ్డేతబ్బం. తేనాహ "**ఇచ్చస్స ఫాసు భవిస్సతీ**"తి.

"**చతూహి అరియమగ్గేహీ**"తిఆదినా మగ్గఫలపరియాపన్నం సీలం మగ్గఫలసమ్పయుత్తం వుత్తం. సముదాయేసు పవత్తవోహారా అవయవేసుపి పవత్తన్తీతి. **సేస**న్తి సబ్బం లోకియసీలం.

పకతిపీతి సభావోపి. **సుఖసీలో** సఖిలో సుఖసంవాసో. **తేన పరియాయేనా**తి పకతిఅత్థవాచకత్తేన. ఏకచ్చం అబ్యాకతం సీలం ఇధాధిప్పేతసీలేన ఏకసఙ్గహన్తి అకుసలస్సేవాయుజ్జమానతం దస్సేతుం "**తత్థ అకుసల**"న్తిఆది వుత్తం. తథా హి సేక్ఖత్తికం ఇధ గహితం, ఇధ న ఉపనీతం కుసలత్తికన్తి అధిప్పాయో. **వుత్తనయేనేవా**తి వుత్తేనేవ నయేన కుసలత్తికం అగ్గహేత్వా హీనత్తికాదీనం పఞ్చన్నం తికానం వసేన **అస్స** సీలస్స **తివిధతా వేదితబ్బా**.

౧౩. **యోధా**తి యో ఇధ. **వత్థువీతిక్కమే**తి ఆపత్తియా వత్థునో వీతిక్కమనే అజ్ఝాచారే. కామసఙ్కప్పాదయో నవ మహావితక్కా **మిచ్ఛాసఙ్కప్పా. ఏవరూపస్సా**తి ఏదిసస్స. తస్స హి సీలవన్తే అనుపసఙ్కమిత్వా దుస్సీలే సేవన్తస్స తతో ఏవ తేసం దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జనేన పణ్ణత్తివీతిక్కమే అదోసదస్సావినో మిచ్ఛాసఙ్కప్పబహులతాయ మనచ్ఛట్ఠాని ఇన్ద్రియాని అరక్ఖతో సీలం ఏకంసేనేవ **హానభాగియం** హోతి, న ఠితిభాగియం, కుతో విసేసాదిభాగియతా. **సీలసమ్పత్తియా**తి సీలపారిపూరియా చతుపారిసుద్ధిసీలేన. **అఘటన్తస్స ఉత్తరీ**తి ఉత్తరి విసేసాధిగమాయ అవాయమన్తస్స. **ఠితిభాగియం సీలం భవతి** అసమాధిసంవత్తనియత్తా. సమ్పాదితే హి సమాధిస్మిం సీలస్స సమాధిసంవత్తనియతా నిచ్ఛియతి. **సమాధత్థాయా**తి సమథవసేన సమాధానత్థాయ. **నిబ్బిద**న్తి విపస్సనం. బలవవిపస్సనాదస్సనత్థం నిబ్బిదాగహణం తావతాపి సీలస్స నిబ్బేధభాగియభావసిద్ధితో.

యాని చ సిక్ఖాపదాని నేసం రక్ఖితబ్బానీతి సమ్బన్ధో, తాని పన అసాధారణపఞ్ఞత్తితో అఞ్ఞాని. **నేస**న్తి "రక్ఖితబ్బానీ"తి పదం అపేక్ఖిత్వా కత్తరి సామివచనం, తేహి భిక్ఖూహీతి అత్థో. **సతి వా ఉస్సాహే**తి ఉస్సక్కిత్వా సీలాని రక్ఖితుం ఉస్సాహే సతి. **దసా**తి సామణేరేహి రక్ఖితబ్బసీలమాహ ఘటికారాదీనం వియ. **అట్ఠా**తి నచ్చాదిమాలాదివేరమణిం ఏకం కత్వా సబ్బపచ్ఛిమవజ్జాని అట్ఠ.

అవీతిక్కమోతి పఞ్చన్నం సీలానం అవీతిక్కమో. **పకతిసీల**న్తి సభావసీలం. తత్రూపపత్తినియతం హి సీలం ఉత్తరకురుకానం. **మరియాదాచారిత్త**న్తి తస్స తస్స సావజ్జస్స అకరణే మరియాదభూతం, తత్థ తత్థ కులాదీసు పుబ్బపురిసేహి ఠపితం చారిత్తం. కులదేసపాసణ్డధమ్మో హి "ఆచారసీల"న్తి అధిప్పేతం. తత్థ కులధమ్మో తావ బ్రాహ్మణాదీనం అమజ్జపానాది, దేసధమ్మో ఏకచ్చజనపదవాసీనం అహింసనాది, పాసణ్డధమ్మో తిత్థియానం యమనియమాది. తిత్థియమతం హి దిట్ఠిపాసేన, తణ్హాపాసేన చ డేతి పవత్తతి, పాసం వా బాధం అరియవినయస్స డేతీతి "పాసణ్డ"న్తి వుచ్చతి. "పకతియా సీలవతీ హోతీ"తి (దీ. ని. ౨.౨౦) వచనతో బోధిసత్తమాతు పఞ్చసిక్ఖాపదసీలం పరిపుణ్ణమేవ. ఇదం పన ఉక్కంసగతం బోధిసత్తపితరిపి చిత్తుప్పాదమత్తేనపి అసంకిలిట్ఠం "ధమ్మతాసీల"న్తి వుత్తం.

కామగుణూపసంహితన్తి కామకోట్ఠాసేసు అస్సాదూపసంహితం కామస్సాదగధితం. **ధమ్మతాసీలన్తి** ధమ్మతాయ కారణనియామేన ఆగతం సీలం. సీలపారమిం హి పరముక్కంసం పాపేత్వా కుచ్ఛిగతస్స మహాబోధిసత్తస్స సీలతేజేన గుణానుభావేన బోధిసత్తమాతు సరసేనేవ పరమసల్లేఖప్పత్తం సీలం హోతి. **మహాకస్సపాదీనన్తి ఆది**-సద్దేన భద్దాదికే సఙ్గణ్హాతి. తే కిర సుచిరం కాలం సుపరిసుద్ధసీలా ఏవ హుత్వా ఆగతా. తేనాహ "**సుద్ధసత్తాన**"న్తి. **తాసు తాసు జాతీసూతి** సీలవరాజమహింసరాజాదిజాతీసు. పుబ్బే పురిమజాతియం సిద్ధో హేతు ఏతస్సాతి **పుబ్బహేతుకసీలం**. ఇదం పన పకతిసీలాదిసమాదానేన వినా అవీతిక్కమలక్ఖణం సమ్పత్తవిరతిసఙ్గహం దట్ఠబ్బం.

యం భగవతా ఏవం వుత్తం సీలన్తి సమ్బన్ధో. **ఇధాతి** వక్ఖమానసీలపరిపూరకస్స పుగ్గలస్స సన్నిస్సయభూతసాసనపరిదీపనం, అఞ్ఞసాసనస్స చ తథాభావపటిసేధనం. వుత్తం హేతం "ఇధేవ, భిక్ఖవే, సమణో…పే.… సుఞ్ఞా పరప్పవాదా సమణేభి అఞ్ఞేహీ"తి (దీ. ని. ౨.౨౧౪; మ. ని. ౧.౧౩౯; అ. ని. ౪.౨౪౧). **భిక్ఖూతి** తస్స సీలస్స పరిపూరకపుగ్గలపరిదీపనం. **పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతోతి** ఇదమస్స పాతిమోక్ఖసీలే పతిట్ఠితభావపరిదీపనం. **విహరతీతి** ఇదమస్స తదనురూపవిహారసమఙ్గిభావపరిదీపనం. **ఆచారగోచరసమ్పన్నోతి** ఇదం పాతిమోక్ఖసంవరస్స, ఉపరిఅధిగన్తబ్బగుణానఞ్చ ఉపకారకధమ్మపరిదీపనం. **అణుమత్తేసు వజ్జేసు భయదస్సావీతి** ఇదం పాతిమోక్ఖతో అచవనభావపరిదీపనం. **సమాదాయాతి** సిక్ఖాపదానం అనవసేసతో ఆదానపరిదీపనం. **సిక్ఖతీతి** సిక్ఖాయ సమఙ్గిభావపరిదీపనం . **సిక్ఖాపదేసూతి** సిక్ఖితబ్బధమ్మపరిదీపనం. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం పరతో ఆవి భవిస్సతి.

సోతి పాతిమోక్ఖసంవరసీలే పతిట్ఠితభిక్ఖు. తేన యాదిసస్స ఇన్ద్రియసంవరసీలం ఇచ్ఛితబ్బం, తం దస్సేతి. **చక్ఖునాతి** యతో సో సంవరో, తం దస్సేతి. **రూపన్తి** యత్థ సో సంవరో, తం దస్సేతి. **దిస్వా న నిమిత్తగ్గాహీ హోతి నానుబ్యఞ్జనగ్గాహీతి** సంవరస్స ఉపాయం దస్సేతి. **యత్వాధికరణ…పే.… అన్వాస్సవేయ్యున్తి** సంవరస్స పటిపక్ఖం తత్థ ఆదీనవం దస్సేతి. **సంవరాయ పటిపజ్జతీతి** పగేవ సతియా ఉపట్ఠపేతబ్బతం దస్సేతి. **రక్ఖతి చక్ఖున్ద్రియన్తి** సతియా ఉపట్ఠాపనమేవ చక్ఖున్ద్రియస్స ఆరక్ఖాతి దస్సేతి. **చక్ఖున్ద్రియే సంవరం ఆపజ్జతీతి** తథాభూతా సతియేవేత్థ సంవరోతి దస్సేతి. వీతిక్కమస్స వసేనాతి సమ్బన్ధో. **ఛన్నం సిక్ఖాపదానన్తి** "ఆజీవహేతు ఆజీవకారణా అసన్తం అభూతం ఉత్తరిమనుస్సధమ్మం ఉల్లపతీ"తిఆదినా ఆగతానం ఛన్నం పారాజికాదిపటిసంయుత్తానం సిక్ఖాపదానం. సామన్తజప్పనాదినా తివిధేన కుహనవత్థునా విమ్హాపనం **కుహనా**. అత్తానం, దాయకం వా ఉక్ఖిపిత్వా యథా సో కిఞ్చి దదాతి, ఏవం కథనం **లపనా**. నిమిత్తం వుచ్చతి పచ్చయదానసఞ్ఞుప్పాదకం కాయవచీకమ్మం, తేన నిమిత్తేన చరతి, నిమిత్తం వా కరోతీతి నేమిత్తికో, తస్స భావో **నేమిత్తికతా**. గన్ధాదయో వియ లాభాయ పరేసం అక్కోసనాదినా నిపిసతీతి నిప్పేసో, నిప్పేసోవ నిప్పేసికో, తస్స భావో **నిప్పేసికతా**. మహిచ్ఛతాయ అత్తనా లద్ధలాభేన పరతో లాభపరియేసనా **లాభేన లాభం నిజిగీసనతా. ఏవమాదీనన్తి ఆది**-సద్దేన అనుప్పియభాణితాచాటుకమ్యతాదిం సఙ్గణ్హాతి. పటిసఙ్ఖానేన పచ్చవేక్ఖణాయ పరిసుద్ధో అసంకిలిట్ఠో **పటిసఙ్ఖానపరిసుద్ధో**. చత్తారో పచ్చయా పరిభుఞ్జీయన్తి ఏతేనాతి **చతుపచ్చయపరిభోగో,** తథాపవత్తా అనవజ్జచేతనా.

పాతిమోక్ఖసంవరసీలవణ్ణనా

౧౪. తత్రాతి తేసు పాతిమోక్ఖసంవరాదీసు. **ఆదితో పట్ఠాయాతి** "ఇధ భిక్ఖూ"తిఆదినా (విభ. ౨౦౮; దీ. ని. ౧.౧౯౪) ఆగతదేసనాయ ఆదితో పభుతి. **వినిచ్ఛయకథాతి** తత్థ సంసయవిధమనేన వినిచ్ఛయావహా కథా. పరమస్స అత్థస్స

సబ్బసాధారణత్తా అసాధారణం పబ్బజితావేణికం పరియాయం దస్సేన్తో "**ఛిన్నభిన్నపటధరాదితాయ వా**"తి ఆహ. ఏవం హిస్స పరిపుణ్ణపాతిమోక్ఖసంవరయోగ్యతా దస్సితా హోతి. భిన్నపటధరాదిభావో చ నామ దలిద్దస్సాపి నిగ్గహితస్స హోతీతి తతో విసేసేతుం "సద్ధాపబ్బజితో"తి వత్వా పటిపత్తియా యోగ్యభావదస్సనత్థం "**కులపుత్తో**"తి వుత్తం. ఆచారకులపుత్తో వా హి పటిపజ్జితుం సక్కోతి జాతికులపుత్తో వా. **సిక్ఖాపదసీల**న్తి చారిత్తవారిత్తప్పభేదం సిక్ఖాపదవసేన పఞ్ఞత్తం సీలం. **యో**తి అనియమనిద్దేసో యో కోచి పుగ్గలో. **న**న్తి వినయపరియాపన్నం సీలం. **త**న్తి పుగ్గలం. **మోక్ఖేతి** సహకారికారణభావతో. అపాయే భవాని **ఆపాయికాని. ఆది**-సద్దేన తదఞ్ఞం సబ్బసంసారదుక్ఖం సఙ్గణ్హాతి. **సంవరణం** కాయవచీద్వారానం పిదహనం. యేన తే సంవుతా పిహితా హోన్తి, సో సంవరో. యస్మా పన సో సత్తన్నం ఆపత్తిక్ఖన్ధానం అవీతిక్కమో వీతిక్కమపటిపక్ఖోతి కత్వా, తస్మా వుత్తం "**కాయికవాచసికస్స అవీతిక్కమస్సేతం నామ**"న్తి. **పాతిమోక్ఖసంవరేన సంవుతో**తి పాతిమోక్ఖసంవరేన పిహితకాయవచీద్వారో. తథాభూతో చ యస్మా తం ఉపేతో తేన చ సమఙ్గీ నామ హోతి, తస్మా వుత్తం "**ఉపగతో సమన్నాగతోతి అత్థో**"తి.

అపరో నయో – కిలేసానం బలవభావతో, పాపకిరియాయ సుకరభావతో, పుఞ్ఞకిరియాయ చ దుక్కరభావతో బహుక్ఖత్తుం అపాయేసు పతనసీలోతి **పాతీ,** పుథుజ్జనో. అనిచ్చతాయ వా భవాదీసు కమ్మవేగక్ఖిత్తో ఘటియన్తం వియ అనవట్ఠానేన పరిబ్భమనతో గమనసీలోతి **పాతీ,** మరణవసేన వా తమ్హి తమ్హి సత్తనికాయే అత్తభావస్స పాతనసీలోతి **పాతీ,** సత్తసన్తానో, చిత్తమేవ వా. తం పాతినం సంసారదుక్ఖతో మోక్ఖేతీతి పాతిమోక్ఖం. చిత్తస్స హి విమోక్ఖేన సత్తో "విముత్తో"తి వుచ్చతి. వుత్తం హి "చిత్తవోదానా విసుజ్ఝన్తీ"తి, "అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముత్త"న్తి (మహావ. ౨౮) చ. అథ వా అవిజ్జాదినా హేతునా సంసారే పతతి గచ్ఛతి పవత్తతీతి **పాతీ,** "అవిజ్జానీవరణానం సత్తానం తణ్హాసంయోజనానం సన్ధావతం సంసరత"న్తి (సం. ని. ౨.౧౨౪) హి వుత్తం. తస్స పాతినో సత్తస్స తణ్హాదిసంకిలేసత్తయతో మోక్ఖో ఏతేనాతి పాతిమోక్ఖం . "కణ్ఠేకాళో"తిఆదీనం వియస్స సమాససిద్ధి వేదితబ్బా. అథ వా పాతేతి వినిపాతేతి దుక్ఖేతి **పాతి,** చిత్తం. వుత్తం హి "చిత్తేన నీయతి లోకో, చిత్తేన పరికస్సతీ"తి (సం. ని. ౧.౬౨). తస్స పాతినో మోక్ఖో ఏతేనాతి పాతిమోక్ఖం, పతతి వా ఏతేన అపాయదుక్ఖే, సంసారదుక్ఖే చాతి **పాతీ,** తణ్హాదిసంకిలేసో. వుత్తం హి "తణ్హా జనేతి పురిసం (సం. ని. ౧.౫౫-౫౭), తణ్హాదుతియో పురిసో"తి (ఇతివు. ౧౫, ౧౦౫; అ. ని. ౪.౯; మహాని. ౧౯౧; చూళని. పారాయనానుగీతిగాథానిద్దేస) చ ఆది. తతో పాతితో మోక్ఖోతి పాతిమోక్ఖం. అథ వా పతతి ఏత్థాతి పాతీని, ఛ అజ్ఝత్తికబాహిరాని ఆయతనాని. వుత్తం హి "ఛసు లోకో సముప్పన్నో, ఛసు కుబ్బతి సన్థవ"న్తి (సం. ని. ౧.౭౦; సు. ని. ౧౭౧). తతో ఛఅజ్ఝత్తికబాహిరాయతనసఙ్ఖాతతో పాతితో మోక్ఖోతి పాతిమోక్ఖం. అథ వా పాతో వినిపాతో అస్స అత్థీతి **పాతీ,** సంసారో. తతో మోక్ఖోతి పాతిమోక్ఖం, అథ వా సబ్బలోకాధిపతిభావతో ధమ్మిస్సరో భగవా "పతీ"తి వుచ్చతి. ముచ్చతి ఏతేనాతి మోక్ఖో, పతినో మోక్ఖో తేన పఞ్ఞత్తత్తాతి పతిమోక్ఖో, పతిమోక్ఖో ఏవ పాతిమోక్ఖం. సబ్బగుణానం వా మూలభావతో ఉత్తమట్ఠేన పతి చ సో యథావుత్తేనత్థేన మోక్ఖో చాతి పతిమోక్ఖో, పతిమోక్ఖో ఏవ పాతిమోక్ఖం. తథా హి వుత్తం "పాతిమోక్ఖన్తి ముఖమేతం పముఖమేత"న్తి (మహావ. ౧౩౫) విత్థారో.

అథ వా ప-ఇతి పకారే, అతీ-తి అచ్చన్తత్థే నిపాతో, తస్మా పకారేహి అచ్చన్తం మోక్ఖేతీతి పాతిమోక్ఖం. ఇదం హి సీలం సయం తదఙ్గవసేన, సమాధిసహితం పఞ్ఞాసహితఞ్చ విక్ఖమ్భనవసేన, సముచ్ఛేదవసేన చ అచ్చన్తం మోక్ఖేతి మోచేతీతి పాతిమోక్ఖం, పతి పతి మోక్ఖోతి వా పతిమోక్ఖో, తమ్హా తమ్హా వీతిక్కమదోసతో పచ్చేకం మోక్ఖోతి అత్థో, పతిమోక్ఖో ఏవ

పాతిమోక్ఖం. మోక్ఖోతి వా నిబ్బానం, తస్స మోక్ఖస్స పటిబిమ్బభూతోతి పతిమోక్ఖో. సీలసంవరో హి సూరియస్స అరుణుగ్గమనం వియ నిబ్బానస్స ఉదయభూతో తప్పటిభాగో వియ యథారహం కిలేసనిబ్బాపనతో, పతిమోక్ఖోయేవ పాతిమోక్ఖం. అథ వా మోక్ఖం పతి వత్తతి, మోక్ఖాభిముఖన్తి వా పతిమోక్ఖం, పతిమోక్ఖమేవ పాతిమోక్ఖన్తి ఏవమేత్థ పాతిమోక్ఖ-సద్దస్స అత్థో వేదితబ్బో. **ఇరియతీ**తి అత్తభావం పవత్తేతి. "విహరతీ"తి ఇమినా పాతిమోక్ఖసంవరసీలే ఠితస్స భిక్ఖునో ఇరియాపథవిహారో దస్సితో. **పాళియన్తి ఝానవిభఙ్గపాళియం** (విభ॰ ౫౦౮ ఆదయో).

తత్థ కామం సమణచారం, సమణగోచరఞ్చ దస్సేతుం "**ఆచారగోచరసమ్పన్నో**"తి వుత్తం, యథా పన మగ్గం ఆచిక్ఖన్తో "వామం ముఞ్చ, దక్ఖిణం గణ్హా"తి వజ్జేతబ్బపుబ్బకం గహేతబ్బం వదేయ్య, యథా వా ససీసన్హానేన పహీనసేదమలజల్లికస్స మాలాగన్ధవిలేపనాదివిభూసనసంవిధానం యుత్తరూపం, ఏవం పహీనపాపధమ్మస్స కల్యాణధమ్మసమాయోగో యుత్తరూపోతి "అత్థి ఆచారో, అత్థి అనాచారో"తి ద్వయం ఉద్దిసిత్వా అనాచారం తావ విభజితుం "**తత్థ కతమో అనాచారో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **కాయికో వీతిక్కమో**తి తివిధం కాయదుచ్చరితం. **వాచసికో వీతిక్కమో**తి చతుబ్బిధం వచీదుచ్చరితం. **కాయికవాచసికో**తి తదుభయం.

ఏవం ఆజీవట్ఠమకసీలస్స వీతిక్కమో దస్సితో. ఇదాని మానసం అనాచారం దస్సేతుం "సబ్బమ్పి దుస్సీల్యం అనాచారో"తి వత్వా తత్థ ఏకచ్చియం దస్సేన్తో "**ఇధేకచ్చో వేళుదానేన వా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **వేళుదానేనా**తి పచ్చయుప్పాదనత్థేన వేళుదానేన. **పత్తదానాదీ**సుపి ఏసేవ నయో. **వేళూ**తి మనుస్సానం పయోజనావహో యో కోచి వేళుదణ్డో. **పత్తం** గన్ధికాదీనం గన్ధపలివేఠనాదిఅత్థం వా, తాలనాళికేరాదిపత్తం వా. **పుప్ఫం** యం కిఞ్చి మనుస్సానం పయోజనావహం. తథా **ఫలం. సినానం** సిరీసచుణ్ణాదిన్హానియచుణ్ణం. మత్తికాపి ఏత్థేవ సఙ్గహం గచ్ఛతి. **దన్తకట్ఠం** యం కిఞ్చి ముఖసోధనత్థం దన్తపోనం. **చాటుకమ్యతా** అత్తానం దాసం వియ నీచట్ఠానే ఠపేత్వా పరస్స ఖలితవచనం సణ్ఠపేత్వా పియకామతాయ పగ్గయ్హవచనం. **ముగ్గసూప్యతా**తి ముగ్గసూపసమతా సచ్చాలికేన జీవితకప్పనం. యథా హి ముగ్గసూపే పచ్చన్తే బహూ ముగ్గా పచ్చన్తి, కతిపయా న పచ్చన్తి, ఏవం సచ్చాలికేన జీవితకప్పనే బహు అలికం హోతి, అప్పకం సచ్చన్తి. పరిభటతీతి పరిభటో, పరేసం దారకే పరిహరన్తో. పరిభటస్స కమ్మం **పారిభట్యం,** సా ఏవ **పారిభట్యతా,** అలఙ్కరణాదినా కులదారకపరిహారణస్సేతం నామం. తేసం తేసం గిహీనం గామన్తరదేసన్తరాదీసు సాసనపటిసాసనహరణం **జఙ్ఘపేసనికం. అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేనా**తి ఏతేసం వా వేళుదానాదీనం వేజ్జకమ్మభణ్డాగారికకమ్మపిణ్డపటిపిణ్డకమ్మసఙ్ఘుప్పాదచేతియుప్పాదపట్ఠపనాదీనం వా మిచ్ఛాజీవేన జీవితకప్పనకకమ్మానం యేన కేనచి . **బుద్ధపటికుట్ఠేనా**తి బుద్ధేహి గరహితేన పటిసిద్ధేన. **మిచ్ఛాజీవేనా**తి న సమ్మాఆజీవేన. **అయం వుచ్చతి అనాచారో**తి అయం సబ్బోపి "అనాచారో"తి కథీయతి. ఆచారనిద్దేసో వుత్తపటిపక్ఖనయేనేవ వేదితబ్బో.

గోచరనిద్దేసేపి పఠమం అగోచరస్స వచనే కారణం హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **గోచరో**తి పిణ్డపాతాదీనం అత్థాయ ఉపసఙ్కమితుం యుత్తట్ఠానం. అయుత్తట్ఠానం **అగోచరో**. వేసియా గోచరో అస్సాతి **వేసియాగోచరో,** మిత్తసన్థవవసేన ఉపసఙ్కమితబ్బట్ఠానన్తి అత్థో. వేసియా నామ రూపూపజీవినియో, తా మిత్తసన్థవవసేన న ఉపసఙ్కమితబ్బా, సమణభావస్స అన్తరాయకరత్తా, పరిసుద్ధాసయస్సాపి గరహహేతుతో, తస్మా దక్ఖిణాదానవసేన సతిం ఉపట్ఠపేత్వావ ఉపసఙ్కమితబ్బా. **విధవా** వుచ్చన్తి మతపతికా, పవుత్థపతికా వా. **థుల్లకుమారికా**తి మహల్లికా అనివిట్ఠకుమారియో, **పణ్డకా**తి నపుంసకా. తే హి ఉస్సన్నకిలేసా అవూపసన్తపరిళాహా లోకామిససన్నిస్సితకథాబహులా, తస్మా న

ఉపసఙ్కమితబ్బా. **భిక్ఖునియో** నామ ఉస్సన్నబ్రహ్మచరియా. తథా భిక్ఖూపి. తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం విసభాగవత్థుభావతో సన్థవవసేన ఉపసఙ్కమనే కతిపాహేనేవ బ్రహ్మచరియన్తరాయో సియా, తస్మా న ఉపసఙ్కమితబ్బా. గిలానపుచ్ఛనాదివసేన ఉపసఙ్కమనే సతోకారినా భవితబ్బం. **పానాగారన్తి** సురాపానఘరం. తం సోణ్డజనేహి అవివిత్తం హోతి. తత్థ తేహి సోణ్డతాదివసేన న ఉపసఙ్కమితబ్బం బ్రహ్మచరియన్తరాయకరత్తా. **సంసట్ఠో విహరతి రాజూహీతి**ఆదీసు **రాజానో** నామ యే రజ్జమనుసాసన్తి. **రాజమహామత్తా** రాజిస్సరియసదిసాయ ఇస్సరియమత్తాయ సమన్నాగతా. **తిత్థియాతి** విపరీతదస్సనా బాహిరకపరిబ్బాజకా. **తిత్థియసావకాతి** తేసు దళ్హభత్తా పచ్చయదాయకా. **అననులోమికేన సంసగ్గేనాతి** తిస్సన్నం సిక్ఖానం అననులోమికేన పచ్చనీకభూతేన సంసగ్గేన సంసట్ఠో విహరతి, యేన బ్రహ్మచరియన్తరాయం వా సల్లేఖపరిహానిం వా పాపుణాతి.

ఇదాని అపరేనపి పరియాయేన అగోచరం దస్సేతుం ''**యాని వా పన తానీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **అస్సద్ధానీ**తి బుద్ధాదీసు సద్ధావిరహితాని. తతో ఏవ **అప్పసన్నాని,** కమ్మకమ్మఫలసద్ధాయ వా అభావేన **అస్సద్ధాని**. రతనత్తయప్పసాదాభావేన **అప్పసన్నాని. అక్కోసకపరిభాసకానీ**తి అక్కోసవత్థూహి అక్కోసకాని చేవ భయదస్సనేన సన్తజ్జనకాని చ. అత్థం న ఇచ్ఛన్తి అనత్థమేవ ఇచ్ఛన్తీతి **అనత్థకామాని**. హితం న ఇచ్ఛన్తి అహితమేవ ఇచ్ఛన్తీతి **అహితకామాని**. ఫాసు న ఇచ్ఛన్తి అఫాసుంయేవ ఇచ్ఛన్తీతి **అఫాసుకకామాని**. యోగక్ఖేమం నిబ్బయం న ఇచ్ఛన్తి, అయోగక్ఖేమమేవ ఇచ్ఛన్తీతి **అయోగక్ఖేమకామాని. భిక్ఖూన**న్తి ఏత్థ సామణేరానమ్పి సఙ్గహో. **భిక్ఖునీన**న్తి ఏత్థ సిక్ఖమానసామణేరీనం. సబ్బేసం హి సాసనికానం అనత్థకామతాదీపనపదమిదం వచనం. **తథారూపాని కులానీ**తి తాదిసాని ఖత్తియకులాదీని. **సేవతీ**తి నిస్సాయ జీవతి. **భజతీ**తి ఉపసఙ్కమతి. **పయిరుపాసతీ**తి పునప్పునం ఉపగచ్ఛతి. **అయం వుచ్చతీ**తి అయం వేసియాదికో, రాజాదికో, అస్సద్ధకులాదికో చ తం తం సేవన్తస్స తిప్పకారోపి అయుత్తో గోచరోతి **అగోచరో**. ఏత్థ హి వేసియాదికో పఞ్చకామగుణనిస్సయతో **అగోచరో**. యథాహ "కో చ, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో అగోచరో పరవిసయో? యదిదం పఞ్చ కామగుణా"తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౭౨). రాజాదికో సమణధమ్మస్స అనుపనిస్సయతో, లాభసక్కారాసనివిచక్కనిప్పోథనదిట్ఠివిపత్తిహేతుతో చ. అస్సద్ధకులాదికో సద్ధాహానిచిత్తసన్తాసావహతో **అగోచరో**.

గోచరనిద్దేసే "న వేసియాగోచరో"తిఆదీని వుత్తపటిపక్ఖవసేన వేదితబ్బాని. **ఓపానభూతానీ**తి ఉదపానభూతాని భిక్ఖుసఙ్ఘస్స, భిక్ఖునీసఙ్ఘస్స చ చతుమహాపథే ఖతపోక్ఖరణీ వియ యథాసుఖం ఓగాహనక్ఖమాని. **కాసావపజ్జోతానీ**తి భిక్ఖూనం, భిక్ఖునీనఞ్చ నివత్థపారుతకాసావానంయేవ పభాహి ఏకోభాసాని. **ఇసివాతపటివాతానీ**తి గేహం పవిసన్తానం , నిక్ఖమన్తానఞ్చ భిక్ఖుభిక్ఖునీసఙ్ఘాతానం ఇసీనం చీవరవాతేన చేవ సమిఞ్జనపసారణాదిజనితసరీరవాతేన చ పటివాతాని పవాయితాని వినిద్ధుతకిబ్బిసాని వా.

ఇదాని నిద్దేసే ఆగతనయేనాపి ఆచారగోచరే దస్సేతుం ''**అపిచా**''తిఆది ఆరద్ధం. **ఏత్థా**తి ఏతస్మిం పాతిమోక్ఖసీలనిద్దేసే. **ఇమినాపి నయేనా**తి ఇదాని వుచ్చమానవిధినాపి. **సఙ్ఘగతో**తి సఙ్ఘసన్నిపాతం గతో. **అచిత్తీకారకతో**తి అకతచిత్తీకారో, అకతగారవోతి అత్థో. **ఘట్టయన్తో**తి సరీరేన, చీవరేన వా ఘంసన్తో. పురతోపి తిట్ఠతి అచిత్తీకారకతోతి సమ్బన్ధితబ్బం. **రితకోపీ**తి ఉపరి తిట్ఠన్తో వియ ఆసన్నతరట్ఠానే రితకోపి భణతి. **బాహావిక్ఖేపకో**తి బాహుం విక్ఖిపన్తో. **అనుపాహనాన**న్తి అనాదరే సామివచనం. **సఉపాహనో**తి ఉపాహనారుళ్హో. **థేరే భిక్ఖూ అనుపఖజ్జా**తి థేరానం భిక్ఖూనం రితట్ఠానం అనుపవిసిత్వా తేసం

ఆసన్నతరట్ఠానం ఉపగన్త్వా. **కట్ఠం పక్ఖిపతి** అగ్గికుణ్డే. **వోక్కమ్మాతి** పస్సతో అతిక్కమిత్వా. **గూళ్హాని** సభావతో పటిచ్ఛన్నాని సాణిపాకారాదినా పటిచ్ఛాదితాని. **అనాపుచ్ఛాతి** అనాపుచ్ఛిత్వా. **అస్సాతి** అనాచారస్స.

అపిచ భిక్ఖూతిఆది సబ్బస్సేవ భిక్ఖునో ఆచారదస్సనవసేన పవత్తం అట్ఠకథావచనం, న నిద్దేసపాళి. సద్ధాసీలసుతచాగాదిగుణహేతుకో గరుభావో గరుకరణం వా గారవో, సహ గారవేనాతి **సగారవో**. గరుట్ఠానియేసు గారవసారజ్జాదివసేన పటిస్సాయనా పతిస్సా, సప్పతిస్సవపటిపత్తి. సహ పతిస్సాయాతి **సప్పతిస్సో**. సవిసేసం హిరిమనతాయ, ఓత్తప్పిభావేన చ **హిరోత్తప్పసమ్పన్నో**. సేఖియధమ్మపారిపూరివసేన **సునివత్థో సుపారుతో. పాసాదికేనాతి** పసాదావహేన, ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే చేతం కరణవచనం. ఏసేవ నయో ఇతో పరేసుపి ఛసు పదేసు. **అభిక్కన్తేనాతి** అభిక్కమేన. **ఇరియాపథసమ్పన్నోతి** సమ్పన్నఇరియాపథో. తేన సేసఇరియాపథానమ్పి పాసాదికతమాహ. **ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారోతి** చక్ఖున్ద్రియాదీసు ఛసు ద్వారేసు సుసంవిహితారక్ఖో. **భోజనే మత్తఞ్ఞూతి** పరిభుఞ్జితబ్బతో భోజనసఞ్ఞితే చతుబ్బిధేపి పచ్చయే పరియేసనపటిగ్గహణపరిభోగాదివసేన సబ్బసో పమాణఞ్ఞూ. **జాగరియమనుయుత్తోతి** పుబ్బరత్తాపరరత్తం భావనామనసికారసఙ్ఖాతం జాగరియం సాతచ్చకారితావసేన అను అను యుత్తో తత్థ యుత్తపయుత్తో. **సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతోతి**ఆది యథావుత్తస్స ఆచారస్స సమ్భారదస్సనం. తత్థ **అప్పిచ్ఛోతి** నిఇచ్ఛో. **సన్తుట్ఠోతి** యథాలాభాదివసేన సన్తోసేన తుట్ఠో. **సక్కచ్చకారీతి** ఆదరకారీ. **గరుచిత్తీకారబహులోతి** గరుట్ఠానియేసు గరుకరణబహులో. **అయం వుచ్చతి ఆచారోతి** అయం సగారవతాది అత్థకామేహి ఆచరితబ్బతో ఆచారో.

సీలాదీనం గుణానం ఉపనిస్సయభూతో **ఉపనిస్సయగోచరో**. సతిసఙ్ఖాతో చిత్తస్స ఆరక్ఖభూతో ఏవ గోచరో **ఆరక్ఖగోచరో**. కమ్మట్ఠానసఙ్ఖాతో చిత్తస్స ఉపనిబన్ధనట్ఠానభూతో గోచరో **ఉపనిబన్ధగోచరో**. అప్పిచ్ఛతాదీహి దసహి వివట్టనిస్సితాయ కథాయ వత్థుభూతేహి గుణేహి సమన్నాగతో **దసకథావత్థుగుణసమన్నాగతో**. తతో ఏవ కల్యాణో సున్దరో మిత్తోతి **కల్యాణమిత్తో**. తస్స లక్ఖణం పరతో ఆగమిస్సతి. **అస్సుతం** సుత్తగేయ్యాదిం. **సుణాతీతి** సుతమయం ఞాణం ఉప్పాదేతి. **సుతం పరియోదాపేతీతి** తమేవ యథాసుతం అవిసదతాయ అపరియోదాతం పునప్పునం పరిపుచ్ఛనాదినా విసోధేతి నిజ్జటం నిగుమ్బం కరోతి. తత్థ చ యే కఙ్ఖట్ఠానియా ధమ్మా, తేసు సంసయం ఛిన్దన్తో **కఙ్ఖం వితరతి**. కమ్మకమ్మఫలేసు, రతనత్తయే చ సమ్మాదిట్ఠియా ఉజుకరణేన **దిట్ఠిం ఉజుం కరోతి**. తతో ఏవ చ దువిధాయపి సద్ధాసమ్పదాయ **చిత్తం పసాదేతి**. అథ వా యథాసుతం ధమ్మం పరియోదపేత్వా తత్థాగతే రూపారూపధమ్మే పరిగ్గహేత్వా సపచ్చయం నామరూపం పరిగ్గణ్హన్తో సత్తదిట్ఠివఙ్కవిధమనేన **దిట్ఠిం ఉజుం కరోతి**. ధమ్మానం పచ్చయపచ్చయుప్పన్నతామత్తదస్సనేన తీసుపి అద్ధాసు **కఙ్ఖం వితరతి**. తతో పరం చ ఉదయబ్బయఞాణాదివసేన విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరియభూమిం ఓక్కమన్తో అవేచ్చపసాదేన రతనత్తయే **చిత్తం పసాదేతి**. తథాభూతోవ తస్స కల్యాణమిత్తస్స అనుసిక్ఖనేన సద్ధాదీహి గుణేహి న హాయతి, అఞ్ఞదత్థు వడ్ఢతేవ. తేనాహ ''**యస్స వా**''తిఆది.

అన్తరఘరన్తి అన్తరే అన్తరే ఘరాని ఏత్థ, తం ఏతస్సాతి వా "అన్తరఘర"న్తి లద్ధనామం గోచరగామం పవిట్ఠో. తత్థ ఘరే ఘరే భిక్ఖాపరియేసనాయ వీథిం పటిపన్నో. **ఓక్ఖిత్తచక్ఖూతి** హేట్ఠాఖిత్తచక్ఖు. కిత్తకేన పన ఓక్ఖిత్తచక్ఖు హోతీతి ఆహ ''**యుగమత్తదస్సావీ**''తి. **సుసంవుతోతి** సంయతో. యథా పనేత్థ సుసంవుతో నామ హోతి, తం దస్సేతుం ''**న హత్థిం ఓలోకేన్తో**''తిఆది వుత్తం.

యత్థాతి యేసు సతిపట్ఠానేసు. **చిత్తం** భావనాచిత్తం. **ఉపనిబన్ధతీతి** ఉపనేత్వా నిబన్ధతి. వుత్తఞ్హేతం –

“యథా థమ్భే నిబన్ధేయ్య, వచ్ఛం దమం నరో ఇధ;

బన్ధేయ్యేవం సకం చిత్తం, సతియారమ్మణే దళ్హ”న్తి. (విసుద్ధి॰ ౧.౨౧౭; దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౭౪; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౦౭; పారా॰ అట్ఠ॰ ౨.౧౬౫; పటి॰ మ॰ అట్ఠ॰ ౨.౧.౧౬౩);

సతిపట్ఠానానం ఉపనిబన్ధగోచరభావం దస్సేతుం ‘‘**వుత్తఞ్హేత**’’న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **సకో పేత్తికో విసయోతి** అత్తనో పితు సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సన్తకో, తేన దిట్ఠో దస్సితో చ విసయో.

అణుప్పమాణేసూతి పరమాణుప్పమాణేసు. **అసఞ్చిచ్చఆపన్నసేఖియఅకుసలచిత్తుప్పాదాదిభేదేసూతి** అసఞ్చిచ్చ ఆపన్నసేఖియేసు అకుసలచిత్తుప్పాదాదిభేదేసూతి ఏవం అసఞ్చిచ్చగ్గహణం సేఖియవిసేసనం దట్ఠబ్బం. సేఖియగ్గహణేన చేత్థ **వత్తక్ఖన్ధకాదీసు** (చూళవ॰ ౩౫౬ ఆదయో) ఆగతవత్తాదీనమ్పి గహణం. తేపి హి సిక్ఖితబ్బట్ఠేన “సేఖియా”తి ఇచ్ఛితా. తథా హి **మాతికాయం** పారాజికాదీనం వియ సేఖియానం పరిచ్ఛేదో న కతో. ఏవఞ్చ కత్వా “అసఞ్చిచ్చ ఆపన్నసేఖియా”తి అసఞ్చిచ్చగ్గహణం సమత్థితం హోతి. న హి **మాతికాయం** ఆగతేసు పఞ్చసత్తతియా సేఖియేసు నోసఞ్ఞావిమోక్ఖో నామ అత్థి, అసఞ్చిచ్చగ్గహణేనేవ చేత్థ అసతిఅజాననానమ్పి సఙ్గహో కతో. కేచి పనేత్థ అసిఞ్చిచ్చ ఆపన్నగ్గహణేన అచిత్తకాపత్తియో గహితాతి వదన్తి, తం తేసం మతిమత్తం, గరుకాపత్తీసుపి కాసఞ్చి అచిత్తకభావసబ్భావతో, అధిట్ఠానావికమ్మస్స, దేసనావికమ్మస్సేవ వా సబ్బలహుకస్స వజ్జస్స ఇధాధిప్పేతత్తా. తేనాహ “యాని తాని వజ్జాని అప్పమత్తకాని ఓరమత్తకాని లహుకాని లహుసమ్మతానీ”తిఆది. ఆదిసద్దేన పాతిమోక్ఖసంవరవిసుద్ధత్థం అనతిక్కమనీయానం అనాపత్తిగమనీయానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **భయదస్సనసీలో**తి పరమాణుమత్తం వజ్జం అట్ఠసట్ఠియోజనసతసహస్సుబ్బేధసినేరుపబ్బతసదిసం కత్వా దస్సనసభావో, సబ్బలహుకం వా దుబ్భాసితమత్తం పారాజికసదిసం కత్వా దస్సనసభావో. **యం కిఞ్చీ**తి మూలపఞ్ఞత్తిఅనుపఞ్ఞత్తిసబ్బత్థపఞ్ఞత్తిపదేసపఞ్ఞత్తిఆదిభేదం యం కిఞ్చి సిక్ఖితబ్బం పటిపజ్జితబ్బం పూరేతబ్బం సీలం. **సమ్మా ఆదాయా**తి సమ్మదేవ సక్కచ్చం, సబ్బసో చ ఆదియిత్వా. అయం పన ఆచారగోచరసమ్పదా కిం పాతిమోక్ఖసీలే పరియాపన్నా, ఉదాహు అపరియాపన్నాతి? పరియాపన్నా. యది ఏవం కస్మా పున వుత్తాతి చోదనం సన్ధాయాహ ‘‘**ఏత్థ చా**’’తిఆది.

ఇన్ద్రియసంవరసీలవణ్ణనా

౧౫. ఇన్ద్రియసంవరసీలం పాతిమోక్ఖసంవరసీలస్స సమ్భారభూతం, తస్మిం సతియేవ ఇచ్ఛితబ్బన్తి వుత్తం ‘‘**సో తి పాతిమోక్ఖసంవరసీలే ఠితో భిక్ఖూ**’’తి. సమ్పాదితే హి ఏతస్మిం పాతిమోక్ఖసంవరసీలం సుగుత్తం సురక్ఖితమేవ హోతి, సుసంవిహితకణ్టకవతి వియ సస్సన్తి. **కారణవసేనా**తి అసాధారణకారణస్స వసేన. అసాధారణకారణవసేన హి ఫలం అపదిసీయతి, యథా యవఙ్కురో భేరిసద్దోతి. నిస్సయవోహారేన వా ఏతం నిస్సితవచనం, యథా మఞ్చా ఉక్కుట్ఠిం కరోన్తీతి. **రూప**న్తి రూపాయతనం. **చక్ఖునా రూపం దిస్వా**తి ఏత్థ యది చక్ఖు రూపం పస్సేయ్య, అఞ్ఞవిఞ్ఞాణసమఙ్గినోపి పస్సేయ్యుం, న చేతం అత్థి, కస్మా? అచేతనత్తా చక్ఖుస్స. తేనాహ ‘‘**చక్ఖు రూపం న పస్సతి అచిత్తకత్తా**’’తి. అథ విఞ్ఞాణం రూపం పస్సేయ్య, తిరోకుట్టాదిగతమ్పి నం పస్సేయ్య అప్పటిఘభావతో, ఇదమ్పి నత్థి సబ్బస్స విఞ్ఞాణస్స దస్సనాభావతో. తేనాహ ‘‘**చిత్తం న పస్సతి అచక్ఖుకత్తా**’’తి. తత్థ యథా చక్ఖుసన్నిస్సితం విఞ్ఞాణం పస్సతి, న యం కిఞ్చి. తఞ్చ కేనచి కుట్టాదినా అన్తరితే న

ఉప్పజ్జతి, యత్థ ఆలోకస్స విబన్ధో. యత్థ పన న విబన్ధో ఫలికగబ్భపటలాదికే, తత్థ అన్తరితేపి ఉప్పజ్జతేవ. ఏవం విఞ్ఞాణాధిట్ఠితం చక్ఖు పస్సతి, న యం కిఞ్చీతి విఞ్ఞాణాధిట్ఠితం చక్ఖుం సన్ధాయేతం వుత్తం ''**చక్ఖునా రూపం దిస్వా**''తి.

ద్వారారమ్మణసఙ్ఘట్టేతి ద్వారస్స ఆరమ్మణేన సఙ్ఘట్టే సతి, చక్ఖుస్స రూపారమ్మణే ఆపాథగతేతి అధిప్పాయో. **పసాదవత్థుకేన చిత్తేనా**తి చక్ఖుపసాదవత్థుకేన తన్నిస్సాయ పవత్తేన విఞ్ఞాణేన, యం "చక్ఖువిఞ్ఞాణ"న్తి వుచ్చతి. **పస్సతీ**తి ఓలోకేతి. చక్ఖుపసాదసన్నిస్సయే హి విఞ్ఞాణే ఆలోకానుగ్గహితం రూపారమ్మణం సన్నిస్సయగుణేన ఓభాసేన్తే తంసమఙ్గిపుగ్గలో "రూపం పస్సతీ"తి వుచ్చతి. ఓభాసనఞ్చేత్థ ఆరమ్మణస్స యథాసభావతో విభావనం, యం "పచ్చక్ఖతో గహణ"న్తి వుచ్చతి. ఉసునా లక్ఖస్స వేధే సిజ్ఝన్తే తస్స సమ్భారభూతేన ధనునా విజ్ఝతీతి వచనం వియ విఞ్ఞాణేన రూపదస్సనే సిజ్ఝన్తే చక్ఖునా రూపం పస్సతీతి **ఈదిసీ ససమ్భారకథా నామేసా హోతి**. ససమ్భారా కథా **ససమ్భారకథా,** దస్సనస్స కారణసహితాతి అత్థో. ససమ్భారస్స వా దస్సనస్స కథా **ససమ్భారకథా. తస్మా**తి యస్మా కేవలేన చక్ఖునా, కేవలేన వా విఞ్ఞాణేన రూపదస్సనం నత్థి, తస్మా.

ఇత్థిపురిసనిమిత్తం వాతి ఏత్థ ఇత్థిసన్తాననిస్సితరూపముఖేన గయ్హమానం సణ్ఠానం థనమంసావిసదతా నిమ్మస్సుముఖతా కేసబన్ధనవత్థగ్గహణం అవిసదట్ఠానగమనాది చ సబ్బం "ఇత్థీ"తి సఞ్జాననస్స కారణభావతో **ఇత్థినిమిత్తం**. వుత్తవిపరియాయతో **పురిసనిమిత్తం** వేదితబ్బం. **సుభనిమిత్తాదికం వా**తి ఏత్థ రాగుప్పత్తిహేతుభూతో ఇట్ఠాకారో **సుభనిమిత్తం. ఆది**-సద్దేన పటిఘనిమిత్తాదీనం సఙ్గహో. సో పన దోసుప్పత్తిఆదిహేతుభూతో అనిట్ఠాదిఆకారో వేదితబ్బో. కామఞ్చేత్థ పాళియం అభిజ్ఝాదోమనస్సావ సరూపతో ఆగతా, ఉపేక్ఖానిమిత్తస్సాపి పన సఙ్గహో ఇచ్ఛితబ్బో, అసమపేక్ఖనేన ఉప్పజ్జనకమోహస్సాపి అసంవరభావతో. తథా హి వక్ఖతి "ముట్ఠసచ్చం వా అఞ్ఞాణం వా"తి. **ఉపేక్ఖానిమిత్త**న్తి చేత్థ అఞ్ఞాణుపేక్ఖాయ వత్థుభూతం ఆరమ్మణం, తఞ్చస్స అసమపేక్ఖనవసేన వేదితబ్బం. ఏవం సఙ్ఖేపతో రాగదోసమోహానం కారణం "సుభనిమిత్తాదిక"న్తి వుత్తం. తేనాహ ''**కిలేసవత్థుభూతం నిమిత్త**''న్తి. **దిట్ఠమత్తేయేవ సణ్ఠాతీ**తి "దిట్ఠే దిట్ఠమత్తం భవిస్సతీ"తి (ఉదా॰ ౧౦) సుత్తే వుత్తనయేన వణ్ణాయతనే చక్ఖువిఞ్ఞాణేన, వీథిచిత్తేహి చ గహితమత్తేయేవ తిట్ఠతి, న తతో పరం కిఞ్చి సుభాదిఆకారం పరికప్పేతి. **పాకటభావకరణతో**తి పరిబ్యత్తభావకరణతో విభూతభావకరణతో. విసభాగవత్థునో హి హత్థాదిఅవయవేసు సుభాదితో పరికప్పేన్తస్స అపరాపరం తత్థ ఉప్పజ్జమానా కిలేసా పరిబ్యత్తా హోన్తీతి తే తేసం **అనుబ్యఞ్జనా** నామ. తే పన యస్మా తథా తథా సన్నివిట్ఠానం భూతుపాదాయరూపానం సన్నివేసాకారో. న హి తం ముఞ్చిత్వా పరమత్థతో హత్థాది నామ కోచి అత్థి. తస్మా వుత్తం ''**హత్థపాద...పే.... ఆకారం న గణ్హాతీ**''తి. కిం పన గణ్హాతీతి ఆహ ''**యం తత్థ భూతం, తదేవ గణ్హాతీ**''తి. యం తస్మిం సరీరే విజ్జమానం కేసలోమాది భూతుపాదాయమత్తం వా, తదేవ యాథావతో గణ్హాతి. తత్థ అసుభాకారగహణస్స నిదస్సనం దస్సేన్తో ''**చేతియపబ్బతవాసీ**''తిఆదినా మహాతిస్సత్థేరవత్థుం ఆహరి.

తత్థ **సుమణ్డితపసాధితా**తి సుట్ఠు మణ్డితా పసాధితా చ. ఆభరణాదీహి ఆహారిమేహి మణ్డనం. సరీరస్స ఉచ్ఛాదనాదివసేన పటిసఙ్ఖరణం పసాధనన్తి వదన్తి, ఆభరణేహి, పన వత్థాలఙ్కారాదీహి చ అలఙ్కరణం పసాధనం. ఊనట్ఠానపూరణం మణ్డనం. **విపల్లత్థచిత్తా**తి రాగవసేన విపరీతచిత్తా. **ఓలోకేన్తో**తి థేరో కమ్మట్ఠానమనసికారేనేవ గచ్ఛన్తో సద్దకణ్ణకత్తా పుబ్బభాగమనసికారస్స హసితసద్దానుసారేన "కిమేత"న్తి ఓలోకేన్తో. **అసుభసఞ్ఞ**న్తి అట్ఠికసఞ్ఞం. అట్ఠికకమ్మట్ఠానం హి థేరో తదా పరిహరతి. **అరహత్తం పాపుణీ**తి థేరో కిర తస్సా హసన్తియా దన్తట్ఠిదస్సనేనేవ

పుబ్బభాగభావనాయ సుభావితత్తా పటిభాగనిమిత్తం, సాతిసయఞ్చ ఉపచారజ్ఝానం లభిత్వా యథారితోవ తత్థ పఠమజ్ఝానం అధిగన్త్వా తం పాదకం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా మగ్గపరమ్పరాయ ఆసవక్ఖయం పాపుణి. **పుబ్బసఞ్ఞం అనుస్సరీతి** పుబ్బకం యథారద్ధం కాలేన కాలం అనుయుఞ్జియమానం అట్ఠికకమ్మట్ఠానం అనుస్సరి సమన్నాహరి. **అనుమగ్గన్తి** అనుపథం తస్సా పదానుపదం. థేరస్స కిర భావనాయ పగుణభావతో దన్తట్ఠిదస్సనేనేవ తస్సా సకలసరీరం అట్ఠికసఙ్ఘాతభావేన ఉపట్ఠాసి. న తం "ఇత్థీ"తి వా "పురిసో"తి వా సఞ్జాని. తేనాహ "**నాభిజానామి...పే.... మహాపథే**"తి.

"**యస్స చక్ఖున్ద్రియాసంవరస్స హేతూ**"తి వత్వా పున "**తస్స చక్ఖున్ద్రియస్స సతికవాటేన పిదహనత్థాయా**"తి వుత్తం, న అసంవరస్సాతి. యదిదం యం చక్ఖున్ద్రియాసంవరస్స హేతు అభిజ్ఝాదిఅన్వాస్సవనం దస్సితం, తం అసంవుతచక్ఖున్ద్రియస్సేవ హేతు పవత్తం దస్సితన్తి కత్వా వుత్తం. చక్ఖుద్వారికస్స హి అభిజ్ఝాదిఅన్వాస్సవనస్స తంద్వారికవిఞ్ఞాణస్స వియ చక్ఖున్ద్రియం పధానకారణం. చక్ఖున్ద్రియస్స అసంవుతత్తే సతి తే అన్వాస్సవన్తీతి అసంవరియమానచక్ఖున్ద్రియహేతుకో సో అసంవరో తథా వుత్తోతి. యత్వాధికరణన్తి హి యస్స చక్ఖున్ద్రియస్స కారణాతి అత్థో. కీదిసస్స చ కారణాతి? అసంవుతస్స, కిఞ్చ అసంవుతం? యస్స చక్ఖున్ద్రియాసంవరస్స హేతు అభిజ్ఝాదయో అన్వాస్సవన్తి, **తస్స సంవరాయాతి** అయమేత్థ యోజనా.

జవనక్ఖణే పన సచే దుస్సీల్యం వాతిఆది పున అవచనత్థం ఇధేవ సబ్బం వుత్తన్తి ఛసు ద్వారేసు యథాసమ్భవం వేదితబ్బం. న హి పఞ్చద్వారే కాయవచీదుచ్చరితసఙ్ఖాతం దుస్సీల్యం అత్థి, తస్మా దుస్సీల్యాసంవరో మనోద్వారవసేన, సేసాసంవరో ఛద్వారవసేన యోజేతబ్బో. ముట్ఠసచ్చాదీనం హి సతిపటిపక్ఖాకుసలధమ్మాదిభావతో సియా పఞ్చద్వారే ఉప్పత్తి, న త్వేవ కాయికవాచసికవీతిక్కమభూతస్స దుస్సీల్యస్స తత్థ ఉప్పత్తి, పఞ్చద్వారికజవనానం అవిఞ్ఞత్తిజనకత్తా. దుస్సీల్యాదయో చేత్థ పఞ్చ అసంవరా సీలసంవరాదీనం పఞ్చన్నం సంవరానం పటిపక్ఖభావేన వుత్తా. **తస్మిం సతీతి** తస్మిం అసంవరే సతి.

యథా కిన్తి యేన పకారేన జవనే ఉప్పజ్జమానో అసంవరో "చక్ఖున్ద్రియే అసంవరో"తి వుచ్చతి, తం నిదస్సనం కిన్తి అత్థో. **యథాతిఆదినా** నగరద్వారే అసంవరే సతి తంసమ్బన్ధానం ఘరాదీనం అసంవుతతా వియ జవనే అసంవరే సతి తంసమ్బన్ధానం ద్వారాదీనం అసంవుతతాతి ఏవం అఞ్ఞాసంవరే అఞ్ఞాసంవుతతా సామఞ్ఞమేవ నిదస్సేతి, న పుబ్బాపరసామఞ్ఞం, అన్తోబహిసామఞ్ఞం వా. సతి వా ద్వారభవఙ్గాదికే పున ఉప్పజ్జమానం జవనం బాహిరం వియ కత్వా నగరద్వారసమానం వుత్తం , ఇతరఞ్చ అన్తోనగరే ఘరాదిసమానం. పచ్చయభావేన హి పురిమనిప్ఫన్నం జవనకాలే అసన్తమ్పి భవఙ్గాది చక్ఖాది వియ ఫలనిప్ఫత్తియా సన్తంయేవ నామ హోతి. న హి ధరమానంయేవ "సన్త"న్తి వుచ్చతి. "బాహిరం వియ కత్వా"తి చ పరమత్థతో జవనస్స బాహిరభావే, ఇతరస్స చ అబ్భన్తరభావే అసతిపి "పభస్సరమిదం, భిక్ఖవే, చిత్తం, తఞ్చ ఖో ఆగన్తుకేహి ఉపక్కిలిట్ఠ"న్తిఆది (అం. ని. ౧.౪౯) వచనతో ఆగన్తుకభూతస్స కదాచి కదాచి ఉప్పజ్జమానస్స జవనస్స బాహిరభావో, తబ్బిధురసభావస్స ఇతరస్స అబ్భన్తరభావో ఏకేన పరియాయేన హోతీతి కత్వా వుత్తం. జవనే వా అసంవరే ఉప్పన్నే తతో పరం ద్వారభవఙ్గాదీనం అసంవరహేతుభావాపత్తితో. అసంవరస్స హి ఉప్పత్తియా ద్వారభవఙ్గాదీనం తస్స హేతుభావో పఞ్ఞాయతీతి. నగరద్వారసదిసేన జవనేన పవిసిత్వా దుస్సీల్యాదిచోరానం ద్వారభవఙ్గాదీసు ముసనం కుసలభణ్డవినాసనం కథితం. యస్మిం హి ద్వారే అసంవరో ఉప్పజ్జతి, సో తత్థ ద్వారాదీనం సంవరూపనిస్సయభావం ఉపచ్ఛిన్దన్తోయేవ పవత్తతీతి. ద్వారభవఙ్గాదీనం జవనేన సహ సమ్బన్ధో ఏకసన్తతిపరియాపన్నతో దట్ఠబ్బో.

ఏత్థ చ చక్ఖుద్వారే రూపారమ్మణే ఆపాథగతే నియమితాదివసేన కుసలాకుసలజవనే సత్తక్ఖత్తుం ఉప్పజ్జిత్వా భవఙ్గం ఓతిణ్ణే తదనురూపమేవ మనోద్వారికజవనే తస్మింయేవారమ్మణే సత్తక్ఖత్తుంయేవ ఉప్పజ్జిత్వా భవఙ్గం ఓతిణ్ణే పున తస్మింయేవ ద్వారే తదేవారమ్మణం నిస్సాయ "ఇత్థీ పురిసో"తిఆదినా వవత్థపేన్తం పసాదరజ్జనాదివసేన సత్తక్ఖత్తుం జవనం జవతి. ఏవం పవత్తమానం జవనం సన్ధాయ "**జవనే దుస్సీల్యాదీసు ఉప్పన్నేసు తస్మిం అసంవరే సతి ద్వారమ్పి అగుత్త**"న్తిఆది వుత్తం.

తస్మిం పన జవనే. **సీలాదీసూ**తి సీలసంవరసతిసంవరఞాణసంవరఖన్తిసంవరవీరియసంవరేసు **ఉప్పన్నేసు**. యథా హి పగేవ సతిఆరక్ఖం అనుపట్ఠపేన్తస్స దుస్సీల్యాదీనం ఉప్పత్తి, ఏవం పగేవ సతిఆరక్ఖం ఉపట్ఠపేన్తస్స సీలాదీనం ఉప్పత్తి వేదితబ్బా. సద్దాదీసుపి యథారహం నిమిత్తానుబ్యఞ్జనాని వేదితబ్బాని. సోతవిఞ్ఞాణేన హి సద్దం సుత్వా "ఇత్థిసద్దో"తి వా "పురిససద్దో"తి వా ఇట్ఠానిట్ఠాదికం వా కిలేసవత్థుభూతం నిమిత్తం న గణ్హాతి, సుతమత్తే ఏవ సణ్ఠాతి. యో చ గీతసద్దాదికస్స కిలేసానం అను అను బ్యఞ్జనతో "అనుబ్యఞ్జన"న్తి లద్ధవోహారో మన్దతారాదివసేన వవత్థితో ఛజ్జాదిభేదభిన్నో ఆకారో, తమ్పి న గణ్హాతీతి. ఏవం గన్ధాదీసుపి యథారహం వత్తబ్బం. మనోద్వారే పన సావజ్జనభవఙ్గం మనోద్వారం తస్మిం ద్వారే ధమ్మారమ్మణే ఆపాథగతే తం జవనమనసావ విఞ్ఞాయ విజానిత్వాతిఆదినా యోజేతబ్బం. కిలేసో అనుబన్ధో ఏతస్సాతి కిలేసానుబన్ధో, సో ఏవ నిమిత్తాదిగాహో, తతో పరివజ్జనలక్ఖణం **కిలేసానుబన్ధనిమిత్తాదిగ్గాహపరివజ్జనలక్ఖణం. ఆది**-సద్దేన అనుబ్యఞ్జనం సఙ్గణ్హాతి.

ఆజీవపారిసుద్ధిసీలవణ్ణనా

౧౬. **వుత్తే**తి ఇధేవ ఉద్దేసవసేన పుబ్బే వుత్తే. తథా హి "ఆజీవహేతు పఞ్ఞత్తానం ఛన్నం సిక్ఖాపదాన"న్తి పదుద్ధారం కత్వా తాని పాళివసేనేవ దస్సేతుం "**యాని తానీ**"తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ యాని తాని ఏవం పఞ్ఞత్తాని ఛ సిక్ఖాపదానీతి సమ్బన్ధో. **ఆజీవహేతూ**తి జీవికనిమిత్తం, "ఏవాహం పచ్చయేహి అకిలమన్తో జీవిస్సామీ"తి అధిప్పాయేన. **ఆజీవకారణా**తి తస్సేవ వేవచనం. **పాపిచ్ఛో**తి పాపికాయ అసన్తగుణసమ్భావనిచ్ఛాయ సమన్నాగతో. **ఇచ్ఛాపకతో**తి ఇచ్ఛాయ అపకతో ఉపద్దుతో, అభిభూతో వా. **అసన్త**న్తి అవిజ్జమానం. **అభూత**న్తి అనుప్పన్నం. అనుప్పన్నత్తా హి తస్స తం అసన్తన్తి పురిమస్స పచ్ఛిమం కారణవచనం. **ఉత్తరిమనుస్సధమ్మ**న్తి ఉత్తరిమనుస్సానం ఉక్కట్ఠపురిసానం ధమ్మం, మనుస్సధమ్మతో వా ఉత్తరి ఉక్కట్ఠం. **ఉల్లపతీ**తి ఉగ్గతాయుకో లపతి. సీలం హి భిక్ఖునో ఆయు, తం తస్స తథాలపనసమకాలమేవ విగచ్ఛతి. తేనాహ "**ఆపత్తి పారాజికస్సా**"తి పారాజికసఙ్ఖాతా ఆపత్తి అస్స, పారాజికసఞ్ఞితస్స వా వీతిక్కమస్స ఆపజ్జనం ఉల్లపనన్తి అత్థో. **సఞ్చరిత్తం సమాపజ్జతీ**తి సఞ్చరణభావం ఆపజ్జతి, ఇత్థియా వా పురిసమతిం, పురిసస్స వా ఇత్థిమతిం ఆరోచేతీతి అధిప్పాయో. "ఇమేసం ఛన్నం సిక్ఖాపదానం వీతిక్కమస్స వసేనా"తి సమ్బన్ధో హేట్ఠా దస్సితో ఏవ.

కుహనాతిఆదీసూతి హేట్ఠా ఉద్దిట్ఠపాళియావ పదుద్ధారో. **అయం పాళీ**తి అయం **విభఙ్గే** (విభ. ౮౬౧) ఆగతా నిద్దేసపాళి.

౧౭. చీవరాదిపచ్చయా లబ్భన్తీతి లాభా. తే ఏవ సక్కచ్చం ఆదరవసేన దియ్యమానా సక్కారా. పత్థటయసతా కిత్తిసద్దో. తం **లాభఞ్చ సక్కారఞ్చ కిత్తిసద్దఞ్చ. సన్నిస్సితస్సా**తి ఏత్థ తణ్హానిస్సయో అధిప్పేతోతి ఆహ "**పత్థయన్తస్సా**"తి. **అసన్తగుణదీపనకామస్సా**తి అసన్తే అత్తని అవిజ్జమానే సద్ధాదిగుణే సమ్భావేతుకామస్స. అసన్తగుణసమ్భావనతాలక్ఖణా,

పటిగ్గహణే చ అమత్తఞ్ఞుతాలక్ఖణా హి పాపిచ్ఛతా. **ఇచ్ఛాయ అపకతస్సాతి** పాపికాయ ఇచ్ఛాయ సమ్మాఆజీవతో అపేతో కతోతి అపకతో. తథాభూతో చ ఆజీవూపద్దవేన ఉపద్దుతోతి కత్వా ఆహ "**ఉపద్దుతస్సాతి అత్థో**"తి.

కుహనమేవ పచ్చయుప్పాదనస్స వత్థూతి **కుహనవత్థు. తివిధమ్పేతం** తత్థ ఆగతం తస్స నిస్సయభూతాయ ఇమాయ పాళియా **దస్సేతున్తి** ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. **తదత్థికస్సేవాతి** తేహి చీవరాదీహి అత్థికస్సేవ. **పటిక్ఖిపనేనాతి** చీవరాదీనం పటిక్ఖిపనహేతు. **అస్సాతి** భవేయ్య. **పటిగ్గహణేన చాతి చ**-సద్దేన పుబ్బే వుత్తం పటిక్ఖిపనం సముచ్చినోతి.

భియ్యోకమ్యతన్తి బహుకామతం. **యన్తి** కిరియాపరామసనం, తస్మా "ధారేయ్యా"తి ఏత్థ యదేతం సఙ్ఘాటిం కత్వా ధారణం, ఏతం సమణస్స సారుప్పన్తి యోజనా. **పాపణికానీతి** ఆపణతో ఛడ్డితాని. **నన్తకానీతి** అన్తరహితాని చోళఖణ్డాని. **ఉచ్చినిత్వాతి** ఉఞ్ఛనేన చినిత్వా సఙ్గహేత్వా. **ఉఞ్ఛాచరియాయాతి** ఉఞ్ఛాచరియాయ లద్ధేన. గిలానస్స పచ్చయభూతా భేసజ్జసఙ్ఖాతా జీవితపరిక్ఖారా **గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారా. పూతిముత్తన్తి** పురాణస్స, అపురాణస్స చ సబ్బస్స గోముత్తస్సేతం నామం. **పూతిముత్తేనాతి** పూతిభావేన ముత్తేన పరేహి ఛడ్డితేన, పూతిభూతేన వా గోముత్తేన. **ధుతవాదోతి** పరేసమ్పి ధుతగుణవాదీ. **సమ్ముఖీభావాతి** సమ్ముఖతో విజ్జమానత్తా, లబ్భమానతాయాతి అత్థో.

అత్తానం ఉత్తరిమనుస్సధమ్మాధిగమస్స సామన్తే కత్వా జప్పనం **సామన్తజప్పనం. మహేసక్ఖోతి** మహానుభావో, ఉత్తరిమనుస్సధమ్మాధిగమేనాతి అధిప్పాయో. "మిత్తో"తి సామఞ్ఞతో వత్వా పున తం విసేసేతి "సన్దిట్ఠో సమ్భత్తో"తి . దిట్ఠమత్తో హి మిత్తో **సన్దిట్ఠో**. దళ్హభత్తికో **సమ్భత్తో. సహాయోతి** సహ ఆయనకో, సఖాతి అత్థో. సత్తపదినో హి "సఖా"తి వుచ్చన్తి. **విహారో** పాకారపరిచ్ఛిన్నో సకలో ఆవాసో. **అడ్ఢయోగో** దీఘపాసాదో, గరుళసణ్ఠానపాసాదోతిపి వదన్తి. **పాసాదో** చతురస్సపాసాదో. **హమ్మియం** ముణ్డచ్ఛదనపాసాదో. **కూటాగారం** ద్వీహి కణ్ణికాహి కత్తబ్బపాసాదో. **అట్టో** పటిరాజూనమ్పి పటిబాహనయోగ్యో చతుపఞ్చభూమకో పతిస్సయవిసేసో. **మాళో** ఏకకూటసఙ్గహితో అనేకకోణవన్తో పతిస్సయవిసేసో. **ఉద్దణ్డో** అగబ్భికా ఏకద్వారా దీఘసాలాతి వదన్తి. అపరే పన భణన్తి – **విహారో** నామ దీఘముఖపాసాదో. **అడ్ఢయోగో** ఏకపస్సేన ఛదనకసేనాసనం. తస్స కిర ఏకపస్సే భిత్తి ఉచ్చతరా హోతి, ఇతరపస్సే నీచా, తేన తం ఏకపస్సఛదనకం హోతి. **పాసాదో** ఆయతచతురస్సపాసాదో. **హమ్మియం** ముణ్డచ్ఛదనం చన్దికఙ్గణయుత్తం. **గుహా** కేవలా పబ్బతగుహా. **లేణం** ద్వారబద్ధం. **కూటాగారం** యో కోచి కణ్ణికాబద్ధపాసాదో. **అట్టో** బహలభిత్తిగేహం. యస్స గోపానసియో అగ్గహేత్వా ఇట్ఠకాహి ఏవ ఛదనం హోతి. అట్టాలకాకారేన కరీయతీతిపి వదన్తి. **మాళో** వట్టాకారేన కతసేనాసనం. **ఉద్దణ్డో** ఏకో పతిస్సయవిసేసో. యో "భణ్డసాలా, ఉదోసిత"న్తిపి వుచ్చతి. **ఉపట్ఠానసాలా** సన్నిపతనట్ఠానం.

కుచ్ఛితరజభూతాయ పాపిచ్ఛతాయ నిరత్థకం కాయవచీవిప్ఫన్దనిగ్గణ్హనం కోరజం, తం ఏతస్స అత్థీతి కోరజికో, కోహఞ్ఞేన సంయతకాయో, అతివియ, అభిణ్హం వా కోరజికో **కోరజికకోరజికో**. అతిపరిసఙ్కితోతి కేచి. అతివియ కుహో **కుహకకుహకో,** సాతిసయవిమ్హాపకోతి అత్థో. అతివియ లపో లపనకో **లపకలపకో. ముఖసమ్భావికోతి** కోరజికకోరజికాదిభావేన పవత్తవచనేహి అత్తనో ముఖమత్తేన అఞ్ఞేహి సమ్భావికో. సో ఏవరూపో ఏవరూపతాయ ఏవ అత్తానం పరం వియ కత్వా "**అయం సమణో**"తిఆదీని కథేతి. **గమ్భీరన్తిఆది** తస్సా కథాయ ఉత్తరిమనుస్సధమ్మపటిబద్ధతాయ వుత్తం.

సమ్భావనాధిప్పాయకతేనాతి “కథం ను ఖో మం జనో ‘అరియో’తి వా ‘విసేసలాభీ’తి వా సమ్భావేయ్యా”తి ఇమినా అధిప్పాయేన కతేన. **గమనం సణ్ఠపేతీతి** విసేసలాభీనం గమనం వియ అత్తనో గమనం సక్కచ్చం ఠపేతి , సతో సమ్పజానోవ గచ్ఛన్తో వియ హోతి. **పణిధాయాతి** “అరహాతి మం జానన్తూ”తి చిత్తం సణ్ఠపేత్వా, పత్థేత్వా వా. **సమాహితో వియాతి** ఝానసమాధినా సమాహితో వియ. **ఆపాథకజ్ఝాయీతి** మనుస్సానం ఆపాథట్ఠానే సమాధిసమాపన్నో వియ నిసీదన్తో ఆపాథకే జనస్స పాకటట్ఠానే ఝాయీ. **ఇరియాపథసణ్ఠాతన్తి** ఇరియాపథసణ్ఠపనసణ్ఠాతం.

పచ్చయపటిసేవనసణ్ఠాతేనాతి అయోనిసో ఉప్పాదితానం పచ్చయానం పటిసేవనన్తి ఏవం కథితేన, తేన వా పచ్చయపటిసేవనేన సణ్ఠాతబ్బేన కథితబ్బేన. అఞ్ఞం వియ కత్వా అత్తనో సమీపే భణనం **సామన్తజప్పితం**. ఆ-కారస్స రస్సత్తం కత్వా **‘‘అట్ఠపనా’’**తి వుత్తం. కుహనం కుహో, తస్స అయనా పవత్తి **కుహాయనా,** కుహస్స వా పుగ్గలస్స అయనా గతి కిరియా **కుహాయనా**. కుహేతి, కుహేన వా ఇతోతి **కుహితో,** కుహకో.

పుట్ఠస్సాతి “కో తిస్సో, కో రాజపూజితో”తి పుట్ఠస్స. **ఉద్ధం కత్వాతి** ఉక్ఖిపిత్వా విభవసమ్పత్తిఆదినా పగ్గహేత్వా.

ఉన్నహనాతి ఉద్ధం ఉద్ధం బన్ధనా పలివేఠనా. ద్వే కిర భిక్ఖూ ఏకం గామం పవిసిత్వా ఆసనసాలాయ నిసీదిత్వా ఏకం కుమారికం పక్కోసింసు. తాయ ఆగతాయ తత్రేకో ఏకం పుచ్ఛి “అయం, భన్తే, కస్స కుమారికా”తి? “అమ్హాకం ఉపట్ఠాయికాయ తేలకన్దరికాయ ధీతా, ఇమిస్సా మాతా మయి గేహం గతే సప్పిం దదమానా ఘటేనేవ దేతి, అయమ్పి మాతా వియ ఘటేన దేతీ”తి (విభ॰ అట్ఠ॰ ౮౬౨) ఉక్కాచేసి. ఇమం సన్ధాయ వుత్తం **‘‘తేలకన్దరికవత్థు చేత్థ వత్తబ్బ’’**న్తి.

ధమ్మానురూపా వాతి మత్తావచనానురూపం వా. మత్తావచనం హి “ధమ్మో”తి వుచ్చతి. యథాహ “సుభాసితం ఉత్తమమాహు సన్తో, ధమ్మం భణే నాధమ్మం తం దుతియ”న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౧౩; సు॰ ని॰ ౪౫౩). తేన బహుం విప్పలపనమాహ, సచ్చతో వా అఞ్ఞా సుభాసితా వాచా “ధమ్మో”తి వేదితబ్బో. ముగ్గసూపసదిసకమ్మో పుగ్గలో ముగ్గసూప్యో. తేనాహ **‘‘అయం పుగ్గలో ముగ్గసూప్యోతి వుచ్చతీ’’**తి. పరిభటస్స కమ్మం పారిభట్యం, తదేవ **పారిభట్యతా.**

నిమిత్తేన చరన్తో, జీవన్తో వా నిమిత్తకో, తస్స భావో **నేమిత్తికతా**. అత్తనో ఇచ్ఛాయ పకాసనం **ఓభాసో**. కో పన సోతి ? “అజ్జ భిక్ఖూనం పచ్చయా దుల్లభా జాతా”తిఆదికా **పచ్చయపటిసంయుత్తకథా**. ఇచ్ఛితవత్థుస్స సమీపే కథనం **సామన్తజప్పా**.

అక్కోసనభయేనాపి దదేయ్యాతి **దసహి అక్కోసవత్థూహి అక్కోసనం**. తథా **వమ్భనాదయో**. **ఉపేక్ఖనా** ఉపాసకానం దాయకాదిభావతో బహి ఛడ్డనా. **ఖిపనాతి** ఖేపవచనం. తం పన అవహసిత్వా వచనం హోతీతి ఆహ **‘‘ఉప్పణ్డనా’’**తి. **పాపనాతి** అదాయకత్తస్స, అవణ్ణస్స వా పతిట్ఠాపనం. పరేసం పిట్ఠిమంసఖాదనసీలో పరపిట్ఠిమంసికో, తస్స భావో **పరపిట్ఠిమంసికతా. అబ్భఙ్గన్తి** అబ్భఞ్జనం. **నిపిసిత్వా గన్ధమగ్గనా వియాతి** అనిప్పిసితే అలబ్భమానస్స గన్ధస్స నిపిసనే లాభో వియ పరగుణే అనిప్పిసితే అలబ్భమానానం పచ్చయానం నిపిసనేన లాభో దట్ఠబ్బోతి.

నికత్తుం అప్పేన లాభేన బహుకం వఞ్చేత్వా గహేతుం ఇచ్ఛనం నిజిగీసనం, తస్స భావో **నిజిగీసనతా.** తస్సేవ ఇచ్ఛనస్స పవత్తిఆకారో, తంసహజాతం వా గవేసనకమ్మం.

అఙ్గన్తి హత్థపాదాదిఅఙ్గాని ఉద్దిస్స పవత్తం విజ్జం. **నిమిత్తన్తి** నిమిత్తసత్థం. **ఉప్పాతన్తి** ఉక్కాపాతదిసాడాహ-భూమిచాలాదిఉప్పాతపటిబద్ధవిజ్జం. **సుపినన్తి** సుపినసత్థం. **లక్ఖణన్తి** ఇత్థిపురిసానం లక్ఖణజాననసత్థం. **మూసికచ్ఛిన్నన్తి** వత్థాదీనం అసుకభాగే మూసికచ్ఛేదే సతి ఇదం నామ ఫలం హోతీతి జాననకసత్థం. పలాసగ్గిఆదీసు ఇమినా నామ అగ్గినా హుతే ఇదం నామ హోతీతి అగ్గివసేన హోమవిధానం **అగ్గిహోమం**. ఇమినా నయేన **దబ్బిహోమం** వేదితబ్బం. **ఆది**-సద్దేన థుసహోమాదీనం, అఙ్గసుత్తే ఆగతానం మిచ్ఛాజీవానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. వీరియసాధనత్తా ఆజీవపారిసుద్ధిసీలస్స "పచ్చయపరియేసనవాయామో"తి వుత్తం. తస్స **పారిసుద్ధి** అనవజ్జభావో, యేన ధమ్మేన సమేన పచ్చయలాభో హోతి. న హి అలసో ఞాయేన పచ్చయే పరియేసితుం సక్కోతీతి.

పచ్చయసన్నిస్సితసీలవణ్ణనా

౧౮. **పటిసఙ్ఖాతి** అయం "సయం అభిఞ్ఞా"తిఆదీసు (మహావ. ౧౧) వియ య-కారలోపేన నిద్దేసో. **యోనిసోతి** చేత్థ ఉపాయత్థో యోనిసో-సద్దోతి దస్సేన్తో ఆహ "**ఉపాయేన పథేనా**"తి. "**పటిసఙ్ఖాయ ఞత్వా**"తి వత్వా తయిదం పటిసఙ్ఖానం పచ్చవేక్ఖణన్తి దస్సేతుం "**పచ్చవేక్ఖిత్వాతి అత్థో**"తిఆది వుత్తం. యథా హి **పచ్చవేక్ఖిత్వాతి** సీతపటిఘాతాదికం తం తం పయోజనం పతి పతి అవేక్ఖిత్వా, ఞాణేన పస్సిత్వాతి అత్థో, ఏవం **పటిసఙ్ఖాయాతి** తదేవ పయోజనం పతి పతి సఙ్ఖాయ, జానిత్వాతి అత్థో. ఞాణపరియాయో హి ఇధ సఙ్ఖా-సద్దోతి. ఏత్థ చ "పటిసఙ్ఖా యోనిసో"తిఆది కామం పచ్చయపరిభోగకాలేన వుచ్చతి, ధాతువసేన పన పటికూలవసేన వా పచ్చవేక్ఖణాయ పచ్చయసన్నిస్సితసీలం సుజ్ఝతీతి అపరే. భిజ్జతీతి కేచి. ఏకే పన పరమం ఏవ పరియత్తన్తి వదన్తి, వీమంసితబ్బం. "చీవర"న్తి ఏకవచనం ఏకత్తమత్తం వాచకన్తి అధిప్పాయేన "**అన్తరవాసకాదీసు యం కిఞ్చీ**"తి వుత్తం, జాతిసద్దతాయ పన తస్స పాళియం ఏకవచనన్తి యత్తకాని చీవరాని యోగినా పరిహరితబ్బాని, తేసం సబ్బేసం ఏకజ్ఝం గహణన్తి సక్కా విఞ్ఞాతుం, **యం కిఞ్చీతి** వా అనవసేసపరియాదానమేతం, న అనియమవచనం. "నివాసేతి వా పారుపతి వా"తి వికప్పనం పన పటిసేవనపరియాయస్స పరిభోగస్స విభాగదస్సనన్తి తం పఞ్ఞపేత్వా సయననిసీదన-చీవరకుటికరణాదివసేనాపి పరిభోగస్స సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

పయోజనానం మరియాదా పయోజనావధి, తస్స పరిచ్ఛిన్దనవసేన యో నియమో, తస్స వచనం **పయోజనా...పే.... వచనం**. ఇదాని తం నియమం వివరిత్వా దస్సేతుం "**ఏత్తకమేవ హీ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ అవధారణేన లీళావిభూసావిలమ్బనానటమ్బరాదివసేన వత్థపరిభోగం నిసేధేతి. తేనాహ "**న ఇతో భియ్యో**"తి. లీళావసేన హి ఏకచ్చే సత్తా వత్థాని పరిదహన్తి చేవ ఉపసంవియన్తి చ. యథా తం యోబ్బనే ఠితా నాగరికమనుస్సా. ఏకచ్చే విభూసనవసేన, యథా తం రూపూపజీవినిఆదయో. విలమ్బనవసేన విలమ్బకా. నటమ్బరవసేన భోజాదయో. **అజ్ఝత్తధాతుక్ఖోభో** సీతరోగాదిఉప్పాదకో. **ఉతుపరిణామనవసేనాతి** ఉతునో పరివత్తనవసేన విసభాగసీతఉతుసముట్ఠానేన. **వా**-సద్దేన హేమన్తాదీసు హిమపాతాదివసేన పవత్తస్స సఙ్గహో దట్ఠబ్బో, న ఉప్పాదేతి సీతన్తి అధిప్పాయో. యదత్థం పన తం వినోదనం, తం మత్థకప్పత్తం దస్సేతుం "**సీతబ్భాహతే**"తిఆది వుత్తం. **సబ్బత్థాతి** "ఉణ్హస్స పటిఘాతాయా"తిఆదీసు సబ్బేసు సేసపయోజనేసు. యదిపి సూరియసన్తాపోపి ఉణ్హోవ, తస్స పన ఆతపగ్గహణేన గహితత్తా "అగ్గిసన్తాపస్సా"తి వుత్తం. ఏకచ్చో దావగ్గిసన్తాపో కాయం చీవరేన పటిచ్ఛాదేత్వా సక్కా వినోదేతున్తి ఆహ "**తస్స వనదాహాదీసు సమ్భవో వేదితబ్బో**"తి. **డంసాతి** పిఙ్గలమక్ఖికా. తే పన యస్మా డంసనసీలా, తస్మా వుత్తం "**డంసనమక్ఖికా**"తి. **సప్పాదయోతి** సప్పసతపదిఉణ్ణనాభిసరబూవిచ్ఛికాదయో. **ఫుట్ఠసమ్ఫస్సోతి** ఫుట్ఠవిసమాహ. తివిధా హి సప్పా – దట్ఠవిసా ఫుట్ఠవిసా

దిట్ఠవిసా. తేసు పురిమకా ద్వే ఏవ గహితా. సతపదిఆదీనమ్పి తాదిసానం సఙ్గణ్హనత్థం. **నియతపయోజనం** ఏకన్తికం, సబ్బకాలికఞ్చ పయోజనం. **హిరీ కుప్పతి** నిల్లజ్జతా సణ్ఠాతి. తేనాహ ''**వినస్సతీ**''తి. కూపావతరణం వా పటిచ్ఛాదనం అరహతీతి కోపినం. హిరియితబ్బట్ఠేన హిరీ చ తం కోపినఞ్చాతి **హిరికోపినన్తి** ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **తస్స చాతి చ**-సద్దో పుబ్బే వుత్తపయోజనానం సమ్పిణ్డనత్థో.

యం కిఞ్చి ఆహారన్తి ఖాదనీయభోజనీయాదిభేదం యం కిఞ్చి ఆహరితబ్బవత్థుం. పిణ్డాయ భిక్ఖాయ ఉలతీతి పిణ్డోలో, తస్స కమ్మం పిణ్డోల్యం. తేన **పిణ్డోల్యేన** భిక్ఖాచరియాయ. **పతితత్తాతి** పక్ఖిపితత్తా. **పిణ్డపాతో** పత్తే పక్ఖిత్తభిక్ఖాహారో. **పిణ్డానం వా పాతో**తి ఘరే ఘరే లద్ధభిక్ఖానం సన్నిపాతో. "నత్థి దవా"తిఆదీసు (దీ. ని. అట్ఠ. ౩.౩౦౫) సహసా కిరియాపి "దవా"తి వుచ్చతి, తతో విసేసనత్థం ''**దవత్థం, కీళానిమిత్తన్తి వుత్తం హోతీ**''తి ఆహ. **ముట్ఠికమల్లా** ముట్ఠియుద్ధయుజ్ఝనకా. **ఆది**-సద్దేన నిబుద్ధయుజ్ఝనకాదీనం గహణం. **బలమదనిమిత్తన్తి** బలం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకమదో బలమదో. తం నిమిత్తం, బలస్స ఉప్పాదనత్థన్తి అత్థో. **పోరిసమదనిమిత్తన్తి** పోరిసమదో వుచ్చతి పురిసమానో "అహం పురిసో"తి ఉప్పజ్జనకమానో. అసద్ధమ్మసేవనాసమత్థతం నిస్సాయ పవత్తో మానో, రాగో ఏవ వా పోరిసమదోతి కేచి. తం నిమిత్తం. **అన్తేపురికా** రాజోరోధా. సబ్బేసం సన్నివేసయోగ్యతాయ **వేసియో** రూపూపజీవినియో. **మణ్డనం** నామ ఇధావయవపారిపూరీతి ఆహ ''**అఙ్గపచ్చఙ్గానం పీణభావనిమిత్త**''న్తి, పరిబ్రూహనహేతూతి అత్థో. **నటా** నామ రఙ్గనటా. **నచ్చకా** లఙ్ఘకాదయో. **విభూసనం** సోభాసముప్పాదనన్తి ఆహ ''**పసన్నచ్ఛవివణ్ణతానిమిత్త**''న్తి.

ఏతం పదం. **మోహూపనిస్సయప్పహానత్థన్తి** మోహస్స ఉపనిస్సయతాపహానాయ. దవా హి మోహేన హోతి, మోహఞ్చ వడ్ఢేతీతి తస్సా వజ్జనేన మోహస్స అనుపనిస్సయతా. **దోసూపనిస్సయప్పహానత్థన్తి** ఇదం బలమదస్స, పురిసమదస్స చ దోసహేతునో వసేన వుత్తం, ఇతరస్స పన వసేన "రాగూపనిస్సయప్పహానత్థ"న్తి వత్తబ్బం. మణ్డనవిభూసనపటిక్ఖేపో సియా మోహూపనిస్సయప్పహానాయపి, రాగూపనిస్సయతాయ పన ఉజుపటిపక్ఖోతి వుత్తం ''**రాగూపనిస్సయప్పహానత్థ**''న్తి. యదిపి ఏకచ్చస్స దవమదే ఆరబ్భ పరస్స పటిఘసంయోజనాదీనం ఉప్పత్తి హోతియేవ మనోపదోసికదేవాదీనం వియ, అత్తనో పన దవమదే ఆరబ్భ యేసం సవిసేసం రాగమోహమానాదయో పాపధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి. తే సన్ధాయ ''**అత్తనో సంయోజనుప్పత్తిపటిసేధనత్థ**''న్తి వత్వా మణ్డనవిభూసనాని పటిచ్చ సవిసేసం పరస్సపి రాగమోహాదయో పవత్తన్తీతి ''**పరస్సపి సంయోజనుప్పత్తిపటిసేధనత్థ**''న్తి వుత్తం. **అయోనిసో పటిపత్తియాతి** ఏత్థ కామసుఖల్లికానుయోగం ముఞ్చిత్వా సబ్బాపి మిచ్ఛాపటిపత్తి అయోనిసో పటిపత్తి. పురిమేహి ద్వీహి పదేహి అయోనిసో పటిపత్తియా, పచ్ఛిమేహి ద్వీహి కామసుఖల్లికానుయోగస్స పహానం వుత్తన్తి వదన్తి. ''**చతూహిపి చేతేహీ**''తి పన వచనతో సబ్బేహి ఉభిన్నమ్పి పహానం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. కామకీళాపి దవన్తోగధా హోతియేవ, పురిసమదోపి కామసుఖల్లికానుయోగస్స హేతుయేవాతి.

చాతుమహాభూతికస్సాతి చతుమహాభూతే సన్నిస్సితస్స. **రూపకాయస్సాతి** చతుసన్తతిరూపసమూహస్స. **ఠితియాతి** ఠితత్థం. సా పనస్స ఠితి పబన్ధవసేన ఇచ్ఛితాతి ఆహ ''**పబన్ధట్ఠితత్థ**''న్తి. **పవత్తియాతి** జీవితిన్ద్రియప్పవత్తియా. తథా హి జీవితిన్ద్రియం "యాపనా వత్తనా"తి (ధ. స. ౧౯, ౬౩౪) చ నిద్దిట్ఠం. తస్సా చ అవిచ్ఛేదో ఆహారూపయోగేన హోతి. కాయస్స చిరతరం యావ ఆయుకప్పో, తావ అవట్ఠానం యాపనాతి దస్సేన్తో ''**చిరకాలట్ఠితత్థం వా**''తి ఆహ. ఇదాని వుత్తమేవత్థం పాకటతరం కాతుం ''**ఘరూపత్థమ్భమివా**''తిఆది వుత్తం. తత్థాయం యోజనా – యథా జిణ్ణఘరసామికో ఘరస్స

ఉపత్థమ్భనం కరోతి తస్స అపతనత్థం, యథా చ సాకటికో అక్ఖబ్భఞ్జనం కరోతి తస్స సమ్పవత్తనత్థం, ఏవమేస యోగీ కాయస్స ఠితత్థం, యాపనత్థఞ్చ పిణ్డపాతం పటిసేవతి పరిభుఞ్జతీతి. ఏతేన ఠితి నామ అపతనం యాపనా పవత్తీతి దస్సేతి. **న దవమదమణ్డనవిభూసనత్థన్తి** ఇదం "యావదేవా"తి అవధారణేన నివత్తితత్థదస్సనం. తిట్ఠన్తి ఉపాదిన్నధమ్మా ఏతాయాతి **ఠితి, ఆయూతి** ఆహ **"ఠితీతి జీవితిన్ద్రియస్సేతం అధివచన"**న్తి. తథా హి తం ఆయు "ఠితీ"తి నిద్దిట్ఠం, **ఠితియా యాపనాయాతి** కాయస్స ఠితిహేతుతాయ "ఠితీ"తి లద్ధవోహారస్స జీవితిన్ద్రియస్స పవత్తనత్థన్తి అత్థో. తేనాహ **"జీవితిన్ద్రియపవత్తాపనత్థ"**న్తి. **ఆబాధట్ఠేనాతి** విబాధనట్ఠేన, రోగట్ఠేన వా. జిఘచ్ఛాపరమా హి రోగా. **ఉపరమత్థన్తి** వూపసమత్థం. **వణాలేపనమివ** వణికో. ఉణ్హసీతాదీసు అభిభవన్తేసు తప్పటికారం సీతుణ్హం వియ పటిసేవతీతి సమ్బన్ధో. మగ్గబ్రహ్మచరియం ఠపేత్వా సిక్ఖత్తయసఙ్గహా సాసనావచరితబ్బా అనుసాసనీ సాసనబ్రహ్మచరియన్తి ఆహ **"సకలసాసనబ్రహ్మచరియస్స చ మగ్గబ్రహ్మచరియస్స చా"**తి. **అనుగ్గహణత్థన్తి** అను అను గణ్హనత్థం సమ్పాదనత్థం. **కాయబలం నిస్సాయాతి** యథాసమారద్ధం గుణవిసేసపారిపూరిహేతుభూతం కాయబలమత్తం నిస్సాయ. తేనాహ **"సిక్ఖత్తయానుయోగవసేనా"**తిఆది. కన్తారనిత్థరణత్థికా జాయమ్పతికా, **నదీసముద్దనిత్థరణత్థికా** చ పుత్తమంసాదీని యథా అగిద్ధా అముచ్ఛితా కేవలం తం తం అత్థసిద్ధిమేవ అవేక్ఖన్తా పటిసేవన్తి తేహి వినా అసిజ్ఝనతో, ఏవమయమ్పి కేవలం భవకన్తారనిత్థరణత్థికో అగిద్ధో అముచ్ఛితో తేన వినా అసిజ్ఝనతో పిణ్డపాతం పటిసేవతీతి ఉపమాసంసన్దనం.

ఇతీతి పకారత్థే నిపాతపదం. తేన పటిసేవియమానస్స పిణ్డపాతస్స పటిసేవనాకారో గయ్హతీతి ఆహ **"ఏవం ఇమినా పిణ్డపాతపటిసేవనేనా"**తి. **పురాణన్తి** భోజనతో పురిమకాలికత్తా పురాతనం. **పటిహఙ్ఖామీతి** పటిహనిస్సామి. **నవఞ్చ వేదనం న ఉప్పాదేస్సామీతి** పటిసేవతీతి యోజనా. కీదిసం, కథఞ్చాతి ఆహ **"అపరిమిత...పే.... అఞ్ఞతరో వియా"**తి. అపరిమితం అపరిమాణం భోజనం పచ్చయో ఏతిస్సాతి అపరిమితభోజనపచ్చయా, తం **అపరిమితభోజనపచ్చయం** అత్తనో గహణీతేజపమాణతో అతిక్కన్తపమాణభోజనహేతుకన్తి అత్థో. యో బహుం భుఞ్జిత్వా అత్తనో ధమ్మతాయ ఉట్ఠాతుం అసక్కోన్తో "ఆహర హత్థ"న్తి వదతి, అయం **ఆహరహత్థకో**. యో భుఞ్జిత్వా అచ్చుద్ధుమాతకుచ్ఛితాయ ఉట్ఠితోపి సాటకం నివాసేతుం న సక్కోతి, అయం **అలంసాటకో**. యో భుఞ్జిత్వా ఉట్ఠాతుం అసక్కోన్తో తత్థేవ పరివత్తతి, అయం **తత్రవట్టకో**. యో యథా కాకేహి ఆమసితుం సక్కా, ఏవం యావ ముఖద్వారం ఆహారేతి, అయం **కాకమాసకో**. యో భుఞ్జిత్వా ముఖే సన్ధారేతుం అసక్కోన్తో తత్థేవ వమతి, అయం **భుత్తవమితకో**. ఏతేసం అఞ్ఞతరో వియ. అథ వా **పురాణవేదనా** నామ అభుత్తపచ్చయా ఉప్పజ్జనకవేదనా. తం "పటిహనిస్సామీ"తి పటిసేవతి. **నవవేదనా** నామ అతిభుత్తపచ్చయేన ఉప్పజ్జనకవేదనా. తం "న ఉప్పాదేస్సామీ"తి పటిసేవతి. అథ వా **నవవేదనా** నామ అభుత్తపచ్చయేన ఉప్పజ్జనకవేదనా, తస్సా అనుప్పన్నాయ అనుప్పజ్జనత్థమేవ పటిసేవతి. అభుత్తపచ్చయా ఉప్పజ్జనకాతి చేతం ఖుద్దాయ విసేసనం. యస్సా అప్పవత్తి భోజనేన కాతబ్బా, తస్సా దస్సనత్థం. అభుత్తపచ్చయేన, భుత్తపచ్చయేన చ ఉప్పజ్జనకానుప్పజ్జనకవేదనాసు పురిమా యథాపవత్తా జిఘచ్ఛానిమిత్తా వేదనా. సా హి అభుఞ్జన్తస్స భియ్యోపవడ్ఢనవసేన ఉప్పజ్జతి. పచ్ఛిమాపి ఖుద్దానిమిత్తావ అఙ్గదాహసూలాదివేదనా పవత్తా. సా హి భుత్తపచ్చయా పుబ్బే అనుప్పన్నావ నుప్పజ్జిస్సతీతి అయమేతాసం విసేసో. విహింసానిమిత్తతా చేతాసం విహింసాయ విసేసో.

యా వేదనా. **అధునాతి** ఏతరహి. **అసప్పాయాపరిమితభోజనం నిస్సాయాతి** అసప్పాయాపరిమితస్స ఆహారస్స భుఞ్జనపయోగం ఆగమ్మ ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. **పురాణకమ్మపచ్చయవసేనాతి** పుబ్బే పురిమజాతియం కతత్తా పురాణస్స కమ్మస్స పచ్చయతావసేన పయోగవిపత్తిం ఆగమ్మ ఉప్పజ్జనారహతాయ తం వజ్జేత్వా పయోగసమ్పత్తియా ఉపట్ఠాపనం

దుక్ఖవేదనాపచ్చయఘాతో, పటిహననఞ్చ హోతీతి ఆహ "**తస్మా పచ్చయం వినాసేన్తో తం పురాణఞ్చ వేదనం పటిహఙ్ఖామీ**"తి. **అయుత్తపరిభోగో** పచ్చయే అపచ్చవేక్ఖిత్వా పరిభోగో. సో ఏవ కతూపచితకమ్మతాయ **కమ్మూపచయో**. తం **నిస్సాయ** పటిచ్చ **ఆయతిం** అనాగతే కాలే ఉప్పజ్జనతో యా చాయం "నవవేదనా"తి వుచ్చతీతి యోజనా. **యుత్తపరిభోగవసేనా**తి పచ్చవేక్ఖిత్వా పచ్చయానం పరిభోగవసేన, తస్సా నవవేదనాయ మూలం అయుత్తపరిభోగకమ్మం అనిబ్బత్తేన్తో సబ్బేన సబ్బం అనుప్పాదేన్తో. **ఏత్తావతా**తి "ఇతి పురాణ"న్తిఆదినా వుత్తేన పదద్వయేన. "విహింసూపరతియా"తిఆదినా వా పదచతుక్కేన **యుత్తపరిభోగసఙ్గహో** పబ్బజితానుచ్చవికస్స పచ్చయపరిభోగస్స వుత్తత్తా. **అత్తకిలమథానుయోగప్పహానం** జిఘచ్ఛాదిదుక్ఖపటిఘాతస్స భాసితత్తా. ఝానసుఖాదీనం పచ్చయభూతస్స కాయసుఖస్స అవిస్సజ్జనతో **ధమ్మికసుఖాపరిచ్చాగో** చ దీపితో హోతి.

అసప్పాయాపరిమితూపయోగేన జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదకో, ఇరియాపథభఞ్జనకో వా సియా పరిస్సయో, సప్పాయపరిమితూపయోగేన పన సో న హోతి. తథా సతి చిరకాలప్పవత్తిసఙ్ఖాతా సరీరస్స **యాత్రా** యాపనా భవిస్సతీతి ఇమమత్థం దస్సేన్తో "**పరిమితపరిభోగేన...పే.... భవిస్సతీ**"తి ఆహ. యో రోగో సాద్ధో అసాద్ధో చ న హోతి, సో యాప్యరోగో, సో ఏతస్స అత్థీతి **యాప్యరోగీ**. సో హి నిచ్చకాలం భేసజ్జం ఉపసేవతి, తథా అయమ్పీతి. యది యాత్రాపి యాపనా, పుబ్బేపి "యాపనాయా"తి వుత్తం, కో ఏత్థ విసేసోతి? పుబ్బే "యాపనాయా"తి జీవితిన్ద్రియయాపనా అధిప్పేతా, ఇధ పన చతున్నమ్పి ఇరియాపథానం అవిచ్ఛేదసఙ్ఖాతా యాపనా యాత్రాతి అయమేత్థ విసేసో. బుద్ధపటికుట్ఠేన మిచ్ఛాజీవేన పచ్చయపరియేసనా **అయుత్తపరియేసనా**. దాయకదేయ్యధమ్మానం, అత్తనో చ పమాణం అజానిత్వా పటిగ్గహణం, సద్ధాదేయ్యవినిపాతనత్థం వా పటిగ్గహణం **అయుత్తపటిగ్గహణం,** యేన వా ఆపత్తిం ఆపజ్జతి. అపచ్చవేక్ఖిత్వా పరిభోగో **అయుత్తపరిభోగో**. తేసం పరివజ్జనం ధమ్మేన సమేన పచ్చయుప్పాదనాదివసేన వేదితబ్బం. ధమ్మేన హి పచ్చయే పరియేసిత్వా ధమ్మేన పటిగ్గహేత్వా పచ్చవేక్ఖిత్వా పరిభుఞ్జనం **అనవజ్జతా** నామ.

అరతీతి ఉక్కణ్ఠా. పన్తసేనాసనేసు, అధికుసలధమ్మేసు చ అనభిరతి. **తన్దీ**తి పచలాయికా నిద్దా. **విజమ్భితా**తి థినమిద్ధాభిభవేన కాయస్స విజమ్భనా. విఞ్ఞూహి గరహా **విఞ్ఞూగరహా**. ఏకచ్చో హి అనవజ్జంయేవ సావజ్జం కరోతి, "లద్ధం మే"తి పమాణాధికం భుఞ్జిత్వా తం జీరాపేతుం అసక్కోన్తో ఉద్ధంవిరేచనఅధోవిరేచనాదీహి కిలమతి, సకలవిహారే భిక్ఖూ తస్స సరీరపటిజగ్గనభేసజ్జపరియేసనాపసుతా హోన్తి. అఞ్ఞే తే "కిం ఇద"న్తి పుచ్ఛిత్వా "అసుకస్స ఉదరం ఉద్ధుమాత"న్తిఆదీని సుత్వా "నిచ్చకాలమేస ఏవంపకతికో అత్తనో కుచ్ఛిపమాణం నామ న జానాతీ"తి నిన్దన్తి, ఏవం అనవజ్జంయేవ సావజ్జం కరోతి. ఏవం అకత్వా "అనవజ్జతా చ భవిస్సతీ"తి పటిసేవతి. అత్తనో హి పకతిఅగ్గిబలాదిం జానిత్వా "ఏవం మే అరతిఆదీనం అభావేన కాయసుఖతా, అగరహితబ్బతా చ భవిస్సతీ"తి పమాణయుత్తమేవ పటిసేవతి. యావతకో భోజనేన అత్థో, తస్స సాధనేన యావదత్థం ఉదరస్స పరిపూరణేన ఉదరావదేహకం భోజనం **యావదత్థఉదరావదేహకభోజనం,** తస్స **పరివజ్జనేన**. సేయ్యాయ సయనేన లద్ధబ్బసుఖం సేయ్యసుఖం, ఉభోహి పస్సేహి సమ్పరివత్తనకం సయన్తస్స ఉప్పజ్జనసుఖం పస్ససుఖం , మిద్ధేన నిద్దాయనేన ఉప్పజ్జనసుఖం మిద్ధసుఖం, తేసం **సేయ్య...పే.... సుఖానం పహానతో** చతున్నం ఇరియాపథానం యోగ్యభావస్స పటిపాదనం కాయస్స **చతుఇరియాపథయోగ్యభావపటిపాదనం,** తతో. సుఖో ఇరియాపథవిహారో **ఫాసువిహారో**. పచ్ఛిమే వికప్పే, సబ్బవికప్పేసు వా వుత్తం ఫాసువిహారలక్ఖణం ఆగమేన సమత్థేతుం "**వుత్తమ్పి హేత**"న్తిఆది వుత్తం. తీసుపి వికప్పేసు ఆహారస్స ఊనపరిభోగవసేనేవ హి ఫాసువిహారో వుత్తోతి.

ఏత్తావతాతి "యాత్రా"తిఆదినా వుత్తేన పదత్తయేన. "యాత్రా చ మే భవిస్సతీ"తి పయోజనపరిగ్గహదీపనా. యాత్రా హి నం ఆహారూపయోగం పయోజేతీతి. ధమ్మికసుఖాపరిచ్చాగహేతుకో ఫాసువిహారో **మజ్ఝిమా పటిపదా** అన్తద్వయపరివజ్జనతో. ఇమస్మిం పన ఠానే అట్ఠ అఙ్గాని సమోధానేతబ్బాని – "నేవ దవాయా"తి ఏకం అఙ్గం, "న మదాయా"తి ఏకం, "న మణ్డనాయా"తి ఏకం, "న విభూసనాయా"తి ఏకం, "యావదేవ ఇమస్స కాయస్స ఠితియా యాపనాయా"తి ఏకం, "విహింసూపరతియా బ్రహ్మచరియానుగ్గహాయా"తి ఏకం, "ఇతి పురాణఞ్చ వేదనం పటిహఙ్ఖామి, నవఞ్చ వేదనం న ఉప్పాదేస్సామీ"తి ఏకం, "యాత్రా చ మే భవిస్సతీ"తి ఏకం. "అనవజ్జతా చ ఫాసువిహారో చా"తి అయమేత్థ భోజనానిసంసో. **మహాసివత్థేరో** పనాహ "హేట్ఠా చత్తారి అఙ్గాని పటిక్ఖేపో నామ, ఉపరి పన అట్ఠఙ్గాని సమోధానేతబ్బానీ"తి. తత్థ "యావదేవ ఇమస్స కాయస్స ఠితియా"తి ఏకం అఙ్గం, "యాపనాయా"తి ఏకం, "విహింసూపరతియా"తి ఏకం, "బ్రహ్మచరియానుగ్గహాయా"తి ఏకం, "ఇతి పురాణఞ్చ వేదనం పటిహఙ్ఖామీ"తి ఏకం, "నవఞ్చ వేదనం న ఉప్పాదేస్సామీ"తి ఏకం, "యాత్రా చ మే భవిస్సతీ"తి ఏకం, "అనవజ్జతా చా"తి ఏకం. ఫాసువిహారో పన భోజనానిసంసోతి. ఏవం అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఆహారం ఆహారేన్తో పటిసఙ్ఖా యోనిసో పిణ్డపాతం పటిసేవతి నామ.

యత్థ యత్థాతి భుమ్మనిద్దేసేన **సేన**-సద్దస్స అధికరణత్థవుత్తిమాహ. తథా **ఆసన**-సద్దస్సాతి. **అడ్ఢయోగాదిమ్హీతి ఆది**-సద్దేన పాసాదాదిం, మఞ్చాదిఞ్చ సఙ్గణ్హాతి. యత్థ యత్థ విహారే వా అడ్ఢయోగాదిమ్హి వా ఆసతీతి విహారఅడ్ఢయోగాదికే ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. ఇధ **ఆది**-సద్దేన పీఠసన్థతాదీనమ్పి సఙ్గహో వేదితబ్బో. **పరిసహనట్ఠేనాతి** అభిభవనట్ఠేన, విబాధనట్ఠేనాతి అత్థో. **ఉతుయేవ ఉతుపరిస్సయోతి** సీతుణ్హాదిఉతుయేవ అసప్పాయో వుత్తనయేన ఉతుపరిస్సయో. తస్స ఉతుపరిస్సయస్స వినోదనత్థం, అనుప్పన్నస్స అనుప్పాదనత్థం, ఉప్పన్నస్స వూపసమనత్థఞ్చాతి అత్థో. నానారమ్మణతో పటిసంహరిత్వా కమ్మట్ఠానభూతే ఏకస్మింయేవ ఆరమ్మణే చిత్తస్స సమ్మదేవ లయనం పటిసల్లానం, తత్థ ఆరామో అభిరతి **పటిసల్లానారామో,** తదత్థం. సేనాసనం హి వివిత్తం యోగినో భావనానుకూలం సుఞ్ఞాగారభావతో. తం పనేతం అత్థద్వయం విభావేతుం **''యో సరీరాబాధచిత్తవిక్ఖేపకరో''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏకీభావసుఖత్థన్తి** ఏకీభావహేతుకం సుఖం ఏకీభావసుఖం, తదత్థం. గణసఙ్గణికకిలేససఙ్గణికాభావేన ఉప్పజ్జనకసుఖం.

యది ఉతుయేవ ఉతుపరిస్సయో, "ఉతు చ సీతుణ్హ"న్తి సీతుణ్హపటిఘాతం వత్వా ఉతుపరిస్సయవినోదనం కస్మా వుత్తన్తి చోదనం సన్ధాయాహ **''కామఞ్చా''**తిఆది. తత్థ "నియతం ఉతుపరిస్సయవినోదన"న్తి ఏతేన "సీతస్స పటిఘాతాయ ఉణ్హస్స పటిఘాతాయా"తి ఏత్థ వుత్తం సీతుణ్హం అనియతం కదాచి కదాచి ఉప్పజ్జనకం, ఉతుపరిస్సయో పన **సబ్బదాభావీ** అధిప్పేతోతి దస్సేతి. **వుత్తప్పకారోతి** "సీతాదికో, అసప్పాయో"తి చ ఏవం వుత్తప్పకారో వివటఙ్గణరుక్ఖమూలాదీసు నిసిన్నస్స అపరిగుత్తియా అసంవుతద్వారాదితాయ **పాకటపరిస్సయా,** అసప్పాయరూపదస్సనాదినా **అపాకటపరిస్సయా** చ భిక్ఖుస్స కాయచిత్తానం **ఆబాధం** కరేయ్యుం. **యత్థ** గుత్తే సేనాసనే **ఆబాధం న కరోన్తి. ఏవం జానిత్వాతి** ఉభయపరిస్సయరహితన్తి ఏవం ఞత్వా పటిసేవన్తో భిక్ఖు వేదితబ్బోతి సమ్బన్ధో.

ధాతుక్ఖోభలక్ఖణస్స, తంహేతుకదుక్ఖవేదనాలక్ఖణస్స వా **రోగస్స** పటిపక్ఖభావో **పటిఅయనట్ఠో**. తేనాహ **''పచ్చనీకగమనట్ఠేనాతి అత్థో''**తి, వూపసమనట్ఠేనాతి వుత్తం హోతి. **యస్స కస్సచీతి** సప్పిఆదీసు యస్స కస్సచి. **సప్పాయస్సాతి** హి తస్స వికారవూపసమేనాతి అధిప్పాయో. **భిసక్కస్స కమ్మం** తేన విధాతబ్బతో. తేనాహ **''తేన అనుఞ్ఞాతత్తా''**తి. **నగరపరిక్ఖారేహీతి** నగరం పరివారేత్వా రక్ఖణకేహి. వివటపరిక్ఖేపో పరిక్ఖా ఉద్దాపో పాకారో ఏసికా పలిఘో

పాకారపత్థణ్డిలన్తి సత్త "నగరపరిక్ఖారా"తి వదన్తి. **సీలపరిక్ఖారోతి** సువిసుద్ధసీలాలఙ్కారో . అరియమగ్గో హి ఇధ "రథో"తి అధిప్పేతో. తస్స చ సమ్మావాచాదయో అలఙ్కారట్ఠేన "పరిక్ఖారో"తి వుత్తా. **జీవితపరిక్ఖారాతి** జీవితస్స పవత్తికారణాని. **సముదానేతబ్బాతి** సమ్మా ఉద్ధం ఉద్ధం ఆనేతబ్బా పరియేసితబ్బా. **పరివారోపి హోతి** అన్తరాయానం పరితో వారణతో. తేనాహ ''**జీవిత...పే.... రక్ఖణతో**''తి.

తత్థ **అన్తరన్తి** వివరం, ఓకాసోతి అత్థో. వేరికానం అన్తరం అదత్వా అత్తనో సామికానం పరివారేత్వా ఠితసేవకా వియ **రక్ఖణతో. అస్సాతి** జీవితస్స. **కారణభావతోతి** చిరప్పవత్తియా కారణభావతో. రసాయనభూతం హి భేసజ్జం సుచిరమ్పి కాలం జీవితం పవత్తేతియేవ. యదిపి అనుప్పన్నా ఏవ దుక్ఖవేదనా భేసజ్జపరిభోగేన పటిహఞ్ఞన్తి, న ఉప్పన్నా తాసం సరసేనేవ భిజ్జనతో, ఉప్పన్నసదిసా పన "ఉప్పన్నా"తి వుచ్చన్తి. భవతి హి తంసదిసేసు తబ్బోహారో, యథా సా ఏవ తిత్తిరి, తానియేవ ఓసధానీతి. తస్మా వుత్తం ''**ఉప్పన్నానన్తి జాతానం భూతానం నిబ్బత్తాన**''న్తి. సఞ్చయతో పట్ఠాయ నో ధాతుక్ఖోభో సముట్ఠానం ఏతేసన్తి **తంసముట్ఠానా.** ''**దుక్ఖవేదనా**''తి వత్వా సా అకుసలసభావాపి అత్థీతి తతో విసేసేతుం ''**అకుసలవిపాకవేదనా**''తి వుత్తం. బ్యాబాధనట్ఠేన బ్యాబాధో, బ్యాబాధోవ బ్యాబజ్ఝం, దుక్ఖన్తి అత్థో. నత్థి ఏత్థ బ్యాబజ్ఝన్తి **అబ్యాబజ్ఝం,** నిద్దుక్ఖతా. తేనాహ ''**అబ్యాబజ్ఝపరమతాయా**''తి **నిద్దుక్ఖపరమతాయాతి. తం దుక్ఖన్తి** రోగనిమిత్తకం దుక్ఖం.

చీవరాదీనం పచ్చయానం నిస్సయనం పరిభోగో ఏవాతి దస్సేతుం ''**తే పటిచ్చ నిస్సాయా**''తి వత్వా ''**పరిభుఞ్జమానా**''తి వుత్తం. **పవత్తన్తీతి** జీవన్తి. జీవనమ్పి హి పవత్తనం, యతో జీవితిన్ద్రియం "పవత్తనరస"న్తి వుచ్చతి.

చతుపారిసుద్ధిసమ్పాదనవిధివణ్ణనా

౧౮. ఏవం పాతిమోక్ఖసంవరాదిభేదేన నిద్దిట్ఠం సీలం పున సాధనవిభాగేన దస్సేతుం ''**ఏవమేతస్మి**''న్తిఆదిమారద్ధం. తత్థ సాధీయతి సమ్పాదియతి ఏతేనాతి సాధనం, సద్ధా సాధనం ఏతస్సాతి **సద్ధాసాధనో.** నను చ వీరియసతిపఞ్ఞాహిపి వినా పాతిమోక్ఖసంవరో న సిజ్ఝతీతి? సచ్చం న సిజ్ఝతి, సద్ధాయ పన విసేసహేతుభావం సన్ధాయ ఏవం వుత్తన్తి దస్సేన్తో ఆహ

''**సావకవిసయాతీతత్తా సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా**''తి. గరుకలహుకాదిభేదే ఓతిణ్ణే వత్థుస్మిం తస్స తస్స అపరాధస్స అనురూపం సిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనం నామ సావకానం అవిసయో, బుద్ధానం ఏవ విసయో. సిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనం తావ తిట్ఠతు, తస్స కాలోపి నామ సావకానం అవిసయో, బుద్ధానం ఏవ విసయోతి దస్సేన్తో ''**సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియాచనపటిక్ఖేపో చేత్థ నిదస్సన**''న్తి ఆహ. తథా హి వుత్తం "ఆగమేహి త్వం సారిపుత్త, ఆగమేహి త్వం సారిపుత్త, తథాగతోవ తత్థ కాలం జానిస్సతీ"తి (పారా॰ ౨౧). తత్థ **చ**-సద్దో సముచ్చయత్థో. తేన "అపఞ్ఞత్తం న పఞ్ఞపేమ, పఞ్ఞత్తం న సముచ్ఛిన్దామ, యథాపఞ్ఞత్తేసు సిక్ఖాపదేసు సమాదాయ వత్తామా"తి (పారా॰ ౫౬౫) ఏవమాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **సద్ధాయాతి** సద్దహనేన సత్థరి, ధమ్మే చ సద్ధాయ పచ్చుపట్ఠాపనేన. **జీవితేపి** పగేవ జీవితపరిక్ఖారేతి అధిప్పాయో.

కికీవ అణ్డన్తి కికీసకుణికా వియ అత్తనో అణ్డం. సా కిర జీవితమ్పి పరిచ్చజిత్వా అణ్డమేవ రక్ఖతి. **చమరీవ వాలధిన్తి** చమరీమిగో వియ అత్తనో వాలధిం. చమరీమిగా కిర బ్యాధేన పరిపాతియమానా జీవితమ్పి పరిచ్చజిత్వా కణ్డకగుమ్బాదీసు లగ్గం అత్తనో వాలమేవ రక్ఖన్తి. **పియంవ పుత్తం ఏకకన్తి** ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. యథా హి ఏకపుత్తకో కుటుమ్బికో తం ఏకపుత్తం, ఏకనయనో చ తం ఏకనయనం సుట్ఠుతరం రక్ఖతి. **తథేవ సీలం అనురక్ఖమానకాతి** అనుకమ్పనవసేన వుత్తం.

సుపేసలాతి సుట్ఠు పియసీలా. **సదా** సబ్బకాలం దహరమజ్ఝిమథేరకాలేసు. ఛన్నమ్పి గారవానం వసేన **సగారవా,** గరుకారవన్తోతి అత్థో.

ఏవమేవ ఖోతి యథా మహాసముద్దో ఠితధమ్మో వేలం నాతిక్కమతి, ఏవమేవ. **మమ సావకా**తి అరియసావకే సన్ధాయాహ. తే హి ధువసీలా. **ఇమస్మిం అత్థే**తి జీవితహేతుపి సీలస్స అవీతిక్కమనే.

మహావత్తనిఅటవీ నామ విఞ్ఝాటవీ. హిమవన్తపస్సే అటవీతి కేచి. **థేర**న్తి నామగోత్తవసేన అపఞ్ఞాతం ఏకం **థేరం. నిపజ్జాపేసుం** గన్త్వా కస్సచి మా ఆరోచేయ్యాతి.

పూతిలతాయాతి గళోచిలతాయ. **సమసీసీ**తి జీవితసమసీసీ. యస్స హి కిలేససీసం అవిజ్జం మగ్గపటిపాటియా అరహత్తమగ్గో పరియాదియతి, తతో ఏకూనవీసతిమే పచ్చవేక్ఖణఞాణే పతిట్ఠాయ భవఙ్గోత్తరణే వట్టసీసం జీవితిన్ద్రియం చుతిచిత్తం పరియాదియతి, సో ఇమాయ వారసమతాయ "జీవితసమసీసీ"తి వుచ్చతి. సో చ థేరో తథా పరినిబ్బాయి. తేన వుత్తం "**సమసీసీ హుత్వా పరినిబ్బాయీ**"తి. **అభయత్థేరో** కిర మహాభిఞ్ఞో. తస్మా చేతియం కారాపేసీతి వదన్తి. **అప్పేవా**తి అప్పేవ నామ అత్తనో జీవితమ్పి జహేయ్య, **న భిన్దే**తి న భిన్దేయ్య, న వీతిక్కమేయ్య.

సతియా అధిట్ఠితానన్తి పగేవ ఉపట్ఠితాయ సతియా ఆరక్ఖవసేన అధిట్ఠితానం ఇన్ద్రియానం. **అనన్వాస్సవనీయతో**తి ద్వారభావేన అభిజ్ఝాదీహి అననుబన్ధితబ్బతో. **వర**న్తి సేట్ఠం. **తత్తాయా**తి ఉణ్హాయ. **ఆదిత్తాయా**తి ఆదితో పట్ఠాయ దిత్తాయ. **సమ్పజ్జలితాయా**తి సమన్తతో జలన్తియా. **సజోతిభూతాయా**తి ఏకజాలీభూతాయ. **సమ్పలిమట్ఠ**న్తి సబ్బసో ఆమట్ఠం, అఞ్ఛితన్తి అత్థో. **న త్వేవ వర**న్తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **రూపేసూ**తి రూపారమ్మణేసు. **అనుబ్యఞ్జనసో నిమిత్తగ్గాహో**తి కిలేసానం అను అను బ్యఞ్జనవసేన ఉప్పాదనేన పాకటీకరణవసేన సుభాదినిమిత్తగ్గాహో, అథ వా **అనుబ్యఞ్జనసో**తి హత్థపాదాదిఅనుబ్యఞ్జనతో, **నిమిత్తగ్గాహో**తి ఇత్థిపురిసాదిసుభాదినిమిత్తగ్గహణం. **చక్ఖుద్వారాదిపవత్తస్సా**తి చక్ఖుద్వారాదీహి పవత్తస్స. **విఞ్ఞాణస్సా**తి జవనవిఞ్ఞాణస్స. నిమిత్తాదిగ్గాహం నిసేధేన్తేన సమ్పాదేతబ్బోతి సమ్బన్ధో. **అసంవిహితసాఖాపరివార**న్తి సమ్మా అవిహితవతిపరిక్ఖేపం. **పరస్సహారీహీ**తి పరసన్తకావహారకేహి చోరేహి. **సమతివిజ్ఝతీ**తి సబ్బసో అతివిజ్ఝతి అనుపవిసతి.

రూపేసూతి రూపహేతు రూపనిమిత్తం. ఉప్పజ్జనకఅనత్థతో **రక్ఖ ఇన్ద్రియ**న్తి సమ్బన్ధో. ఏవం సేసేసు. **ఏతే హి ద్వారా**తి ఏతే చక్ఖాదిద్వారా. సతికవాటేన అసంవుతత్తా **వివటా**. తతో ఏవ **అరక్ఖితా**. కిలేసుప్పత్తియా హేతుభావేన తంసమఙ్గినం **హనన్తీ**తి కారణూపచారేనేవ వుత్తం. **ఏతే** వా రూపాదయో. కిలేసానం ఆరమ్మణభూతా ద్వారా చక్ఖాదిద్వారా. తే కీదిసా వివటా అరక్ఖితా అసంవుతచక్ఖాదిహేతుం తంసమఙ్గినం హనన్తీతి కారణూపచారేనేవ వుత్తం. **అగార**న్తి గేహం. **దుచ్ఛన్న**న్తి న సమ్మా ఛాదితం. **అభావిత**న్తి లోకుత్తరభావనారహితం.

సమ్పాదితేతిఆదిస్స వోదానపక్ఖస్స అత్థో వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బో. **అయం పన** సబ్బసో కిలేసానం అనుప్పాదో **అతిఉక్కట్ఠదేసనా** మగ్గేనాగతసదిసత్తా. **సమ్పాదేతబ్బో**తి "న పునేవం కరిస్స"న్తి అధిట్ఠానసుద్ధియా సమ్పాదేతబ్బో.

అధునాపబ్బజితేనాతి న చిరపబ్బజితేన, నవపబ్బజితేనాతి అత్థో. **కామరాగేన డయ్హామీ**తి కామరాగగ్గినా పరిడయ్హామి. సో చ పన దాహో ఇదాని చిత్తగతోతి దస్సేన్తో ఆహ "**చిత్తం మే పరిడయ్హతీ**"తి. **సాధూ**తి ఆయాచనా.

నిబ్బాపనన్తి తస్స నిబ్బాపనుపాయం. **గోతమాతి** థేరం గోత్తేన ఆలపతి.

సఞ్ఞాయ విపరియేసాతి "అసుభే సుభ"న్తి పవత్తసఞ్ఞావిపరియేసహేతు విపరీతసఞ్ఞానిమిత్తం. **నిమిత్తం పరివజ్జేహి** కీదిసం? **రాగూపసఞ్హితం** రాగుప్పత్తిహేతుభూతం సుభనిమిత్తం పరివజ్జేహి న మనసి కరోహి. న కేవలం సుభనిమిత్తస్సామనసికారో ఏవ, అథ ఖో **అసుభభావనాయ** అత్తనో **చిత్తం భావేహి**. కథం? **ఏకగ్గం సుసమాహితం** యథా తం అసుభారమ్మణే విక్ఖేపాభావేన ఏకగ్గం, సుట్ఠు అప్పితభావేన సుసమాహితఞ్చ హోతి, ఏవం భావేహీతి. ఏవం సమథభావనాయ కామరాగస్స విక్ఖమ్భనం దస్సేత్వా ఇదాని సముచ్ఛేదనవిధిం దస్సేతుం **''సఙ్ఖారే''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సఙ్ఖారే పరతో పస్సాతి** సబ్బేపి సఙ్ఖారే అవిధేయ్యకతాయ "పరే"తి పస్స. అనిచ్చతాయ పన ఉదయబ్బయపటిపీళితత్తా **దుక్ఖతో**, అనత్తసభావత్తా, అత్తవిరహతో చ **నో అత్తతో** పస్స. ఏవం లక్ఖణత్తయం ఆరోపేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేన్తో మగ్గపటిపాటియా చతుత్థమగ్గేన సబ్బసో **నిబ్బాపేహి మహారాగం** తేభూమకస్స అభిభవనతో మహావిసయతాయ మహారాగం వూపసమేహి. యథా ఏతరహి, ఏవం **మా డయ్హిత్థో పునప్పునన్తి** దళ్హతరం రాగవినోదనే నియోజేసి.

ఏవం ఇన్ద్రియసంవరసీలస్స సమ్పాదనే విధిం దస్సేత్వా ఏవం తం సుసమ్పాదితం హోతీతి నయం దస్సేతుం **''అపిచా''**తిఆదినా తత్థ పరిపూరకారినో థేరే నిదస్సేతి. తత్థ **''లేణం న ఉల్లోకితపుబ్బ''**న్తి ఇదం సబ్బత్థేవ థేరస్స యుగమత్తదస్సితాయ వుత్తం. కిం పన థేరో సేనాసనం న సోధేతి ? "ఉల్లోకా పఠమం ఓహారేతబ్బ"న్తి హి వుత్తం, అన్తేవాసికాదయో ఏవ కిరస్స సేనాసనం సోధేన్తి. **అస్స** నాగరుక్ఖస్స.

తస్మిం గామేతి మహాగామే. తరుణా థఞ్ఞపివనకా పుత్తధీతరో యాసం తా **తరుణపుత్తా**, తాసం. **లఞ్జాపేసీతి** థనపట్టికాయ థనే బన్ధాపేత్వా రాజముద్దికాయ లఞ్జాపేసి. రాజా థేరం చిరతరం దట్ఠుం కాలవిక్ఖేపం కరోన్తో "స్వే సీలాని గణ్హిస్సామీ"తి ఆహ. థేరో రఞ్ఞో చ దేవియా చ వన్దనకాలే సత్తాకారమత్తం గణ్హాతి. ఇత్థీ పురిసోతి పన **వివేకం** న కరోతి. తేనాహ **''వవత్థానం న కరోమీ''**తి. "అహో సుపరిసుద్ధసీలో వతాయం అయ్యో"తి దణ్డదీపికం గహేత్వా అట్ఠాసి. **అతిపరిసుద్ధం పాకటన్తి** సప్పాయలాభేన కమ్మట్ఠానం అతివియ పరిసుద్ధం విభూతం అహోసి. **సకలం పబ్బతం ఉన్నాదయన్తోతి** పథవికమ్పనేన సకలం పబ్బతం ఏకం నిన్నాదం కరోన్తో. తన్నివాసిదేవతానం సాధుకారదానేనాతి కేచి. **భన్తోతి** అనవట్ఠితో. **బాలోతి** తరుణదారకో. **ఉత్రస్తోతి** ఞాతకేహి వినాభావేన సన్త్రస్తో.

విసగణ్డకరోగోతి థనకన్దళరోగమాహ. మాసరోగాదికోపి విసగణ్డకరోగోతి వదన్తి. **యతో పబ్బజితో, తతో పట్ఠాయ** పబ్బజితకాలతో పభుతీతి అత్థో. **ఇన్ద్రియానీతి** ఇన్ద్రియసంవరసీలాని. తేసు హి భిన్నేసు ఇన్ద్రియానిపి భిన్నానీతి వుచ్చన్తి ఆరక్ఖాభావతో, ఇన్ద్రియానేవ వా నిమిత్తానుబ్యఞ్జనగ్గాహస్స ద్వారభూతాని భిన్నాని నామ తంసమఙ్గినో అనత్థుప్పత్తితో, విపరియాయతో అభిన్నానీతి వేదితబ్బాని. ఇన్ద్రియానం వా అయోనిసో ఉపసంహారో భేదనం, యోనిసో ఉపసంహారో అభేదనన్తి అపరే. **మిత్తత్థేరోవాతి** మహామిత్తత్థేరో వియ. **వరేతి** సేట్ఠే.

తథా వీరియేనాతి తథా-సద్దేన వీరియం విసేసేతి. యథా సతి అనవజ్జలక్ఖణావ ఇన్ద్రియసంవరసాధనం, తథా వీరియం అనవజ్జలక్ఖణం ఆజీవపారిసుద్ధిసాధనన్తి. వీరియాపేక్ఖమేవ విసేసనం దట్ఠబ్బం. తేనేవాహ **''సమ్మాఆరద్ధవీరియస్సా''**తి. అయుత్తా ఏసనా అనేసనా, యథావుత్తమిచ్ఛాజీవసఙ్గహా. సా ఏవ సత్థుసాసనస్స న పతిరూపాతి అప్పతిరూపం, తం **అనేసనం అప్పతిరూపం**. అథ వా పతిరూపవిరోధినీ అప్పతిరూపా, పరిగ్గహితధుతఙ్గస్స ధుతఙ్గనియమవిరోధినీ యస్స

కస్సచి సల్లేఖవికోపినీ పటిపత్తి. ఇమస్మిం పక్ఖే చ-సద్దో లుత్తనిద్దిట్ఠో, అనేసనం, అప్పతిరూపఞ్చ పహాయాతి. పటిసేవమానేన పరివజ్జయతా సమ్పాదేతబ్బాతి సమ్బన్ధో. “పరిసుద్ధుప్పాదే”తి ఇమినావ ధమ్మదేసనాదీనం పరిసుద్ధాయ సముట్ఠానతా దీపితా హోతీతి “**ధమ్మదేసనాదీహి చస్స గుణేహి పసన్నాన**”న్తి వుత్తం. **ఆది**-సద్దేన బాహుసచ్చవత్తపరిపూరణఇరియాపథసమ్పత్తిఆదీనం గహణం వేదితబ్బం. **ధుతగుణే చస్స పసన్నాన**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **పిణ్డపాతచరియాదీహీ**తి **ఆది**-సద్దేన మిత్తసుహజ్జపంసుకూలచరియాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **ధుతఙ్గనియమానులోమేనా**తి తంతంధుతఙ్గనియతాయ పటిపత్తియా అనులోమవసేన, అవికోపనవసేనాతి అత్థో. మహిచ్ఛస్సేవ మిచ్ఛాజీవేన జీవికా, న అప్పిచ్ఛస్స. అప్పిచ్ఛతాయ ఉక్కంసగతాయ మిచ్ఛాజీవస్స అసమ్భవో ఏవాతి దస్సేతుం “**ఏకబ్యాధివూపసమత్థ**”న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **పూతిహరితకీ**తి పూతిముత్తపరిభావితం, పూతిభావేన వా ఛడ్డితం హరితకం. అరియవంసో ఏతస్స అత్థీతి, అరియవంసే వా నియుత్తోతి అరియవంసికో, పచ్చయగేధస్స దూరసముస్సారితత్తా ఉత్తమో చ సో అరియవంసికో చాతి **ఉత్తమఅరియవంసికో. యస్స కస్సచీ**తి పరిగ్గహితాపరిగ్గహితధుతఙ్గేసు యస్స కస్సచి.

నిమిత్తం నామ పచ్చయే ఉద్దిస్స యథా అధిప్పాయో ఞాయతి ఏవం నిమిత్తకమ్మం. **ఓభాసో** నామ ఉజుకమేవ అకథేత్వా యథా అధిప్పాయో విభూతో హోతి, ఏవం ఓభాసనం. **పరికథా** నామ పరియాయేన కథనం. **తథా ఉప్పన్న**న్తి నిమిత్తాదివసేన ఉప్పన్నం.

ద్వారం దిన్నన్తి రోగసీసేన పరిభోగస్స ద్వారం దిన్నం. తస్మా అరోగకాలేపి పరిభుఞ్జితుం వట్టతి, ఆపత్తి న హోతీతి అత్థో. తేనాహ “**కిఞ్చాపి ఆపత్తి న హోతీ**”తిఆది. **న వట్టతీ**తి సల్లేఖపటిపత్తియం ఠితస్స న వట్టతి, సల్లేఖం కోపేతీతి అధిప్పాయో. “ఆజీవం పన కోపేతీ”తి ఇమినావ సేనాసనపటిసంయుత్తధుతఙ్గధరస్స నిమిత్తాదయో న వట్టన్తీతి వదన్తి. తదఞ్ఞధుతఙ్గధరస్సాపి న వట్టన్తియేవాతి అపరే. **అకరోన్తో**తి యథాసకం అనుఞ్ఞాతవిసయేపి అకరోన్తో. **అఞ్ఞత్రేవా**తి ఠపేత్వా ఏవ.

గణవాసం పహాయ అరఞ్ఞాయతనే పటిప్పస్సద్ధివివేకస్స ముద్ధభూతాయ అగ్గఫలసమాపత్తియా విహరన్తో మహాథేరో “**పవివేకం బ్రూహయమానో**”తి వుత్తో. ఉదరసన్నిస్సితో వాతాబాధో **ఉదరవాతాబాధో**. అసమ్భిన్నం ఖీరం ఏతస్సాతి అసమ్భిన్నఖీరం, తదేవ పాయాసన్తి **అసమ్భిన్నఖీరపాయాసం,** ఉదకేన అసమ్మిస్సఖీరేన పక్కపాయాసన్తి అత్థో. **తస్సా**తి పాయాసస్స. **ఉప్పత్తిమూల**న్తి “గిహికాలే మే, ఆవుసో, మాతా సప్పిమధుసక్కరాదీహి యోజేత్వా అసమ్భిన్నఖీరపాయాసం అదాసి, తేన మే ఫాసు అహోసీ”తి అత్తనో వచీనిచ్ఛారణసఙ్ఖాతం ఉప్పత్తిహేతుం. “**అపరిభోగారహో పిణ్డపాతో**”తి కస్మా వుత్తం, నను థేరస్స ఓభాసనాదిచిత్తుప్పత్తియేవ నత్థీతి? సచ్చం నత్థి, అజ్ఝాసయం పన అజానన్తా ఏకచ్చే పుథుజ్జనా తథా మఞ్ఞేయ్యుం, అనాగతే చ సబ్రహ్మచారినో ఏవం మమ దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జేయ్యున్తి పటిక్ఖిపి. అపిచ మహాథేరస్స పరముక్కంసగతా సల్లేఖపటిపత్తి. తథా హి దహరభిక్ఖునో “కస్స సమ్పన్నం న మనాప”న్తి (పాచి. ౨౦౯, ౨౩౭, ౬౧౨, ౧౨౨౮, ౧౨౩౪; చూళవ. ౩౪౩) వచనం నిస్సాయ యావ పరినిబ్బానా పిట్ఠఖాదనీయం న ఖాదతి.

వచీవిఞ్ఞత్తివిప్ఫారాతి వచీనిచ్ఛారణహేతు. అత్థవిఞ్ఞాపనవసేన పవత్తమానో హి సద్దో అసతిపి విఞ్ఞత్తియా తస్స కేనచి పచ్చయేన పచ్చయభావే వచీవిఞ్ఞత్తివసేనేవ పవత్తతీతి “వచీవిఞ్ఞత్తివిప్ఫారో”తి వుచ్చతి. **భుత్తో**తి భుత్తవా **సచే భవేయ్యం అహం. సా**తి అస్స. అకారలోపేన హి నిద్దేసో “ఏవంస తే”తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౨౩; అ. ని. ౬.౫౮; ౮.౭) వియ. **అన్తగుణ**న్తి

అన్తభోగో. **బహి చరేతి** ఆసయతో నిక్ఖమిత్వా గోచరగ్గహణవసేన బహి యది విచరేయ్య. పరమప్పిచ్ఛం దస్సేతుం లోకవోహారేనేవమాహ. లోకే హి అయుత్తభోజనం ఓదరియం గరహన్తా ఏవం వదన్తి "కింసు నామ తస్స అన్తాని బహి చరన్తీ"తి. **ఆరాధేమీతి** ఆదితో పట్ఠాయ రాధేమి, వసే వత్తేమీతి అత్థో.

మహాతిస్సత్థేరో కిర దుబ్భిక్ఖకాలే మగ్గం గచ్ఛన్తో భత్తచ్ఛేదేన, మగ్గకిలమథేన చ కిలన్తకాయో దుబ్బలో అఞ్ఞతరస్స ఫలితస్స అమ్బస్స మూలే నిపజ్జి, బహూని అమ్బఫలాని తహం తహం పతితాని హోన్తి. తత్థేకో వుడ్ఢతరో ఉపాసకో థేరస్స సన్తికం ఉపగన్త్వా పరిస్సమం ఞత్వా అమ్బపానం పాయేత్వా అత్తనో పిట్ఠిం ఆరోపేత్వా వసనట్ఠానం నేతి. థేరో –

"న పితా నపి తే మాతా, న ఞాతి నపి బన్ధవో;

కరోతేతాదిసం కిచ్చం, సీలవన్తస్స కారణా"తి. (విసుద్ధి॰ ౧.౨౦) –

అత్తానం ఓవదిత్వా సమ్మసనం ఆరభిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా తస్స పిట్ఠిగతో ఏవ మగ్గపటిపాటియా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. ఇమం సన్ధాయ వుత్తం ''**అమ్బఖాదకమహాతిస్సత్థేరవత్థుపి చేత్థ కథేతబ్బ**''న్తి. **సబ్బథాపీతి** సబ్బప్పకారేనపి అనేసనవసేన, చిత్తుప్పత్తివసేనపి, పగేవ కాయవచీవిప్ఫన్దితవసేనాతి అధిప్పాయో. తేనాహ ''**అనేసనాయా**''తిఆది.

అపచ్చవేక్ఖితపరిభోగే ఇణపరిభోగఆపత్తిఆదీనవస్స, తబ్బిపరియాయతో పచ్చవేక్ఖితపరిభోగే ఆనిసంసస్స చ దస్సనం **ఆదీనవానిసంసదస్సనం**. తస్స పన పచ్చయాధికారత్తా వుత్తం "పచ్చయేసూ"తి. కారణకారణమ్పి హి కారణభావేన వుచ్చతి యథా తిణేహి భత్తం సిద్ధన్తి. యేన కారణేన భిక్ఖునో అపచ్చవేక్ఖితపరిభోగో నామ సియా, తస్మిం వజ్జితే పచ్చయసన్నిస్సితసీలం సిజ్ఝతి, విసుజ్ఝతి చాతి దస్సేతుం ''**తస్మా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **పచ్చయగేధన్తి** గేధగ్గహణేనేవ సమ్మోహోపి గహితోతి దట్ఠబ్బో తేన సహ పవత్తనతో, తదుపనిస్సయతో చ. **ధమ్మేన సమేన ఉప్పన్నేతి** ఇదం పచ్చయానం ఆగమనసుద్ధిదస్సనం, న పచ్చయసన్నిస్సితసీలవిసుద్ధిదస్సనం. పచ్చయానం హి ఇదమత్థితం ఉపధారేత్వా పరిభుఞ్జనం పచ్చయసన్నిస్సితసీలం. యస్మా పన తే పచ్చయా ఞాయాధిగతా ఏవ భిక్ఖునా పరిభుఞ్జితబ్బా, తస్మా వుత్తం ''**ధమ్మేన సమేన ఉప్పన్నే పచ్చయే**''తి. **యథావుత్తేన విధినాతి** "సీతస్స పటిఘాతాయా"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩; అ॰ ని॰ ౬.౫౮; మహాని॰ ౨౦౬) వుత్తవిధినా.

ధాతువసేన వాతి "యథాపచ్చయం వత్తమానం ధాతుమత్తమేవేతం, యదిదం చీవరాది, తదుపభుఞ్జకో చ పుగ్గలో"తి ఏవం ధాతుమనసికారవసేన వా. **పటికూలవసేన వాతి** పిణ్డపాతే తావ ఆహారే పటికూలసఞ్ఞావసేన, "సబ్బాని పన ఇమాని చీవరాదీని అజిగుచ్ఛనీయాని, ఇమం పూతికాయం పత్వా అతివియ జిగుచ్ఛనీయాని జాయన్తీ"తి ఏవం పటికూలమనసికారవసేన వా. **తతో ఉత్తరీతి** పటిలాభకాలతో ఉపరి. **అనవజ్జోవ పరిభోగో** ఆదితోవ పఞ్ఞాయ పరిసోధితత్తా అధిట్ఠహిత్వా ఠపితపత్తచీవరానం వియాతి. పచ్చవేక్ఖణాయ ఆదిసుద్ధిదస్సనపరమేతం, న పరిభోగకాలే పచ్చవేక్ఖణపటిక్ఖేపపరం. తేనాహ ''**పరిభోగకాలేపీ**''తిఆది. **తత్రాతి** తస్మిం పరిభోగకాలే పచ్చవేక్ఖణే. **సన్నిట్ఠానకరోతి** అసన్దేహకరో ఏకన్తికో.

థేయ్యపరిభోగో నామ అనరహస్స పరిభోగో. భగవతాపి అత్తనో సాసనే సీలవతో పచ్చయా అనుఞ్ఞాతా, న దుస్సీలస్స. దాయకానమ్పి సీలవతో ఏవ పరిచ్చాగో, న దుస్సీలస్స. అత్తనో కారానం మహప్ఫలభావస్స పచ్చాసీసనతో. ఇతి సత్థారా

అననుఞ్ఞాతత్తా, దాయకేహి చ అపరిచ్చత్తత్తా దుస్సీలస్స పరిభోగో థేయ్యాయ పరిభోగో **థేయ్యపరిభోగో**. ఇణవసేన పరిభోగో **ఇణపరిభోగో**, పటిగ్గాహకతో దక్ఖిణావిసుద్ధియా అభావతో ఇణం గహేత్వా పరిభోగో వియాతి అత్థో. **తస్మాతి** "సీలవతో"తిఆదినా వుత్తమేవత్థం కారణభావేన పచ్చామసతి. చీవరం కాయతో మోచేత్వా పరిభోగే పరిభోగే పురేభత్త...పే.... పచ్ఛిమయామేసు పచ్చవేక్ఖితబ్బన్తి సమ్బన్ధో. తథా అసక్కోన్తేన యథావుత్తకాలవిసేసవసేన ఏకదివసే చతుక్ఖత్తుం తిక్ఖత్తుం ద్విక్ఖత్తుం సకింయేవ వా పచ్చవేక్ఖితబ్బం. సచే అరుణం ఉగ్గచ్ఛతి, **ఇణపరిభోగట్ఠానే తిట్ఠతి**. హియ్యో యం మయా చీవరం పరిభుత్తం, తం యావదేవ సీతస్స పటిఘాతాయ...పే.... హిరికోపీనపటిచ్ఛాదనత్థం. హియ్యో యో మయా పిణ్డపాతో పరిభుత్తో, సో "నేవ దవాయా"తిఆదినా సచే అతీతపరిభోగపచ్చవేక్ఖణం న కరేయ్యాతి వదన్తి, తం వీమంసితబ్బం. **సేనాసనమ్పి పరిభోగే పరిభోగేతి** పవేసే పవేసే. **సతిపచ్చయతాతి** సతియా పచ్చయభావో పటిగ్గహణస్స, పరిభోగస్స చ పచ్చవేక్ఖణసతియా పచ్చయభావో యుజ్జతి, పచ్చవేక్ఖిత్వావ పటిగ్గహేతబ్బం, పరిభుఞ్జితబ్బఞ్చాతి అత్థో. తేనేవాహ "**సతిం కత్వా**"తిఆది. **ఏవం సన్తేపీతి** యదిపి ద్వీసుపి ఠానేసు పచ్చవేక్ఖణా యుత్తా, ఏవం సన్తేపి. అపరే పనాహు – **సతి పచ్చయతాతి** సతి భేసజ్జపరిభోగస్స పచ్చయభావే, సతి పచ్చయేతి అత్థో. **ఏవం సన్తేపీతి** పచ్చయే సతిపీతి. తం తేసం మతిమత్తం. తథా హి పచ్చయసన్నిస్సితసీలం పచ్చవేక్ఖణాయ విసుజ్ఝతి, న పచ్చయస్స భావమత్తేన.

ఏవం పచ్చయసన్నిస్సితసీలస్స విసుద్ధిం దస్సేత్వా తేనేవ పసఙ్గేన సబ్బాపి విసుద్ధియో దస్సేతుం "**చతుబ్బిధా హి సుద్ధీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ సుజ్ఝతి ఏతాయాతి సుద్ధి, యథాధమ్మం దేసనావ సుద్ధి **దేసనాసుద్ధి**. వుట్ఠానస్సాపి చేత్థ దేసనాయ ఏవ సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. ఛిన్నమూలాపత్తీనం పన అభిక్ఖుతాపటిఞ్ఞావ దేసనా. అధిట్ఠానవిసిట్ఠో సంవరోవ సుద్ధి **సంవరసుద్ధి**. ధమ్మేన సమేన పచ్చయానం పరియేట్ఠి ఏవ సుద్ధి **పరియేట్ఠిసుద్ధి**. చతూసుపి పచ్చయేసు వుత్తవిధినా పచ్చవేక్ఖణావ సుద్ధి **పచ్చవేక్ఖణసుద్ధి**. ఏస తావ సుద్ధీసు సమాసనయో. సుద్ధిమన్తేసు పన దేసనా సుద్ధి ఏతస్సాతి **దేసనాసుద్ధి**. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **సుద్ధి**-సద్దో పన వుత్తనయోవ. **ఏవన్తి** సంవరభేదం సన్ధాయాహ. **పహాయాతి** వజ్జేత్వా, అకత్వాతి అత్థో.

దాతబ్బట్ఠేన దాయం, తం ఆదియన్తీతి **దాయాదా**. అననుఞ్ఞాతేసు సబ్బేన సబ్బం పరిభోగాభావతో, అనుఞ్ఞాతేసు ఏవ చ పరిభోగసమ్భవతో భిక్ఖూహి పరిభుఞ్జితబ్బపచ్చయా **భగవతో సన్తకా**. "ధమ్మదాయాదా మే, భిక్ఖవే, భవథ మా ఆమిసదాయాదా. అత్థి మే తుమ్హేసు అనుకమ్పా 'కిన్తి మే సావకా ధమ్మదాయాదా భవేయ్యుం నో ఆమిసదాయాదా'"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౯) ఏవం పవత్తం **ధమ్మదాయాదసుత్తఞ్చ** ఏత్థ ఏతస్మిం అత్థే **సాధకం**.

అవీతరాగానం తణ్హాపరవసతాయ పచ్చయపరిభోగే సామిభావో నత్థి, తదభావేన వీతరాగానం తత్థ సామిభావో యథారుచిపరిభోగసమ్భవతో. తథా హి తే పటికూలమ్పి అప్పటికూలాకారేన, అప్పటికూలమ్పి పటికూలాకారేన, తదుభయమ్పి వజ్జేత్వా అజ్ఝుపేక్ఖనాకారేన పచ్చయే పరిభుఞ్జన్తి, దాయకానఞ్చ మనోరథం పరిపూరేన్తి. తేనాహ "**తే హి తణ్హాయ దాసబ్యం అతీతత్తా సామినో హుత్వా పరిభుఞ్జన్తీ**"తి.

సబ్బేసన్తి అరియానం, పుథుజ్జనానఞ్చ. కథం పుథుజ్జనానం ఇమే పరిభోగా సమ్భవన్తి? ఉపచారవసేన. యో హి పుథుజ్జనస్సాపి సల్లేఖపటిపత్తియం ఠితస్స పచ్చయగేధం పహాయ తత్థ తత్థ అనుపలిత్తేన చిత్తేన పరిభోగో, సో **సామిపరిభోగో** వియ హోతి. **సీలవతో** పన పచ్చవేక్ఖితపరిభోగో దాయజ్జపరిభోగో వియ హోతి, దాయకానం మనోరథస్స

అవిరాధనతో. తథా హి వుత్తం ‘‘**దాయజ్జపరిభోగేయేవ వా సఙ్గహం గచ్ఛతీ**’’తి. కల్యాణపుథుజ్జనస్స పరిభోగే వత్తబ్బమేవ నత్థి, తస్స సేక్ఖసఙ్గహతో. **సేక్ఖసుత్తం** (సం॰ ని॰ ౫.౧౩) హేతస్సత్థస్స సాధకం. తేనాహ ‘‘**సీలవాపి హీ**’’తిఆది. **పచ్చనీకత్తా**తి యథా ఇణాయికో అత్తనో రుచియా ఇచ్ఛితదేసం గన్తుం న లభతి, ఏవం ఇణపరిభోగయుత్తో లోకతో నిస్సరితుం న లభతీతి తప్పటిపక్ఖత్తా సీలవతో పచ్చవేక్ఖితపరిభోగో ఆణణ్యపరిభోగోతి ఆహ ‘‘**ఆణణ్యపరిభోగో వా**’’తి. ఏతేన నిప్పరియాయతో చతుపరిభోగవినిముత్తో విసుంయేవాయం పరిభోగోతి దస్సేతి. **ఇమాయ సిక్ఖాయా**తి సీలసఙ్ఖాతాయ సిక్ఖాయ. **కిచ్చకారీ**తి పటిఞ్ఞానురూపం పటిపజ్జనతో యుత్తపత్తకారీ.

ఇదాని తమేవ కిచ్చకారితం సుత్తపదేన విభావేతుం ‘‘**వుత్తమ్హి చేత**’’న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **విహార**న్తి పతిస్సయం. **సయనాసన**న్తి మఞ్చాదిం. ఉభయేనపి సేనాసనమేవ వుత్తం. **ఆప**న్తి ఉదకం. **సఙ్ఘాటిరజూపవాహన**న్తి పంసుమలాదినో సఙ్ఘాటిగతరజస్స ధోవనం. **సుత్వాన ధమ్మం సుగతేన దేసిత**న్తి చీవరాదీసు ‘‘పటిసఙ్ఖా యోనిసో చీవరం పటిసేవతి సీతస్స పటిఘాతాయా’’తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩; అ॰ ని॰ ౬.౫౮; మహాని॰ ౨౦౬) నయేన భగవతా దేసితం ధమ్మం సుత్వా. **సఙ్ఖాయ సేవే వరపఞ్ఞసావకో**తి ‘‘పిణ్డ’’న్తి వుత్తం పిణ్డపాతం, విహారాదిపదేహి వుత్తం సేనాసనం, ‘‘పిపాసాగేలఞ్ఞస్స వూపసమనతో పానీయమ్పి గిలానపచ్చయో’’తి ఆపముఖేన దస్సితం గిలానపచ్చయం, సఙ్ఘాటియాదిచీవరన్తి చతుబ్బిధం పచ్చయం సఙ్ఖాయ ‘‘యావదేవ ఇమస్స కాయస్స ఠితియా’’తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩; ౨.౨౪; ౩.౭౫; సం॰ ని॰ ౪.౧౨౦; అ॰ ని॰ ౬.౫౮; ౮.౯; ధ॰ స॰ ౧౩౫౫) నయేన పచ్చవేక్ఖిత్వా. **సేవే** సేవితుం సక్కుణేయ్య ఉత్తమపఞ్ఞస్స భగవతో సావకో సేఖో వా పుథుజ్జనో వా.

యస్మా చ సఙ్ఖాయ సేవీ వరపఞ్ఞసావకో, **తస్మా హి పిణ్డే...పే.... పోక్ఖరే వారిబిన్దు**, తథా హోతి. **కాలేనా**తి అరియానం భోజనకాలే. **లద్ధా**తి లభిత్వా. **పరతో**తి అఞ్ఞతో దాయకతో. **అనుగ్గహా**తి అనుకమ్పాయ బహుమ్పి ఉపనీతే **మత్తం** సో **జఞ్ఞా** జానేయ్య **సతతం** సబ్బకాలం **ఉపట్ఠితో** ఉపట్ఠితస్సతి. **ఆలేపనరూహనే యథా**తి భేసజ్జలేపనేన వణస్స రుహనే వియ, మత్తం జానేయ్యాతి యోజనా. **ఆహరే**తి ఆహరేయ్య. ‘‘ఆహరేయ్యాహార’’న్తి వా పాఠో. **యాపనత్థ**న్తి సరీరస్స యాపనాయ. **అముచ్ఛితో**తి తణ్హాముచ్ఛాయ అముచ్ఛితో గేధం తణ్హం అనాపన్నో.

అత్తనో మాతులస్స సఙ్ఘరక్ఖితత్థేరస్సేవ నామస్స గహితత్తా **భాగినేయ్యసఙ్ఘరక్ఖితసామణేరో. సాలికూర**న్తి సాలిభత్తం. **సునిబ్బుత**న్తి సుసీతలం. **అసఞ్ఞతో**తి అపచ్చవేక్ఖణం సన్ధాయాహ. **సబ్బాసవపరిక్ఖీణో**తి పరిక్ఖీణసబ్బాసవో.

పఠమసీలపఞ్చకవణ్ణనా

౨౦. పరియన్తో ఏతేసం అత్థీతి పరియన్తాని, పరియన్తాని సిక్ఖాపదాని యేసం తే పరియన్తసిక్ఖాపదా, తేసం **పరియన్తసిక్ఖాపదానం. ఉపసమ్పన్నాన**న్తి ఠపేత్వా కల్యాణపుథుజ్జనసేక్ఖాసేక్ఖే తదఞ్ఞేసం ఉపసమ్పన్నానం. సామఞ్ఞజోతనాపి హి విసేసే తిట్ఠతి. **కుసలధమ్మే యుత్తాన**న్తి విపస్సనాచారే యుత్తపయుత్తానం. సేక్ఖధమ్మా పరియన్తా పరమా మరియాదా ఏతస్సాతి **సేక్ఖపరియన్తో**. నామరూపపరిచ్ఛేదతో, కుసలధమ్మసమాదానతో వా పన పట్ఠాయ యావ గోత్రభూ, తావ పవత్తకుసలధమ్మప్పబన్ధో సేక్ఖధమ్మే ఆహచ్చ ఠితో సేక్ఖపరియన్తో. సేక్ఖధమ్మానం వా హేట్ఠిమన్తభూతా సిక్ఖితబ్బా లోకియా తిస్సో సిక్ఖా సేక్ఖపరియన్తో, తస్మిం **సేక్ఖపరియన్తే. పరిపూరకారీన**న్తి కిఞ్చిపి సిక్ఖం అహాపేత్వా పూరేన్తానం. ఉపరివిసేసాధిగమత్థం **కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖానం**. తతో ఏవ సీలపారిపూరిఅత్థం **పరిచ్చత్తజీవితానం**. దిట్ఠిసంకిలేసేన

అపరామసనీయతో పారిసుద్ధివన్తం సీలం **అపరామట్ఠపారిసుద్ధిసీలం**. కిలేసానం సబ్బసో పటిప్పస్సద్ధియా పారిసుద్ధివన్తం సీలం **పటిప్పస్సద్ధిపారిసుద్ధిసీలం**.

అనుపసమ్పన్నానం అసేక్ఖానం, సేక్ఖానం, కల్యాణపుథుజ్జనానఞ్చ సీలం మహానుభావతాయ ఆనుభావతో అపరియన్తమేవాతి ఆహ ''**గణనవసేన సపరియన్తత్తా**''తి. కాయవాచానం సంవరణతో, వినయనతో చ **సంవరవినయా. పేయ్యాలముఖేన నిద్దిట్ఠా**తి తత్థ తత్థ సత్థారా దేసితవిత్థారనయేన యథావుత్తగణనతో నిద్దిట్ఠా. **సిక్ఖా**తి సీలసఙ్ఖాతా సిక్ఖా. **వినయసంవరే**తి వినయపిటకే. గణనవసేన సపరియన్తమ్పి ఉపసమ్పన్నానం సీలన్తి హేట్ఠా వుత్తం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. యం కిఞ్చి హి ఉపసమ్పన్నేన సిక్ఖితబ్బం సీలం నామ, తత్థ కస్సచిపి అనవసేసతో **అనవసేసవసేన . సమాదానభావన్తి** సమాదానసబ్భావం. **లాభ...పే.... వసేన అదిట్ఠపరియన్తభావో** లాభాదిహేతు సీలస్స అవీతిక్కమో.

ధనం చజే అఙ్గవరస్స హేతు పారిపన్థికచోరాదీహి ఉపద్దుతో. **అఙ్గం చజే జీవితం రక్ఖమానో** సప్పదట్ఠాదికాలే. **అఙ్గం ధనం జీవితఞ్చాపి సబ్బం, చజే నరో ధమ్మమనుస్సరన్తో** సుతసోమమహాబోధిసత్తాదయో వియ. తేనాహ ''**ఇమం సప్పురిసానుస్సతిం అవిజహన్తో**''తి. జిఘచ్ఛాపరిస్సమేన **జీవితసంసయే** సతిపి. **సిక్ఖాపదం అవీతిక్కమ్మా**తి అస్సామికేసు అమ్బఫలేసు భూమియం పతితేసు సమీపేయేవ సన్తేసుపి పటిగ్గాహకాభావేన అపరిభుఞ్జన్తో **పటిగ్గహణసిక్ఖాపదం** అవీతిక్కమిత్వా.

సీలవన్తస్సాతి సీలవన్తభావస్స **కారణా,** సీలవన్తస్స వా తుయ్హం ఏతాదిసం అంసేన వాహణాదికం కిచ్చం కరోతి, కారణా సీలస్సాతి అధిప్పాయో. **సుధోతజాతిమణి వియా**తి చతూసు పాసాణేసు సమ్మదేవ ధోతజాతిమణి వియ. **మహాసఙ్ఘరక్ఖితభాగినేయ్యసఙ్ఘరక్ఖితత్థేరానం వియా**తి మహాసఙ్ఘరక్ఖితత్థేరస్స, తస్సేవ భాగినేయ్యసఙ్ఘరక్ఖితత్థేరస్స వియ చ. "కిమత్థం మయం ఇధాగతా"తి మహాజనస్స విప్పటిసారో భవిస్సతీతి అధిప్పాయో. **అచ్ఛరికాయా**తి అఙ్గులిఫోటనేన. **అసతియా**తి సతిసమ్మోసేన. **అఞ్ఞాణపకతన్తి** అఞ్ఞాణేన అపరజ్ఝిత్వా కతం, అజానిత్వా కతన్తి అత్థో.

అప్పస్సుతోపి చే హోతీతి సుత్తగేయ్యాదిసుతరహితో హోతి చే. **సీలేసు అసమాహితో**తి పాతిమోక్ఖసంవరాదిసీలేసుపి న సమ్మా పతిట్ఠితో హోతి చే. **నాస్స సమ్పజ్జతే సుతన్తి** అస్స సీలరహితస్స పుగ్గలస్స సుతం అత్తనో, పరేసఞ్చ కత్థచి భవసమ్పత్తిఆవహం న హోతి. "దుస్సీలోయం పురిసపుగ్గలో"తి హి సిక్ఖాకామా న తస్స సన్తికం ఉపసఙ్కమన్తి. **బహుస్సుతోపి చే**తి ఏత్థ చే-తి నిపాతమత్తం. **పసంసితో**తి పసంసితో ఏవ నామ.

రాగవసేన అపరామట్ఠగహణేన తణ్హాపరామాసాభావమాహ. **తథారూపన్తి** రాగవసేన అపరామట్ఠం. **భిన్దిత్వా**తి హనిత్వా. **సఞ్ఞపేస్సామీ**తి సఞ్ఞత్తిం కరిస్సామి, అప్పకం వేలం మం విస్సజ్జేతున్తి అధిప్పాయో. **అట్టియామీ**తి జిగుచ్ఛామి. **హరాయామీ**తి లజ్జామి.

పలిపన్నోతి సీదన్తో, సమ్మక్ఖితో వా. **సీలేనేవ సద్ధిం మరిస్సామీ**తి సీలం అవినాసేన్తో తేన సహేవ మరిస్సామి, న ఇదాని కదాచిపి తం పరిచ్చజిస్సామి. సతి హి భవాదానే సీలేన వియోగో సియా, భవమేవ నాదియిస్సామీతి అధిప్పాయో. **రోగం సమ్మసన్తో**తి రోగభూతం వేదనం వేదనాముఖేన సేసారూపధమ్మే, రూపధమ్మే చ పరిగ్గహేత్వా విపస్సన్తో.

రుప్పతోతి వికారం ఆపాదియమానసరీరస్స. **పరిసుస్సతీ**తి సమన్తతో సుస్సతి. యథా కిం? **పుప్ఫం యథా పంసుని ఆతపే కతం** సూరియాతపసన్తత్తే పంసుని రపితం సిరీసాదిపుప్ఫం వియాతి అత్థో. **అజఞ్ఞ**న్తి అమనుఞ్ఞం జిగుచ్ఛనీయం. **జఞ్ఞసఙ్ఖాత**న్తి బాలేహి "జఞ్ఞ"న్తి ఏవం కిత్తితం. **జఞ్ఞరూపం అపస్సతో**తి యథాభూతం అప్పస్సతో అవిద్దసునో "జఞ్ఞ"న్తి పసంసితం. **ధిరత్థుమ**న్తి ధి అత్థు ఇమం, ధి-సద్దయోగేన సబ్బత్థ ఉపయోగవచనం, ఇమస్స పూతికాయస్స ధికారో హోతూతి అత్థో. **దుగ్గన్ధియ**న్తి దుగ్గన్ధికం దుగ్గన్ధవన్తం. **యత్థ** యథావుత్తే పూతికాయే రాగహేతు **పమత్తా** పమాదం ఆపన్నా. **పజా**తి సత్తా. **హాపేన్తి మగ్గం సుగతూపపత్తియా**తి సుగతూపపత్తియా మగ్గం, సీలమ్పి హాపేన్తి, పగేవ ఝానాదిన్తి అధిప్పాయో. కేవలం "అరహన్తో"తి వత్తబ్బా సావకఖీణాసవా, ఇతరే పన పచ్చేకబుద్ధా సమ్మాసమ్బుద్ధాతి సహ విసేసనేనాతి ఆహ ''**అరహన్తాదీన**''న్తి. **సబ్బదరథప్పటిప్పస్సద్ధియా**తి సబ్బకిలేసదరథప్పటిప్పస్సద్ధియా.

దుతియసీలపఞ్చకవణ్ణనా

పాణాతిపాతాదీనన్తి **ఆది**-సద్దేన అదిన్నాదానాదీనం అగ్గమగ్గవజ్ఝకిలేసపరియోసానానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **పహానాదీ**తి **ఆది**-సద్దేన వేరమణిఆదీనం చతున్నం. కేసుచి పోత్థకేసు "పహానవసేనా"తి లిఖన్తి, సా పమాదలేఖా. **పాణాతిపాతస్స పహానం సీల**న్తి హిరోత్తప్పకరుణాలోభాదిపముఖేన యేన కుసలచిత్తుప్పాదేన పాణాతిపాతో పహీయతి, తం పాణాతిపాతస్స పహానం సీలనట్ఠేన సీలం. తథా పాణాతిపాతా విరతి **వేరమణీ సీలం.** పాణాతిపాతస్స పటిపక్ఖచేతనా **చేతనా సీలం.** పాణాతిపాతస్స సంవరణం పవేసద్వారపిధానం **సంవరో సీలం.** పాణాతిపాతస్స అవీతిక్కమనం **అవీతిక్కమో సీలం. అదిన్నాదానస్సా**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **అభిజ్ఝా**దీనం పన అనభిజ్ఝాదివసేన పహానం వేదితబ్బం. వేరమణీ చేతనా తంసమ్పయుత్తా సంవరావీతిక్కమా తప్పముఖా ధమ్మా.

ఏవం దసకుసలకమ్మపథవసేన పహానసీలాదీని దస్సేత్వా ఇదాని సఉపాయానం అట్ఠన్నం సమాపత్తీనం, అట్ఠారసన్నం మహావిపస్సనానం, అరియమగ్గానఞ్చ వసేన తాని దస్సేతుం ''**నేక్ఖమ్మేనా**''తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **నేక్ఖమ్మేనా**తి అలోభప్పధానేన కుసలచిత్తుప్పాదేన. కుసలా హి ధమ్మా కామపటిపక్ఖా ఇధ "నేక్ఖమ్మ"న్తి అధిప్పేతా. తేనాహ ''**కామచ్ఛన్దస్స పహానం సీల**''న్తిఆది. తత్థ **పహానసీలాదీని** హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని. విసేసమేవ వక్ఖామ. **అబ్యాపాదేనా**తి మేత్తాయ. **ఆలోకసఞ్ఞాయా**తి విభూతం కత్వా మనసికరణేన ఉపట్ఠితఆలోకసఞ్జాననేన . **అవిక్ఖేపేనా**తి సమాధినా. **ధమ్మవవత్థానేనా**తి కుసలాదిధమ్మానం యాథావనిచ్ఛయేన. సపచ్చయనామరూపవవత్థానేనాతిపి వదన్తి.

ఏవం కామచ్ఛన్దాదినీవరణప్పహానేన "అభిజ్ఝం లోకే పహాయా"తిఆదినా (విభ॰ ౫౩౮) వుత్తాయ పఠమజ్ఝానాధిగమస్స ఉపాయభూతాయ పుబ్బభాగపటిపదాయ వసేన పహానసీలాదీని దస్సేత్వా ఇదాని సఉపాయానం అట్ఠసమాపత్తిఆదీనం వసేన దస్సేతుం ''**ఞాణేనా**''తిఆది వుత్తం. నామరూపపరిగ్గహకఙ్ఖావితరణానం హి విబన్ధభూతస్స మోహస్స దూరీకరణేన ఞాతపరిఞ్ఞాయ ఠితస్స అనిచ్చసఞ్ఞాదయో సిజ్ఝన్తి. తథా ఝానసమాపత్తీసు అభిరతినిమిత్తేన పామోజ్జేన. తత్థ అనభిరతియా వినోదితాయ ఝానాదీనం సమధిగమోతి సమాపత్తివిపస్సనానం అరతివినోదనఅవిజ్జాపదాలనాదినా ఉపాయోతి వుత్తం ''**ఞాణేన అవిజ్జాయ, పామోజ్జేన అరతియా**''తి. ఉప్పటిపాటినిద్దేసో పన నీవరణసభావాయ అవిజ్జాయ హేట్ఠానీవరణేసుపి సఙ్గహదస్సనత్థన్తి దట్ఠబ్బం.

‘‘**పఠమేన ఝానేన నీవరణాన**’’న్తిఆదీసు కథం ఝానానం సీలభావో, కథం వా తత్థ విరతియా సమ్భవో. సువిసుద్ధకాయకమ్మాదికస్స హి చిత్తసమాదానవసేన ఇమాని ఝానాని పవత్తన్తి, న పరిత్తకుసలాని వియ కాయకమ్మాదివిసోధనవసేన, నాపి మగ్గఫలధమ్మా వియ దుచ్చరితదురాజీవసముచ్ఛేదపటిప్పస్సమ్భనవసేనాతి? సచ్చమేతం. మహగ్గతధమ్మేసు నిప్పరియాయేన నత్థి సీలనట్ఠో, కుతో విరమణట్ఠో. పరియాయేన పనేతం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. కో పన సో పరియాయో? యదగ్గేన మహగ్గతా కుసలధమ్మా పటిపక్ఖే పజహన్తి, తదగ్గేన తతో ఓరతా. తే చ యథా చిత్తం నారోహన్తి, ఏవం సంవుతా నామ హోన్తి. పరియుట్ఠానసఙ్ఖాతో మనోద్వారే వీతిక్కమో నత్థి ఏతేసూతి అవీతిక్కమాతి చ వుచ్చన్తి, చేతనా పన తంసమ్పయుత్తాతి. సోయమత్థో పరతో ఆగమిస్సతి. ఏవఞ్చ కత్వా వితక్కాదిపహానవచనమ్పి సమత్థితం హోతి. న హి నిప్పరియాయతో సీలం కుసలధమ్మానం పహాయకం యుజ్జతి, న చేత్థ అకుసలవితక్కాదయో అధిప్పేతా. కిఞ్చాపి పఠమజ్ఝానూపచారేయేవ దుక్ఖస్స, చతుత్థజ్ఝానూపచారే చ సుఖస్స పహానం హోతి, అతిసయపహానం పన సన్ధాయ వుత్తం ‘‘**చతుత్థేన ఝానేన సుఖదుక్ఖానం పహాన**’’న్తి. ‘‘**ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తియా**’’తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం **ఆరుప్పకథాయం** (విసుద్ధి॰ ౧.౨౭౫ ఆదయో) ఆగమిస్సతి.

అనిచ్చస్స, అనిచ్చన్తి వా అనుపస్సనా **అనిచ్చానుపస్సనా**. తేభూమికధమ్మానం అనిచ్చతం గహేత్వా పవత్తాయ విపస్సనాయేతం నామం. **నిచ్చసఞ్ఞాయాతి** ‘‘సఙ్ఖతధమ్మా నిచ్చా సస్సతా’’తి ఏవం పవత్తాయ మిచ్ఛాసఞ్ఞాయ, సఞ్ఞాగ్గహణేనేవ దిట్ఠిచిత్తానమ్పి గహణం దట్ఠబ్బం. ఏస నయో ఇతో పరాసుపి. **నిబ్బిదానుపస్సనాయాతి** సఙ్ఖారేసు నిబ్బిన్దనాకారేన పవత్తాయ అనుపస్సనాయ. **నన్దియాతి** సప్పీతికతణ్హాయ. **విరాగానుపస్సనాయాతి** విరజ్జనాకారేన పవత్తాయ అనుపస్సనాయ. **రాగస్సాతి** సఙ్ఖారేసు రాగస్స. **నిరోధానుపస్సనాయాతి** సఙ్ఖారానం నిరోధస్స అనుపస్సనాయ. యథా వా సఙ్ఖారా నిరుజ్ఝన్తియేవ, ఆయతిం పునబ్భవవసేన న ఉప్పజ్జన్తి, ఏవం అనుపస్సనా నిరోధానుపస్సనా. తేనేవాహ ‘‘నిరోధానుపస్సనాయ నిరోధేతి నో సముదేతీ’’తి (పటి॰ మ॰ ౧.౮౩). ముఞ్చితుకామతాయ హి అయం బలప్పత్తా. సఙ్ఖారానం పటినిస్సజ్జనాకారేన పవత్తా అనుపస్సనా **పటినిస్సగ్గానుపస్సనా**. పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా హి అయం . **ఆదానస్సాతి** నిచ్చాదివసేన గహణస్స. సన్తతిసమూహకిచ్చారమ్మణవసేన ఏకత్తగహణం ఘనసఞ్ఞా, తస్సా **ఘనసఞ్ఞాయ.** **ఆయూహనస్సాతి** అభిసఙ్ఖరణస్స. సఙ్ఖారానం అవత్థాదివిసేసాపత్తి **విపరిణామో. ధువసఞ్ఞాయాతి** థిరభావగహణస్స. **నిమిత్తస్సాతి** సమూహాదిఘనవసేన సకిచ్చపరిచ్ఛేదతాయ చ సఙ్ఖారానం సవిగ్గహతాయ. **పణిధియాతి** రాగాదిపణిధియా, తణ్హావసేన సఙ్ఖారేసు నిన్నతాయాతి అత్థో. **అభినివేసస్సాతి** అత్తానుదిట్ఠియా. అనిచ్చదుక్ఖాదివసేన సబ్బతేభూమకధమ్మతీరణా **అధిపఞ్ఞాధమ్మవిపస్సనా. సారాదానాభినివేసస్సాతి** అసారేసు సారగహణవిపల్లాసస్స. **యథాభూతఞాణదస్సనం** థిరభావపత్తా అనిచ్చాదిఅనుపస్సనావ. ఉదయబ్బయఞాణన్తి కేచి. సప్పచ్చయనామరూపదస్సనన్తి అపరే. ‘‘ఇస్సరకుత్తాదివసేన లోకో సముప్పన్నో’’తి అభినివేసో **సమ్మోహాభినివేసో**. ఉచ్ఛేదసస్సతాభినివేసోతి కేచి. ‘‘అహోసిం ను ఖో అహమతీతమద్ధాన’’న్తిఆదినయప్పవత్తా (మ॰ ని॰ ౧.౧౮; సం॰ ని॰ ౨.౨౦; మహాని॰ ౧౭౪) సంసయాపత్తి సమ్మోహాభినివేసోతి అపరే. సఙ్ఖారేసు తాణలేణభావగహణం **ఆలయాభినివేసో**. ‘‘ఆలయరతా ఆలయసమ్ముదితా’’తి (దీ॰ ని॰ ౨.౬౪; మ॰ ని॰ ౧.౨౮౧; ౨.౩౩౭; సం॰ ని॰ ౧.౧౭౨; మహావ॰ ౭-౮) వచనతో ఆలయో తణ్హా. సా ఏవ చక్ఖాదీసు, రూపాదీసు చ అభినివిసనవసేన పవత్తియా ఆలయాభినివేసోతి అపరే. ‘‘ఏవం ఠితా తే సఙ్ఖారా పటినిస్సజ్జీయన్తీ’’తి పవత్తం ఞాణం **పటిసఙ్ఖానుపస్సనా. అప్పటిసఙ్ఖా** పటిసఙ్ఖాయ పటిపక్ఖభూతా మోహప్పధానా

అకుసలధమ్మా. వట్టతో విగతత్తా వివట్టం నిబ్బానం, తత్థ నిన్నభావసఙ్ఖాతేన అనుపస్సనేన పవత్తి **వివట్టానుపస్సనా**, సఙ్ఖారుపేక్ఖా చేవ అనులోమఞాణఞ్చ. **సఞ్ఞోగాభినివేసో** సంయుజ్జనవసేన సఙ్ఖారేసు అభినివిసనం.

దిట్ఠేకట్ఠానన్తి దిట్ఠియా సహజేకట్ఠానఞ్చ పహానేకట్ఠానఞ్చ. **ఓళారికాన**న్తి ఉపరిమగ్గవజ్ఝే కిలేసే ఉపాదాయ వుత్తం. అఞ్ఞథా దస్సనేన పహాతబ్బాపి దుతియమగ్గవజ్ఝేహి ఓళారికా. **అణుసహగతాన**న్తి అణుభూతానం, ఇదం హేట్ఠిమమగ్గవజ్ఝే ఉపాదాయ వుత్తం. **సబ్బకిలేసాన**న్తి అవసిట్ఠసబ్బకిలేసానం. న హి పఠమమగ్గాదీహి పహీనా కిలేసా పున పహీయన్తి.

''**చిత్తస్స అవిప్పటిసారాయ సంవత్తన్తీ**''తిఆదీసు సంవరో అవిప్పటిసారత్థాయ. "అవిప్పటిసారత్థాని ఖో, ఆనన్ద, కుసలాని సీలానీ"తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౧) వచనతో చేతసో అవిప్పటిసారత్థాయ భవన్తి. అవిప్పటిసారో పామోజ్జత్థాయ. "యోనిసో మనసి కరోతో పామోజ్జం జాయతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౯) వచనతో **పామోజ్జాయ సంవత్తన్తి**. పామోజ్జం పీతియా. "పముదితస్స పీతి జాయతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౪౬౬; ౩.౩౫౯; అ॰ ని॰ ౩.౯౬; ౬.౧౦; ౧౧.౧౨) వచనతో **పీతియా సంవత్తన్తి**. పీతి పస్సద్ధత్థాయ. "పీతిమనస్స కాయో పస్సమ్భతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౪౬౬; ౩.౩౫౯; అ॰ ని॰ ౩.౯౬; ౬.౧౦; ౧౧.౧౨) వచనతో **పస్సద్ధియా సంవత్తన్తి**. పస్సద్ధి సుఖత్థాయ. "పస్సద్ధకాయో సుఖం వేదేతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౪౬౬; ౩.౩౫౯; అ॰ ని॰ ౩.౯౬; ౬.౧౦; ౧౧.౧౨) వచనతో **సోమనస్సాయ సంవత్తన్తీ**తి. "సుఖత్థాయ సుఖం వేదేతీ"తి చేత్థ సోమనస్సం "సుఖ"న్తి వుత్తం. **ఆసేవనాయాతి** సమాధిస్స ఆసేవనాయ. నిరామిసే హి సుఖే సిద్ధే "సుఖినో చిత్తం సమాధియతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౪౬౬; ౩.౩౫౯; అ॰ ని॰ ౩.౯౬; ౬.౧౦; ౧౧.౧౨) వచనతో సమాధి సిద్ధోయేవ హోతి, తస్మా సమాధిస్స ఆసేవనాయ పగుణబలవభావాయ సంవత్తన్తీతి అత్థో. **భావనాయా**తి తస్సేవ సమాధిస్స వడ్ఢియా. **బహులీకమ్మాయా**తి పునప్పునం కిరియాయ. **అలఙ్కారాయా**తి తస్సేవ సమాధిస్స పసాధనభూతసద్ధిన్ద్రియాదినిప్ఫత్తియా అలఙ్కారాయ **సంవత్తన్తి**. **పరిక్ఖారాయా**తి అవిప్పటిసారాదికస్స సమాధిసమ్భారస్స సిద్ధియా తస్సేవ సమాధిస్స పరిక్ఖారాయ సంవత్తన్తి. సమ్భారత్థో హి ఇధ పరిక్ఖార-సద్దో. "యే చ ఖో ఇమే పబ్బజితేన జీవితపరిక్ఖారా సముదానేతబ్బా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౯౧) వియ సమ్భారోతి చ పచ్చయో వేదితబ్బో. కామఞ్చాయం పరిక్ఖార-సద్దో "రథో సీలపరిక్ఖారో"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౫.౪) అలఙ్కారత్థో. "సత్తహి నగరపరిక్ఖారేహి సుపరిక్ఖత్తం హోతీ"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౭.౬౭) పరివారత్థో వుత్తో. ఇధ పన అలఙ్కారపరివారానం విసుం గహితత్తా "సమ్భారత్థో"తి వుత్తం . **పరివారాయా**తి మూలకారణభావేనేవ సమాధిస్స పరివారభూతసతివీరియాదిధమ్మవిసేససాధనేన పరివారసమ్పత్తియా సంవత్తన్తి. **పారిపూరియా**తి వసీభావసమ్పాపనేన, విపస్సనాయ పదట్ఠానభావాపాదనేన చ పరిపుణ్ణభావసాధనతో సమాధిస్స పారిపూరియా **సంవత్తన్తి**.

ఏవం సుపరిసుద్ధసీలమూలకం సబ్బాకారపరిపూరం సమాధిం దస్సేత్వా ఇదాని "సమాహితో పజానాతి పస్సతి, యథాభూతం జానం పస్సం నిబ్బిన్దతి, నిబ్బిన్దం విరజ్జతి , విరాగా విముచ్చతీ"తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨; స॰ ని॰ ౩.౧౪) వచనతో సీలమూలకాని సమాధిపదట్ఠానాని పయోజనాని దస్సేతుం ''**ఏకన్తనిబ్బిదాయా**''తిఆది వుత్తం. నిబ్బిదాయ హి దస్సితాయ తస్సా పదట్ఠానభూతం యథాభూతఞాణదస్సనం దస్సితమేవ హోతి, తస్మిం అసతి నిబ్బిదాయ అసిజ్ఝనతో. నిబ్బిదాదయో అత్థతో విభత్తా ఏవ. యథాభూతఞాణదస్సనన్తి పనేత్థ సప్పచ్చయనామరూపదస్సనం అధిప్పేతం. ఏవమేత్థ అమతమహానిబ్బానపరియోసానం సీలస్స పయోజనం దస్సితన్తి వేదితబ్బం.

ఇదాని పహానాదీసు సీలత్థం దస్సేతుం ''**ఏత్థ చా**''తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ పజహానం అనుప్పాదనిరోధో **పహానన్తి** తస్స భావసాధనతం సన్ధాయ ''**పహానన్తి కోచి ధమ్మో నామ నత్థీ**''తి వుత్తం. యథా పనస్స ధమ్మభావో సమ్భవతి, తథా హేట్ఠా సంవణ్ణితమేవ. ఏవం హిస్స సీలభావో సుట్ఠు యుజ్జతి. **తం తం పహానన్తి** "పాణాతిపాతస్స పహానం, అదిన్నాదానస్స పహాన"న్తి ఏవం వుత్తం తం తం పహానం. **తస్స తస్స కుసలధమ్మస్సాతి** పాణాతిపాతస్స పహానం మేత్తాదికుసలధమ్మస్స, అదిన్నాదానస్స పహానం చాగాదికుసలధమ్మస్సాతి ఏవం తస్స తస్స కుసలధమ్మస్స. **పతిట్ఠానట్ఠేనాతి** పతిట్ఠానభావేన. పహానం హి తస్మిం సతి హోతి, అసతి న హోతి, తస్స "పతిట్ఠాన"న్తి వత్తబ్బతం లభతీతి కత్వా యస్మిం సన్తానే పాణాతిపాతాదయో తస్స పకమ్పహేతవోతి తప్పహానం **వికమ్పాభావకరణేన చ సమాధానం** వుత్తం. ఏవం సేసపహానేసుపి వత్తబ్బం. **సమాధానం** సణ్ఠపనం, సంయమనం వా. **ఇతరే చత్తారోతి** వేరమణిఆదయో చత్తారో ధమ్మా న పహానం వియ వోహారమత్తన్తి అధిప్పాయో. **తతో తతోతి** తమ్హా తమ్హా పాణాతిపాతాదితో. **తస్స తస్సాతి** పాణాతిపాతాదికస్స సంవరణవసేన, తస్స తస్స వా సంవరస్స వసేన. **తదుభయసమ్పయుత్తచేతనావసేనాతి** వేరమణీహి, సంవరధమ్మేహి చ సమ్పయుత్తాయ చేతనాయ వసేన. **తం తం అవీతిక్కమన్తస్సాతి** తం తం పాణాతిపాతాదిం అవీతిక్కమన్తస్స పుగ్గలస్స, ధమ్మసమూహస్స వా వసేన **చేతసో పవత్తిసబ్భావం సన్ధాయ వుత్తా**. తస్మా ఏకక్ఖణేపి లబ్భన్తీతి అధిప్పాయో.

సీలసంకిలేసవోదానవణ్ణనా

౨౧. సంకిలిస్సతి తేనాతి **సంకిలేసో**. కో పన సోతి ఆహ ''**ఖణ్డాదిభావో సీలస్స సంకిలేసో**''తి. వోదాయతి విసుజ్ఝతి ఏతేనాతి **వోదానం, అఖణ్డాదిభావో. లాభయసాదీతి ఆది**-సద్దేన ఞాతిఅఙ్గజీవితాదీనం సఙ్గహో. **సత్తసు ఆపత్తిక్ఖన్ధేసు ఆదిమ్హి వా అన్తే వా వేమజ్ఝేతి** చ ఇదం తేసం ఉద్దేసాదిపాళివసేన వుత్తం. న హి అఞ్ఞో కోచి ఆపత్తిక్ఖన్ధానం అనుక్కమో అత్థి. **ఖణ్డన్తి** ఖణ్డవన్తం, ఖణ్డితం వా. **ఛిద్దన్తి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **పరియన్తే ఛిన్నసాటకో వియాతి** వత్థన్తే, దసన్తే వా ఛిన్నవత్థం వియ.

ఏవన్తి ఇదాని వుచ్చమానాకారేన. **మేథునసంయోగవసేనాతి** రాగపరియుట్ఠానేన సదిసభావాపత్తియా మిథునానం ఇదన్తి మేథునం, నిబన్ధనం. మేథునవసేన సమాయోగో మేథునసంయోగో. ఇధ పన మేథునసంయోగో వియాతి మేథునసంయోగో, తస్స వసేన. **ఇధాతి** ఇమస్మిం లోకే. **ఏకచ్చోతి** ఏకో. **సమణో వా బ్రాహ్మణో వాతి** పబ్బజ్జామత్తేన సమణో వా జాతిమత్తేన బ్రాహ్మణో వా. **ద్వయంద్వయసమాపత్తిన్తి** ద్వీహి ద్వీహి సమాపజ్జితబ్బం, మేథునన్తి అత్థో. **న హేవ ఖో సమాపజ్జతీతి** సమ్బన్ధో. **ఉచ్ఛాదనం** ఉబ్బత్తనం. **సమ్బాహనం** పరిమద్దనం. **సాదియతీతి** అధివాసేతి. **తదస్సాదేతీతి** తం ఉచ్ఛాదనాదిం అభిరమతి. **నికామేతీతి** ఇచ్ఛతి. **విత్తిన్తి** తుట్ఠిం. **ఇదమ్పి ఖోతి** ఏత్థ **ఇదన్తి** యథావుత్తం సాదియనాదిం ఖణ్డభావాదివసేన ఏకం కత్వా వుత్తం. **పి**-సద్దో వక్ఖమానం ఉపాదాయ సముచ్చయత్థో. **ఖో**-సద్దో అవధారణత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – యదేతం బ్రహ్మచారీపటిఞ్ఞస్స అసతిపి ద్వయంద్వయసమాపత్తియం మాతుగామస్స ఉచ్ఛాదనన్హాపనసమ్బాహనసాదియనాది, ఇదమ్పి ఏకంసేన తస్స బ్రహ్మచరియస్స ఖణ్డాదిభావాపాదనతో ఖణ్డమ్పి ఛిద్దమ్పి సబలమ్పి కమ్మాసమ్పీతి. ఏవం పన ఖణ్డాదిభావాపత్తియా సో అపరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం చరతి, న పరిసుద్ధం, సంయుత్తో మేథునసంయోగేన, న విసంయుత్తో. తతో చస్స న జాతిఆదీహి పరిముత్తీతి దస్సేన్తో ''**అయం వుచ్చతీ**''తిఆదిమాహ.

సఞ్జగ్ఘతీతి కిలేసవసేన మహాహసితం హసతి. **సంకీళతీతి** కాయసంసగ్గవసేన కీళతి. **సంకేలాయతీతి** సబ్బసో మాతుగామం కేలాయన్తో విహరతి. **చక్ఖునాతి** అత్తనో చక్ఖునా. **చక్ఖున్తి** మాతుగామస్స చక్ఖుం. **ఉపనిజ్ఝాయతీతి** ఉపేచ్చ

నిజ్ఝాయతి ఓలోకేతి. **తిరోకుట్టాతి** కుట్టస్స పరతో. తథా **తిరోపాకారా**. మత్తికామయా భిత్తి కుట్టం, ఇట్ఠకామయా పాకారోతి వదన్తి. యా కాచి వా భిత్తి పోరిసతో దియడ్ఢరతనుచ్చప్పమాణా కుట్టం, కుట్టతో అధికో పాకారో.

అస్సాతి బ్రహ్మచారీపటిఞ్ఞస్స. **పుబ్బేతి** వతసమాదానతో పుబ్బే. **కామగుణేహీతి** కామకోట్ఠాసేహి. **సమప్పితన్తి** సుట్ఠు అప్పితం సహితం. **సమఙ్గీభూతన్తి** సమన్నాగతం. **పరిచారయమానన్తి** కీళన్తం, ఉపట్ఠహియమానం వా. **పణిధాయాతి** పత్థేత్వా. **సీలేనాతిఆదీసు** యమనియమాదిసమాదానవసేన **సీలం**. అవీతిక్కమవసేన **వతం**. ఉభయమ్పి **సీలం**. దుక్కరచరియవసేన పవత్తితం **వతం**. తంతంఅకిచ్చసమ్మతతో వా నివత్తిలక్ఖణం **సీలం**. తంతంసమాదానవతో వేసభోజనకిచ్చకరణాదివిసేసపటిపత్తి **వతం**. సబ్బథాపి దుక్కరచరియా **తపో**. మేథునవిరతి **బ్రహ్మచరియం**.

సబ్బసోతి అనవసేసతో, సబ్బేసం వా. **అభేదేనాతి** అవీతిక్కమేన. అపరాయ చ పాపధమ్మానం అనుప్పత్తియా, గుణానం ఉప్పత్తియా సఙ్గహితోతి యోజనా. తత్థ కుజ్ఝనలక్ఖణో **కోధో**. ఉపనన్ధనలక్ఖణో **ఉపనాహో**. పరేసం గుణమక్ఖనలక్ఖణో **మక్ఖో**. యుగగ్గాహలక్ఖణో **పళాసో**. పరసమ్పత్తిఉసూయనలక్ఖణా **ఇస్సా**. అత్తసమ్పత్తినిగూహనలక్ఖణం **మచ్ఛరియం**. సన్తదోసపటిచ్ఛాదనలక్ఖణా **మాయా**. అసన్తగుణసమ్భావనలక్ఖణం **సాఠేయ్యం**. చిత్తస్స థద్ధభావలక్ఖణో **థమ్భో**. కరణుత్తరియలక్ఖణో **సారమ్భో**. ఉన్నతిలక్ఖణో **మానో**. అబ్భున్నతిలక్ఖణో **అతిమానో**. మజ్జనలక్ఖణో **మదో**. చిత్తవోసగ్గలక్ఖణో **పమాదో**. **ఆది**-సద్దేన లోభమోహవిపరీతమనసికారాదీనం సఙ్గహో.

ఇదాని "అఖణ్డాదిభావో పనా"తిఆదినా వుత్తమేవత్థం పాకటతరం కాతుం "**యాని హీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ **అనుపహతానీతి** అనుపద్దుతాని. వివట్టూపనిస్సయతాయ తణ్హాదాసబ్యతో మోచనేన **భుజిస్సభావకరణం**. అవిఞ్ఞూనం అప్పమాణత్తా వుత్తం "**విఞ్ఞూహి పసత్థత్తా**"తి. సమాధిసంవత్తనం వా ఏతేసం పయోజనం, సమాధిసంవత్తనే వా నియుత్తానీతి **సమాధిసంవత్తనికాని**. నిద్దానేన సస్ససమ్పత్తి వియ పటిపక్ఖవిగమేన సీలసమ్పదా, సా చ తత్థ సతి దోసదస్సనేతి ఆహ "**సీలవిపత్తియా చ ఆదీనవదస్సనేనా**"తి. నిసమ్మకారీనం పయోజనగరుకతాయ దిట్ఠగుణేయేవ సమ్మాపటిపత్తీతి వుత్తం "**సీలసమ్పత్తియా చ ఆనిసంసదస్సనేనా**"తి.

తత్థ సీలవిపత్తియా ఆదీనవో సీలసమ్పదాయ హేట్ఠా దస్సితఆనిసంసపటిపక్ఖతో వేదితబ్బో, తం సువిఞ్ఞేయ్యన్తి అవిత్థారేత్వా పకారన్తరేహి దస్సేతుం "**అపిచా**"తి ఆరద్ధం. తత్థ యథా సీలసమ్పదా సత్తానం మనుఞ్ఞభావకారణం, ఏవం సీలవిపత్తి అమనుఞ్ఞభావకారణన్తి ఆహ "**దుస్సీలో...పే.... దేవమనుస్సాన**"న్తి. **అననుసాసనీయో** జిగుచ్ఛితబ్బతో. **దుక్ఖితోతి** సఞ్జాతదుక్ఖో. **విప్పటిసారీతి** "అకతం వత మే కల్యాణ"న్తిఆదినా పచ్చానుతాపీ. **దుబ్బణ్ణోతి** గుణవణ్ణేన, కాయవణ్ణేన చ విరహితో. **అస్సాతి** దుస్సీలస్స. సమ్ఫస్సితానం దుక్ఖో దుక్ఖావహో సమ్ఫస్సో ఏతస్సాతి **దుక్ఖసమ్ఫస్సో**. గుణానుభావాభావతో అప్పం అగ్ఘతీతి **అప్పగ్ఘో**. **అనేకవస్సగణికగూథకూపో వియాతి** అనేకవస్ససమూహే సఞ్చితుక్కారావాటో వియ. **దుబ్బిసోధనో** సోధేతుం అసక్కుణేయ్యో. **ఛవాలాతం** ఛవడాహే సన్తజ్జనుమ్ముక్కం. **ఉభతో పరిబాహిరోతి** సామఞ్ఞతో, గిహిభోగతో చ పరిహీనో. సబ్బేసం వేరీ, సబ్బే వా వేరీ ఏతస్సాతి సబ్బవేరీ, సో ఏవ **సబ్బవేరికో, పురిసో**. సంవాసం నారహతీతి **అసంవాసారహో. సద్ధమ్మేతి** పటిపత్తిసద్ధమ్మే, పటివేధసద్ధమ్మే చ.

"అగ్గిక్ఖన్ధపరియాయే వుత్తదుక్ఖభాగితాయా"తి సఙ్ఖేపేన వుత్తమత్థం విత్థారతో దస్సేతుం "**దుస్సీలానఞ్హీ**"తిఆది ఆరద్ధం. పఞ్చకామగుణపరిభోగసుఖే, పరేహి కయిరమానవన్దనమాననాదిసుఖే చ అస్సాదేన గధితచిత్తా **పఞ్చకామ...పే....**

గధితచిత్తా, తేసం. తే యథావుత్తసుఖస్సాదా పచ్చయా ఏతస్సాతి **తప్పచ్చయం**. దుక్ఖన్తి సమ్బన్ధో.

పస్సథ నోతి పస్సథ ను, అపి పస్సథ. **మహన్త**న్తి విపులం. **అగ్గిక్ఖన్ధ**న్తి అగ్గిసమూహం. **ఆదిత్త**న్తి పదిత్తం. **సమ్పజ్జలిత**న్తి సమన్తతో పజ్జలితం అచ్చివిప్ఫులిఙ్గాని ముచ్చన్తం. **సజోతిభూత**న్తి సపభం సమన్తతో ఉట్ఠితాహి జాలాహి ఏకప్పభాసముదయభూతం. **తం కిం మఞ్ఞథా**తి తం ఇదాని మయా వుచ్చమానమత్థం కిం మఞ్ఞథాతి అనుమతిగహణత్థం పుచ్ఛతి. **ఆలిఙ్గేత్వా**తి ఉపగూహిత్వా. **ఉపనిసీదేయ్యా**తి తేనేవ ఆలిఙ్గనేన ఉపేచ్చ నిసీదేయ్య. యదత్థమేత్థ సత్థా అగ్గిక్ఖన్ధాలిఙ్గనం, కఞ్ఞాలిఙ్గనఞ్చ ఆనేసి, తమత్థం విభావేతుం "**ఆరోచయామీ**"తిఆదిమాహ . తత్థ **ఆరోచయామీ**తి ఆమన్తేమి. **వో**తి తుమ్హే. **పటివేదయామీ**తి పబోధేమి. **దుస్సీలస్సా**తి నిస్సీలస్స సీలవిరహితస్స. **పాపధమ్మస్సా**తి దుస్సీలత్తా ఏవ హీనజ్ఝాసయతాయ లామకసభావస్స. **అసుచిసఙ్కస్సరసమాచారస్సా**తి అపరిసుద్ధకాయసమాచారాదితాయ అసుచిస్స హుత్వా సఙ్కాయ సరితబ్బసమాచారస్స. దుస్సీలో హి కిఞ్చిదేవ అసారుప్పం దిస్వా "ఇదం అసుకేన కతం భవిస్సతీ"తి పరేసం ఆసఙ్కనీయోవ హోతి, కేనచిదేవ వా కరణీయేన మన్తయన్తే భిక్ఖూ దిస్వా "కచ్చి ను ఖో ఇమే మయా కతం కమ్మం జానిత్వా మన్తేన్తీ"తి అత్తనోయేవ సఙ్కాయ సరితబ్బసమాచారోతి. **పటిచ్ఛన్నకమ్మన్తస్సా**తి లజ్జితబ్బతాయ పటిచ్ఛాదేతబ్బకమ్మన్తస్స. **అస్సమణస్సా**తి న సమణస్స. సలాకగ్గహణాదీసు "అహమ్పి సమణో"తి మిచ్ఛాపటిఞ్ఞాయ **సమణపటిఞ్ఞస్స**. అసేట్ఠచారితాయ **అబ్రహ్మచారిస్స**. ఉపోసథాదీసు "అహమ్పి బ్రహ్మచారీ"తి మిచ్ఛాపటిఞ్ఞాయ **బ్రహ్మచారిపటిఞ్ఞస్స**. పూతినా కమ్మేన సీలవిపత్తియా అన్తో అనుపవిట్ఠత్తా **అన్తోపూతికస్స**. ఛహి ద్వారేహి రాగాదికిలేసానువస్సనేన తిన్తత్తా **అవస్సుతస్స**. సఞ్జాతరాగాదికచవరత్తా, సీలవన్తేహి ఛడ్డేతబ్బత్తా చ **కసమ్బుజాతస్స**. **అగ్గిక్ఖన్ధూపమాయ** హీనూపమభూతాయాతి అత్థో. తేనాహ భగవా – "ఏతదేవ తస్స వర"న్తి. భగవా దుక్ఖం దస్సేత్వా దుక్ఖం దస్సేతీతి సమ్బన్ధో.

వాళరజ్జుయాతి వాళేహి కతరజ్జుయా. సా హి ఖరతరా హోతి. **ఘంసేయ్యా**తి పధంసనవసేన ఘంసేయ్య. **తేలధోతాయా**తి తేలేన నిసితాయ. **పచ్చోరస్మి**న్తి పతిఉరస్మిం ఉరాభిముఖం, ఉరమజ్ఝేతి అధిప్పాయో. **అయోసఙ్కునా**తి సణ్డాసేన. **ఫేణుద్దేహక**న్తి ఫేణం ఉద్దేహిత్వా, అనేకవారం ఫేణం ఉట్ఠపేత్వాతి అత్థో.

అగ్గిక్ఖన్ధాలిఙ్గనదుక్ఖతోపి అధిమత్తదుక్ఖతాయ కటుకభూతం దుక్ఖం ఫలం ఏతస్సాతి **అగ్గిక్ఖన్ధాలిఙ్గనదుక్ఖాధికదుక్ఖకటుకఫలం**. కామసుఖం అవిజహతో **భిన్నసీలస్స** దుస్సీలస్స **కుతో** తస్స **సుఖం** నత్థేవాతి అధిప్పాయో. **సాదనే**తి సాదియనే. **యన్తి** అఞ్జలికమ్మసాదనం. **అసీలినో**తి దుస్సీలస్స. **ఉపహత**న్తి సీలబ్యసనేన ఉపద్దుతం. **ఖత**న్తి కుసలమూలానం ఖణనేన ఖతం, ఖణితం వా గుణం సరీరేతి అధిప్పాయో. **సబ్బభయేహీ**తి అత్తానువాదాదిసబ్బభయేహి. ఉపచారజ్ఝానం ఉపాదాయ **సబ్బేహి అధిగమసుఖేహి**.

వుత్తప్పకారవిపరీతతోతి సీలవిపత్తియం వుత్తాకారపటిపక్ఖతో "మనాపో హోతి దేవమనుస్సాన"న్తిఆదినా. **కాయగన్ధోపి పామోజ్జం, సీలవన్తస్స భిక్ఖునో. కరోతి అపి దేవాన**న్తి ఏత్థ "గన్ధో ఇసీనం చిరదిక్ఖితాన"న్తిఆదికా (జా॰ ౨.౧౭.౫౫) గాథా విత్థారేతబ్బా. **అవిఘాతీ**తి అప్పటిఘాతీ. వధబన్ధాదిపరికిలేసా **దిట్ఠధమ్మికా ఆసవా** ఉపద్దవా. **సమ్పరాయికదుక్ఖానం మూలం** నామ దుస్సీల్యం. అన్తమతిక్కన్తం అచ్చన్తం, అచ్చన్తం సన్తా **అచ్చన్తసన్తా** కిలేసపరిళాహసఙ్ఖాతదరథానం అభావేన సబ్బదా సన్తా. **ఉబ్బిజ్జిత్వా**తి ఞాణుత్రాసేన ఉత్తసిత్వా. **వోదాపేతబ్బ**న్తి విసోధేతబ్బం.

సీలనిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి పఠమపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

౨. ధుతఙ్గనిద్దేసవణ్ణనా

౨౨. అప్పా ఇచ్ఛా ఏతస్సాతి అప్పిచ్ఛో, పచ్చయగేధరహితో. తస్స భావో **అప్పిచ్ఛతా,** అలోభజ్ఝాసయతాతి అత్థో. సమం తుట్ఠి, సన్తేన, సకేన వా తుట్ఠి సన్తుట్ఠి, సన్తుట్ఠి ఏవ **సన్తుట్ఠితా,** అఞ్ఞం అపత్థేత్వా యథాలద్ధేహి ఇతరీతరేహి పచ్చయేహి పరితుస్సనా. **సన్తుట్ఠితాదీహీతి త**-కారో వా పదసన్ధికరో. ''సన్తుట్ఠిఆదీహీ''తి వా పాఠో. **తే గుణేతి** తే సీలవోదానస్స హేతుభూతే అప్పిచ్ఛతాదిగుణే. **సమ్పాదేతు**న్తి సమ్పన్నే కాతుం. తే హి సీలవిసుద్ధియా పటిలద్ధమత్తా హుత్వా ధుతధమ్మేహి సమ్పన్నతరా హోన్తి. **ధుతఙ్గసమాదాన**న్తి కిలేసానం ధుననకఅఙ్గానం విద్ధంసనకారణానం సమ్మదేవ ఆదానం. **ఏవ**న్తి ఏవం సన్తే, ధుతఙ్గసమాదానే కతేతి అత్థో. **అస్స** యోగినో. **సల్లేఖో** కిలేసానం సమ్మదేవ లిఖనా ఛేదనా తనుకరణం. **పవివేకో** చిత్తవివేకస్స ఉపాయభూతా వివేకట్ఠకాయతా. **అపచయో** యథా పటిపజ్జనతో కిలేసా నం అపచినన్తి న ఆచినన్తి, తథా పటిపజ్జనా. **వీరియారమ్భో** అనుప్పన్నానం పాపధమ్మానం అనుప్పాదనాదివసేన ఆరద్ధవీరియతా. **సుభరతా** యథావుత్తఅప్పిచ్ఛభావాదిసిద్ధా ఉపట్ఠకానం సుఖభరణీయతా సుపోసతా. **ఆది**-సద్దేన అప్పకిచ్చతాసల్లహుకవుత్తిఆదికే సఙ్గణ్హాతి. **సీలఞ్చేవ** యథాసమాదిన్నం పటిపక్ఖధమ్మానం దూరీభావేన **సుపరిసుద్ధం భవిస్సతి. వతాని చ** ధుతధమ్మా చ **సమ్పజ్జిస్సన్తి** సమ్పన్నా భవిస్సన్తి, నిప్ఫజ్జిస్సన్తి వా. యా థిరభూతా ఇతరీతరచీవరపిణ్డపాతసేనాసనసన్తుట్ఠి పోరాణానం బుద్ధాదీనం అరియానం పవేణిభావేన ఠితా, తత్థ పతిట్ఠితభావం సన్ధాయాహ **''పోరాణే అరియవంసత్తయే పతిట్ఠాయా''**తి. భావనా ఆరమితబ్బట్ఠేన ఆరామో ఏతస్సాతి భావనారామో, తబ్భావో **భావనారామతా,** సమథవిపస్సనాభావనాసు యుత్తప్పయుత్తతా. యస్మా అధిగమారహో భవిస్సతి, **తస్మాతి** సమ్బన్ధో.

లాభసక్కారాది తణ్హాయ ఆమసితబ్బతో, లోకపరియాపన్నతాయ చ **లోకామిసం.** నిబ్బానాధిగమస్స అనులోమతో **అనులోమపటిపదా** విపస్సనాభావనా. **అత్థతోతి** వచనత్థతో. **పభేదతోతి** విభాగతో. **భేదతోతి** వినాసతో. **ధుతాదీన**న్తి ధుతధుతవాదధుతధమ్మధుతఙ్గానం. **సమాసబ్యాసతోతి** సఙ్ఖేపవిత్థారతో.

౨౩. రథికాతి రచ్ఛా. **సఙ్కారకూటాదీన**న్తి నిద్ధారణే సామివచనం. **అబ్భుగ్గతట్ఠేనాతి** ఉస్సితట్ఠేన. ''నదియా కూల''న్తిఆదీసు వియ సముస్సయత్థో **కూల**-సద్దోతి ఆహ **''పంసుకూలమివ పంసుకూల''**న్తి. **కు**-సద్దో కుచ్ఛాయం **ఉల**-సద్దో గతిఅత్థోతి ఆహ **''కుచ్ఛితభావం గచ్ఛతీతి వుత్తం హోతీ''**తి, పంసు వియ కుచ్ఛితం ఉలతి పవత్తతీతి వా **పంసుకూలం.** పంసుకూలస్స ధారణం **పంసుకూలం** ఉత్తరపదలోపేన, తం సీలమస్సాతి పంసుకూలికో, యథా ''ఆపూపికో''తి. అఙ్గతి అత్తనో ఫలం పటిచ్చ హేతుభావం గచ్ఛతీతి **అఙ్గం,** కారణం. యేన పుగ్గలో ''పంసుకూలికో''తి వుచ్చతి, సో సమాదానచేతనాసఙ్ఖాతో ధమ్మో పంసుకూలికస్స అఙ్గన్తి **పంసుకూలికఙ్గం.** తేనాహ **''పంసుకూలికస్సా''**తిఆది. **తస్సాతి** సమాదానస్స. సమాదియతి ఏతేనాతి **సమాదానం,** చేతనా.

ఏతేనేవ నయేనాతి యథా పంసుకూలధారణం పంసుకూలం, తంసీలో పంసుకూలికో, తస్స అఙ్గం సమాదానచేతనా ''పంసుకూలికఙ్గ''న్తి వుత్తం, ఏవం ఏతేనేవ వచనత్థనయేన తిచీవరధారణం తిచీవరం, తంసీలో తేచీవరికో, తస్స అఙ్గం సమాదానచేతనా **''తేచీవరికఙ్గ''**న్తి వేదితబ్బం. సఙ్ఘాటిఆదీసు ఏవ తీసు చీవరేసు తిచీవరసమఞ్ఞా, న కణ్డుపటిచ్ఛాదివస్సికసాటికాదీసూతి తాని సరూపతో దస్సేన్తో **''సఙ్ఘాటిఉత్తరాసఙ్గఅన్తరవాసకసఙ్ఖాత''**న్తి ఆహ.

తం పిణ్డపాతన్తి పరేహి దియ్యమానానం పిణ్డానం పత్తే పతనసఙ్ఖాతం పిణ్డపాతం, తం ఉఞ్ఛతీతి **పిణ్డపాతికో,** యథా బాదరికో సామాకికో. పిణ్డపాతి ఏవ పిణ్డపాతికో, యథా భద్దో ఏవ భద్దకో. **అవఖణ్డనం** విచ్ఛిన్దనం నిరన్తరమప్పవత్తి. తప్పటిక్ఖేపతో **అనవఖణ్డనం** అవిచ్ఛిన్దనం నిరన్తరప్పవత్తి. **సహ అపదానేనాతి** సహ అనవఖణ్డనేన. **సపదానన్తి** పదస్స కిరియావిసేసనభావం, యత్థ చ తం అనవఖణ్డనం, తఞ్చ దస్సేతుం ''**అవఖణ్డనరహితం అనుఘరన్తి వుత్తం హోతీ**''తి వుత్తం. **ఏకాసనేతి** ఇరియాపథన్తరేన అనన్తరితాయ ఏకాయయేవ నిసజ్జాయ. **పత్తే పిణ్డోతి** ఏత్థ వత్థుభేదో ఇధాధిప్పేతో, న సామఞ్ఞం. ఏవ-కారో చ లుత్తనిద్దిట్ఠోతి దస్సేన్తో ''**కేవలం ఏకస్మింయేవ పత్తే**''తి ఆహ. ఉత్తరపదలోపం కత్వా అయం నిద్దేసోతి దస్సేన్తో ''**పత్తపిణ్డగహణే పత్తపిణ్డసఞ్ఞం కత్వా**''తి ఆహ. ఏస నయో ఇతో పరేసుపి.

పచ్ఛాభత్తం నామ పవారణతో పచ్ఛా లద్ధభత్తం ఏవ. **ఖలు**-సద్దస్స పటిసేధత్థవాచకత్తా తేన సమానత్థం న-కారం గహేత్వా ఆహ ''**న పచ్ఛాభత్తికో**''తి. సిక్ఖాపదస్స విసయో సిక్ఖాపదేనేవ పటిక్ఖిత్తో. యో తస్స అవిసయో, సో ఏవ సమాదానస్స విసయోతి ఆహ ''**సమాదానవసేన పటిక్ఖిత్తాతిరిత్తభోజనస్సా**''తి. అబ్భోకాసే నివాసో **అబ్భోకాసో**. సుసానే నివాసో **సుసానం,** తం సీలం అస్సాతిఆదినా సబ్బం వత్తబ్బన్తి ఆహ ''**ఏసేవ నయో**''తి. యథాసన్థతం వియ **యథాసన్థతం,** ఆదితో యథాఉద్దిట్ఠం. తం హేస "ఇదం బహుమఙ్కణం దుగ్గన్ధపవాత"న్తిఆదివసేన అప్పటిక్ఖిపిత్వావ సమ్పటిచ్ఛతి. తేనేవాహ ''**ఇదం తుయ్హ**''న్తిఆది. **సయనన్తి** నిపజ్జనమాహ. **తేన తేన సమాదానేనాతి** తేన తేన పంసుకూలికఙ్గాదికస్స సమాదానేన **ధుతకిలేసత్తాతి** విద్ధంసితకిలేసత్తా, తదఙ్గవసేన పహీనతణ్హుపాదానాదిపాపధమ్మత్తాతి అత్థో. యేహి తం కిలేసధుననం, తానియేవ ఇధ ధుతస్స భిక్ఖునో అఙ్గానీతి అధిప్పేతాని, న అఞ్ఞాని యాని కానిచి, అఞ్ఞేన వా ధుతస్సాతి అయమత్థో అత్థతో ఆపన్నో. "ఞాణం అఙ్గం ఏతేస"న్తి ఇమినా ఞాణపుబ్బకతం తేసం సమాదానస్స విభావేతి. **పటిపత్తియాతి** సీలాదిసమ్మాపటిపత్తియా. సమాదియతి ఏతేనాతి సమాదానం, సమాదానవసేన పవత్తా చేతనా, తం లక్ఖణం ఏతేసన్తి **సమాదానచేతనాలక్ఖణాని**. వుత్తమ్పి చేతం **అట్ఠకథాయం** –

"సమాదానకిరియాయ, సాధకతమభావతో;
సమ్పయుత్తధమ్మా యేనాతి, కరణభావేన దస్సితా"తి.

సమాదానచేతనాయ గహణం తంమూలకత్తా పరిహరణచేతనాపి ధుతఙ్గమేవ. అత్తనా, పరమ్ముఖేన చ కుసలభణ్డస్స భుసం విలుప్పనట్ఠేన **లోలుప్పం** తణ్హాచారో, తస్స విద్ధంసనకిచ్చత్తా **లోలుప్పవిద్ధంసనరసాని**. తతో ఏవ నిల్లోలుప్పభావేన పచ్చుపతిట్ఠన్తి, తం వా పచ్చుపట్ఠాపేన్తీతి **నిల్లోలుప్పభావపచ్చుపట్ఠానాని. అరియధమ్మపదట్ఠానానీతి** పరిసుద్ధసీలాదిసద్ధమ్మపదట్ఠానాని.

భగవతోవ సన్తికే సమాదాతబ్బానీతి ఇదం అన్తరా అవిచ్ఛేదనత్థం వుత్తం, రఞ్ఞో సన్తికే పటిఞ్ఞాతారహస్స అత్థస్స తదుపజీవినో ఏకంసతో అవిసంవాదనం వియ. సేసానం సన్తికే సమాదానేపి ఏసేవ నయో. **ఏకసఙ్గీతికస్సాతి** పఞ్చసు దీఘనికాయాదీసు నికాయేసు ఏకనికాయికస్స. **అట్ఠకథాచరియస్సాతి** యస్స అట్ఠకథాతన్తియేవ విసేసతో పగుణా, తస్స. **ఏత్థాతి** అత్తనాపి సమాదానస్స రుహనే. **జేట్ఠకభాతు ధుతఙ్గప్పిచ్ఛతాయ వత్థూతి** సో కిర థేరో నేసజ్జికో , తస్స తం న కోచి జానాతి. అథేకదివసం రత్తియా సయనపిట్ఠే నిసిన్నం విజ్జులతోభాసేన దిస్వా ఇతరో పుచ్ఛి "కిం, భన్తే, తుమ్హే నేసజ్జికా"తి. థేరో ధుతఙ్గప్పిచ్ఛతాయ తావదేవ నిపజ్జిత్వా పచ్ఛా సమాదియాతి ఏవమాగతం వత్థు.

౧. పంసుకూలికఙ్గకథావణ్ణనా

౨౪. గహపతిదానచీవరన్తి ఏత్థ దాయకభావేన సమణాపి ఉక్కట్ఠస్స గహపతిపక్ఖంయేవ పవిట్ఠాతి దట్ఠబ్బం. ''పబ్బజితో గణ్హిస్సతీ''తి ఠపితకం సియా గహపతిచీవరం, న పన గహపతిదానచీవరన్తి తాదిసం నివత్తేతుం **దాన**గ్గహణం. **అఞ్ఞతరేనాతి** ఏత్థ సమాదానవచనేన తావ సమాదిన్నం హోతు, పటిక్ఖేపవచనేన పన కథన్తి? అత్థతో ఆపన్నత్తా. యథా ''దేవదత్తో దివా న భుఞ్జతీ''తి వుత్తే ''రత్తియం భుఞ్జతీ''తి అత్థతో ఆపన్నమేవ హోతి, తస్స ఆహారేన వినా సరీరట్ఠితి నత్థీతి, ఏవమిధాపి భిక్ఖునో గహపతిదానచీవరే పటిక్ఖిత్తే తదఞ్ఞచీవరప్పటిగ్గహో అత్థతో ఆపన్నో ఏవ హోతి, చీవరేన వినా సాసనే ఠితి నత్థీతి.

ఏవం సమాదిన్నధుతఙ్గేనాతిఆదివిధానం పంసుకూలికఙ్గే పటిపజ్జనవిధి. సుసానే లద్ధం **సోసానికం**. తం పన యస్మా తత్థ కేనచి ఛడ్డితత్తా పతితం హోతి, తస్మా వుత్తం **''సుసానే పతితక''**న్తి. ఏవం **పాపణికమ్పి** దట్ఠబ్బం. **తాలవేళిమగ్గో** నామ మహాగామే ఏకా వీథి. అనురాధపురేతి చ వదన్తి. డడ్ఢో పదేసో ఏతస్సాతి **డడ్ఢప్పదేసం,** వత్థం. మగ్గే పతితకం బహుదివసాతిక్కన్తం గహేతబ్బన్తి వదన్తి. ''ద్వత్తిదివసాతిక్కన్త''న్తి అపరే. **థోకం రక్ఖిత్వాతి** కతిపయం కాలం ఆగమేత్వా. వాతాహతమ్పి సామికానం సతిసమ్మోసేన పతితసదిసన్తి **''సామికే అపస్సన్తేన గహేతుం వట్టతీ''**తి వుత్తం. తస్మా థోకం ఆగమేత్వా గహేతబ్బం.

''సఙ్ఘస్స దేమా''తి దిన్నం, చోళకభిక్ఖావసేన లద్ధఞ్చ లద్ధకాలతో పట్ఠాయ ''సమణచీవరం సియా ను ఖో, నో''తి ఆసఙ్కం నివత్తేతుం **''న తం పంసుకూల''**న్తి వుత్తం. న హి తం తేవీసతియా ఉప్పత్తిట్ఠానేసు కత్థచి పరియాపన్నం. ఇదాని ఇమినావ పసఙ్గేన యం భిక్ఖుదత్తియే లక్ఖణపత్తం పంసుకూలం, తస్స చ ఉక్కట్ఠానుక్కట్ఠవిభాగం దస్సేతుం **''భిక్ఖుదత్తియేపీ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **గాహేత్వా వా దీయతీతి** సఙ్ఘస్స వా గణస్స వా దేన్తేహి యం చీవరం వస్సగ్గేన పాపేత్వా భిక్ఖూనం దీయతి. **సేనాసనచీవరన్తి** సేనాసనం కారేత్వా ''ఏతస్మిం సేనాసనే వసన్తా పరిభుఞ్జన్తూ''తి దిన్నచీవరం. **న తం పంసుకూలన్తి** అపంసుకూలభావో పుబ్బే వుత్తకారణతో, గాహేత్వా దిన్నత్తా చ. తేనాహ **''నో గాహాపేత్వా దిన్నమేవ పంసుకూల''**న్తి. **తత్రపీతి** యం గాహేత్వా న దిన్నం భిక్ఖుదత్తియం, తత్రపి యేన భిక్ఖునా చీవరం దీయతి, తస్స లాభే, దానే చ విసుం విసుం ఉభయత్థ ఆదరగారవానం సబ్భావతో, తదభావతో చ భిక్ఖుదత్తియస్స ఏకతోసుద్ధి ఉభతోసుద్ధి అనుక్కట్ఠతా హోన్తీతి ఇమమత్థం దస్సేతుం **''యం దాయకేహీ''**తిఆది వుత్తం, పాదమూలే ఠపేత్వా దిన్నకం సమణేనాతి అధిప్పాయో. **యస్స కస్సచీతి** ఉక్కట్ఠాదీసు యస్స కస్సచి. **రుచియాతి** ఛన్దేన. **ఖన్తియాతి** నిజ్ఝానక్ఖన్తియా.

నిస్సయానురూపపటిపత్తిసబ్భావోతి ఉపసమ్పన్నసమనన్తరం ఆచరియేన వుత్తేసు చతూసు నిస్సయేసు అత్తనా యథాపటిఞ్ఞాతదుతియనిస్సయానురూపాయ పటిపత్తియా విజ్జమానతా. **ఆరక్ఖదుక్ఖాభావోతి** చీవరారక్ఖనదుక్ఖస్స అభావో పంసుకూలచీవరస్స అలోభనీయత్తా. **పరిభోగతణ్హాయ అభావో** సవిసేసలూఖసభావత్తా. **పాసాదికతాతి** పరేసం పసాదావహతా. **అప్పిచ్ఛతాదీనం ఫలనిప్ఫత్తి** ధుతఙ్గపరిహరణస్స అప్పిచ్ఛతాదీహియేవ నిప్ఫాదేతబ్బతో. ధుతధమ్మే సమాదాయ వత్తనం యావదేవ ఉపరి సమ్మాపటిపత్తిసమ్పాదనాయాతి వుత్తం **''సమ్మాపటిపత్తియా అనుబ్రూహన''**న్తి. **మారసేనవిఘాతాయాతి** మారస్స, మారసేనాయ చ విహననాయ విద్ధంసనాయ. కాయవాచాచిత్తేహి యతో సంయతోతి **యతి,** భిక్ఖు. **ధారితం యం లోకగరునా పంసుకూలం, తం కో న ధారయే,** యస్మా వా **లోకగరునా పంసుకూలం ధారితం,** తస్మా **కో** **తం న ధారయేతి** యోజనా యంతంసద్దానం ఏకన్తసమ్బన్ధిభావతో. **పటిఞ్ఞం సమనుస్సరన్తి** ఉపసమ్పదమాళే ''ఆమ భన్తే''తి ఆచరియపముఖస్స సఙ్ఘస్స సమ్ముఖా దిన్నం పటిఞ్ఞం సమనుస్సరన్తో.

ఇతి పంసుకూలికఙ్గకథావణ్ణనా.

౨. తేచీవరికఙ్గకథావణ్ణనా

౨౫. చతుత్థకచీవరన్తి నివాసనపారుపనయోగ్యం చతుత్థకచీవరన్తి అధిప్పాయో, అంసకాసావస్స అప్పటిక్ఖిపితబ్బతో. **అఞ్ఞతరవచనేనాతి** ఏత్థ యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. యావ న సక్కోతి, యావ న లభతి, యావ న సమ్పజ్జతీతి పచ్చేకం **యావ**-సద్దో సమ్బన్ధితబ్బో. **న సమ్పజ్జతీతి** న సిజ్ఝతి. **నిక్ఖిత్తపచ్చయా దోసో నత్థీతి** నిచయసన్నిధిధుతఙ్గసంకిలేసదోసో నత్థి. **ఆసన్నేతి** చీవరస్స ఆసన్నే ఠానే. రజనక్ఖణే పరిభుఞ్జనకాసావం **రజనకాసావం. తత్రట్ఠకపచ్చత్థరణం** నామ అత్తనో, పరస్స వా సన్తకం సేనాసనే పచ్చత్థరణవసేన అధిట్ఠితం. ‘‘అంసకాసావం పరిక్ఖారచోళం హోతి, ఇతి పచ్చత్థరణం, అంసకాసావన్తి ఇమాని ద్వేపి అతిరేకచీవరట్ఠానే ఠితానిపి ధుతఙ్గభేదం న కరోన్తీ’’తి **అట్ఠకథాయం** వుత్తన్తి వదన్తి. **పరిహరితుం పన న వట్టతీతి** రజనకాలే ఏవ అనుఞ్ఞాతత్తా నిచ్చపరిభోగవసేన న వట్టతి తేచీవరికస్స. **అంసకాసావన్తి** ఖన్ధే ఠపేతబ్బకాసావం. **కాయపరిహారికేనాతి** వాతాతపాదిపరిస్సయతో కాయస్స పరిహారణమత్తేన. **సమాదాయేవాతి** గహేత్వా ఏవ. **అప్పసమారమ్భతాతి** అప్పకిచ్చతా. **కప్పియే మత్తకారితాయాతి** నిసీదనాదివసేన, పరిక్ఖారచోళవసేన చ బహూసు చీవరేసు అనుఞ్ఞాతేసుపి తిచీవరమత్తే ఠితత్తా. సహ పత్తచరణాయాతి **సపత్తచరణో. పక్ఖీ** సపక్ఖకో.

ఇతి తేచీవరికఙ్గకథావణ్ణనా.

౩. పిణ్డపాతికఙ్గకథావణ్ణనా

౨౬. అతిరేకలాభన్తి ‘‘పిణ్డియాలోపభోజనం నిస్సాయా’’తి (మహావ. ౭౩, ౧౨౮) ఏవం వుత్తభిక్ఖాహారలాభతో అతిరేకలాభం, సఙ్ఘభత్తాదిన్తి అత్థో. సకలస్స సఙ్ఘస్స దాతబ్బభత్తం **సఙ్ఘభత్తం**. కతిపయే భిక్ఖూ ఉద్దిసిత్వా దాతబ్బభత్తం **ఉద్దేసభత్తం**. ఏకస్మిం పక్ఖే ఏకదివసం దాతబ్బభత్తం **పక్ఖికం**. ఉపోసథే ఉపోసథే దాతబ్బభత్తం **ఉపోసథికం**. పటిపదదివసే దాతబ్బభత్తం **పాటిపదికం**. విహారం ఉద్దిస్స దాతబ్బభత్తం **విహారభత్తం**. ధురగేహే ఏవ ఠపేత్వా దాతబ్బభత్తం **ధురభత్తం**. గామవాసీఆదీహి వారేన దాతబ్బభత్తం **వారకభత్తం. ‘‘సఙ్ఘభత్తం గణ్హాతిఆదినా’’**తి **ఆది**-సద్దేన ఉద్దేసభత్తాదిం సఙ్గణ్హాతి. **సాదితుం వట్టన్తీతి** భిక్ఖాపరియాయేన వుత్తత్తా. భేసజ్జాదిపటిసంయుత్తా **నిరామిససలాకా**. యావకాలికవజ్జాతి చ వదన్తి. **విహారే పక్కభత్తమ్పీతి** ఉపాసకా ఇధేవ భత్తం పచిత్వా ‘‘సబ్బేసం అయ్యానం దస్సామా’’తి విహారేయేవ భత్తం సమ్పాదేన్తి, తం పిణ్డపాతికానమ్పి వట్టతి. **ఆహరిత్వాతి** పత్తం గహేత్వా గేహతో ఆనేత్వా. **తం దివసం నిసీదిత్వాతి** ‘‘మా, భన్తే, పిణ్డాయ చరిత్థ, విహారేయేవ భిక్ఖా ఆనీయతీ’’తి వదన్తానం సమ్పటిచ్ఛనేన తం దివసం నిసీదిత్వా. **సేరివిహారసుఖన్తి** అపరాయత్తవిహారితాసుఖం . **అరియవంసోతి అరియవంససుత్త**పటిసంయుత్తా (దీ॰ ని॰ ౩.౩౦౯; అ॰ ని॰ ౪.౨౮) ధమ్మకథా. **ధమ్మరసన్తి** ధమ్మూపసఞ్హితం పామోజ్జాదిరసం.

జఙ్ఘబలం నిస్సాయ పిణ్డపరియేసనతో **కోసజ్జనిమ్మద్దనతా**. ‘‘యథాపి భమరో పుప్ఫ’’న్తిఆదినా (ధ॰ ప॰ ౪౯; నేత్తి॰ ౧౨౩) వుత్తవిధినా ఆహారపరియేసనతో **పరిసుద్ధాజీవతా**. నిచ్చం అన్తరఘరం పవిసన్తస్సేవ సుప్పటిచ్ఛన్నగమనాదయో సేఖియధమ్మా సమ్పజ్జన్తీతి **సేఖియపటిపత్తిపూరణం**. పటిగ్గహణే మత్తఞ్ఞుతాయ, సంసట్ఠవిహారాభావతో చ **అపరపోసితా**.

కులే కులే అప్పకఅప్పకపిణ్డగహణేన **పరానుగ్గహకిరియా**. అన్తిమాయ జీవికాయ అవట్ఠానేన **మానప్పహానం**. వుత్తఞ్హేతం "అన్తమిదం, భిక్ఖవే, జీవికానం, యదిదం పిణ్డోల్య"న్తిఆది (ఇతివు॰ ౯౧; సం॰ ని॰ ౩.౮౦). మిస్సకభత్తేన యాపనతో **రసతణ్హానివారణం**. నిమన్తనాసమ్పటిచ్ఛనతో గణభోజనాదిసిక్ఖాపదేహి **అనాపత్తితా**.

అప్పటిహతవుత్తితాయ చతూసుపి దిసాసు వత్తనట్ఠేన **చాతుద్దిసో. ఆజీవస్స విసుజ్ఝతీ**తి ఆజీవో అస్స విసుజ్ఝతి. **అత్తభరస్సా**తి అప్పానవజ్జసులభరూపేహి పచ్చయేహి అత్తనో భరణతో అత్తభరస్స. తతో ఏవ ఏకవిహారితాయ సద్ధివిహారికాదీనమ్పి అఞ్ఞేసం అపోసనతో **అనఞ్ఞపోసినో**. పదద్వయేనాపి కాయపరిహారికేన చీవరేన కుచ్ఛిపరిహారికేన పిణ్డపాతేన విచరణతో సల్లహుకవుత్తితం, సుభరతం, పరమఅప్పిచ్ఛతం, సన్తుట్ఠిఞ్చ దస్సేతి. **దేవాపి పిహయన్తి తాదినో**తి తాదిసస్స భుసం అతివియ సన్తకాయవచీమనోకమ్మతాయ ఉపసన్తస్స పరమేన సతినేపక్కేన సమన్నాగమతో సబ్బకాలం సతిమతో పిణ్డపాతికస్స భిక్ఖుస్స సక్కాదయో దేవాపి పిహయన్తి పత్థేన్తి. తస్స సీలాదిగుణేసు బహుమానం ఉప్పాదేన్తా ఆదరం జనేన్తి, పగేవ మనుస్సా. సచే సో **లాభసక్కారసిలోకసన్నిస్సితో** న హోతి, తదభికఙ్ఖీ న హోతీతి అత్థో.

ఇతి పిణ్డపాతికఙ్గకథావణ్ణనా.

౪. సపదానచారికఙ్గకథావణ్ణనా

౨౬. ఇమినాతి సపదానచారికేన. **కాలతర**న్తి కాలస్సేవ. **అఫాసుకట్ఠాన**న్తి సపరిస్సయాదివసేన దుప్పవేసనట్ఠానం. **పురతో**తి వీథియం గచ్ఛన్తస్స పురతో ఘరం అపవిట్ఠస్సేవ. **పత్తవిస్సట్ఠట్ఠాన**న్తి పేసకారవీథియం పేసకారభావం నిమ్మినిత్వా ఠితస్స సక్కస్స ఘరద్వారే పత్తవిస్సట్ఠట్ఠానం. ఉక్కట్ఠపిణ్డపాతికో తం దివసం న భిక్ఖం ఆగమయమానో నిసీదతి, తస్మా తం **అనులోమేతి**. కత్థచిపి కులే నిబద్ధం ఉపసఙ్కమనాభావతో పరిచయాభావేన **కులేసు నిచ్చనవకతా**. సబ్బత్థ అలగ్గమానసతాయ చ సోమ్మభావేన చ **చన్దూపమతా. కులేసు** పరిగ్గహచిత్తాభావేన తత్థ **మచ్ఛేరప్పహానం**. హితేసితాయ విభాగాభావతో **సమానుకమ్పితా**. కులానం సఙ్గణ్హనసంసట్ఠతాదయో **కులూపకాదీనవా. అవ్హానానభినన్దనా**తి నిమన్తనవసేన అవ్హానస్స అసమ్పటిచ్ఛనా. **అభిహారేనా**తి భిక్ఖాభిహారేన. **సేరిచార**న్తి యథారుచి విచరణం.

ఇతి సపదానచారికఙ్గకథావణ్ణనా.

౫. ఏకాసనికఙ్గకథావణ్ణనా

౨౮. నానాసనభోజనన్తి అనేకస్మిం ఆసనే భోజనం, ఏకనిసజ్జాయ ఏవ అభుఞ్జిత్వా విసుం విసుం నిసజ్జాసు ఆహారపరిభోగన్తి అత్థో. **పతిరూప**న్తి యుత్తరూపం అనుట్ఠాపనీయం. **వత్తం కాతుం వట్టతీ**తి వత్తం కాతుం యుజ్జతి. వత్తం నామ గరుట్ఠానీయే కత్తబ్బమేవ. తత్థ పన పటిపజ్జనవిధిం దస్సేతుం యం థేరవాదం ఆహ **''ఆసనం వా రక్ఖేయ్య భోజనం వా''**తిఆది. తస్సత్థో – ఏకాసనికం భిక్ఖుం భుఞ్జన్తం ఆసనం వా రక్ఖేయ్య, ధుతఙ్గభేదతో యావ భోజనపరియోసానా న వుట్ఠాతబ్బన్తి వుత్తం హోతి . భోజనం వా రక్ఖేయ్య ధుతఙ్గభేదతో, అభుఞ్జియమానం యావ భుఞ్జితుం నారభతి, తావ వుట్ఠాతబ్బన్తి అత్థో. యస్మా తయిదం ద్వయం ఇధ నత్థి, తస్మా వత్తకరణం ధుతఙ్గం న రక్ఖతీతి అధిప్పాయో. తేనాహ **''అయఞ్చా''**తిఆది. "భేసజ్జత్థమేవా"తి ఇమినా భేసజ్జపరిభోగవసేనేవ సప్పిఆదీనిపి వట్టన్తీతి దస్సేతి. **అప్పాబాధతా**తి అరోగతా. **అప్పాతఙ్కతా**తి అకిచ్ఛజీవితా సరీరదుక్ఖాభావో. **లహుట్ఠాన**న్తి కాయస్స లహుపరివత్తితా. **బల**న్తి సరీరబలం.

ఫాసువిహారోతి సుఖవిహారో. సబ్బమేతం బహుక్ఖత్తుం భుఞ్జనపచ్చయా ఉప్పజ్జనవికారపటిక్ఖేపపదం. **రుజా**తి రోగా. **న కమ్మమత్తనో**తి అత్తనో యోగకమ్మం పురేభత్తం, పచ్ఛాభత్తఞ్చ న పరిహాపేతి, బహుసో భోజనే అబ్యావటభావతో, అరోగభావతో చాతి అధిప్పాయో.

ఇతి ఏకాసనికఙ్గకథావణ్ణనా.

౬. పత్తపిణ్డికఙ్గకథావణ్ణనా

౨౯. **అప్పటికూలం కత్వా భుఞ్జితుం వట్టతి** పటికూలస్స భుత్తస్స అగణ్హనమ్పి సియాతి అధిప్పాయో. **పమాణయుత్తమేవ గణ్హితబ్బ**న్తి "ఏకభాజనమేవ గణ్హామీ"తి బహుం గహేత్వా న ఛడ్డేతబ్బం. **నానారసతణ్హావినోదన**న్తి నానారసభోజనే తణ్హాయ వినోదనం. అత్ర అత్ర నానాభాజనే రితే నానారసే ఇచ్ఛా ఏతస్సాతి అత్రిచ్ఛో, తస్స భావో అత్రిచ్ఛతా, తస్సా **అత్రిచ్ఛతాయ పహానం. ఆహారే పయోజనమత్తదస్సితా**తి అసమ్భిన్ననానారసే గేధం అకత్వా ఆహారే సత్థారా అనుఞ్ఞాతపయోజనమత్తదస్సితా. విసుం విసుం భాజనేసు రితాని బ్యఞ్జనాని గణ్హతో తత్థ తత్థ సాభోగతాయ సియా విక్ఖిత్తభోజితా, న తథా ఇమస్స ఏకపత్తగతసఞ్ఞినోతి వుత్తం "**అవిక్ఖిత్తభోజితా**"తి. **ఓక్ఖిత్తలోచనో**తి పత్తసఞ్ఞితాయ హేట్ఠాఖిత్తచక్ఖు. **పరిభుఞ్జేయ్యా**తి పరిభుఞ్జితుం సక్కుణేయ్య.

ఇతి పత్తపిణ్డికఙ్గకథావణ్ణనా.

౭. ఖలుపచ్ఛాభత్తికఙ్గకథావణ్ణనా

౩౦. భుఞ్జన్తస్స యం ఉపనీతం, తస్స పటిక్ఖేపేన తం అతిరిత్తం భోజనన్తి **అతిరిత్తభోజనం. పున భోజనం కప్పియం కారేత్వా న భుఞ్జితబ్బం,** తబ్బిసయత్తా ఇమస్స ధుతఙ్గస్స. తేనాహ "**ఇదమస్స విధాన**"న్తి. **యస్మిం భోజనే**తి యస్మిం భుఞ్జియమానే భోజనే. **తదేవ భుఞ్జతి,** న అఞ్ఞం. అనతిరిత్తభోజనపచ్చయా ఆపత్తి **అనతిరిత్తభోజనాపత్తి,** తతో దూరీభావో అనాపజ్జనం. **ఓదరికత్తం** ఘస్మరభావో కుచ్ఛిపూరకతా, తస్స అభావో ఏకపిణ్డేనాపి యాపనతో. **నిరామిససన్నిధితా** నిహితస్స అభుఞ్జనతో. పున పరియేసనవసేన **పరియేసనాయ ఖేదం న యాతి**. అభిసల్లేఖకానం సన్తోసగుణాదీనం వుద్ధియా సఞ్జననం **సన్తోసగుణాదివుడ్ఢిసఞ్జననం. ఇద**న్తి ఖలుపచ్ఛాభత్తికఙ్గం.

ఇతి ఖలుపచ్ఛాభత్తికఙ్గకథావణ్ణనా.

౮. ఆరఞ్ఞికఙ్గకథావణ్ణనా

౩౧. **గామన్తసేనాసనం పహాయ అరఞ్ఞే అరుణం ఉట్ఠాపేతబ్బ**న్తి ఏత్థ గామన్తం, అరఞ్ఞఞ్చ సరూపతో దస్సేతుం "**తత్థ సద్ధిం ఉపచారేనా**"తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ గామపరియాపన్నత్తా గామన్తసేనాసనస్స "**గామోయేవ గామన్తసేనాసన**"న్తి వుత్తం. యో కోచి సత్థోపి గామో నామాతి సమ్బన్ధో. **ఇన్దఖీలా**తి ఉమ్మారా. **తస్సా**తి లేడ్డుపాతస్స. వినయపరియాయేన అరఞ్ఞలక్ఖణం **అదిన్నాదానపారాజికే** (పారా. ౯౨) ఆగతం. తత్థ హి "గామా వా అరఞ్ఞా వా"తి అనవసేసతో అవహారట్ఠానపరిగ్గహే తదుభయం అసబ్బరతో దస్సేతుం "**ఠపేత్వా గామఞ్చా**"తిఆది వుత్తం. గామూపచారో హి లోకే

గామసఙ్ఖమేవ గచ్ఛతీతి. నిప్పరియాయతో పన గామవినిముత్తం ఠానం అరఞ్ఞమేవ హోతీతి **అభిధమ్మే** (విభ॰ ౫౨౯) గామా "**నిక్ఖమిత్వా బహి ఇన్దఖీలా, సబ్బమేతం అరఞ్ఞ**"న్తి వుత్తం. **సుత్తన్తికపరియాయేన** ఆరఞ్ఞకసిక్ఖాపదే (పారా॰ ౬౫౪) "పఞ్చధనుసతికం పచ్ఛిమ"న్తి ఆగతం ఆరఞ్ఞికం భిక్ఖుం సన్ధాయ. న హి సో వినయపరియాయికే "అరఞ్ఞే వసనతో ఆరఞ్ఞికో పన్తసేనాసనో"తి సుత్తే వుత్తో. అయఞ్చ సుత్తసంవణ్ణనాతి ఇధ సబ్బత్థ సుత్తన్తకథావ పమాణం. తస్మా తత్థ ఆగతమేవ లక్ఖణం గహేతబ్బన్తి దస్సేన్తో "**తం ఆరోపితేన ఆచరియధనునా**"తిఆదినా మిననవిధిం ఆహ. తేనేవ హి మజ్ఝిమట్ఠకథాయమ్పి (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౯౬) **ఇదమేత్థ పమాణ**న్తి చ వుత్తో.

తతో తతో మగ్గన్తి తత్థ తత్థ ఖుద్దకమగ్గం **పిదహతి. ధుతఙ్గసుద్ధికేన** ధుతఙ్గసోధనపసుతేన. **యథాపరిచ్ఛిన్నే కాలేతి** ఉక్కట్ఠస్స తయోపి ఉతూ, మజ్ఝిమస్స ద్వే, ముదుకస్స ఏకో ఉతు. తత్థపి **ధుతఙ్గం న భిజ్జతి** సఉస్సాహత్తా. **నిపజ్జిత్వా గమిస్సామాతి** చిత్తస్స సిథిలభావేన ధుతఙ్గం భిజ్జతీతి వుత్తం. **అరఞ్ఞసఞ్ఞం మనసి కరోన్తోతి** "అహం వివేకవాసం వసిస్సామి, యథాలద్ధోవ కాయవివేకో సాత్థకో కాతబ్బో"తి మనసికారసబ్భావతో "**భబ్బో...పే॰... రక్ఖితు**"న్తి వుత్తం. **అస్స** ఆరఞ్ఞికస్స **చిత్తం న విక్ఖిపన్తి** ఆపాథమనుపగమనతో. **విగతసన్తాసో హోతి** వివేకపరిచయతో. **జీవితనికన్తిం జహతి** బహుపరిస్సయే అరఞ్ఞే నివాసేనేవ మరణభయస్స దూరీకరణతో. **పవివేకసుఖరసం అస్సాదేతి** అనుభవతి జనసంసగ్గాభావతో. **ఆరాధయన్తో**తి అనునయన్తో. యథానుసిట్ఠం పటిపత్తియా వివేకస్స అధిట్ఠానభావతో ఆరఞ్ఞికఙ్గయోగినో వాహనసదిసన్తి కత్వా వుత్తం "**అవసేసధుతాయుధో**"తి, అవసిట్ఠధుతధమ్మాయుధోతి అత్థో.

ఇతి ఆరఞ్ఞికఙ్గకథావణ్ణనా.

౯. రుక్ఖమూలికఙ్గకథావణ్ణనా

౩౨. ఛన్నన్తి ఇట్ఠకాఛదనాదీహి ఛాదితం, ఆవసథన్తి అత్థో. **సీమన్తరికరుక్ఖో**తి ద్విన్నం రాజూనం రజ్జసీమాయ ఠితరుక్ఖో. తత్థ హి తేసం రాజూనం బలకాయో ఉపగన్త్వా అన్తరన్తరా యుద్ధం కరేయ్య, చోరాపి పారిపన్థికా సమోసరన్తా భిక్ఖుస్స సుఖేన నిసీదితుం న దేన్తి. **చేతియరుక్ఖో** "దేవతాధిట్ఠితో"తి మనుస్సేహి సమ్మతరుక్ఖో పూజేతుం ఉపగతేహి మనుస్సేహి అవివిత్తో హోతి. **నియ్యాసరుక్ఖో** సజ్జరుక్ఖాది. **వగ్గులిరుక్ఖో** వగ్గులినిసేవితో. సీమన్తరికరుక్ఖాదయో సపరిస్సయా, దుల్లభవివేకా చాతి ఆహ "**ఇమే రుక్ఖే వివజ్జేత్వా**"తి. **పణ్ణసట**న్తి రుక్ఖతో పతితపణ్ణం. **పటిచ్ఛన్నే ఠానే నిసీదితబ్బం** రుక్ఖమూలికభావస్స పటిచ్ఛాదనత్థం. **ఛన్నే** వాసకప్పనా ధమ్మస్సవనాదినమత్థాయపి హోతి. తస్మా "**జానిత్వా అరుణం ఉట్ఠాపితమత్తే**"తి వుత్తం.

అభిణ్హం తరుపణ్ణవికారదస్సనేనాతి అభిక్ఖణం తరూసు, తరూనం వా పణ్ణేసు వికారస్స ఖణభఙ్గస్స దస్సనేన. **సేనాసనమచ్ఛేరకమ్మారామతానన్తి** ఆవాసమచ్ఛరియనవకమ్మరతభావానం. **దేవతాహీతి** రుక్ఖదేవతాహి. తాపి హి రుక్ఖట్ఠవిమానేసు వసన్తియో రుక్ఖేసు వసన్తి. అయమ్పి రుక్ఖేతి **సహవాసితా. వణ్ణితో**తి "అప్పాని చేవా"తిఆదినా పసంసితో. "రుక్ఖమూలసేనాసనం నిస్సాయ పబ్బజ్జా"తి (మహావ॰ ౭౩, ౧౨౮) ఏవం **నిస్సయోతి చ భాసితో. అభిరత్తాని** తరుణకాలే, **నీలాని** మజ్ఝిమకాలే, **పణ్డూని** జిణ్ణకాలే. **పతితాని** మిలాయనవసేన. ఏవం **పస్సన్తో తరుపణ్ణాని** పచ్చక్ఖతో ఏవ నిచ్చసఞ్ఞం **పనూదతి** పజహతి, అనిచ్చసఞ్ఞా ఏవస్స సణ్ఠాతి. యస్మా భగవతో జాతిబోధిధమ్మచక్కపవత్తనపరినిబ్బానాని రుక్ఖమూలేయేవ జాతాని, తస్మా వుత్తం "**బుద్ధదాయజ్జం రుక్ఖమూల**"న్తి.

ఇతి రుక్ఖమూలికఙ్గకథావణ్ణనా.

౧౦. అబ్భోకాసికఙ్గకథావణ్ణనా

౩౩. "రుక్ఖమూలం పటిక్ఖిపామీ"తి ఏత్తకే వుత్తే ఛన్నం అప్పటిక్ఖిత్తమేవ హోతీతి "**ఛన్నఞ్చ రుక్ఖమూలఞ్చ పటిక్ఖిపామీ**"తి వుత్తం. ధుతఙ్గస్స సబ్బసో పటియోగిపటిక్ఖేపేన హి సమాదానం ఇజ్ఝతి, నో అఞ్ఞథాతి. "ధమ్మస్సవనాయా"తి ఇమినావ ధమ్మం కథేన్తేనాపి ఉపోసథదివసాదీసు సుణన్తానం చిత్తానురక్ఖణత్థం తేహి యాచితేన ఛన్నం పవిసితుం వట్టతి, ధమ్మం పన కథేత్వా అబ్భోకాసోవ గన్తబ్బో. రుక్ఖమూలికస్సాపి ఏసేవ నయో. **ఉపోసథత్థాయా**తి ఉపోసథకమ్మాయ. **ఉద్దిసన్తేనా**తి పరేసం ఉద్దేసం దేన్తేన. **ఉద్దిసాపేన్తేనా**తి సయం ఉద్దేసం గణ్హన్తేన. **మగ్గమజ్ఝే ఠితం సాల**న్తి సీహళదీపే వియ మగ్గా అనోక్కమ్మ ఉజుకమేవ పవిసితబ్బసాలం. **వేగేన గన్తుం న వట్టతి** అసారుప్పత్తా. **యావ వస్సూపరమా ఠత్వా గన్తబ్బం,** న తావ ధుతఙ్గభేదో హోతీతి అధిప్పాయో.

రుక్ఖస్స అన్తో నామ రుక్ఖమూలం. పబ్బతస్స పన పబ్భారసదిసో **పబ్బత**పదేసో. **అచ్ఛన్నమరియాద**న్తి యథా వస్సోదకం అన్తో న పవిసతి, ఏవం ఛదనసఙ్ఖేపేన ఉపరి అకతమరియాదం. అన్తో పన పబ్భారస్స వస్సోదకం పవిసతి చే, అబ్భోకాససఙ్ఖేపమేవాతి తత్థ పవిసితుం వట్టతి. **సాఖామణ్డపో**తి రుక్ఖసాఖాహి విరళచ్ఛన్నమణ్డపో. **పీఠపటో** ఖలిత్థద్ధసాటకో.

పవిట్ఠక్ఖణే ధుతఙ్గం భిజ్జతి యథావుత్తపబ్భారాదికే ఠపేత్వాతి అధిప్పాయో. **జానిత్వా**తి ధమ్మస్సవనాదిఅత్థం ఛన్నం రుక్ఖమూలం పవిసిత్వా నిసిన్నో "ఇదాని అరుణో ఉట్ఠహతీ"తి జానిత్వా. రుక్ఖమూలేపి కత్థచి అత్థేవ నివాసఫాసుకతాతి సియా తత్థ ఆసఙ్గపుబ్బకో ఆవాసపలిబోధో, న పన అబ్భోకాసేతి ఇధేవ **ఆవాసపలిబోధుపచ్ఛేదో** ఆనిసంసో వుత్తో. **పసంసాయానురూపతాతి అనికేతా**తి వుత్తపసంసాయ అనాలయభావేన అనుచ్ఛవికతా. **నిస్సఙ్గతా**తి ఆవాసపరిగ్గహాభావేనేవ తత్థ నిస్సఙ్గతా. అసుకదిసాయ వసనట్ఠానం నత్థి, తస్మా తత్థ గన్తుం నేవ సక్కాతి ఏదిసస్స పరివితక్కస్స అభావతో **చాతుద్దిసో. మిగభూతేనా**తి పరిగ్గహాభావేన మిగస్స వియ భూతేన. **సితో**తి నిస్సితో. **విన్దతీ**తి లభతి.

ఇతి అబ్భోకాసికఙ్గకథావణ్ణనా.

౧౧. సోసానికఙ్గకథావణ్ణనా

౩౪. న సుసానన్తి అసుసానం. అఞ్ఞత్థే **న**-కారో, సుసానలక్ఖణరహితం వసనట్ఠానన్తి అధిప్పాయో. **న తత్థా**తి "సుసాన"న్తి వవత్థపితమత్తే ఠానే న **వసితబ్బం**. న హి నామమత్తేన సుసానలక్ఖణం సిజ్ఝతి. తేనాహ "**న హీ**"తిఆది. **ఝాపితకాలతో పన పట్ఠాయ...పే.... సుసానమేవ** ఛవేన సయితమత్తాయ సుసానలక్ఖణప్పత్తితో. ఛవసయనం హి "సుసాన"న్తి వుచ్చతి.

సోసానికేన నామ అప్పకిచ్చేన సల్లహుకవుత్తినా భవితబ్బన్తి దస్సేతుం "**తస్మిం పన వసన్తేనా**"తిఆది వుత్తం. **గరుక**న్తి దుప్పరిహారం. తమేవ హి దుప్పరిహారభావం దస్సేతుం "**తస్మా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఉప్పన్నపరిస్సయవిఘాతత్థాయా**తి "సుసానం నామ మనుస్సరాహస్సేయ్యక"న్తి చోరా కతకమ్మాపి అకతకమ్మాపి ఓసరన్తి, తత్థ చోరేసు భణ్డసామికే దిస్వా భిక్ఖుసమీపే భణ్డం ఛడ్డేత్వా పలాతేసు మనుస్సా భిక్ఖుం "చోరో"తి గహేత్వా పోథేయ్యుం, తస్మా విహారే **సఙ్ఘత్థేరం వా**

గోచరగామే రఞ్ఞా నియుత్తం **రాజయుత్తకం వా** అత్తనో సోసానికభావం **జానాపేత్వా** యథా తాదిసో, అఞ్ఞో వా పరిస్సయో న హోతి, తథా **అప్పమత్తేన వసితబ్బం**. చఙ్కమన్తస్స యదా ఆళహనం అభిముఖం న హోతి, తదాపి సంవేగజననత్థం తత్థ దిట్ఠి విస్సజ్జేతబ్బాతి దస్సేతుం "**అద్ధక్ఖికేన ఆళహనం ఓలోకేన్తేనా**"తి వుత్తం.

ఉప్పథమగ్గేన గన్తబ్బం అత్తనో సోసానికభావస్స అపాకటభావత్థం. **ఆరమ్మణన్తి** తస్మిం సుసానే "అయం వమ్మికో, అయం రుక్ఖో, అయం ఖాణుకో"తిఆదినా **దివాయేవ ఆరమ్మణం వవత్థపేతబ్బం. భయానకన్తి** భయజనకం వమ్మికాదిం. **కేనచి** లేడ్డుపాసాణాదినా ఆసన్నే విచరన్తీతి **న పహరితబ్బా. తిలపిట్ఠం** వుచ్చతి పలలం. మాసమిస్సం భత్తం **మాసభత్తం. గుళాదీతి ఆది**-సద్దేన తిలసంగుళికాదిఘనపూవఞ్చ సఙ్గణ్హాతి. **కులగేహం న పవిసితబ్బన్తి** పేతధూమేన వాసితత్తా, పిసాచానుబన్ధత్తా చ కులగేహస్స అబ్భన్తరం న పవిసితబ్బం. దేవసికం ఛవడాహో **ధువడాహో**. మతఞాతకానం తత్థ గన్త్వా దేవసికం రోదనం **ధువరోదనం. వుత్తనయేనాతి** "ఝాపితకాలతో పన పట్ఠాయా"తి వుత్తనయేన. "పచ్ఛిమయామే పటిక్కమితుం వట్టతీ"తి ఇచ్ఛితత్తా "**సుసానం అగతదివసే**"తి **అఙ్గుత్తరభాణకా**.

సుసానే నిచ్చకాలం సివథికదస్సనేన **మరణస్సతిపటిలాభో**. తతో ఏవ **అప్పమాదవిహారితా** . తత్థ ఛడ్డితస్స మతకళేవరస్స దస్సనేన **అసుభనిమిత్తాధిగమో**. తతో ఏవ **కామరాగవినోదనం**. బహులం సరీరస్స అసుచిదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛభావసల్లక్ఖణతో **అభిణ్హం కాయసభావదస్సనం**. తతో మరణస్సతిపటిలాభతో చ **సంవేగబహులతా**. బ్యాధికానం, జరాజిణ్ణానఞ్చ మతానం తత్థ దస్సనేన **ఆరోగ్యయోబ్బనజీవితమదప్పహానం**. ఖుద్దకస్స, మహతో చ భయస్స అభిభవనతో **భయభేరవసహనతా**. సంవిగ్గస్స యోనిసో పదహానం సమ్భవతీతి **అమనుస్సానం గరుభావనీయతా. నిద్దాగతమ్పీతి** సుత్తమ్పి, సుపినన్తేపీతి అధిప్పాయో.

ఇతి సోసానికఙ్గకథావణ్ణనా.

౧౨. యథాసన్థతికఙ్గకథావణ్ణనా

౩౫. సేనాసనగాహణే పరే ఉట్ఠాపేత్వా గహణం, "ఇదం సున్దరం, ఇదం న సున్దర"న్తి పరితులయిత్వా పుచ్ఛనా, ఓలోకనా చ **సేనాసనలోలుప్పం. తుట్ఠబ్బన్తి** తుస్సితబ్బం. విహారస్స పరియన్తభావేన **దూరేతి** వా బహూనం సన్నిపాతట్ఠానాదీనం **అచ్చాసన్నేతి వా పుచ్ఛితుం న లభతి,** పుచ్ఛనేనపిస్స ధుతఙ్గస్స సంకిలిస్సనతో. **ఓలోకేతున్తి** లోలుప్పవసేన పస్సితుం. **సచస్స తం న రుచ్చతీతి** అస్స యథాసన్థతికస్స తం యథాగాహితం సేనాసనం అఫాసుకభావేన సచే న రుచ్చతి, ముదుకస్స అసతి రోగే యథాగాహితం పహాయ అఞ్ఞస్స సేనాసనస్స గహణం లోలుప్పం, మజ్ఝిమస్స గన్త్వా ఓలోకనా, ఉక్కట్ఠస్స పుచ్ఛనా. సబ్బేసమ్పి ఉట్ఠాపేత్వా గహణే వత్తబ్బమేవ నత్థి.

ఉపట్ఠాపనీయానమ్పి అనుట్ఠాపనేన **సబ్రహ్మచారీనం హితేసితా**. తాయ కరుణావిహారానుగుణతా. సున్దరాసున్దరవిభాగాకరణతో **హీనపణీతవికప్పపరిచ్చాగో**. తేన తాదిలక్ఖణానుగుణతా. తతో ఏవ **అనురోధవిరోధప్పహానం. ద్వారపిదహనం** ఓకాసాదానతో. **యథాసన్థతరామతన్తి** యథాగాహితే యథానిద్దిట్ఠే సేనాసనే అభిరతభావం.

ఇతి యథాసన్థతికఙ్గకథావణ్ణనా.

౧౩. నేసజ్జికఙ్గకథావణ్ణనా

౩౬. సేయ్యన్తి ఇరియాపథలక్ఖణం సేయ్యం. తప్పటిక్ఖేపేనేవ హి తదత్థా "మఞ్చో భిసీ"తి ఏవమాదికా (చూళవ. ౩౨౧, ౩౨౨) సేయ్యా పటిక్ఖిత్తా ఏవ హోన్తి. "నేసజ్జికో"తి చ సయనం పటిక్ఖిపిత్వా నిసజ్జాయ ఏవ విహరితుం సీలమస్సాతి ఇమస్స అత్థస్స ఇధ అధిప్పేతత్తా సేయ్యా ఏవేత్థ పటియోగినీ, న ఇతరే తథా అనిట్ఠత్తా, అసమ్భవతో చ. కోసజ్జపక్ఖియో హి ఇరియాపథో ఇధ పటియోగిభావేన ఇచ్ఛితో, న ఇతరే. న చ సక్కా ఠానగమనేహి వినా నిసజ్జాయ ఏవ యాపేతుం తథా పవత్తేతున్తి సేయ్యావేత్థ పటియోగినీ. తేనాహ **"తేన పనా"**తిఆది. **చఙ్కమితబ్బం** న "నేసజ్జికో అహ"న్తి సబ్బరత్తిం నిసీదితబ్బం. ఇరియాపథన్తరానుగ్గహితో హి కాయో మనసికారక్ఖమో హోతి.

చత్తారో పాదా, పిట్ఠిఅపస్సయో చాతి ఇమేహి పఞ్చహి అఙ్గేహి **పఞ్చఙ్గో**. చతూహి అట్టనీహి, పిట్ఠిఅపస్సయేన చ పఞ్చఙ్గోతి అపరే. **ఉభోసు పస్సేసు** పిట్ఠిపస్సే చ యథాసుఖం అపస్సాయ విహరతో నేసజ్జికస్స "అనేసజ్జికతో కో విసేసో"తి గాహం నివారేతుం **అభయత్థేరో** నిదస్సితో **"థేరో అనాగామీ హుత్వా పరినిబ్బాయీ"**తి.

ఉపచ్ఛేదీయతి ఏతేనాతి **ఉపచ్ఛేదనన్తి** వినిబన్ధుపచ్ఛేదస్స సాధకతమభావో దట్ఠబ్బో. **సబ్బకమ్మట్ఠానానుయోగసప్పాయతా** అలీనానుద్ధచ్చపక్ఖికత్తా నిసజ్జాయ. తతో ఏవ **పాసాదికఇరియాపథతా. వీరియారమ్భానుకూలతా** వీరియసమతాయోజనస్స అనుచ్ఛవికతా. తతో ఏవ **సమ్మాపటిపత్తియా అనుబ్రూహనతా. పణిధాయాతి** ఠపేత్వా. **తనున్తి** ఉపరిమకాయం. **వికమ్పేతీతి** చాలేతి, ఇచ్ఛావిఘాతం కరోతీతి అధిప్పాయో. **వతన్తి** ధుతఙ్గం.

ఇతి నేసజ్జికఙ్గకథావణ్ణనా.

ధుతఙ్గపకిణ్ణకకథావణ్ణనా

౩౭. సేక్ఖపుథుజ్జనానం వసేన **సియా కుసలాని,** ఖీణాసవానం వసేన **సియా అబ్యాకతాని** . తత్థ సేక్ఖపుథుజ్జనా పటిపత్తిపూరణత్థం, ఖీణాసవా ఫాసువిహారత్థం ధుతఙ్గాని పరిహరన్తి. **అకుసలమ్పి ధుతఙ్గన్తి** అకుసలచిత్తేనాపి ధుతఙ్గసేవనా అత్థీతి అధిప్పాయో. తం న యుత్తం, యేన అకుసలచిత్తేన పబ్బజితస్స ఆరఞ్ఞికత్తం, తం ధుతఙ్గం నామ న హోతి. కస్మా? లక్ఖణాభావతో. యం హిదం కిలేసానం ధుననతో ధుతస్స పుగ్గలస్స, ఞాణస్స, చేతనాయ వా అఙ్గత్తం, న తం అకుసలధమ్మేసు సమ్భవతి. తస్మా అరఞ్ఞవాసాదిమత్తేన ఆరఞ్ఞికాదయో తావ హోన్తు, ఆరఞ్ఞికఙ్గాదీని పన న హోన్తీతి ఇమమత్థం దస్సేతుం **"న మయ"**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఇమానీతి** ధుతఙ్గాని. **వుత్తం** హేట్ఠా వచనత్థనిద్దేసే. **న చ అకుసలేన కోచి ధుతో నామ హోతి,** కిలేసానం ధుననట్ఠేనాతి అధిప్పాయో. **యస్స** భిక్ఖునో **ఏతాని** సమాదానాని **అఙ్గాని,** ఏతేన పఠమేనాపి అత్థవికప్పేన "నత్థి అకుసలం ధుతఙ్గ"న్తి దస్సేతి. **న చ అకుసలం కిఞ్చి ధునాతీతి** అకుసలం కిఞ్చి పాపం న చ ధునాతి ఏవ అప్పటిపక్ఖతో. **యేసం** సమాదానానం **తం** అకుసలం ఞాణం వియ అఙ్గన్తి కత్వా తాని **ధుతఙ్గానీతి వుచ్చేయ్యుం**. ఇమినా దుతియేనాపి అత్థవికప్పేన "నత్థి అకుసలం ధుతఙ్గ"న్తి దస్సేతి. **నాపి అకుసలన్తిఆది** తతియఅత్థవికప్పవసేన యోజనా. **తస్మాతిఆది** వుత్తస్సేవత్థస్స నిగమనం.

యేసన్తి అభయగిరివాసికే సన్ధాయాహ. తే హి ధుతఙ్గం నామ పఞ్ఞత్తీతి వదన్తి. తథా సతి తస్స పరమత్థతో అవిజ్జమానత్తా కిలేసానం ధుననట్ఠోపి న సియా, సమాదాతబ్బతా చాతి తేసం వచనం పాళియా విరుజ్ఝతీతి దస్సేతుం

‘‘**కుసలత్తికవినిముత్త**’’న్తిఆది వుత్తం. **తస్మా**తి యస్మా పఞ్ఞత్తిపక్ఖే ఏతే దోసా దున్నివారా, తస్మా **తం** తేసం వచనం **న గహేతబ్బం**, వుత్తనయో చేతనాపక్ఖోయేవ గహేతబ్బోతి అత్థో. యస్మా ఏతే ధుతగుణా కుసలత్తికే పరమతతియపదసఙ్గహితా, తస్మా సియా సుఖాయ వేదనాయ సమ్పయుత్తా, సియా అదుక్ఖమసుఖాయ వేదనాయ సమ్పయుత్తా, సియా విపాకధమ్మధమ్మా, సియా నేవవిపాకనవిపాకధమ్మధమ్మా, సియా అనుపాదిన్నుపాదానియా, సియా అసంకిలిట్ఠసంకిలేసికాతి ఏవం సేసతికదుకపదేహిపి నేసం యథారహం సఙ్గహో విభావేతబ్బో.

కామం సబ్బోపి అరహా ధుతకిలేసో, ఇధ పన ధుతఙ్గసేవనాముఖేన కిలేసే విధునిత్వా ఠితో ఖీణాసవో ‘‘**ధుతకిలేసో పుగ్గలో**’’తి అధిప్పేతో. తథా సబ్బోపి అరియమగ్గో నిప్పరియాయేన **కిలేసధుననో ధమ్మో**, విసేసతో అగ్గమగ్గో. పరియాయేన పన విపస్సనాఞాణాది. హేట్ఠిమపరిచ్ఛేదేన ధుతఙ్గచేతనాసమ్పయుత్తఞాణం దట్ఠబ్బం. ఏవం ధుతం దస్సేత్వా ధుతవాదే దస్సేతబ్బే యస్మా ధుతవాదభేదేన ధుతో వియ ధుతభేదేన ధుతవాదోపి దువిధో, తస్మా తేసం, తదుభయపటిక్ఖేపస్స చ వసేన చతుక్కమేత్థ సమ్భవతీతి తం దస్సేతుం ‘‘**అత్థి ధుతో**’’తిఆది వుత్తం.

తయిదన్తి నిపాతో, తస్స “సో అయ”న్తి అత్థో. **ధుతధమ్మా నామా**తి ధుతఙ్గసేవనాయ పటిపక్ఖభూతానం పాపధమ్మానం ధుననవసేన పవత్తియా “ధుతో”తి లద్ధనామాయ ధుతఙ్గచేతనాయ ఉపకారకా ధమ్మాతి కత్వా ధుతధమ్మా నామ. అసమ్పత్తసమ్పత్తేసు పచ్చయేసు అలుబ్భనాకారేన పవత్తనతో **అప్పిచ్ఛతా సన్తుట్ఠితా** చ అత్థతో అలోభో. పచ్చయగేధాదిహేతుకానం లోలతాదీనం సంకిలేసానం సమ్మదేవ లిఖనతో ఛేదనతో గణసఙ్గణికాదిభేదతో సంసగ్గతో చిత్తస్స వివేచనతో **సల్లేఖతా పవివేకతా** చ అలోభో అమోహోతి ఇమేసు **ద్వీసు ధమ్మేసు అనుపతన్తి** తదన్తోగధా తప్పరియాపన్నా హోన్తి, తదుభయస్సేవ పవత్తివిసేసభావతో. ఇమేహి కుసలధమ్మేహి అత్థి ఇదమత్థీ, యేన ఞాణేన పబ్బజితేన నామ పంసుకూలికఙ్గాదీసు పతిట్ఠితేన భవితబ్బన్తి యథానుసిట్ఠం ధుతగుణే సమాదియతి చేవ పరిహరతి చ, తం ఞాణం ఇదమత్థితా. తేనాహ ‘‘**ఇదమత్థితా ఞాణమేవా**’’తి. **పటిక్ఖేపవత్థూసూ**తి గహపతిచీవరాదీసు తేహి తేహి ధుతఙ్గేహి పటిక్ఖిపితబ్బవత్థూసు. **లోభన్తి** తణ్హం. **తేస్వేవ వా**తి పటిక్ఖేపవత్థూసు ఏవ. **ఆదీనవపటిచ్ఛాదకన్తి** ఆరక్ఖదుక్ఖపరాధీనవుత్తిచోరభయాదిఆదీనవపటిచ్ఛాదకం. **అనుఞ్ఞాతానన్తి** సత్థారా నిచ్ఛన్దరాగపరిభోగవసేన అనుఞ్ఞాతానం సుఖసమ్ఫస్సఅత్థరణపావురణాదీనం. **పటిసేవనముఖేనా**తి పటిసేవనద్వారేన, తేన లేసేనాతి అత్థో. **అతిసల్లేఖముఖేనా**తి అతివియ సల్లేఖపటిపత్తిముఖేన, ఉక్కట్ఠస్స వత్తనకానమ్పి పటిక్ఖిపనవసేనాతి అత్థో.

సుఖుమకరణసన్నిస్సయో రాగో దుక్ఖాయ పటిపత్తియా పతిట్ఠం న లభతీతి ఆహ ‘‘**దుక్ఖాపటిపదఞ్చ నిస్సాయ రాగో వూపసమ్మతీ**’’తి. సల్లేఖో నామ సమ్పజానస్స హోతి, సతిసమ్పజఞ్ఞే మోహో అపతిట్ఠోవ అప్పమాదసమ్భవతోతి వుత్తం ‘‘**సల్లేఖం నిస్సాయ అప్పమత్తస్స మోహో పహీయతీ**’’తి. **ఏత్థా**తి ఏతేసు ధుతఙ్గేసు. **తత్థా**తి అరఞ్ఞరుక్ఖమూలేసు.

సీసఙ్గానీతి సీసభూతాని అఙ్గాని, పరేసమ్పి కేసఞ్చి నానన్తరికతాయ, సుకరతాయ చ సఙ్గణ్హనతో ఉత్తమఙ్గానీతి అత్థో. **అసమ్భిన్నఙ్గానీ**తి కేహిచి సమ్భేదరహితాని, విసుంయేవ అఙ్గానీతి వుత్తం హోతి. **కమ్మట్ఠానం వడ్ఢతి** రాగచరితస్స మోహచరితస్స దోసచరితస్సాపి, తం ఏకచ్చం **ధుతఙ్గం సేవన్తస్సా**తి అధిప్పాయో. **హాయతి** కమ్మట్ఠానం సుకుమారభావేనలూఖపటిపత్తిం అసహన్తస్స. **వడ్ఢతేవ** మహాపురిసజాతికస్సాతి అధిప్పాయో. **న వడ్ఢతి** కమ్మట్ఠానం ఉపనిస్సయరహితస్స. **ఏకమేవ హి ధుతఙ్గం** యథా కిలేసధుననట్ఠేన, ఏవం చేతనాసభావత్తా. తేనాహ ‘‘**సమాదానచేతనా**’’తి.

తేరసాపి ధుతఙ్గాని సమాదాయ పరిహరన్తానం పుగ్గలానం వసేన ''**ద్వాచత్తాలీస హోన్తీ**''తి వత్వా భిక్ఖూనం తేరసన్నమ్పి పరిహరణస్స ఏకజ్ఝంయేవ సమ్భవం దస్సేతుం ''**సచే హీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ ''**ఏకప్పహారేన సబ్బధుతఙ్గాని పరిభుఞ్జితుం సక్కోతీ**''తి వుత్తం. కథం అబ్భోకాసే విహరన్తస్స రుక్ఖమూలికఙ్గం? "ఛన్నం పటిక్ఖిపామి, రుక్ఖమూలికఙ్గం సమాదియామీ"తి (విసుద్ధి. ౧.౩౨) వచనతో ఛన్నే అరుణం ఉట్ఠాపితమత్తే ధుతఙ్గం భిజ్జతి, న అబ్భోకాసే, తస్మా భేదహేతునో అభావేన తమ్పి అరోగమేవ. తథా సేనాసనలోలుప్పస్స అభావేన యథాసన్థతికఙ్గన్తి దట్ఠబ్బం. **ఆరఞ్ఞికఙ్గం** గణమ్హా **ఓహీయనసిక్ఖాపదేన** (పాచి. ౬౯౧-౬౯౨) పటిక్ఖిత్తం, **ఖలుపచ్ఛాభత్తికఙ్గం** అనతిరిత్తభోజనసిక్ఖాపదేన (పాచి. ౨౩౮-౨౪౦). పవారితాయ హి భిక్ఖునియా అతిరిత్తం కత్వా భుఞ్జితుం న లబ్భతి. కప్పియే చ వత్థుస్మిం లోలతాపహానాయ ధుతఙ్గసమాదానం, న అకప్పియే, సిక్ఖాపదేనేవ పటిక్ఖిత్తత్తా. **అట్ఠేవ హోన్తి** భిక్ఖునియా సంకచ్చికచీవరాదీహి సద్ధిం పఞ్చపి తిచీవరసఙ్ఖమేవ గచ్ఛన్తీతి కత్వా. **యథావుత్తేసూతి** భిక్ఖూనం వుత్తేసు తేరససు తిచీవరాధిట్ఠానవినయకమ్మాభావతో ఠపేత్వా **తేచీవరికఙ్గం ద్వాదస సామణేరానం. సత్తాతి** భిక్ఖునీనం వుత్తేసు అట్ఠసు ఏకం పహాయ సత్త తిచీవరాధిట్ఠానవినయకమ్మాభావతో. "ఠపేత్వా తేచీవరికఙ్గ"న్తి హి ఇమం అనువత్తమానమేవ కత్వా ''**సత్త సిక్ఖమానసామణేరీన**''న్తి వుత్తం. **పతిరూపానీ**తి ఉపాసకభావస్స అనుచ్ఛవికాని.

ధుతఙ్గనిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి దుతియపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

౩. కమ్మట్ఠానగ్గహణనిద్దేసవణ్ణనా

౩౮. **అప్పిచ్ఛతాదీహీ**తి అప్పిచ్ఛతాసన్తుట్ఠిసల్లేఖపవివేకాపచయవీరియారమ్భాదీహి. **పరియోదాతే**తి సువిసుద్ధే నిరుపక్కిలేసే. **ఇమస్మిం సీలే**తి యథావుత్తే చతుపారిసుద్ధిసీలే. "చిత్తం భావయ"న్తి ఇమమేవ దేసనం సన్ధాయాహ "**అతిసఙ్ఖేపదేసితత్తా**"తి. **కో సమాధీ**తి సరూపపుచ్ఛా. **కేనట్ఠేన సమాధీ**తి కేన అత్థేన సమాధీతి వుచ్చతి, "సమాధీ"తి పదం కం అభిధేయ్యత్థం నిస్సాయ పవత్తన్తి అత్థో. **కతివిధో**తి పభేదపుచ్ఛా.

"కో సమాధీ"తి కామఞ్చాయం సరూపపుచ్ఛా, విభాగవన్తానం పన సరూపవిభావనం విభాగదస్సనముఖేనేవ హోతీతి విభాగో తావ అనవసేసతో దస్సేతబ్బో. తందస్సనే చ అయమాదీనవోతి దస్సేతుం "**సమాధి బహువిధో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **బహువిధో**తి కుసలాదివసేన అనేకవిధో. **నానప్పకారకో**తి ఆలమ్బనమనసికారఛన్దపణిధిఅధిమోక్ఖఅభినీహారసఞ్ఞానానత్తాదినానప్పకారో. **న సాధేయ్యా**తి లోకియసమాధిస్స భావనా ఇధ అధిప్పేతత్థో, తఞ్చ న సాధేయ్య. ఝానవిమోక్ఖాదీసు హి సమాధిం ఉద్ధరిత్వా తస్స లబ్భమానేహి విభాగేహి విస్సజ్జనే కరియమానే **ఝానవిభఙ్గాదీసు** (విభ. ౨౫౮ ఆదయో) ఆగతో సబ్బో సమాధిపభేదో విస్సజ్జేతబ్బో సియా. తథా చ సతి య్వాయం లోకియసమాధిస్స భావనావిధి అధిప్పేతో, తస్స విస్సజ్జనాయ ఓకాసోవ న భవేయ్య. కిఞ్చ యేనస్స తికచతుక్కఝానికేన హీనాదిభేదభిన్నేన పవత్తివిభాగేన బ్రహ్మపారిసజ్జాదివసేన నవవిధో, పఞ్చమజ్ఝానికేన వేహప్ఫలాదివసేన దసవిధో వా ఏకాదసవిధో వా భవప్పభేదో నిప్ఫజ్జతి. స్వాస్స పవత్తివిభాగో అయం నోతి నిద్ధారేత్వా వుచ్చమానో విక్ఖేపాయ సియా, యథా తం అవిసయే. తేనాహ "**ఉత్తరి చ విక్ఖేపాయ సంవత్తేయ్యా**"తి. **కుసలచిత్తేకగ్గతా**తి **కుసలా** అనవజ్జసుఖవిపాకలక్ఖణా **చిత్తేకగ్గతా**.

చిత్తచేతసికానం సమం అవిసారవసేన సమ్పిణ్డేన్తస్స వియ ఆధానం **సమాధానం**. అవిసారలక్ఖణో హి సమాధి, సమ్పిణ్డనరసో చ. సమ్మా అవిక్ఖిపనవసేన ఆధానం సమాధానం. అవిక్ఖేపలక్ఖణో వా హి సమాధి, విక్ఖేపవిద్ధంసనరసో చాతి. స్వాయం యస్మా ఏకారమ్మణే చిత్తస్స ఠితిహేతు, తస్మా "**ఠపనన్తి వుత్తం హోతీ**"తి ఆహ. తథా హేస "చిత్తస్స ఠితి సణ్ఠితి అవట్ఠితీ"తి (ధ॰ స॰ ౧౫) నిద్దిట్ఠో. ఏకారమ్మణగ్గహణఞ్చేత్థ సమాధిస్స సన్తానట్ఠితిభావదస్సనత్థం. తథా హిస్స **అట్ఠకథాయం** దీపచ్చిట్ఠితి నిదస్సితా. **అనుభావేనా**తి బలేన, పచ్చయభావేనాతి అత్థో. **అవిక్ఖిపమానా**తి న విక్ఖిపమానా వూపసమమానా. ఉపసమపచ్చుపట్ఠానో హి సమాధి. ఏతేనస్స విక్ఖేపపటిపక్ఖతం దస్సేతి. **అవిప్పకిణ్ణా**తి అవిసటా. ఏతేన అవిసారలక్ఖణతం.

సయం న విక్ఖిపతి, సమ్పయుత్తా వా న విక్ఖిపన్తి ఏతేనాతి అవిక్ఖేపో, సో లక్ఖణం ఏతస్సాతి **అవిక్ఖేపలక్ఖణో**. విక్ఖేపం విద్ధంసేతి, తథా వా సమ్పజ్జతీతి **విక్ఖేపవిద్ధంసనరసో**. ఉద్ధచ్చే అవికమ్పనవసేన పచ్చుపతిట్ఠతి, సమ్పయుత్తానం వా తం పచ్చుపట్ఠపేతీతి **అవికమ్పనపచ్చుపట్ఠానో. సుఖన్తి** నిరామిసం సుఖం దట్ఠబ్బం.

౩౯. అవిక్ఖేపలక్ఖణం నామ సమాధిస్స ఆవేణికో సభావో, న తేనస్స కోచి విభాగో లబ్భతీతి ఆహ "**అవిక్ఖేపలక్ఖణేన తావ ఏకవిధో**"తి. సమ్పయుత్తధమ్మే ఆరమ్మణే అప్పేన్తో వియ పవత్తతీతి వితక్కో **అప్పనా**. తథా హి సో "అప్పనా బ్యప్పనా"తి (ధ॰ స॰ ౭) నిద్దిట్ఠో. తప్పముఖతావసేన పన సబ్బస్మిం మహగ్గతానుత్తరే ఝానధమ్మే "అప్పనా"తి **అట్ఠకథావోహారో**. తథా

తస్స అనుప్పత్తిట్ఠానభూతే పరిత్తఝానే ఉపచారవోహారో. గామాదీనం సమీపట్ఠానే గాముపచారాదిసమఞ్ఞా వియాతి ఆహ ''**ఉపచారప్పనావసేన దువిధో**''తి. ఇధ పన సమాధివసేన వేదితబ్బం. లుజ్జనపలుజ్జనట్ఠేన లోకోతి వుచ్చతి వట్టం, తప్పరియాపన్నతాయ లోకే నియుత్తో, తత్థ వా విదితోతి **లోకియో**. తత్థ అపరియాపన్నతాయ లోకతో ఉత్తరో ఉత్తిణ్ణోతి **లోకుత్తరో**. కామఞ్చేత్థ లోకియసమాధి భావేతబ్బభావేన గయ్హతి, ఉభయం పన ఏకజ్ఝం గహేత్వా తతో ఇతరం నిద్ధారేతుం ''**లోకియలోకుత్తరవసేన దువిధో**''తి వుత్తం. **సప్పీతికనిప్పీతికవసేనాతి** సహ పీతియా వత్తతీతి సప్పీతికో, పీతిసమ్పయుత్తో. నత్థి ఏతస్స పీతీతి నిప్పీతికో, పీతివిప్పయుత్తో. తేసం వసేన. సుఖేన సహ ఏకుప్పాదాదిభావం గతోతి **సుఖసహగతో** , సుఖసమ్పయుత్తోతి అత్థో. **ఉపేక్ఖాసహగతే**పి ఏసేవ నయో. **ఉపేక్ఖా**తి చేత్థ అదుక్ఖమసుఖవేదనా అధిప్పేతా. సా హి సుఖదుక్ఖాకారపవత్తిం ఉపేక్ఖతి మజ్ఝత్తాకారసణ్ఠితత్తా. సుఖసహగత-పదేన చేత్థ సప్పీతికో, నిప్పీతికేకదేసో చ సఙ్గహితో, ఉపేక్ఖాసహగత-పదేన పన నిప్పీతికేకదేసోవాతి అయమేతేసం పదానం విసేసో.

సభావతో, పచ్చయతో, ఫలతో చ మజ్ఝిమపణీతేహి నిహీనో, తేసం వా గుణేహి పరిహీనోతి **హీనో,** అత్తనో పచ్చయేహి పధానభావం నీతో **పణీతో,** ఉభిన్నం మజ్ఝే భవో **మజ్ఝిమో**. సమ్పయోగవసేన పవత్తమానేన సహ వితక్కేన సవితక్కో, సహ విచారేన సవిచారో, సవితక్కో చ సో సవిచారో చాతి **సవితక్కసవిచారో. ఆది**-సద్దేన అవితక్కవిచారమత్తో, అవితక్కావిచారో చ గహితో. తత్థ విచారతో ఉత్తరి వితక్కేన సమ్పయోగాభావతో అవితక్కో చ సో విచారమత్తో చాతి **అవితక్కవిచారమత్తో**. విసేసనివత్తిఅత్థో వా **మత్త**-సద్దో. సవితక్కసవిచారో హి సమాధి వితక్కవిసిట్ఠేన విచారేన సవిచారో, అయం పన విచారమత్తేన వితక్కసఙ్ఖాతవిసేసరహితేన, తస్మా అవితక్కవిచారమత్తో. అథ వా భావనాయ పహీనత్తా వితక్కాభావేనాయం విచారమత్తో, న విచారతో అఞ్ఞస్స అత్తనో సమ్పయుత్తధమ్మస్స కస్సచి అభావాతి దస్సేతుం అవితక్క-వచనేన విచారమత్త-పదం విసేసేత్వా వుత్తం. ఉభయరహితో **అవితక్కావిచారో. పీతిసహగతాదివసేనా**తి పీతిసహగతసుఖసహగతఉపేక్ఖాసహగతవసేన. యదేత్థ వత్తబ్బం, తం సుఖసహగతదుకే వుత్తనయమేవ. పటిపక్ఖేహి సమన్తతో ఖణ్డితత్తా **పరిత్తో**. పరిత్తన్తి వా అప్పమత్తకం వుచ్చతి, అయమ్పి అప్పానుభావతాయ పరిత్తో వియాతి **పరిత్తో**. కిలేసవిక్ఖమ్భనతో, విపులఫలతో, దీఘసన్తానతో చ మహన్తభావం గతో, మహన్తేహి వా ఉళారచ్ఛన్దాదీహి గతో పటిపన్నోతి **మహగ్గతో**. ఆరమ్మణకరణవసేనాపి నత్థి ఏతస్స పమాణకరధమ్మా, తేసం వా పటిపక్ఖోతి **అప్పమాణో**.

పటిపజ్జతి ఝానం ఏతాయాతి పటిపదా, పుబ్బభాగభావనా. దుక్ఖా కిచ్ఛా పటిపదా ఏతస్సాతి **దుక్ఖాపటిపదో**. పకతిపఞ్ఞాయ అభివిసిట్ఠత్తా అభిఞ్ఞా నామ అప్పనావహా భావనాపఞ్ఞా, దన్ధా మన్దా అభిఞ్ఞా ఏతస్సాతి **దన్ధాభిఞ్ఞో**. దుక్ఖాపటిపదో చ సో దన్ధాభిఞ్ఞో చాతి **దుక్ఖాపటిపదాదన్ధాభిఞ్ఞో** , సమాధి. తదాదివసేన. **చతుఝానఙ్గవసేనా**తి చతున్నం ఝానానం అఙ్గభావవసేన, చతుక్కనయవసేన చేతం వుత్తం. **హానభాగియాదివసేనా**తి హానకోట్ఠాసికాదివసేన.

సమాధిఏకకదుకవణ్ణనా

ఛన్నం అనుస్సతిట్ఠానానన్తి బుద్ధానుస్సతిఆదీనం ఛన్నం అనుస్సతికమ్మట్ఠానానం. **ఇమేసం వసేనా**తి ఇమేసం దసన్నం కమ్మట్ఠానానం వసేన. "పుబ్బభాగే ఏకగ్గతా"తి ఇమినా అప్పనాయ ఉపకారకనానావజ్జనుపచారస్సపి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో, న ఏకావజ్జనస్సేవ. **అప్పనాసమాధీన**న్తి ఉపకత్తబ్బఉపకారకసమ్బన్ధే సామివచనం "పురిసస్స అత్థో"తిఆదీసు వియ. **పరికమ్మ**న్తి గోత్రభు. అపరిత్తో సమాధీతి దస్సేతుం ''**పఠమస్స ఝానస్సా**''తిఆది వుత్తం.

తీసు భూమీసూతి కామరూపారూపభూమీసు. కుసలచిత్తేకగ్గతాయ అధిప్పేతత్తా "**అరియమగ్గసమ్పయుత్తా**"తి వుత్తం. **సియా సప్పీతికో, సియా నిప్పీతికో**తి అనియమవచనం ఉపచారసమాధిసామఞ్ఞేన సబ్బేసమ్పి వా ఝానానం నానావజ్జనవీథియం ఉపచారసమాధి సియా సప్పీతికో, సియా నిప్పీతికో. ఏకావజ్జనవీథియం పన ఆదితో దుకతికజ్ఝానానం ఉపచారసమాధి సప్పీతికోవ, ఇతరేసం నిప్పీతికోవ, విసభాగవేదనస్స చిత్తస్స ఆసేవనపచ్చయతాభావతో, ఏకవీథియం వేదనాపరివత్తనాభావతో చ. **సియా సుఖసహగతో, సియా ఉపేక్ఖాసహగతో**తి ఏత్థాపి వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. తత్థ పన "దుకతికజ్ఝానాన"న్తి వుత్తం, ఇధ "తికచతుక్కజ్ఝానాన"న్తి వత్తబ్బం.

సమాధితికవణ్ణనా

పటిలద్ధమత్తోతి అధిగతమత్తో అనాసేవితో అబహులీకతో. సో హి పరిదుబ్బలభావేన హీనో హోతి. **నాతిసుభావితో**తి అతివియ పగుణభావం అపాపితో. **సుభావితో**తి సుట్ఠు భావితో సమ్మదేవ పగుణతం ఉపనీతో. తేనాహ "**వసిప్పత్తో**"తి. ఛన్దాదీనం హీనతాదివసేనాపి ఇమేసం హీనాదితా వేదితబ్బా. తథా హి ఉళారపుఞ్ఞఫలకామతావసేన పవత్తితో **హీనో,** లోకియాభిఞ్ఞాసమ్పాదనాయ పవత్తితో **మజ్ఝిమో,** వివేకకామతాయ అరియభావే ఠితేన పవత్తితో **పణీతో** . అత్తహితాయ భవసమ్పత్తిఅత్థం పవత్తితో వా **హీనో,** కేవలం అలోభజ్ఝాసయేన పవత్తితో **మజ్ఝిమో,** పరహితాయ పవత్తితో **పణీతో**. వట్టజ్ఝాసయేన వా పవత్తితో **హీనో,** వివేకజ్ఝాసయేన పవత్తితో **మజ్ఝిమో,** వివట్టజ్ఝాసయేన లోకుత్తరపాదకత్థం పవత్తితో **పణీతో**.

సద్ధిం ఉపచారసమాధినాతి సబ్బేసమ్పి ఝానానం ఉపచారసమాధినా సహ. **వితక్కమత్తేయేవ ఆదీనవం దిస్వా**తి వితక్కేయేవ ఓళారికతో ఉపట్ఠహన్తే "చిత్తస్స ఖోభకరధమ్మో అయ"న్తి ఆదీనవం దిస్వా విచారఞ్చ సన్తతో మనసి కరిత్వా. తేనాహ "**విచారే అదిస్వా**"తి. **తం సన్ధాయా**తి తం ఏవం పటిలద్ధం సమాధిం సన్ధాయ. **ఏతం** "అవితక్కవిచారమత్తో సమాధీ"తి దుతియపదం **వుత్తం. తీసూ**తి ఆదితో తీసు.

తేస్వేవాతి తేసు ఏవ చతుక్కపఞ్చకనయేసు. **తతియే చతుత్థే**తి చతుక్కనయే తతియే, పఞ్చకనయే చతుత్థేతి యోజేతబ్బం. **అవసానే**తి ద్వీసుపి నయేసు పరియోసానజ్ఝానే. యథాక్కమం చతుత్థే, పఞ్చమే వా. **పీతిసుఖసహగతో వా**తి ఏత్థాపి హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. ఏత్థ చ సతిపి పీతిసహగతస్సాపి సమాధిస్స సుఖసహగతత్తే తీణిపి పదాని అసఙ్కరతో దస్సేతుం నిప్పీతికసుఖతో సప్పీతికసుఖస్స విసేసదస్సనత్థం సత్థు పీతితికదేసనాతి నిప్పీతికస్సేవ సుఖస్స వసేన సుఖసహగతో సమాధి గహితోతి దట్ఠబ్బో.

ఉపచారభూమియన్తి ఉపచారజ్ఝానసమ్పయుత్తచిత్తుప్పాదే. చిత్తుప్పాదో హి సహజాతధమ్మానం ఉప్పత్తిట్ఠానతాయ "భూమీ"తి వుచ్చతి "సుఖభూమియం కామావచరే"తిఆదీసు (ధ॰ స॰ ౯౮౮) వియ. **పరిత్తో సమాధి** కామావచరభావతో.

సమాధిచతుక్కవణ్ణనా

పఠమసమన్నాహారో భావనం ఆరభన్తస్స "పథవీ పథవీ"తిఆదినా కమ్మట్ఠానే పఠమాభినిపాతో. **తస్స తస్స ఝానస్స ఉపచార**న్తి నీవరణవితక్కవిచారనికన్తిఆదీనం వూపసమే థిరభూతం కామావచరజ్ఝానం. "యావ అప్పనా"తి ఇమినా పుబ్బభాగపఞ్ఞాయ ఏవ అభిఞ్ఞాభావో వుత్తో వియ దిస్సతీతి వదన్తి . అప్పనాపఞ్ఞా పన **అభిఞ్ఞావ**. యదగ్గేన హి

పుబ్బభాగపఞ్ఞాయ దన్ధసీఘతా, తదగ్గేన అప్పనాపఞ్ఞాయపీతి. **సముదాచారగహణతాయాతి** సముదాచారస్స గహణభావేన, పవత్తిబాహుల్లతోతి అత్థో. **అసుఖాసేవనాతి** కసిరభావనా.

పలిబోధుపచ్ఛేదాదీనీతి ఆది-సద్దేన భావనావిధానాపరిహాపనాదిం సఙ్గణ్హాతి. **అసప్పాయసేవీతి** ఉపచారాధిగమతో పుబ్బే అసప్పాయసేవితాయ **దుక్ఖా పటిపదా**. పచ్ఛా అసప్పాయసేవితాయ **దన్ధా అభిఞ్ఞా హోతి. సప్పాయసేవినోతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **పుబ్బభాగేతి** ఉపచారజ్ఝానాధిగమతో ఓరభాగే. **అపరభాగేతి** తతో ఉద్ధం. **తస్స వోమిస్సకతాతి** యో పుబ్బభాగే అసప్పాయం సేవిత్వా అపరభాగే సప్పాయసేవీ, తస్స దుక్ఖా పటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా. ఇతరస్స సుఖా పటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా హోతి. ఏవం పఠమచతుత్థానం వోమిస్సకతాయ దుతియతతియాతి అత్థో. అకతపలిబోధుపచ్ఛేదస్స సపరిపన్థతాయ పటిపదా దుక్ఖా హోతి, ఇతరస్స సుఖా. అసమ్పాదితఅప్పనాకోసల్లస్స ఞాణస్స అవిసదతాయ **దన్ధా అభిఞ్ఞా హోతి,** విసదతాయ **ఖిప్పా అభిఞ్ఞా.**

తణ్హాఅవిజ్జావసేనాతి తణ్హాఅవిజ్జానం అభిభవానభిభవవసేన. **సమథవిపస్సనాధికారవసేనాతి** సమథవిపస్సనాసు అసతో, సతో చ అధికారస్స వసేన. తణ్హాయ సమాధిస్స ఉజుపటిపక్ఖత్తా సా సమథపటిపదాయ పరిపన్థినీతి ఆహ "**తణ్హాభిభూతస్స హి దుక్ఖా పటిపదా హోతీ**"తి. అభిభవో చస్సా ఇతరకిలేసేహి అధికతాయ **అనభిభూతస్స** తణ్హాయాతి అధికారతో వేదితబ్బం. తథా అవిజ్జా పఞ్ఞాయ ఉజుపటిపక్ఖాతి తదభిభూతస్స దన్ధాభిఞ్ఞతా వుత్తా. **అకతాధికారోతి** భవన్తరే అకతపరిచయో యథా పగుణం కత్వా విస్సట్ఠగన్థో అప్పమత్తకేన పయోగేన సుప్పవత్తి వాచుగ్గతోవ హోతి, ఏవం పుబ్బే కతపరిచయస్స భావనా అప్పకసిరేనేవ ఇజ్ఝతీతి ఆహ "**కతాధికారస్స సుఖా**"తి. స్వాయం అకతో, కతో చ అధికారో సమథనిస్సితో పటిపదాయం వుత్తో సమాధిప్పధానత్తా పటిపదాయ. విపస్సనానిస్సితో అభిఞ్ఞాయం ఞాణప్పధానత్తా అప్పనాయ. **కిలేసిన్ద్రియవసేనాతి** తిక్ఖాతిక్ఖానం కిలేసిన్ద్రియానం వసేన. తేనాహ "**తిబ్బకిలేసస్సా**"తిఆది . తత్థ **కిలేసా** కామచ్ఛన్దాదయో, **ఇన్ద్రియాని** సద్ధాదీని.

యథావుత్తా పటిపదాభిఞ్ఞా పుగ్గలాధిట్ఠానాతి ధమ్మనిద్దేసమ్పి పుగ్గలాధిట్ఠానముఖేన దస్సేతుం "**యో పుగ్గలో**"తిఆది వుత్తం. **అప్పగుణోతి** న సుభావితో వసీభావం అపాపితో. తేనాహ "**ఉపరిఝానస్స పచ్చయో భవితుం న సక్కోతీ**"తి. **అయం పరిత్తోతి** అయం సమాధి అప్పానుభావతాయ పరిత్తో. **అవడ్ఢితేతి** ఏకఙ్గులద్వఙ్గులమత్తమ్పి న వడ్ఢితే యథాఉపట్ఠితే ఆరమ్మణే. ఏకఙ్గులమత్తమ్పి హి వడ్ఢితం అప్పమాణమేవాతి వదన్తి. "పగుణో సుభావితో"తి వత్వా "ఉపరిఝానస్స పచ్చయో భవితుం సక్కోతీ"తి ఇమినా యథా పగుణోపి ఉపరిఝానస్స పచ్చయో భవితుం అసక్కోన్తో సమాధి పరిత్తోయేవ హోతి, న అప్పమాణో, ఏవం ఞాణుత్తరస్స ఏకాసనేనేవ ఉపరిఝాననిబ్బత్తనేనాతి సుభావితోపి ఉపరిఝానస్స పచ్చయభావసఙ్ఖాతాయ సుభావితకిచ్చసిద్ధియా "**అప్పమాణో**"త్వేవ వుచ్చతి. అపరే పన సచే సుభావితో పగుణో వసీభావం పత్తో ఉపరిఝానస్స పచ్చయో అహోన్తోపి అప్పమాణో ఏవ, పమాణకరానం రాగాదిపటిపక్ఖానం సువిదూరభావతోతి వదన్తి. **వుత్తలక్ఖణవోమిస్సతాయాతి** యో అప్పగుణో ఉపరిఝానస్స పచ్చయో భవితుం న సక్కోతి, వడ్ఢితే ఆరమ్మణే పవత్తో, అయం పరిత్తో అప్పమాణారమ్మణో. యో పన పగుణో ఉపరిఝానస్స పచ్చయో భవితుం సక్కోతి, అవడ్ఢితే ఆరమ్మణే పవత్తో, అయం అప్పమాణో పరిత్తారమ్మణోతి ఏవం పఠమచతుత్థసమాధీనం వుత్తలక్ఖణస్స వోమిస్సకభావేన దుతియతతియసమాధిసఙ్గాహకో వోమిస్సకనయో వేదితబ్బో.

తతోతి తతో పఠమజ్ఝానతో ఉద్ధం. **విరత్తపీతికన్తి** అతిక్కన్తపీతికం వా జిగుచ్ఛితపీతికం వా. అవయవో సముదాయస్స అఙ్గన్తి వుచ్చతి, "సేనఙ్గం రథఙ్గ"న్తిఆదీసు వియాతి ఆహ "**చతున్నం ఝానానం అఙ్గభూతా చత్తారో సమాధీ**"తి.

హానం భజతీతి **హానభాగియో,** హానభాగో వా ఏతస్స అత్థీతి **హానభాగియో,** పరిహానకోట్ఠాసికోతి అత్థో. ఆలయస్స అపేక్ఖాయ అపరిచ్చజనతో ఠితిం భజతీతి **ఠితిభాగియో.** విసేసం భజతీతి **విసేసభాగియో. పచ్చనీకసముదాచారవసేనాతి** తస్స తస్స ఝానస్స పచ్చనీకానం నీవరణవితక్కవిచారాదీనం పవత్తివసేన. **తదనుధమ్మతాయాతి** తదనురూపభూతాయ సతియా. **సణ్ఠానవసేనాతి** సణ్ఠహనవసేన పతిట్ఠానవసేన. "సా పన తదస్సాదసఙ్ఖాతా, తదస్సాదసమ్పయుత్తక్ఖన్ధసఙ్ఖాతా వా మిచ్ఛాసతీ"తి **సమ్మోహవినోదనియం** (విభ॰ అట్ఠ॰ ౭౯౯) వుత్తం. తత్థ సాపేక్ఖస్స ఉపరి విసేసం నిబ్బత్తేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా అవిగతనికన్తికా తంతంపరిహరణసతీతిపి వత్తుం వట్టతి. ఏవఞ్చ కత్వా "సతియా వా నికన్తియా వా"తి వికప్పవచనఞ్చ యుత్తం హోతి. **విసేసాధిగమవసేనాతి** విసేసాధిగమస్స పచ్చయభావవసేన, విసేసం వా అధిగచ్ఛతి ఏతేనాతి విసేసాధిగమో, తస్స వసేన. **నిబ్బిదాసహగతసఞ్ఞామనసికారసముదాచారవసేనాతి** ఆదీనవదస్సనపుబ్బఙ్గమనిబ్బిన్దనఞాణసమ్పయుత్తసఞ్ఞాయ చ ఆభోగస్స చ పవత్తివసేన. **నిబ్బేధభాగియతాతి** సచ్చానం నిబ్బిజ్ఝనపక్ఖికతా విపస్సనాయ సంవత్తతీతి అత్థో.

కామసహగతాతి కామారమ్మణా, కామసఞ్ఞాహి వా వోకిణ్ణా. **అవితక్కసహగతాతి** "కథం ను ఖో మే అవితక్కం ఝానం భవేయ్యా"తి ఏవం అవితక్కారమ్మణా అవితక్కవిసయా. కామఞ్చాయం "పఠమస్స ఝానస్సా"తిఆదికో పాఠో పఞ్ఞావసేన ఆగతో, సమాధిస్సాపి పనేత్థ సఙ్గహో అత్థేవాతి ఉదాహరణస్స సాత్థకతం దస్సేతుం "**తాయ పన పఞ్ఞాయ సమ్పయుత్తా సమాధీపి చత్తారో హోన్తీ**"తి తేసం వసేన ఏవం వుత్తన్తి అత్థో.

భావనామయస్స సమాధిస్స ఇధాధిప్పేతత్తా ఉపచారేకగ్గతా "**కామావచరో సమాధీ**"తి వుత్తం. **అధిపతిం కరిత్వాతి** "ఛన్దవతో చే సమాధి హోతి, మయ్హమ్పి ఏవం హోతీ"తి ఛన్దం అధిపతిం, ఛన్దం ధురం జేట్ఠకం పుబ్బఙ్గమం కత్వా. **లభతి సమాధిన్తి** ఏవం యం సమాధిం లభతి, **అయం వుచ్చతి ఛన్దసమాధి,** ఛన్దాధిపతిసమాధీతి అత్థో. ఏవం వీరియసమాధిఆదయోపి వేదితబ్బా.

చతుక్కభేదేతి చతుక్కవసేన సమాధిప్పభేదనిద్దేసే. అఞ్ఞత్థ సమ్పయోగవసేన విచారేన సహ వత్తమానో వితక్కో పఞ్చకనయే దుతియజ్ఝానే వియోజితోపి న సుట్ఠు వియోజితోతి, తేన సద్ధింయేవ విచారసమతిక్కమం దస్సేతుం వుత్తం "**వితక్కవిచారాతిక్కమేన తతియ**"న్తి. ద్విధా భిన్దిత్వా చతుక్కభేదే వుత్తం దుతియం ఝానన్తి యోజనా. **పఞ్చఝానఙ్గవసేనాతి** పఞ్చన్నం ఝానానం అఙ్గభావవసేన సమాధిస్స పఞ్చవిధతా వేదితబ్బా.

౪౦. **విభఙ్గే**తి ఞాణవిభఙ్గే. తత్థ హి "ఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తీనం సంకిలేసవోదాన"న్తి, ఏత్థ "**సంకిలేస**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **హానభాగియో ధమ్మో**తి అపగుణేహి పఠమజ్ఝానాదీహి వుట్ఠితస్స సఞ్ఞామనసికారానం కామాదిఅనుపక్ఖన్దనం. **విసేసభాగియో ధమ్మో**తి పగుణేహి పఠమజ్ఝానాదీహి వుట్ఠితస్స సఞ్ఞామనసికారానం దుతియజ్ఝానాదిఅనుపక్ఖన్దనం. తేనాహ "**పఠమస్స ఝానస్స లాభి**"న్తిఆది. తస్సత్థో (విభ॰ అట్ఠ॰ ౮౨౮) – అపగుణస్స పఠమస్స ఝానస్స లాభీనం తతో వుట్ఠితం ఆరమ్మణవసేన కామసహగతా హుత్వా **సఞ్ఞామనసికారా సముదాచరన్తి** చోదేన్తి తుదన్తి, తస్స కామానుపక్ఖన్దానం సఞ్ఞామనసికారానం వసేన సా పఠమజ్ఝానపఞ్ఞా హాయతి, తస్మా **హానభాగినీ పఞ్ఞా. అవితక్కసహగతాతి** అవితక్కం

దుతియం ఝానం సన్తతో పణీతతో మనసి కరోతో ఆరమ్మణవసేన **అవితక్కసహగతా సముదాచరన్తి** పగుణపఠమజ్ఝానతో వుట్ఠితం దుతియజ్ఝానాధిగమత్థాయ చోదేన్తి తుదన్తి, తస్స దుతియజ్ఝానానుపక్ఖన్దానం సఞ్ఞామనసికారానం వసేన పఠమజ్ఝానపఞ్ఞా విసేసభూతస్స దుతియజ్ఝానస్స ఉప్పత్తియా పదట్ఠానతాయ **విసేసభాగినీ పఞ్ఞా**. తంసమ్పయుత్తో సమాధి ఇధాధిప్పేతో. **ఇమినా నయేనాతి** ఇమినా పఠమజ్ఝానే వుత్తేన విధినా దుతియజ్ఝానాదీసుపి హానభాగియధమ్మో, విసేసభాగియధమ్మో చ వేదితబ్బో.

దసపలిబోధవణ్ణనా

౪౧. అరియమగ్గసమ్పయుత్తోతి లోకుత్తరఅప్పమాణఅపరియాపన్నగ్గహణేన లోకియేహి అసాధారణతో, సప్పీతికాదిగ్గహణేన సాధారణతో చ అరియమగ్గసమ్పయుత్తో **సమాధి వుత్తో. భావితో హోతి** సఞ్ఞాయ సమ్పయుత్తత్తా. **తన్తి** అరియమగ్గసమాధిం. **విసున్తి** పఞ్ఞాభావనాయ విసుం కత్వా **న వదామ**.

కమ్మట్ఠానభావనం పరిబున్ధేతి ఉపరోధేతి పవత్తితుం న దేతీతి **పలిబోధో** ర-కారస్స ల-కారం కత్వా, పరిపన్థోతి అత్థో. **ఉపచ్ఛిన్దిత్వాతి** సమాపనేన, సఙ్గహణేన వా ఉపరున్ధిత్వా, అపలిబోధం కత్వాతి అత్థో.

ఆవసన్తి ఏత్థాతి **ఆవాసో**. పరిచ్ఛేదవసేన వేణియతి దిస్సతీతి పరివేణం. విహారే భిక్ఖూనం తం తం వసనట్ఠానం. **స్వాయం** ఆవాసో. **నవకమ్మాదీసూతి ఆది**-సద్దేన ఆవాసస్స తదఙ్గం అభివుద్ధికారణం సఙ్గణ్హాతి. **కారణేనాతి** "ఛాయూదకసమ్పన్నం సులభభిక్ఖ"న్తిఆదినా కారణేన. **అపేక్ఖవాతి** సాలయో.

తత్రాతి తస్మిం పలిబోధాభావే. **పాచీనఖణ్డరాజిన్తి** పురత్థిమదిసాయం పబ్బతఖణ్డానం అన్తరే వనరాజిట్ఠానం. "నామా"తి ఇమినా తస్స పదేసస్స అయం సమఞ్ఞాతి దస్సేతి. **పటిసామితమేవాతి** నిచ్చకాలం పటిసామేత్వావ విహారతో నిక్ఖమామీతి దస్సేతి. **ధాతునిధానట్ఠానన్తి** కాయబన్ధనధమ్మకరణన్హానసాటికఅక్ఖకధాతుసఙ్ఖాతానం పరిభోగసరీరధాతూనం నిదహితట్ఠానం. ఈదిసస్స అయం థేరో వియ అలగ్గచిత్తస్స. ఏతేన "భిక్ఖునా నామ ఆవాసే ఏవరూపేన భవితబ్బ"న్తి ఓవాదో దిన్నో హోతి. ఇతో పరేసుపి వత్థూసు ఏసేవ నయో.

కులన్తి కులగ్గహణేన కులమనుస్సానం గహణం గామగ్గహణేన గామవాసీనం వియ. **ఉపట్ఠాకకులమ్పీతి పి**-సద్దేన పగేవ ఞాతికులన్తి దస్సేతి. **ఉద్దేసత్థన్తి** ఉద్దిసాపనత్థం, పాఠం ఉద్దిసాపేత్వా సజ్ఝాయితున్తి అత్థో. **ఇధేవాతి** ఇమస్మింయేవ పదేసే, యత్థ కత్థచి విహారేతి అత్థో. **తం విహారన్తి** తం కోరణ్డకవిహారం.

ఉపగతోతి వస్సం ఉపగతో. **సదాతి** గతకాలతో పభుతి విసేసతో పవారితదివసతో పట్ఠాయ సబ్బదా దివసే దివసే. **పరిదేవమానాతి** తంతంవిలపనవసేన వివిధం పరిదేవన్తీ. **సబ్బం పవత్తిన్తి** అత్తనా తత్థ దిట్ఠకాలతో పట్ఠాయ పచ్ఛా సమాగమపరియోసానం దహరస్స సబ్బం పవత్తిం.

కాయసక్ఖిన్తి "పస్స ఇమ"న్తి ముఖపటిగ్గాహకం కత్వా. **రథవినీతపటిపదన్తి** దసకథావత్థుకిత్తనపుబ్బికం రథవినీతూపమాహి విభావితం **రథవినీతసుత్తే** (మ॰ ని॰ ౧.౨౫౨) ఆగతం సత్తవిసుద్ధిపటిపదం. **నాలకపటిపదన్తి**

“మోనేయ్యం తే ఉపఞ్ఞిస్స”న్తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౭౦౬) సత్థారా **నాలకత్థేరస్స** దేసితపటిపదం. **తువటకపటిపదన్తి** “మూలం పపఞ్చసఙ్ఖాయా”తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౯౨౨) భగవతా దేసితపటిపదం. తత్థ హి యథాక్కమం –

“న మునీ గామమాగమ్మ, కులేసు సహసా చరే;

ఘాసేసనం ఛిన్నకథో, న వాచం పయుతం భణే”. (సు॰ ని॰ ౭౧౬);

“గామే చ నాభిసజ్జేయ్య, లాభకమ్యా జనం న లపయేయ్యా”తి. (సు॰ ని॰ ౯౩౦) –

ఏవమాదికా పరమప్పిచ్ఛకథా ఆగతా. **చతుపచ్చయసన్తోసభావనారామతాదీపకన్తి** చీవరాదీసు చతూసు పచ్చయేసు సన్తోసస్స, భావనారామతాయ చ పకాసకం.

లబ్భతీతి **లాభో**. తేనాహ ‘‘**చత్తారో పచ్చయా**’’తి. **మహాపరివారేతి** విపులపరివారే. పిణ్డపాతం తావ దేన్తా బుద్ధపూజాపత్తచీవరాదీని తస్స పరివారాని కత్వా దేన్తి, తథా చీవరాదిదానేపి. **బాహుల్లికపిణ్డపాతికాతి** పిణ్డపాతికా హుత్వా పచ్చయబాహుల్లికా. **వదన్తీతి** పురిమదివసే భిక్ఖాయ ఆహిణ్డనకాలే యథాసుతం వదన్తి. **నిచ్చబ్యావటో** ఉపాసకాదీనం సఙ్గణ్హనే.

తస్సాతి గణస్స. **సోతి** గణపలిబోధో. **ఏవన్తి** ఇదాని వుచ్చమానాకారేన గణవాచకస్స పరియేసనమ్పి లహుకమేవ ఇచ్ఛితబ్బన్తి ఆహ ‘‘**యోజనతో పరం అగన్త్వా**’’తి. **అత్తనో కమ్మన్తి** సమణధమ్మమాహ.

కతాకతేతి కతే చ అకతే చ కమ్మే జాననవసేన **ఉస్సుక్కం ఆపజ్జితబ్బం, కతాకతేతి** వా అప్పకే చ మహన్తే చ కతే, యథా “ఫలాఫలే”తి. సచే బహుం అవసిట్ఠన్తి సమ్బన్ధో. **భారహారా** సఙ్ఘకిచ్చపరిణాయకా.

పబ్బజ్జాపేక్ఖోతి సీహళదీపే కిర కులదారకానం పబ్బజ్జా ఆవాహవివాహసదిసా, తస్మా తం పరిచ్ఛిన్నదివసం అతిక్కమేతుం న సక్కా. ‘‘**సచే తం అలభన్తో న సక్కోతి అధివాసేతు**’’న్తిఆదినా సమాపనేన పలిబోధుపచ్ఛేదో వుత్తో, బ్యతిరేకతో పన “సచే తం అలభన్తో సక్కోతి అధివాసేతుం, అరఞ్ఞం పవిసిత్వా సమణధమ్మోవ కాతబ్బో”తి అయమత్థో దస్సితోతి సఙ్గహణేన పలిబోధుపచ్ఛేదో వేదితబ్బో. ఏస నయో సేసేసుపి.

తథాతి యథా ఉపజ్ఝాయో గిలానో యావజీవం ఉపట్ఠాతబ్బో, తథా ఉపసమ్పాదితఅన్తేవాసికో అత్తనో కమ్మవాచం వత్వా ఉపసమ్పాదితో.

యో కోచి రోగోతి మూలభూతో, అనుబన్ధో వా అత్తనో ఉప్పన్నో. **అనమతగ్గేతి** అను అను అమతగ్గే అనాదిమతి.

“గన్థో”తి ఇమినా గన్థపలిబోధో ఇధ వుత్తోతి ఆహ ‘‘**పరియత్తిహరణ**’’న్తి. **సజ్ఝాయాదీహీతి** సజ్ఝాయధారణపరిచయపుచ్ఛాదీహి. **ఇతరస్సాతి** అబ్యావటస్స. యస్స గన్థధురం విస్సజ్జేత్వా రితస్సాపి గన్థో వత్తతేవ, న తస్స గన్థో పలిబోధో. యథా తమ్హి తమ్హి వత్థుమ్హి ఆగతత్థేరానం, నాపి సబ్బేన సబ్బం అగన్థపసుతస్స. **మజ్ఝిమపణ్ణాసకో ఆగచ్ఛతి,** సుత్తపదేసానం వారానఞ్చ సదిసతాయ బ్యాముయ్హనతో. **పున న ఓలోకేస్సామీతి** కమ్మట్ఠానం గహేత్వా గన్థధురం విస్సజ్జేమీతి అత్థో.

గామవాసికత్థేరేహీతి అనురాధపురవాసీహి. **అనుగ్గహేత్వా**తి అగ్గహేత్వా తత్థ పరిచయం అకత్వా. **పఞ్చనికాయమణ్డలే**తి దీఘాగమాదికే పఞ్చపి నికాయే సిక్ఖితపరిసాయ. **పరివత్తేస్సామీ**తి వణ్ణయిస్సామి. **సువణ్ణభేరి**న్తి సేట్ఠభేరిం. **కతమాచరియానం ఉగ్గహో**తి కతమేసం ఆచరియానం ఉగ్గహో, కేన పరివత్తీయతీతి అధిప్పాయో. **ఆచరియమగ్గో**తి ఆచరియానం కథామగ్గో. **అత్తనో ఆచరియాన**న్తి అత్తనో కథేతుం యుత్తానం ఆచరియానం. సువినిచ్ఛితా సబ్బా తిపిటకపరియత్తి ఏతస్మిం అత్థీతి **సబ్బపరియత్తికో,** తేపిటకోతి అత్థో. పీఠే నిసిన్నో తతో ఓతరిత్వా భూమియం **తట్టికాయ నిసీదిత్వా. గతకస్సా**తి పటిపత్తిగమనేన గతస్స దిట్ఠసచ్చస్స. **చీవరం పారుపిత్వా**తి ఆచరియస్స అపచితిదస్సనత్థం పరిమణ్డలం చీవరం పారుపిత్వా. సాఠేయ్యాభావతో **ఉజు**. కారణాకారణస్స ఆజాననతో **ఆజానీయో**.

పోథుజ్జనికాతి పుథుజ్జనే భవా. **దుప్పరిహారా** బహుపరిస్సయతాయ. తథా హిస్సా **ఉత్తానసేయ్యకదారకో, తరుణసస్స**ఞ్చ నిదస్సితం. **విపస్సనాయ పలిబోధో** సమథయానికస్స, న విపస్సనాయానికస్స. యేభుయ్యేన హి ఝానలాభీ సమథయానికోవ హోతి విపస్సనాసుఖతో. **ఇతరేనా**తి సమథత్థికేన. **అవసేసా** నవ పలిబోధా.

కమ్మట్ఠానదాయకవణ్ణనా

౪౨. కమ్మట్ఠానే నియుత్తో కమ్మట్ఠానికో, భావనమనుయుఞ్జన్తో. తేన **కమ్మట్ఠానికేన. పరిచ్ఛిన్దిత్వా**తి "ఇమస్మిం విహారే సబ్బే భిక్ఖూ"తి ఏవం పరిచ్ఛిన్దిత్వా. **సహవాసీనం** భిక్ఖూనం. **ముదుచిత్తత**న్తి అత్తని ముదుచిత్తతం **జనేతి,** అయఞ్చ సహవాసీనం చిత్తమద్దవజననాదిఅత్థో "మనుస్సానం పియో హోతీ"తిఆదినయప్పవత్తేన **మేత్తానిసంససుత్తేన** (అ॰ ని॰ ౧౧.౧౫; పటి॰ మ॰ ౨.౨౨; మి॰ ప॰ ౪.౪.౬) దీపేతబ్బో. **అనోలీనవుత్తికో హోతి** సమ్మాపటిపత్తియం. **దిబ్బానిపి ఆరమ్మణాని** పగేవ ఇతరాని. **సబ్బత్థ** సబ్బస్మిం సమణకరణీయే, సబ్బస్మిం వా కమ్మట్ఠానానుయోగే. పుబ్బాసేవనవసేన **అత్థయితబ్బం**. యోగస్స భావనాయ అనుయుఞ్జనం యోగానుయోగో, తదేవ కరణీయట్ఠేన కమ్మం, తస్స **యోగానుయోగకమ్మస్స ఠానం** నిప్ఫత్తిహేతు.

నిచ్చం పరిహరితబ్బత్తాతి సబ్బత్థకకమ్మట్ఠానం వియ ఏకదావ అననుయుఞ్జిత్వా సబ్బకాలం పరిహరణీయత్తా అనుయుఞ్జితబ్బత్తా. **ఏవమాదిగుణసమన్నాగత**న్తి పియభావాదీహి గుణేహి సమ్పన్నం. కల్యాణమిత్తో హి సద్ధాసమ్పన్నో హోతి సీలసమ్పన్నో సుతసమ్పన్నో చాగసమ్పన్నో వీరియసమ్పన్నో సతిసమ్పన్నో సమాధిసమ్పన్నో పఞ్ఞాసమ్పన్నో. తత్థ సద్ధాసమ్పత్తియా సద్దహతి తథాగతస్స బోధిం, కమ్మఫలఞ్చ, తేన సమ్మాసమ్బోధియా హేతుభూతం సత్తేసు హితేసితం న పరిచ్చజతి. సీలసమ్పత్తియా సత్తానం పియో హోతి గరు భావనీయో చోదకో పాపగరహీ వత్తా వచనక్ఖమో, సుతసమ్పత్తియా సచ్చపటిచ్చసముప్పాదాదిపటిసంయుత్తానం గమ్భీరానం కథానం కత్తా హోతి, చాగసమ్పత్తియా అప్పిచ్ఛో హోతి సన్తుట్ఠో పవివిత్తో అసంసట్ఠో, వీరియసమ్పత్తియా ఆరద్ధవీరియో హోతి అత్తహితపరహితపటిపత్తియం, సతిసమ్పత్తియా ఉపట్ఠితస్సతి హోతి, సమాధిసమ్పత్తియా అవిక్ఖిత్తో సమాహితచిత్తో, పఞ్ఞాసమ్పత్తియా అవిపరీతం పజానాతి. సో సతియా కుసలాకుసలానం ధమ్మానం గతియో సమన్నేసమానో పఞ్ఞాయ సత్తానం హితాహితం యథాభూతం జానిత్వా సమాధినా తత్థ ఏకగ్గచిత్తో హుత్వా వీరియేన సత్తే అహితం నిసేధేత్వా హితే నియోజేతి. తేన వుత్తం "పియో…పే… నియోజకోతి ఏవమాదిగుణసమన్నాగత"న్తి.

తం పన కల్యాణమిత్తం పరముక్కంసగతం దస్సేతుం “**మమం హి**”తిఆది వుత్తం. **కారకభావం** యోగకమ్మస్స. **పకాసేతి** అత్తానం పటిపత్తియా అమోఘభావదస్సనేన సముత్తేజనాయ, సమ్పహంసనాయ చ, నను కథేసి పవేణిపాలనత్థన్తి అధిప్పాయో. **ఏవరూపోతి** పేసలో హుత్వా బహుస్సుతో. **తన్తిధరోతి** సుత్తధరో తత్థ కేహిచిపి అసంహీరో. **వంసానురక్ఖకోతి** బుద్ధానుబుద్ధవంసస్స అనురక్ఖకో. **పవేణిపాలకోతి** పవేణియా ఆచరియుగ్గహణస్స అనుపాలకో. **ఆచరియమతికోతి** ఆచరియమతియం నియుత్తో తస్సా అనతివత్తనతో. న అత్తనోమతిం పకాసేతి కథేతీతి **న అత్తనోమతికో,** అత్తనో మతిం పగ్గయ్హ వత్తా న హోతీతి అత్థో.

“పుబ్బే వుత్తఖీణాసవాదయో”తిఆది ఏకచ్చఖీణాసవతో బహుస్సుతోవ కమ్మట్ఠానదానే సేయ్యోతి దస్సనత్థం ఆరద్ధం. తత్థ **పుబ్బే వుత్తఖీణాసవాదయోతి** “యం కమ్మట్ఠానం గహేతుకామో”తిఆదినా వుత్తఖీణాసవాదికా. **ఉగ్గహపరిపుచ్ఛానం విసోధితత్తాతి** ఉగ్గహేతబ్బతో “ఉగ్గహో”తి లద్ధనామాయ కమ్మట్ఠానుపకారాయ పాళియా, తదత్థం పరిపుచ్ఛనతో “పరిపుచ్ఛా”తి లద్ధసమఞ్ఞాయ అత్థసంవణ్ణనాయ చ విసేసతో సోధితత్తా నిగ్గుమ్బం నిజ్జటం కత్వా గహితత్తా. **ఇతో చితో చ సుత్తఞ్చ కారణఞ్చ సల్లక్ఖేత్వాతి** పఞ్చసుపి నికాయేసు ఇతో చితో చ తస్స తస్స కమ్మట్ఠానస్స అనురూపం సుత్తపదఞ్చేవ సుత్తానుగతం యుత్తిఞ్చ సుట్ఠు ఉపలక్ఖేత్వా. **సప్పాయాసప్పాయం యోజేత్వాతి** యస్స కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖతి, తస్స ఉపకారానుపకారం యుత్తిం మగ్గనేన యోజేత్వా, సమాదాయ వా సమ్మదేవ హదయే ఠపేత్వాతి అత్థో. **మహామగ్గం దస్సేన్తోతి** కమ్మట్ఠానవిధిం మహామగ్గం కత్వా దస్సేన్తో.

సబ్బత్థాతి తత్థ తత్థ విహారే. **వత్తపటిపత్తిం కురుమానేనాతి** పవిట్ఠకాలే ఆగన్తుకవత్తం, నిక్ఖమనకాలే గమికవత్తన్తి యథారహం తం తం వత్తం పూరేన్తేన. **సబ్బపారిహారియతేలన్తి** సబ్బేసం అఙ్గానం , సబ్బేసం వా భిక్ఖూనం అత్థాయ పరిహరితబ్బతేలం. **ఠపేమీతి** అనుజానాపనం. యం తం సమ్మావత్తం పఞ్ఞత్తన్తి సమ్బన్ధో. ఏకదివసం సాయం విస్సజ్జితేనాపీతి యోజనా. **ఆరోచేతబ్బం ఆగమనకారణం. సప్పాయవేలా** సరీరచిత్తానం కల్లసమయో.

చరియావణ్ణనా

౪౩. సన్తానే రాగస్స ఉస్సన్నభావేన చరణం పవత్తి **రాగచరియా,** సా సస్సతాసయాదయో వియ దట్ఠబ్బా. తథా **దోసచరియాదయో.** సంసగ్గో సమ్పయోగారహవసేన వేదితబ్బో, యథా “రాగమోహచరియా దోసమోహచరియా”తిఆది. **సన్నిపాతో** ఏకసన్తతిపరియాపన్నతావసేన, యథా “రాగదోసచరియా రాగదోసమోహచరియా”తిఆది. ఇమా ఏవ హి సన్ధాయ “**అపరాపి చతస్సో**”తి వుత్తం. **తథాతి** యథా రాగాదీనం, తథా సద్ధాదీనం **సంసగ్గసన్నిపాతవసేన** సద్ధాబుద్ధిచరియా సద్ధావితక్కచరియా బుద్ధివితక్కచరియా సద్ధాబుద్ధివితక్కచరియాతి. ఇమా అపరాపి చతస్సో. **ఏవన్తి** సంసగ్గసన్నిపాతవసేన. **సంసగ్గన్తి** సంసజ్జనం మిస్సీకరణం “రాగసద్ధాచరియా దోససద్ధాచరియా”తిఆదినా. **అనేకాతి** తేసట్ఠి, తతో అతిరేకాపి వా, తా పన అసమ్మోహన్తేన **సంయుత్తసుత్తటీకాయం** విత్థారతో దస్సితాతి తత్థ వుత్తనయేన వేదితబ్బా. “**పకతీ**”తి ఇమినా అసతి పటిపక్ఖభావనాయం తత్థ తత్థ సన్తానే చరియాయ సభావభూతతం దస్సేతి. **ఉస్సన్నతా** అఞ్ఞధమ్మేహి రాగాదీనం అధికతా, యతో రాగచరియాదీనం పచ్చయసమవాయే రాగాదయో బలవన్తో హోన్తి, అభిణ్హఞ్చ పవత్తన్తి. **తాసం వసేనాతి** ఛన్నం మూలచరియానం వసేన **ఛళేవ పుగ్గలా హోన్తి.** అఞ్ఞథా అనేకపుగ్గలా సియుం, తథా చ సతి అధిప్పేతత్థసిద్ధి చ న సియాతి అధిప్పాయో.

సద్ధా బలవతీ హోతి రాగుస్సన్నే సన్తానే తదనుగుణస్స ధమ్మస్స నియోగతో అధికభావసమ్భవతో. తేనాహ ''**రాగస్స ఆసన్నగుణత్తా**''తి, సినేహపరియేసనాపరిచ్చజనేహి సభాగధమ్మత్తాతి అత్థో. సభాగో హి దూరేపి ఆసన్నోయేవాతి సభాగతాలక్ఖణమిధ ఆసన్నగ్గహణం. తత్థ సద్ధాయ సినియ్హనం పసాదవసేన అకాలుస్సియం అలూఖతా , రాగస్స పన రఞ్జనవసేన. సద్ధాయ పరియేసనం అధిముచ్చనవసేన తన్నిన్నతా, రాగస్స తణ్హాయనవసేన. సద్ధాయ అపరిచ్చజనం ఓకప్పనవసేన అనుపక్ఖన్దనం, రాగస్స అభిసఙ్గవసేనాతి ఏవం భిన్నసభావానమ్పి తేసం యథా అలూఖతాదిసామఞ్ఞేన సభాగతా, ఏవం తంసమఙ్గీనమ్పి పుగ్గలానన్తి ఆహ ''**రాగచరితస్స సద్ధాచరితో సభాగో**''తి.

పఞ్ఞా బలవతీ హోతి దోసుస్సన్నే సన్తానే తదనుగుణస్స ధమ్మస్స నియోగతో అధికభావసమ్భవతో. తేనాహ ''**దోసస్స ఆసన్నగుణత్తా**''తి, అనల్లీయనపరియేసనపరివజ్జనేహి సభాగధమ్మత్తాతి అత్థో. తత్థ పఞ్ఞాయ ఆరమ్మణస్స అనల్లీయనం తస్స యథాసభావావబోధవసేన విసంసట్ఠతా, దోసస్స పన బ్యాపజ్జనవసేన. పఞ్ఞాయ పరియేసనం యథాభూతదోసపవిచయో, దోసస్స అభూతదోసనిజిగీసా. పఞ్ఞాయ పరివజ్జనం నిబ్బిన్దనాదివసేన ఞాణుత్రాసో, దోసస్స అహితాధానవసేన ఛడ్డనన్తి ఏవం భిన్నసభావానమ్పి తేసం యథా అనల్లీయనాదిసామఞ్ఞేన సభాగతా, ఏవం తంసమఙ్గీనమ్పి పుగ్గలానన్తి ఆహ ''**దోసచరితస్స బుద్ధిచరితో సభాగో**''తి.

అన్తరాయకరా వితక్కాతి మిచ్ఛావితక్కా మిచ్ఛాసఙ్కప్పా ఉప్పజ్జన్తి మోహుస్సన్నే సన్తానే తదనుగుణస్స ధమ్మస్స యేభుయ్యేన పవత్తిసబ్భావతో. తేనాహ ''**మోహస్స ఆసన్నలక్ఖణత్తా**''తి, అనవట్ఠానచఞ్చలభావేహి సభాగధమ్మత్తాతి అత్థో. తత్థ వితక్కస్స అనవట్ఠానం పరికప్పవసేన సవిప్ఫారతాయ, మోహస్స సమ్మూళ్హతావసేన బ్యాకులతాయ. తథా వితక్కస్స లహుపరివితక్కనేన తదఙ్గచలతాయ చఞ్చలతా, మోహస్స అనోగాళ్హతాయాతి ఏవం భిన్నసభావానమ్పి తేసం యథా అనవట్ఠానాదిసామఞ్ఞేన సభాగతా, ఏవం తంసమఙ్గీనమ్పి పుగ్గలానన్తి ఆహ ''**మోహచరితస్స వితక్కచరితో సభాగో**''తి.

తణ్హా రాగోయేవ సభావతో, తస్మా రాగచరియావినిముత్తా తణ్హాచరియా నత్థీతి అత్థో. **తంసమ్పయుత్తో**తి తేన రాగేన సమ్పయుత్తో, దోసాదయో వియ తేన విప్పయుత్తో నత్థీతి అధిప్పాయో. **తదుభయ**న్తి తణ్హామానద్వయం. **నాతివత్తతీ**తి సభావతో, సమ్పయోగవసేన చ న అతిక్కమిత్వా వట్టతి. కామఞ్చేత్థ యథా రాగదోసేహి సమ్పయోగవసేన సహ వత్తమానస్సపి మోహస్స ఉస్సన్నతావసేన విసుం చరియాభావో, న కేవలం మోహస్సేవ, తథా సద్ధాబుద్ధివితక్కానం. ఏవం రాగేన సతిపి సమ్పయోగే మానస్సాపి విసుం చరియాభావో యుత్తో సియా, ఏవం సన్తేపి రాగపటిఘమానదిట్ఠివిచికిచ్ఛావిజ్జానం వియ అనుసయట్ఠో ఇమేసం రాగాదీనంయేవ ఆవేణికో చరియట్ఠోతి, నత్థేవ మానచరియా. యతో చరియా "పకతీ"తి వుత్తా. పకతి చ సభావోతి. ఏతేనేవ దిట్ఠియాపి విసుం చరియాభావాభావో సంవణ్ణితోతి దట్ఠబ్బో. **అట్ఠకథాయం** పన మోహచరియన్తోగధావ దిట్ఠిచరియాతి దస్సేతుం ''**మోహనిదానత్తా చా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **చ**-సద్దేన సమ్పయోగం సముచ్చినోతి మోహనిదానత్తా, మోహసమ్పయుత్తత్తా చాతి.

౪౪. **కిం సప్పాయ**న్తి కీదిసం సేనాసనాదిసప్పాయం. **పుబ్బాచిణ్ణం** పురిమజాతీసు ఆచరితం. **ఏకచ్చే**తి **ఉపతిస్సత్థేరం** సన్ధాయాహ. తేన హి **విముత్తిమగ్గే** తథా వుత్తం. **పుబ్బే కిరాతి కిర**-సద్దో అరుచిసూచనత్థో. **ఇట్ఠప్పయోగో** మనాపకిరియా. **సుభకమ్మబహులో** యేభుయ్యేన సోభనకమ్మకారీ. న సబ్బే రాగచరితా ఏవ హోన్తి, అలుద్ధానమ్పి పుబ్బే ఇట్ఠప్పయోగసుభకమ్మబహులతాసమ్భవతో, సగ్గా చవిత్వా ఇధూపపత్తిసమ్భవతో చ. ఏతేన అసతి పుబ్బహేతునియామే యథావుత్తకారణమత్తేన న తేసం లుద్ధతా, లుద్ధభావహేతుకా చ రాగచరియాతి ఇమమత్థం దస్సేతి.

ఇతరేతి ఛేదనాదికమ్మబహులా నిరయాదితో ఇధూపపన్నా చ న సబ్బే దోసమోహచరితా ఏవ హోన్తీతి యోజనా. ఇధాపి యథావుత్తకారణస్స కోధనభావే, మూళ్హభావే చ అనేకన్తికత్తా దోసమోహచరితతాయపి అనేకంసికతా వేదితబ్బా. ధాతూనం ఉస్సదనియమో యది పమాణతో, సో నత్థి, అథ సామత్థియతో, సోపి ఏకంసికో న ఉపలబ్భతీతి దస్సేన్తో ఆహ "**యథావుత్తేనేవ నయేన ఉస్సదనియమో నామ నత్థీ**"తి. తత్థ **యథావుత్తేనేవా**తి "ద్విన్నం పన ధాతూన"న్తిఆదినా వుత్తప్పకారేనేవ. **దోసనియమే**తి సేమ్హాదిదోసాధికతాయ రాగాదిచరితో హోతీతి దోసవసేన చరియానియమే "సేమ్హాధికో రాగచరితో"తి వత్వా పున "సేమ్హాధికో మోహచరితో"తి, "వాతాధికో మోహచరితో"తి వత్వా పున "వాతాధికో రాగచరితో"తి చ వుత్తత్తా **తమ్పి** దోసవసేన నియమవచనం **పుబ్బాపరవిరుద్ధమేవ**. **అపరిచ్ఛిన్నవచన**న్తి పరిచ్ఛేదకారికాయ పఞ్ఞాయ న పరిచ్ఛిన్దిత్వా వుత్తవచనం, అనుపపరిక్ఖితవచనన్తి అత్థో.

ఉస్సదకిత్తనేతి విపాకకథాయం గహితఉస్సదకిత్తనే. **పుబ్బహేతునియామేనా**తి పురిమభవే పవత్తలోభాదిహేతునియామేన. **నియామో**తి చ తేసంయేవ లోభాదీనం పటినియతో లుబ్భనాదిసభావో దట్ఠబ్బో. లోభో ఉస్సదో ఏతేసన్తి **లోభుస్సదా,** ఉస్సన్నలోభా, లోభాధికాతి అత్థో. **అమోహుస్సదా చా**తి ఏత్థ **చ**-సద్దో సమ్పిణ్డనత్థో. తేన యే ఇమే లోభుస్సదతాదీనం పచ్చేకం వోమిస్సతో చ చుద్దస పభేదా ఇచ్ఛితా, తే అనవసేసతో సమ్పిణ్డేతి యథావుత్తేసు ఛస్వేవ తేసం అన్తోగధత్తా. ఫలభూతా చేత్థ లోభుస్సదతాదయో దట్ఠబ్బా.

ఇదాని తం నేసం లోభుస్సదతాదీనం పచ్చేకం వోమిస్సకతాదిం విభాగేన దస్సేతుం "**యస్స హీ**"తిఆది ఆరద్ధం. **కమ్మాయూహనక్ఖణే**తి కమ్మకరణవేలాయం. **లోభో బలవా**తి లోభో తజ్జాయ పచ్చయసామగ్గియా సామత్థియతో అధికో హోతి. **అలోభో మన్దో**తి తప్పటిపక్ఖో అలోభో దుబ్బలో. కథం పనేతే లోభాలోభా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఉజువిపచ్చనీకభూతా ఏకక్ఖణే పవత్తన్తీతి? న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం "ఏకక్ఖణే పవత్తన్తీ"తి. నికన్తిక్ఖణం పన ఆయూహనపక్ఖియమేవ కత్వా ఏవం వుత్తం. ఏసేవ నయో సేసేసుపి. **పరియాదాతు**న్తి అభిభవితుం **న సక్కోతి**. యో హి "ఏవంసున్దరం ఏవంవిపులం ఏవంమహగ్ఘఞ్చ న సక్కా దాతు"న్తిఆదినా అముత్తచాగతాదివసేన పవత్తాయ చేతనాయ సమ్పయుత్తో అలోభో, సో సమ్మదేవ లోభం పరియాదాతుం న సక్కోతి. దోసమోహానం అనుప్పత్తియా, తాదిసపచ్చయలాభేన చ **అదోసామోహా బలవన్తో. తస్మా**తి లోభాదోసామోహానం బలవభావతో, అలోభదోసమోహానఞ్చ దుబ్బలభావతోతి వుత్తమేవ కారణం పచ్చామసతి. **సో**తి తంసమఙ్గీపుగ్గలో. **తేన కమ్మేనా**తి తేన లోభాదిఉపనిస్సయవతా కుసలకమ్మునా. **సుఖసీలో**తి సఖిలో. తమేవత్థం "**అక్కోధనో**"తి పరియాయేన వదతి.

పురిమనయేనేవాతి పుబ్బే వుత్తనయానుసారేన మన్దా అలోభాదోసా లోభదోసే పరియాదాతుం న సక్కోన్తి, అమోహో పన బలవా మోహం పరియాదాతుం సక్కోతీతి ఏవం తత్థ తత్థ వారే యథారహం అతిదేసత్థో వేదితబ్బో. **దుట్ఠో**తి కోధనో. **దన్ధో**తి మన్దపఞ్ఞో. **సీలకో**తి సుఖసీలో.

ఏత్థ చ లోభవసేన, దోసమోహలోభదోసలోభమోహదోసమోహలోభదోసమోహవసేనాతి తయో ఏకకా, తయో దుకా, ఏకో తికోతి లోభాదిఉస్సదవసేన అకుసలపక్ఖేయేవ సత్త వారా, తథా కుసలపక్ఖే అలోభాదిఉస్సదవసేనాతి చుద్దస వారా లబ్భన్తి. తత్థ అలోభదోసామోహా, అలోభాదోసమోహా, అలోభదోసమోహా బలవన్తోతి ఆగతేహి కుసలపక్ఖే తతియదుతియపఠమవారేహి దోసుస్సదమోహుస్సదదోసమోహుస్సదవారా గహితా ఏవ హోన్తి, తథా అకుసలపక్ఖే లోభాదోసమోహా, లోభదోసామోహా, లోభాదోసామోహా బలవన్తోతి ఆగతేహి తతియదుతియపఠమవారేహి

అదోసుస్సదఅమోహుస్సదఅదోసామోహుస్సదవారా గహితా ఏవాతి అకుసలకుసలపక్ఖేసు తయో తయో వారే అన్తోగధే కత్వా అట్ఠేవ వారా దస్సితా. యే పన ఉభయేసం మిస్సతావసేన లోభాలోభుస్సదవారాదయో అపరే ఏకూనపఞ్ఞాస వారా దస్సేతబ్బా, తే అలబ్భనతో ఏవ న దస్సితా. న హి ఏకస్మిం సన్తానే అన్తరేన అవత్థన్తరం "లోభో చ బలవా, అలోభో చా"తిఆది యుజ్జతీతి, పటిపక్ఖవసేన వా హి ఏతేసం బలవదుబ్బలభావో, సహజాతధమ్మవసేన వా. తత్థ లోభస్స తావ పటిపక్ఖవసేన అలోభేన అనధిభూతతాయ బలవభావో, తథా దోసమోహానం అదోసామోహేహి. అలోభాదీనం పన లోభాదిఅభిభవనతో, సబ్బేసఞ్చ సమానజాతియమభిభుయ్య పవత్తివసేన సహజాతధమ్మతో బలవభావో. తేన వుత్తం **అట్ఠకథాయం** "లోభో బలవా అలోభో మన్దో, అదోసామోహా బలవన్తో దోసమోహా మన్దా"తి. సో చ నేసం మన్దబలవభావో పురిమూపనిస్సయతో తథా ఆసయస్స పరిభావితతాయ వేదితబ్బో.

యో లుద్ధోతి వుత్తోతి యో ఉస్సదకిత్తనే "లుద్ధో"తి వుత్తో, **అయం** ఇధ చరియావిచారే "**రాగచరితో**"తి వేదితబ్బో. **దుట్ఠదన్ధా**తి "దుట్ఠో, దన్ధో"తి చ వుత్తా యథాక్కమం **దోసమోహచరితా. పఞ్ఞవా**తి సాతిసయం సప్పఞ్ఞో. యతో సద్ధావితక్కేసు విజ్జమానేసుపి **బుద్ధిచరితో**తి వుచ్చతి. అలోభాదోసానం బలవభావో సద్ధూపనిస్సయతాయ వినా న హోతీతి ఆహ "**అలుద్ధఅదుట్ఠా పసన్నపకతితాయ సద్ధాచరితా**"తి.

అయఞ్చ నయో సాధారణతో వుత్తోతి నిబ్బత్తితపుబ్బహేతునియామవసేనేవ బుద్ధిచరితాదికేపి దస్సేతుం "**యథా వా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అమోహపరివారేనా**తి అమోహపరిక్ఖిత్తేన, ఉపనిస్సయతో సమ్పయోగతో చ పఞ్ఞాయ అభిసఙ్ఖతేనాతి అత్థో. సేసపదత్తయేపి ఏసేవ నయో. **లోభాదినా వోమిస్సపరివారేనా**తి ఏత్థ లోభమోహాదినా అఞ్ఞమఞ్ఞఅవిరుద్ధవోమిస్సపరివారేనాతి అత్థో. అవిరోధో చ యుగగ్గాహవసేన అప్పవత్తియా వేదితబ్బో. తథా హి సద్ధానుసారిధమ్మానుసారిగోత్తాని అఞ్ఞమఞ్ఞమ్పి భిన్నసభావానేవ. ఏకంసేన చ మిస్సకచరియాపి సమ్పటిచ్ఛితబ్బా పుబ్బహేతునియామేన చరియాసిద్ధితో. తథా చేవ ఉస్సదకిత్తనం పవత్తం యథారహం లోభాలోభాదీనం విపాకస్స పచ్చయభావతో. తేనాహ **పటిసమ్భిదామగ్గే** (పటి॰ మ॰ ౧.౨౩౨) –

> "గతిసమ్పత్తియా ఞాణసమ్పయుత్తే కతమేసం అట్ఠన్నం హేతూనం పచ్చయా ఉపపత్తి హోతి? కుసలకమ్మస్స జవనక్ఖణే తయో హేతూ కుసలా తస్మిం ఖణే జాతచేతనాయ సహజాతపచ్చయా హోన్తి, తేన వుచ్చతి కుసలమూలపచ్చయాపి సఙ్ఖారా. నికన్తిక్ఖణే ద్వే హేతూ అకుసలా తస్మిం ఖణే జాతచేతనాయ సహజాతపచ్చయా హోన్తి, తేన వుచ్చతి అకుసలమూలపచ్చయాపి సఙ్ఖారా. పటిసన్ధిక్ఖణే తయో హేతూ అబ్యాకతా తస్మిం ఖణే జాతచేతనాయ సహజాతపచ్చయా హోన్తి, తేన వుచ్చతి నామరూపపచ్చయాపి విఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణపచ్చయాపి నామరూప"న్తి –

ఆది . పుబ్బహేతునియామేన చ యథా తిహేతుకస్స పఞ్ఞాపేయ్యత్తియం, న తథా దుహేతుకస్స. యథా చ దుహేతుకస్స ఇతికత్తబ్బతా నేపక్కం, న తథా అహేతుకస్స. ఏవం లోభుస్సదాదయో పుగ్గలా రాగచరితాదయో హోన్తీతి నిట్ఠమేత్థ గన్తబ్బన్తి. యథావుత్తమత్థం నిగమవసేన దస్సేతుం "**ఏవం లోభాదీసూ**"తిఆది వుత్తం.

౪౫. తత్రాతి తస్మిం పుచ్ఛావచనే. **నయో**తి జాననయో. పుగ్గలాధిట్ఠానేన వుత్తోపి అత్థో ధమ్మముఖేనేవ పఞ్ఞాయతీతి ధమ్మాధిట్ఠానేనాహ "**చరియాయో విభావయే**"తి. **పకతిగమనేనా**తి అకిత్తిమేన సభావగమనేన.

చాతురియేనాతి చాతురభావేన సిఙ్గారేన. **ఉక్కుటికన్తి** అసమ్ఫుట్ఠమజ్ఝం. **ఖణన్తో వియాతి** భూమిం ఖణన్తో వియ. **అనుకడ్ఢితన్తి** పాదనిక్ఖేపసమయే కడ్ఢన్తో వియ పాదం నిక్ఖిపతి. తేనస్స పదం అనుకడ్ఢితం పచ్ఛతో అఞ్చితం హోతి. **పరిబ్యాకులాయాతి** పరితో ఆలుళితాయ. **ఛమ్భితో వియాతి** విత్థాయన్తో వియ. భీతో వియాతి కేచి. **సహసానుపీళితన్తి** అగ్గపాదేన, పణ్హియా చ సహసావ సన్నిరుజ్ఝితం. **వివట్టచ్ఛదస్సాతి** వినివట్టచ్ఛదనస్స పహీనకిలేసస్స. **ఇదమీదిసం పదన్తి** భగవతో పదం దిస్వా వదతి.

పాసాదికన్తి పసాదావహం. **మధురాకారన్తి** ఇట్ఠాకారం. **థద్ధాకారన్తి** థమ్భితాకారం. **అతరమానోతి** నతరమానో, సణికన్తి అత్థో. **సమోధాయాతి** సమ్మదేవ ఓధాయ అవిక్ఖిపిత్వా. **నిపజ్జిత్వాతి** కాయపసారణలక్ఖణాయ నిపజ్జాయ సేయ్యాయ నిపజ్జిత్వా **సయతి** నిద్దాయతి. **పక్ఖిత్తకాయోతి** అవక్ఖిత్తకాయో అవసో వియ సహసా పతితకాయో. **దుస్సణ్ఠానన్తి** విరూపసన్నివేసం. **విక్ఖిత్తకాయోతి** ఇతో చితో చ ఖిత్తఅఙ్గపచ్చఙ్గో.

సమ్పరివత్తకన్తి సమ్పరివత్తిత్వా. **ఆలోళయమానో** వాలికాకచవరాని ఆకులయన్తో.

నిపుణమధురసమసక్కచ్చకారీతి సుకోసల్లం సున్దరం అవిసమం సాభిసఙ్ఖారఞ్చ కరణసీలో. **గాళ్హథద్ధవిసమకారీతి** థిరం అసిథిలం విసమఞ్చ కరణసీలో. **అపరిచ్ఛిన్నం** అపరినిట్ఠితం.

ముఖపూరకన్తి ముఖస్స పూరణం మహన్తం. **అరసపటిసంవేదీతి** నరసపటిసంవేదీ. **భాజనే ఛడ్డేన్తోతి** భోజనభాజనే సిత్థాని ఛడ్డేన్తో. **ముఖం మక్ఖేన్తోతి** బహిముఖం మక్ఖేన్తో.

కిలన్తరూపో వియాతి తస్స అసహనేన ఖేదప్పత్తో వియ. **అఞ్ఞాణుపేక్ఖాయాతి** అఞ్ఞాణభూతాయ ఉపేక్ఖాయ. అఞ్ఞాణసఙ్ఖాతాయ ఉపేక్ఖాయాతి కేచి.

మాయాదీసు సన్తదోసపటిచ్ఛాదనలక్ఖణా **మాయా**. అసన్తగుణపకాసనలక్ఖణం **సాఠేయ్యం**. ఉన్నతిలక్ఖణో **మానో**. అసన్తగుణసమ్భావనాముఖేన పటిగ్గహణే అమత్తఞ్ఞుతాలక్ఖణా **పాపిచ్ఛతా**. సన్తగుణసమ్భావనాముఖేన పటిగ్గహణే అమత్తఞ్ఞుతాలక్ఖణా **మహిచ్ఛతా**. సకలాభేన అసన్తుస్సనలక్ఖణా **అసన్తుట్ఠితా**. విజ్ఝనట్ఠేన **సిఙ్గం,** సిఙ్గారతానాగరికభావసఙ్ఖాతం కిలేససిఙ్గం. అత్తనో సరీరస్స, చీవరాదిపరిక్ఖారస్స చ మణ్డనవసేన పవత్తం లోలుప్పం **చాపల్యం. ఏవమాదయోతి** ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన అహిరికానోత్తప్పమదప్పమాదాదయో సఙ్గయ్హన్తి.

పరాపరాధస్స ఉపనయ్హనలక్ఖణో **ఉపనాహో**. పరేసం గుణమక్ఖణలక్ఖణో **మక్ఖో**. పరస్స గుణే డంసిత్వా అపనేన్తో వియ యుగగ్గాహలక్ఖణో **పళాసో**. పరసమ్పత్తిఉసూయనలక్ఖణా **ఇస్సా**. అత్తసమ్పత్తినిగూహనలక్ఖణం **మచ్ఛరియం**. ఇధ **ఆది**-సద్దేన దోవచస్సతాపాపమిత్తతాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

అనుస్సాహనం **థినం**. అసత్తివిఘాతో **మిద్ధం**. చేతసో అవూపసమో **ఉద్ధచ్చం**. విప్పటిసారో **కుక్కుచ్చం**. సంసయో **విచికిచ్ఛా**. అయోనిసో దళ్హగ్గాహో **ఆధానగ్గాహితా**. యథాగహితస్స మిచ్ఛాగాహస్స దుబ్బివేఠియతా **దుప్పటినిస్సగ్గియతా**. ఇధ **ఆది**-సద్దేన ముట్ఠసచ్చఅసమ్పజఞ్ఞాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

ముత్తచాగతాతి విస్సట్ఠచాగతా నిస్సఙ్గపరిచ్చాగో. యథా మాయాదయో, తథా పవత్తా అకుసలక్ఖన్ధా, యథా **అరియానం దస్సనకామతాదయో**, తథా పవత్తా కుసలక్ఖన్ధా వేదితబ్బా.

పసాదనీయట్ఠానం నామ వత్థుత్తయం. **సంవేజనీయట్ఠానాని** జాతిఆదీని. **కుసలానుయోగేతి** కుసలధమ్మభావనాయం. ‘‘ఏవఞ్చ ఏవఞ్చ కరిస్సామీ’’తి కిచ్చానం రత్తిభాగే పరివితక్కనం **రత్తిం ధూమాయనా**. తథావితక్కితానం తేసం దివసభాగే అనుట్ఠానం **దివా పజ్జలనా. హురాహురం ధావనాతి** ఇతో చితో చ తత్థ తత్థ ఆరమ్మణే చిత్తవోసగ్గో. తేనేవాహ ‘‘ఇదం పురే చిత్తమచారి చారికం, యేనిచ్ఛకం యత్థకామం యథాసుఖ’’న్తి (ధ॰ ప॰ ౩౨౬), ‘‘చిత్తమస్స విధావతీ’’తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౦౨) చ.

ధమ్మప్పవత్తిదస్సనాది చ పాళియం, అట్ఠకథాయఞ్చ అనాగతమేవాతి న సక్కా వత్తున్తి **‘‘సబ్బాకారేనా’’**తి వుత్తం. కిఞ్చి కిఞ్చి ఆగతమ్పి అత్థేవాతి హి అధిప్పాయో. ‘‘న సారతో పచ్చేతబ్బ’’న్తి వత్వా తత్థ కారణం దస్సేన్తో **‘‘రాగచరితస్స హీ’’**తిఆదిమాహ. **అప్పమాదవిహారినోతి** తత్థ వినిధాయ భావం పటిపజ్జనేన అప్పమాదకారినో. **భిన్నలక్ఖణా ఇరియాపథాదయోతి** చాతురియేన అచాతురియేన సణికం, సహసా చ గమనాదయో. **న ఉపపజ్జన్తీతి** న యుజ్జన్తి. **పుచ్ఛిత్వా జానితబ్బన్తి** ధమ్మప్పవత్తిఆదిం పుచ్ఛిత్వా జానితబ్బం.

౪౬. **సప్పాయం** హితం, కిలేసవిఘాతీతి అత్థో. **అధోతవేదికన్తి** అపరిసుద్ధపరిక్ఖేపవేదికం. **భూమట్ఠకన్తి** భూమితలేయేవ ఉట్ఠాపితం ఉపరిమతలరహితం. ఏకతో ఓనతస్స పబ్బతపాదస్స హేట్ఠాభాగో అకతభిత్తిభూమిపరికమ్మో **అకతపబ్భారో. జతుకాభరితన్తి** అధోముఖాహి ఓలమ్బమానముఖాహి ఖుద్దకవగ్గులీహి పరిపుణ్ణం. **ఓలుగ్గవిలుగ్గన్తి** ఛిన్నభిన్నం. **ఉజ్జఙ్గలం** లూఖధూసరం ఛాయూదకరహితం. సీహబ్యగ్ఘాదిభయేన **సాసఙ్కం. దురూపన్తి** విరూపం. **దుబ్బణ్ణన్తి** అసున్దరవణ్ణం, దుస్సణ్ఠానం వా. జాలాకారేన కతపూవం **జాలపూవం. సాణి వియ ఖరసమ్ఫస్సన్తి** సాణిఫలకో వియ దుక్ఖసమ్ఫస్సం. భారికభావేన, అన్తరన్తరా తున్నకరణేన చ **కిచ్ఛపరిహరణం. ఆణిగణ్ఠికాహతోతి** ఆణినా, గణ్ఠియా చ హతసోభో. ఇదం రాగచరితస్స సప్పాయం, ఏవమస్స కిలేససముదాచారో న హోతీతి అధిప్పాయో. ఏసేవ నయో సేసేసుపి.

దిసాముఖన్తి దిసాభిముఖం, అబ్భోకాసాభిముఖన్తి అధిప్పాయో. **మహాకసిణన్తి** మహన్తం కసిణమణ్డలం. **సేసం** సేనాసనాదీసు యం వత్తబ్బం మోహచరితస్స, తం దోసచరితస్స వుత్తసదిసమేవ.

వితక్కవిధావనస్సేవ పచ్చయో హోతి యథా తం ఆయస్మతో **మేఘియత్థేరస్స. దరీముఖేతి** పబ్బతవివరే. **పరిత్తన్తి** సుప్పసరావమత్తం.

పభేదపరిచ్ఛేదతో నిదానపరిచ్ఛేదతో విభావనపరిచ్ఛేదతో సప్పాయపరిచ్ఛేదతోతి పచ్చేకం **పరిచ్ఛేద**-సద్దో యోజేతబ్బో. **విభావనాతి** ‘‘అయం రాగచరితో’’తిఆదినా జాననవిభావనా. ఏకచ్చకసిణానుస్సతిట్ఠానమత్తస్స పసఙ్గేన కథితత్తా వుత్తం **‘‘న చ తావ చరియానుకూలం కమ్మట్ఠానం సబ్బాకారేన ఆవికత’’**న్తి.

చత్తాలీసకమ్మట్ఠానవణ్ణనా

౪౭. **సఙ్ఖాతనిద్దేసతోతి** సఙ్ఖాతానం ‘‘చత్తాలీసాయా’’తి సఙ్ఖ్యావసేన గహితానం ఉద్దిట్ఠానం నిద్దేసతో. ‘‘ఏత్థ ఏత్తకాని ఉపచారజ్ఝానావహాని, ఏత్తకాని అప్పనాజ్ఝానావహానీ’’తి **ఉపచారప్పనావహతో**. ‘‘ఏత్తకాని ఏకజ్ఝానికాని, ఏత్తకాని

దుకతికజ్ఝానికాని, ఏత్తకాని సకలజ్ఝానికానీ''తి **ఝానప్పభేదతో**. ''ఏతేసు అఙ్గసమతిక్కమో, ఏతేసు ఆరమ్మణసమతిక్కమో''తి ఏవం **సమతిక్కమతో**. ''ఏత్తకానేత్థ వడ్ఢేతబ్బాని, ఏత్తకాని న వడ్ఢేతబ్బానీ''తి **వడ్ఢనావడ్ఢనతో**. **ఆరమ్మణతో**తి సభావధమ్మనిమిత్తనవత్తబ్బవసేన, చలితాచలితవసేన చ ఆరమ్మణవిభాగతో. **భూమితో**తి కామావచరాదిభూమివిభాగతో. **గహణతో**తి దిట్ఠాదివసేన గహణవిభాగతో. **పచ్చయతో**తి ఆరుప్పాదీనం యథారహం పచ్చయభావతో. **చరియానుకూలతో**తి రాగచరియాదీనం అనుకూలభావతో.

కమ్మట్ఠానానీతి ఆరమ్మణభావేన యోగకమ్మస్స పవత్తిట్ఠానాని. **చతుక్కజ్ఝానికా**తి చతుబ్బిధరూపావచరజ్ఝానవన్తో, తేసం ఆరమ్మణభూతాతి అత్థో. చతుక్కనయవసేన చేతం వుత్తం. **తికచతుక్కజ్ఝానికేసూ**తి తికజ్ఝానికేసు పురిమేసు బ్రహ్మవిహారేసు, చతుక్కజ్ఝానికేసు ఆనాపానకసిణేసు. **సేసేసూ**తి వుత్తావసేసేసు ఏకవీసతియా కమ్మట్ఠానేసు.

దిబ్బచక్ఖునా దిట్ఠహదయరూపస్స సత్తస్స చిత్తం ఆదికమ్మికో చేతోపరియఞాణేన పరిచ్ఛిన్దితుం సక్కోతి, న ఇతరస్సాతి కసిణఫరణం చేతోపరియఞాణస్స పచ్చయో హోతి. తేన వుత్తం ''**పరసత్తానఞ్చ చేతసా చిత్తమఞ్ఞాతుం సమత్థో హోతీ**''తి. **ఓకాసేన పరిచ్ఛిన్నత్తా**తి అత్తనో ఠితోకాసేన పరిచ్ఛిన్నత్తా. తథా ఉగ్గహకోసల్లస్స సమ్పాదితత్తా పరిచ్ఛిన్నాకారేనేవ తాని ఉపతిట్ఠన్తి, తస్మా న తత్థ వడ్ఢనాతి అధిప్పాయో. సచే పన కోచి వడ్ఢేయ్య, న తేన కోచి గుణోతి దస్సేన్తో ఆహ ''**ఆనిసంసాభావా చా**''తి. ''**తేసు పనా**''తిఆదినా తమేవ ఆనిసంసాభావం వివరతి. యస్మా వడ్ఢితేసు కుణపరాసియేవ వడ్ఢతి, అవడ్ఢితేపి కామరాగవిక్ఖమ్భనా హోతియేవ, తస్మా ఆనిసంసాభావో. **విభూతా**తి విపులారమ్మణతాయ సుపాకటా, వడ్ఢితనిమిత్తతాయ అప్పమాణారమ్మణభావేన పరిబ్యత్తాతి అత్థో.

కేవలన్తి సకలం అనవసేసం. ''**పథవిం ఇమ**''న్తి వచనం ఉపట్ఠానాకారేన వుత్తం, న నిమిత్తస్స వడ్ఢనేనాతి అధిప్పాయో. **లాభిత్తా**తి సాతిసయం లాభితాయ, ఉక్కంసగతవసిభావతోతి అత్థో. థేరో హి పరమాయ వసిపత్తియా అస్సమణ్డలే అస్సం సారేన్తో వియ యత్థ తత్థ నిసిన్నోపి ఠితోపి తం ఝానం సమాపజ్జతేవ. తేనస్స సమన్తతో నిమిత్తం వడ్ఢితం వియ ఉపట్ఠాసి. తేన వుత్తం ''**సబ్బదిసాసూ**''తిఆది.

వుత్తాతి **ధమ్మసఙ్గహే** వుత్తా. **మహన్తే**తి విపులే. నిన్నథలాదివసేన హి ఏకదేసే అట్ఠత్వా సమన్తతో గహణవసేన సకలసరీరే నిమిత్తం గణ్హన్తస్స తం మహన్తం హోతి. **మహన్తే** వా సరీరే. **అప్పకే**తి సరీరస్స ఏకదేసే **నిమిత్తం గణ్హాతీ**తి యోజనా. **అప్పకే** వా ఖుద్దకే దారకసరీరే. **ఏత**న్తి అసుభనిమిత్తం. **ఆదీనవ**న్తి ''అసుభరాసి ఏవ వడ్ఢతి, న చ కోచి ఆనిసంసో''తి **వుత్తం** ఆదీనవం.

సేసానిపి న వడ్ఢేతబ్బానీతి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం ఉపపత్తితో వివరితుం ''**కస్మా**''తిఆది వుత్తం. పిచుపిణ్డాదివసేన ఉపట్ఠహన్తమ్పి నిమిత్తం వాతసఙ్ఘాతసన్నిస్సయన్తి కత్వా వుత్తం ''**వాతరాసియేవ వడ్ఢతీ**''తి. **ఓకాసేన పరిచ్ఛిన్న**న్తి నాసికగ్గముఖనిమిత్తాదిఓకాసేన సపరిచ్ఛేదం. వాయోకసిణవడ్ఢనే వియ న ఏత్థ కోచి గుణో, కేవలం వాతవడ్ఢనమేవాతి ఆహ ''**సాదీనవత్తా**''తి. **తేస**న్తి బ్రహ్మవిహారానం. **నిమిత్త**న్తి ఆరమ్మణం. **న చ తేన అత్థో అత్థీ**తి తేన సత్తరాసివడ్ఢనేన పథవీకసిణాదివడ్ఢనే వియ కిఞ్చి పయోజనం నత్థి. **పరిగ్గహవసేనా**తి అపరిగ్గహితస్స భావనావిసయస్స పరిగ్గహవసేన, న నిమిత్తవడ్ఢనవసేన. తేనాహ ''**ఏకావాసద్విఆవాసాదినా**''తిఆది. **ఏత్థా**తి బ్రహ్మవిహారభావనాయం. **యదయ**న్తి యం పటిభాగనిమిత్తం అయం యోగీ. సీమాసమ్భేదేనేవ హేత్థ ఉపచారజ్ఝానుప్పత్తి, న నిమిత్తుప్పత్తియా. యది ఏవం కథం

పరిత్తాదిఆరమ్మణతా ఝానస్సాతి ఆహ ''**పరిత్తఅప్పమాణారమ్మణతాపేత్థ పరిగ్గహవసేనా**''తి, కతిపయే సత్తే పరిగ్గహేత్వా పవత్తా మేత్తాదయో పరిత్తారమ్మణా, బహుకే అప్పమాణారమ్మణాతి అత్థో. **ఆకాసం కసిణుగ్ఘాటిమత్తా** న వడ్ఢేతబ్బన్తి యోజనా. వక్ఖతి వా యం తేన సమ్బన్ధితబ్బం. పరికప్పజమేవ ఆరమ్మణం వడ్ఢేతుం సక్కా, న ఇతరన్తి ఆహ ''**న హి సక్కా సభావధమ్మం వడ్ఢేతు**''న్తి . ఆరుప్పానం పరిత్తఅప్పమాణారమ్మణతా పరిత్తకసిణుగ్ఘాటిమాకాసే, విపులకసిణుగ్ఘాటిమాకాసే చ పవత్తియా వేదితబ్బా. **సేసాని** బుద్ధానుస్సతిఆదీని దస కమ్మట్ఠానాని. **అనిమిత్తత్తా**తి పటిభాగనిమిత్తాభావా.

పటిభాగనిమిత్తారమ్మణానీతి పటిభాగనిమిత్తభూతాని ఆరమ్మణాని. **సేసాని** అట్ఠారస. **సేసాని ఛా**తి చత్తారో బ్రహ్మవిహారా, ఆకాసానఞ్చాయతనం, ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనన్తి ఇమాని సేసాని ఛ. విస్సన్దమానపుబ్బతాయ **విపుబ్బకం**. పగ్ఘరమానలోహితతాయ **లోహితకం**. కిమీనం పచలనేన **పుళువకం,** చలితారమ్మణం వుత్తం. వాతపానవివరాదీహి అన్తోపవిట్ఠస్స సూరియాలోకాదికస్స చలనాకారో పఞ్ఞాయతీతి **ఓభాసమణ్డలారమ్మణమ్పి** చలితారమ్మణం వుత్తం. **పుబ్బభాగే**తి పటిభాగనిమిత్తప్పవత్తియా పుబ్బభాగే. **సన్నిసిన్నమేవా**తి సన్తం నిచ్చలమేవ.

దేవేసూతి కామావచరదేవేసు, తత్థ అసుభానం పటికూలస్స చ ఆహారస్స అభావతో. అస్సాసపస్సాసానం బ్రహ్మలోకే అభావతో ''**ఆనాపానస్సతి చా**''తి వుత్తం.

దిట్ఠేనాతి దిట్ఠేన వత్థునా కారణభూతేన. **గహేతబ్బానీ**తి ఉగ్గహేతబ్బాని, ఉప్పాదేతబ్బఉగ్గహనిమిత్తానీతి అత్థో. తేనాహ ''**పుబ్బభాగే**''తిఆది. **తస్సా**తి కాయగతాసతియా. ఉచ్చుసస్సాదీనం పత్తేసు పచలమానవణ్ణగ్గహణముఖేన వా తస్స గహేతబ్బత్తా వుత్తం ''**వాయోకసిణం దిట్ఠఫుట్ఠేనా**''తి. **న ఆదికమ్మికేన గహేతబ్బానీ**తి ఆదికమ్మికేన న గహేతబ్బాని, భావనారమ్భవసేన న పట్ఠపేతబ్బాని, హేట్ఠిమే తయో బ్రహ్మవిహారే, కసిణేసు రూపావచరచతుత్థజ్ఝానఞ్చ అనధిగన్త్వా సమ్పాదేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా.

ఇమేసు పన కమ్మట్ఠానేసూతి ఏత్థ కమ్మట్ఠానగ్గహణేన యథారహం ఆరమ్మణానం, ఝానానఞ్చ గహణం వేదితబ్బం. **సుఖవిహారస్సా**తి దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారస్స.

''**ఏకాదస కమ్మట్ఠానాని అనుకూలానీ**''తి ఉజువిపచ్చనీకవసేన చేతం వుత్తం. ఏవం సేసేసుపి. వక్ఖతి హి "సబ్బఞ్చేత"న్తిఆది. **అనుకూలాని** రాగవిక్ఖమ్భనస్స ఉపాయభావతో. అట్ఠ అనుకూలానీతి యోజనా. ఏవం సేసేసు. **ఏక**న్తి ఇదం అనుస్సతిఅపేక్ఖం అనుస్సతీసు ఏకన్తి, న మోహచరితవితక్కచరితాపేక్ఖం తేసం అఞ్ఞస్సాపి అనుకూలస్స అలబ్భనతో . ''**సద్ధాచరితస్స పురిమా ఛ అనుస్సతియో**''తి ఇదం అతిసప్పాయవసేన వుత్తం. ఇమస్సేవ ఉజువిపచ్చనీకం ఇమస్స అతిసప్పాయన్తి గహేతబ్బస్స విసేసస్స అభావతో **సబ్బచరితానం అనుకూలాని. పరిత్త**న్తి సరావమత్తం, **అప్పమాణ**న్తి తతో అధికపమాణం. **పరిత్తం** వా సుప్పసరావమత్తం, **అప్పమాణం** అధికపమాణం ఖలమణ్డలాదికసిణభావేన పరిగ్గహితం.

చత్తారో ధమ్మాతి చత్తారో మనసికరణీయా ధమ్మా. **ఉత్తరీ**తి సీలసమ్పదా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయధమ్మస్సవనం, వీరియం; పఞ్చాతి ఇమేసు పఞ్చసు ధమ్మేసు పతిట్ఠానతో ఉపరి. **అసుభా**తి అసుభభావనా ఏకాదససు అసుభకమ్మట్ఠానేసు భావనానుయోగా. **మేత్తా**తి అనోధిసో, ఓధిసో వా పవత్తా మేత్తాభావనా. **ఆనాపానస్సతీ**తి సోళసవత్థుకా ఆనాపానస్సతిసమాధిభావనా. **వితక్కుపచ్ఛేదాయా**తి మిచ్ఛావితక్కానం ఉపచ్ఛిన్దనత్థాయ. **అనిచ్చసఞ్ఞా**తి "సబ్బే సఙ్ఖారా

అనిచ్చా”తి (అం. ని. ౩.౧౩౭; ధ. ప. ౨౭౭; మహాని. ౨౭) ఏవం పవత్తా అనిచ్చానుపస్సనా. **అస్మిమానసముగ్ఘాతాయాతి** “అస్మీ”తి ఉప్పజ్జనకస్స నవవిధస్సాపి మానస్స సముచ్ఛిన్దనాయ. ఏత్థ హి ఏకస్సేవ చత్తారో ధమ్మా భావేతబ్బా వుత్తా, న ఏకస్స చతుచరియతాయ. తేన విఞ్ఞాయతి “సబ్బానిపి కమ్మట్ఠానాని సబ్బాకుసలవిక్ఖమ్భనాని సబ్బకుసలపరిబ్రూహనానీ”తి.

ఏకస్సేవ సత్త కమ్మట్ఠానాని వుత్తాని, న చాయస్మా రాహులో సబ్బచరితోతి అధిప్పాయో. **వచనమత్తేతి** “అసుకకమ్మట్ఠానం అసుకచరితస్స అనుకూల”న్తి ఏవం వుత్తవచనమత్తే. **అధిప్పాయోతి** తథావచనస్స అధిప్పాయో. సో పన “సబ్బఞ్చేత”న్తిఆదినా విభావితో ఏవ.

౪౦. “పియో గరూ”తిఆదినా (అం. ని. ౭.౩౭) వుత్తప్పకారం **కల్యాణమిత్తం**. “అత్తనో పత్తచీవరం సయమేవ గహేత్వా”తిఆదినా వుత్తనయేన **ఉపసఙ్కమిత్వా**. **సోమనస్సమేవ ఉప్పజ్జతి** “ఏవం బహుపరిస్సయోయం అత్తభావో ఠానేయేవ మయా నియ్యాతితో”తి. తేనాహ **‘‘యథా హీ’’**తిఆది.

అతజ్జనీయోతి న తజ్జేతబ్బో న నిగ్గహేతబ్బో. స్వాయం అతజ్జనీయభావో దోవచస్సతాయ వా సియా, ఆచరియే అనివిట్ఠపేమతాయ వాతి తదుభయం దస్సేతుం **‘‘దుబ్బచో వా’’**తిఆది వుత్తం. యో హి ఆచరియేన తజ్జియమానో కోపఞ్చ దోసఞ్చ అపచ్చయఞ్చ పాతుకరోతి, యో వా “కిమస్స సన్తికే వాసేనా”తి పక్కమతి, అయం దువిధోపి అతజ్జనీయో. **ధమ్మేనాతి** ఓవాదానుసాసనిధమ్మేన. **గూళ్హం గన్థన్తి** కమ్మట్ఠానగన్థం, సచ్చపటిచ్చసముప్పాదాదిసహితం గమ్భీరం సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తఞ్చ.

తుమ్హాకమత్థాయాతి వుత్తేతి “సతపోరిసే పపాతే పతనేన తుమ్హాకం కోచి అత్థో హోతీ”తి కేనచి వుత్తే. **ఘంసేన్తోతి** “మనుస్సకక్కేన తుమ్హాకం కోచి అత్థో”తి వుత్తే ఘంసేన్తో **నిరవసేసం** అత్తభావం **ఖేపేతుం ఉస్సహేయ్యం**. “మమ అస్సాసపస్సాసనిరున్ధనేన తుమ్హాకం కోచి రోగవూపసమాదికో అత్థో అత్థీ”తి కేనచి వుత్తే. తీహిపి భిక్ఖూహి ఆచరియే భత్తిపవేదనముఖేన వీరియారమ్భో ఏవ పవేదితో.

౪౧. అఞ్ఞత్థ పవత్తిత్వాపి చిత్తం ఆగమ్మ యత్థ సేతి, సో తస్స ఆసయో “మిగాసయో” వియ, ఆసయో ఏవ **అజ్ఝాసయో**. సో దువిధో విపన్నో, సమ్పన్నోతి. తత్థ విపన్నో సస్సతాదిమిచ్ఛాభినివేసనిస్సితో. సమ్పన్నో దువిధో వట్టనిస్సితో, వివట్టనిస్సితోతి. తేసు వివట్టనిస్సితో అజ్ఝాసయో “సమ్పన్నజ్ఝాసయేనా”తి ఇధాధిప్పేతో. ఇదాని నం విభాగేన దస్సేతుం **‘‘అలోభాదీనం వసేనా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఛహాకారేహీతి** అలుబ్భనాదీహి ఛహి ఆకారేహి. **సమ్పన్నజ్ఝాసయేనాతి** పుబ్బభాగియానం సీలసమ్పదాదీనం సాధనవసేన, లోకుత్తరానం ఉపనిస్సయభావేన చ సమ్పన్నో అజ్ఝాసయో ఏతస్సాతి సమ్పన్నజ్ఝాసయో, తేన. అలోభాదయో హి అనేకదోసవిధమనతో, అనేకగుణావహతో చ సత్తానం బహుకారా విసేసతో యోగినో. తథా హి అలోభాదయో మచ్ఛేరమలాదీనం పటిపక్ఖభావేన పవత్తన్తి. వుత్తం హేతం (ధ. స. అట్ఠ. ౧ మూలరాసీవణ్ణనా) –

“అలోభో మచ్ఛేరమలస్స పటిపక్ఖో, అదోసో దుస్సీల్యమలస్స, అమోహో కుసలేసు ధమ్మేసు అభావనాయ. అలోభో చేత్థ దానహేతు, అదోసో సీలహేతు, అమోహో భావనాహేతు. తేసు చ అలోభేన అనధికం గణ్హాతి లుద్ధస్స

అధికగ్గహణతో, అదోసేన అనూనం దుట్ఠస్స ఊనగ్గహణతో, అమోహేన అవిపరీతం మూళ్హస్స విపరీతగ్గహణతో.

“అలోభేన చేత్థ విజ్జమానం దోసం దోసతో ధారేన్తో దోసే పవత్తతి, లుద్ధో హి దోసం పటిచ్ఛాదేతి. అదోసేన విజ్జమానం గుణం గుణతో ధారేన్తో గుణే పవత్తతి, దుట్ఠో హి గుణం మక్ఖేతి. అమోహేన యాథావసభావం యాథావసభావతో ధారేన్తో యాథావసభావే పవత్తతి , మూళ్హో హి తచ్ఛం ‘అతచ్ఛ’న్తి, అతచ్ఛఞ్చ ‘తచ్ఛ’న్తి గణ్హాతి. అలోభేన చ పియవిప్పయోగదుక్ఖం న హోతి లుద్ధస్స పియసబ్భావతో, పియవిప్పయోగాసహనతో చ, అదోసేన అప్పియసమ్పయోగదుక్ఖం న హోతి దుట్ఠస్స అప్పియసబ్భావతో, అప్పియసమ్పయోగాసహనతో చ, అమోహేన ఇచ్ఛితాలాభదుక్ఖం న హోతి, అమూళ్హస్స హి ‘తం కుతేత్థ లబ్భా’తి ఏవమాదిపచ్చవేక్ఖణసబ్భావతో.

“అలోభేన చేత్థ జాతిదుక్ఖం న హోతి అలోభస్స తణ్హాపటిపక్ఖతో, తణ్హామూలకత్తా చ జాతిదుక్ఖస్స, అదోసేన జరాదుక్ఖం న హోతి తిక్ఖదోసస్స ఖిప్పం జరాసమ్భవతో, అమోహేన మరణదుక్ఖం న హోతి, సమ్మోహమరణఞ్హి దుక్ఖం, న చ తం అమూళ్హస్స హోతి. అలోభేన చ గహట్ఠానం, అమోహేన పబ్బజితానం, అదోసేన పన సబ్బేసమ్పి సుఖసంవాసతా హోతి.

“విసేసతో చేత్థ అలోభేన పేత్తివిసయే ఉపపత్తి న హోతి, యేభుయ్యేన హి సత్తా తణ్హాయ పేత్తివిసయం ఉపపజ్జన్తి, తణ్హాయ చ పటిపక్ఖో అలోభో. అదోసేన నిరయే ఉపపత్తి న హోతి, దోసేన హి చణ్డజాతితాయ దోససదిసం నిరయం ఉపపజ్జన్తి, దోసస్స చ పటిపక్ఖో అదోసో. అమోహేన తిరచ్ఛానయోనియం నిబ్బత్తి న హోతి, మోహేన హి నిచ్చసమ్మూళ్హం తిరచ్ఛానయోనిం ఉపపజ్జన్తి, మోహపటిపక్ఖో చ అమోహో. ఏతేసు చ అలోభో రాగవసేన ఉపగమనస్స అభావకరో, అదోసో దోసవసేన అపగమనస్స, అమోహో మోహవసేన అమజ్ఝత్తభావస్స.

“తీహిపి చేతేహి యథాపటిపాటియా నేక్ఖమ్మసఞ్ఞా అబ్యాపాదసఞ్ఞా అవిహింసాసఞ్ఞాతి ఇమా తిస్సో, అసుభసఞ్ఞా అప్పమాణసఞ్ఞా ధాతుసఞ్ఞాతి ఇమా చ తిస్సో సఞ్ఞాయో హోన్తి. అలోభేన పన కామసుఖల్లికానుయోగఅన్తస్స, అదోసేన అత్తకిలమథానుయోగఅన్తస్స పరివజ్జనం హోతి, అమోహేన మజ్ఝిమాయ పటిపత్తియా పటిపజ్జనం. తథా అలోభేన అభిజ్ఝాకాయగన్థస్స పభేదనం హోతి, అదోసేన బ్యాపాదకాయగన్థస్స, అమోహేన సేసగన్థద్వయస్స. పురిమాని చ ద్వే సతిపట్ఠానాని పురిమానం ద్విన్నం ఆనుభావేన, పచ్ఛిమాని పచ్ఛిమస్సేవ ఆనుభావేన ఇజ్ఝన్తి.

“అలోభో చేత్థ ఆరోగ్యస్స పచ్చయో హోతి, అలుద్ధో హి లోభనీయమ్పి అసప్పాయం న సేవతి, తేన అరోగో హోతి. అదోసో యోబ్బనస్స, అదుట్ఠో హి వలితపలితావహేన దోసగ్గినా అడయ్హమానో దీఘరత్తం యువా హోతి. అమోహో దీఘాయుకతాయ, అమూళ్హో హి హితాహితం ఞత్వా అహితం పరివజ్జేన్తో, హితఞ్చ పటిసేవమానో దీఘాయుకో హోతి.

“అలోభో చేత్థ భోగసమ్పత్తియా పచ్చయో చాగేన భోగపటిలాభతో, అదోసో మిత్తసమ్పత్తియా మేత్తాయ మిత్తానం పటిలాభతో, అపరిహానతో చ, అమోహో అత్తసమ్పత్తియా, అమూళ్హో హి అత్తనో హితమేవ కరోన్తో అత్తానం సమ్పాదేతి. అలోభో చ దిబ్బవిహారస్స పచ్చయో హోతి, అదోసో బ్రహ్మవిహారస్స, అమోహో అరియవిహారస్స.

“అలోభేన చేత్థ సకపక్ఖేసు సత్తసఙ్ఖారేసు నిబ్బుతో హోతి తేసం వినాసేన అభిసఙ్గహేతుకస్స దుక్ఖస్స అభావా, అదోసేన పరపక్ఖేసు, అదుట్ఠస్స హి వేరీసుపి వేరిసఞ్ఞాయ అభావతో, అమోహేన ఉదాసీనపక్ఖేసు అమూళ్హస్స సబ్బాభిసఙ్గతాయ అభావతో.

“అలోభేన చ అనిచ్చదస్సనం హోతి, లుద్ధో హి ఉపభోగాసాయ అనిచ్చేపి సఙ్ఖారే అనిచ్చతో న పస్సతి. అదోసేన దుక్ఖదస్సనం, అదోసజ్ఝాసయో హి పరిచ్చత్తఆఘాతవత్థుపరిగ్గహో సఙ్ఖారేయేవ దుక్ఖతో పస్సతి. అమోహేన అనత్తదస్సనం, అమూళ్హో హి యాథావగహణకుసలో అపరిణాయకం ఖన్ధపఞ్చకం అపరిణాయకతో బుజ్ఝతి. యథా చ ఏతేహి అనిచ్చదస్సనాదీని, ఏవం ఏతేపి అనిచ్చదస్సనాదీహి హోన్తి. అనిచ్చదస్సనేన హి అలోభో హోతి, దుక్ఖదస్సనేన అదోసో, అనత్తదస్సనేన అమోహో. కో హి నామ ‘అనిచ్చమిద’న్తి సమ్మా ఞత్వా తస్సత్థాయ పిహం ఉప్పాదేయ్య, సఙ్ఖారే వా ‘దుక్ఖ’న్తి జానన్తో అపరమ్పి అచ్చన్తతిఖిణం కోధదుక్ఖం ఉప్పాదేయ్య, అత్తసుఞ్ఞతఞ్చ బుజ్ఝిత్వా పున సమ్మోహం ఆపజ్జేయ్యా”తి.

తేన వుత్తం “పుబ్బభాగియానం సీలసమ్పదాదీనం సాధనవసేన లోకుత్తరానం, ఉపనిస్సయభావేన చ సమ్పన్నో అజ్ఝాసయో ఏతస్సాతి సమ్పన్నజ్ఝాసయో”తి. తేనాహ “**ఏవం తిస్సన్నం బోధీనం అఞ్ఞతరం పాపుణాతీ**”తి.

ఇదాని తే అజ్ఝాసయే పాళియావ విభావేతుం “**యథాహ**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఛాతి** గణనపరిచ్ఛేదో. **అజ్ఝాసయాతి** పరిచ్ఛిన్నధమ్మనిదస్సనం. ఉభయం పన ఏకజ్ఝం కత్వా ఛబ్బిధా అజ్ఝాసయాతి అత్థో. **బోధిసత్తాతి** బుజ్ఝనకసత్తా, బోధియా వా నియతభావేన సత్తా లగ్గా, అధిముత్తా తన్నిన్నా తప్పోణాతి అత్థో. **బోధిపరిపాకాయ సంవత్తన్తీతి** యథాభినీహారం అత్తనా పత్తబ్బబోధియా పరిపాచనాయ భవన్తి. **అలోభజ్ఝాసయాతి** అలుబ్భనాకారేన పవత్తఅజ్ఝాసయా, ఆదితో “కథం ను ఖో మయం సబ్బత్థ, సబ్బదా చ అలుద్ధా ఏవ హేస్సామా”తి, మజ్ఝే చ అలుబ్భనవసేనేవ, పచ్ఛా చ తస్సేవ రోచనవసేన పవత్తఅజ్ఝాసయా. **లోభే దోసదస్సావినోతి** లుబ్భనలక్ఖణే లోభే సబ్బప్పకారేన ఆదీనవదస్సావినో. ఇదం తస్స అజ్ఝాసయస్స ఏకదేసతో బ్రూహనాకారదస్సనం. లోభే హి ఆదీనవం, అలోభే చ ఆనిసంసం పస్సన్తస్స అలోభజ్ఝాసయో పరివడ్ఢతి, స్వాయం తత్థ ఆదీనవానిసంసదస్సనవిధి విభావితోయేవ. సేసపదేసుపి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో. అయం పన విసేసో – **నేక్ఖమ్మన్తి** ఇధ పబ్బజ్జా. **పవివేకో** తదఙ్గవివేకో, విక్ఖమ్భనవివేకో, కాయవివేకో, చిత్తవివేకో చ. **నిస్సరణం** నిబ్బానం. **సబ్బభవగతీసూతి** సబ్బేసు భవేసు, సబ్బాసు చ గతీసు. **తదధిముత్తతాయాతి** యదత్థం భావనానుయోగో, యదత్థా చ పబ్బజ్జా, తదధిముత్తేన. తేనేవాహ “**సమాధాధిముత్తేనా**”తిఆది.

౨౦. “**కిం చరితోసీ**”తి పుచ్ఛితో సచే “న జానామీ”తి వదేయ్య, “**కే వా తే ధమ్మా బహులం సముదాచరన్తీ**”తి పుచ్ఛితబ్బో. **కిం వాతి** కిం అసుభం వా అనుస్సతిట్ఠానం వా అఞ్ఞం వా. **కిం తే మనసి కరోతో ఫాసు హోతీతి** చిత్తస్స ఏకగ్గభావేన సుఖం హోతి. **చిత్తం నమతీతి** పకతియావ అభిరతివసేన నమతి. **ఏవమాదీహీతి ఆది**-సద్దేన ఇరియాపథాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. తేపి హి న సబ్బస్స ఏకంసతో బ్యభిచారినో ఏవ. తథా హి సముదాచారో పుచ్ఛితబ్బో వుత్తో. “అసుకఞ్చ అసుకఞ్చ మనసికారవిధిం కతిపయదివసం అనుయుఞ్జాహీ”తి చ వత్తబ్బో.

“**పకతియా ఉగ్గహితకమ్మట్ఠానస్సా**”తి ఇదం యం కమ్మట్ఠానం గహేతుకామో, తత్థ సజ్ఝాయవసేన వా మనసికారవసేన వా కతపరిచయం సన్ధాయ వుత్తం. **ఏకం ద్వే నిసజ్జానీతి** ఏకం వా ద్వే వా ఉణ్హాసనాని. **సజ్ఝాయం కారేత్వా**

అత్తనో సమ్ముఖావ అధీయాపేత్వా **దాతబ్బం,** నో చే అఞ్ఞత్థ గన్తుకామోతి అధిప్పాయో. తేనాహ "**సన్తికే వసన్తస్సా**"తి. **ఆగతాగతక్ఖణే కథేతబ్బం,** పవత్తిం సుత్వాతి అధిప్పాయో.

పథవీకసిణన్తి పథవీకసిణకమ్మట్ఠానం. **కతస్సా**తి కతస్స కసిణస్స. **తం తం ఆకార**న్తి ఆచరియేన కమ్మట్ఠానే వుచ్చమానే పదపదత్థాధిప్పాయఓపమ్మాదికం అత్తనో ఞాణస్స పచ్చుపట్ఠితం తం తం ఆకారం, యం యం నిమిత్తన్తి వుత్తం. **ఉపనిబన్ధిత్వా**తి ఉపనేత్వా నిబద్ధం వియ కత్వా, హదయే ఠపేత్వా అపముస్సన్తం కత్వాతి అత్థో. **ఏవం** సుట్ఠు ఉపట్ఠితస్సతితాయ **నిమిత్తం గహేత్వా** తత్థ సమ్పజానకారితాయ **సక్కచ్చం సుణన్తేన. త**న్తి తం యథావుత్తం సుగ్గహితం నిస్సాయ. **ఇతరస్సా**తి తథా అగణ్హన్తస్స. **సబ్బాకారేనా**తి కస్సచిపి పకారస్స తత్థ అసేసితత్తా వుత్తం.

కమ్మట్ఠానగ్గహణనిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి తతియపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

౪. పథవీకసిణనిద్దేసవణ్ణనా

౩౧. **ఫాసు హోతీతి** ఆవాససప్పాయాదిలాభేన మనసికారఫాసుతా భావనానుకూలతా హోతి. **పరిసోధేన్తేనాతి** తేసం తేసం గణ్ఠిట్ఠానానం ఛిన్దనవసేన విసోధేన్తేన. **అకిలమన్తోయేవాతి** అకిలన్తకాయో ఏవ. సతి హి కాయకిలమథే సియా కమ్మట్ఠానమనసికారస్స అన్తరాయోతి అధిప్పాయో. **గణ్ఠిట్ఠానన్తి** అత్థతో, అధిప్పాయతో చ దుబ్బినివేధతాయ గణ్ఠిభూతం ఠానం. **ఛిన్దిత్వాతి** యాథావతో అత్థస్స, అధిప్పాయస్స చ విభావనేన ఛిన్దిత్వా, విభూతం సుపాకటం కత్వాతి అధిప్పాయో. **సువిసుద్ధన్తి** సుట్ఠు విసుద్ధం, నిగుమ్బం నిజ్జటన్తి అత్థో.

అననురూపవిహారవణ్ణనా

౩౨. **అఞ్ఞతరేనాతి** అఞ్ఞతరేనాపి, పగేవ అనేకేహీతి అధిప్పాయో. మహన్తభావో **మహత్తం.** తథా సేసేసు. సోణ్డివా **సోణ్డీ.** తథా **పణ్ణన్తి**ఆదీసు. బోధిఅఙ్గణాదీసు కాతబ్బం ఇధ ''**వత్త**''న్తి అధిప్పేతన్తి ఆహ ''**పానీయఘటం వా రిత్త**''న్తి. **నిట్ఠితాయాతి** పవిట్ఠపవిట్ఠానం దానేన పరిక్ఖీణాయ. జిణ్ణవిహారేపి యత్ర భిక్ఖూ ఏవం వదన్తి "ఆయస్మా, యథాసుఖం సమణధమ్మం కరోతు, మయం పటిజగ్గిస్సామా"తి. **ఏవరూపే విహాతబ్బన్తి** అయమ్పి నయో లబ్భతి, వుత్తనయత్తా పన న వుత్తో.

మహాపథవిహారేతి మహాపథసమీపే విహారే. **భాజనదారుదోణికాదీనీతి** రజనభాజనాని, రజనత్థాయ దారు, దారుమయదోణికా, రజనపచనట్ఠానం, ధోవనఫలకన్తి ఏవమాదీని. **సాకహారికాతి** సాకహారినియో ఇత్థియో. **విసభాగసద్దో** కామగుణూపసంహితో గీతసద్దోతి వదన్తి, కేవలోపి ఇత్థిసద్దో విసభాగసద్దో ఏవ. **తత్రాతి** పుప్ఫవన్తే విహారే. **తాదిసోయేవాతి** "తత్థస్స కమ్మట్ఠానం గహేత్వా"తిఆదినా యాదిసో పణ్ణవన్తే విహారే ఉపద్దవో వుత్తో, తాదిసోయేవ. "పుప్ఫహారికాయో పుప్ఫం ఓచినన్తియో"తి పన వత్తబ్బం. అయమిధ విసేసో.

పత్థనీయేతి తత్థ వసన్తేసు సమ్భావనావసేన ఉపసఙ్కమనాదినా పత్థేతబ్బే. తేనాహ ''**లేణసమ్మతే**''తి. **దక్ఖిణాగిరీతి** మగధవిసయే దక్ఖిణాగిరీతి వదన్తి.

విసభాగారమ్మణాని ఇట్ఠాని, అనిట్ఠాని చ. అనిట్ఠానం హి దస్సనత్థం ''**ఘటేహి నిఘంసన్తియో**''తిఆది వుత్తం. దబ్బూపకరణయోగ్గా రుక్ఖా **దబ్బూపకరణరుక్ఖా.**

యో పన విహారో. **ఖలన్తి** ధఞ్ఞకరణట్ఠానం. **గావో రున్ధన్తి** "సస్సం ఖాదింసూ"తి. **ఉదకవారన్తి** కేదారేసు సస్సానం దాతబ్బఉదకవారం. **అయమ్పీతి** మహాసఙ్ఘభోగోపి విహారో. **వారియమానా** కమ్మట్ఠానికేన భిక్ఖునా.

సముద్దసాముద్దికనదీనిస్సితం **ఉదకపట్టనం.** మహానగరానం ఆయద్వారభూతం అటవిముఖాదినిస్సితం **థలపట్టనం.** **అప్పసన్నా హోన్తి.** తేనస్స తత్థ ఫాసువిహారో న హోతీతి అధిప్పాయో. **మఞ్ఞమానా** రాజమనుస్సా.

సమోసరణేనాతి ఇతో చితో సఞ్చరణేన. **పపాతేతి** పపాతసీసే **ఠత్వా గాయి** "గీతసద్దేన ఇధాగతం పపాతే పాతేత్వా ఖాదిస్సామీ"తి. **వేగేన గహేత్వాతి** వేగేనాగన్త్వా "కుహిం యాసీ"తి ఖన్ధే గహేత్వా.

యత్థాతి యస్మిం విహారే, విహారసామన్తా వా న సక్కా హోతి **కల్యాణమిత్తం లద్ధుం,** తత్థ విహారే సో అలాభో మహాదోసోతి యోజనా.

పన్థనిస్సిన్తి పన్థే నిస్సితో పవత్తితోతి పన్థనీ, మగ్గనిస్సితో విహారో. తం పన్థనిం. **సోణ్డి**న్తి సోణ్డిసహితో విహారో సోణ్డీ, తం సోణ్డిం. తథా **పణ్ణ**న్తిఆదీసు. నగరనిస్సితం **నగర**న్తి వుత్తం ఉత్తరపదలోపేన యథా "భీమసేనో భీమో"తి. **దారునాతి** దారునిస్సితేన సహ. **విసభాగేనాతి** యో విసభాగేహి వుసీయతి, విసభాగానం వా నివాసో, సో విహారో విసభాగో. తేన విసభాగేన సద్ధిం. పచ్చన్తనిస్సితఞ్చ సీమానిస్సితఞ్చ అసప్పాయఞ్చ **పచ్చన్తసీమాసప్పాయం. యత్థ మిత్తో న లబ్భతి,** తమ్పీతి సబ్బత్థ ఠాన-సద్దాపేక్ఖాయ నపుంసకనిద్దేసో. **ఇతి విఞ్ఞాయాతి** "భావనాయ అననురూపానీ"తి ఏవం విజానిత్వా.

అనురూపవిహారవణ్ణనా

౫౩. **అయం అనురూపో నామాతి** అయం విహారో భావనాయ అనురూపో నామ. **నాతిదూర**న్తి గోచరట్ఠానతో అడ్ఢగావుతతో ఓరభాగతాయ న అతిదూరం. **నాచ్చాసన్న**న్తి పచ్ఛిమేన పమాణేన గోచరట్ఠానతో పఞ్చధనుసతికతాయ న అతిఆసన్నం. తాయ చ పన నాతిదూరనాచ్చాసన్నతాయ, గోచరట్ఠానం పరిస్సయాదిరహితమగ్గతాయ చ గమనస్స చ ఆగమనస్స చ యుత్తరూపత్తా **గమనాగమనసమ్పన్నం.** దివసభాగే మహాజనసంకిణ్ణతాభావేన **దివా అప్పాకిణ్ణం.** అభావత్థో హి అయం **అప్ప**-సద్దో "అప్పిచ్ఛో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౩౬) వియ. రత్తియం జనాలాపసద్దాభావేన **రత్తిం అప్పసద్దం.** సబ్బదాపి జనసన్నిపాతనిగ్ఘోసాభావేన **అప్పనిగ్ఘోసం. అప్పకసిరేనాతి** అకసిరేన సుఖేనేవ. సీలాదిగుణానం థిరభావప్పత్తియా **థేరా**. సుత్తగేయ్యాది బహు సుతం ఏతేసన్తి **బహుస్సుతా**. వాచుగ్గతకరణేన, సమ్మదేవ గరూనం సన్తికే ఆగమితభావేన చ ఆగతో పరియత్తిధమ్మసఙ్ఖాతో ఆగమో ఏతేసన్తి **ఆగతాగమా**. సుత్తాభిధమ్మసఙ్ఖాతస్స ధమ్మస్స ధారణేన **ధమ్మధరా**. వినయస్స ధారణేన **వినయధరా**. తేసంయేవ ధమ్మవినయానం మాతికాయ ధారణేన **మాతికాధరా**. తత్థ తత్థ ధమ్మపరిపుచ్ఛాయ **పరిపుచ్ఛతి**. అత్థపరిపుచ్ఛాయ **పరిపఞ్హతి** వీమంసతి విచారేతి. **ఇదం, భన్తే, కథం ఇమస్స కో అత్థోతి** పరిపుచ్ఛనపరిపఞ్హాకారదస్సనం. **అవివటఞ్చేవ** పాళియా అత్థం పదేసన్తరపాళిదస్సనేన ఆగమతో **వివరన్తి. అనుత్తానీకతఞ్చ** యుత్తివిభావనేన **ఉత్తానీకరోన్తి. కఙ్ఖట్ఠానియేసు ధమ్మేసు** సంసయుప్పత్తియా హేతుతాయ గణ్ఠిట్ఠానభూతేసు పాళిపదేసేసు యాథావతో వినిచ్ఛయదానేన **కఙ్ఖం పటివినోదేన్తి**. ఏత్థ చ "నాతిదూరం, నాచ్చాసన్నం, గమనాగమనసమ్పన్న"న్తి ఏకం అఙ్గం, "దివా అప్పాకిణ్ణం, రత్తిం అప్పసద్దం అప్పనిగ్ఘోస"న్తి ఏకం, "అప్పడంసమకసవాతాతపసరీసపసమ్ఫస్స"న్తి ఏకం, "తస్మిం ఖో పన సేనాసనే విహరన్తస్స...పే॰... పరిక్ఖారా"తి ఏకం, "తస్మిం ఖో పన సేనాసనే థేరా...పే॰... కఙ్ఖం పటివినోదేన్తీ"తి ఏకం. ఏవం పఞ్చ అఙ్గాని వేదితబ్బాని.

ఖుద్దకపలిబోధవణ్ణనా

౫౪. ఖుద్దకపలిబోధుపచ్ఛేదే పయోజనం పరతో ఆగమిస్సతి. అగ్గళఅనువాతపరిభణ్డదానాదినా **దళ్హీకమ్మం వా**. తన్తచ్ఛేదాదీసు **తున్నకమ్మం వా** కాతబ్బం.

భావనావిధానవణ్ణనా

౨౭౫. **సబ్బకమ్మట్ఠానవసేనాతి** అనుక్కమేన నిద్దిసియమానస్స చత్తాలీసవిధస్స సబ్బస్స కమ్మట్ఠానస్స వసేన. **పిణ్డపాతపటిక్కన్తేనాతి** పిణ్డపాతపరిభోగతో పటినివత్తేన, పిణ్డపాతభుత్తావినా ఓనీతపత్తపాణినాతి అత్థో. **భత్తసమ్మదం పటివినోదేత్వాతి** భోజననిమిత్తం పరిస్సమం వినోదేత్వా. ఆహారే హి ఆసయం పవిట్ఠమత్తే తస్స ఆగన్తుకతాయ యేభుయ్యేన సియా సరీరస్స కోచి పరిస్సమో, తం వూపసమేత్వా. తస్మిం హి అవూపసన్తే సరీరఖేదేన చిత్తం ఏకగ్గతం న లభేయ్యాతి. **పవివిత్తేతి** జనవివిత్తే. **సుఖనిసిన్నేనాతి** పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా ఉజుం కాయం పణిధాయ నిసజ్జాయ సుఖనిసిన్నేన. **వుత్తఞ్హేతన్తి** యం "కతాయ వా"తిఆదినా పథవియా నిమిత్తగ్గహణం ఇధ వుచ్చతి, వుత్తం హేతం పోరాణట్ఠకథాయం.

ఇదాని తం అట్ఠకథాపాళిం దస్సేన్తో "**పథవీకసిణం ఉగ్గణ్హన్తో**"తిఆదిమాహ. తత్థాయం సఙ్ఖేపత్థో – **పథవీకసిణం ఉగ్గణ్హన్తోతి** ఉగ్గహనిమిత్తభావేన పథవీకసిణం గణ్హన్తో ఆదియన్తో, ఉగ్గహనిమిత్తభూతం పథవీకసిణం ఉప్పాదేన్తోతి అత్థో. ఉప్పాదనఞ్చేత్థ తథానిమిత్తస్స ఉపట్ఠాపనం దట్ఠబ్బం. **పథవియన్తి** వక్ఖమానవిసేసే పథవీమణ్డలే. **నిమిత్తం గణ్హాతీతి** తత్థ చక్ఖునా ఆదాసతలే ముఖనిమిత్తం వియ భావనాఞాణేన వక్ఖమానవిసేసం పథవీనిమిత్తం గణ్హాతి. "పథవియ"న్తి వత్వాపి మణ్డలాపేక్ఖాయ నపుంసకనిద్దేసో. **కతేతి** వక్ఖమానవిధినా అభిసఙ్ఖతేతి అత్థో. **వా**-సద్దో అనియమత్థో. **అకతేతి** పాకతికే ఖలమణ్డలాదికే పథవీమణ్డలే. **సాన్తకేతి** సఅన్తకే ఏవ, సపరిచ్ఛేదే ఏవాతి అత్థో. సావధారణఞ్హేతం వచనం. తథా హి తేన నివత్తితం దస్సేతుం "**నో అనన్తకే**"తి వుత్తం. **సకోటియేతి**ఆదీనిపి తస్సేవ వేవచనాని. **సుప్పమత్తే వాతి**ఆదీసు సుప్పసరావాని సమప్పమాణాని ఇచ్ఛితాని. కేచి పన వదన్తి "సరావమత్తం విదత్థిచతురఙ్గులం హోతి, సుప్పమత్తం తతో అధికప్పమాణన్తి. కిత్తిమం కసిణమణ్డలం హేట్ఠిమపరిచ్ఛేదేన సరావమత్తం, ఉపరిమపరిచ్ఛేదేన సుప్పమత్తం, న తతో అధో, ఉద్ధం వాతి పరిత్తప్పమాణభేదసఙ్గణ్హనత్థం '**సుప్పమత్తే వా సరావమత్తే వా**'తి వుత్త"న్తి. యథాఉపట్ఠితే ఆరమ్మణే ఏకఙ్గులమత్తమ్పి వడ్ఢితం అప్పమాణమేవాతి వుత్తోవాయమత్థో. కేచి పన "ఛత్తమత్తమ్పి కసిణమణ్డలం కాతబ్బ"న్తి వదన్తి.

సో తం నిమిత్తం సుగ్గహితం కరోతీతి సో యోగావచరో తం పథవీమణ్డలం సుగ్గహితం నిమిత్తం కరోతి. యదా చక్ఖుం ఉమ్మీలేత్వా ఓలోకేత్వా తత్థ నిమిత్తం గహేత్వా నిమ్మీలేత్వా ఆవజ్జేన్తస్స ఉమ్మీలేత్వా ఓలోకితక్ఖణే వియ ఉపట్ఠాతి, తదా సుగ్గహితం కరోతి నామ. అథేత్థ సతిం సూపట్ఠితం కత్వా అబహిగతేన మానసేన పునప్పునం సల్లక్ఖేన్తో **సూపధారితం ఉపధారేతి** నామ. ఏవం ఉపధారితం పన నం పునప్పునం ఆవజ్జేన్తో మనసి కరోన్తో తమేవారబ్భ ఆసేవనం భావనం బహులం పవత్తేన్తో **సువవత్థితం వవత్థపేతి** నామ. **తస్మిం ఆరమ్మణేతి** ఏవం సుగ్గహితకరణాదినా సమ్మదేవ ఉపట్ఠితే తస్మిం పథవీకసిణసఙ్ఖాతే ఆరమ్మణే. **చిత్తం ఉపనిబన్ధతీతి** అత్తనో చిత్తం ఉపచారజ్ఝానం ఉపనేత్వా నిబన్ధతి అఞ్ఞారమ్మణతో వినివత్తం కరోతి. **అద్ధా ఇమాయాతిఆది** ఆనిసంసదస్సావితాదస్సనం.

ఇదాని యథాదస్సితస్స అట్ఠకథాపాఠస్స అత్థప్పకాసనేన సద్ధిం భావనావిధిం విభావేతుకామో అకతే తావ నిమిత్తగ్గహణం దస్సేన్తో "**తత్థ యేన అతీతభవేపీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ **తత్థాతి** తస్మిం అట్ఠకథాపాఠే. **చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానానీతి** చతుక్కపఞ్చకనయవసేన వదతి. **పుఞ్ఞవతోతి** భావనామయపుఞ్ఞవతో. **ఉపనిస్సయసమ్పన్నస్సాతి** తాదిసేనేవ ఉపనిస్సయేన సమన్నాగతస్స. **ఖలమణ్డలేతి** మణ్డలాకారే ధఞ్ఞకరణట్ఠానే. **తంతానప్పమాణమేవాతి** ఓలోకితట్ఠానప్పమాణమేవ.

అవిరాధేత్వాతి అవిరజ్ఝిత్వా వుత్తవిధినా ఏవ. **నీలపీతలోహితఓదాతసమ్భేదవసేనాతి** నీలాదివణ్ణాహి మత్తికాహి పచ్చేకం, ఏకజ్ఝఞ్చ సంసగ్గవసేన. **గఙ్గావహేతి** గఙ్గాసోతే. సీహళదీపే కిర రావణగఙ్గా నామ నదీ, తస్సా సోతేన ఛిన్నతటట్ఠానే

మత్తికా అరుణవణ్ణా. తం సన్ధాయ వుత్తం ‘‘**గఙ్గావహే మత్తికాసదిసాయ అరుణవణ్ణాయా**’’తి. **అరుణవణ్ణాయ** అరుణనిభాయ, అరుణప్పభావణ్ణాయాతి అత్థో.

ఏవం కసిణదోసే దస్సేత్వా ఇదాని కసిణకరణాదికే సేసాకారే దస్సేతుం ‘‘**తఞ్చ ఖో**’’తిఆది వుత్తం. **సంహారిమన్తి** సంహరితబ్బం గహేత్వా చరణయోగ్గం. **తత్రట్ఠకన్తి** యత్ర కతం, తత్థేవ తిట్ఠనకం. **వుత్తప్పమాణన్తి** ‘‘సుప్పమత్తే వా సరావమత్తే వా’’తి వుత్తప్పమాణం. **వట్టన్తి** మణ్డలసణ్ఠానం. **పరికమ్మకాలేతి** నిమిత్తుగ్గహణాయ భావనాకాలే. **ఏతదేవాతి** యం విదత్థిచతురఙ్గులవిత్థారం, ఏతదేవ పమాణం సన్ధాయ ‘‘**సుప్పమత్తం వా సరావమత్తం వా**’’తి వుత్తం. సుప్పం హి నాతిమహన్తం, సరావఞ్చ మహన్తం చాటిపిధానప్పహోనకన్తి సమప్పమాణం హోతి.

౫౬. **తస్మాతి** పరిచ్ఛేదత్థాయ వుత్తత్తా. **ఏవం వుత్తపమాణం పరిచ్ఛేదన్తి** యథావుత్తప్పమాణం విదత్థిచతురఙ్గులవిత్థారం పరిచ్ఛేదం కత్వా, ఏవం వుత్తప్పమాణం వా కసిణమణ్డలం విసభాగవణ్ణేన పరిచ్ఛేదం కత్వా. **రుక్ఖపాణికాతి** కుచన్దనాదిరుక్ఖపాణికా అరుణవణ్ణస్స **విసభాగవణ్ణం సముట్ఠపేతి**. తస్మా తం అగ్గహేత్వాతి వుత్తం. పకతిరుక్ఖపాణికా పన పాసాణపాణికాగతికావ. నిన్నున్నతట్ఠానాభావేన **భేరీతలసదిసం** కత్వా. **తతో దూరతరేతిఆది** యథావుత్తతో పదేసతో, పీఠతో చ అఞ్ఞస్మిం ఆదీనవదస్సనం. **కసిణదోసాతి** హత్థపాణిపదాదయో ఇధ కసిణదోసా.

వుత్తనయేనేవాతి ‘‘అడ్ఢతేయ్యహత్థన్తరే పదేసే, విదత్థిచతురఙ్గులపాదకే పీఠే’’తి చ వుత్తవిధినావ. **కామేసు ఆదీనవన్తి** ‘‘కామా నామేతే అట్ఠికఙ్కలూపమా నిరస్సాదట్ఠేన, తిణుక్కూపమా అనుదహనట్ఠేన, అఙ్గారకాసూపమా మహాభితాపట్ఠేన, సుపినకూపమా ఇత్తరపచ్చుపట్ఠానట్ఠేన, యాచితకూపమా తావకాలికట్ఠేన, రుక్ఖఫలూపమా సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గపలిభఞ్జనట్ఠేన, అసిసూనూపమా అధికుట్టనట్ఠేన, సత్తిసూలూపమా వినివిజ్ఝనట్ఠేన, సప్పసిరూపమా సపటిభయట్ఠేనా’’తిఆదినా (పాచి॰ అట్ఠ॰ ౪౧౭; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౩౪) ‘‘అప్పస్సాదా కామా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా’’తిఆదినా (పాచి॰ ౪౧౭; మ॰ ని॰ ౧.౨౩౪; ౨.౪౨) ‘‘కామసుఖఞ్చ నామేతం బహుపరిస్సయం, సాసఙ్కం, సభయం, సంకిలిట్ఠం, మీళ్హపరిభోగసదిసం, హీనం, గమ్మం, పోథుజ్జనికం, అనరియం, అనత్థసంహిత’’న్తిఆదినా చ అనేకాకారవోకారం వత్థుకామకిలేసకామేసు ఆదీనవం దోసం పచ్చవేక్ఖిత్వా. **కామనిస్సరణేతి** కామానం నిస్సరణభూతే, తేహి వా నిస్సటే. అగ్గమగ్గస్స పాదకభావేన **సబ్బదుక్ఖసమతిక్కమస్స ఉపాయభూతే. నేక్ఖమ్మేతి** ఝానే. **జాతాభిలాసేన** సఞ్జాతచ్ఛన్దేన. ‘‘సమ్మాసమ్బుద్ధో వత భగవా అవిపరీతధమ్మదేసనత్తా, స్వాక్ఖాతో ధమ్మో ఏకన్తనియ్యానికత్తా, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జనతో’’తి ఏవం **బుద్ధధమ్మసఙ్ఘగుణానుస్సరణేన** రతనత్తయవిసయం **పీతిపామోజ్జం జనయిత్వా**. నేక్ఖమ్మం పటిపజ్జతి ఏతాయాతి **నేక్ఖమ్మపటిపదా,** సఉపచారస్స ఝానస్స, విపస్సనాయ, మగ్గస్స, నిబ్బానస్స చ అధిగమకారణన్తి అత్థో. పుబ్బే పన పఠమజ్ఝానమేవ నేక్ఖమ్మన్తి వుత్తత్తా వుత్తావసేసా సబ్బేపి నేక్ఖమ్మధమ్మా. యథాహ –

‘‘పబ్బజ్జా పఠమం ఝానం, నిబ్బానం చ విపస్సనా;

సబ్బేపి కుసలా ధమ్మా, ‘నేక్ఖమ్మ’న్తి పవుచ్చరే’’తి. (ఇతివు॰ అట్ఠ॰ ౧౦౯);

పవివేకసుఖరసస్సాతి చిత్తవివేకాదివివేకజస్స సుఖరసస్స. ఏవమేతేహి పఞ్చహి పదేహి ‘‘ఆనిసంసదస్సావీ’’తిఆదీనం పదానం అత్థో దస్సితోతి దట్ఠబ్బం. **సమేన ఆకారేనాతి** అతిఉమ్మీలనఅతిమన్దాలోచనాని వజ్జేత్వా

నాతిఉమ్మీలననాతిమన్దాలోచనసఙ్ఖాతేన సమేన ఆలోచనాకారేన. **నిమిత్తం గణ్హన్తేనా**తి పథవీకసిణే చక్ఖునా గహితనిమిత్తం మనసా గణ్హన్తేన. **భావేతబ్బన్తి** తథాపవత్తం నిమిత్తగ్గహణం వడ్ఢేతబ్బం ఆసేవితబ్బం బహులీకాతబ్బం.

చక్ఖు కిలమతి అతిసుఖుమం, అతిభాసురఞ్చ రూపగతం ఉపనిజ్ఝాయతో వియ. **అతివిభూతం హోతి** అత్తనో సభావావిభావతో. తథా చ వణ్ణతో వా లక్ఖణతో వా ఉపతిట్ఠేయ్య. తేన వుత్తం **''తేనస్స నిమిత్తం నుప్పజ్జతీ''**తి. **అవిభూతం హోతి** గజనిమ్మీలనేన పేక్ఖన్తస్స రూపగతం వియ. **చిత్తఞ్చ లీనం హోతి** దస్సనే మన్దబ్యాపారతాయ కోసజ్జపాతతో. తేనాహ **''ఏవమ్పి నిమిత్తం నుప్పజ్జతీ''**తి. **ఆదాసతలే ముఖనిమిత్తదస్సినా వియా**తి యథా ఆదాసతలే ముఖనిమిత్తదస్సీ పురిసో న తత్థ అతిగాళ్హం ఉమ్మీలతి, నాపి అతిమన్దం, న ఆదాసతలస్స వణ్ణం పచ్చవేక్ఖతి, నాపి లక్ఖణం మనసి కరోతి. అథ ఖో సమేన ఆకారేన ఓలోకేన్తో అత్తనో ముఖనిమిత్తమేవ పస్సతి, ఏవమేవ అయమ్పి పథవీకసిణం సమేన ఆకారేన ఓలోకేన్తో నిమిత్తగ్గహణప్పసుతోయేవ హోతి, తేన వుత్తం **''సమేన ఆకారేనా''**తిఆది. **న వణ్ణో పచ్చవేక్ఖితబ్బో**తి యో తత్థ పథవీకసిణే అరుణవణ్ణో, సో న చిన్తేతబ్బో. చక్ఖువిఞ్ఞాణేన పన గహణం న సక్కా నివారేతుం. తేనేవేత్థ ''న ఓలోకేతబ్బో''తి అవత్వా పచ్చవేక్ఖణగ్గహణం కతం. **న లక్ఖణం మనసి కాతబ్బన్తి** యం తత్థ పథవీధాతుయా థద్ధలక్ఖణం, తం న మనసి కాతబ్బం.

దిస్వా గహేతబ్బత్తా ''వణ్ణం అముఞ్చిత్వా''తి వత్వాపి వణ్ణవసేనేత్థ ఆభోగో న కాతబ్బో, సో పన వణ్ణో నిస్సయగతికో కాతబ్బోతి దస్సేన్తో ఆహ **''నిస్సయసవణ్ణం కత్వా''**తి. నిస్సయేన సమానాకారసన్నిస్సితో సో వణ్ణో తాయ పథవియా సమానగతికం కత్వా, వణ్ణేన సహేవ ''పథవీ''తి మనసి కాతబ్బన్తి అత్థో. **ఉస్సదవసేన పణ్ణత్తిధమ్మే**తి పథవీధాతుయా ఉస్సన్నభావేన సత్తితో అధికభావేన ససమ్భారపథవియం ''పథవీ''తి యో లోకవోహారో, తస్మిం పణ్ణత్తిధమ్మే **చిత్తం పట్ఠపేత్వా** ''పథవీ, పథవీ''తి **మనసి కాతబ్బం**. యది లోకవోహారేన పణ్ణత్తిమత్తే చిత్తం ఠపేతబ్బం, నామన్తరవసేనపి పథవీ మనసి కాతబ్బా భవేయ్యాతి, హోతు, కో దోసోతి దస్సేన్తో **''మహీ మేదినీ''**తిఆదిమాహ. తత్థ **యమిచ్ఛతీతి** యం నామం వత్తుం ఇచ్ఛతి, **తం వత్తబ్బం**. తఞ్చ ఖో **యదస్స సఞ్ఞానుకూలం హోతి** యం నామం అస్స యోగినో పుబ్బే తత్థ గహితసఞ్ఞావసేన అనుకూలం పచురతాయ, పగుణతాయ వా ఆగచ్ఛతి, **తం వత్తబ్బం. వత్తబ్బన్తి** చ పఠమసమన్నాహారే కస్సచి వచీభేదోపి హోతీతి కత్వా వుత్తం, ఆచరియేన వా వత్తబ్బతం సన్ధాయ. కిం వా బహునా, పాకటభావోయేవేత్థ పమాణన్తి దస్సేతుం **''అపిచా''**తిఆది వుత్తం. **కాలేన ఉమ్మీలేత్వా కాలేన నిమ్మీలేత్వా**తి కిఞ్చి కాలం చక్ఖుం ఉమ్మీలేత్వా నిమిత్తగ్గహణవసేన పథవీమణ్డలం ఓలోకేత్వా పున కిఞ్చి కాలం చక్ఖుం నిమ్మీలేత్వా ఆవజ్జితబ్బం. యేనాకారేన ఓలోకేత్వా గహితం, తేనాకారేన పున తం సమన్నాహరితబ్బం.

౫౭. **ఆపాథమాగచ్ఛతీ**తి మనోద్వారికజవనానం గోచరభావం ఉపగచ్ఛతి. **తస్స** ఉగ్గహనిమిత్తస్స. **న తస్మిం ఠానే నిసీదితబ్బం**. కస్మా? యది ఉగ్గహనిమిత్తే జాతేపి పథవీమణ్డలం ఓలోకేత్వా భావేతి, పటిభాగనిమిత్తుప్పత్తి న సియా. సమీపట్ఠేన చ న ఓలోకేతుం న సక్కా. తేన వుత్తం **''అత్తనో వసనట్ఠానం పవిసిత్వా''**తిఆది. నిస్సద్దభావాయ **ఏకపటలికూపాహనాగహణం**, పరిస్సయవినోదనత్థం **కత్తరదణ్డగ్గహణం**. సచే నస్సతి, అథానేన భావేతబ్బన్తి సమ్బన్ధో. వక్ఖమానేసు అసప్పాయేసు **కేనచిదేవ** అసప్పాయేన కారణభూతేన. **నిమిత్తం ఆదాయా**తి యథాజాతం ఉగ్గహనిమిత్తం గహేత్వా. **సమన్నాహరితబ్బన్తి** ఆవజ్జితబ్బం నిమిత్తన్తి అధిప్పాయో, సమ్మా వా అను అను ఆహరితబ్బం కమ్మట్ఠానన్తి అత్థో. **తక్కాహతం వితక్కాహతన్తి** తక్కనతో, సవిసేసం తక్కనతో చ ''తక్కో, వితక్కో''తి చ ఏవం లద్ధనామేన భావనాచిత్తసమ్పయుత్తేన సమ్మాసఙ్కప్పేన ఆహననపరియాహననకిచ్చేన అపరాపరం వత్తమానేన కమ్మట్ఠానం ఆహతం,

పరియాహతఞ్చ కాతబ్బం, బలప్పత్తవితక్కో మనసికారో బహులం పవత్తేతబ్బోతి అత్థో. **ఏవం కరోన్తస్సాతి** ఏవం కమ్మట్ఠానం తక్కాహతం వితక్కాహతం కరోన్తస్స. యథా భావనా పుబ్బేనాపరం విసేసం ఆవహతి, ఏవం అనుయుఞ్జన్తస్స. **అనుక్కమేనాతి** భావనానుక్కమేన. యదా సద్ధాదీని ఇన్ద్రియాని సువిసదాని తిక్ఖాని పవత్తన్తి, తదా అస్సద్ధియాదీనం దూరీభావేన సాతిసయథామప్పత్తేహి సత్తహి బలేహి లద్ధూపత్థమ్భాని వితక్కాదీని కామావచరానేవ ఝానఙ్గాని బహూని హుత్వా పాతుభవన్తి. తతో ఏవ తేసం ఉజువిపచ్చనీకభూతా కామచ్ఛన్దాదయో సద్ధిం తదేకట్ఠేహి పాపధమ్మేహి విదూరీ భవన్తి, పటిభాగనిమిత్తుప్పత్తియా సద్ధిం తం ఆరబ్భ ఉపచారజ్ఝానం ఉప్పజ్జతి. తేన వుత్తం ''**నీవరణాని విక్ఖమ్భన్తీ**''తిఆది. తత్థ **సన్నిసీదన్తీతి** సమ్మదేవ సీదన్తి, ఉపసమన్తీతి అత్థో.

ఇమస్సాతి పటిభాగనిమిత్తస్స. అఙ్గులిపదపాణిపదాదికో **కసిణదోసో**. ఆదాసమణ్డలూపమాదీహి ఉగ్గహనిమిత్తతో పటిభాగనిమిత్తస్స సుపరిసుద్ధతం, సణ్హసుఖుమతఞ్చ దస్సేతి. **తఞ్చ ఖో** పటిభాగనిమిత్తం **నేవ వణ్ణవన్తం న సణ్ఠానవన్తం** అపరమత్థసభావత్తా. **ఈదిసన్తి** వణ్ణసణ్ఠానవన్తం. **తిలక్ఖణబ్భాహతన్తి** ఉప్పాదాదిలక్ఖణత్తయానుపవిట్ఠం, అనిచ్చతాదిలక్ఖణత్తయఙ్కితం వా. యది **న పనేతం తాదిసం** వణ్ణాదివన్తం, కథం ఝానస్స ఆరమ్మణభావోతి ఆహ ''**కేవలఞ్హీ**''తిఆది. **సఞ్ఞజన్తి** భావనాసఞ్ఞాజనితం, భావనాసఞ్ఞాయ సఞ్జాతమత్తం. న హి అసభావస్స కుతోచి సముట్ఠానం అత్థి. తేనాహ ''**ఉపట్ఠానాకారమత్త**''న్తి.

౨౹౮. **విక్ఖమ్భితానేవ సన్నిసిన్నావ,** న పన తదత్థం ఉస్సాహో కాతబ్బోతి అధిప్పాయో. ''ఉపచారసమాధినా''తి వుత్తే ఇతరోపి సమాధి అత్థీతి అత్థతో ఆపన్నన్తి తమ్పి దస్సేతుం ''**దువిధో హి సమాధీ**''తిఆది ఆరద్ధం. **ద్వీహాకారేహీతి** ఝానధమ్మానం పటిపక్ఖదూరీభావో, థిరభావప్పత్తి చాతి ఇమేహి ద్వీహి కారణేహి. ఇదాని తాని కారణాని అవత్థాముఖేన దస్సేతుం ''**ఉపచారభూమియం వా**''తిఆది వుత్తం. **ఉపచారభూమియన్తి** ఉపచారావత్థాయం. యదిపి తదా ఝానఙ్గాని పటుతరాని మహగ్గతభావప్పత్తాని న ఉప్పజ్జన్తి, తేసం పన పటిపక్ఖధమ్మానం విక్ఖమ్భనేన చిత్తం సమాధియతి. తేనాహ ''**నీవరణప్పహానేన చిత్తం సమాహితం హోతీ**''తి. **పటిలాభభూమియన్తి** ఝానస్స అధిగమావత్థాయం. తదా హి అప్పనాపత్తానం ఝానధమ్మానం ఉప్పత్తియా చిత్తం సమాధియతి. తేనాహ ''**అఙ్గపాతుభావేనా**''తి. చిత్తం సమాహితం హోతీతి సమ్బన్ధో.

న థామజాతానీతి న జాతథామాని, న భావనాబలం పత్తానీతి అత్థో. **చిత్తన్తి** ఝానచిత్తం. **కేవలమ్పి రత్తిం కేవలమ్పి దివసం తిట్ఠతీతి** సమాపత్తివేలం సన్ధాయాహ. ఉపచారభూమియం నిమిత్తవడ్ఢనం యుత్తన్తి కత్వా వుత్తం ''**నిమిత్తం వడ్ఢేత్వా**''తి. **లద్ధపరిహానీతి** లద్ధఉపచారజ్ఝానపరిహాని. నిమిత్తే అవినస్సన్తే తదారమ్మణఝానమ్పి అపరిహీనమేవ హోతి, నిమిత్తే పన ఆరక్ఖాభావేన వినట్ఠే లద్ధం లద్ధం ఝానమ్పి వినస్సతి తదాయత్తవుత్తితో. తేనాహ ''**ఆరక్ఖమ్హీ**''తిఆది.

సత్తసప్పాయవణ్ణనా

౨౹౯. ''థావరఞ్చ హోతీ''తి వత్వా యథా థావరం హోతి, తం దస్సేతుం ''**సతి ఉపట్ఠాతి, చిత్తం సమాధియతీ**''తి వుత్తం. యథాలద్ధఞ్హి నిమిత్తం తత్థ సతిం సూపట్ఠితం కత్వా ఏకగ్గతం విన్దన్తస్స థిరం నామ హోతి, సురక్ఖితఞ్చ. **సతి**-గ్గహణేన చేత్థ సమ్పజఞ్ఞం, సమాధిగ్గహణేన వీరియఞ్చ సఙ్గహితం హోతి నానన్తరియభావతో. **తత్థాతి** తేసు ఆవాసేసు. **తీణి తీణీతి** ఏకేకస్మిం ఆవాసే అవుత్థఅవుత్థట్ఠానే వసననియామేన తయో తయో దివసే **వసిత్వా**.

ఉత్తరేన వా దక్ఖిణేన వాతి వుత్తం గమనాగమనే సూరియాభిముఖభావనివారణత్థన్తి. సహస్సధనుప్పమాణం **దియడ్ఢకోసం.**

ద్వత్తింస తిరచ్ఛానకథాతి రాజకథాదికే (దీ. ని. ౧.౧౭; మ. ని. ౨.౨౨౩; సం. ని. ౫.౧౦౮౦; అ. ని. ౧౦.౬౯; పాచి. ౫౦౮) సన్ధాయాహ. తా హి పాళియం సరూపతో అనాగతాపి అరఞ్ఞపబ్బతనదీదీపకథా ఇతి-సద్దేన సఙ్గహేత్వా సగ్గమోక్ఖానం తిరచ్ఛానభావతో "ద్వత్తింస తిరచ్ఛానకథా"తి వుత్తా. **దసకథావత్థునిస్సిత**న్తి "అప్పిచ్ఛతా, సన్తుట్ఠి, పవివేకో, అసంసగ్గో, వీరియారమ్భో, సీల, సమాధి, పఞ్ఞా, విముత్తి, విముత్తిఞాణదస్సన"న్తి ఇమాని అప్పిచ్ఛకథాదీనం వత్థూని, తన్నిస్సితం భస్సం **సప్పాయం.**

అతిరచ్ఛానకథికోతి నతిరచ్ఛానకథికో, తిరచ్ఛానకథా విధురం ధమ్మికం కమ్మట్ఠానపటిసంయుత్తమేవ కథం కథేతీతి అధిప్పాయో. **సీలాదిగుణసమ్పన్నో**తి సీలసమాధిఆదిగుణసమ్పన్నో. యో హి సమాధికమ్మట్ఠానికో, సమాధికమ్మట్ఠానస్స వా పారం పత్తో, సో ఇమస్స యోగినో సప్పాయో. తేనాహ ''**యం నిస్సాయ**''తిఆది. **కాయదళ్హీబహులో**తి కాయస్స సన్తప్పనపోసనప్పసుతో. యం సన్ధాయ వుత్తం "యావదత్థం ఉదరావదేహకం భుఞ్జిత్వా సేయ్యసుఖం పస్ససుఖం మిద్ధసుఖం అనుయుత్తో విహరతీ"తి (దీ. ని. ౩.౩౨౦; మ. ని. ౧.౧౮౬; అ. ని. ౫.౨౦౬).

భోజనం యేభుయ్యేన మధురమ్బిలరసవసేన సత్తానం ఉపయోగం గచ్ఛతి దధిఆదీసు తథా దస్సనతో. కటుకాదిరసా పన కేవలం అభిసఙ్ఖారకా ఏవాతి ఆహ ''**కస్సచి మధురం, కస్సచి అమ్బిలం సప్పాయం హోతీ**''తి.

యస్మిం ఇరియాపథే ఆధారభూతే, వత్తమానే వా, యస్మిం వా ఇరియాపథే పవత్తమానస్స. **నిమిత్తాసేవనబహులస్సా**తి నిమిత్తే ఆసేవనాబహులస్స పటిభాగనిమిత్తే విసయభూతే భావనామనసికారం బహులం ఆసేవన్తస్స, నిమిత్తస్స వా గోచరాసేవనవసేన ఆసేవనాబహులస్స. యేన హి భావేన్తస్స భావనాసేవనా, తేన గోచరాసేవనాపి ఇచ్ఛితబ్బాతి.

దసవిధఅప్పనాకోసల్లవణ్ణనా

౬౦. న హోతి అప్పనా. యేన విధినా అప్పనాయం కుసలో హోతి, సో దసవిధో విధి **అప్పనాకోసల్లం,** తన్నిబ్బత్తం వా ఞాణం. **వత్థువిసదకిరియతో**తి వత్థూనం విసదభావకరణతో అప్పనాకోసల్లం ఇచ్ఛితబ్బన్తి సమ్బన్ధో. ఏవం సేసేసుపి.

౬౧. చిత్తచేతసికానం హి పవత్తిట్ఠానభావతో సరీరం, తప్పటిబద్ధాని చీవరాదీని చ ఇధ "వత్థూనీ"తి అధిప్పేతాని. తాని యథా చిత్తస్స సుఖావహాని హోన్తి, తథా కరణం తేసం **విసదభావకరణం.** తేన వుత్తం ''**అజ్ఝత్తికబాహిరాన**''న్తిఆది. **సరీరం వాతి వా**-సద్దో అట్ఠానప్పయుత్తో, సరీరం సేదమలగ్గహితం వా అఞ్ఞేన వా అవస్సుతకిచ్చేన విబాధితన్తి అధిప్పాయో. **సేనాసనం వాతి వా**-సద్దేన పత్తాదీనమ్పి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. నను చాయం నయో ఖుద్దకపలిబోధుపచ్ఛేదేన సఙ్గహితో, పున కస్మా వుత్తోతి? సచ్చం సఙ్గహితో, సో చ ఖో భావనాయ ఆరమ్భకాలే. ఇధ పన ఆరద్ధకమ్మట్ఠానస్స ఉపచారజ్ఝానే ఠత్వా అప్పనాపరివాసం వసన్తస్స కాలన్తరే జాతే తథాపటిపత్తి అప్పనాకోసల్లాయ వుత్తా. **అవిసదే** సతి, విసయభూతే వా. కథం భావనమనుయుఞ్జన్తస్స తాని విసయో? అన్తరన్తరా పవత్తనకచిత్తుప్పాదవసేనేవం వుత్తం. తే హి చిత్తుప్పాదా చిత్తేకగ్గతాయ అపరిసుద్ధభావాయ సంవత్తన్తి. **చిత్తచేతసికేసు** నిస్సయాదిపచ్చయభూతేసు. **ఞాణమ్పీ**తి పి-సద్దో సమ్పిణ్డనే.

తేన “న కేవలం తం వత్థుయేవ, అథ ఖో తస్మిం అపరిసుద్ధే ఞాణమ్పి అపరిసుద్ధం హోతీ”తి దస్సితం. తంసమ్పయుత్తానం పన అపరిసుద్ధతా అవుత్తసిద్ధా, ఞాణస్స చ విసుం గహణం అప్పనాయ బహుకారత్తా. తథా హి ఝానం “దన్ధాభిఞ్ఞం, ఖిప్పాభిఞ్ఞ”న్తి ఞాణముఖేన నిద్దిట్ఠం. నిస్సయనిస్సయోపి నిస్సయోత్వేవ వుచ్చతీతి ఆహ **‘‘దీపకపల్లికవట్టితేలాని నిస్సాయా’’**తి. ఞాణే అవిసదే విపస్సనాభావనా వియ సమాధిభావనాపి పరిదుబ్బలా హోతీతి దస్సేతుం **‘‘అపరిసుద్ధేన ఞాణేనా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **కమ్మట్ఠాన**న్తి సమథకమ్మట్ఠానం ఆహ. **వుడ్ఢిం** అఙ్గపాతుభావేన, **విరూళ్హిం** గుణభావేన, **వేపుల్లం** సబ్బసో వసిభావప్పత్తియా వేదితబ్బం. **విసదే పనా**తి సుక్కపక్ఖో, తస్స వుత్తవిపరియాయేన అత్థో వేదితబ్బో.

౬౨. సమభావకరణన్తి కిచ్చతో అనూనాధికభావకరణం. యథాపచ్చయం సద్ధేయ్యవత్థుస్మిం అధిమోక్ఖకిచ్చస్స పటుతరభావేన, పఞ్ఞాయ అవిసదతాయ, వీరియాదీనం చ సిథిలతాదినా **సద్ధిన్ద్రియం బలవం హోతి**. తేనాహ **‘‘ఇతరాని మన్దానీ’’**తి. **తతో**తి తస్మా సద్ధిన్ద్రియస్స బలవభావతో, ఇతరేసఞ్చ మన్దత్తా. కోసజ్జపక్ఖే పతితుం అదత్వా సమ్పయుత్తధమ్మానం పగ్గణ్హనం అనుబలప్పదానం పగ్గహో, పగ్గహోవ కిచ్చం, **పగ్గహకిచ్చం** కాతుం న సక్కోతీతి సమ్బన్ధితబ్బం. ఆరమ్మణం ఉపగన్త్వా ఠానం, అనిస్సజ్జనం వా **ఉపట్ఠానం,** విక్ఖేపపటిపక్ఖో. యేన వా సమ్పయుత్తా అవిక్ఖిత్తా హోన్తి, సో **అవిక్ఖేపో**. రూపగతం వియ చక్ఖునా యేన యాథావతో విసయసభావం పస్సతి, తం **దస్సనకిచ్చం కాతుం న సక్కోతి** బలవతా సద్ధిన్ద్రియేన అభిభూతత్తా. సహజాతధమ్మేసు హి ఇన్దట్ఠం కారేన్తానం సహపవత్తమానానం ధమ్మానం ఏకరసతావసేనేవ అత్థసిద్ధి, న అఞ్ఞథా. **తస్మా**తి వుత్తమేవత్థం కారణభావేన పచ్చామసతి . **త**న్తి సద్ధిన్ద్రియం. **ధమ్మసభావపచ్చవేక్ఖణేనా**తి యస్స సద్ధేయ్యవత్థునో ఉళారతాదిగుణే అధిముచ్చనస్స సాతిసయప్పవత్తియా సద్ధిన్ద్రియం బలవం జాతం, తస్స పచ్చయపచ్చయుప్పన్నాదివిభాగతో యాథావతో వీమంసనేన. ఏవఞ్హి ఏవంధమ్మతానయేన సభావరసతో పరిగ్గయ్హమానే సవిప్ఫారో అధిమోక్ఖో న హోతి, “అయం ఇమేసం ధమ్మానం సభావో”తి పరిజాననవసేన పఞ్ఞాబ్యాపారస్స సాతిసయత్తా. ధురియధమ్మేసు హి యథా సద్ధాయ బలవభావే పఞ్ఞాయ మన్దభావో హోతి, ఏవం పఞ్ఞాయ బలవభావే సద్ధాయ మన్దభావో హోతీతి. తేన వుత్తం **‘‘తం ధమ్మసభావపచ్చవేక్ఖణేన హాపేతబ్బ’’**న్తి.

తథా అమనసికారేనాతి యేనాకారేన భావనమనుయుఞ్జన్తస్స సద్ధిన్ద్రియం బలవం హోతి, తేనాకారేన భావనాయ అననుయుఞ్జనతోతి వుత్తం హోతి. ఇధ దువిధేన సద్ధిన్ద్రియస్స బలవభావో, అత్తనో వా పచ్చయవిసేసతో కిచ్చుత్తరియేన, వీరియాదీనం వా మన్దకిచ్చతాయ. తత్థ పఠమవికప్పే హాపనవిధి దస్సితో, దుతియవికప్పే పన యథా మనసి కరోతో వీరియాదీనం మన్దకిచ్చతాయ సద్ధిన్ద్రియం బలవం జాతం, తథా అమనసికారేన వీరియాదీనం పటుకిచ్చభావావహేన మనసికారేన సద్ధిన్ద్రియం తేహి సమరసం కరోన్తేన హాపేతబ్బం. ఇమినా నయేన సేసిన్ద్రియేసుపి హాపనవిధి వేదితబ్బో.

వక్కలిత్థేరవత్థూతి సో హి ఆయస్మా సద్ధాధిముత్తతాయ కతాధికారో సత్థు రూపకాయదస్సనప్పసుతో ఏవ హుత్వా విహరన్తో సత్థారా “కిం తే, వక్కలి, ఇమినా పూతికాయేన దిట్ఠేన? యో ఖో, వక్కలి, ధమ్మం పస్సతి, సో మం పస్సతీ”తిఆదినా (సం. ని. ౩.౮౭) ఓవదిత్వా కమ్మట్ఠానే నియోజితోపి తం అననుయుఞ్జన్తో పణామితో అత్తానం వినిపాతేతుం పపాతట్ఠానం అభిరుహి. అథ నం సత్థా యథానిసిన్నోవ ఓభాసం విస్సజ్జేన్తో అత్తానం దస్సేత్వా –

“పామోజ్జబహులో భిక్ఖు, పసన్నో బుద్ధసాసనే;
అధిగచ్ఛే పదం సన్తం, సఙ్ఖారూపసమం సుఖ”న్తి. (ధ. ప. ౩౮౧) –

గాథం వత్వా "ఏహి వక్కలీ"తి ఆహ. సో తేన అమతేనేవ అభిసిత్తో హట్ఠతుట్ఠో హుత్వా విపస్సనం పట్ఠపేసి. సద్ధాయ పన బలవభావతో విపస్సనావీథిం న ఓతరి. తం ఞత్వా భగవా ఇన్ద్రియసమతం పటిపాదేన్తో కమ్మట్ఠానం సోధేత్వా అదాసి. సో సత్థారా దిన్ననయేన విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా మగ్గపటిపాటియా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం "**వక్కలిత్థేరవత్థు చేత్థ నిదస్సన**"న్తి.

ఇతరకిచ్చభేదన్తి ఉపట్ఠానాదికిచ్చవిసేసం. **పస్సద్ధాదీతి ఆది**-సద్దేన సమాధిఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **హాపేతబ్బన్తి** యథా సద్ధిన్ద్రియస్స బలవభావో ధమ్మసభావపచ్చవేక్ఖణేన హాయతి, ఏవం వీరియిన్ద్రియస్స అధిమత్తతా పస్సద్ధిఆదిభావనాయ హాయతి, సమాధిపక్ఖియత్తా తస్సా. తథా హి సా సమాధిన్ద్రియస్స అధిమత్తతం కోసజ్జపాతతో రక్ఖన్తీ వీరియాదిభావనా వియ వీరియిన్ద్రియస్స అధిమత్తతం ఉద్ధచ్చపాతతో రక్ఖన్తీ ఏకంసతో హాపేతి. తేన వుత్తం "**పస్సద్ధాదిభావనాయ హాపేతబ్బ**"న్తి.

సోణత్థేరస్స వత్థూతి (మహావ. ౨౪౩) సుకుమారస్స సోణత్థేరస్స వత్థు. సో హి ఆయస్మా సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సీతవనే విహరన్తో "మమ సరీరం సుఖుమాలం, న చ సక్కా సుఖేనేవ సుఖం అధిగన్తుం, కాయం కిలమేత్వాపి సమణధమ్మో కాతబ్బో"తి ఠానచఙ్కమమేవ అధిట్ఠాయ పధానమనుయుఞ్జన్తో పాదతలేసు ఫోటేసు ఉట్ఠితేసుపి వేదనం అజ్ఝుపేక్ఖిత్వా దళ్హం వీరియం కరోన్తో అచ్చారద్ధవీరియతాయ విసేసం నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖి. సత్థా తత్థ గన్త్వా వీణోవాదేన ఓవదిత్వా వీరియసమతాయోజనవిధిం దస్సేన్తో కమ్మట్ఠానం సోధేత్వా గిజ్ఝకూటం గతో. థేరోపి సత్థారా దిన్ననయేన వీరియసమతం యోజేన్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం "**సోణత్థేరస్స వత్థు దస్సేతబ్బ**"న్తి.

సేసేసుపీతి సతిసమాధిపఞ్ఞిన్ద్రియేసుపి. **ఏకస్సాతి** ఏకేకస్స. సామఞ్ఞనిద్దేసోవాయం దట్ఠబ్బో. ఏవం పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం పచ్చేకం అధిమత్తతాయ పన హాపనవసేన సమతం దస్సేత్వా ఇదాని తత్థ యేసం విసేసతో అసాధారణతో, సాధారణతో చ సమతా ఇచ్ఛితబ్బా, తం దస్సేతుం "**విసేసతో పనా**"తిఆది వుత్తం. **ఏత్థాతి** ఏతేసు పఞ్చసు ఇన్ద్రియేసు. **సమతన్తి** సద్ధాపఞ్ఞానం అఞ్ఞమఞ్ఞం అనూనానధికభావం. తథా సమాధివీరియానం . యథా హి సద్ధాపఞ్ఞానం విసుం విసుం ధురియధమ్మభూతానం కిచ్చతో అఞ్ఞమఞ్ఞానతివత్తనం విసేసతో ఇచ్ఛితబ్బమేవ, యతో నేసం సమధురతాయ అప్పనా సమ్పజ్జతీతి, ఏవం సమాధివీరియానం కోసజ్జఉద్ధచ్చపక్ఖికానం సమరసతాయ సతి అఞ్ఞమఞ్ఞూపత్థమ్భనతో సమ్పయుత్తధమ్మానం అన్తద్వయపాతాభావేన సమ్మదేవ అప్పనా ఇజ్ఝతి.

"**బలవసద్ధో హీ**"తిఆది నిదస్సనవసేన వుత్తం. తస్సత్థో – యో బలవతియా సద్ధాయ సమన్నాగతో అవిసదఞాణో, సో ముద్ధప్పసన్నో హోతి, న అవేచ్చప్పసన్నో. తథా హి సో **అవత్థుస్మిం పసీదతి** సేయ్యథాపి తిత్థియసావకా. **కేరాటికపక్ఖన్తి** సాఠేయ్యపక్ఖం భజతి. సద్ధాహీనాయ పఞ్ఞాయ అతిధావన్తో "దేయ్యవత్థుపరిచ్చాగేన వినా చిత్తుప్పాదమత్తేనపి దానమయం పుఞ్ఞం హోతీ"తిఆదీని పరికప్పేతి హేతుపటిరూపకేహి వఞ్చితో. ఏవంభూతో పన సుక్ఖతక్కవిలుత్తచిత్తో పణ్డితానం వచనం నాదియతి, సఞ్ఞత్తిం న గచ్ఛతి. తేనాహ "**భేసజ్జసముట్ఠితో వియ రోగో అతేకిచ్ఛో హోతీ**"తి. యథా చేత్థ సద్ధాపఞ్ఞానం అఞ్ఞమఞ్ఞవిరహో న అత్థావహో అనత్థావహో చ, ఏవమిధాపి సమాధివీరియానం అఞ్ఞమఞ్ఞవిరహో న అవిక్ఖేపావహో విక్ఖేపావహో చాతి వేదితబ్బం. **కోసజ్జం అభిభవతి,** తేన అప్పనం న పాపుణాతీతి అధిప్పాయో. **ఉద్ధచ్చం అభిభవతీతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **తదుభయన్తి** తం సద్ధాపఞ్ఞాద్వయం, సమాధివీరియద్వయఞ్చ. **సమం కాతబ్బన్తి** సమరసం కాతబ్బం.

సమాధికమ్మికస్సాతి సమథకమ్మట్ఠానికస్స. **ఏవన్తి** ఏవం సన్తే, సద్ధాయ తేసం బలవభావే సతీతి అత్థో. **సద్దహన్తోతి** "పథవీ పథవీ"తి మనసికరణమత్తేన కథం ఝానుప్పత్తీతి అచిన్తేత్వా "అద్ధా సమ్మాసమ్బుద్ధేన వుత్తవిధి ఇజ్ఝిస్సతీ"తి సద్దహన్తో సద్ధం జనేన్తో. **ఓకప్పేన్తోతి** ఆరమ్మణం అనుపవిసిత్వా వియ అధిముచ్చనవసేన ఓకప్పేన్తో పక్ఖన్దన్తో. **ఏకగ్గతా బలవతీ వట్టతి** సమాధిపధానత్తా ఝానస్స. **ఉభిన్నన్తి** సమాధిపఞ్ఞానం, సమాధికమ్మికస్స సమాధినో అధిమత్తతాపి ఇచ్ఛితబ్బాతి ఆహ **''సమతాయపీ''**తి, సమభావేనాపీతి అత్థో. **అప్పనాతి** ఇధాధిప్పేతఅప్పనా. తథా హి **''హోతియేవా''**తి సాసఙ్కం వదతి , లోకుత్తరప్పనా పన తేసం సమభావేనేవ ఇచ్ఛితా. యథాహ – "సమథవిపస్సనం యుగనద్ధం భావేతీ"తి (పటి॰ మ॰ ౨.౧, ౫).

యది విసేసతో సద్ధాపఞ్ఞానం, సమాధివీరియానఞ్చ సమతా ఇచ్ఛితా, కథం సతీతి ఆహ **''సతి పన సబ్బత్థ బలవతీ వట్టతీ''**తి. **సబ్బత్థాతి** లీనుద్ధచ్చపక్ఖేసు పఞ్చసు ఇన్ద్రియేసు. ఉద్ధచ్చపక్ఖియే గణ్హన్తో **''సద్ధావీరియపఞ్ఞాన''**న్తి ఆహ. అఞ్ఞథాపీతి చ గహేతబ్బా సియా. తథా హి **''కోసజ్జపక్ఖేన సమాధినా''** ఇచ్చేవ వుత్తం, న "పస్సద్ధిసమాధిఉపేక్ఖాహీ"తి. **సా** సతి. సబ్బేసు రాజకమ్మేసు నియుత్తో **సబ్బకమ్మికో. తేన** కారణేన సబ్బత్థ ఇచ్ఛితబ్బత్తేన. **ఆహ** అట్ఠకథాయం. సబ్బత్థ నియుత్తా **సబ్బత్థికా,** సబ్బేన వా లీనుద్ధచ్చపక్ఖియేన బోజ్ఝఙ్గగణేన అత్థేతబ్బా సబ్బత్థియా, సబ్బత్థియావ **సబ్బత్థికా. చిత్తన్తి** కుసలచిత్తం. తస్స హి **సతి పటిసరణం** పరాయణం అప్పత్తస్స పత్తియా అనధిగతస్స అధిగమాయ. తేనాహ **''ఆరక్ఖపచ్చుపట్ఠానా''**తిఆది.

౬౩. చిత్తేకగ్గతానిమిత్తస్సాతి చిత్తేకగ్గతాయ నిమిత్తస్స, చిత్తేకగ్గతాసఙ్ఖాతస్స చ నిమిత్తస్స. చిత్తస్స హి సమాహితాకారం సల్లక్ఖేత్వా సమథనిమిత్తం రక్ఖన్తోయేవ కసిణనిమిత్తం రక్ఖతి. తస్మా **పథవీకసిణాదికస్సాతి ఆది**-సద్దేన న కేవలం పటిభాగనిమిత్తస్సేవ, అథ ఖో సమథనిమిత్తస్సాపి గహణం దట్ఠబ్బం. **తన్తి** రక్ఖణకోసల్లం. **ఇధ** అప్పనాకోసల్లకథాయం "నిమిత్తకోసల్ల"న్తి **అధిప్పేతం,** కరణభావనాకోసల్లానం పగేవ సిద్ధత్తాతి అధిప్పాయో.

౬౪. అతిసిథిలవీరియతాదీహీతి ఆది-సద్దేన పమోదనసంవేజనవిపరియాయే సఙ్గణ్హాతి. **లీనన్తి** సఙ్కుచితం కోసజ్జపక్ఖపతితం. **చిత్తన్తి** భావనాచిత్తం. **ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గాదయో భావేతీతి** ఏత్థ "తయో"తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. యథా పన తే భావేతబ్బా, తం సయమేవ వక్ఖతి.

పరిత్తన్తి అప్పకం. **ఉజ్జాలేతుకామోతి** పదీపేతుకామో. **ఉదకవాతం దదేయ్యాతి** ఉదకమిస్సం వాతం ఉపనేయ్య. **అకాలోతి** నకాలో, అయుత్తకాలో వా. సతిఆదిధమ్మసామగ్గిసఙ్ఖాతాయ బోధియా బుజ్ఝతి ఏతాయాతి కత్వా, తంసమఙ్గినో వా బుజ్ఝతీతి బోధినో యోగినో అఙ్గన్తి బోజ్ఝఙ్గో , పసత్థో, సున్దరో వా బోజ్ఝఙ్గో సమ్బోజ్ఝఙ్గో . కాయచిత్తదరథవూపసమలక్ఖణా పస్సద్ధియేవ సమ్బోజ్ఝఙ్గో పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, తస్స **పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స. సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గాదీసుపి** ఏసేవ నయో. అయం పన విసేసో – సమాధిస్స తావ పదత్థలక్ఖణాని హేట్ఠా ఆగతానేవ. ఉపపత్తితో ఇక్ఖతీతి **ఉపేక్ఖా**. సా పనాయం అత్థతో తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖావ ఇధ బోజ్ఝఙ్గుపేక్ఖా వేదితబ్బా. **దుసముట్ఠాపయన్తి** సముట్ఠాపేతుం ఉప్పాదేతుం అసక్కుణేయ్యం. ధమ్మానం, ధమ్మేసు వా విచయో **ధమ్మవిచయో,** పఞ్ఞాతి అత్థో. వీరస్స భావో, కమ్మం వా, విధినా వా ఈరేతబ్బం పవత్తేతబ్బన్తి **వీరియం,** ఉస్సాహో. పీణేతి కాయం, చిత్తం చ సన్తప్పేతీతి **పీతి**.

యం యం సకం **యథాసకం,** అత్తనో అత్తనోతి అత్థో. **ఆహారవసేనాతి** పచ్చయవసేన. **భావనాతి** ఉప్పాదనా, వడ్ఢనా చ. **కుసలాకుసలాతి** కోసల్లసమ్భూతట్ఠేన కుసలా, తప్పటిపక్ఖతో అకుసలా. యే అకుసలా, తే సావజ్జా. యే కుసలా, తే అనవజ్జా. అకుసలా **హీనా,** ఇతరే **పణీతా**. కుసలాపి వా హీనేహి ఛన్దాదీహి ఆరద్ధా **హీనా,** ఇతరే **పణీతా. కణ్హాతి** కాళకా చిత్తస్స అపభస్సరభావకరణా, **సుక్కాతి** ఓదాతా చిత్తస్స పభస్సరభావకరణా. కణ్హాభిజాతిహేతుతో వా **కణ్హా,** సుక్కాభిజాతిహేతుతో **సుక్కా**. తే ఏవ **సప్పటిభాగా**. కణ్హా హి ఉజువిపచ్చనీకతాయ సుక్కేహి సప్పటిభాగా. తథా సుక్కాపి ఇతరేహి. అథ వా కణ్హా చ సుక్కా చ సప్పటిభాగా చ **కణ్హసుక్కసప్పటిభాగా**. సుఖా హి వేదనా దుక్ఖాయ వేదనాయ సప్పటిభాగా, దుక్ఖా చ వేదనా సుఖాయ సప్పటిభాగాతి. **అనుప్పన్నస్సాతి** అనిబ్బత్తస్స. **ఉప్పాదాయాతి** ఉప్పాదనత్థాయ. **ఉప్పన్నస్సాతి** నిబ్బత్తస్స. **భియ్యోభావాయాతి** పునప్పునభావాయ. **వేపుల్లాయాతి** విపులభావాయ. **భావనాయాతి** వడ్ఢియా. **పారిపూరియాతి** పరిపూరణత్థాయ.

తత్థాతి "అత్థి భిక్ఖవే"తిఆదినా దస్సితపాఠే. **సభావసామఞ్ఞలక్ఖణపటివేధవసేనాతి** ఏకజ్ఝం కత్వా గహణే అనవజ్జసుఖవిపాకాదికస్స విసుం విసుం పన ఫుసనాదికస్స సభావలక్ఖణస్స, అనిచ్చాదికస్స సామఞ్ఞలక్ఖణస్స చ పటివిజ్ఝనవసేన. **పవత్తమనసికారోతి** కుసలాదీనం తంతంసభావలక్ఖణాదికస్స యాథావతో అవబుజ్ఝనవసేన ఉప్పన్నజవనచిత్తుప్పాదో. సో హి అవిపరీతమనసికారతాయ "**యోనిసోమనసికారో**"తి వుత్తో. తదాభోగతాయ ఆవజ్జనాపి తగ్గతికావ. రుప్పనలక్ఖణాదికమ్పి ఇధ సామఞ్ఞలక్ఖణేనేవ సఙ్గహితన్తి దట్ఠబ్బం. కుసలకిరియాయ ఆదిఆరమ్భవసేన పవత్తవీరియం ధితిసభావతాయ "ధాతూ"తి వుత్తన్తి ఆహ "**ఆరమ్భధాతూతి పఠమవీరియం వుచ్చతీ**"తి. లద్ధాసేవనం వీరియం బలప్పత్తం హుత్వా పటిపక్ఖం విధమతీతి ఆహ "**కోసజ్జతో నిక్ఖన్తత్తా తతో బలవతర**"న్తి. అధిమత్తాధిమత్తతరానం పటిపక్ఖధమ్మానం విధమనసమత్థం పటుపటుతరాదిభావప్పత్తం హోతీతి వుత్తం "**పరం పరం ఠానం అక్కమనతో తతోపి బలవతర**"న్తి. తిట్ఠతి పవత్తతి ఏత్థాతి ఠానియా, పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఠానియా **పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానియా**. ఠాతబ్బో వా ఠానియో, పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఠానియో ఏతేసూతి **పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానియా,** అపరాపరం వత్తమానా పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గసమ్పయుత్తా ధమ్మా. యస్మా పన తేసు పీతియేవ పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స విసేసకారణం, తస్మా వుత్తం "**పీతియా ఏవ ఏతం నామ**"న్తి. **ఉప్పాదకమనసికారోతి** యథా మనసి కరోతో అనుప్పన్నో పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఉప్పజ్జతి, ఉప్పన్నో చ వడ్ఢతి, తథా పవత్తమనసికారో.

పరిపుచ్ఛకతాతి పరియోగాహేత్వా పుచ్ఛకభావో. పఞ్చపి హి నికాయే ఉగ్గహేత్వా ఆచరియే పరియుపాసిత్వా తస్స తస్స అత్థం పరిపుచ్ఛన్తస్స, తే వా సహ అట్ఠకథాయ పరియోగాహేత్వా యం యం తత్థ గణ్ఠిట్ఠానం, తం తం "ఇదం, భన్తే, కథం, ఇమస్స కో అత్థో"తి పుచ్ఛన్తస్స ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఉప్పజ్జతీతి. **వత్థువిసదకిరియా ఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనా** సఙ్ఖేపతో, విత్థారతో చ పకాసితా ఏవ. తత్థ పన సమాధిసంవత్తనియభావేన ఆగతా, ఇధ పఞ్ఞాసంవత్తనియభావేన. యదగ్గేన హి సమాధిసంవత్తనికా, తదగ్గేన పఞ్ఞాసంవత్తనికా సమాధిస్స ఞాణపచ్చుపట్ఠానతో. "సమాహితో యథాభూతం పజానాతీ"తి (సం. ని. ౪.౯౯; ౫.౧౦౭౧) వుత్తం. **దుప్పఞ్ఞపుగ్గలపరివజ్జనా** నామ దుప్పఞ్ఞానం మన్దబుద్ధీనం భత్తనిక్ఖిత్తకాకమంసనిక్ఖిత్తసునఖసదిసానం మోమూహపుగ్గలానం దూరతో పరిచ్చజనా. **పఞ్ఞవన్తపుగ్గలసేవనా** నామ పఞ్ఞాయ కతాధికారానం సచ్చపటిచ్చసముప్పాదాదీసు కుసలానం అరియానం, విపస్సనాకమ్మికానం వా మహాపఞ్ఞానం కాలేన కాలం ఉపసఙ్కమనం. **గమ్భీరఞాణచరియపచ్చవేక్ఖణాతి** గమ్భీరఞాణేహి చరితబ్బానం ఖన్ధాయతనధాతాదీనం,

సచ్చపచ్చయాకారాదిదీపనానం వా సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తానం సుత్తన్తానం పచ్చవేక్ఖణా. **తదధిముత్తతా**తి పఞ్ఞాధిముత్తతా, పఞ్ఞాయ నిన్నపోణపబ్భారతాతి అత్థో.

అపాయాదీతి ఆది-సద్దేన జాతిఆదిం అతీతే వట్టమూలకం దుక్ఖం, అనాగతే వట్టమూలకం దుక్ఖం, పచ్చుప్పన్నే ఆహారపరియేట్ఠిమూలకఞ్చ దుక్ఖం సఙ్గణ్హాతి. వీరియాయత్తస్స లోకియలోకుత్తరవిసేసస్స అధిగమో ఏవ ఆనిసంసో, తస్స దస్సనసీలతా **వీరియాయత్త...పే.... దస్సితా**. సపుబ్బభాగో నిబ్బానగామిమగ్గో **గమనవీథి** గన్తబ్బా పటిపజ్జితబ్బా పటిపదాతి కత్వా . **దాయకానం మహప్ఫలభావకరణేన పిణ్డాపచాయనతా**తి పచ్చయదాయకానం అత్తని కారస్స అత్తనో సమ్మాపటిపత్తియా మహప్ఫలకారభావస్స కరణేన పిణ్డస్స భిక్ఖాయ పటిపూజనా. **ఇతరథా**తి ఆమిసపూజాయ. **కుసీతపుగ్గలపరివజ్జనతా**తి అలసానం భావనాయ నామమత్తమ్పి అజానన్తానం కాయదళ్హీబహులానం యావదత్థం భుఞ్జిత్వా సేయ్యసుఖాదిఅనుయుఞ్జనకానం తిరచ్ఛానకథికానం పుగ్గలానం దూరతో పరిచ్చజనా. **ఆరద్ధవీరియపుగ్గలసేవనతా**తి "దివసం చఙ్కమేన నిసజ్జాయా"తిఆదినా (విభ॰ ౫౧౯; అ॰ ని॰ ౩.౧౬) భావనారమ్భవసేన ఆరద్ధవీరియానం దళ్హపరక్కమానం పుగ్గలానం కాలేన కాలం ఉపసఙ్కమనా. **సమ్మప్పధానపచ్చవేక్ఖణతా**తి చతుబ్బిధసమ్మప్పధానానుభావస్స పచ్చవేక్ఖణతా. **తదధిముత్తతా**తి తస్మిం వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గే అధిముత్తి సబ్బిరియాపథేసు నిన్నపోణపబ్భారతా. ఏత్థ చ థినమిద్ధవినోదనకుసీతపుగ్గలపరివజ్జనఆరద్ధవీరియపుగ్గలసేవనతదధిముత్తతా పటిపక్ఖవిధమనపచ్చయూపసంహారవసేన, అపాయాదిభయపచ్చవేక్ఖణాదయో సముత్తేజనవసేన **వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స** ఉప్పాదకా దట్ఠబ్బా.

బుద్ధాదీసు పసాదసినేహాభావేన థుసఖరహదయా **లూఖపుగ్గలా**, తబ్బిపరియాయేన **సినిద్ధపుగ్గలా** వేదితబ్బా. బుద్ధాదీనం గుణపరిదీపనా సమ్పసాదనీయసుత్తాదయో (దీ॰ ని॰ ౩.౧౪౧ ఆదయో) **పసాదనీయసుత్తన్తా. ఇమేహి ఆకారేహీ**తి యథావుత్తేహి కుసలాదీనం సభావసామఞ్ఞలక్ఖణపటివిజ్ఝనాదిఆకారేహి చేవ పరిపుచ్ఛకతాదిఆకారేహి చ. **ఏతే ధమ్మే**తి ఏతే కుసలాదీసు యోనిసోమనసికారాదికే చేవ ధమ్మత్థిఞ్ఞతాదికే చ.

౬౨. అచ్చారద్ధవీరియతాదీహీతి అతివియ పగ్గహితవీరియతాదీహి. **ఆది**-సద్దేన సంవేజనపమోదనాదిం సఙ్గణ్హాతి. **ఉద్ధత**న్తి సమాధిఆదీనం మన్దతాయ అవూపసన్తం. **దువూపసమయ**న్తి వూపసమేతుం సమాధాతుం అసక్కుణేయ్యం.

తం ఆకారం సల్లక్ఖేత్వాతి యేనాకారేన అస్స యోగినో పస్సద్ధి సమాధి ఉపేక్ఖాతి ఇమే పస్సద్ధిఆదయో ధమ్మా పుబ్బే యథారహం తస్మిం తస్మిం కాలే ఉప్పన్నపుబ్బా, తం చిత్తతంసమ్పయుత్తధమ్మానం పస్సద్ధాకారం, సమాహితాకారం, అజ్ఝుపేక్ఖితాకారఞ్చ ఉపలక్ఖేత్వా ఉపధారేత్వా. **తీసుపి పదేసూ**తి "అత్థి, భిక్ఖవే, కాయప్పస్సద్ధీ"తిఆదినా ఆగతేసు తీసుపి వాక్యేసు, తేహి వా పకాసితేసు తీసు ధమ్మకోట్ఠాసేసు. యథాసమాహితాకారం సల్లక్ఖేత్వా గయ్హమానో సమథో ఏవ సమథనిమిత్తన్తి ఆహ ''**సమథనిమిత్తన్తి చ సమథస్సేవేతమధివచన**''న్తి. నానారమ్మణే పరిబ్భమనేన వివిధం అగ్గం ఏతస్సాతి బ్యగ్గో, విక్ఖేపో. తథా హి సో అనవట్ఠానరసో, భన్తతాపచ్చుపట్ఠానో చ వుత్తో. ఏకగ్గతాభావతో బ్యగ్గపటిపక్ఖోతి అబ్యగ్గో, సమాధి. సో ఏవ నిమిత్తన్తి పుబ్బే వియ వత్తబ్బం. తేనాహ ''**అవిక్ఖేపట్ఠేన చ తస్సేవ అబ్యగ్గనిమిత్తన్తి అధివచన**''న్తి.

సరీరావత్థం ఞత్వా మత్తసో పరిభుత్తో పణీతాహారో కాయలహుతాదీనం సముట్ఠాపనేన పస్సద్ధియా పచ్చయో హోతి, తథా ఉతుసప్పాయం, ఇరియాపథసప్పాయఞ్చ సేవితం, పయోగో చ కాయికో పవత్తితోతి ఆహ

‘‘**పణీతభోజనసేవనతా**’’తిఆది. పయోగసమతాదీనం అభావేన సదరథకాయచిత్తా పుగ్గలా **సారద్ధపుగ్గలా**. వుత్తవిపరియాయేన **పస్సద్ధకాయా పుగ్గలా** వేదితబ్బా.

నిరస్సాదస్సాతి భావనస్సాదరహితస్స. భావనా హి వీథిపటిపన్నా పుబ్బేనాపరం విసేసవతీ పవత్తమానా చిత్తస్స అస్సాదం ఉపసమసుఖం ఆవహతి, తదభావతో నిరస్సాదం చిత్తం హోతి. **సద్ధాసంవేగవసేనాతి** సద్ధావసేన, సంవేగవసేన చ. **సమ్పహంసనతాతి** సమ్మదేవ పహంసనతా సంవేజనపుబ్బకపసాదుప్పాదనేన భావనా చిత్తస్స తోసనా. **సమ్మాపవత్తస్సాతి** లీనుద్ధచ్చవిరహేన, సమథవీథిపటిపత్తియా చ సమం, సవిసేసఞ్చ పవత్తియా సమ్మదేవ పవత్తస్స భావనాచిత్తస్స. **అజ్ఝుపేక్ఖనతాతి** పగ్గహనిగ్గహసమ్పహంసనేసు అబ్యావటతా. **ఝానవిమోక్ఖపచ్చవేక్ఖణతాతి** పఠమాదీని ఝానాని పచ్చనీకధమ్మేహి సుట్ఠు విముత్తతాదినా తేయేవ విమోక్ఖా తేసం “ఏవం భావనా, ఏవం సమాపజ్జనా, ఏవం అధిట్ఠానం, ఏవం వుట్ఠానం, ఏవం సంకిలేసో, ఏవం వోదాన”న్తి పతి పతి అవేక్ఖణా.

సత్తమజ్ఝత్తతాతి సత్తేసు పియట్ఠానియేసుపి గహట్ఠపబ్బజితేసు మజ్ఝత్తాకారో అజ్ఝుపేక్ఖనా. **సఙ్ఖారమజ్ఝత్తతాతి** అజ్ఝత్తికేసు చక్ఖాదీసు, బాహిరేసు పత్తచీవరాదీసు మజ్ఝత్తాకారో అజ్ఝుపేక్ఖనా. సత్తసఙ్ఖారానం మమాయనం **సత్తసఙ్ఖారకేలాయనం. ఇమేహాకారేహీతి** ఇమేహి యథావుత్తేహి కాయచిత్తానం పస్సద్ధాకారసల్లక్ఖణాదిఆకారేహి చేవ సప్పాయాహారసేవనాదిఆకారేహి చ. **ఏతే ధమ్మేతి** ఏతే పస్సద్ధిఆదిధమ్మే.

౬౬. పఞ్ఞాపయోగమన్దతాయాతి పఞ్ఞాబ్యాపారస్స అప్పభావేన. యథా హి దానసీలాని అలోభాదోసప్పధానాని , ఏవం భావనా అమోహప్పధానా విసేసతో అప్పనావహా. తత్థ యదా పఞ్ఞా న బలవతీ హోతి, తదా భావనాచిత్తస్స అనభిసఙ్ఖతో వియ ఆహారో పురిసస్స అభిరుచిం న జనేతి, తేన తం నిరస్సాదం హోతి. యదా చ భావనా పుబ్బేనాపరం విసేసావహా న హోతి సమ్మదేవ అవీథిపటిపత్తియా, తదా ఉపసమసుఖస్స అలాభేన చిత్తం నిరస్సాదం హోతి. తదుభయం సన్ధాయాహ “పఞ్ఞాపయోగమన్దతాయా”తిఆది. **నన్తి** చిత్తం. **జాతిజరాబ్యాధిమరణాని** యథారహం సుగతియం, దుగ్గతియఞ్చ హోన్తీతి తదఞ్ఞమేవ పఞ్చవిధబన్ధనాదిఖుప్పిపాసాదిఅఞ్ఞమఞ్ఞవిబాధనాదిహేతుకం **అపాయదుక్ఖం** దట్ఠబ్బం. తయిదం సబ్బం తేసం తేసం సత్తానం పచ్చుప్పన్నభవనిస్సితం గహితన్తి అతీతే, అనాగతే చ కాలే వట్టమూలకదుక్ఖాని విసుం గహితాని. యే పన సత్తా ఆహారూపజీవినో, తత్థ చ ఉట్ఠానఫలూపజీవినో, తేసం అఞ్ఞేహి అసాధారణం జీవితదుక్ఖం అట్ఠమం సంవేగవత్థు వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

అస్సాతి చిత్తస్స. **అలీనన్తిఆదీసు** కోసజ్జపక్ఖియానం ధమ్మానం అనధిమత్తతాయ అలీనం. ఉద్ధచ్చపక్ఖికానం ధమ్మానం అనధిమత్తతాయ **అనుద్ధతం**. పఞ్ఞాపయోగసమ్పత్తియా, ఉపసమసుఖాధిగమేన చ **అనిరస్సాదం**. పుబ్బేనాపరం సవిసేసం తతో ఏవ ఆరమ్మణే **సమప్పవత్తం, సమథవీథిపటిపన్నఞ్చ**. తత్థ అలీనతాయ పగ్గహే, అనుద్ధతతాయ నిగ్గహే, అనిరస్సాదతాయ సమ్పహంసనే **న బ్యాపారం ఆపజ్జతి**. అలీనానుద్ధతతాయ హి ఆరమ్మణే సమప్పవత్తం అనిరస్సాదతాయ సమథవీథిపటిపన్నం. సమప్పవత్తియా వా అలీనం అనుద్ధతం, సమథవీథిపటిపత్తియా అనిరస్సాదన్తి దట్ఠబ్బం.

నేక్ఖమ్మపటిపదన్తి ఝానపటిపత్తిం. **సమాధిఅధిముత్తతాతి** సమాధినిబ్బత్తనే ఝానాధిగమే యుత్తప్పయుత్తతా. సా పన యస్మా సమాధిం గరుం కత్వా తత్థ నిన్నపోణపబ్భారభావేన పవత్తియా హోతి, తస్మా ‘‘**సమాధిగరూ**’’తిఆది వుత్తం.

౬౭. పటిలద్ధే నిమిత్తస్మిం ఏవం హి సమ్పాదయతో అప్పనాకోసల్లం ఇమం అప్పనా సమ్పవత్తతీతి సమ్బన్ధో. **సాతి** అప్పనా. **హిత్వా హీతి హి**-సద్దో హేతుఅత్థో. యస్మా **ఠానమేతం న విజ్జతి,** తస్మా **చిత్తప్పవత్తిఆకారం** భావనాచిత్తస్స లీనుద్ధతాదివసేన పవత్తిఆకారం **సల్లక్ఖయం** ఉపధారేన్తో. **సమతం వీరియస్సేవ** వీరియస్స సమాధినా సమరసతంయేవ **యోజయేథ**. కథం పన యోజయేథాతి ఆహ **''ఈసకమ్పి''**తిఆది. తత్థ **లయన్తి** లీనభావం, సజ్కోచన్తి అత్థో. **యన్తన్తి** గచ్ఛన్తం , **పగ్గణ్హేథేవ** సమభావాయాతి అధిప్పాయో. తేనాహ **''అచ్చారద్ధం నిసేధేత్వా సమమేవ పవత్తయే''**తి. కథం పన సమమేవ పవత్తయేతి ఆహ **''రేణుమ్హి''**తిఆది. **యథాతి** రేణుఆదీసు యథా మధుకరాదీనం **పవత్తి** ఉపమాభావేన అట్ఠకథాయం **సమ్మ వణ్ణితా, ఏవం లీనుద్ధతభావేహి మోచయిత్వా** వీరియసమతాయోజనేన **నిమిత్తాభిముఖం మానసం పటిపాదయే** పటిభాగనిమిత్తాభిముఖం భావనాచిత్తం సమ్పాదేయ్యాతి అత్థో.

నిమిత్తాభిముఖపటిపాదనవణ్ణనా

౬౮. **తత్రాతి** తస్మిం "రేణుమ్హి"తిఆదినా వుత్తగాథాద్వయే. **అత్థదీపనా** ఉపమూపమేయ్యత్థవిభావనా. **అఛేకోతి** అకుసలో. **పక్ఖన్దోతి** ధావితుం ఆరద్ధో. వికసనక్ఖణేయేవ సరసం కుసుమపరాగం హోతి, పచ్ఛా వాతాదీహి పరిపతతి, విరసం వా హోతి. తస్మా నివత్తనే రేణు ఖీయతీతి ఆహ **''ఖీణే రేణుమ్హి సమ్పాపుణాతీ''**తి. **పుప్ఫరాసిన్తి** రుక్ఖసాఖాసు నిస్సితం పుప్ఫసఞ్చయం.

సల్లకత్తఅన్తేవాసికేసూతి సల్లకత్తఆచరియస్స అన్తేవాసికేసు. **ఉదకథాలగతేతి** ఉదకథాలియం ఠపితే. **సత్థకమ్మన్తి** సిరావేధనాదిసత్థకమ్మం. ఫుసితుమ్పి ఉప్పలపత్తన్తి సమ్బన్ధో. **సమేనాతి** పురిమకా వియ గరుం, మన్దఞ్చ పయోగం అకత్వా సమప్పమాణేన పయోగేన. **తత్థాతి** ఉప్పలపత్తే. **పరియోదాతసిప్పోతి** సువిసుద్ధసిప్పో నిప్ఫన్నసిప్పో.

మక్కటకసుత్తన్తి లూతసుత్తం. **నియామకో** నావాసారథీ. **లఙ్కారన్తి** కిలఞ్జాదిమయం నావాకటసారకం. **తేలేన అఛడ్డేన్తో నాళిం పూరేతీతి** సరావాదిగతేన తేలేన అఛడ్డేన్తో సుఖుమచ్ఛిద్దకం తేలనాళిం పూరేతి. **ఏవమేవాతి** యథా తే ఆదితో వుత్తమధుకరసల్లకత్తఅన్తేవాసిసుత్తాకడ్ఢకనియామకతేలపూరకా వేగేన పయోగం కరోన్తి, ఏవమేవ యో భిక్ఖు "సీఘం అప్పనం పాపుణిస్సామీ"తి గాళ్హం వీరియం కరోతి, యో మజ్ఝే వుత్తమధుకరాదయో వియ వీరియం న కరోతి, ఇమే ద్వేపి వీరియసమతాభావేన అప్పనం పాపుణితుం న సక్కోన్తి. యో పన అవసానే వుత్తమధుకరాదయో వియ సమప్పయోగో, అయం అప్పనం పాపుణితుం సక్కోతి వీరియసమతాయోగతోతి ఉపమాసంసన్దనం వేదితబ్బం. తేన వుత్తం **''ఏకో భిక్ఖూ''**తిఆది. **లీనం** భావనాచిత్తన్తి అధిప్పాయో.

పఠమజ్ఝానకథావణ్ణనా

౬౯. **ఏవన్తి** వుత్తప్పకారేన. వీరియసమతాయోజనవసేన వీథిపటిపన్నం భావనా**మానసం** పటిభాగనిమిత్తేయేవ ఠపనవసేన **నిమిత్తాభిముఖం పటిపాదయతో అస్స** యోగినో. **ఇజ్ఝిస్సతీతి** సమిజ్ఝిస్సతి, ఉప్పజ్జిస్సతీతి అత్థో. **అనుయోగవసేనాతి** భావనావసేన. **సేసానీతి** సేసాని తీణి, చత్తారి వా. **పకతిచిత్తేహీతి** పాకతికేహి కామావచరచిత్తేహి. **బలవ…పే… చిత్తేకగ్గతాని** భావనాబలేన పటుతరసభావప్పత్తియా. **పరికమ్మత్తాతి** పటిసఙ్ఖారకత్తా. యది ఆసన్నత్తా ఉపచారతా, గోత్రభునో ఏవ ఉపచారసమఞ్ఞా సియాతి ఆహ **''సమీపచారిత్తా వా''**తి. అనచ్చాసన్నోపి హి నాతిదూరపవత్తీ

సమీపచారీ నామ హోతి. అప్పనం ఉపేచ్చ చరన్తీతి **ఉపచారాని. ఇతో పుబ్బే పరికమ్మానన్తి** నానావజ్జనవీథియం పరికమ్మానం. **ఏత్థాతి** ఏతేసు పరికమ్ముపచారానులోమసఞ్ఞితేసు. **సబ్బన్తిమన్తి** తతియం, చతుత్థం వా. **పరిత్తగోత్తాభిభవనతోతి** పరిత్తస్స గోత్తస్స అభిభవనతో. గంతాయతీతి హి గోత్తం, "పరిత్త"న్తి పవత్తమానం అభిధానం, బుద్ధిఞ్చ ఏకంసికవిసయతాయ రక్ఖతీతి **పరిత్తగోత్తం.** యథా హి బుద్ధి ఆరమ్మణభూతేన అత్థేన వినా న పవత్తతి, ఏవం అభిధానం అభిధేయ్యభూతేన. తస్మా సో తాని తాయతి రక్ఖతీతి వుచ్చతి. తం పన మహగ్గతానుత్తరవిధురం కామతణ్హాయ గోచరభూతం కామావచరధమ్మానం ఆవేణికరూపం దట్ఠబ్బం. మహగ్గతగోత్తేపి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో. **భావనతోతి** ఉప్పాదనతో.

అవిసేసేన సబ్బేసం సబ్బా సమఞ్ఞాతి పఠమనయో గహితగ్గహణం హోతీతి ఆహ "**అగ్గహితగ్గహణేనా**"తిఆది. నానావజ్జనపరికమ్మమేవ పరికమ్మన్తి అధిప్పాయేన "**పఠమం వా ఉపచార**"న్తిఆది వుత్తం. **చతుత్థం అప్పనాచిత్తం, పఞ్చమం వా అప్పనాచిత్తం** పుబ్బే వుత్తనయేన సచే చతుత్థం గోత్రభు హోతీతి అత్థో. **పఞ్చమం వాతి వా**-సద్దో అనియమే. స్వాయం అనియమో ఇమినా కారణేనాతి దస్సేతుం "**తఞ్చ ఖో ఖిప్పాభిఞ్ఞదన్ధాభిఞ్ఞవసేనా**"తి వుత్తం. తత్థ ఖిప్పాభిఞ్ఞస్స చతుత్థం అప్పేతి, దన్ధాభిఞ్ఞస్స పఞ్చమం. కస్మా పన చతుత్థం, పఞ్చమం వా అప్పేతి, న తతో పరన్తి ఆహ "**తతో పరం జవనం పతతీ**"తి. తతో పఞ్చమతో పరం ఛట్ఠం, సత్తమఞ్చ జవనం పతన్తం వియ హోతి పరిక్ఖీణజవత్తాతి అధిప్పాయో.

యథా అలద్ధాసేవనం పఠమజవనం దుబ్బలత్తా గోత్రభుం న ఉప్పాదేతి, లద్ధాసేవనం పన బలవభావతో దుతియం, తతియం వా గోత్రభుం ఉప్పాదేతి, ఏవం లద్ధాసేవనతాయ బలవభావతో ఛట్ఠం, సత్తమమ్పి అప్పేతీతి థేరస్స అధిప్పాయో. తేనాహ "**తస్మా ఛట్ఠేపి సత్తమేపి అప్పనా హోతీ**"తి. **తన్తి** థేరస్స వచనం. సుత్తసుత్తానులోమఆచరియవాదేహి అనుపత్థమ్భితత్తా వుత్తం "**అత్తనోమతిమత్త**"న్తి. "పురిమా పురిమా కుసలా ధమ్మా"తి (పట్ఠా॰ ౧.౧.౧౨) పన సుత్తపదమకారణం ఆసేవనపచ్చయలాభస్స బలవభావే అనేకన్తికత్తా. తథా హి అలద్ధాసేవనాపి పఠమచేతనా దిట్ఠధమ్మవేదనీయా హోతి, లద్ధాసేవనా దుతియచేతనా యావ ఛట్ఠచేతనా అపరాపరియవేదనీయా. **చతుత్థపఞ్చమేసుయేవాతి**ఆది వుత్తస్సేవత్థస్స యుత్తిదస్సనముఖేన నిగమనత్థం వుత్తం. తత్థ యది ఛట్ఠసత్తమం జవనం పతితం నామ హోతి పరిక్ఖీణజవత్తా, కథం సత్తమజవనచేతనా ఉపపజ్జవేదనీయా, ఆనన్తరియా చ హోతీతి? నాయం విసేసో ఆసేవనపచ్చయలాభేన బలప్పత్తియా. కిఞ్చరహి కిరియావత్థావిసేసతో. కిరియావత్థా హి ఆరమ్భమజ్ఝపరియోసానవసేన తివిధా. తత్థ చ పరియోసానావత్థాయ సన్నిట్ఠాపకచేతనాభావేన ఉపపజ్జవేదనీయాదితా హోతి, న బలవభావేనాతి దట్ఠబ్బం. పటిసన్ధియా అనన్తరపచ్చయభావినో విపాకసన్తానస్స అనన్తరపచ్చయభావేన తథా అభిసఙ్ఖతత్తాతి చ వదన్తి. తస్మా ఛట్ఠసత్తమానం పపాతాభిముఖతాయ పరిక్ఖీణజవతా న సక్కా నివారేతుం. తథా హి "**యథా హి పురిసో**"తిఆది వుత్తం.

సా చ పన అప్పనా. **అద్ధానపరిచ్ఛేదోతి** కాలపరిచ్ఛేదో. సో పనేత్థ సత్తసు ఠానేసు కత్థచి అపరిమాణచిత్తక్ఖణతాయ, కత్థచి అతిఇత్తరఖణతాయ **నత్థీతి** వుత్తో. న హేత్థ సమ్పుణ్ణజవనవీథి అద్ధా లబ్భతి. తేనేవాహ "**ఏత్థ మగ్గానన్తరఫల**"న్తిఆది. **సేసట్ఠానేసూతి** పఠమప్పనా, లోకియాభిఞ్ఞా, మగ్గక్ఖణో, నిరోధా వుట్ఠహన్తస్స ఫలక్ఖణోతి ఏతేసు చతూసు ఠానేసు.

ఏత్తావతాతి ఏత్తకేన భావనాక్కమేన **ఏస** యోగావచరో **పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. ఏవం** విహరతా చ **అనేన** తదేవ **పఠమం ఝానం అధిగతం హోతి పథవీకసిణన్తి** సమ్బన్ధో.

౨౦. తత్థాతి తస్మిం ఝానపాఠే. **వివిచ్చిత్వాతి** విసుం హుత్వా. తేనాహ "**వినా హుత్వా అపక్కమిత్వా**"తి, పజహనవసేన అపసక్కిత్వాతి అత్థో. **వివిచ్చేవ కామేహీతి** ఏత్థ "**వివిచ్చా**"తి ఇమినా వివేచనం ఝానక్ఖణే కామానం అభావమత్తం వుత్తం. "**వివిచ్చేవా**"తి పన ఇమినా ఏకంసతో కామానం వివేచేతబ్బతాదీపనేన తప్పటిపక్ఖతా ఝానస్స, కామవివేకస్స చ ఝానాధిగమూపాయతా దస్సితా హోతీతి ఇమమత్థం దస్సేతుం "పఠమం ఝాన"న్తిఆదిం వత్వా తమేవత్థం పాకటతరం కాతుం "**కథ**"న్తిఆది వుత్తం. "**అన్ధకారే సతి పదీపోభాసో వియా**"తి ఏతేన యథా పదీపోభాసాభావేన రత్తియం అన్ధకారాభిభవో, ఏవం ఝానాభావేన సత్తసన్తతియం కామాభిభవోతి దస్సేతి.

ఏతన్తి పుబ్బపదేయేవ అవధారణవచనం. **న ఖో పన ఏవం దట్ఠబ్బం** "కామేహి ఏవా"తి అవధారణస్స అకతత్తా. నిస్సరన్తి నిగ్గచ్ఛన్తి ఏతేన, ఏత్థ వాతి **నిస్సరణం**. కే నిగ్గచ్ఛన్తి? కామా, తేసం కామానం నిస్సరణం పహానం **తన్నిస్సరణం,** తతో. కథం పన సమానే విక్ఖమ్భనే కామానమేవేతం నిస్సరణం, న బ్యాపాదాదీనన్తి చోదనం యుత్తితో, ఆగమతో చ సోధేతుం "**కామధాతూ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **కామధాతుసమతిక్కమనతోతి** సకలస్సపి కామభవస్స సమతిక్కమపటిపదాభావతో. తేన ఇమస్స ఝానస్స కామపరిఞ్ఞాభావమాహ. **కామరాగపటిపక్ఖతోతి** వక్ఖమానవిభాగస్స కిలేసకామస్స పచ్చత్థికభావతో. తేన యథా మేత్తా బ్యాపాదస్స, కరుణా విహింసాయ, ఏవమిదం ఝానం కామరాగస్స ఉజువిపచ్చనీకభూతన్తి దస్సేతి. ఏవమత్తనో పవత్తియా, విపాకప్పవత్తియా చ కామరాగతో, కామధాతుతో చ వినివత్తసభావత్తా ఇదం ఝానం విసేసతో కామానమేవ నిస్సరణం. స్వాయమత్థో పాఠగతో ఏవాతి ఆహ "**యథాహా**"తిఆది. కామఞ్చేతమత్థం దీపేతుం పురిమపదేయేవ అవధారణం గహితం, ఉత్తరపదేపి పన తం గహేతబ్బమేవ తథా అత్థసమ్భవతోతి దస్సేతుం "**ఉత్తరపదేపీ**"తిఆది వుత్తం. **ఇతోతి** కామచ్ఛన్దతో. **ఏస** నియమో. **సాధారణవచనేనాతి** అవిసేసవచనేన. తదఙ్గవిక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదప్పటిపస్సద్ధినిస్సరణవివేకా **తదఙ్గవివేకాదయో**. చిత్తకాయఉపధివివేకా **చిత్తవివేకాదయో. తయో ఏవ ఇధ** ఝానకథాయం **దట్ఠబ్బా** సముచ్ఛేదవివేకాదీనం అసమ్భవతో.

నిద్దేసేతి మహానిద్దేసే (మహాని॰ ౧, ౨). తత్థ హి "ఉద్దానతో ద్వే కామా – వత్థుకామా కిలేసకామా చా"తి ఉద్దిసిత్వా "తత్థ కతమే వత్థుకామా? మనాపియా రూపా…పే॰… మనాపియా ఫోట్ఠబ్బా"తిఆదినా వత్థుకామా నిద్దిట్ఠా. తే పన కామీయన్తీతి **కామాతి** వేదితబ్బా. **తత్థేవాతి** నిద్దేసే ఏవ. **విభఙ్గేతి** ఝానవిభఙ్గే (విభ॰ ౫౬౪). పత్థనాకారేన పవత్తో దుబ్బలో లోభో ఛన్దనట్ఠేన **ఛన్దో,** తతో బలవా రఞ్జనట్ఠేన **రాగో,** తతోపి బలవతరో బహలరాగో **ఛన్దరాగో**. నిమిత్తానుబ్యఞ్జనాని సఙ్కప్పేతి ఏతేనాతి **సఙ్కప్పో,** తథాపవత్తో లోభో, తతో బలవా రఞ్జనట్ఠేన **రాగో,** సఙ్కప్పనవసేనేవ పవత్తో తతోపి బలవతరో **సఙ్కప్పరాగోతి**. స్వాయం పభేదో ఏకస్సేవ లోభస్స పవత్తిఆకారవసేన, అవత్థాభేదవసేన చ వేదితబ్బో యథా "వచ్ఛో దమ్మో బలీబద్దో"తి. ఇమే **కిలేసకామా**. కామేన్తీతి కామా, కామేన్తి ఏతేహీతి వా.

ఏవఞ్హి సతీతి ఏవం ఉభయేసమ్పి కామానం సఙ్గహే సతి. **వత్థుకామేహిపీతి** "వత్థుకామేహి వివిచ్చేవా"తిపి అత్థో యుజ్జతీతి ఏవం యుజ్జమానత్థన్తరసముచ్చయత్థో **పి**-సద్దో, న కిలేసకామసముచ్చయత్థో. కస్మా? ఇమస్మిం అత్థే కిలేసకామేహి వివేకస్స దుతియపదేన వుత్తత్తా. **తేనాతి** వత్థుకామవివేకేన. **కాయవివేకో వుత్తో హోతి** పుత్తదారాదిపరిగ్గహవివేకదీపనతో. **పురిమేనాతి** కాయవివేకేన. **ఏత్థాతి** "వివిచ్చేవ కామేహి, వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహీ"తి ఏతస్మిం పదద్వయే, ఇతో వా నిద్ధారితే వివేకద్వయే. అకుసల-సద్దేన యదిపి కిలేసకామా, సబ్బాకుసలాపి వా గహితా, సబ్బథా పన కిలేసకామేహి వివేకో వుత్తోతి ఆహ "**దుతియేన కిలేసకామేహి వివేకవచనతో**"తి. **దుతియేనాతి** చ

చిత్తవివేకేనాతి అత్థో. **ఏతేసన్తి** యథావుత్తానం ద్విన్నం పదానం, నిద్ధారణే చేతం సామివచనం. తణ్హాదిసంకిలేసానం వత్థునో పహానం **సంకిలేసవత్థుప్పహానం. లోలభావో** నామ తత్థ తత్థ రూపాదీసు తణ్హుప్పాదో, తస్స **హేతు** వత్థుకామా ఏవ వేదితబ్బా. **బాలభావో** అవిజ్జా, దుచ్చిన్తితచిన్తితాది వా, తస్స అయోనిసోమనసికారో, సబ్బేపి వా అకుసలా ధమ్మా **హేతు**. కామగుణాధిగమహేతుపి పాణాతిపాతాదిఅసుద్ధపయోగో హోతీతి తబ్బివేకేన **పయోగసుద్ధి** విభావితా. తణ్హాసంకిలేససోధనేన, వివట్టూపనిస్సయసంవడ్ఢనేన చ అజ్ఝాసయవిసోధనం **ఆసయపోసనం. కామేసూతి** నిద్ధారణే భుమ్మం.

అనేకభేదోతి కామాసవకామరాగసంయోజనాదివసేన, రూపతణ్హాదివసేన చ అనేకప్పభేదో. **కామచ్ఛన్దోయేవా**తి కామసభావోయేవ ఛన్దో, న కత్తుకమ్యతాఛన్దో, నాపి కుసలచ్ఛన్దోతి అధిప్పాయో. **ఝానపటిపక్ఖతో**తి ఝానస్స పటిపక్ఖభావతో తంహేతు తన్నిమిత్తం **విసుం వుత్తో**. అకుసలభావసామఞ్ఞేన అగ్గహేత్వా విసుం సరూపేన గహితో. యది కిలేసకామోవ పురిమపదే వుత్తో, కథం బహువచనన్తి ఆహ ''**అనేకభేదతో**''తిఆది.

అఞ్ఞేసమ్పి దిట్ఠిమానఅహిరికానోత్తప్పాదీనం, తంసహితఫస్సాదీనఞ్చ. ఉపరి వుచ్చమానాని ఝానఙ్గాని **ఉపరిఝానఙ్గాని,** తేసం అత్తనో పచ్చనీకానం **పటిపక్ఖభావదస్సనతో** తప్పచ్చనీకనీవరణవచనం. **నీవరణాని హి ఝానఙ్గపచ్చనీకాని** తేసం పవత్తినివారణతో. **సమాధి కామచ్ఛన్దస్స పటిపక్ఖో** రాగప్పణిధియా ఉజువిపచ్చనీకభావతో, నానారమ్మణేహి పలోభితస్స పరిబ్భమన్తస్స చిత్తస్స సమాధానతో చ. **పీతి బ్యాపాదస్స** పటిపక్ఖా పామోజ్జేన సమానయోగక్ఖేమత్తా. **వితక్కో థినమిద్ధస్స** పటిపక్ఖో యోనిసో సఙ్కప్పనవసేన సవిప్ఫారపవత్తితో. **సుఖం** అవూపసమానుతాపసభావస్స **ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స** పటిపక్ఖం వూపసన్తసీతలసభావత్తా. **విచారో విచికిచ్ఛాయ** పటిపక్ఖో ఆరమ్మణే అనుమజ్జనవసేన పఞ్ఞాపటిరూపసభావత్తా. **మహాకచ్చానత్థేరేన** దేసితం పిటకానం సంవణ్ణనా పేటకం, తస్మిం **పేటకే**.

పఞ్చకామగుణభేదవిసయస్సాతి రూపాదిపఞ్చకామగుణవిసేసవిసయస్స. **ఆఘాతవత్థుభేదాదివిసయానన్తి** బ్యాపాదవివేకవచనేన "అనత్థం మే అచరీ"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౦; అ॰ ని॰ ౯.౨౯; విభ॰ ౯౬౦) ఆదిఆఘాతవత్థుభేదవిసయస్స దోసస్స, మోహాధికేహి థినమిద్ధాదీహి వివేకవచనేన పటిచ్ఛాదనవసేన దుక్ఖాదిపుబ్బన్తాదిభేదవిసయస్స మోహస్స విక్ఖమ్భనవివేకో వుత్తో. కామరాగబ్యాపాదతదేకట్ఠథినమిద్ధాదివిక్ఖమ్భకఞ్చేతం సబ్బాకుసలపటిపక్ఖసభావత్తా. సబ్బకుసలానం తేన సభావేన సబ్బాకుసలప్పహాయకం హోతి, హోన్తమ్పి కామరాగాదివిక్ఖమ్భనసభావమేవ హోతి తంసభావత్తాతి అవిసేసేత్వా నీవరణాకుసలమూలాదీనం ''**విక్ఖమ్భనవివేకో వుత్తో హోతీ**''తి ఆహ.

౭౧. యథాపచ్చయం పవత్తమానానం సభావధమ్మానం నత్థి కాచి వసవత్తితాతి వసవత్తిభావనివారణత్థం ''**వితక్కనం వితక్కో**''తి వుత్తం. తయిదం "వితక్కనం ఈదిసమిద"న్తి ఆరమ్మణస్స పరికప్పనన్తి ఆహ ''**ఊహనన్తి వుత్తం హోతీ**''తి. యస్మా చిత్తం వితక్కబలేన ఆరమ్మణం అభినిరుళ్హం వియ హోతి, తస్మా సో **ఆరమ్మణాభినిరోపనలక్ఖణో** వుత్తో. యథా హి కోచి రాజవల్లభం, తంసమ్బన్ధినం మిత్తం వా నిస్సాయ రాజగేహం ఆరోహతి అనుపవిసతి, ఏవం వితక్కం నిస్సాయ చిత్తం ఆరమ్మణం ఆరోహతి. యది ఏవం, కథం అవితక్కం చిత్తం ఆరమ్మణం ఆరోహతీతి? వితక్కబలేనేవ. యథా హి సో పురిసో పరిచయేన తేన వినాపి నిరాసఙ్కో రాజగేహం పవిసతి, ఏవం పరిచయేన వితక్కేన వినాపి అవితక్కం చిత్తం ఆరమ్మణం ఆరోహతి. **పరిచయేనాతి** చ సన్తానే పవత్తవితక్కభావనాసఙ్ఖాతేన పరిచయేన. వితక్కస్స హి సన్తానే అభిణ్హం పవత్తస్స వసేన

చిత్తస్స ఆరమ్మణాభిరుహణం చిరపరిచితం. తేన తం కదాచి వితక్కేన వినాపి తత్థ పవత్తతేవ. యథా తం ఞాణసహితం హుత్వా సమ్మసనవసేన చిరపరిచితం కదాచి ఞాణవిరహితమ్పి సమ్మసనవసేన పవత్తతి, యథా వా కిలేససహితం హుత్వా పవత్తం సబ్బసో కిలేసరహితమ్పి పరిచయేన కిలేసవాసనావసేన పవత్తతి, ఏవంసమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. ఆదితో, అభిముఖం వా హననం **ఆహననం**. పరితో, పరివత్తేత్వా వా ఆహననం **పరియాహననం**. "రూపం రూపం, పథవీ పథవీ"తి ఆకోటేన్తస్స వియ పవత్తి **''ఆహననం, పరియాహనన''**న్తి చ వేదితబ్బం. **ఆనయనం** చిత్తస్స ఆరమ్మణే ఉపనయనం, ఆకడ్ఢనం వా.

అనుసఞ్చరణం అనుపరిబ్భమనం. స్వాయం విసేసో సన్తానమ్హి లబ్భమానో ఏవ సన్తానే పాకటో హోతీతి దట్ఠబ్బో. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **అనుమజ్జనం** ఆరమ్మణే చిత్తస్స అనుమసనం, పరిమజ్జనన్తి అత్థో. తథా హి విచారో "పరిమజ్జనహత్థో వియ, సఞ్చరణహత్థో వియా"తి చ వుత్తో. **తత్థా**తి ఆరమ్మణే. సహజాతానం అనుయోజనం ఆరమ్మణే అనువిచారణసఙ్ఖాతఅనుమజ్జనవసేనేవ వేదితబ్బం. **అనుప్పబన్ధనం** ఆరమ్మణే చిత్తస్స అవిచ్ఛిన్నస్స వియ పవత్తి. తథా హి సో "అనుసన్ధానతా"తి (ధ. స. ౮) నిద్దిట్ఠో. తేనేవ చ "ఘణ్డానురవో వియ, పరిబ్భమనం వియా"తి చ వుత్తో.

కత్థచీతి పఠమజ్ఝానే, పరిత్తచిత్తుప్పాదేసు చ. విచారతో **ఓళారికట్ఠేన,** విచారస్సేవ చ **పుబ్బఙ్గమట్ఠేన** అనురవతో ఓళారికో, తస్స చ పుబ్బఙ్గమో **ఘణ్డాభిఘాతో వియ వితక్కో**. యథా హి ఘణ్డాభిఘాతో పఠమాభినిపాతో హోతి, ఏవం ఆరమ్మణాభిముఖనిరోపనట్ఠేన **వితక్కో చేతసో పఠమాభినిపాతో** హోతి. **అభిఘాత**-గ్గహణేన చేత్థ అభిఘాతజో సద్దో గహితోతి వేదితబ్బో. **విప్ఫారవా**తి విచలనయుత్తో సపరిప్ఫన్దో. **పరిబ్భమనం వియ** పరిస్సయాభావవీమంసనత్థం. **అనుప్పబన్ధేన పవత్తియ**న్తి ఉపచారే వా అప్పనాయం వా సన్తానేన పవత్తియం. తత్థ హి వితక్కో నిచ్చలో హుత్వా ఆరమ్మణం అనుపవిసిత్వా వియ పవత్తతి, న పఠమాభినిపాతే. **పాకటో హోతీ**తి వితక్కస్స విసేసో అభినిరోపనాకారో ఓళారికత్తా పఠమజ్ఝానే పాకటో హోతి, తదభావతో పఞ్చకనయే దుతియజ్ఝానే విచారస్స విసేసో అనుమజ్జనాకారో పాకటో హోతి.

వాలణ్డుపకం ఏళకలోమాదీహి కతచుమ్బటకం. **ఉప్పీళనహత్థో**తి పిణ్డస్స ఉప్పీళనహత్థో. తస్సేవ ఇతో చితో చ **సఞ్చరణహత్థో. మణ్డల**న్తి కంసభాజనాదీసు కిఞ్చి మణ్డలం వట్టలేఖం కరోన్తస్స. యథా పుప్ఫఫలసాఖాదిఅవయవవినిముత్తో అవిజ్జమానోపి రుక్ఖో "సపుప్ఫో సఫలో"తి వోహరీయతి, ఏవం వితక్కాదిఅఙ్గవినిముత్తం అవిజ్జమానమ్పి ఝానం "సవితక్కం సవిచార"న్తి వోహరీయతీతి దస్సేతుం **''రుక్ఖో వియా''**తిఆది వుత్తం. ఝానభావనాయ పుగ్గలవసేన దేసేతబ్బత్తా "ఇధ భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహీ"తిఆదినా పుగ్గలాధిట్ఠానేన ఝానాని ఉద్దిట్ఠానీతి. యదిపి **విభఙ్గే** పుగ్గలాధిట్ఠానా దేసనా కతా, **అత్థో పన తత్రాపి** విభఙ్గేపి యథా ఇధ "ఇమినా చ వితక్కేనా"తిఆదినా ధమ్మవసేన వుత్తో, **ఏవమేవ దట్ఠబ్బో**, పరమత్థతో పుగ్గలస్సేవ అభావతోతి అధిప్పాయో. **అత్థో...పే... దట్ఠబ్బో** ఝానసమఙ్గినో వితక్కవిచారసమఙ్గితాదస్సనేన, ఝానస్సేవ చ సవితక్కసవిచారతాయ వుత్తత్తాతి ఏవం వా ఏత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

వివేకాతి వివేకా హేతుభూతాతి వివేక-సద్దస్స భావసాధనతం సన్ధాయాహ. **వివేకే**తి కత్తుసాధనతం, కమ్మసాధనతం వా. "వివిత్తో"తి హి ఇమినా నీవరణేహి వినాభూతో తేహి వివేచితోతి చ సాధనద్వయమ్పి సఙ్గహితమేవాతి.

౭౨. పీణయతీతి తప్పేతి, వడ్ఢేతి వా. **సమ్పియాయనలక్ఖణాతి** పరితుస్సనలక్ఖణా. **పీణనరసాతి** పరిబ్రూహనరసా. **ఫరణరసాతి** పణీతరూపేహి కాయస్స బ్యాపనరసా. ఉదగ్గభావో **ఓదగ్యం. ఖుద్దికా** లహుం లోమహంసనమత్తం కత్వా భిన్నా న పున ఉప్పజ్జతి. **ఖణికా** బహులం ఉప్పజ్జతి. ఉబ్బేగతో **ఫరణా** నిచ్చలత్తా, చిరట్ఠితికత్తా చ పణీతతరా. **చేతియఙ్గణం గన్త్వాతి** పుణ్ణవల్లికవిహారే చేతియఙ్గణం గన్త్వా. **పకతియా దిట్ఠారమ్మణవసేనాతి** పుబ్బే మహాచేతియం గహితారమ్మణవసేన. **చిత్రగేణ్డుకో** విచిత్రాకారేన కతగేణ్డుకో. **ఉపనిస్సయేతి** సమీపే, తస్స వా విహారస్స నిస్సయభూతే, గోచరట్ఠానభూతేతి అత్థో.

ఘరాజిరేతి గేహఙ్గణే. పబ్బతసిఖరే కతచేతియం **''ఆకాసచేతియ''**న్తి వుత్తం. **గహితనిమిత్తేనేవాతి** చేతియవన్దనం, ధమ్మస్సవనఞ్చ ఉద్దిస్స "ధఞ్ఞా వతిమే"తిఆదినా గహితకుసలనిమిత్తేనేవ కారణభూతేన. గహితం వా నిమిత్తం ఏతేనాతి గహితనిమిత్తం, వుత్తాకారేన పవత్తచిత్తం, తేన గహితనిమిత్తేనేవ చిత్తేన సహ. **పక్ఖన్దన్తి** అనుపవిట్ఠం. **అనుపరిప్ఫుటన్తి** అను అను సమన్తతో ఫుటం, సబ్బసో అనువిసటన్తి అత్థో.

పస్సద్ధియా నిమిత్తభావేన **గబ్భం గణ్హన్తీ**. పరిపాచనవసేన **పరిపాకం గచ్ఛన్తీ**. అప్పనాసమ్పయుత్తావ పీతి అప్పనాసమాధిపూరికా. ఖణికసమాధిపూరికా చ ఉపచారసమాధిపూరికా చ అప్పనాసమాధిస్స విదూరతరాతి తదుభయం అనామసన్తో **''తాసు యా అప్పనాసమాధిస్సా''**తిఆదిమాహ . **సమాధిసమ్పయోగం గతాతి** పుబ్బే ఉపచారసమాధినా సమ్పయుత్తా హుత్వా అనుక్కమేన వడ్ఢిత్వా అప్పనాసమాధినా సమ్పయోగం గతా.

౭౩. సుఖయతీతి **సుఖం,** అత్తనా సమ్పయుత్తధమ్మే లద్ధస్సాదే కరోతీతి అత్థో. స్వాయం కత్తునిద్దేసో పరియాయలద్ధో ధమ్మతో అఞ్ఞస్స కత్తు నివత్తనత్థో, నిప్పరియాయేన పన భావసాధనమేవ లబ్భతీతి **''సుఖనం సుఖ''**న్తి వుత్తం. ఇట్ఠసభావత్తా తంసమఙ్గీపుగ్గలం, సమ్పయుత్తధమ్మే వా అత్తని సాదయతీతి **సాతం** ద-కారస్స త-కారం కత్వా. సాతం "మధుర"న్తి వదన్తి. సాతం లక్ఖణం ఏతస్సాతి **సాతలక్ఖణం. ఉపబ్రూహనం** సమ్పయుత్తధమ్మానం సంవడ్ఢనం. దుక్ఖం వియ అవిస్సజ్జేత్వా అదుక్ఖమసుఖా వియ అనజ్ఝుపేక్ఖిత్వా అను అను గణ్హనం, ఉపకారితా వా **అనుగ్గహో. కత్థచి** పఠమజ్ఝానాదికే. **పటిలాభతుట్ఠీతి** పటిలాభవసేన ఉప్పజ్జనకతుట్ఠి. **పటిలద్ధరసానుభవనన్తి** పటిలద్ధస్స ఆరమ్మణరసస్స అనుభవనన్తి సభావతో పీతిసుఖాని విభజిత్వా దస్సేతి. **యత్థ పీతి, తత్థ సుఖన్తి** వితక్కస్స వియ ఇతరేన పీతియా సుఖేన అచ్చన్తసంయోగమాహ. "యత్థ సుఖం, తత్థ న నియమతో పీతీ"తి విచారస్స వియ వితక్కేన సుఖస్స పీతియా అనచ్చన్తసంయోగం. తేన అచ్చన్తానచ్చన్తసంయోగితాయ పీతిసుఖానం విసేసం దస్సేతి. కం తారేన్తి ఏత్థాతి **కన్తారం,** నిరుదకమరుట్ఠానం. వనమేవ **వనన్తం. తస్మిం తస్మిం సమయేతి** ఇట్ఠారమ్మణస్స పటిలాభసమయే, పటిలద్ధస్స రసానుభవనసమయే, వనచ్ఛాయాదీనం సవనదస్సనసమయే, పవేసపరిభోగసమయే చ. **పాకటభావతోతి** యథాక్కమం పీతిసుఖానం విభూతభావతో.

వివేకజం పీతిసుఖన్తి ఏత్థ పురిమస్మిం అత్థే **వివేకజన్తి** ఝానం వుత్తం. పీతిసుఖసద్దతో చ అత్థిఅత్థవిసేసతో "అస్స ఝానస్స, అస్మిం వా ఝానే"తి ఏత్థ **అ**-కారో దట్ఠబ్బో. దుతియే పీతిసుఖమేవ వివేకజం. "వివేకజంపీతిసుఖ"న్తి చ అఞ్ఞపదత్థసమాసో, పచ్చత్తనిద్దేసస్స చ అలోపో కతో. లోపే వా సతి "వివేకజపీతిసుఖ"న్తి పాఠోతి అయం విసేసో.

ఉపసమ్పజ్జాతి ఏత్థ **ఉప-సం**-సద్దా "ఉపలబ్భతి, సంభుఞ్జతీ"తిఆదీసు వియ నిరత్థకాతి దస్సేతుం "ఉపగన్త్వా"తిఆదిం వత్వా పున తేసం సాత్థకభావం దస్సేతుం **''ఉపసమ్పాదయిత్వా''**తిఆది వుత్తం, తస్మా పత్వా, సాధేత్వాతి వా అత్థో.

ఇరియన్తి కిరియం. **వుత్తి**ఆదీని తస్సేవ వేవచనాని. **పాలనాతి** హి ఏకం ఇరియాపథబాధనం ఇరియాపథన్తరేహి రక్ఖణా.

పఞ్చఙ్గవిప్పహీనాదివణ్ణనా

౭౪. పఞ్చ అఙ్గాని విక్ఖమ్భనవసేన పహీనాని ఏతస్సాతి **పఞ్చఙ్గవిప్పహీనం.** "అగ్యాహితో"తి ఏత్థ ఆహిత-సద్దస్స వియ విప్పహీన-సద్దస్సేత్థ పరవచనం దట్ఠబ్బం, పఞ్చహి అఙ్గేహి విప్పహీనన్తి వా **పఞ్చఙ్గవిప్పహీనం.** నను అఞ్ఞేపి అకుసలా ధమ్మా ఇమినా ఝానేన పహీయన్తి, అథ కస్మా పఞ్చఙ్గవిప్పహీనతావ వుచ్చతీతి ఆహ ''**కిఞ్చాపీ**''తిఆది. ఝానలాభినోపి అఝానసమఙ్గికాలే ఝానపటిపక్ఖలోభచిత్తాదీనం పవత్తిసబ్భావతో ''**ఝానక్ఖణే**''తి వుత్తం. **పహీయన్తీ**తి విగచ్ఛన్తి, నప్పవత్తన్తీతి అత్థో. **ఏకత్తారమ్మణేతి** పథవీకసిణాదివసేన ఏకసభావే, ఏకగ్గతాసఙ్ఖాతే ఏకత్తావహే వా ఆరమ్మణే. **త**న్తి తం నానావిసయపలోభితం చిత్తం. **కామధాతుప్పహానాయాతి** నానావిసయసమూపబ్యూళ్హాయ కామధాతుయా పహానాయ సమతిక్కమాయ పటిపదం ఝానం నప్పటిపజ్జతి. **నిరన్తర**న్తి విక్ఖేపేన అనన్తరితం, సహితన్తి అత్థో. **అకమ్మఞ్ఞ**న్తి అకమ్మనీయం, భావనాకమ్మస్స అయోగ్యన్తి అత్థో. **ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చపరేత**న్తి ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చేన అభిభూతం. **పరిబ్భమతి** అనవట్ఠానతో, అవట్ఠానస్స సమాధానస్స అభావతోతి అత్థో. **విచికిచ్ఛాయ ఉపహత**న్తి సాతిసయస్స విచారస్స అభావతో "సమ్మాసమ్బుద్ధో ను ఖో భగవా, న ను ఖో"తి, "పథవీ పథవీ"తిఆదినా మనసికారేన, "ఝానం సియా ను ఖో, న ను ఖో"తిఆదినా చ పవత్తాయ విచికిచ్ఛాయ ఉపహతం. **నారోహతి** అప్పటిపత్తినిమిత్తత్తా. **విసేసేన ఝానన్తరాయకరత్తాతి** సమాధిఆదీనం ఉజువిపచ్చనీకభావేన ఝానాధిగమస్స అన్తరాయకరణతో.

తేహీతి ఝానాధిగమస్స పచ్చయభూతేహి వితక్కవిచారేహి. **అవిక్ఖేపాయ సమ్పాదితప్పయోగస్సాతి** తతో ఏవం సమాధానాయ నిప్ఫాదితభావనాపయోగస్స. **చేతసో పయోగసమ్పత్తిసమ్భవాతి** యథావుత్తభావనాపయోగసమ్పత్తిసముట్ఠానా. **పీతి పీణనం** భావనావసేన తప్పనం. **ఉపబ్రూహనం** భావనావసేన పరివుద్ధిం చేతసో **కరోతీ**తి సమ్బన్ధో. **న**న్తి చిత్తం. **ససేససమ్పయుత్తధమ్మ**న్తి అవసిట్ఠఫస్సాదిధమ్మసహితం, సమం సమ్మా చ ఆధియతీతి సమ్బన్ధో. ఇన్ద్రియసమతావసేన **సమం,** పటిపక్ఖధమ్మానం. దూరీభావే లీనుద్ధచ్చాభావేన **సమ్మా** చ ఠపేతీతి అత్థో. ఏకగ్గతా హి సమాధానకిచ్చేన చిత్తం, సమ్పయుత్తధమ్మే చ అత్తానం అనువత్తాపేన్తీ ఝానక్ఖణే సాతిసయం సమాహితే కరోతీతి. **ఉప్పత్తివసేనాతి** యథాపచ్చయం ఉప్పజ్జనవసేన . ఏతేసు వితక్కాదీసు ఝానం **ఉప్పన్నం నామ** హోతి తత్థేవ ఝానవోహారతో. తేనాహ ''**తస్మా**''తిఆది. ''**యథా పనా**''తిఆదినాపి ఉపమావసేన తమేవత్థం పాకటతరం కరోతి.

పకతిచిత్తతోతి పాకతికకామావచరచిత్తతో. **సువిసదేనాతి** సుట్ఠు విసదేన, పటుతరేనాతి అత్థో. **సబ్బావన్త**న్తి సబ్బావయవవన్తం, అనవసేసన్తి అత్థో. **అప్ఫుట**న్తి అసమ్ఫుట్ఠం. **ఆరమ్మణేసు ఫుసితాతి** అప్పనావసేన పవత్తమానా చిత్తేకగ్గతా సమన్తతో ఆరమ్మణం ఫరన్తీ వియ హోతీతి కత్వా వుత్తం. కస్మా పనేత్థ ఝానపాఠే అగ్గహితా చిత్తేకగ్గతా గహితాతి అనుయోగం సన్ధాయ ''**తత్థ చిత్తేకగ్గతా**''తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు ఝానఙ్గేసు. **న నిద్దిట్ఠాతి** సరూపతో న నిద్దిట్ఠా, సామఞ్ఞతో పన ఝానగ్గహణేన గహితా. **ఏవం వుత్తత్తాతి** సరూపేనేవ వుత్తత్తా, అఙ్గమేవ చిత్తేకగ్గతాతి సమ్బన్ధో. **యేన అధిప్పాయేనాతి** యేన వితక్కాదీహి సహ వత్తన్తం ధమ్మం దీపేతుం తస్స పకాసనాధిప్పాయేన "సవితక్కం సవిచార"న్తిఆదినా **ఉద్దేసో కతో. సో ఏవ** అధిప్పాయో **తేన** భగవతా **విభఙ్గే** "చిత్తేకగ్గతా"తి నిద్దిసన్తేన **పకాసితో**. తస్మా సా ఝానపాఠే అగ్గహితాతి న చిన్తేతబ్బం.

తివిధకల్యాణవణ్ణనా

౭౨. ఆదిమజ్ఝపరియోసానవసేనాతి ఝానస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసానవసేన. **లక్ఖణవసేనాతి** తేసంయేవ అప్పనాయం లక్ఖితబ్బభావవసేన.

తత్రాతి తస్మిం కల్యాణతాలక్ఖణానం విభావనే. **పటిపదావిసుద్ధీతి** పటిపజ్జతి ఝానం ఏతాయాతి పటిపదా, గోత్రభుపరియోసానో పుబ్బభాగియో భావనానయో. పరిపన్థతో విసుజ్ఝనం విసుద్ధి, పటిపదాయ విసుద్ధి **పటిపదావిసుద్ధి**. సా పనాయం యస్మా ఝానస్స ఉప్పాదక్ఖణే లబ్భతి, తస్మా వుత్తం "**పటిపదావిసుద్ధి ఆదీ**"తి. **ఉపేక్ఖానుబ్రూహనాతి** విసోధేతబ్బతాదీనం అభావతో ఝానపరియాపన్నాయ తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖాయ కిచ్చనిప్ఫత్తియా అనుబ్రూహనా. సా పనాయం విసేసతో ఝానస్స ఠితిక్ఖణే లబ్భతి. తేన వుత్తం "**ఉపేక్ఖానుబ్రూహనా మజ్ఝే**"తి. **సమ్పహంసనాతి** తత్థ ధమ్మానం అనతివత్తనాదిసాధకస్స ఞాణస్స కిచ్చనిప్ఫత్తివసేన పరియోదపనా. సా పన యస్మా ఝానస్స ఓసానక్ఖణే పాకటా హోతి , తస్మా వుత్తం "**సమ్పహంసనా పరియోసాన**"న్తి. **ఇమాని తీణి లక్ఖణానీతి** పరిపన్థతో చిత్తస్స విసుజ్ఝనాకారో , మజ్ఝిమస్స సమథనిమిత్తస్స పటిపజ్జనాకారో, తత్థ పక్ఖన్దనాకారోతి ఇమాని తీణి ఝానస్స ఆదితో ఉప్పాదక్ఖణే అప్పనాపత్తిలక్ఖణాని తేహి ఆకారేహి వినా అప్పనాపత్తియా అభావతో, అసతి చ అప్పనాయ తదభావతో. **ఆదికల్యాణఞ్చేవ** విసుద్ధిపటిపదత్తా. యథావుత్తేహి లక్ఖణేహి సమన్నాగతత్తా, సమ్పన్నలక్ఖణత్తా చ **తిలక్ఖణసమ్పన్నఞ్చ**. ఇమినా నయేన మజ్ఝపరియోసానలక్ఖణానఞ్చ యోజనా వేదితబ్బా.

సమ్భరీయతి ఝానం ఏతేనాతి సమ్భారో, నానావజ్జనపరికమ్మం. సహ సమ్భారేనాతి ససమ్భారో, సో ఏవ **ససమ్భారికో. ఉపచారోతి** ఏకావజ్జనూపచారమాహ. పగ్గహాదికిచ్చస్స పుబ్బభాగే భావనాయ ఏవ సాధితత్తా యా తత్థ ఏకావజ్జనూపచారే సిద్ధా అజ్ఝుపేక్ఖనా, సా ఝానక్ఖణే పరిబ్రూహితా నామ హోతీతి వుత్తం "**ఉపేక్ఖానుబ్రూహనా నామ అప్పనా**"తి. యథాధిగతం ఝానం నిస్సాయ యో పహట్ఠాకారో చిత్తస్స పరితోసో, తం పచ్చవేక్ఖణావసేన పవత్తం సన్ధాయాహ "**సమ్పహంసనా నామ పచ్చవేక్ఖణా**"తి. **ఏకేతి** అభయగిరివాసినో. తే హి ఏవం పటిపదావిసుద్ధిఆదికే వణ్ణయన్తి, తదయుత్తం. తథా హి సతి అజ్ఝానధమ్మేహి ఝానస్స గుణసంకిత్తనం నామ కతం హోతి. న హి భూమన్తరం భూమన్తరపరియాపన్నం హోతి. పాళియా చేతం విరుద్ధన్తి దస్సేతుం "**యస్మా పనా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏకత్తగతం చిత్తన్తి** ఇన్ద్రియానం ఏకరసభావేన, ఏకగ్గతాయ చ సిఖాప్పత్తియా తదనుగుణం ఏకత్తం గతన్తి ఏకత్తగతం, ససమ్పయుత్తం అప్పనాపత్తచిత్తం. తస్సేవ పటిపదావిసుద్ధిపక్ఖన్దతాది అనన్తరమేవ వుచ్చతి. **తస్మాతి** యస్మా ఏకస్మింయేవ అప్పనాచిత్తక్ఖణే పటిపదావిసుద్ధిఆది పాళియం వుత్తం, తస్మా **ఆగమనవసేనాతి** పరికమ్మాగమనవసేన. **అనతివత్తనాదీతి ఆది**-సద్దేన ఇన్ద్రియేకరసతాతదుపగవీరియవాహనాసేవనాని సఙ్గణ్హాతి. **పరియోదాపకస్సాతి** పరిసోధకస్స పభస్సరభావకరస్స. **అనతివత్తనాదిభావసాధన**మేవ చేత్థ ఞాణస్స కిచ్చనిప్ఫత్తి వేదితబ్బా.

తస్మిన్తి తస్మిం వారే, చతుపఞ్చచిత్తపరిమాణాయ అప్పనావీథియన్తి అత్థో. **తతో** పరిపన్థతో. **చిత్తం విసుజ్ఝతీతి** యదిపి ఆగమనం గహేతుం అవిసేసేన వియ వుత్తం, పరికమ్మవిసుద్ధితో పన అప్పనావిసుద్ధి సాతిసయావ. తేనాహ "**విసుద్ధత్తా**"తిఆది. **ఆవరణవిరహితం హుత్వాతి** యేనావరణేన ఆవటత్తా చిత్తం తతో పుబ్బే మజ్ఝిమం సమథనిమిత్తం పటిపజ్జితుం న సక్కోతి, తేన వివిత్తం హుత్వా, తం విక్ఖమ్భేత్వాతి అత్థో. లీనుద్ధచ్చసఙ్ఖాతానం ఉభిన్నం అన్తానం అనుపగమనేన మజ్ఝిమో, సవిసేసం పచ్చనీకధమ్మానం వూపసమనతో సమథో, యోగినో సుఖవిసేసానం కారణభావతో

నిమిత్తఞ్చాతి **మజ్ఝిమం సమథనిమిత్తం**. తేనాహ **"సమప్పవత్తో అప్పనాసమాధియేవా"**తి. **తదనన్తరం పన పురిమచిత్తన్తి** తస్స అప్పనాచిత్తస్స అనన్తరపచ్చయభూతం పురిమం చిత్తం, గోత్రభుచిత్తన్తి అత్థో. **ఏకసన్తతిపరిణామనయేనాతి** యథా "తదేవ ఖీరం దధిసమ్పన్న"న్తి, ఏవం సతిపి పరిత్తమహగ్గతభావభేదే, పచ్చయపచ్చయుప్పన్నభావభేదే చ ఏకిస్సా ఏవ సన్తతియా పరిణామూపగమననయేన ఏకత్తనయవసేన. **తథత్తన్తి** తథభావం అప్పనాసమాధివసేన సమాహితభావం. **ఏవం పటిపన్నత్తాతి** వుత్తాకారేన పటిపజ్జమానత్తా. యస్మిఞ్హి ఖణే తథత్తం మజ్ఝిమం సమథనిమిత్తం పటిపజ్జతి, తస్మింయేవ ఖణే **తథత్తుపగమనేన** అప్పనాసమాధినా సమాహితభావూపగమనేన **తత్థ పక్ఖన్దతి నామ. పురిమచిత్తేతి** అప్పనాచిత్తస్స పురిమస్మిం చిత్తే గోత్రభుచిత్తే. **విజ్జమానాకారనిప్ఫాదికాతి** తస్మిం చిత్తే విజ్జమానానం పరిపన్థవిసుద్ధిమజ్ఝిమసమథపటిపత్తిపక్ఖన్దనాకారానం నిప్ఫాదికా, తేనాకారేన నిప్ఫజ్జమానాతి అత్థో. తేయేవ హి ఆకారా పచ్చయవిసేసతో ఝానక్ఖణే నిప్ఫజ్జమానా "పటిపదావిసుద్ధీ"తి లద్ధసమఞ్ఞా ఝానస్స తం విసేసం నిప్ఫాదేన్తా వియ వుత్తా. **ఉప్పాదక్ఖణేయేవాతి** అత్తలాభవేలాయమేవ. యది ఏవం, కథం తే ఆకారా నిప్ఫజ్జన్తీతి ఆహ **"ఆగమనవసేనా"**తి.

తస్సాతి చిత్తస్స. "విసుద్ధం చిత్తం అజ్ఝుపేక్ఖతీ"తి **పాళియం** (పటి॰ మ॰ ౧.౧౫౮) పుగ్గలాధిట్ఠానేన ఆగతాతి **"బ్యాపారం అకరోన్తో"**తి ఆహ. సమథపటిపత్తితథత్తుపగమనఞ్చ ఇధ సమథభావాపత్తియేవాతి ఆహ **"సమథభావూపగమనేనా"**తి. **కిలేససంసగ్గం పహాయ ఏకత్తేన ఉపట్ఠితస్సాతి** పుబ్బే "కథం ను ఖో కిలేససంసగ్గం పజహేయ్య"న్తి పటిపన్నస్స ఇదాని సమథపటిపత్తియా తస్స పహీనత్తా కిలేససఙ్గణికాభావేన ఏకత్తేన ఉపట్ఠితస్స ఝానచిత్తస్స. పరిపన్థవిసుద్ధిమజ్ఝిమసమథపటిపత్తిపక్ఖన్దనేహి వుద్ధిప్పత్తియా అనుబ్రూహితే ఝానచిత్తే లద్ధోకాసా తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖా సమ్పయుత్తేసు సమవాహితభావేన పవత్తమానా తే అనుబ్రూహేన్తీ వియ హోతీతి ఆహ **"తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖాయ కిచ్చవసేన ఉపేక్ఖానుబ్రూహనా వేదితబ్బా"**తి.

యే పనేతే యుగనద్ధధమ్మాతి సమ్బన్ధో. **తత్థాతి** తస్మిం ఝానచిత్తే. అఞ్ఞమఞ్ఞానతివత్తనవసేన కిచ్చకరణతో యుగే నద్ధా బద్ధా వియ **యుగనద్ధా. విముత్తిరసేనాతి** విముచ్చనకిచ్చేన, విముచ్చనసమ్పత్తియా వా. **ఏస** యోగీ. **వాహయతీతి** పవత్తేతి. **అస్సాతి** ఝానచిత్తస్స. **తస్మిం ఖణేతి** భఙ్గక్ఖణే. ఉప్పాదక్ఖణే అతీతే హి ఠితిక్ఖణతో పట్ఠాయ **ఆసేవనా** పవత్తతి నామ. **తే ఆకారాతి** అఞ్ఞమఞ్ఞానతివత్తనాదయో తత్థ ధమ్మానం పవత్తిఆకారా. ఆసేవనాపి హి ఆసేవనపచ్చయభావీనం ధమ్మానం పవత్తిఆకారోయేవ. **సంకిలేసవోదానేసూతి** సమాధిపఞ్ఞానం సమరసతాయ అకరణం భావనాయ సంకిలేసో, కరణం వోదానం. తథా సేసేసుపి. ఏవమేతేసు సంకిలేసవోదానేసు **తం తం ఆదీనవం** దోసం **ఆనిసంసం** గుణం పురేతరం పాటిహారియఞాణేన **దిస్వా** యథా అఞ్ఞమఞ్ఞానతివత్తనాదయో హోన్తి, **తథా** భావనాయ **సమ్పహంసితత్తా** తేనేవ ఞాణేన **విసోధితత్తా**. విసోధనం హేత్థ సమ్పహంసనం. తే ఆకారా యస్మా నిప్ఫన్నా, తస్మా **"ధమ్మానం...పే.... వేదితబ్బాతి వుత్త"**న్తి లక్ఖణసంవణ్ణనాయ ఆదిమ్హి వుత్తం నిగమనవసేన దస్సేతి.

"యస్మా ఉపేక్ఖావసేన ఞాణం పాకటం హోతీ"తి కో సమ్బన్ధో. కస్మా సమ్పహంసనావ పరియోసానన్తి వుత్తా, న ఉపేక్ఖానుబ్రూహనాతి చోదనం సన్ధాయ **"తత్థ యస్మా ఉపేక్ఖావసేన ఞాణం పాకటం హోతీ"**తి వుత్తం. **తత్థాతి** తస్మిం భావనాచిత్తే. **ఉపేక్ఖావసేన ఞాణం పాకటం హోతీతి** అప్పనాకాలే భావనాయ సమప్పవత్తియా, పటిపక్ఖస్స చ పహీనత్తా పగ్గహాదీసు బ్యాపారస్స అకాతబ్బతో అజ్ఝుపేక్ఖనావ హోతి. యం సన్ధాయ వుత్తం "సమయే చిత్తస్స అజ్ఝుపేక్ఖనా, విసుద్ధం చిత్తం అజ్ఝుపేక్ఖతీ"తి చ ఆది. సా పనాయం అజ్ఝుపేక్ఖనా ఞాణస్స కిచ్చసిద్ధియా హోతి, విసేసతో ఞాణసాధనత్తా

అప్పనాబ్యాపారస్సాతి ఫలేన కారణానుమానఞాయేన. యస్మా ఉపేక్ఖావసేన ఞాణం పాకటం హోతి, తస్మా ఞాణకిచ్చభూతా సమ్పహంసనా పరియోసానన్తి వుత్తాతి సమ్బన్ధో.

ఇదాని యథావుత్తమత్థం పాళియా సమత్థేతుం ''**యథాహ**''తిఆది వుత్తం. **తథాపగ్గహితం చిత్తన్తి** యథా భావనాచిత్తం కోసజ్జపక్ఖే న పతతి, తథా వీరియసమ్బొజ్ఝఙ్గట్ఠానియానం ధమ్మానం బహులీకారవసేన పగ్గహితం. **సాధుకం అజ్ఝుపేక్ఖతీతి** పగ్గణ్హన్తేనాపి సమాధిస్స వీరియసమతాయోజనవసేన పగ్గహితత్తా సక్కచ్చం అజ్ఝుపేక్ఖతి, తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖా ఓకాసం లభతి. తం పన అజ్ఝుపేక్ఖనం ఉపేక్ఖావసేన పుబ్బే పవత్తపారిహారియపఞ్ఞావసేన అప్పనాపఞ్ఞాయ కిచ్చాధికతాతి ఆహ ''**పఞ్ఞావసేన పఞ్ఞిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతీ**''తి. తస్స అధిమత్తత్తా ఏవ అజ్ఝుపేక్ఖన్తస్సేవ నానాసభావేహి నీవరణపముఖేహి కిలేసేహి అప్పనా**చిత్తం విముచ్చతి. విమోక్ఖవసేన** విముచ్చనవసేన. **పఞ్ఞావసేనాతి** పుబ్బే పవత్తపారిహారియపఞ్ఞావసేన. **విముత్తత్తాతి** నానాకిలేసేహి విముత్తత్తా ఏవ. **తే ధమ్మా** సద్ధాదయో, విసేసతో సద్ధాపఞ్ఞావీరియసమాధయో చ **ఏకరసా** సమానకిచ్చా **హోన్తి**. ఏవమయం ఇన్ద్రియానం ఏకరసట్ఠేన భావనా నిప్ఫజ్జమానా ఞాణబ్యాపారోతి ఆహ ''**ఞాణకిచ్చభూతా సమ్పహంసనా పరియోసాన**''న్తి. ఏవం తివిధాయ పటిపదావిసుద్ధియా లద్ధవిసేసాయ తివిధాయ ఉపేక్ఖానుబ్రూహనాయ సాతిసయం పఞ్ఞిన్ద్రియస్స అధిముత్తభావేన చతుబ్బిధాపి సమ్పహంసనా సిజ్ఝతీతి ఆగమనుపేక్ఖా ఞాణకిచ్చవసేన దసపి ఆకారా ఝానే ఏవ వేదితబ్బా.

గణనానుపుబ్బతాతి గణనానుపుబ్బతాయ, గణనానుపుబ్బతామత్తం వా పఠమన్తి ఇదన్తి అత్థో. తేన దేసనాక్కమం ఉల్లిఙ్గేతి. ''**పఠమం ఉప్పన్నన్తి పఠమ**''న్తి ఇమినా పటిపత్తిక్కమం, ఉప్పన్నన్తి హి అధిగతన్తి అత్థో. "పఠమం సమాపజ్జితబ్బన్తి పఠమ"న్తి ఇదం పన న ఏకన్తలక్ఖణన్తి **అట్ఠకథాయం** (ధ. స. అట్ఠ. ౧౬౦) పటిసిద్ధత్తా ఇధ న గహితం. ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానం లక్ఖణూపనిజ్ఝానన్తి దువిధే ఝానే ఇధాధిప్పేతజ్ఝానమేవ దస్సేతుం ''**ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానతో**''తి వుత్తం. పథవీకసిణసఙ్ఖాతస్స అత్తనో అత్తనో ఆరమ్మణస్స రూపం వియ చక్ఖునా ఉపనిజ్ఝాయనతో. **పచ్చనీకఝాపనతోతి** నీవరణాదీనం పచ్చనీకధమ్మానం దహనతో విక్ఖమ్భనవసేన పజహనతో. **సకలట్ఠేనాతి** హేట్ఠా వుత్తనయేన కతే వా అకతే వా పరిచ్ఛిజ్జ గహితే పథవీభాగే పథవీమణ్డలే సకలారమ్మణకరణట్ఠేన. న హి తస్స ఏకదేసమారమ్మణం కరీయతి. పథవీకసిణసన్నిస్సయతాయ నిమిత్తం **పథవీకసిణం** యథా "మఞ్చా ఉక్కుట్ఠిం కరోన్తీ"తి. తంసహచరణతో ఝానం **పథవీకసిణం** యథా "కున్తా పచరన్తీ"తి.

చిరట్ఠితిసమ్పాదనవణ్ణనా

౭౬. లక్ఖట్ఠానే ఠితం సరేన వాలం విజ్ఝతీతి వాలవేధీ. ఇధ పన అనేకధా భిన్నస్స వాలస్స అంసుం విజ్ఝన్తో "వాలవేధీ"తి అధిప్పేతో. **తేన వాలవేధినా. సూదేనాతి** భత్తకారేన. ''**ఆకారా పరిగ్గహేతబ్బా**''తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం వివరితుం ''**యథా హీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **సుకుసలోతి** సుట్ఠు ఛేకో. **ధనుగ్గహోతి** ఇస్సాసో. **కమ్మన్తి** యోగ్యం. **అక్కన్తపదానన్తి** విజ్ఝనకాలే అక్కమనవసేన పవత్తపదానం. **ఆకారన్తి** ధనుజియాసరానం గహితాకారం. **పరిగ్గణ్హేయ్యాతి** ఉపధారేయ్య. **భోజనసప్పాయాదయోతి ఆది**-సద్దో అవుత్తాకారానమ్పి సఙ్గాహకో దట్ఠబ్బో. తేన ఉతుభావనానిమిత్తాదీనమ్పి పరిగ్గణ్హనం వుత్తం హోతి. **తస్మిన్తి** తస్మిం తరుణసమాధిమ్హి.

భత్తారన్తి సామినం, భత్తవేతనాదీహి పోసకన్తి అత్థో. **పరివిసన్తోతి** భోజేన్తో. తస్స రుచ్చిత్వా భుఞ్జనాకారం సల్లక్ఖేత్వా తస్స ఉపనామేన్తోతి యోజనా. **అయమ్పి** యోగీ. **అధిగతక్ఖణే భోజనాదయో ఆకారేతి** పుబ్బే ఝానస్స అధిగతక్ఖణే కిచ్చసాధకే భోజనాదిగతే ఆకారే. **గహేత్వాతి** పరిగ్గహేత్వా సల్లక్ఖేత్వా. **నట్ఠే నట్ఠే** సమాధిమ్హి **పునప్పునం అప్పనాయ**.

మహానసవిజ్జాపరిచయేన **పణ్డితో**. తత్థ విసదఞాణతాయ **బ్యత్తో**. ఠానుప్పత్తికకోసల్లయోగేన **కుసలో. నానచ్చయేహీతి** నానచ్చయేహి నానాసభావేహి, నానారసేహీతి అత్థో. తేనాహ "**అమ్బిలగ్గేహీ**"తిఆది. **సూపేహీతి** బ్యఞ్జనేహి. **అమ్బిలగ్గేహీతి** అమ్బిలకోట్ఠాసేహి, యే వా అమ్బిలరసా హుత్వా అగ్గభూతా, తేహి చతురమ్బిలాదిమిస్సేహి. ఏస నయో **తిత్తకగ్గాదీసుపి. ఖారికేహీతి** వాతిఙ్గణకళీరాదిమిస్సేహి. **నిమిత్తన్తి** ఆకారం రుచ్చనవసేన భుఞ్జనాకారం. **ఉగ్గణ్హాతీతి** ఉపరూపరి గణ్హాతి ఉపధారేతి. **ఇమస్స వా** సూపేయ్యస్స అత్థాయ హత్థం **అభిహరతి. అభిహారానన్తి** అభిముఖేన హరితబ్బానం పణ్ణాకారానం, పూజాభిహారానం వా. **నిమిత్తం ఉగ్గణ్హాతీతి** "ఏవం మే చిత్తం సమాహితం అహోసీ"తి నిమిత్తం గణ్హాతి సల్లక్ఖేతి.

సమాధిపరిపన్థానన్తి సమాధిస్స పరిపన్థభూతానం. **ధమ్మానన్తి** కామచ్ఛన్దాదినీవరణధమ్మానం. **సువిసోధితత్తాతి** సుట్ఠు విసోధితత్తా, విక్ఖమ్భనవసేనేవ సమ్మదేవ పహీనత్తాతి అత్థో. **కామాదీనవపచ్చవేక్ఖణాదీహీతి ఆది**-సద్దేన అసుభమనసికారనేక్ఖమ్మానిసంసపచ్చవేక్ఖణాదీని సఙ్గణ్హాతి. నేక్ఖమ్మగుణదస్సనేనాపి హి తస్స విబన్ధభూతే కామచ్ఛన్దే ఆదీనవో విసేసతో పాకటో హోతీతి. **కాయదుట్ఠుల్లన్తి** కాయదరథం సారద్ధకాయతం. తేన కాయచిత్తానం సారమ్భనిమిత్తస్స బ్యాపాదనీవరణస్స న విసోధనమాహ. **ఆరమ్భధాతుమనసికారాదీతి ఆది**-సద్దేన వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గనిమిత్తానం, ఆలోకసఞ్ఞాదీనఞ్చ సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **సమథనిమిత్తమనసికారాదీతి ఆది**-సద్దేన సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానియానం ధమ్మానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **అఞ్ఞేపి సమాధిపరిపన్థేతి** విచికిచ్ఛట్ఠానియే, మదమానాదికే చ సన్ధాయాహ. **ఆసయన్తి** వసనకసుసిరం. **సుపరిసుద్ధన్తి** ఆసఙ్కనీయత్తాభావేన సుట్ఠు పరిసుద్ధం. ఏత్థాహ – నను చాయం పగేవ కామాదీనవం పచ్చవేక్ఖిత్వా సమథపటిపదం పటిపన్నో ఉపచారక్ఖణేయేవ ఝానేన నీవరణాని విక్ఖమ్భితాని, అథ కస్మా పున కామాదీనవపచ్చవేక్ఖణాది గహితన్తి? సచ్చమేతం. తం పన పహానమత్తన్తి ఝానస్స చిరట్ఠితియా అతిసయపహానత్థం పున గహితం.

ఉద్ధచ్చ మిద్ధన్తి కుక్కుచ్చం, థినఞ్చ తదేకట్ఠతాయ గహితమేవాతి కత్వా వుత్తం. **సుద్ధన్తగతోతి** సుపరిసుద్ధపరియన్తం సబ్బసో విసోధితకోణపరియన్తం ఉయ్యానం గతో. **తహిం రమేతి** తస్మిం ఝానే రమేయ్య దివసభాగమ్పి ఝానసమఙ్గీ ఏవ భవేయ్య.

చిత్తభావనావేపుల్లత్థన్తి సమాధిభావనాయ విపులభావాయ. యథా హి భావనావసేన నిమిత్తస్స ఉప్పత్తి, ఏవమస్స భావనావసేనేవ వడ్ఢనమ్పి. తస్మా ఏకఙ్గులాదివసేన నిమిత్తం వడ్ఢేన్తస్స పునప్పునం బహులీకారేన ఝానం భావనాపి వుద్ధిం విరుళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జతి. తేన వుత్తం "**చిత్తభావనావేపుల్లత్థఞ్చ యథాలద్ధం పటిభాగనిమిత్తం వడ్ఢేతబ్బ**"న్తి. **తస్సాతి** పటిభాగనిమిత్తస్స.

నిమిత్తవడ్ఢననయవణ్ణనా

౭౭. తత్రాతి సామిఅత్థే భుమ్మవచనం, తస్సాతి అత్థో. **అవడ్ఢేత్వాతి** యథా కుమ్భకారో మత్తికాయ పత్తం కరోన్తో పఠమం అపరిచ్ఛిన్దిత్వావ పత్తం వడ్ఢేతి, ఏవం **పత్తవడ్ఢనయోగేన** పత్తవడ్ఢనయుత్తియా అవడ్ఢేత్వా పూవికస్స **పూవవడ్ఢనం.** భత్తస్స

ఉపరి భత్తపక్ఖిపనం **భత్తవడ్ఢనం**. వత్థస్స తిన్తస్స అఞ్ఛనాది **దుస్సవడ్ఢనం**. పచ్చేకం **యోగ**-సద్దో యోజేతబ్బో. అపరిచ్ఛిన్దిత్వా న వడ్ఢేతబ్బం సపరిచ్ఛేదే ఏవ భావనాపవత్తితో. తథా హి వుత్తం "సాన్తకే నో అనన్తకే"తి (విసుద్ధి॰ ౧.౨౫౫).

హంసపోతకాతి జవనహంసపోతకా. **ఉక్కూలం** ఉన్నతట్ఠానం. **వికూలం** నిన్నట్ఠానం. నదీసోతేన కతం విదుగ్గం **నదీవిదుగ్గం**. విసమాకారేన ఠితో పబ్బతపదేసో **పబ్బతవిసమో**.

థూలాని హుత్వా ఉపట్ఠహన్తి పచ్చవేక్ఖణాబాహుల్లేన విభూతభావతో. **దుబ్బలాని హుత్వా ఉపట్ఠహన్తి** పగుణబలవభావస్స అనాపాదికత్తా. **ఉపరి ఉస్సుక్కనాయా**తి భావనాయ ఉపరి ఆరోహనాయ, దుతియజ్ఝానాధిగమాయాతి అత్థో.

పబ్బతేయ్యాతి పబ్బతే బహులచారినీ. **అఖేత్తఞ్ఞూ**తి అగోచరఞ్ఞూ. సమాధిపరిపన్థానం విసోధనానభిఞ్ఞాతాయ **బాలో**. ఝానస్స పగుణభావాపాదనవేయ్యత్తియస్స అభావేన **అబ్యత్తో**. ఉపరిఝానస్స పదట్ఠానభావానవబోధేన **అఖేత్తఞ్ఞూ**. సబ్బథాపి సమాపత్తికోసల్లాభావేన **అకుసలో**. సమాధినిమిత్తస్స వా అనాసేవనాయ **బాలో**. అభావనాయ **అబ్యత్తో**. అబహులీకారేన **అఖేత్తఞ్ఞూ**. సమ్మదేవ అనధిట్ఠానతో **అకుసలో**తి యోజేతబ్బం. **ఉభతో భట్ఠో**తి ఉభయతో ఝానతో భట్ఠో. సో హి అప్పగుణతాయ న సుప్పతిట్ఠితతాయ సఉస్సాహోపి వినాసతో, అసామత్థియతో చ ఝానద్వయతో పరిహీనో. **చిణ్ణవసినా**తి ఆసేవితవసినా.

పఞ్చవసీకథావణ్ణనా

౭౮. వసనం వసీతి ధాతునిద్దేసతాయ కిరియానిద్దేసోతి అధిప్పాయేనాహ "**వసియో**"తి, యథారుచి పవత్తియోతి అత్థో. ఆవజ్జనాయ వసీ, ఆవజ్జనావసేన వా వసీ **ఆవజ్జనవసీ**. ఝానం ఆవజ్జితుం యత్థ యత్థ పదేసే ఇచ్ఛా **యత్థిచ్ఛకం**. యదా యదా, యస్మిం యస్మిం వా ఝానఙ్గే ఇచ్ఛా **యదిచ్ఛకం**. యావ యావ ఇచ్ఛా **యావదిచ్ఛకం,** ద-కారో పదసన్ధికరో. "**యావా**"తి చ ఇదం బహూనం జవనవారానం నిరన్తరం వియ తథాపవత్తనం సన్ధాయ వుత్తం, న ఏకమేవ. సో హి పరిచ్ఛిన్నచిత్తక్ఖణోతి. **ఆవజ్జనాయ దన్ధాయితత్తం నత్థీ**తి వుత్తనయేన యత్థ కత్థచి ఠానే యదా యదా యం కిఞ్చి ఝానఙ్గం ఆవజ్జేన్తస్స యథిచ్ఛితం కాలం ఆవజ్జనాయ ఆవజ్జనప్పవత్తియా దన్ధాయితత్తం విత్థాయితత్తం, చిరాయితత్తం వా నత్థి. ఏవం ఆవజ్జనవసీ సిద్ధా నామ హోతీతి అత్థో. **సేసా**తి వుట్ఠానఅధిట్ఠానపచ్చవేక్ఖణావసియో.

అఙ్గసముదాయభావతో ఝానస్స ఝానే ఆవజ్జనవసిం నిప్ఫాదేతుకామేన పటిపాటియా ఝానఙ్గాని ఆవజ్జేతబ్బానీతి ఆహ "**పఠమం వితక్కం ఆవజ్జయతో**"తి. యదిపి ఆవజ్జనమేవేత్థ ఇచ్ఛితం ఆవజ్జనవసియా అధిప్పేతత్తా, ఆవజ్జనాయ పన ఉప్పన్నాయ జవనేహి భవితబ్బం. తాని చ ఖో ఆవజ్జనతప్పరతాయ చిత్తాభినీహారస్స యథావజ్జితఝానఙ్గారమ్మణాని కతిపయానేవ హోన్తి, న పరిపుణ్ణానీతి వుత్తం "**వితక్కారమ్మణానేవ చత్తారి పఞ్చ వా జవనాని జవన్తీ**"తి. **చత్తారి** తిక్ఖిన్ద్రియస్స. **పఞ్చ** నాతితిక్ఖిన్ద్రియస్సాతి దట్ఠబ్బం. **నిరన్తర**న్తి విసభాగేహి నిరన్తరం. **అయం పనా**తి భవఙ్గద్వయన్తరితా చతుజవనచిత్తా యథావుత్తా **ఆవజ్జనవసీ. అఞ్ఞేసం వా** ధమ్మసేనాపతిఆదీనం. **ఏవరూపే కాలే**తి ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయ లహుతరం ఆవజ్జనవసీనిబ్బత్తనకాలే. సా చ ఖో ఇత్తరా పరిత్తకాలా, న సత్థు యమకమహాపాటిహారియే వియ

చిరతరప్పబన్ధవతీ. తథా హి తం సావకేహి అసాధారణం వుత్తం. అధిగమేన సమం ససమ్పయుత్తస్స ఝానస్స సమ్మా ఆపజ్జనం పటిపజ్జనం **సమాపజ్జనం,** ఝానసమఙ్గితా.

సీఘన్తి ఏత్థ సమాపజ్జితుకామతానన్తరం ద్వీసు భవఙ్గేసు ఉప్పన్నేసు భవఙ్గం ఉపచ్ఛిన్దిత్వా ఉప్పన్నావజ్జనానన్తరం సమాపజ్జనం సీఘం **సమాపజ్జనసమత్థతా**. అయఞ్చ మత్థకప్పత్తా **సమాపజ్జనవసీ** సత్థు ధమ్మదేసనాయం లబ్భతి. యం సన్ధాయ వుత్తం "సో ఖో అహం, అగ్గివేస్సన, తస్సా ఏవ కథాయ పరియోసానే తస్మింయేవ పురిమస్మిం సమాధినిమిత్తే అజ్ఝత్తమేవ చిత్తం సణ్ఠపేమి సన్నిసాదేమి ఏకోదిం కరోమి సమాదహామి యేనస్సుదం నిచ్చకప్పం విహరామీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౭౭). ఇతో సీఘతరా హి సమాపజ్జనవసీ నామ నత్థి. జుణ్హాయ రత్తియా నవోరోపితేహి కేసేహి కపోతకన్దరాయం విహరన్తస్స ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స యక్ఖేన మహన్తమ్పి పబ్బతకూటం పదాలేతుం సమత్థే పహారే సీసే దిన్నే సమాపజ్జనమ్పేత్థ నిదస్సేతబ్బం. తథా హి వక్ఖతి "తదా థేరో తస్స పహరణసమయే సమాపత్తిం అప్పేసీ"తి (విసుద్ధి॰ ౨.౩౭౪). **పాళియం** పన "అఞ్ఞతరం సమాధిం సమాపజ్జిత్వా నిసిన్నో"తి (ఉదా॰ ౩౪) వుత్తం. ఇమే పన థేరా "సమాపత్తితో వుట్ఠానసమకాలం తేన పహారో దిన్నో"తి వదన్తి.

అచ్ఛరామత్తన్తి అఙ్గులిఫోటమత్తం **ఖణం. ఠపేతు**న్తి సేతు వియ సీఘసోతాయ నదియా ఓఘం వేగేన పవత్తితుం అదత్వా యథావుత్తక్ఖణం ఝానం **ఠపేతుం సమత్థతా**. అభిభుయ్య ఠపనం, అధిట్ఠానం వియాతి వా అధిట్ఠానం. తత్థ వసీ **అధిట్ఠానవసీ. తథేవ లహుం వుట్ఠాతు**న్తి అచ్ఛరామత్తం వా దసచ్ఛరామత్తం వా లహుం ఖణం ఝానసమఙ్గీ హుత్వా ఝానతో వుట్ఠాతుం సమత్థతా. భవఙ్గచిత్తుప్పత్తియేవ హేత్థ ఝానతో వుట్ఠానం నామ. ఏత్థ చ యథా "ఏత్తకమేవ ఖణం ఝానం ఠపేస్సామీ"తి పుబ్బపరికమ్మవసేన అధిట్ఠానసమత్థతా **అధిట్ఠానవసీ,** ఏవం "ఏత్తకమేవ ఖణం ఝానసమఙ్గీ హుత్వా ఝానతో వుట్ఠహిస్సామీ"తి పుబ్బపరికమ్మవసేన వుట్ఠానసమత్థతా **వుట్ఠానవసీ** వేదితబ్బా, యా సమాపత్తి "వుట్ఠానకుసలతా"తి వుచ్చతి. **తదుభయదస్సనత్థ**న్తి అధిట్ఠానవుట్ఠానవసీదస్సనత్థం.

తత్థాతి తస్మిం నిమ్మితపబ్బతే తస్స వివరే. కిఞ్చాపి ఏకంయేవ తం అభిఞ్ఞాచిత్తం యేన పబ్బతం నిమ్మినేయ్య, అభిఞ్ఞాపాదకస్స పన ఝానస్స లహుతరం ఠపనం, వుట్ఠానఞ్చ ఇధ నిదస్సితన్తి దట్ఠబ్బం. "ఏత్తకా ఇద్ధిమన్తా ఏకం ఉపట్ఠాకం గరుళతో రక్ఖితుం న సక్ఖింసూ"తి గారయ్హా అస్సామ.

ఆవజ్జనానన్తరానీతి ఆవజ్జనవసీభావాయ యథాక్కమం వితక్కాదీనం ఝానఙ్గానం ఆవజ్జనాయ పరతో యాని జవనాని పవత్తాని, తాని తేసం పచ్చవేక్ఖణాని. యదగ్గేన ఆవజ్జనవసీసిద్ధి, తదగ్గేన పచ్చవేక్ఖణావసీసిద్ధి వేదితబ్బా.

దుతియజ్ఝానకథావణ్ణనా

౭౯. నీవరణప్పహానస్స తప్పరమతాయ **ఆసన్ననీవరణపచ్చత్థికా**. థూలం నామ విపులమ్పి ఫేగ్గు వియ సుఖభఞ్జనీయన్తి ఆహ **"ఓళారికత్తా అఙ్గదుబ్బలా"**తి. **సన్తతో మనసి కరిత్వా**తి పఠమజ్ఝానం వియ అనోళారికఙ్గత్తా, సన్తధమ్మసమఙ్గితాయ చ "సన్త"న్తి మనసి కత్వా. యే హి ధమ్మా దుతియజ్ఝానే పీతిసుఖాదయో, కామం తే పఠమజ్ఝానేపి సన్తి, తేహి పన తే సన్తతరా చేవ పణీతతరా చ భవన్తీతి. **నికన్తి**న్తి నికామనం, అపేక్ఖన్తి అత్థో. **పరియాదాయా**తి ఖేపేత్వా.

చత్తారి పఞ్చాతి వా-సద్దో లుత్తనిద్దిట్ఠో. దుతియజ్ఝానం ఏతస్స అత్థీతి దుతియజ్ఝానికం. **వుత్తప్పకారానేవాతి** పఠమజ్ఝానే వుత్తప్పకారానియేవ, పరికమ్మాదినామకానీతి అత్థో.

౮౦. **వూపసమాతి** వూపసమహేతు, **వూపసమోతి** చేత్థ పహానం అధిప్పేతం, తఞ్చ వితక్కవిచారానం. అతిక్కమో అత్థతో దుతియజ్ఝానక్ఖణే అనుప్పాదోతి ఆహ **''సమతిక్కమా''**తిఆది. కతమేసం పనేత్థ వితక్కవిచారానం వూపసమో అధిప్పేతో, కిం పఠమజ్ఝానికానం, ఉదాహు దుతియజ్ఝానికానన్తి. కిఞ్చేత్థ యది పఠమజ్ఝానికానం, నత్థి తేసం వూపసమో. న హి కదాచి పఠమజ్ఝానం వితక్కవిచారరహితం అత్థి. అథ దుతియజ్ఝానికానం, ఏవమ్పి నత్థేవ వూపసమో, సబ్బేన సబ్బం తేసం తత్థ అభావతోతి? వుచ్చతే – యేహి వితక్కవిచారేహి పఠమజ్ఝానస్స ఓళారికతా, తేసం సమతిక్కమా దుతియస్స ఝానస్స సమధిగమో, న సభావతో అనోళారికానం ఫస్సాదీనం సమతిక్కమాతి అయమత్థో "వితక్కవిచారానం వూపసమా"తి ఏతేన దీపితో. తస్మా "కిం పఠమజ్ఝానికానం వితక్కవిచారానం వూపసమో ఇధాధిప్పేతో, ఉదాహు దుతియజ్ఝానికాన"న్తి ఏదిసీ చోదనా అనోకాసావ. యస్మా దిట్ఠాదీనవస్స తంతంఝానక్ఖణే అనుప్పత్తిధమ్మతాపాదనం వూపసమనం అధిప్పేతం. వితక్కాదయో ఏవ ఝానఙ్గభూతా తథా కరీయన్తి, న తంసమ్పయుత్తా ఫస్సాదయో, తస్మా వితక్కాదీనంయేవ వూపసమాదివచనం ఞాయాగతం. యస్మా పన వితక్కాదీనం వియ తంసమ్పయుత్తధమ్మానమ్పి ఏతేన "ఏతం ఓళారిక"న్తి ఆదీనవదస్సనం సుత్తే ఆగతం, తస్మా అవిసేసేన వితక్కాదీనం, తంసహగతానఞ్చ వూపసమాదికే వత్తబ్బే వితక్కాదీనంయేవ వూపసమో వుచ్చమానో అధికవచనం అఞ్ఞం అత్థం బోధేతీతి కత్వా కిఞ్చి విసేసం దీపేతీతి దస్సేతుం **అట్ఠకథాయం ''ఓళారికస్స పనా''**తిఆది గహితన్తి ఇధ "యేహి వితక్కవిచారేహీ"తిఆది వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. "పీతియా చ విరాగా"తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. తస్మా వితక్కవిచారపీతిసుఖసమతిక్కమవచనాని ఓళారికోళారికఙ్గసమతిక్కమా దుతియాదిఅధిగమదీపకానీతి తేసం ఏకదేసభూతం వితక్కవిచారసమతిక్కమవచనం తందీపకం వుత్తం. విసుం విసుం ఠితేపి హి వితక్కవిచారసమతిక్కమవచనాదికే పహేయ్యఙ్గనిద్దేసతాసామఞ్ఞేన చిత్తేన సమూహతో గహితే వితక్కవిచారవూపసమవచనస్స తదేకదేసతా దట్ఠబ్బా. అయఞ్చ అత్థో అవయవేన సముదాయోపలక్ఖణనయేన వుత్తో. అథ వా వితక్కవిచారవూపసమవచనేనేవ తంసమతిక్కమా దుతియాధిగమదీపకేన పీతివిరాగాదివచనానం పీతిఆదిసమతిక్కమా తతియాదిఅధిగమదీపకతా దీపితా హోతీతి తస్స తందీపకతా వుత్తా.

నియకజ్ఝత్తమధిప్పేతం న అజ్ఝత్తజ్ఝత్తాది. తత్థ కారణమాహ **''విభఙ్గే పనా''**తిఆది. **నీలవణ్ణయోగతో నీలవత్థం వియాతి** నీలయోగతో వత్థం నీలం వియాతి అధిప్పాయో. యేన సమ్పసాదనేన యోగా ఝానం **సమ్పసాదనం.** తస్మిం దస్సితే "సమ్పసాదనం ఝాన"న్తి సమానాధికరణనిద్దేసేనేవ తంయోగా ఝానే తంసద్దప్పవత్తి దస్సితాతి అవిరోధో యుత్తో. ఏకోదిభావే కథన్తి ఏకోదిమ్హి దస్సితే ఏకోదిభావం ఝానన్తి సమానాధికరణనిద్దేసేనేవ ఝానస్స ఏకోదివడ్ఢనతా వుత్తా హోతీతి చే? "ఏకోదిభావ"న్తి పదం ఉద్ధరిత్వా ఏకోదిస్స నిద్దేసో న కాతబ్బో సియాతి ఏకోదిభావసద్దో ఏవ సమాధిమ్హి పవత్తో సమ్పసాదనసద్దో వియ ఝానే పవత్తతీతి యుత్తం. **ఇమస్మిఞ్చ అత్థవికప్పేతి** "చేతసో సమ్పసాదయతీ"తి ఏతస్మిం పక్ఖే "చేతసో"తి చ ఉపయోగత్థే సామివచనం. **పురిమస్మిన్తి** "సమ్పసాదనయోగతో ఝానం సమ్పసాదన"న్తి వుత్తపక్ఖే. **చేతసోతి** సమ్బన్ధే సామివచనం.

సేట్ఠోపి లోకే ''ఏకో''తి వుచ్చతి "యావ పరే ఏకాహం తే కరోమీ"తిఆదీసు. ఏకో అదుతియో "ఏకాకీభి ఖుద్దకేహి జిత"న్తిఆదీసు అసహాయత్థోపి ఏక-సద్దో దిట్ఠోతి ఆహ **''ఏకో అసహాయో హుత్వా''**తి. సద్ధాదయోపి కామం

సమ్పయుత్తధమ్మానం సాధారణతో, అసాధారణతో చ పచ్చయా హోన్తియేవ, సమాధి పన ఝానక్ఖణే సమ్పయుత్తధమ్మానం అవిక్ఖేపలక్ఖణే ఇన్దట్ఠకరణేన సాతిసయం పచ్చయో హోతీతి దస్సేన్తో "**సమ్పయుత్తధమ్మే...పే.... అధివచన**"న్తి ఆహ.

"సమ్పసాదనం , చేతసో ఏకోదిభావ"న్తి విసేసనద్వయం ఝానస్స అతిసయవచనిచ్ఛావసేన గహితం. స్వాయమతిసయో యథా ఇమస్మిం ఝానే లబ్భతి, న తథా పఠమజ్ఝానేతి ఇమం విసేసం దస్సేతుం "**నను చా**"తిఆది వుత్తం. ఆరమ్మణే ఆహననపరియాహననవసేన, అనుమజ్జనఅనుయోజనవసేన చ పవత్తమానా ధమ్మా సతిపి నీవరణప్పహానేన కిలేసకాలుస్సియాపగమే సమ్పయుత్తానం కఞ్చి ఖోభం కరోన్తా వియ తేహి చ తే న సన్నిసిన్నా హోన్తీతి వుత్తం "**వితక్కవిచారక్ఖోభేన న సుప్పసన్న**"న్తి. ఖుద్దికా ఊమియో **వీచియో**. మహతియో **తరఙ్గా**. సతిపి ఇన్ద్రియసమత్తే, వీరియసమతాయ చ తేనేవ ఖోభేన, సమ్పసాదాభావేన చ **సమాధిపి న సుట్ఠు పాకటో** బహలే వియ జలే మచ్ఛో. యథావుత్తక్ఖోభో ఏవ **పలిబోధో. ఏవం వుత్తేనాతి** యస్మా సద్ధాయ వసేన సమ్పసాదనం, యస్సా చ చిత్తేకగ్గతాయ వసేన ఏకోదిభావన్తి చ ఝానం వుత్తం. తాసం ఏవ "సద్దహనా"తిఆదినా పవత్తిఆకారస్స విసేసవిభావనావసేన వుత్తేన. **తేన** విభఙ్గపాఠేన. "సమ్పసాదనయోగతో, సమ్పసాదనతో వా సమ్పసాదనం, ఏకోదిం భావేతీతి ఏకోదిభావన్తి ఝానం వుత్త"న్తి ఏవం పవత్తా **అయం అత్థవణ్ణనా న విరుజ్ఝతి**. యథా పన అవిరోధో, సో వుత్తో ఏవ.

౮౧. **సన్తాతి** సమం నిరోధం గతా. **సమితాతి** భావనాయ సమం గమితా నిరోధితా. **వూపసన్తాతి** తతో ఏవ సుట్ఠు ఉపసన్తా. **అత్థఙ్గతాతి** అత్థం వినాసం గతా. **అబ్భత్థఙ్గతాతి** ఉపసగ్గేన పదం వడ్ఢేత్వా వుత్తం. **అప్పితాతి** వినాసం గమితా. **సోసితాతి** పవత్తిసఙ్ఖాతస్స సన్తానస్స అభావేన సోసం సుక్ఖభావం ఇతా. **బ్యన్తికతాతి** విగతన్తకతా.

అయమత్థోతి భావనాయ పహీనత్తా వితక్కవిచారానం అభావో. చోదకేన వుత్తమత్థం సమ్పటిచ్ఛిత్వా పరిహరితుం "ఏవమేతం సిద్ధోవాయమత్థో"తి వత్వా "**న పనేత**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏతన్తి** "వితక్కవిచారానం వూపసమా"తి ఏతం వచనం. **తదత్థదీపకన్తి** తస్స వితక్కవిచారాభావమత్తసఙ్ఖాతస్స అత్థస్స దీపకం. అయఞ్హేత్థ అత్థో – దుతియజ్ఝానాదిఅధిగమూపాయదీపకేన అజ్ఝత్తసమ్పసాదనతాయ, చేతసో ఏకోదిభావతాయ చ హేతుదీపకేన, అవితక్కఅవిచారభావహేతుదీపకేన చ వితక్కవిచారవూపసమవచనేనేవ వితక్కవిచారాభావో దీపితోతి కిం పున అవితక్కఅవిచారవచనేన కతేనాతి? న, అదీపితత్తా. న హి వితక్కవిచారవూపసమవచనేన వితక్కవిచారానం అప్పవత్తి వుత్తా హోతి. వితక్కవిచారేసు హి తణ్హాప్పహానం ఏతేసం వూపసమనం, యే చ సఙ్ఖారేసు తణ్హాప్పహానం కరోన్తి, తేసు మగ్గేసు, పహీనతణ్హేసు చ ఫలేసు సఙ్ఖారపవత్తి హోతి ఏవ , ఏవమేవిధాపి విక్ఖమ్భితవితక్కవిచారతణ్హస్స దుతియజ్ఝానస్స వితక్కవిచారసమ్పయోగో పురిమేన న నివారితో సియాతి తంనివారణత్థం, ఆవజ్జితుకామతాదిఅతిక్కమోవ తేసం వూపసమోతి దస్సనత్థఞ్చ "**అవితక్కం అవిచార**"న్తి వుత్తం. **పఠమమ్పీతి** పఠమం ఝానమ్పి.

"దుతియం ఉప్పన్నన్తిపి దుతియ"న్తి వత్తుం వట్టతియేవ. **న తథా ఇమస్స వితక్కవిచారాతి** యథా పఠమజ్ఝానస్స ఉపచారక్ఖణే నీవరణాని పహీయన్తి, తథా ఇమస్స దుతియజ్ఝానస్స ఉపచారక్ఖణే వితక్కవిచారా న పహీయన్తి అసంకిలిట్ఠసభావత్తా, ఉపచారభావనాయ చ తే పహాతుం అసమత్థభావతో. యదిపి తాయ తేసు తణ్హా పహీయతి, న పన సవిసేసం. సవిసేసఞ్హి తత్థ తణ్హాప్పహానం అప్పనాయ ఏవ హోతి. తేన వుత్తం "**అప్పనాక్ఖణేయేవా**"తిఆది. పహానఙ్గతాపి అతిసయప్పహానవసేనేవ వేదితబ్బా యథా నీవరణానం పఠమజ్ఝానస్స. **తస్మాతి** యస్మా తివఙ్గమేవేతం ఝానం, తస్మా.

తన్తి విభత్తే వచనం. రథస్స పణ్డుకమ్బలం వియ సమ్పసాదో ఝానస్స పరిక్ఖారో, న ఝానఙ్గన్తి ఆహ ''**సపరిక్ఖారం ఝానం దస్సేతు**''న్తి.

తతియజ్ఝానకథావణ్ణనా

౮౨. **ఉప్పిలావితన్తి** కామఞ్చాయం పరిగ్గహేసు అపరిచ్చత్తపేమస్స అనాదీనవదస్సినో తణ్హాసహగతాయ పీతియా పవత్తిఆకారో, ఇధ పన దుతియజ్ఝానపీతి అధిప్పేతా. తథాపి సబ్బసో పీతియం అవిరత్తం, సాపి అనుబన్ధేయ్యాతి వుత్తం. ఉప్పిలావితం వియాతి వా **ఉప్పిలావితం**. ఆదీనవం హి తత్థ పాకటతరం కత్వా దస్సేతుం ఏవం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

౮౩. విరజ్జనం **విరాగో**. తం పన విరజ్జనం నిబ్బిన్దనముఖేన హీళనం వా తప్పటిబద్ధరాగప్పహానం వాతి తదుభయం దస్సేతుం ''**వుత్తప్పకారాయ పీతియా జిగుచ్ఛనం వా సమతిక్కమో వా**''తి ఆహ. **వుత్తప్పకారాయాతి** "యదేవ తత్థ పీతి"తిఆదినా వుత్తప్పకారాయ. **సమ్పిణ్డనం** సముచ్చయో.

మగ్గోతి ఉపాయో. **తదధిగమాయాతి** తతియమగ్గాధిగమాయ.

౮౪. **ఉపపత్తితోతి** సమవాహితభావేన పతిరూపతో. ఝానుపేక్ఖాపి సమవాహితమేవ అన్తోనీతం కత్వా పవత్తతీతి ఆహ ''**సమం పస్సతీ**''తి. **విసదాయాతి** పరిబ్యత్తాయ సంకిలేసవిగమేన. **విపులాయాతి** మహతియా సాతిసయం మహగ్గతభావప్పత్తియా. **థామగతాయాతి** పీతివిగమేన థిరభావప్పత్తాయ.

పరిసుద్ధపకతి ఖీణాసవపకతి నిక్కిలేసతా. సత్తేసు కమ్మస్సకతాదస్సనహేతుకో సమభావదస్సనాకారో మజ్ఝత్తాకారో **బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖా**.

సహజాతధమ్మానన్తి నిద్ధారణే సామివచనం. సమప్పవత్తియా భావనాయ వీథిపటిపన్నాయ అలీనానుద్ధతా నిరస్సాదతాయ పగ్గహనిగ్గహసమ్పహంసనేసు బ్యాపారాభావతో సమ్పయుత్తధమ్మేసు మజ్ఝత్తాకారభూతా **బోజ్ఝఙ్గుపేక్ఖా**.

ఉపేక్ఖానిమిత్తన్తి ఏత్థ లీనుద్ధచ్చపక్ఖపాతరహితం మజ్ఝత్తం వీరియం ఉపేక్ఖా. తదేవ తం ఆకారం గహేత్వా పవత్తేతబ్బస్స తాదిసస్స వీరియస్స నిమిత్తభావతో ఉపేక్ఖానిమిత్తం భావనాయ సమప్పవత్తికాలే ఉపేక్ఖీయతీతి ఉపేక్ఖా, వీరియమేవ ఉపేక్ఖా **వీరియుపేక్ఖా**.

"పఠమం ఝానం పటిలాభత్థాయ నీవరణే...పే.... నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం పటిలాభత్థాయ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసఞ్ఞం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు ఞాణ"న్తి (పటి. మ. ౧.౫౭) ఏవమాగతా ఇమా **అట్ఠ సమాధివసేన ఉప్పజ్జన్తి**. "సోతాపత్తిమగ్గం పటిలాభత్థాయ ఉప్పాదం పవత్తం నిమిత్తం ఆయూహనం పటిసన్ధిం గతిం నిబ్బత్తిం ఉపపత్తిం జాతిం జరం బ్యాధిం మరణం సోకం పరిదేవం ఉపాయాసం. సోతాపత్తిఫలసమాపత్తత్థాయ ఉప్పాదం పవత్తం...పే.... అరహత్తమగ్గం పటిలాభత్థాయ ఉప్పాదం...పే.... ఉపాయాసం...పే.... అరహత్తఫలసమాపత్తత్థాయ సుఞ్ఞతావిహారసమాపత్తత్థాయ అనిమిత్తవిహారసమాపత్తత్థాయ ఉప్పాదం పవత్తం నిమిత్తం ఆయూహనం పటిసన్ధిం గతిం నిబ్బత్తిం ఉపపత్తిం జాతిం జరం బ్యాధిం మరణం సోకం పరిదేవం ఉపాయాసం పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా పఞ్ఞా సఙ్ఖారుపేక్ఖాసు

ఞాణ”న్తి ఏవమాగతా ఇమా **దస విపస్సనావసేన ఉప్పజ్జన్తి**. ఏత్థ చ పఠమజ్ఝానాదీహి విక్ఖమ్భితాని నీవరణవితక్కవిచారాదీని పటిసఙ్ఖాయ సభావతో ఉపపరిక్ఖిత్వా సన్నిట్ఠానవసేన తిట్ఠమానా **నీవరణాదిపటిసఙ్ఖాసన్తిట్ఠనా** దిట్ఠాదీనవత్తా తేసం **గహణే** ఉప్పాదనే అజ్ఝుపేక్ఖన్తీ విపస్సనాపఞ్ఞా గహణే **మజ్ఝత్తభూతా ఉపేక్ఖా**.

తత్థ **ఉప్పాదన్తి** పురిమకమ్మపచ్చయా ఖన్ధానం ఇధ ఉప్పత్తిమాహ. **పవత్తన్తి** తథాఉప్పన్నస్స పవత్తిం. **నిమిత్తన్తి** సబ్బమ్పి తేభూమకసఙ్ఖారగతం నిమిత్తభావేన ఉపట్ఠానతో. **ఆయూహనన్తి** ఆయతిం పటిసన్ధిహేతుభూతం కమ్మం. **పటిసన్ధిన్తి** ఆయతిం ఉప్పత్తిం. **గతిన్తి** యాయ గతియా సా పటిసన్ధి హోతి. **నిబ్బత్తిన్తి** ఖన్ధానం నిబ్బత్తనం. **ఉపపత్తిన్తి** “సమాపన్నస్స వా ఉపపన్నస్స వా”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౭౨) ఏత్థ “ఉపపన్నస్సా”తి వుత్తవిపాకప్పవత్తిం. **జాతిన్తి** జరాదీనం పచ్చయభూతం భవపచ్చయా జాతిం. **జరాబ్యాధిమరణాదయో** పాకటా ఏవ. ఏత్థ చ ఉప్పాదాదయో పఞ్చేవ సఙ్ఖారుపేక్ఖాఞాణస్స విసయవసేన వుత్తా, సేసా తేసం వేవచనవసేన. “నిబ్బత్తి, జాతీ”తి ఇదఞ్హి ద్వయం ఉప్పాదస్స చేవ పటిసన్ధియా చ వేవచనం, “గతి, ఉపపత్తి చా”తి ఇదం ద్వయం పవత్తస్స, జరాదయో నిమిత్తస్సాతి వేదితబ్బం. అప్పణిహితవిమోక్ఖవసేన మగ్గుప్పత్తిహేతుభూతా చతస్సో, తథా ఫలసమాపత్తియా చతస్సో, సుఞ్ఞతవిహారఅనిమిత్తవిహారవసేన ద్వేతి దస సఙ్ఖారుపేక్ఖా.

యాతి విపస్సనాపఞ్ఞా. **యదత్థీతి** యం అనిచ్చాదిలక్ఖణత్తయం ఉపలబ్భతి. **యం భూతన్తి** యం పచ్చయనిబ్బత్తత్తా భూతం ఖన్ధపఞ్చకం. **తం పజహతీతి** అనిచ్చానుపస్సనాదీహి నిచ్చసఞ్ఞాదయో పజహన్తో సమ్మదేవ దిట్ఠాదీనవత్తా తప్పటిబద్ధఛన్దరాగప్పహానేన పజహతి, యథా ఆయతిం ఆదానం న హోతి, తథా పటిపత్తియా పజహతి. తథాభూతో చ తత్థ **ఉపేక్ఖం పటిలభతి. విచిననేతి** అనిచ్చాదివసేన సమ్మసనేపి.

సమ్పయుత్తధమ్మానం సమప్పవత్తిహేతుతాయ **సమవాహితభూతా**. నీవరణవితక్కవిచారాదిసబ్బపచ్చనీకేహి విముత్తత్తా **సబ్బపచ్చనీకపరిసుద్ధా**. తేసం వూపసన్తత్తా **పచ్చనీకవూపసమనేపి అబ్యాపారభూతా** అబ్యాపారభావేన పవత్తా, అబ్యాపారతం వా పత్తా.

యది అత్థతో ఏకా, కథమయం భేదోతి ఆహ **‘‘తేన తేనా’’**తిఆది. **తస్మాతి** యస్మా సతిపి సభావతో అభేదే యేహి పన పచ్చయవిసేసేహి స్వాయమిమాసం అవత్థాభేదో, తేసం ఏకజ్ఝం అప్పవత్తితో న తాసం అభేదో, ఏకజ్ఝం వా పవత్తి, తస్మా. తేనాహ **‘‘యత్థ ఛళఙ్గుపేక్ఖా’’**తిఆది.

ఏకీభావోతి ఏకతా. సతిపి మజ్ఝత్తాభావసామఞ్ఞే విసయభేదేన పనస్సా భేదో. యమత్థం సన్ధాయ **‘‘కిచ్చవసేన ద్విధా భిన్నా’’**తి వుత్తం, తం విత్థారతో దస్సేన్తో **‘‘యథా హీ’’**తిఆదిమాహ. **అయం విపస్సనుపేక్ఖా**. యం సన్ధాయ వుత్తం **పాళియం** “యదత్థి యం భూతం, తం పజహతి, ఉపేక్ఖం పటిలభతీ”తి (మ॰ ని॰ ౩.౭౧; అ॰ ని॰ ౭.౫౫). తత్థ **యదత్థి యం భూతన్తి** ఖన్ధపఞ్చకం, తం ముఞ్చితుకమ్యతాఞాణేన పజహతి. దిట్ఠసోవత్థికత్తయస్స సబ్బలక్ఖణవిచిననే వియ దిట్ఠలక్ఖణత్తయస్స భూతస్స సఙ్ఖారలక్ఖణవిచిననే ఉపేక్ఖం పటిలభతి. సఙ్ఖారానం అనిచ్చాదిలక్ఖణస్స సుదిట్ఠత్తా తేసం విచిననే మజ్ఝత్తభూతాయ **విపస్సనుపేక్ఖాయ సిద్ధాయ** తథా దిట్ఠాదీనవానం తేసం గహణేపి అజ్ఝుపేక్ఖనా **సిద్ధావ హోతి,** సబ్బసో విసఙ్ఖారనిన్నత్తా అజ్ఝాసయస్స.

అనాభోగరసాతి పణీతసుఖేపి తస్మిం అవనతిపటిపక్ఖకిచ్చాతి అత్థో. **అబ్యాపారపచ్చుపట్ఠానాతి** సతిపి సుఖపారమిప్పత్తియం తస్మిం సుఖే అబ్యావటా హుత్వా పచ్చుపతిట్ఠతి, సమ్పయుత్తానం వా తత్థ అబ్యాపారం పచ్చుపట్ఠపేతీతి అత్థో. సమ్పయుత్తధమ్మానం ఖోభం, ఉప్పిలవఞ్చ ఆవహన్తేహి వితక్కాదీహి అభిభూతత్తా **అపరిబ్యత్తం. తత్థ** తత్రమజ్ఝత్తతాయ **కిచ్చం**. తదభావతో **ఇధ పరిబ్యత్తం**.

నిట్ఠితా "ఉపేక్ఖకో చ విహరతీ"తి ఏతస్స

సబ్బసో అత్థవణ్ణనా.

౮౫. ''**సరతీతి సతో**''తి పదస్స కత్తుసాధనతమాహ. **సమ్పజానాతీతి** సమ్మదేవ పజానాతి. సరణం చిన్తనం ఉపట్ఠానం లక్ఖణమేతిస్సాతి **సరణలక్ఖణా**. సమ్ముస్సనపటిపక్ఖో అసమ్ముస్సనం, తం కిచ్చం ఏతిస్సాతి **అసమ్ముస్సనరసా**. కిలేసేహి ఆరక్ఖా హుత్వా పచ్చుపతిట్ఠతి, తతో వా ఆరక్ఖం పచ్చుపట్ఠపేతీతి **ఆరక్ఖపచ్చుపట్ఠానా**. అసమ్ముయ్హనం సమ్మదేవ పజాననం, సమ్మోహపటిపక్ఖో వా **అసమ్మోహో. తీరణం** కిచ్చస్స పారగమనం. **పవిచయో** వీమంసా.

కామం ఉపచారజ్ఝానాదీని ఉపాదాయ పఠమదుతియజ్ఝానానిపి సుఖుమానేవ, ఇమం పన ఉపరిఝానం ఉపాదాయ ''**ఓళారికత్తా**''తి వుత్తం. సా చ ఓళారికతా వితక్కాదిథూలఙ్గతాయ వేదితబ్బా. కేచి "బహుచేతసికతాయా"తి చ వదన్తి . **గతి సుఖా హోతి** తత్థ ఝానేసూతి అధిప్పాయో. **అబ్యత్తం తత్థ సతిసమ్పజఞ్ఞకిచ్చం** "ఇదం నామ దుక్కరం కరీయతీ"తి వత్తబ్బస్స అభావతో. **ఓళారికఙ్గప్పహానేన సుఖుమత్తాతి** అయమత్థో కామం దుతియజ్ఝానేపి సమ్భవతి, తథాపి యేభుయ్యేన అవిప్పయోగిభావేన వత్తమానేసు పీతిసుఖేసు పీతిసఙ్ఖాతస్స ఓళారికఙ్గస్స పహానేన సుఖుమతాయ ఇధ సాతిసయో సతిసమ్పజఞ్ఞబ్యాపారోతి వుత్తం ''**పురిసస్స**''తిఆది. **పునదేవ పీతిం ఉపగచ్ఛేయ్యాతి** హానభాగియం ఝానం సియా దుతియజ్ఝానమేవ సమ్పజ్జేయ్యాతి అత్థో. తేనాహ ''**పీతిసమ్పయుత్తమేవ సియా**''తి. ''**ఇదఞ్చ అతిమధురం సుఖ**''న్తి తతియజ్ఝానసుఖం సన్ధాయాహ. అతిమధురతా చస్స పహానోదగ్యసభావాయ పీతియా అభావేనేవ వేదితబ్బా. **ఇదన్తి** "సతో, సమ్పజానో"తి పదద్వయం.

తస్మా ఏతమత్థం దస్సేన్తోతి యస్మా తస్స ఝానసమఙ్గినో యం నామకాయేన సమ్పయుత్తం సుఖం, తం సో పటిసంవేదేయ్య. **యం వా తన్తి** అథ వా యం తం యథావుత్తం **నామకాయసమ్పయుత్తం సుఖం. తంసముట్ఠానేన** తతో సముట్ఠితేన **అతిపణీతేన రూపేన అస్స** ఝానసమఙ్గినో **రూపకాయో యస్మా ఫుటో. యస్స** రూపకాయస్స **ఫుటత్తా ఝానా వుట్ఠితోపి** ఝానసమఙ్గీ కాయికం **సుఖం పటిసంవేదేయ్య**. తస్మా **ఏతం** చేతసికకాయికసుఖపటిసంవేదనసఙ్ఖాతం **అత్థం** దస్సేన్తో ''**సుఖఞ్చ కాయేన పటిసంవేదేతీతి ఆహ**''తి యోజనా. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – నామకాయేన చేతసికసుఖం, కాయికసుఖహేతురూపసముట్ఠాపనేన కాయికసుఖఞ్చ ఝానసమఙ్గీ పటిసంవేదేతీతి వుచ్చతి. **ఫుటత్తాతి** బ్యాపితత్తాతి అత్థో. యథా హి ఉదకేన ఫుటసరీరస్స తాదిసే నాతిపచ్చనీకే వాతాదిఫోట్ఠబ్బే ఫుటే సుఖం ఉప్పజ్జతి, ఏవమేతేహి ఫుటసరీరస్సాతి. అపరో నయో – **సుఖఞ్చ కాయేన పటిసంవేదేతీతి** ఏత్థ కథమాభోగేన వినా సుఖపటిసంవేదనాతి చోదనాయం "కిఞ్చాపి...పే.... ఏవం సన్తేపీ"తి. యస్మా తస్స నామకాయేన సమ్పయుత్తం సుఖం, తస్మా సుఖఞ్చ కాయేన పటిసంవేదేతీతి యోజనా. ఇదాని సహాపి ఆభోగేన సుఖపటిసంవేదనం దస్సేతుం ''**యం వా త**''న్తిఆది వుత్తం.

౮౬. **యన్తి** హేతుఅత్థే నిపాతో, యస్మాతి అత్థో. తేనాహ ''**యంఝానహేతూ**''తి. ''**ఆచిక్ఖన్తీ**''తిఆదీని పదాని కిత్తనత్థానీతి అధిప్పాయేనాహ ''**పసంసన్తీతి అధిప్పాయో**''తి. **కిన్తీ**తి పసంసనాకారపుచ్ఛా. ఏదిసేసు ఠానేసు సతిగ్గహణేనేవ సమ్పజఞ్ఞమ్పి గహితం హోతీతి ఇధ పాళియం సతియా ఏవ గహితత్తా ఏవం ఉపట్ఠితసతితాయ ''**సతిమా**'' ఇచ్చేవ వుత్తం, ''సమ్పజానో''తి హేట్ఠా వుత్తత్తా వా.

ఝానక్ఖణే చేతసికసుఖమేవ లబ్భతీతి ''**సుఖం నామకాయేన పటిసంవేదేతీ**''తి చ వుత్తం. **తతియన్తి గణనానుపుబ్బతాతి** ఇతో పట్ఠాయ దుతియతతియజ్ఝానకథాహి అవిసేసో, విసేసో చ వుత్తోతి.

చతుత్థజ్ఝానకథావణ్ణనా

౮౭. ఇదాని నిబ్బత్తితవిసేసం దస్సేన్తో ''**అయం పన విసేసో**''తి వత్వా ''**యస్మా**''తిఆదిమాహ. ఆసేవనపచ్చయేన పచ్చయో న హోతి, అనిట్ఠే ఠానే పదన్తరసఙ్గహితస్స ఆసేవనపచ్చయత్తాభావతో. **అదుక్ఖమసుఖాయ వేదనాయ ఉప్పజ్జితబ్బం** సాతిసయం సుఖవిరాగభావనాభావతో. **తానీ**తి అప్పనావీథియం జవనాని సన్ధాయాహ.

౮౮. ''**పుబ్బేవా**''తి వుత్తత్తా కదా పన తేసం పహానం హోతీతి చోదనాయం ఆహ ''**చతున్నం ఝానానం ఉపచారక్ఖణే**''తి. ఏవం వేదితబ్బన్తి సమ్బన్ధో. **పహానక్కమో** నామ పహాయకధమ్మానం ఉప్పత్తిపటిపాటి. తేన పన వుచ్చమానే ''దుక్ఖం దోమనస్సం సుఖం సోమనస్స''న్తి వత్తబ్బం సియా. కస్మా ఇతో అఞ్ఞథా వచనన్తి ఆహ ''**ఇన్ద్రియవిభఙ్గే**''తిఆది. అథ కస్మా ఝానేస్వేవ నిరోధో వుత్తోతి సమ్బన్ధో.

కత్థ చుప్పన్నం దుక్ఖిన్ద్రియన్తి అత్తనో పచ్చయేహి ఉప్పన్నం దుక్ఖిన్ద్రియం. **కత్థ చ అపరిసేసం నిరుజ్ఝతీ**తి నిరోధట్ఠానం పుచ్ఛతి. తేన ''**కత్థా**''తి పుచ్ఛాయం, ''**ఏత్థా**''తి విస్సజ్జనేపి హేతుమ్హి భుమ్మవచనం దట్ఠబ్బం. ఝానానుభావనిమిత్తం హి అనుప్పజ్జన్తం ''**దుక్ఖిన్ద్రియం అపరిసేసం నిరుజ్ఝతీ**''తి వుత్తం. **అతిసయనిరోధో** సుట్ఠు పహానం ఉజుపటిపక్ఖేన వూపసమో.

నానావజ్జనేతి యేన ఆవజ్జనేన అప్పనావీథి, తతో భిన్నావజ్జనే, అనేకావజ్జనే వా. అప్పనావీథియఞ్హి ఉపచారో ఏకావజ్జనో, ఇతరో అనేకావజ్జనో అనేకక్ఖత్తుం పవత్తనతో. విసమనిసజ్జాయ ఉప్పన్నకిలమథో **విసమాసనుపతాపో. పీతిఫరణేనా**తి పీతియా ఫరణరసత్తా, పీతిసముట్ఠానానం వా పణీతరూపానం కాయస్స బ్యాపనతో వుత్తం. తేనాహ ''**సబ్బో కాయో సుఖోక్కన్తో హోతీ**''తి. **వితక్కవిచారపచ్చయేపీ**తి **పి**-సద్దో అట్ఠానప్పయుత్తో, సో ''పహీనస్సా''తి ఏత్థ ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బో ''పహీనస్సాపి దోమనస్సిన్ద్రియస్సా''తి. ఏతం దోమనస్సిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతీతి సమ్బన్ధో. ''తస్స మయ్హం అతిచిరం వితక్కయతో విచారయతో కాయోపి కిలమిచిత్తమ్పి ఉహఞ్ఞీ''తి వచనతో కాయచిత్తఖేదానం వితక్కవిచారప్పచ్చయతా వేదితబ్బా . ''వితక్కవిచారభావే ఉప్పజ్జతి దోమనస్సిన్ద్రియ''న్తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **తత్థస్స సియా ఉప్పత్తీ**తి తత్థ దుతియజ్ఝానూపచారే అస్స దోమనస్సస్స ఉప్పత్తి భవేయ్య.

ఏత్థ చ యదేకే ''తత్థస్స సియా ఉప్పత్తీ''తి వదన్తేన ఝానలాభీనమ్పి దోమనుస్సుప్పత్తి అత్థీతి దస్సితం హోతి. తేన చ అనీవరణసభావో లోభో వియ దోసోపి అత్థీతి దీపేతి. న హి దోసేన వినా దోమనస్సం పవత్తతి. న చేత్థ **పట్ఠానపాళియా** విరోధో చిన్తేతబ్బో. యస్మా తత్థ పరిహీనం ఝానం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తమానం దోమనస్సం దస్సితం, అపరిహీనజ్ఝానమారమ్మణం కత్వా ఉప్పజ్జమానస్స దోమనస్సస్స అసమ్భవతో. ఝానలాభీనం సబ్బసో దోమనస్సం

నుప్పజ్జతీతి చ న సక్కా వత్తుం, అట్ఠసమాపత్తిలాభినో అపి తస్స ఉప్పన్నత్తా. న హేవ ఖో సో పహీనజ్ఝానో అహోసీతి వదన్తి, తం అయుత్తం అనీవరణసభావస్స దోసస్స అభావతో. యది సియా, రూపారూపావచరసత్తానమ్పి ఉప్పజ్జేయ్య, న చ ఉప్పజ్జతి. తథా హి "అరూపే కామచ్ఛన్దనీవరణం పటిచ్చ థినమిద్ధనీవరణం ఉద్ధచ్చనీవరణం అవిజ్జానీవరణ"న్తిఆదీసు బ్యాపాదకుక్కుచ్చనీవరణాని అనుద్ధటాని. న చేత్థ నీవరణత్తా పరిహారో, కామచ్ఛన్దాదీనమ్పి అనీవరణానంయేవ నీవరణసదిసతాయ నీవరణపరియాయస్స వుత్తత్తా. యం పన వుత్తం "అట్ఠసమాపత్తిలాభినో అపి తస్స ఉప్పన్నత్తా"తి, తమ్పి అకారణం ఉప్పజ్జమానేన చ దోమనస్సేన ఝానతో పరిహాయనతో. లహుకేన పన పచ్చయేన పరిహీనం తాదిసా అప్పకసిరేనేవ పటిపాకతికం కరోన్తీతి దట్ఠబ్బం. "తత్థస్స సియా ఉప్పత్తీ"తి ఇదం పన పరికప్పవచనం ఉపచారక్ఖణే దోమనస్సస్స అప్పహీనభావదస్సనత్థం. తథా హి వుత్తం "న త్వేవ అన్తోఅప్పనాయ"న్తి. యది పన తదా దోమనస్సం ఉప్పజ్జేయ్య, పఠమజ్ఝానమ్పిస్స పరిహీనమేవాతి దట్ఠబ్బం. పహీనమ్పి సోమనస్సిన్ద్రియం పీతి వియ న దూరేతి కత్వా **"ఆసన్నత్తా"**తి వుత్తం. నానావజ్జనూపచారే పహీనమ్పి పహానఙ్గం పటిపక్ఖేన అవిహతత్తా అన్తరన్తరా ఉప్పజ్జేయ్య వాతి ఇమమత్థం దస్సేన్తో **"అప్పనాప్పత్తాయా"**తిఆదిమాహ. తాదిసాయ ఆసేవనాయ ఇచ్ఛితబ్బత్తా యథా **మగ్గవీథితో పుబ్బే ద్వే తయో జవనవారా సదిసానుపస్సనావ పవత్తన్తి**, ఏవమిధాపి అప్పనావారతో పుబ్బే ద్వే తయో జవనవారా ఉపేక్ఖాసహగతావ పవత్తన్తీతి వదన్తి.

సమాహటాతి సమానీతా, సఙ్గహేత్వా వుత్తాతి అత్థో. సుఖదుక్ఖాని వియ అనోళారికత్తా అవిభూతతాయ **సుఖుమా**. తతో ఏవ అనుమినితబ్బసభావత్తా **దువిఞ్ఞేయ్యా. దుట్ఠస్సా**తి దుట్ఠపయోగస్స, దుద్దమ్మస్సాతి అత్థో. **సక్కా హోతి ఏసా గాహయితుం** అఞ్ఞాపోహననయేనాతి అధిప్పాయో.

అదుక్ఖమసుఖాయ చేతోవిముత్తియాతి ఇదమేవ చతుత్థజ్ఝానం దట్ఠబ్బం. **పచ్చయదస్సనత్థ**న్తి అధిగమస్స ఉపాయభూతపచ్చయదస్సనత్థం. తేనాహ **"దుక్ఖప్పహానాదయో హి తస్సా పచ్చయా"**తి. **దుక్ఖప్పహానాదయో**తి చ సోపచారా పఠమజ్ఝానాదయోపేత్థ అధిప్పేతా.

పహీనాతి వుత్తా "పఞ్చన్నం ఓరమ్భాగియానం సంయోజనానం పరిక్ఖయా"తి. **ఏతా**తి సుఖాదయో వేదనా.

సోమనస్సం రాగస్స పచ్చయో. వుత్తఞ్హి "సుఖాయ ఖో, ఆవుసో విసాఖ, వేదనాయ రాగానుసయో అనుసేతీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౬౫). **దోమనస్సం దోసస్స** పచ్చయో. వుత్తమ్పి చేతం "దుక్ఖాయ ఖో, ఆవుసో విసాఖ, వేదనాయ పటిఘానుసయో అనుసేతీ"తి. **సుఖాదిఘాతేనా**తి సుఖాదీనం పహానేన. **అస్స** ఝానస్స.

న దుక్ఖన్తి **అదుక్ఖం,** దుక్ఖవిధురం. యస్మా తత్థ దుక్ఖం నత్థి, తస్మా వుత్తం **"దుక్ఖాభావేనా"**తి. **అసుఖ**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **ఏతేనా**తి దుక్ఖసుఖపటిక్ఖేపవచనేన. **"పటిపక్ఖభూత"**న్తి ఇదం ఇధ తతియవేదనాయ దుక్ఖాదీనం సమతిక్కమవసేన పత్తబ్బత్తా వుత్తం, న కుసలాకుసలానం వియ ఉజువిపచ్చనీకతాయ. ఇట్ఠానిట్ఠవిపరీతస్స మజ్ఝత్తారమ్మణస్స, ఇట్ఠానిట్ఠవిపరీతం వా మజ్ఝత్తాకారేన అనుభవనలక్ఖణా **ఇట్ఠానిట్ఠవిపరీతానుభవనలక్ఖణా**. తతో ఏవ **మజ్ఝత్తరసా. అవిభూతపచ్చుపట్ఠానా**తి సుఖదుక్ఖాని వియ న విభూతాకారా , పిట్ఠిపాసాణే మిగగతమగ్గో వియ తేహి అనుమాతబ్బా అవిభూతాకారోపట్ఠానా. సుఖనిరోధో నామ ఇధ చతుత్థజ్ఝానూపచారో, సో పదట్ఠానం ఏతిస్సాతి **సుఖనిరోధపదట్ఠానా**.

౮౯. ''**ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధి**''న్తి పురిమపదే ఉత్తరపదలోపేనేతం సమాసపదన్తి ఆహ ''**ఉపేక్ఖాయ జనితసతిపారిసుద్ధి**''న్తి. సబ్బపచ్చనీకధమ్మపరిసుద్ధాయ పచ్చనీకసమనేపి అబ్యావటాయ పారిసుద్ధిఉపేక్ఖాయ వత్తమానాయ చతుత్థజ్ఝానే సతి సమ్పహంసనపఞ్ఞా వియ సుపరిసుద్ధా, సువిసదా చ హోతీతి ఆహ ''**యా చ తస్సా సతియా పారిసుద్ధి, సా ఉపేక్ఖాయ కతా, న అఞ్ఞేనా**''తి. యది తత్రమజ్ఝత్తతా ఇధ ''ఉపేక్ఖా''తి అధిప్పేతా, కథం సతియేవ ''పరిసుద్ధా''తి వుత్తాతి ఆహ ''**న కేవల**''న్తిఆది.

ఏవమ్పి కస్మా అయమేవ సతి ''ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధీ''తి వుత్తాతి అనుయోగం సన్ధాయ ''**తత్థ కిఞ్చాపీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ హేట్ఠా తీసు ఝానేసు విజ్జమానాయపి తత్రమజ్ఝత్తతాయ పచ్చనీకాభిభవతో, సహాయపచ్చయవేకల్లతో చ అపారిసుద్ధి, తథా తంసమ్పయుత్తానం. తదభావతో ఇధ పారిసుద్ధీతి ఇమమత్థం రూపకవసేన దస్సేతుం ''**యథా పనా**''తిఆది వుత్తం. **సూరియప్పభాభిభవా**తి సూరియప్పభాయ అభిభుయ్యమానత్తా. అతిక్ఖతాయ చన్దలేఖా వియ రత్తిపి సోమ్మసభావా సభాగాయ రత్తియమేవ చ చన్దలేఖా సముజ్జలతీతి సా తస్సా సభాగాతి దస్సేన్తో ''**సోమ్మభావేన చ అత్తనో ఉపకారకత్తేన వా సభాగాయ రత్తియా**''తి ఆహ.

''**ఏకవీథియ**''న్తి ఇదం తత్థ సోమనస్సస్స ఏకంసేన అభావతో వుత్తం, న తతో పురిమతరేసు ఏకంసేన భావతో. యథా పన వితక్కాదయో దుతియాదిజ్ఝానక్ఖణేయేవ పహీయన్తి, న తేసం ఏకవీథియం పురిమజవనేసు, న ఏవమేతన్తి దస్సేతుం వుత్తం. **చతుక్కజ్ఝానే**తి చతుక్కనయవసేన నిబ్బత్తితజ్ఝానచతుక్కే.

పఞ్చకజ్ఝానకథావణ్ణనా

౯౦. **తత్థా**తి పఠమజ్ఝానే. **చతుక్కనయస్స దుతియజ్ఝానే వియా**తి చతుక్కనయసమ్బన్ధిని దుతియజ్ఝానే వియ. **తం ద్విధా భిన్దిత్వా**తి చతుక్కనయే దుతియం ''అవితక్కం విచారమత్తం, అవితక్కం అవిచార''న్తి చ ఏవం ద్విధా భిన్దిత్వా **పఞ్చకనయే దుతియఞ్చేవ తతియఞ్చ హోతి** అభిధమ్మేతి (ధ॰ స॰ ౧౬౮) అధిప్పాయో. సుత్తన్తేసు పన సరూపతో పఞ్చకనయో న గహితో.

కస్మా పనేత్థ నయద్వయవిభాగో గహితోతి? అభిధమ్మే నయద్వయవసేన ఝానానం దేసితత్తా. కస్మా చ తత్థ తథా తాని దేసితాని? పుగ్గలజ్ఝాసయతో, దేసనావిలాసతో చ. సన్నిపతితదేవపరిసాయ కిర యేసం యథాదేసితే పఠమజ్ఝానే వితక్కో ఏవ ఓళారికతో ఉపట్ఠాసి, ఇతరే సన్తతో. తేసం అజ్ఝాసయవసేన చ చతురఙ్గికం అవితక్కం విచారమత్తం ఝానం దేసితం. యేసం విచారో, యేసం పీతి, యేసం సుఖం ఓళారికతో ఉపట్ఠాసి, ఇతరే సన్తతో. తేసం తేసం అజ్ఝాసయవసేన తతియాదీని ఝానాని దేసితాని. అయం తావ పుగ్గలజ్ఝాసయో.

యస్సా పన ధమ్మధాతుయా సుప్పటివిద్ధత్తా భగవా యస్మా దేసనావిలాసప్పత్తో, తస్మా ఞాణమహన్తతాయ దేసనాయ సుకుసలో యం యం అఙ్గం లబ్భతి, తస్స తస్స వసేన యథారుచిం దేసనం నియామేన్తో చతుక్కనయవసేన, పఞ్చకనయవసేన చ. తత్థ చ పఞ్చఙ్గికం పఠమం, చతురఙ్గికం దుతియం, తివఙ్గికం తతియం, దువఙ్గికం చతుత్థం, దువఙ్గికమేవ పఞ్చమం ఝానం దేసేసీతి అయం దేసనావిలాసో. ఏత్థ చ పఞ్చకనయే దుతియజ్ఝానం చతుక్కనయే దుతియజ్ఝానపక్ఖికం కత్వా విభత్తం ''యస్మిం సమయే రూపూపపత్తియా మగ్గం భావేతి అవితక్కం విచారమత్తం సమాధిజం

పీతిసుఖం దుతియం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ”తి (ధ. స. ౧౬౮). కస్మా? ఏకత్తకాయనానత్తసఞ్ఞీసత్తావాసఫలతాయ దుతియజ్ఝానేన సమానఫలత్తా, పఠమజ్ఝానసమాధితో జాతత్తా చ. పఠమజ్ఝానమేవ హి “కామేహి అకుసలేహి చ వివిత్త”న్తి తదభావా న ఇధ “వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహీ”తి సక్కా వత్తుం, నాపి “వివేకజ”న్తి. సుత్తన్తదేసనాసు చ పఞ్చకనయే దుతియతతియజ్ఝానాని దుతియజ్ఝానమేవ భజన్తి వితక్కవూపసమా విచారవూపసమా అవితక్కత్తా, అవిచారత్తా చ. ఏవఞ్చ కత్వా సుత్తన్తదేసనాయపి పఞ్చకనయో లబ్భతేవాతి సిద్ధం హోతి. నను సుత్తన్తే చత్తారియేవ ఝానాని విభత్తానీతి పఞ్చకనయో న లబ్భతీతి? న, “సవితక్కసవిచారో సమాధీ”తిఆదినా (దీ. ని. ౩.౩౦౫) సమాధిత్తయాపదేసేన పఞ్చకనయస్స లబ్భమానత్తా. చతుక్కనయనిస్సితో పన కత్వా పఞ్చకనయో విభత్తోతి సుత్తన్తదేసనాయపి పఞ్చకనయో నిద్ధారేతబ్బో. “వితక్కవిచారానం వూపసమా”తి హి వితక్కస్స, విచారస్స, వితక్కవిచారానఞ్చ “వితక్కవిచారాన”న్తి సక్కా వత్తుం. తథా “అవితక్కం, అవిచార”న్తి చ వినా, సహ చ విచారేన వితక్కప్పహానేన అవితక్కం, సహ, వినా చ వితక్కేన విచారప్పహానేన అవిచారన్తి అవితక్కం, అవిచారం, అవితక్కఞ్చ అవిచారఞ్చాతి వా తివిధమ్పి సక్కా సఙ్గహేతుం.

దుతియన్తి చ వితక్కరహితే, వితక్కవిచారద్వయరహితే చ ఞాయాగతా దేసనా దుతియం అధిగన్తబ్బత్తా, విచారమత్తరహితేపి ద్వయప్పహానాధిగతసమానధమ్మత్తా. ఏవఞ్చ కత్వా పఞ్చకనయనిద్దేసే దుతియే వూపసన్తోపి వితక్కో సహాయభూతవిచారావూపసమేన న సమ్మా వూపసన్తోతి వితక్కవిచారద్వయరహితే వియ విచారవూపసమేనేవ తదుపసమం, సేసధమ్మానం సమానతఞ్చ దస్సేన్తేన “వితక్కవిచారానం వూపసమా అజ్ఝత్తం సమ్పసాదనం చేతసో ఏకోదిభావం అవితక్కం అవిచారం సమాధిజం పీతిసుఖం తతియం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ”తి తతియం చతుక్కనయే దుతియేన నిబ్బిసేసం విభత్తం. దువిధస్సాపి సహాయవిరహేన, అఞ్ఞథా చ వితక్కప్పహానేన అవితక్కత్తం, సమాధిజం పీతిసుఖత్తఞ్చ సమానన్తి సమానధమ్మత్తాపి **దుతియ**న్తి నిద్దేసో . విచారమత్తమ్పి హి వితక్కవిచారద్వయరహితం వియ “యస్మిం సమయే రూపూపపత్తియా మగ్గం భావేతి అవితక్కం విచారమత్తం సమాధిజం పీతిసుఖం దుతియం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ”తి (ధ. స. ౧౬౮) అవితక్కం సమాధిజం పీతిసుఖన్తి విభత్తం. పఠమజ్ఝానే వా సహచారీసు వితక్కవిచారేసు ఏకం అతిక్కమిత్వా దుతియమ్పి తత్రట్ఠమేవ దోసతో దిస్వా ఉభయమ్పి సహాతిక్కమన్తస్స పఞ్చకనయే **తతియం** వుత్తం, తతియం అధిగన్తబ్బత్తా. పఠమతో అనన్తరభావేన పనస్స దుతియభావో చ ఉప్పజ్జతీతి. కస్మా పనేవం సరూపతో పఞ్చకనయో న విభత్తోతి? వినేయ్యజ్ఝాసయతో. యథానులోమదేసనా హి సుత్తన్తదేసనాతి.

పథవీకసిణనిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి చతుత్థపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

౫. సేసకసిణనిద్దేసవణ్ణనా

ఆపోకసిణకథావణ్ణనా

౯౧. యథావిత్థారితస్స అత్థస్స అతిదేసోపి విత్థారట్ఠానేయేవ తిట్ఠతీతి ఆహ ‘‘**విత్థారకథా హోతీ**’’తి. **ఆపోకసిణన్తి** ఆపోకసిణజ్ఝానం, ఆపోకసిణకమ్మట్ఠానం వా. **సబ్బం విత్థారేతబ్బన్తి** పథవీకసిణకమ్మట్ఠానే వుత్తనయేన విత్థారేతబ్బం. **ఏత్తకమ్పీతి** ‘‘కతే వా అకతే వాతి సబ్బం విత్థారేతబ్బ’’న్తి ఏత్తకమ్పి అవత్వా. సాముద్దికేన లోణుదకేన భరితో జలాసయో **లోణీ**. నీలాదివణ్ణసఙ్కరపరిహరణత్థం ‘‘**సుద్ధవత్థేన గహిత**’’న్తి వుత్తం. **అఞ్ఞన్తి** భూమిం సమ్పత్తం. **తథారూపన్తి** యాదిసం ఆకాసజం ఉదకం, తాదిసం. తేనాహ ‘‘**విప్పసన్నం అనావిల**’’న్తి, యం పన ఉదకన్తి సమ్బన్ధో. ‘‘**న వణ్ణో పచ్చవేక్ఖితబ్బో**’’తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం పథవీకసిణకథాయం వుత్తమేవ. **లక్ఖణం** పన ఇధ పగ్ఘరణలక్ఖణం వేదితబ్బం.

వుత్తనయేనేవాతి పథవీకసిణభావనాయం వుత్తనయేనేవ. తరఙ్గట్ఠానాది, ఫేణమిస్సతాది చ ఇధ **కసిణదోసో**. **సోతి** యోగావచరో. **తస్సాతి** పటిభాగనిమిత్తస్స.

తేజోకసిణకథావణ్ణనా

౯౨. **సినిద్ధాని** సినేహవన్తాని. **సారదారూని** న ఫేగ్గుదారూని. జాలాయ చిరట్ఠితత్థం సినిద్ధసారదారుగ్గహణం. **ఘటికం ఘటికం కత్వాతి** ఖణ్డసో కరిత్వా. **ఆలిమ్పేత్వాతి** జాలేత్వా. **ఘనజాలాయాతి** అవిరళవసేన పవత్తఅగ్గిజాలాయం.

పతనసదిసన్తి పతమానసదిసం. **అకతే గణ్హన్తస్సాతి** వుత్తనయేన యథా కసిణమణ్డలం పఞ్ఞాయతి, ఏవం అనభిసఙ్ఖతే కేవలే తేజస్మిం నిమిత్తం గణ్హన్తస్స.

వాయోకసిణకథావణ్ణనా

౯౩. **వుత్తఞ్హేతన్తి** ఏత్థ **హి**-సద్దో హేతుఅత్థో, యస్మాతి అత్థో. తస్స ‘‘తస్మా’’తి ఇమినా సమ్బన్ధో. **ఉచ్ఛగ్గన్తి** ఉచ్ఛుఖేత్తే యథారోపితానం అగ్గం. **ఏరితన్తి** వాతేన చలితం. **సమేరితన్తి** సబ్బసో చలితం. **తస్మాతి** యస్మా ‘‘వాయోకసిణం…పే… ఉపలక్ఖేతీ’’తి ఏవం వుత్తం అట్ఠకథాయం, తస్మా. **సమసీసట్ఠితన్తి** ఉపరి పత్తానం వసేన సమసీసం హుత్వా ఠితం. **వేళుం వా రుక్ఖం వాతి** ఏత్థాపి ‘‘సమసీసం ఠితం ఘనపత్తవేళుం వా ఘనపత్తరుక్ఖం వా’’తి ఆనేత్వా యోజేతబ్బం. ఏకఙ్గులాదిప్పమాణేసు కేసేసు రస్సభావతో, దీఘతరేసు ఓలమ్బనతో, విరళేసు అనుప్పవేసతో వాతప్పహారో న పఞ్ఞాయతీతి **చతురఙ్గులప్పమాణగ్గహణం, ఘనగ్గహణఞ్చ** కతం. **ఏతస్మిం ఠానే పహరతీతి సతిం ఠపేత్వాతి** ఉచ్ఛగ్గాదీనం పచలనాకారగ్గహణముఖేన తేసం పహారకే వాతసఙ్ఖాతే సతిం ఉపట్ఠపేత్వా. **తత్థ సతిం ఠపేత్వాతి** తస్మిం కాయపదేసస్స సఙ్ఘట్టనవసేన పవత్తే వాయుపిణ్డే సఙ్ఘట్టనాకారగ్గహణముఖేన సతిం ఉపట్ఠపేత్వా. ‘‘ఉసుమవట్టిసదిస’’న్తి ఏతేన పురిమకసిణస్స వియ ఇమస్సాపి నిమిత్తస్స సంవిగ్గహతం దస్సేతి. ‘‘నిచ్చల’’న్తి ఇమినా నిచ్చలభావోయేవ ఉగ్గహనిమిత్తతో ఇమస్స విసేసోతి పటిభాగనిమిత్తస్సాపి ఉసుమవట్టిసదిసతావ విభావితా హోతి.

నీలకసిణకథావణ్ణనా

౯౪. అఞ్జనరాజిపట్టాది **వణ్ణధాతుయా వా. తథారూపం మాలాగచ్ఛన్తి** అవిరళవికసితనీలవణ్ణపుప్ఫసఞ్ఛన్నం పుప్ఫగచ్ఛం. **ఇతరేనాతి** అకతాధికారేన. **గిరికణ్ణికగ్గహణేన** నీలం గిరికణ్ణికమాహ. **కరణ్డపటలం** సముగ్గపిధానం. **పత్తేహియేవాతి** నీలుప్పలాదీనం కేసరవణ్టాని అపనేత్వా కేవలేహి పత్తేహియేవ. **పూరేతబ్బన్తి** నీలవణ్ణం వత్థం గహేత్వా భణ్డికం వియ బన్ధిత్వా యథా నీలమణ్డలం హుత్వా పఞ్ఞాయతి, తథా **చఙ్కోటకం వా కరణ్డపటలం వా పూరేతబ్బం. ముఖవట్టియం వా అస్సాతి** అస్స చఙ్కోటకస్స, కరణ్డపటలస్స వా ముఖవట్టియం **బన్ధితబ్బం. మణితాలవణ్టం** ఇన్దనీలమణిమయం తాలవణ్టం.

పీతకసిణకథావణ్ణనా

౯౫. పీతకసిణే **మాలాగచ్ఛన్తి** ఇక్కటాదిమాలాగచ్ఛం. హరితాలం, మనోసిలా వా **ధాతు. పత్తఙ్గపుప్ఫేహీతి** పత్తఙ్గనామికా పీతవణ్ణపుప్ఫా ఏకా గచ్ఛజాతి, తస్స పుప్ఫేహి. **ఆసనపూజన్తి** చేతియఙ్గణే కతం ఆసనపూజం . **కణికారపుప్ఫాదినాతి ఆది**-సద్దేన ఆకులికిఙ్కిరాతపుప్ఫాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

లోహితకసిణకథావణ్ణనా

౯౬. **లోహితమణి** లోహితఙ్గమణిఆది. **లోహితధాతు** గేరుకజాతిహిఙ్గులికాది.

ఓదాతకసిణకథావణ్ణనా

౯౭. ఓదాతకసిణే **మాలాగచ్ఛన్తి** నన్దియావత్తాదిమాలాగచ్ఛం. **ధాతు** కక్కటిముత్తసేతికాది.

ఆలోకకసిణకథావణ్ణనా

౯౮. **తథా అసక్కోన్తేనాతి** యథా సూరియాలోకాదివసేన ఓభాసనిమిత్తుప్పాదనం వుత్తం, తస్స ఓభాసమణ్డలస్స న చిరట్ఠితితాయ తథా నిమిత్తుప్పాదనం కాతుం అసక్కోన్తేన. ఘటముఖేన నిగ్గచ్ఛనకఓభాసస్స మహన్తభావతో ‘‘**ఘటముఖం పిదహిత్వా**’’తి వుత్తం. **భిత్తిముఖన్తి** భిత్తిఅభిముఖం. **ఉట్ఠితమణ్డలసదిసన్తి** భిత్తిఆదీసు ఉట్ఠితపాకతికఆలోకమణ్డలసదిసం. **ఘనవిప్పసన్నం ఆలోకపుఞ్జసదిసన్తి** భగవతో బ్యామప్పభా వియ బహలో, విప్పసన్నో చ హుత్వా పుఞ్జభూతో ఆలోకో అత్థి చే, తంసదిసోతి అత్థో.

పరిచ్ఛిన్నాకాసకసిణకథావణ్ణనా

౯౯. **ఛిద్దసదిసమేవ హోతీతి** యేహి భిత్తిపరియన్తాదీహి పరిచ్ఛిన్నం, తం ఛిద్దం, తంసదిసం, తేనవాకారేన ఉగ్గహనిమిత్తం ఉపట్ఠాతీతి అత్థో. ‘‘**వడ్ఢియమానమ్పి న వడ్ఢతీ**’’తి ఉగ్గహనిమిత్తస్స అవడ్ఢనీయతం దస్సేతుం వుత్తం. సబ్బమ్పి హి ఉగ్గహనిమిత్తం వడ్ఢియమానం న వడ్ఢతియేవ. సతిపి చ వడ్ఢేతుకామతాయం వడ్ఢనా న సమ్భవతి భావనాయ పరిదుబ్బలత్తా. భావనావసేన హి నిమిత్తవడ్ఢనా . పటిభాగనిమిత్తం పన తస్మిం ఉప్పన్నే భావనా థిరాతి కత్వా ‘‘**వడ్ఢియమానం వడ్ఢతీ**’’తి వుత్తం.

కిఞ్చాపి **పాళియం** "పథవీకసిణాదీని రూపఝానారమ్మణాని అట్ఠేవ కసిణాని సరూపతో ఆగతాని, ఓదాతకసిణే పన ఆలోకకసిణం, ఆకాసకసిణే చ పరిచ్ఛిన్నాకాసకసిణం అన్తోగధం కత్వా దేసనా కతా"తి అధిప్పాయేనాహ **"ఇతి కసిణాని దసబలో, దస యాని అవోచా"**తి. **పకిణ్ణకకథాపి విఞ్ఞేయ్యా**తి పుబ్బే వియ అసాధారణం తస్మిం తస్మిం కసిణే పటినియతమేవ అత్థం అగ్గహేత్వా అసాధారణతో, సాధారణతో చ తత్థ తత్థ పకిణ్ణకం విసటం అత్థం గహేత్వా పవత్తా పకిణ్ణకకథాపి విజానితబ్బా.

పకిణ్ణకకథావణ్ణనా

౧౦౦. ఆదిభావోతి ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన యస్స కస్సచి పథవీపక్ఖియస్స వత్థునో నిమ్మానాదిం సఙ్గణ్హాతి. **ఠాననిసజ్జాదికప్పనం వా**తి ఏత్థాపి "ఆకాసే వా ఉదకే వా"తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **పరిత్తఅప్పమాణనయేనా**తి నీలాదివణ్ణం అనామసిత్వా పరిత్తఅప్పమాణనయేనేవ. **ఏవమాదీనీ**తి **ఆది**-సద్దేన సరీరతో ఉదకధారానిమ్మానాదిం సఙ్గణ్హాతి.

యదేవ సో ఇచ్ఛతి తస్స డహనసమత్థతాతి బహూసు కప్పాసపిచుసారదారుఆదీసు ఏకజ్ఝం రాసిభూతేసు ఠితేసు యం యదేవ ఇచ్ఛతి, తస్స తస్సేవ డహనసమత్థతా. ఇధ **ఆది**-సద్దేన అన్ధకారవిధమనాదిం సఙ్గణ్హాతి.

వాయుగతియా గమనం **వాయుగతిగమనం,** అతిసీఘగమనం. ఇధ **ఆది**-సద్దేన యదిచ్ఛితదేసన్తరం పాపుణనాదిం సఙ్గణ్హాతి.

సువణ్ణన్తి అధిముచ్చనా సువణ్ణభావాధిట్ఠానం సేయ్యథాపి ఆయస్మా పిలిన్దవచ్ఛో (పారా. ౬౧౮-౬౨౦) తిణణ్డుపగపాసాదాదీనం. **వుత్తనయేనా**తి సువణ్ణదుబ్బణ్ణనయేన.

వణ్ణకసిణేసు తత్థ తత్థ **ఆది**-సద్దేన నీలోభాసనిమ్మానాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **పథవీపబ్బతాదీ**తి **ఆది**-సద్దేన సముద్దాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

సబ్బానేవ దసపి కసిణాని. **ఇమం పభేదం లభన్తీ**తి ఇమం వడ్ఢనాదివిసేసం పాపుణన్తి. **ఏకో**తి ఏకచ్చో. **సఞ్జానాతీ**తి భావనాపఞ్ఞాయ సఞ్జానాతి. **ఆది**-సద్దేన "ఆపోకసిణ"న్తిఆదిపాళిం సఙ్గణ్హాతి.

ఉపరిగగనతలాభిముఖం "పథవీకసిణమేకో సఞ్జానాతీ"తి పాళిపదాని ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. తఞ్చ ఖో వడ్ఢనవసేన. తేనాహ **"ఏకచ్చో హి ఉద్ధమేవ కసిణం వడ్ఢేతీ"**తి. **హేట్ఠాభూమితలాభిముఖ**న్తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. పుబ్బే వడ్ఢనకాలే పయోజనం అనపేక్ఖిత్వా వడ్ఢేన్తానం వసేన వుత్తత్తా ఇదాని **"తేన తేన వా కారణేన ఏవం పసారేతీ"**తి ఆహ, కసిణం వడ్ఢేతీతి అత్థో. యథా కిన్తి ఆహ **"ఆలోకమివ దిబ్బచక్ఖునా రూపదస్సనకామో"**తి. ఉద్ధఞ్చే రూపం దట్ఠుకామో ఉద్ధం ఆలోకం పసారేతి, అధో చే రూపం దట్ఠుకామో అధో ఆలోకం పసారేతి, సమన్తతో చే రూపం దట్ఠుకామో సమన్తతో ఆలోకం పసారేతి, ఏవమయం కసిణన్తి అత్థో.

ఏకస్సాతి పథవీకసిణాదీసు ఏకేకస్స. **అఞ్ఞభావానుపగమనత్థ**న్తి అఞ్ఞకసిణభావానుపగమనదీపనత్థం, న అఞ్ఞం పథవీఆది. న హి ఉదకేన ఠితట్ఠానే ససమ్భారపథవీ అత్థి. **అఞ్ఞో కసిణసమ్భేదో**తి ఆపోకసిణాదినా సఙ్కరో. **సబ్బత్థా**తి సబ్బేసు ఆపోకసిణాదీసు సేసకసిణేసు. ఏకదేసే అట్ఠత్వా అనవసేసేన ఫరణప్పమాణస్స అగ్గహణతో ఫరణం **అప్పమాణం.**

తేనేవ హి నేసం కసిణసమఞ్ఞా. తథా చాహ ‘‘**తఞ్హీ**’’తిఆది. తత్థ **చేతసా ఫరన్తో**తి భావనాచిత్తేన ఆలమ్బనం కరోన్తో. భావనాచిత్తఞ్హి కసిణం పరిత్తం వా విపులం వా ఏకక్ఖణే సకలమేవ మనసి కరోతి, న ఏకదేసన్తి.

౧౦౧. **ఆనన్తరియకమ్మసమఙ్గీనో**తి పఞ్చసు ఆనన్తరియకమ్మేసు యేన కేనచి సమన్నాగతా. **నియతమిచ్ఛాదిట్ఠికా**తి అహేతుకదిట్ఠి అకిరియదిట్ఠి నత్థికదిట్ఠీతి తీసు మిచ్ఛాదిట్ఠీసు యాయ కాయచి నియతాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియా సమన్నాగతా. **ఉభతోబ్యఞ్జనకపణ్డకా**తి ఉభతోబ్యఞ్జనకా, పణ్డకా చ. కామఞ్చేతే అహేతుకపటిసన్ధికత్తా విపాకావరణేన సమన్నాగతా హోన్తి, తథాపి తిబ్బకిలేసత్తా కిలేసావరణేన సమన్నాగతా వుత్తా. **అహేతుకద్విహేతుకపటిసన్ధికా**తి అహేతుకపటిసన్ధికా , ద్విహేతుకపటిసన్ధికా చ. దుహేతుకపటిసన్ధికానమ్పి హి అరియమగ్గపటివేధో, ఝానపటిలాభో చ నత్థి, తస్మా తేపి విపాకావరణేన సమన్నాగతా ఏవ.

అపచ్చనీకపటిపదాయన్తి మగ్గస్స అనులోమపటిపదాయం సచ్చానులోమికాయం విపస్సనాయం. **అచ్ఛన్దికా**తి “కత్తుకమ్యతాఛన్దరహితా”తి **సమ్మోహవినోదనియం** వుత్తం, తమ్పి నిబ్బానాధిగమత్థమేవ కత్తుకమ్యతాఛన్దం సన్ధాయ వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఉత్తరకురుకాపి మనుస్సా మారాదయో వియ అచ్ఛన్దికట్ఠానం పవిట్ఠా నిబ్బుతిఛన్దరహితత్తా. **దుప్పఞ్ఞా**తి భవఙ్గపఞ్ఞాయ పరిహీనా. “భవఙ్గపఞ్ఞాయ పరిపుణ్ణాయపి యస్స భవఙ్గం లోకుత్తరస్స పాదకం న హోతి, సోపి దుప్పఞ్ఞోయేవా”తి **సమ్మోహవినోదనియం** వుత్తం. యస్మిం హి భవఙ్గే వత్తమానే తంసన్తతియం లోకుత్తరం నిబ్బత్తతి, తం తస్స పాదకం నామ హోతి.

కుసలేసు ధమ్మేసూతి అనవజ్జధమ్మేసు, సుఖవిపాకధమ్మేసు వా. **ఓక్కమితు**న్తి అధిగన్తుం. **కసిణేయేవా**తి కసిణకమ్మట్ఠానేయేవ. **ఏతేస**న్తి కమ్మావరణసమన్నాగతాదీనం. **తస్మా**తి యస్మా ఏతే విపాకన్తరాయాదయో ఏవం అత్థజానికరా, అనత్థహేతుభూతా చ, తస్మా. తిణ్ణమేవ చేత్థ అన్తరాయానం గహణం ఇతరస్స సప్పటికారత్తా, కమ్మన్తరాయపక్ఖికత్తా వాతి దట్ఠబ్బం. **సప్పురిసూపనిస్సయాదీహీ**తి **ఆది**-సద్దేన తజ్జం యోనిసోమనసికారాదిం సఙ్గణ్హాతి. **సద్ధ**న్తి కమ్మఫలసద్ధం, రతనత్తయసద్ధఞ్చ. **ఛన్ద**న్తి భావనానుయోగే తిబ్బకత్తుకమ్యతాసఙ్ఖాతం కుసలచ్ఛన్దం. **పఞ్ఞ**న్తి పారిహారియపఞ్ఞం. **వడ్ఢేత్వా**తి యథా భావనా ఇజ్ఝతి, తథా పరిబ్రూహేత్వా. యం పనేత్థ అత్థతో న విభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యత్తా, హేట్ఠా వుత్తనయత్తా చ న విభత్తం.

సేసకసిణనిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి పఞ్చమపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

౬. అసుభకమ్మట్ఠాననిద్దేసవణ్ణనా

ఉద్ధుమాతకాదిపదత్థవణ్ణనా

౧౦౨. ''**అవిఞ్ఞాణకాసుభేసూ**''తి ఇదం ఉద్ధుమాతకాదీనం సభావదస్సనవసేన వుత్తం. తస్మా భూతకథనమత్తం దట్ఠబ్బం, న సవిఞ్ఞాణకఅసుభస్స అకమ్మట్ఠానభావతో. తథా హి వక్ఖతి "న కేవలం మతసరీర"న్తిఆది (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౨). **ఉద్ధం జీవితపరియాదానా**తి జీవితక్ఖయతో ఉపరి మరణతో పరం. **సముగ్గతేనా**తి ఉట్ఠితేన. **ఉద్ధుమాతత్తా**తి ఉద్ధం ఉద్ధం ధుమాతత్తా సూనత్తా. **ఉద్ధుమాతమేవ ఉద్ధుమాతక**న్తి క-కారేన పదవడ్ఢనమాహ అనత్థన్తరతో యథా "పీతకం లోహితక"న్తి. **పటిక్కూలత్తా**తి జిగుచ్ఛనీయత్తా. **కుచ్ఛితం ఉద్ధుమాతం ఉద్ధుమాతక**న్తి కుచ్ఛనత్థే వా అయం **క**-కారోతి దస్సేతుం వుత్తం యథా "పాపకో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతీ"తి (మహావ॰ ౨౮౭; పరి॰ ౩౨౭; దీ॰ ని॰ ౨.౧౪౯; అ॰ ని॰ ౫.౨౧౩). **తథారూపస్సా**తి "భస్తా వియ వాయునా"తిఆదినా యథారూపం వుత్తం, తథారూపస్స.

సేతరత్తేహి పరిభిన్నం విమిస్సితం నీలం **వినీలం,** పురిమవణ్ణవిపరిణామభూతం వా నీలం **వినీలం.**

పరిభిన్నట్ఠానేసు కాకకఙ్కాదీహి. **విస్సన్దమానపుబ్బ**న్తి విస్సవన్తపుబ్బం, తహం తహం పగ్ఘరన్తపుబ్బన్తి అత్థో.

అపధారితన్తి వివటం ఉగ్ఘాటితం. **ఖిత్త**న్తి ఛడ్డితం, సోణసిఙ్గాలాదీహి విసుం కత్వా ఖాదనేన సరీరసఙ్ఘాతతో లుఞ్చిత్వా తహం తహం ఛడ్డితం. వివిధం ఖిత్తన్తి **విక్ఖిత్తం.**

పురిమనయేనాతి "వివిధం ఖిత్త"న్తిఆదినా పుబ్బే వుత్తనయేన. **సత్థేన హనిత్వా**తి వేరీహి ఖగ్గకరవాలాదినా సత్థేన పహరిత్వా. **వుత్తనయేనా**తి "అఙ్గేన హత్థ"న్తిఆదినా పుబ్బే వుత్తనయేన.

అబ్భన్తరతో నిక్ఖమన్తేహి కిమీహి పగ్ఘరన్తకిమికులం పుళవకన్తి ఆహ ''**కిమిపరిపుణ్ణస్సా**''తి.

ఉద్ధుమాతకాదీని ఆమకసుసానాదీసు ఛడ్డితాసుభాని. **నిస్సాయా**తి పటిచ్చ తానిపి ఆరబ్భ. **నిమిత్తాన**న్తి ఉగ్గహపటిభాగనిమిత్తానం. **ఏతానేవ** ఉద్ధుమాతకాదీనేవ **నామాని.**

ఉద్ధుమాతకకమ్మట్ఠానవణ్ణనా

౧౦౩. భావేతుకామేనాతి ఉప్పాదేతుకామేన. **తేనా**తి ఆచరియేన. **అస్సా**తి యోగినో. **అసుభనిమిత్తత్థాయా**తి అసుభనిమిత్తస్స ఉగ్గణ్హనత్థాయ, అసుభే వా ఉగ్గహనిమిత్తస్స అత్థాయ. **గమనవిధాన**న్తి గమనవిధి. యేన విధినా గన్తబ్బం, సో విధి. ఉగ్గహనిమిత్తస్స ఉప్పన్నకాలతో పట్ఠాయ పథవీకసిణే వుత్తం పటిపజ్జనవిధిం సన్ధాయాహ ''**అప్పనావిధానపరియోసాన**''న్తి.

౧౦౪. తావదేవాతి సుతక్ఖణేయేవ. **అతిత్థేన** పుణ్ణనదీఆదిం **పక్ఖన్దన్తేన వియ** అనుపవిసన్తేన వియ. **కేదారకోటియా**తి కేదారమరియాదాయ. **విసభాగరూప**న్తి ఖేత్తరక్ఖికాదివిసభాగవత్థురూపం. **సరీర**న్తి ఉద్ధుమాతకకళేవరం. **అధునామత**న్తి అచిరమతం ఉద్ధుమాతకభావం అప్పత్తం. **తక్కయతీ**తి సమ్భావేతి భారియం కత్వా న మఞ్ఞతి.

౧౦౫. **రూపసద్దాదీ**తి ఏత్థ అమనుస్సానం రూపేహి, సీహబ్యగ్ఘాదీనం సద్దాదీహి, అమనుస్సానమ్పి వా రూపసద్దాదీహి. తథా **సీహబ్యగ్ఘాదీన**న్తి యథారహం యోజేతబ్బం. **అనిట్ఠారమ్మణాభిభూతస్సా**తి భేరవాదిభావేన అనిట్ఠేహి ఆరమ్మణేహి అభిభూతస్స అజ్ఝోత్థటస్స. **న పటిసణ్ఠాతీ**తి విదాహవసేన ఆసయే న తిట్ఠతి, ఉచ్ఛడ్డేతబ్బం హోతీతి అత్థో. **అఞ్ఞో**తి అమనుస్సాదీనం వసేన వా అఞ్ఞథా వా వుత్తప్పకారతో అఞ్ఞో ఆబాధో హోతి. **సో**తి సబ్రహ్మచారీ, అభిఞ్ఞాతభిక్ఖు వా. యస్సానేన ఆరోచితం, సో. **కతకమ్మా**తి కతథేయ్యకమ్మా. **అకతకమ్మా**తి థేయ్యకమ్మం కాతుకామా. కతకమ్మా పన ఇధాధిప్పేతా. తస్మా **తే**తి కతకమ్మా చోరా. సహ ఓడ్డేనాతి **సహోడ్ఢం,** భేనేత్వా గహియమానభణ్డేన సద్ధిన్తి అత్థో. **యజమానో**తి యఞ్ఞం యజన్తో యఞ్ఞసామికో. "అద్ధా ఇమాయ పటిపత్తియా జరామరణతో ముచ్చిస్సామీ"తి **పీతిసోమనస్సం ఉప్పాదేత్వా**.

ఏవం గమనవిధానం ఏకదేసేన వత్వా ఇదాని అట్ఠకథాసు ఆగతనయేన తం దస్సేతుం "**అట్ఠకథాసు వుత్తేన విధినా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉగ్గణ్హన్తో**తి ఉగ్గణ్హనహేతు. **ఏకో**తి అయం **ఏక**-సద్దో అసహాయత్థో, న అఞ్ఞాదిఅత్థోతి "**అదుతియో**"తి వుత్తం. యథా వణ్ణాదితో వవత్థానం ఏకంసతో సముదితమేవ ఇచ్ఛితబ్బం సబ్బత్థికభావతో, న తథా సన్ధిఆదితోతి దస్సనత్థం "**వణ్ణతోపి**"తిఆదినా ఛసు ఠానేసు సమ్పిణ్డనత్థో **పి**-సద్దో గహితో. **పున ఏకో అదుతియో**తిఆది గహితనిమిత్తస్స యోగినో నివత్తిత్వా వసనట్ఠానగమనం సన్ధాయ వుత్తం. **తబ్భాగియఞ్ఞేవా**తి తప్పక్ఖియంయేవ అసుభనిమిత్తమనసికారసహితమేవ. **ఆసనం పఞ్ఞపేతీ**తి నిసజ్జం కప్పేతి. యం పన "అసుభనిమిత్తదిసాభిముఖే భూమిప్పదేసే"తి (విసుద్ధి॰ ౧.౧౧౩) వక్ఖతి, తమ్పి ఇమమేవత్థం సన్ధాయ వుత్తం. న హి కేవలేన దిసాభిముఖభావేన కిఞ్చి ఇజ్ఝతి.

సమన్తా నిమిత్తుపలక్ఖణాతి ఉద్ధుమాతకస్స సమన్తా పాసాణాదినిమిత్తసల్లక్ఖణా. **అసమ్మోహత్థా**తి ఉగ్గహనిమిత్తే ఉపట్ఠితే ఉప్పజ్జనకసమ్మోహవిగమత్థా. **ఏకాదసవిధేనా**తి వణ్ణాదివసేన ఏకాదసవిధేన. **ఉపనిబన్ధనత్థో**తి అసుభారమ్మణే చిత్తం ఉపనేత్వా నిబన్ధనత్థో. **వీథిసమ్పటిపాదనత్థా**తి కమ్మట్ఠానవీథియా సమ్మదేవ పటిపాదనత్థా. పుఞ్ఞకిరియవత్థు అధిగతం హోతీతి సమ్బన్ధో.

౧౦౬. **తస్మా**తి యస్మా అసుభనిమిత్తస్స ఉగ్గహనం అరియమగ్గపదట్ఠానస్స పఠమజ్ఝానస్స అధిగముపాయో, యస్మా వా "అసుభనిమిత్తం ఉగ్గణ్హన్తో ఏకో అదుతియో గచ్ఛతీ"తి వుత్తం, తస్మా. **చిత్తసఞ్ఞత్తత్థాయా**తి సరీరసభావసల్లక్ఖణేన, సంవేగజననేన చ అత్తనో చిత్తస్స సఞ్ఞత్తిఅత్థం సఞ్ఞాపనత్థం. "చిత్తసఞ్ఞతత్థాయా"తి వా పాఠో, కిలేసవసేన అసంయతస్స చిత్తస్స సంయమనత్థం దమనత్థం, న కమ్మట్ఠానత్థన్తి అత్థో. **కమ్మట్ఠానసీసేనా**తి కమ్మట్ఠానేన సీసభూతేన, తం ఉత్తమఙ్గం పధానం కారణం కత్వా. **మూలకమ్మట్ఠాన**న్తి పకతియా అత్తనా కాలేన కాలం పరిహరియమానం బుద్ధానుస్సతిఆదిసబ్బత్థకకమ్మట్ఠానం. "కమ్మట్ఠానసీసేన గచ్ఛామీ"తి తం **అవిస్సజ్జేత్వా**. తేనాహ "**తం మనసికరోన్తేనేవా**"తి. **సూపట్ఠితభావసమ్పాదనేనా**తి మూలకమ్మట్ఠానే సుట్ఠు ఉపట్ఠితభావస్స సమ్పాదనేన. ఏవం హి సతి అసమ్ముట్ఠా నామ హోతి. బహిద్ధా పుథుత్తారమ్మణే అప్పవత్తిత్వా కమ్మట్ఠానేయేవ పవత్తమానం మానసం **అబహిగతం** నామ. తథాభూతేన చానేన రూపిన్ద్రియాని అప్పవత్తకిచ్చాని కతాని హోన్తీతి ఆహ "**మనచ్ఛట్ఠానం...పే॰... గన్తబ్బ**"న్తి.

ద్వారం సల్లక్ఖేతబ్బన్తి విహారే పురత్థిమాదీసు దిసాసు అసుకదిసాయ ఇదం ద్వారం, తతో ఏవ తాయ దిసాయ సల్లక్ఖితేన అసుకద్వారేన నిక్ఖన్తోమ్హీతి ద్వారం ఉపధారేతబ్బం. **తతో**తి ద్వారసల్లక్ఖణతో పచ్ఛా. **యేన మగ్గేన గచ్ఛతి** సయం. **నిమిత్తట్ఠాన**న్తి అసుభనిమిత్తస్స గణ్హనట్ఠానం. **ఆహారం ఛడ్డాపేయ్యా**తి వమనం కారాపేయ్య. **కణ్టకట్ఠాన**న్తి కణ్టకవన్తం ఠానం.

౧౦౭. **దిసా వవత్థపేతబ్బాతి** సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం వివరితుం **''ఏకస్మిం హీ''**తిఆది వుత్తం. **ఖాయతీతి** ఉపట్ఠాతి. **కమ్మనియన్తి** భావనాయ కమ్మక్ఖమం. **ఉబ్బాళ్హస్సాతి** బాధితస్స. **విధావతీతి** నానారమ్మణే విసరతి. **ఉక్కమ్మాతి** ఉజుకం అనువాతతో అపక్కమ్మ. మతకళేవరం పుథుజ్జనస్స యేభుయ్యేన భయతో ఉపట్ఠాతీతి ఆహ **''అచ్చాసన్నే భయముప్పజ్జతీ''**తి. **అనుపాదన్తి** పాదసమీపం. యత్థ ఠితస్స సుఖేన ఓలోకేతుం సక్కా, తం **ఓలోకేన్తస్స ఫాసుకట్ఠానం.**

౧౦౮. **సమన్తాతి** సమన్తతో. పున **సమన్తాతి** సామన్తా సమీపే. **కచ్ఛకోతి** కాళకచ్ఛకో, "పిలక్ఖో"తిపి వదన్తి. **కపీతనోతి** పిప్పలిరుక్ఖో. **సిన్దీతి** ఖుద్దకఖజ్జురీ. **కరమన్దాదయో** పాకటా ఏవ. **సామాతి** సామలతా. **కాళవల్లీతి** కాళవణ్ణా అపత్తికా ఏకా లతాజాతి. **పూతిలతాతి** జీవనవల్లి, యా "గలోచీ"తి వుచ్చతి.

౧౦౯. **తం** నిమిత్తకరణాది **ఇధేవ** యథావుత్తే పాసాణాదినిమిత్తకరణే ఏవ **అన్తోగధం** పరియాపన్నం. **సనిమిత్తం కరోతీతి** సహ నిమిత్తం కరోతి, అసుభం పాసాణాదినిమిత్తేన సహ కరోతి వవత్థపేతి. అథ వా అసుభనిమిత్తం, పాసాణాదినిమిత్తఞ్చ సహ ఏకజ్ఝం కరోన్తో వవత్థపేన్తో **''సనిమిత్తం కరోతీ''**తి వుత్తో. సమానకాలతాదీపకేన హి సహ-సద్దేన అయం సమాసో యథా "సచక్కం దేహీ"తి. తయిదం నిమిత్తకరణం అపరాపరం సల్లక్ఖణేన హోతి, న ఏకవారమేవాతి ఆహ **''పునప్పునం వవత్థపేన్తో హి సనిమిత్తం కరోతీ''**తి. **ద్వేతి** పాసాణాసుభనిమిత్తాని. **సమాసేత్వా** సఙ్గహేత్వా ఏకజ్ఝం కత్వా. **సారమ్మణన్తి** అసుభారమ్మణేన సద్ధిం పాసాణాదిం సమానారమ్మణం కరోతి, సహ వా ఆరమ్మణం కరోతి, ఏకారమ్మణం వియ ఉభయం ఆరమ్మణం కరోతి, ఏకజ్ఝం వియ చ అపరాపరం సల్లక్ఖేన్తో పాసాణాదిం, అసుభనిమిత్తఞ్చాతి ద్వయం ఆరమ్మణం కరోతీతి అత్థో.

అత్తనియోతి సకో. **వణితన్తి** సూనం. **సభావేన సరసేనాతి** ఉద్ధుమాతకభావసఙ్ఖాతేన అత్తనో లక్ఖణేన, పరేసం జిగుచ్ఛుప్పాదనసఙ్ఖాతేన అత్తనో కిచ్చేన చ, సభావో ఏవ వా తథా నిప్ఫజ్జనతో "రసో"తి వుత్తో.

౧౧౦. **ఛబ్బిధేన నిమిత్తం గహేతబ్బన్తి** వణ్ణాదినా ఛప్పకారేన తావ ఉద్ధుమాతకఅసుభనిమిత్తం గహేతబ్బం. కేచి "కళేవరస్స దీఘరస్సాదిప్పమాణేన సద్ధిం సత్తవిధేనా"తి వదన్తి, తం అట్ఠకథాయం నత్థి. **లిఙ్గతోతి** ఏత్థ **లిఙ్గం** నామ వయో లిఙ్గం, న థనమస్సుఆది ఇత్థిపురిసలిఙ్గన్తి దస్సేన్తేన **''ఇత్థిలిఙ్గం వా''**తిఆది వుత్తం. **ఠితస్స సత్తస్స ఇదం సరీరన్తి** సమ్బన్ధో. **ఉద్ధుమాతకసణ్ఠానవసేనేవ,** న పాకతికసణ్ఠానవసేన. ఏతేన యది తత్థ కోచి అనుద్ధుమాతకభావప్పత్తో పదేసో సియా, సో న గహేతబ్బోతి దస్సేతి. ఓళారికావయవవసేన ఇదం సణ్ఠానవవత్థానం, న సుఖుమావయవవసేనాతి సీససణ్ఠానాదికం నవవిధమేవ సణ్ఠానం గహితం.

ఇమిస్సా దిసాయాతి ఇమిస్సా పురత్థిమాయ, దక్ఖిణపచ్ఛిమఉత్తరాయ దిసాయ, అనుదిసాయ వా ఠితోతి యోజనా. **ఇమస్మిం నామ ఓకాసే హత్థాతి** ఇమస్మిం నామ భూమిప్పదేసే ఇమస్స కళేవరస్స హత్థా ఠితాతి వవత్థపేతబ్బన్తి యోజనా.

అధో పాదతలేనాతిఆది నాభియా హేట్ఠా అధో, తతో ఉద్ధం ఉపరీతి ఇమస్స వవత్థానస్స వసేన వుత్తం. **హత్థపరిచ్ఛేదో** హేట్ఠా అఙ్గులిఅగ్గేన ఉపరి అంసకూటసన్ధినా తిరియం తచపరియన్తేన గహేతబ్బో. ఏస నయో **పాదపరిచ్ఛేదాదీసుపి. యత్తకం వా పన ఠానం గణ్హతీతి** సచే సబ్బం సరీరం పరిచ్ఛిన్దిత్వా గహేతుం న సక్కోతి, పదేసో తస్స ఉద్ధుమాతో, సో యత్తకం సరీరప్పదేసం ఉద్ధుమాతకవసేన ఞాణేన పరిగ్గణ్హాతి, **తత్తకమేవ** యథాపరిగ్గహితమేవ. **ఇదం ఈదిసన్తి** ఇదం హత్థాదికం ఈదిసం ఏవమాకారం. **ఉద్ధుమాతకన్తి** యథాసభావతో **పరిచ్ఛిన్దితబ్బం. విసభాగే సరీరే ఆరమ్మణన్తి** కమ్మట్ఠానం

పటిక్కూలాకారో **న ఉపట్ఠాతి** న ఖాయతి, సుభతో ఉపట్ఠహేయ్య. తేనాహ ''**విప్ఫన్దనస్సేవ పచ్చయో హోతీ**''తి, కిలేసపరిప్ఫన్దనస్సేవ నిమిత్తం హోతీతి అత్థో. **ఉగ్ఘాటితాపీతి** ఉద్ధుమాతభావప్పత్తాపి, సబ్బసో కుథితసరీరాపీతి వా అత్థో. స్వాయమత్థో **పఠమపారాజికే** (పారా॰ ౬౭ ఆదయో) వినీతవత్థూహి దీపేతబ్బో.

౧౧౧. **ఆసేవితకమ్మట్ఠానో**తి అసుభకమ్మట్ఠానే కతపరిచయో. నోసానికఙ్గాదీనం వసేన **పరిహతధుతఙ్గో**. చతుధాతువవత్థానవసేన **పరిమద్దితమహాభూతో**. సలక్ఖణతో ఞాణేన **పరిగ్గహితసఙ్ఖారో**. పచ్చయపరిగ్గహవసేన **వవత్థాపితనామరూపో**. సలక్ఖణారమ్మణికవిపస్సనాయ ఉక్కంసనేన సుఞ్ఞతానుపస్సనాబలేన **ఉగ్ఘాటితసత్తసఞ్ఞో**. విపస్సనాయ పటిపదాఞాణదస్సనవిసుద్ధిసమ్పాపనేన **కతసమణధమ్మో**. తతో ఏవ సబ్బసో కుసలవాసనాయ, కుసలభావనాయ చ పూరణేన **వాసితవాసనో భావితభావనో**. వివట్టూపనిస్సయకుసలబీజేన **సబీజో**. ఞాణస్స పరిపక్కభావేన **ఞాణుత్తరో**. యథావుత్తాయ పటిపత్తియా కిలేసానం తనుకరణేన **అప్పకిలేసో. ఓలోకితోలోకితట్ఠానేయేవా**తి ఉద్ధుమాతకాదిఅసుభస్స యత్థ యత్థ ఓలోకితోలోకితట్ఠానే ఏవ, తాదిసస్స కాలవిసేసో, అసుభస్స పదేసవిసేసో వా అపేక్ఖితబ్బో నత్థీతి అత్థో. **నో చే ఏవం ఉపట్ఠాతీ**తి ఏవం యథావుత్తపురిసవిసేసస్స వియ పటిభాగనిమిత్తం నో చే ఉపట్ఠాతి. **ఏవం ఛబ్బిధేనా**తి ఏవం వుత్తాకారేన వణ్ణాదివసేన ఛబ్బిధేన. **పునపీతి** పి-సద్దో సమ్పిణ్డనత్థో. తేన నిమిత్తగ్గహణవిధిం సమ్పిణ్డేతి, న పఞ్చవిధతం. ఛబ్బిధేన హి పుబ్బే నిమిత్తగ్గహణం విహితం.

౧౧౨. **అసీతిసతసన్ధితో**తి సబ్బేపి సన్ధయో తదాపి అత్థేవాతి దస్సనత్థం వత్వా ఉద్ధుమాతభావేన యేభుయ్యేన న పఞ్ఞాయన్తి. యే పన పఞ్ఞాయన్తి, తే వవత్థపేతబ్బాతి దస్సేతుం ''**ఉద్ధుమాతకే పనా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **తయో దక్ఖిణహత్థసన్ధీ**తి అంసకప్పరమణిబన్ధానం వసేన తయో దక్ఖిణహత్థసన్ధయో. తథా వామహత్థసన్ధయో. కటిజణ్ణుగోప్ఫకానం వసేన తయో దక్ఖిణపాదసన్ధయో. తథా వామపాదసన్ధయో. **ఏకో కటిసన్ధీ**తి కటియా సద్ధిం పిట్ఠికణ్టకసన్ధిం సన్ధాయ వదతి. **హత్థన్తర**న్తి దక్ఖిణహత్థదక్ఖిణపస్సానం, వామహత్థవామపస్సానఞ్చ అన్తరం వివరం. **పాదన్తర**న్తి ఉభిన్నం పాదానం వేమజ్ఝం. **ఉదరన్తర**న్తి నాభిట్ఠానసఞ్ఞితం కుచ్ఛివేమజ్ఝం, ఉదరస్స వా అబ్భన్తరం. **కణ్ణన్తర**న్తి కణ్ణఛిద్దం. **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, తేన నాసచ్ఛిద్దాదీనమ్పి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. అక్ఖీనం, ముఖస్స చ వసేనాపి వివరం లబ్భతేవాతి దస్సేతుం ''**అక్ఖీనమ్పీ**''తిఆది వుత్తం. **సమన్తతో**తి ఏవం సన్ధిఆదితో ఉద్ధుమాతకం వవత్థపేన్తస్స చే నిమిత్తం ఉపతిట్ఠతి, ఇచ్చేతం కుసలం. నో చే, సమన్తతో వవత్థపేతబ్బన్తి వవత్థాపనవిధిం దస్సేతుం ''**సకలసరీరే**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఞాణం చారేత్వా**తి సబ్బత్థకమేవ సరీరం ఆవజ్జేత్వా తత్థ పటిక్కూలాకారసహితం ఉద్ధుమాతకభావం ఆరబ్భ నిరన్తరం భావనాఞాణం పవత్తేత్వా. **యం ఠాన**న్తి ఏవం పన ఞాణం చారేన్తస్స తస్మిం సరీరే యో పదేసో విభూతో హుత్వా ఉద్ధుమాతకాకారేన విభూతభావేన ఉపట్ఠాతి. **ఉదరపరియోసానం** ఉపరిమసరీరం.

వినిచ్ఛయకథావణ్ణనా

౧౧౩. **వినిచ్ఛయకథా**తి వినిచ్ఛయసహితా అత్థవణ్ణనా. **యథావుత్తనిమిత్తగ్గాహవసేనా**తి వణ్ణాదితో, సన్ధిఆదితో చ వుత్తప్పకారఉద్ధుమాతకనిమిత్తగ్గహణవసేన. **సుట్ఠు నిమిత్తం గణ్హితబ్బ**న్తి యథా ఉగ్గహనిమిత్తం ఉపట్ఠహతి, ఏవం సమ్మదేవ అసుభనిమిత్తం గహేతబ్బం. ఇదాని తమేవ నిమిత్తస్స సుట్ఠు గహణాకారం ఉపదిసన్తో ''**సతిం సూపట్ఠితం కత్వా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏవం పునప్పునం కరోన్తేనా**తి యథా "ఇమాయ పటిపదాయ జరామరణతో ముచ్చిస్సామీ"తి సఞ్జాతాదరేన సతిసమ్పజఞ్ఞఞ్చ సుట్ఠు ఉపట్ఠపేత్వా ఉద్ధుమాతకఅసుభం పఠమం ఆవజ్జితం, ఏవం పునప్పునం తత్థ

ఆవజ్జనం కరోన్తేన. **సాధుకం ఉపధారేతబ్బఞ్చేవ వవత్థపేతబ్బఞ్చా**తి సక్కచ్చం సతియా సల్లక్ఖేతబ్బఞ్చేవ పఞ్ఞాయ నిచ్ఛేతబ్బఞ్చ. సతి హి "ధారణా"తి నిద్దిట్ఠా, **ధారణఞ్చే**త్థ సల్లక్ఖణం. పఞ్ఞా "పవిచయో"తి (ధ. స. ౧౬) నిద్దిట్ఠా, **పవిచయో** చేత్థ నిచ్ఛయోతి. అథ వా **ఉపధారేతబ్బ**న్తి సతిపుబ్బఙ్గమాయ పఞ్ఞాయ ఉపలక్ఖేతబ్బం . న హి కదాచి సతిరహితా పఞ్ఞా అత్థి. **వవత్థపేతబ్బ**న్తి పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమాయ సతియా నిచ్ఛినితబ్బం. పఞ్ఞాసహితా ఏవ హి సతి ఇధాధిప్పేతా, న తబ్బిరహితా. అద్ధక్ఖిఅపఙ్గాదివసేనాపి ఓలోకనం అత్థీతి **''ఉమ్మీలేత్వా ఓలోకేత్వా''**తి వుత్తం. తేన పరిబ్యత్తమేవ ఓలోకనం దస్సేతి. **ఏవం పునప్పునం కరోన్తస్సా**తి వుత్తప్పకారేన చక్ఖుం ఉమ్మీలేత్వా ఓలోకనం, నిమ్మీలేత్వా ఆవజ్జనఞ్చ అపరాపరం అనేకవారం కరోన్తస్స. **ఉగ్గహనిమిత్త**న్తి ఉద్ధుమాతకే ఉగ్గణ్హనిమిత్తం. **సుగ్గహిత**న్తి సుట్ఠు గహితం. యథా న వినస్సతి న పముట్ఠం హోతి, ఏవం గహితం. **ఏకసదిస**న్తి సమానసదిసం. సమానత్థో హి అయం **ఏక**-సద్దో, యథా "అరియవినయేతి వా, సప్పురిసవినయేతి వా, ఏసేసే ఏకే ఏకట్ఠే సమే సమభాగే తజ్జాతే తఞ్ఞే వా"తి.

ఆగమనకాలేతి విహారతో సుసానం ఉద్దిస్స ఆగమనకాలే. **వుత్తనయేనేవా**తి అతిదేసవసేన దీపితమ్పి అత్థం "ఏకకేనా"తిఆదినా సరూపతో దస్సేతి. తత్థ **తదేవ కమ్మట్ఠాన**న్తి ఉద్ధుమాతకకమ్మట్ఠానం. మూలకమ్మట్ఠానన్తి ఏకే, తదయుత్తం. ఉపట్ఠితనిమిత్తం హి కమ్మట్ఠానం విస్సజ్జేత్వా కమ్మట్ఠానన్తరమనసికారో రఞ్ఞో రజ్జం ఛడ్డేత్వా విదేసగమనం వియాతి. **ఆగతేనా**తి అత్తనో వసనట్ఠానం ఆగతేన.

౧౧౪. **అవేలాయ**న్తి సజ్ఝాయవేలాదిఅయుత్తవేలాయం. **బీభచ్ఛ**న్తి విరూపం. **భేరవారమ్మణ**న్తి వేతాళసదిసం భయానకం విసయం. **విక్ఖిత్తచిత్తో**తి భీరుకపురిసో వియ పిసాచాదిం దిస్వా చిత్తవిక్ఖేపం పత్తో. **ఉమ్మత్తకో వియా**తి యక్ఖుమ్మత్తకో వియ ఏకచ్చో హోతి. **ఝానవిబ్భన్తకో**తి ఝానతో విచ్చుతకో సీలవిబ్భన్తకమన్తవిబ్భన్తకా వియ. **సన్థమ్భేత్వా**తి ఉప్పన్నపరిత్తాసవూపసమనేన విగతకమ్పతాయ నిచ్చలో హుత్వా. **సతిం సూపట్ఠిత**న్తిఆది సన్థమ్భనస్స ఉపాయదస్సనం. **మతసరీరం ఉట్ఠహిత్వా అనుబన్ధనకం** నామ నత్థి అసతి తాదిసే మన్తప్పయోగే. సోపి ఉద్ధుమాతకాదిభావమప్పత్తే అవినట్ఠరూపే ఏవ ఇజ్ఝతి, తథా దేవతాధిగ్గహో, న ఏవరూపేతి అధిప్పాయో. **సఞ్ఞజో**తి భావనాపరికప్పసఞ్ఞాయ జాతో. తతో ఏవ **సఞ్ఞాసమ్భవో** సఞ్ఞామత్తసముట్ఠానో. **తాసం వినోదేత్వా**తి నిమిత్తుపట్ఠాననిమిత్తం ఉప్పన్నచిత్తసన్తాసం వుత్తప్పకారేన వినోదేత్వా వూపసమేత్వా . "ఇదాని తవ పరిస్సమో సఫలో జాతో"తి **హాసం** పీతిం పమోదనం **ఉప్పాదేత్వా. చిత్తం సఞ్చరాపేతబ్బ**న్తి భావనాచిత్తం పవత్తేతబ్బం మనసికాతబ్బం.

నిమిత్తగ్గాహన్తి నిమిత్తస్స ఉగ్గణ్హనం, ఉగ్గహనిమిత్తం. **సమ్పాదేన్తో**తి సాధేన్తో నిప్ఫాదేన్తో. **కమ్మట్ఠానం ఉపనిబన్ధతీ**తి భావనం యథావుత్తే నిమిత్తే ఉపనేన్తో నిబన్ధతి. యోగకమ్మం హి యోగినో సుఖవిసేసానం కారణభావతో "కమ్మట్ఠాన"న్తి అధిప్పేతం, యోగకమ్మస్స వా పవత్తిట్ఠానతాయ యథాఉపట్ఠితనిమిత్తం కమ్మట్ఠానం, తం భావనాచిత్తే ఉపనిబన్ధతి. తం పనస్స ఉపనిబన్ధనం సన్ధాయ చిత్తం సఞ్చరాపేతబ్బం. ఏవం "విసేసమధిగచ్ఛతీ"తి వుత్తన్తి దస్సేన్తో **''తస్స హీ''**తిఆదిమాహ. తత్థ **తస్సా**తి యోగినో, తస్స వా ఉద్ధుమాతకాసుభస్స. **మానసం చారేన్తస్సా**తి భావనాచిత్తం అపరాపరం పవత్తేన్తస్స, ఉగ్గహనిమిత్తం పునప్పునం మనసి కరోన్తస్సాతి అత్థో.

౧౧౫. **''వీథిసమ్పటిపాదనత్థా''**తి పదస్స "కమ్మట్ఠానవీథియా సమ్పటిపాదనత్థా"తి అత్థం వత్వా తం పన కమ్మట్ఠానవీథిం, తస్సా చ సమ్పటిపాదనవిధిం విత్థారతో దస్సేతుం **''సచే హీ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **కతిమీ**తి పక్ఖస్స కతమీ, కిం దుతియా, తతియాదీసు వా అఞ్ఞతరాతి అత్థో. **తుణ్హీభూతేన గన్తుం న వట్టతి** పుచ్ఛన్తానం చిత్తస్స అఞ్ఞథత్తపరిహరణత్థం.

అప్పసన్నానఞ్చే పసాదాయ, పసన్నానఞ్చ భియ్యోభావాయ సాసనసమ్పటిపత్తి. **నస్సతీతి** న దిస్సతి , న ఉపట్ఠాతీతి అత్థో. ''**ఆగన్తుకపటిసన్థారో కాతబ్బో**''తి ఇమినా ఆగన్తుకవత్తం ఏకదేసేన దస్సితన్తి "అవసేసానిపీ"తి వత్వా ఆగన్తుకవత్తం పరిపుణ్ణం గహేతుం పున **ఆగన్తుక**గ్గహణం కతం. **గమికవత్తాదీనీతి ఆది**-సద్దేన ఆవాసికఅనుమోదనపిణ్డచారికఅనుమోదనపిణ్డచారికఆరఞ్ఞికసేనాసనవచ్చకుటివత్తాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **వత్తక్ఖన్ధకే** (చూళవ॰ ౩౫౬) హి ఆగతాని మహావత్తాని ఇధ ''**ఖన్ధకవత్తానీ**''తి వుత్తాని. తజ్జనీయకమ్మకతాదికాలే పన పారివాసికాదికాలే చ చరితబ్బాని ఇమస్స భిక్ఖునో అసమ్భవతో ఇధ నాధిప్పేతాని. **నిమిత్తం వా అన్తరధాయతీ**తి సుసానే ఠితం అసుభనిమిత్తం ఉద్ధుమాతకభావాపగమేన అన్తరధాయతి. తేనాహ ''**ఉద్ధుమాతక**''న్తిఆది. **తస్మా**తి తేన కారణేన, ఇమస్స కమ్మట్ఠానస్స దుల్లభత్తాతి అత్థో. నిసీదిత్వా పచ్చవేక్ఖితబ్బోతి సమ్బన్ధో.

నిమిత్తం గహేతుం గమనే వియ నిమిత్తం గహేత్వా నివత్తనేపి యథాసల్లక్ఖితదిసాదిపచ్చవేక్ఖణం యావ నిమిత్తవినాసా పవత్తితకిరియాయ అవిచ్ఛేదేన ఉపధారణత్థం. సతి హి తస్స నిరన్తరూపధారణే విహారం పవిసిత్వా నిసిన్నకాలే కమ్మట్ఠానస్స ఉపట్ఠితాకారో సమథనిమిత్తస్స గహణే చిత్తస్స సమాహితాకారో వియ పాకటో హుత్వా ఉపతిట్ఠేయ్యాతి. తేనాహ ''**తస్సేవం...పే.... వీథిం పటిపజ్జతీ**''తి. పురిమాకారేన నిమిత్తస్స పాకటభావేన ఉపట్ఠితత్తా పురిమాకారేనేవ కమ్మట్ఠానమనసికారో భావనావీథిం పటిపజ్జతి.

౧౧౬. ఉద్ధుమాతకం నామ అతివియ అసుచిదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛపటిక్కూలం బీభచ్ఛం భయానకఞ్చ, ఏవరూపే ఆరమ్మణే భావనమనుయుఞ్జన్తస్స ఏవం ఆబద్ధపరికమ్మస్స థిరీభూతస్సేవ యోగినో అధిప్పాయో సమిజ్ఝతీతి దస్సేతుం ''**ఆనిసంసదస్సావీ**''తిఆది వుత్తం. **ఏవన్తి** ఏవమేవ వుత్తప్పకారేనేవ ఆనిసంసదస్సావినా. **తం రక్ఖేయ్యాతి** "అద్ధా ఇమినా సుఖం జీవిస్సామీ"తి అత్తనో జీవితం వియ తం మణిరతనం రక్ఖేయ్య. **చతుధాతుకమ్మట్ఠానికో**తిఆది నేసం కమ్మట్ఠానానం సులభతాదస్సనం. తత్థ **చతుధాతుకమ్మట్ఠానికో**తి చతుధాతుకమ్మట్ఠానం వా తత్థ వా నియుత్తో, చతుధాతుకమ్మట్ఠానం వా పరిహరన్తో. **ఇతరానీ**తి వుత్తావసిట్ఠాని అనుస్సతిబ్రహ్మవిహారాదీని. **తం నిమిత్తన్తి** తం యథాలద్ధం ఉగ్గహనిమిత్తం. ''**రక్ఖితబ్బ**''న్తి వత్వా రక్ఖణవిధిం పున దస్సేతుం ''**రత్తిట్ఠానే**''తిఆది వుత్తం.

౧౧౭. నానా కరీయతి ఏతేనాతి **నానాకరణం,** భేదో. **బీభచ్ఛం భేరవదస్సనం హుత్వా ఉపట్ఠాతి** మనసికారస్స అనుళారతాయ, అనుపసన్తతాయ చ ఆరమ్మణస్స. తబ్బిపరియాయతో "పటిభాగనిమిత్తం థూలఙ్గపచ్చఙ్గపురిసో వియ ఉపట్ఠాతీ"తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **బహిద్ధా**తి గోచరజ్ఝత్తతో బహిద్ధా. **కామానం అమనసికారా**తి అసుభభావనానుభావేన కామసఞ్ఞాయ దూరసముస్సారితత్తా కామగుణే ఆరబ్భ మనసికారస్సేవ అభావా. **అమనసికారా**తి వా మనసికారపటిపక్ఖహేతు. యాయ హి కామసఞ్ఞాయ వసేన సత్తా కామే మనసి కరోన్తి, తస్సా పటిపక్ఖభూతా అసుభసఞ్ఞా కామానం అమనసికారో, తన్నిమిత్తన్తి అత్థో. తేనాహ ''**విక్ఖమ్భనవసేన కామచ్ఛన్దో పహీయతీ**''తి. పటిభాగనిమిత్తారమ్మణాయ హి అసుభసఞ్ఞాయ సద్ధిం బలప్పత్తో సమాధి ఉప్పజ్జమానోవ కామచ్ఛన్దం విక్ఖమ్భేతి, అనురోధమూలకో ఆఘాతో మూలకారణే విక్ఖమ్భితే విక్ఖమ్భితోయేవ హోతీతి ఆహ ''**అనునయ...పే.... పహీయతీ**''తి. న హి కదాచి పహీనానునయస్స బ్యాపాదో సమ్భవతి. యథావుత్తఅసుభసఞ్ఞాసహగతా హి పీతి సాతిసయా పవత్తమానావ బ్యాపాదం విక్ఖమ్భేన్తీ పవత్తతి. **తథా ఆరద్ధవీరియతాయా**తి యథా ఉపచారజ్ఝానం ఉప్పజ్జతి, తథా

కమ్మట్ఠానమనసికారవసేన పగ్గహితవీరియతాయ. వీరియఞ్హి పగ్గణ్హన్తస్స సమ్మాసఙ్కప్పో మిచ్ఛాసఙ్కప్పం వియ సవిప్ఫారతాయ **థినమిద్ధం** విక్ఖమ్భేన్తమేవ ఉప్పజ్జతి.

విప్పటిసారో పచ్ఛానుతాపో, తప్పటిపక్ఖతో **అవిప్పటిసారో** దరథపరిళాహాభావేన చిత్తస్స నిబ్బుతతా. తస్స అవిప్పటిసారస్స పచ్చయభూతం సీలం, తంసహగతా తదుపనిస్సయా చ పీతిపస్సద్ధిసుఖాదయో సభావతో, హేతుతో చ సన్తసభావా, తేసం అనుయుఞ్జనేన అవూపసన్తసభావం ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం పహీయతీతి ఆహ **''అవిప్పటిసారకరసన్తధమ్మానుయోగవసేన ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం పహీయతీ''**తి. భావనాయ హి పుబ్బేనాపరం విసేసం ఆవహన్తియా యం సాతిసయం సుఖం లబ్భతి, తం అనుపసన్తసభావం ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం విక్ఖమ్భేన్తమేవ ఉప్పజ్జతి. **అధిగతవిసేసస్సా**తి యథాధిగతస్స భావనావిసేసస్స. **పచ్చక్ఖతాయా**తి పటిపజ్జన్తస్స యోగినో పచ్చక్ఖభావతో ''సమ్మాసమ్బుద్ధో వత సో భగవా, యో ఏవరూపిం సమ్మాపటిపత్తిం దేసేతీ''తి **పటిపత్తిదేసకే సత్థరి. పటిపత్తియ**న్తి పటిపజ్జమానజ్ఝానపటిపత్తియం. **పటిపత్తిఫలే**తి తాయ సాధేతబ్బే లోకియలోకుత్తరఫలే. **విచికిచ్ఛా పహీయతి** ధమ్మన్వయవిచారాహితబలేన విచారబలేన. **ఇతి పఞ్చ నీవరణాని పహీయన్తీ**తి ఏవం పటిభాగనిమిత్తపటిలాభసమకాలమేవ హేట్ఠా పవత్తభావనానుభావనిప్ఫన్నేహి సమాధిఆదీహి కామచ్ఛన్దాదీని పఞ్చ నీవరణాని విక్ఖమ్భనవసేన పహీయన్తి. న హి పటిపక్ఖేన వినా పహాతబ్బస్స పహానం సమ్భవతి, పటిపక్ఖా చ సమాధిఆదయో కామచ్ఛన్దాదీనం. యథాహ **పేటకే** ''సమాధి కామచ్ఛన్దస్స పటిపక్ఖో''తిఆది.

తేనేవ చ ''ఇమేహి తేసం నీవరణానం పహాన''న్తి పహానపరిదీపనముఖేన ఝానఙ్గాని సరూపతో దస్సేతుం **''తస్మిఞ్ఞేవ చా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తస్మిఞ్ఞేవ చా**తి యం తం యథాఉపట్ఠితం ఉగ్గహనిమిత్తం భిన్దిత్వా వియ ఉపట్ఠితం, తస్స పటిచ్ఛన్నభూతం పటిభాగనిమిత్తం, తస్మిఞ్ఞేవ నిమిత్తే. **చేతసో**తి అత్తనా సమ్పయుత్తచిత్తస్స. **అభినిరోపనలక్ఖణో**తి ఆరోపనలక్ఖణో, అప్పనాసభావోతి అత్థో. నిమిత్తానుమజ్జనం పటిభాగనిమిత్తే అనువిచరణం. ఆరమ్మణే హి భమరస్స పదుమస్సూపరి అనుపరిబ్భమనం వియ విచారస్స అనువిచారణాకారేన పవత్తి **అనుమజ్జనకిచ్చం**. విసేసో ఏవ అధిగన్తబ్బతో విసేసాధిగమో, పటిలద్ధో చ సో విసేసాధిగమో చాతి పటి...పే.... గమో, తప్పచ్చయా తంహేతుకా **పటిలద్ధవిసేసాధిగమపచ్చయా పీతి. పీతిమనస్స** పీతిసహితచిత్తస్స. **పస్సద్ధిసమ్భవతో**తి కాయచిత్తపస్సద్ధీనం సంసిజ్జనతో. ''పీతిమనస్స కాయో పస్సమ్భతీ''తి హి వుత్తం. **పస్సద్ధినిమిత్తం** పస్సద్ధిహేతుకం **సుఖం** ''పస్సద్ధకాయో సుఖం వేదియతీ''తి వచనతో. **సుఖనిమిత్తా** సుఖపచ్చయా **ఏకగ్గతా**. ''సుఖినో చిత్తం సమాధియతీ''తి (దీ. ని. ౧.౪౬౬; అ. ని. ౩.౯౬; ౧౧.౧౨) హి వుత్తం. **ఇతి ఝానఙ్గాని పాతుభవన్తీ**తి ఏవం ఏతాని వితక్కాదీని ఝానఙ్గాని తస్మింయేవ నిమిత్తే ఉప్పజ్జన్తి. **పఠమజ్ఝానపటిబిమ్బభూత**న్తి పఠమజ్ఝానస్స పటిచ్ఛన్నభూతం. **తక్ఖణఞ్ఞేవ** పటిభాగనిమిత్తపటిలాభసమకాలమేవ ఉపచారజ్ఝానమ్పి **నిబ్బత్తతి,** న నీవరణప్పహానమేవాతి అధిప్పాయో.

వినీలకాదికమ్మట్ఠానవణ్ణనా

౧౧౮. **వినీలకాదీసు**పి కమ్మట్ఠానేసు. **లక్ఖణం వుత్త**న్తి యం తం నిమిత్తగ్గహణలక్ఖణం వుత్తం. **వుత్తనయేనేవా**తి ఉద్ధుమాతకే వుత్తనయేనేవ. సహ వినిచ్ఛయేన, అధిప్పాయేన చాతి **సవినిచ్ఛయాధిప్పాయం. తం సబ్బం** లక్ఖణం **వేదితబ్బ**న్తి సమ్బన్ధో.

కబరకబరవణ్ణన్తి యేభుయ్యేన సబలవణ్ణం. **ఉస్సదవసేనాతి** రత్తసేతనీలవణ్ణేసు ఉస్సదస్స వణ్ణస్స వసేన.

సన్నిసిన్నన్తి నిచ్చలభావేనేవ సబ్బసో ధిరతం.

చోరాటవియన్తి చోరేహి పరియుట్ఠితఅరఞ్ఞే. **యత్థాతి** యస్మిం ఆఘాతనే. **ఛిన్నపురిసట్ఠానేతి** ఛిన్నపురిసవత్థే ఠానే. **నానాదిసాయం పతితమ్పీతి** ఛిన్నం హుత్వా సరీరస్స ఖణ్డద్వయం విసుం దిసాసు పతితమ్పి. **ఏకావజ్జనేనాతి** ఏకసమన్నాహారేన. **ఆపాథమాగచ్ఛతీతి** ఏకజ్ఝం ఆపాథం ఆగచ్ఛతి. **విస్సాసం ఆపజ్జతీతి** అజేగుచ్ఛితం ఉపగచ్ఛేయ్య సేయ్యథాపి ఛవడాహకో. సహత్థా అపరామసనే జిగుచ్ఛా సణ్ఠాతియేవాతి ఆహ ‘‘**కత్తరయట్ఠియా వా దణ్డకేన వా...పే.... ఉపనామేతబ్బ**’’న్తి. విచ్ఛిద్దకభావపఞ్ఞాయనత్థం ఏకఙ్గులన్తరకరణం. **ఉపనామేతబ్బన్తి** ఉపనేతబ్బం.

ఖాయితసదిసమేవాతి ఖాయితాసుభసదిసమేవ. **అఙ్గలఙ్గలన్తరన్తి** వివిధం ఖిత్తం సరీరావయవం అఙ్గలన్తరం అఙ్గలన్తరం. **కత్వా వాతి** కత్తరయట్ఠియా వా దణ్డకేన వా సయం కత్వా వా.

లద్ధప్పహారానన్తి లద్ధావుధప్పహారానం ముఖతోతి సమ్బన్ధో. **ముఖతోతి** పహారాదిముఖతో. **పగ్ఘరమానకాలేతి** లోహితం పగ్ఘరమానకాలే. లోహితకం లబ్భతీతి యోజనా.

తన్తి పుళవకం. **తేసూతి** సోణాదిసరీరేసు. **అట్ఠికన్తి** అట్ఠికఅసుభం నానప్పకారతో వుత్తన్తి సమ్బన్ధో. **పురిమనయేనేవాతి** పుబ్బే ఉద్ధుమాతకే వుత్తనయేనేవ.

౧౧౯. **తన్తి** అట్ఠికం. **న ఉపట్ఠాతీతి** సభావతో న ఉపట్ఠాతి, పటిక్కూలవసేన న ఉపట్ఠాతీతి అత్థో. తేనాహ ‘‘**ఓదాతకసిణసమ్భేదో హోతీ**’’తి. అట్ఠికే పఠమవయాదిసంలక్ఖణం న సక్కాతి ‘‘**లిఙ్గన్తి ఇధ హత్థాదీనం నామ**’’న్తి వుత్తం. అట్ఠికసఙ్ఖలికా పన “అయం దహరస్స, అయం యోబ్బనే ఠితస్స, అయం అవయవేహి వుద్ధిపత్తిస్సా”తి ఏవం వయవసేన వవత్థపేతుం సక్కుణేయ్యావ, అబ్యాపితాయ పన న గహితన్తి వేదితబ్బం. యదిపి అట్ఠికసఙ్ఖలికాయం సన్ధితో వవత్థాపనం లబ్భతి, అట్ఠికే పన న లబ్భతీతి తస్స అనియతభావదీపనత్థం కమవిలఙ్ఘనం కత్వా ‘‘**తస్స తస్స అట్ఠినో నిన్నట్ఠానథలట్ఠానవసేనా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **నిన్నట్ఠానం** నామ అట్ఠినో వినతప్పదేసో. **థలట్ఠానం** ఉన్నతప్పదేసో. **ఘటితఘటితట్ఠానవసేనాతి** అనుపగతన్హారుబన్ధానం, ఇతరేసఞ్చ అఞ్ఞమఞ్ఞం సంకిలిట్ఠసంకిలిట్ఠట్ఠానవసేన. **అన్తరవసేనాతి** అఞ్ఞమఞ్ఞస్స అన్తరవసేన, సుసిరవసేన చ. **సబ్బత్థేవాతి** సకలాయ అట్ఠిసఙ్ఖలికాయ, సబ్బస్మిం వా అట్ఠికే.

౧౨౦. **ఏత్థాతి** ఏతస్మిం అట్ఠికాసుభే. **యుజ్జమానవసేన సల్లక్ఖేతబ్బన్తి** యం నిమిత్తగ్గహణం యత్థ యుజ్జతి, తం తత్థ ఉగ్గణ్హనత్థం నిమిత్తగ్గహణవసేన ఉపలక్ఖేతబ్బం. **సకలాయాతి** అనవసేసభాగాయ పరిపుణ్ణావయవాయ. **సమ్పజ్జతి** నిమిత్తుపట్ఠానవసేన. **తేసూతి** అట్ఠికసఙ్ఖలికట్ఠికేసు. **వుత్తం** అట్ఠకథాయం. **తన్తి** “ఏకసదిసమేవా”తి వచనం. **ఏకస్మిం అట్ఠికే యుత్తన్తి** ఇదం యథా వినీలకాదీసు ఉభిన్నం నిమిత్తానం యథారహం వణ్ణవిసేసతో, పరిపుణ్ణాపరిపుణ్ణతో, సవివరావివరతో, చలాచలతో చ విసేసో లబ్భతి, న ఏవమేతస్సాతి కత్వా వుత్తం, న పన సబ్బేన సబ్బం విసేసాభావతో. తేనేవాహ ‘‘**ఏకట్ఠికేపి చా**’’తిఆది. తత్థ **బీభచ్ఛేనాతి** సువిభూతఅట్ఠిరూపత్తా అట్ఠిభావేనేవ విరూపేన. **భయానకేనాతి** తేనేవ పాకతికసత్తానం భయావహేన. **పీతిసోమనస్సజనకేనాతి** సణ్ఠమట్ఠభావేన ఉపట్ఠానతో, భావనాయ చ సవిసేసత్తా పీతియా, సోమనస్సస్స చ ఉప్పాదకేన. తేనేవాహ ‘‘**ఉపచారావహత్తా**’’తి.

ఇమస్మిం ఓకాసేతి ఉగ్గహపటిభాగనిమిత్తానం వుత్తట్ఠానే. **ద్వారం దత్వా వాతి** "పటిక్కూలభావేయేవ దిట్ఠే నిమిత్తం నామ హోతీ"తి ఏత్తకే ఏవ అట్ఠత్వా అనన్తరమేవ "దువిధం ఇధ నిమిత్త"న్తిఆదినా ఉగ్గహపటిభాగనిమిత్తాని విభజిత్వా వచనేన యథావుత్తస్స నిమిత్తవిభాగస్స ద్వారం దత్వావ వుత్తం. **నిబ్బికప్పన్తి** "సుభ"న్తి వికప్పేన నిబ్బికప్పం, అసుభన్త్వేవాతి అత్థో. **విచారేత్వాతి** "ఏకస్మిం అట్ఠికే యుత్త"న్తిఆదినా విచారేత్వా.

మహాతిస్సత్థేరస్సాతి చేతియపబ్బతవాసీమహాతిస్సత్థేరస్స. **నిదస్సనానీతి** దన్తట్ఠికమత్తదస్సనేన సకలస్సాపి తస్సా ఇత్థియా **సరీరస్స అట్ఠిసఙ్ఘాతభావేన ఉపట్ఠానాదీని ఏత్థ** అట్ఠికకమ్మట్ఠానే ఉగ్గహపటిభాగనిమిత్తానం విసేసవిభావనాని ఉదాహరణాని.

సుభగుణోతి సవాసనానం కిలేసానం పహీనత్తా సుపరిసుద్ధగుణో. **దససతలోచనేనాతి** సహస్సక్ఖేన దేవానమిన్దేన. సో హి ఏకాసనేనేవ సహస్సఅత్థానం విచారణసమత్థేన పఞ్ఞాచక్ఖునా సమన్నాగతత్తా "సహస్సక్ఖో"తి వుచ్చతి. **థుతకిత్తీతి** "యో ధీరో సబ్బధి దన్తో"తిఆదినా (మహావ. ౫౮) అభిత్థుతకిత్తిసద్దో.

పకిణ్ణకకథావణ్ణనా

౧౨౧. ఉజుపటిపక్ఖేన పహీనభావం సన్ధాయాహ **''సువిక్ఖమ్భితరాగత్తా''**తి. **అసుభప్పభేదోతి** ఉద్ధుమాతకాదిఅసుభవిభాగో. **సరీరసభావప్పత్తివసేనాతి** సరీరస్స అత్తనో సభావూపగమనవసేన. సరీరఞ్హి వినస్సమానం అఞ్ఞరూపేన ఠితస్స రక్ఖసస్స వియ సభావప్పత్తివసేనేవ వినస్సతి. **రాగచరితభేదవసేనాతి** రాగచరితవిభాగవసేన. యది సరీరసభావప్పత్తివసేన అయమసుభప్పభేదో వుత్తో, **మహాసతిపట్ఠానాదీసు** (దీ. ని. ౨.౩౭౭ ఆదయో; మ. ని. ౧.౧౦౫ ఆదయో) కథం నవప్పభేదోతి? సో సరసతో ఏవ సభావప్పత్తివసేన వుత్తో, అయం పన పరూపక్కమేనాపి. తత్థ చ ఇధాగతేసు దససు అసుభేసు ఏకచ్చానేవ గహితాని, అట్ఠికఞ్చ పఞ్చవిధా విభత్తం. తాని చ విపస్సనావసేన, ఇమాని సమథవసేనాతి పాకటోయం భేదోతి.

ఇమేసం పన దస్సనమ్పి అసుభభావసామఞ్ఞేన సతిపి అవిసేసతో రాగచరితానం సప్పాయభావే యం వుత్తం "రాగచరితభేదవసేన చా"తి, తం విభజిత్వా దస్సేతుం **''విసేసతో''**తిఆది వుత్తం. సూనభావేన సుసణ్ఠితమ్పి సరీరం దుస్సణ్ఠితమేవ హోతీతి ఉద్ధుమాతకసరీరే సణ్ఠానవిపత్తిం దీపేతీతి ఆహ **''సరీరసణ్ఠానవిపత్తిప్పకాసనతో''**తి. సణ్ఠానసమ్పత్తియం రత్తో **సణ్ఠానరాగీ,** తస్స **సప్పాయం** సణ్ఠానరాగస్స విక్ఖమ్భనుపాయభావతో. కాయో ఏవ **కాయవణో,** తత్థ **పటిబద్ధస్స** నిస్సితస్స. **సుసిరభావప్పకాసనతోతి** సుసిరస్స వివరస్స అత్థిభావప్పకాసనతో. **సరీరే ఘనభావరాగినోతి** సరీరే అఙ్గపచ్చఙ్గానం థిరభావం పటిచ్చ ఉప్పజ్జనకరాగవతో. **విక్ఖేపప్పకాసనతోతి** సోణసిఙ్గాలాదీహి ఇతో చితో చ విక్ఖేపస్స పకాసనతో **అఙ్గపచ్చఙ్గలీలారాగినో సప్పాయం.** ఈదిసానం కిర అనవట్ఠితరూపానం అవయవానం కో లీళావిలాసోతి విరాగసమ్భవతో. **సఙ్ఘాతభేదవికారప్పకాసనతోతి** సఙ్ఘాతస్స అఙ్గపచ్చఙ్గానం సంహతభావస్స సుసమ్బన్ధతాయ భేదో ఏవ వికారో సఙ్ఘాతభేదవికారో, తస్స పకాసనతో. లోహితం మక్ఖితం హుత్వా పటిక్కూలభావో **లోహితమక్ఖితపటిక్కూలభావో,** తస్స **పకాసనతో. మమత్తరాగినోతి** "మమ అయ"న్తి ఉప్పజ్జనకరాగవతో. **దన్తసమ్పత్తిరాగినోతి** దన్తసమ్పత్తియం రజ్జనసీలస్స.

కస్మా పనేత్థ ఉద్ధుమాతకాదికే పఠమజ్ఝానమేవ ఉప్పజ్జతి, న దుతియాదీనీతి అనుయోగం మనసి కత్వా ఆహ "**యస్మా పనా**"తిఆది. **అపరిసణ్ఠితజలాయాతి** సోతవసేన పవత్తియా సమన్తతో అట్ఠితజలాయ అసన్నిసిన్నసలిలాయ. **అరిత్తబలేనాతి** పాజనదణ్డబలేన. **దుబ్బలత్తా ఆరమ్మణస్సాతి** పటిక్కూలభావేన అత్తని చిత్తం ఠపేతుం అసమత్థభావో ఆరమ్మణస్స దుబ్బలతా. పటిక్కూలే హి ఆరమ్మణే సరసతో చిత్తం పవత్తితుం న సక్కోతి, అభినిరోపనలక్ఖణేన పన వితక్కేన అభినిరోపియమానమేవ చిత్తం ఏకగ్గతం లభతి. **న వినా వితక్కేనాతి** వితక్కరహితాని దుతియాదిజ్ఝానాని తత్థ పతిట్ఠం న లభన్తి. తేనాహ "**వితక్కబలేనేవా**"తిఆది.

యది పటిక్కూలభావతో ఉద్ధుమాతాదిఆరమ్మణే దుతియాదిజ్ఝానాని న పవత్తన్తి, ఏవం సన్తే పఠమజ్ఝానేనాపి తత్థ న ఉప్పజ్జితబ్బం. న హి తత్థ పీతిసోమనస్సానం సమ్భవో యుత్తోతి చోదనం సన్ధాయాహ "**పటిక్కూలేపి చ ఏతస్మి**"న్తిఆది. తత్థ ఆనిసంసదస్సావితానీవరణసన్తాపరోగవూపసమానం యథాక్కమం పుప్ఫచ్ఛడ్డక, వమనవిరేచనఉపమా యోజేతబ్బా.

౧౨౨. యథావుత్తకారణేన దసధా వవత్థితమ్పి సభావతో ఏకవిధమేవాతి దస్సేతుం "**దసవిధమ్పి చేత**"న్తిఆదిం వత్వా స్వాయం సభావో యథా అవిఞ్ఞాణకేసు, ఏవం సవిఞ్ఞాణకేసుపి లబ్భతేవ. తస్మా తత్థాపి యోనిసోమనసికారవతో భావనా ఇజ్ఝతేవాతి దస్సేన్తో "**తదేతం ఇమినా లక్ఖణేనా**"తిఆదిమాహ. **ఏత్థాతి** ఏతస్మిం జీవమానకసరీరే. **అలఙ్కారేనాతి** పటిజగ్గనపుబ్బకేన అలఙ్కరణేన. **న పఞ్ఞాయతి** పచురజనస్సాతి అధిప్పాయో. **అతిరేకతిసతఅట్ఠికసముస్సయం** దన్తట్ఠికేహి సద్ధిం, తేహి పన వినా "తిమత్తాని అట్ఠిసతానీ"తి (విసుద్ధి॰ ౧.౧౯౦) కాయగతాసతియం వక్ఖతి. **ఛిద్దావఛిద్ద**న్తి ఖుద్దానుఖుద్దఛిద్దవన్తం. **మేదకథాలికా** మేదభరితభాజనం. **నిచ్చుగ్ఘరితపగ్ఘరిత**న్తి నిచ్చకాలం ఉపరి, హేట్ఠా చ విస్సవన్తం. **వేమత్త**న్తి నానత్తం. **నానావత్థేహీతి** నానావణ్ణేహి వత్థేహి. హిరియా లజ్జాయ కోపనతో వినాసనతో **హిరికోపినం,** ఉచ్చారపస్సావమగ్గం. **యాథావసరస**న్తి యథాభూతం సభావం. యాథావతో రసీయతి ఞాయతీతి హి **రసో**, సభావో. **రతి**న్తి అభిరతిం అభిరుచిం. అత్తసినేహసఙ్ఖాతేన రాగేన రత్తా **అత్తసినేహరాగరత్తా. విహఞ్ఞమానేనాతి** ఇచ్ఛితాలాభేన విఘాతం ఆపజ్జన్తేన.

కింసుకన్తి పాలిభద్దకం, పలాసోతి కేచి, సిమ్బలీతి అపరే. **అతిలోలుపోతి** అతివియ లోలసభావో . **అదు**న్తి ఏతం. **న**న్తి కేసాదిసరీరకోట్ఠాసం. **ముచ్ఛితాతి** మోహితా, ముచ్ఛాపాపికాయ వా తణ్హాయ వసేన ముచ్ఛం పత్తా. **సభావ**న్తి పటిక్కూలభావం.

ఉక్కరూపమోతి ఉచ్చారపస్సావట్ఠానసమో, వచ్చకూపసమో వా. **చక్ఖుభూతేహీతి** చక్ఖుం పత్తేహి పటిలద్ధపఞ్ఞాచక్ఖుకేహి, లోకస్స వా చక్ఖుభూతేహి. **అల్లచమ్మపటిచ్ఛన్నోతి** అల్లచమ్మపరియోనద్ధో.

దబ్బజాతికేనాతి ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే పటిలద్ధుం భబ్బరూపేన. **యత్థ యత్థ** సరీరే, సరీరస్స వా యత్థ యత్థ కోట్ఠాసే. **నిమిత్తం గహేత్వాతి** అసుభాకారస్స సుట్ఠు సల్లక్ఖణవసేన యథా ఉగ్గహనిమిత్తం ఉప్పజ్జతి, ఏవం ఉగ్గణ్హనవసేన నిమిత్తం గహేత్వా, ఉగ్గహనిమిత్తం ఉప్పాదేత్వాతి అత్థో. **కమ్మట్ఠానం అప్పనం పాపేతబ్బ**న్తి యథాలద్ధే ఉగ్గహనిమిత్తే కమ్మం కరోన్తేన పటిభాగనిమిత్తం ఉప్పాదేత్వా ఉపచారజ్ఝానే ఠితేన తమేవ భావనం ఉస్సుక్కాపేన్తేన అసుభకమ్మట్ఠానం అప్పనం పాపేతబ్బం. అధిగతప్పనో హి పఠమజ్ఝానే ఠితో తమేవ ఝానం పాదకం కత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో నచిరస్సేవ సబ్బాసవే ఖేపేతీతి.

అసుభకమ్మట్ఠాననిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి ఛట్ఠపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

౭. ఛఅనుస్సతినిద్దేసవణ్ణనా

౧. బుద్ధానుస్సతికథావణ్ణనా

౧౨౩. అసుభానన్తరన్తి అసుభకమ్మట్ఠానానన్తరం. **అనుస్సతీసూ**తి అనుస్సతికమ్మట్ఠానేసు. ‘‘అను అను సతి అనుస్సతీ’’తి ఇమమత్థం దస్సేతుం **‘‘పునప్పునం ఉప్పజ్జనతో’’**తి వత్వా న ఏత్థ **అను**-సద్దయోగేన సతి-సద్దో అత్థన్తరవాచకోతి దస్సేతుం **‘‘సతియేవ అనుస్సతీ’’**తి వుత్తం. తేన నాయమను-సద్దో ‘‘ఉపలబ్భతీ’’తిఆదీసు ఉప-సద్దో వియ అనత్థకో, నాపి ‘‘సఞ్జాననం పజాననన’’న్తిఆదీసు సం-సద్దాదయో వియ అత్థన్తరదీపకోతి దస్సేతి. ‘‘పవత్తితబ్బట్ఠానమ్హియేవ వా పవత్తత్తా’’తి ఇమినా చ అనుస్సతియా అనుస్సరితబ్బానురూపతా వుత్తా హోతీతి పవత్తకస్సేవ అనురూపతం దస్సేతుం **‘‘కులపుత్తస్స అనురూపా’’**తి వుత్తం, సద్ధాపబ్బజితస్స వా కులపుత్తస్స. అనురూపతా నామ పవత్తితబ్బట్ఠానస్స అనురూపతాయ ఏవ హోతీతి పవత్తకస్సేవ అనురూపతా వుత్తా, న ఉభయస్స. **అనురూపా**తి చ యుత్తాతి అత్థో. **బుద్ధ**న్తి యే గుణే ఉపాదాయ భగవతి ‘‘బుద్ధో’’తి పఞ్ఞత్తి, తే గుణే ఏకజ్ఝం గహేత్వా వుత్తం. తేనాహ **‘‘బుద్ధగుణారమ్మణాయ సతియా ఏతమధివచన’’**న్తి. **ఆరబ్భా**తి ఆలమ్బిత్వా. **ధమ్మ**న్తి పరియత్తిధమ్మేన సద్ధిం నవవిధమ్పి లోకుత్తరధమ్మం. నను చ నిబ్బానం విసుం కమ్మట్ఠానభావేన వక్ఖతి? కిఞ్చాపి వక్ఖతి, ధమ్మభావసామఞ్ఞేన పన మగ్గఫలేహి సద్ధిం ఇధ పాళియా సఙ్గహితత్తా తస్సాపి ధమ్మానుస్సతికమ్మట్ఠానే గహణం దట్ఠబ్బం, అసఙ్ఖతామతాదిభావేన పన మగ్గఫలేహి విసిట్ఠతాయ తస్స విసుం కమ్మట్ఠానభావేన గహణం కతం. **సీలానుస్సతి**ఆదీనం పన తిస్సన్నం అనుస్సతీనం విసుం కమ్మట్ఠానభావేన గహణం యోగావచరస్స అత్తనో ఏవ సీలస్స చాగస్స సద్ధాదీనఞ్చ అనుస్సతిట్ఠానభావేన గహేతబ్బత్తా. **రూపకాయం గతా**తి అత్తనో కరజకాయం ఆరబ్భ ఆరమ్మణకరణవసేన పవత్తా. **కాయే**తి కాయే విసయభూతే. **కోట్ఠాసనిమిత్తారమ్మణాయా**తి కేసాదికోట్ఠాసేసు పటిక్కూలనిమిత్తారమ్మణాయ. ఇతో పురిమాసు సత్తసు అనుస్సతీసు నత్థి నిమిత్తుప్పత్తి , ఇధ అత్థీతి దస్సనత్థం **నిమిత్త**-గ్గహణం. తథా **అస్సాసపస్సాసనిమిత్తారమ్మణాయా**తి ఏత్థాపి. **ఉపసమ**న్తి సబ్బసఙ్ఖారూపసమం, నిబ్బానన్తి అత్థో.

౧౨౪. అవేచ్చ బుద్ధగుణే యాథావతో ఞత్వా ఉప్పన్నో పసాదో **అవేచ్చప్పసాదో,** అరియమగ్గేన ఆగతప్పసాదో, తంసదిసోపి వా యో దిట్ఠిగతవాతేహి అచలో అసమ్పకమ్పియో, తేన **సమన్నాగతేన**. తాదిసస్స బుద్ధానుస్సతిభావనా ఇజ్ఝతి, న ఇతరస్స. **పతిరూపసేనాసనే**తి యథావుత్తఅట్ఠారసదోసవజ్జితే పఞ్చఙ్గసమన్నాగతే సేనాసనే. **రహోగతేనా**తి రహసి గతేన. తేన కాయవివేకం దస్సేతి. **పటిసల్లీనేనా**తి నానారమ్మణతో పటిసల్లీనేన, బహిద్ధా పుథుత్తారమ్మణతో పటిక్కమాపేత్వా కమ్మట్ఠానే సల్లీనేన, సుసిలిట్ఠచిత్తేనాతి అత్థో. **ఏవ**న్తి ఇమాయ పాళియా ఆగతనయేన.

సో భగవాతి ఏత్థ **సో**తి యో సో సమతింస పారమియో పూరేత్వా సబ్బకిలేసే భఞ్జిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో దేవానం అతిదేవో బ్రహ్మానం అతిబ్రహ్మా లోకనాథో భాగ్యవన్తతాదీహి కారణేహి సదేవకే లోకే ‘‘భగవా’’తి పత్థటకిత్తిసద్దో, సో. **భగవా**తి ఇదం సత్థు నామకిత్తనం. తథా హి వుత్తం ‘‘భగవాతి నేతం నామం మాతరా కత’’న్తిఆది (మహాని. ౧౯౮, ౨౧౦; చూళని. అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨). పరతో పన **భగవా**తి గుణకిత్తనం. **అరహ**న్తిఆదీసు నవసు ఠానేసు పచ్చేకం ఇతిపి-సద్దం యోజేత్వా బుద్ధగుణా అనుస్సరితబ్బాతి దస్సేన్తో **‘‘ఇతిపి అరహం…పే.… ఇతిపి భగవాతి అనుస్సరతీ’’**తి ఆహ. ‘‘ఇతిపేతం భూతం ఇతిపేతం తచ్ఛ’’న్తిఆదీసు (దీ. ని. ౧.౬) వియ **ఇతి**-సద్దో ఆసన్నపచ్చక్ఖకరణత్థో,

పి-సద్దో సమ్పిణ్డనత్థో. తేన నేసం బహుభావో దీపితో, తాని చ గుణసల్లక్ఖణకారణాని భావేన్తేన చిత్తస్స సమ్ముఖీభూతాని కాతబ్బానీతి దస్సేన్తో ‘‘**ఇమినా చ ఇమినా చ కారణేనాతి వుత్తం హోతీ**’’తి ఆహ.

౧౨౫. దూరతా నామ ఆసన్నతా వియ ఉపాదాయుపాదాయ వుచ్చతీతి పరముక్కంసగతం దూరభావం దస్సేన్తో ‘‘**సువిదూరవిదూరే**’’తి ఆహ, సుట్ఠు విదూరభావేనేవ విదూరేతి అత్థో. సా పనస్స కిలేసతో దూరతా తేసం సబ్బసో పహీనత్తాతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**మగ్గేన కిలేసానం విద్ధంసితత్తా**’’తి. నను అఞ్ఞేసమ్పి ఖీణాసవానం తే పహీనా ఏవాతి అనుయోగం మనసి కత్వా వుత్తం ‘‘**సవాసనాన**’’న్తి. న హి భగవన్తం ఠపేత్వా అఞ్ఞే సహ వాసనాయ కిలేసే పహాతుం సక్కోన్తి , ఏతేన అఞ్ఞేహి అసాధారణం భగవతో అరహత్తన్తి దస్సితం హోతి. కా పనాయం వాసనా నామ? పహీనకిలేసస్సాపి అప్పహీనకిలేసస్స పయోగసదిసపయోగహేతుభూతో కిలేసనిహితో సామత్థియవిసేసో ఆయస్మతో **పిలిన్దవచ్ఛస్స** (పారా. ౬౨౧) వసలసముదాచారనిమిత్తం వియ. కథం పన “ఆరకా”తి వుత్తే “కిలేసేహీ”తి అయమత్థో లబ్భతీతి? సామఞ్ఞజోతనాయ విసేసే అవట్ఠానతో, విసేసత్థినా చ విసేసస్స అనుపయోజేతబ్బతో, “ఆరకాస్స హోన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మా”తిఆదీని (మ. ని. ౧.౪౩౪) సుత్తపదానేత్థ ఉదాహరితబ్బాని. **ఆరకాతి** చేత్థ ఆ-కారస్స రస్సత్తం, క-కారస్స చ హ-కారం, సానుసారం కత్వా నిరుత్తినయేన ‘‘**అరహ**’’న్తి పదసిద్ధి వేదితబ్బా. వుత్తమేవత్థం సుఖగ్గహణత్థం ‘‘**నో తతో ఆరకా నామా**’’తి గాథాబన్ధమాహ. తత్థ సమఙ్గిసీలో సమఙ్గీ, న సమఙ్గితా **అసమఙ్గితా** అసమన్నాగమో అసహవుత్తితా.

౧౨౬. అనత్థచరణేన కిలేసా ఏవ అరయోతి **కిలేసారయో**. “అరీనం హతత్తా అరిహా”తి వత్తబ్బే నిరుత్తినయేన ‘‘**అరహ**’’న్తి వుత్తం.

౧౨౭. యఞ్చేతం సంసారచక్కన్తి సమ్బన్ధో. రథచక్కస్స నాభి వియ మూలావయవభూతం అన్తో, బహి చ సమవట్టితం అవిజ్జాభవతణ్హామయం ద్వయన్తి వుత్తం ‘‘**అవిజ్జాభవతణ్హామయనాభీ**’’తి. నాభియా, నేమియా చ సమ్బన్ధా అరసదిసా పచ్చయఫలభూతేహి అవిజ్జాతణ్హాజరామరణేహి సమ్బన్ధా పుఞ్ఞాదిసఙ్ఖారాతి వుత్తం ‘‘**పుఞ్ఞాదిఅభిసఙ్ఖారారా**’’న్తి. తత్థ తత్థ భవే పరియన్తభావేన పాకటం జరామరణన్తి తం నేమిట్ఠానియం కత్వా ఆహ ‘‘**జరామరణనేమీ**’’తి. యథా చ రథచక్కపవత్తియా పధానకారణం అక్ఖో, ఏవం సంసారచక్కపవత్తియా ఆసవసముదయోతి ఆహ ‘‘**ఆసవసముదయమయేన అక్ఖేన విజ్ఝిత్వా**’’తి. ఆసవా ఏవ అవిజ్జాదీనం కారణత్తా ఆసవసముదయో. యథాహ “ఆసవసముదయా అవిజ్జాసముదయో”తి (మ. ని. ౧.౧౦౩). విపాకకటత్తారూపప్పభేదో కామభవాదికో తిభవో ఏవ రథో, తస్మిం **తిభవరథే**. అత్తనో పచ్చయేహి సమం, సబ్బసో వా ఆదితో పట్ఠాయ యోజితన్తి **సమాయోజితం**. ఆదిరహితం కాలం పవత్తతీతి కత్వా **అనాదికాలప్పవత్తం**.

> “ఖన్ధానఞ్చ పటిపాటి, ధాతుఆయతనాన చ;
>
> అబ్బోచ్ఛిన్నం వత్తమానా, ‘సంసారో’తి పవుచ్చతీ”తి. (దీ. ని. అట్ఠ. ౨.౯౫ అపసాదనావణ్ణనా; సం. ని. అట్ఠ. ౨.౨.౬౦; అ. ని. అట్ఠ. ౨.౪.౧౯౯) –

ఏవం వుత్తసంసారోవ **సంసారచక్కం. అనేనాతి** భగవతా. **బోధిమణ్డేతి** బోధిసఙ్ఖాతస్స ఞాణస్స మణ్డభావప్పత్తే ఠానే, కాలే వా. **వీరియపాదేహీతి** సంకిలేసవోదానపక్ఖియేసు సన్నిరుమ్భనసన్నిక్ఖిపనకిచ్చతాయ ద్విధా పవత్తేహి అత్తనో వీరియసఙ్ఖాతేహి పాదేహి. **సీలపథవియన్తి** పతిట్ఠట్ఠేన సీలమేవ పథవీ, తస్సం. **పతిట్ఠాయాతి** సమ్పాదనవసేన పతిట్ఠహిత్వా.

సద్ధాహత్థేనాతి అనవజ్జధమ్మాదానసాధనతో సద్ధావ హత్థో, తేన. **కమ్మక్ఖయకర**న్తి కాయకమ్మాదిభేదస్స సబ్బస్సపి కమ్మస్స ఖయకరణతో కమ్మక్ఖయకరం. **ఞాణఫరసు**న్తి సమాధిసిలాయం సునిసితమగ్గఞాణఫరసుం గహేత్వా.

౧౨౮. ఏవం "అరానం హతత్తా"తి ఏత్థ వుత్తఅరఘాతే సంసారం చక్కం వియ చక్కన్తి గహేత్వా అత్థయోజనం కత్వా ఇదాని పటిచ్చసముప్పాదదేసనాక్కమేనపి తం దస్సేతుం "**అథ వా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అనమతగ్గం సంసారవట్ట**న్తి అను అను అమతగ్గం అవిఞ్ఞాతకోటికం సంసారమణ్డలం. **సేసా దస ధమ్మా** సఙ్ఖారాదయో జాతిపరియోసానా **అరా**. కథం? నాభియా అవిజ్జాయ మూలతో, నేమియా జరామరణేన అన్తతో సమ్బన్ధత్తాతి దస్సేన్తో ఆహ "**అవిజ్జామూలకత్తా జరామరణపరియన్తత్తా చా**"తి. **దుక్ఖాదీసూ**తి దుక్ఖసముదయనిరోధమగ్గేసు. తత్థ దుక్ఖే **అఞ్ఞాణం** తదన్తోగధత్తా, తప్పటిచ్ఛాదనతో చ, సేసేసు పటిచ్ఛాదనతోవ. **దుక్ఖ**న్తి చేత్థ దుక్ఖం అరియసచ్చం అధిప్పేతన్తి తం కామభవాదివసేన తిధా భిన్దిత్వా తథా తప్పటిచ్ఛాదికం అవిజ్జం, అవిజ్జాదిపచ్చయే తీసు భవేసు సఙ్ఖారాదికే చ పటిపాటియా దస్సేన్తో "**కామభవే చ అవిజ్జా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **కామభవే అవిజ్జా**తి కామభవే ఆదీనవప్పటిచ్ఛాదికా అవిజ్జా. **రూపభవే అరూపభవే అవిజ్జా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **కామభవే సఙ్ఖారాన**న్తి కామభూమిపరియాపన్నానం సఙ్ఖారానం, కామభవే వా నిప్ఫాదేతబ్బా యే సఙ్ఖారా, తేసం కామభవూపపత్తినిబ్బత్తకసఙ్ఖారానన్తి అత్థో. **పచ్చయో హోతీ**తి పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారానం తావ ఆరమ్మణపచ్చయేన చేవ ఉపనిస్సయపచ్చయేన చాతి ద్విధా పచ్చయో హోతి. అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారేసు సహజాతస్స సహజాతాదివసేన , అసహజాతస్స అనన్తరసమనన్తరాదివసేన, నానన్తరస్స పన ఆరమ్మణవసేన చేవ ఉపనిస్సయవసేన చ పచ్చయో హోతి. **అరూపభవే సఙ్ఖారాన**న్తి ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారానం . **పచ్చయో హోతి** ఉపనిస్సయవసేనేవ. ఇమస్మిం పనత్థే ఏత్థ విత్థారియమానే అతిప్పపఞ్చో హోతి, సయమేవ చ పరతో ఆగమిస్సతీతి న నం విత్థారయామ.

తిణ్ణం ఆయతనానన్తి చక్ఖుసోతమనాయతనానం. **ఏకస్సాయతనస్సా**తి మనాయతనస్స. ఇమినా నయేన ఫస్సాదీనమ్పి విభాగో వేదితబ్బో. **తత్థ తత్థ సా సా తణ్హా**తి రూపతణ్హాదిభేదా తత్థ తత్థ కామభవాదీసు ఉప్పజ్జనకా తణ్హా.

తణ్హాదిమూలికా కథా అతిసంఖిత్తాతి తం, ఉపాదానభవే చ విభజిత్వా విత్థారేత్వా దస్సేతుం "**కథ**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ "**కామే పరిభుఞ్జిస్సామీ**"తి ఇమినా కామతణ్హాపవత్తిమాహ. తథా "**సగ్గసమ్పత్తిం అనుభవిస్సామీ**"తిఆదీహి. సా పన తణ్హా యస్మా భుసమాదానవసేన పవత్తమానా కాముపాదానం నామ హోతి, తస్మా వుత్తం "**కాముపాదానపచ్చయా**"తి. **తథేవా**తి కాముపాదానపచ్చయా ఏవ.

బ్రహ్మలోకసమ్పత్తిన్తి రూపీబ్రహ్మలోకే సమ్పత్తిం. "సబ్బేపి తేభూమకా ధమ్మా కామనీయట్ఠేన కామా"తి (మహాని. ౧; చూళని. అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౮ ఠీక విసదిసం) వచనతో భవరాగోపి కాముపాదానమేవాతి కత్వా "**కాముపాదానపచ్చయా ఏవ మేత్తం భావేతీ**"తిఆది వుత్తం. **సేసుపాదానమూలికాసుపీ**తి ఏత్థాయం యోజనా – ఇధేకచ్చో "నత్థి పరో లోకో"తి నత్థికదిట్ఠిం గణ్హాతి, సో దిట్ఠుపాదానపచ్చయా కాయేన దుచ్చరితం చరతీతిఆది వుత్తనయేన యోజేతబ్బం. అపరో "అసుకస్మిం సమ్పత్తిభవే అత్తా ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి ఉచ్ఛేదదిట్ఠిం గణ్హాతి, సో తత్రూపపత్తియా కాయేన సుచరితం చరతీతిఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. అపరో "రూపీ మనోమయో హుత్వా అత్తా ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి రూపూపపత్తియా మగ్గం భావేతి. **భావనాపారిపూరియా**తి సబ్బం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. అపరో "అరూపభవే ఉప్పజ్జిత్వా అత్తా ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి అరూపూపపత్తియా మగ్గం భావేతి. **భావనాపారిపూరియా**తి సబ్బం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఏతాహియేవ అత్తవాదుపాదానమూలికాపి యోజనా సంవణ్ణితాతి దట్ఠబ్బం. ఏవం దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదవసేనాపి యోజనా

వేదితబ్బా. అపరో "సీలేన సుద్ధీ"తి "అసుద్ధిమగ్గం సుద్ధిమగ్గో"తి పరామసన్తో సీలబ్బతుపాదానపచ్చయా కాయేన దుచ్చరితం చరతీతిఆదినా సబ్బం వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం.

ఇదాని య్వాయం సంసారచక్కం దస్సేన్తేన "కామభవే అవిజ్జా కామభవే సఙ్ఖారానం పచ్చయో హోతీ"తిఆదినా అవిజ్జాదీనం పచ్చయభావో, సఙ్ఖారాదీనం పచ్చయుప్పన్నభావో చ దస్సితో, తమేవ **పటిసమ్భిదామగ్గపాళిం** ఆనేత్వా నిగమనవసేన దస్సేన్తో **''ఏవం అయ''**న్తిఆదిమాహ. తత్థ యథా సఙ్ఖారా హేతునిబ్బత్తా, ఏవం అవిజ్జాపి కామాసవాదినా సహేతుకా ఏవాతి ఆహ **''ఉభోపేతే హేతుసముప్పన్నా''**తి. **పచ్చయపరిగ్గహేతి** నామరూపస్స పచ్చయానం అవిజ్జాదీనం పరిచ్ఛిజ్జ గహణే, నిప్ఫాదేతబ్బే ఞమ్మం. **పఞ్ఞాతి** కఙ్ఖావితరణవిసుద్ధిసఙ్ఖాతా పకారతో జాననా. **ధమ్మట్ఠితిఞాణన్తి** పటిచ్చసముప్పాదావబోధో. ఇదఞ్చ ధమ్మట్ఠితిఞాణం యస్మా అద్ధాత్తయే కఙ్ఖామలవితరణవసేన పవత్తతి, తస్మా **''అతీతమ్పి అద్ధాన''**న్తిఆది వుత్తం. **ఏతేనేవ నయేనాతి** ఏతేన "అవిజ్జా హేతూ"తిఆదినా అవిజ్జాయం వుత్తేన నయేన. "సఙ్ఖారా హేతు, విఞ్ఞాణం హేతుసముప్పన్న"న్తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౧.౪౬) **సబ్బపదాని విత్థారేతబ్బాని.**

సంఖిప్పన్తి ఏత్థ అవిజ్జాదయో, విఞ్ఞాణాదయో చాతి **సఙ్ఖేపో,** హేతు, విపాకో చ. హేతు విపాకోతి వా సంఖిప్పతీతి **సఙ్ఖేపో,** అవిజ్జాదయో విఞ్ఞాణాదయో చ. సఙ్ఖేపభావసామఞ్ఞేన పన ఏకవచనం కతన్తి దట్ఠబ్బం. తే పన సఙ్ఖేపా అతీతే హేతు, ఏతరహి విపాకో, ఏతరహి హేతు, ఆయతిం విపాకోతి ఏవం కాలవిభాగేన చత్తారో జాతా. తేనాహ **''పురిమసఙ్ఖేపో చేత్థ అతీతో అద్ధా''**తిఆది. సఙ్ఖేప-సద్దో వా భాగాధివచనన్తి అతీతో హేతుభాగో పఠమో సఙ్ఖేపో. ఏస నయో సేసేసుపి. **తణ్హుపాదానభవా గహితావ హోన్తి** కిలేసకమ్మభావసామఞ్ఞతో, తేహి వినా అవిజ్జాసఙ్ఖారానం సకిచ్చాకరణతో చ. కమ్మం తణ్హా చ తస్స సహకారీకారణం హుత్వా వట్టనట్ఠేన **కమ్మవట్టం.**

విఞ్ఞాణనామరూపసళాయతనఫస్సవేదనానం జాతిజరాభఙ్గావత్థా "జాతిజరామరణ"న్తి వుత్తాతి ఆహ **''జాతిజరామరణాపదేసేన విఞ్ఞాణాదీనం నిద్దిట్ఠత్తా''**తి. **ఇమేతి** విఞ్ఞాణాదయో. **ఆయతిం విపాకవట్టం** పచ్చుప్పన్నహేతుతో భావీనం అనాగతానం గహితత్తా. **తేతి** అవిజ్జాదయో. **ఆకారతోతి** సరూపతో అవుత్తాపి తస్మిం తస్మిం సఙ్గహే ఆకిరీయన్తి అవిజ్జాసఙ్ఖారాదిగ్గహణేహి పకాసీయన్తీతి ఆకారా, అతీతహేతుఆదీనం వా పకారా ఆకారా, తతో ఆకారతో. **వీసతివిధా హోన్తి** అతీతేహేతుపఞ్చకాదిభేదతో.

సఙ్ఖారవిఞ్ఞాణానం అన్తరా ఏకో సన్ధీతి హేతుతో ఫలస్స అవిచ్ఛేదప్పవత్తిభావతో హేతుఫలసమ్బన్ధభూతో ఏకో సన్ధి. తథా **భవజాతీనమన్తరా. వేదనాతణ్హానమన్తరా** పన ఫలతో హేతునో అవిచ్ఛేదప్పవత్తిభావతో ఫలహేతుసమ్బన్ధభూతో ఏకో సన్ధి. ఫలభూతోపి హి ధమ్మో అఞ్ఞస్స హేతుసభావస్స ధమ్మస్స పచ్చయో హోతీతి.

ఇతీతి వుత్తప్పకారపరామసనం. తేనాహ **''చతుసఙ్ఖేప''**న్తిఆది. **సబ్బాకారతోతి** ఇధ వుత్తేహి, అవుత్తేహి చ **పటిచ్చసముప్పాదవిభఙ్గే** (విభ॰ ౨౨౫ ఆదయో), అనన్తనయసమన్తపట్ఠానాదీసు చ ఆగతేహి సబ్బేహి ఆకారేహి. **జానాతీతి** అవబుజ్ఝతి. **పస్సతీతి** దస్సనభూతేన ఞాణచక్ఖునా పచ్చక్ఖతో పస్సతి. **అఞ్ఞాతి పటివిజ్ఝతీతి** తేసంయేవ వేవచనం. **తన్తి** తం జాననం. **ఞాతట్ఠేనాతి** యథాసభావతో జాననట్ఠేన. **పజాననట్ఠేనాతి** అనిచ్చాదీహి పకారేహి పటివిజ్ఝనట్ఠేన.

ఇదాని యదత్థమిదం భవచక్కం ఇధానీతం, తం దస్సేతుం ''**ఇమినా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **తే ధమ్మే**తి తే అవిజ్జాదికే ధమ్మే. **యథాభూతం ఞత్వా**తి మహావజిరఞాణేన యాథావతో జానిత్వా. **నిబ్బిన్దన్తో** బలవవిపస్సనాయ **విరజ్జన్తో విముచ్చన్తో** అరియమగ్గేహి **అరే హనీ**తి యోజనా. తత్థ యదా భగవా విరజ్జతి విముచ్చతి, తదా అరే హనతి నామ. తతో పరం పన అభిసమ్బుద్ధక్ఖణం గహేత్వా వుత్తం ''**హని విహని విద్ధంసేసీ**''తి.

౧౨౯. చక్కవత్తినో అచేతనే చక్కరతనే ఉప్పన్నే తత్థేవ లోకో పూజం కరోతి, అఞ్ఞత్థ పూజావిసేసా పచ్ఛిజ్జన్తి, కిమఙ్గం పన సమ్మాసమ్బుద్ధే ఉప్పన్నేతి దస్సేన్తో ''**ఉప్పన్నే తథాగతే**''తిఆదిమాహ. **కో పన వాదో అఞ్ఞేసం పూజావిసేసాన**న్తి యథావుత్తతో అఞ్ఞేసం అమహేసక్ఖేహి దేవమనుస్సేహి కరియమానానం నాతిఉళారానం పూజావిసేసానం అరహభావే కా నామ కథా. **అత్థానురూప**న్తి అరహత్తత్థస్స అనురూపం అన్వత్థం.

౧౩౦. అసిలోకభయేనాతి అకిత్తిభయేన. **రహో పాపం కరోన్తి** "మా నం కోచి జఞ్ఞా"తి **ఏస** భగవా **న కదాచి కరోతి** పాపహేతూనం బోధిమణ్డే ఏవ సుప్పహీనత్తా. అపరో నయో – ఆరకాతి **అరహం,** సువిదూరభావతోఇచ్చేవ అత్థో. కుతో పన సువిదూరభావతోతి? యే అభావితకాయా అభావితసీలా అభావితచిత్తా అభావితపఞ్ఞా, తతో ఏవ అప్పహీనరాగదోసమోహా అరియధమ్మస్స అకోవిదా అరియధమ్మే అవినీతా అరియధమ్మస్స అదస్సావినో అప్పటిపన్నా మిచ్ఛాపటిపన్నా చ, తతో సువిదూరభావతో. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "సఙ్ఘాటికణ్ణేచేపి మే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు గహేత్వా పిట్ఠితో పిట్ఠితో అనుబన్ధో అస్స పాదే పాదం నిక్ఖిపన్తో, సో చ హోతి అభిజ్ఝాలు కామేసు తిబ్బసారాగో బ్యాపన్నచిత్తో పదుట్ఠమనసఙ్కప్పో ముట్ఠస్సతి అసమ్పజానో అసమాహితో విబ్భన్తచిత్తో పాకతిన్ద్రియో. అథ ఖో సో ఆరకావ మయ్హం, అహఞ్చ తస్స. తం కిస్స హేతు? ధమ్మం హి సో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు న పస్సతి, ధమ్మం అపస్సన్తో మం న పస్సతీ"తి (ఇతివు. ౯౨).

యథావుత్తపుగ్గలా హి సచేపి సాయం పాతం సత్థు సన్తికావచరావ సియుం, న తే తావతా "సత్థు సన్తికా"తి వత్తబ్బా, తథా సత్థాపి నేసం. ఇతి అసప్పురిసానం ఆరకా దూరేతి **అరహం.**

> "సమ్మా న పటిపజ్జన్తి, యే నిహీనాసయా నరా;
> ఆరకా తేహి భగవా, దూరే తేనా**రహం** మతో"తి.

తథా ఆరకాతి **అరహం,** ఆసన్నభావతోతి అత్థో. కుతో పన ఆసన్నభావతోతి? యే భావితకాయా భావితసీలా భావితచిత్తా భావితపఞ్ఞా, తతో ఏవ పహీనరాగదోసమోహా అరియధమ్మస్స కోవిదా అరియధమ్మే సువినీతా అరియధమ్మస్స దస్సావినో సమ్మాపటిపన్నా, తతో ఆసన్నభావతో. వుత్తమ్పి చేతం భగవతా –

> "యోజనసతే చేపి మే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు విహరేయ్య, సో చ హోతి అనభిజ్ఝాలు కామేసు న తిబ్బసారాగో అబ్యాపన్నచిత్తో అప్పదుట్ఠమనసఙ్కప్పో ఉపట్ఠితస్సతి సమ్పజానో సమాహితో ఏకగ్గచిత్తో సంవుతిన్ద్రియో. అథ ఖో సో సన్తికేవ మయ్హం, అహఞ్చ తస్స. తం కిస్స హేతు? ధమ్మం హి సో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు పస్సతి, ధమ్మం పస్సన్తో మం పస్సతీ"తి (ఇతివు. ౯౨).

తథారూపా హి పుగ్గలా సత్థు యోజనసహస్సన్తరికాపి హోన్తి, న తావతా తే “సత్థు దూరచారినో”తి వత్తబ్బా, తథా సత్థాపి నేసం. ఇతి సప్పురిసానం ఆరకా ఆసన్నోతి **అరహం**.

యే సమ్మా పటిపజ్జన్తి, సుప్పణీతాధిముత్తికా;
ఆరకా తేహి ఆసన్నో, తేనాపి **అరహం** జినో.

యే ఇమే రాగాదయో పాపధమ్మా యస్మిం సన్తానే ఉప్పజ్జన్తి, తస్స దిట్ఠధమ్మికమ్పి సమ్పరాయికమ్పి అనత్థం ఆవహన్తి. నిబ్బానగామినియా పటిపదాయ ఏకంసేనేవ ఉజువిపచ్చనీకభూతా చ, తే అత్తహితం, పరహితఞ్చ పరిపూరేతుం సమ్మా పటిపజ్జన్తేహి సాధూహి దూరతో రహితబ్బా పరిచ్చజితబ్బా పహాతబ్బాతి **రహా** నామ, తే చ యస్మా భగవతో బోధిమూలేయేవ అరియమగ్గేన సబ్బసో పహీనా సముచ్ఛిన్నా. యథాహ –

“తథాగతస్స ఖో, బ్రాహ్మణ, రాగో పహీనో దోసో మోహో, సబ్బేపి పాపకా అకుసలా ధమ్మా పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మా”తి (పారా॰ ౯-౧౦ అత్థతో సమానం).

తస్మా సబ్బసో న సన్తి ఏతస్స రహాతి అరహోతి వత్తబ్బే ఓకారస్స సానుసారం అ-కారాదేసం కత్వా ‘‘**అరహ**’’న్తి వుత్తం.

పాపధమ్మా రహా నామ, సాధూహి రహితబ్బతో;
తేసం సుట్ఠు పహీనత్తా, భగవా **అరహం** మతో.

యే తే సబ్బసో పరిఞ్ఞాతక్ఖన్ధా పహీనకిలేసా భావితమగ్గా సచ్ఛికతనిరోధా అరహన్తో ఖీణాసవా, యే చ సేక్ఖా అప్పత్తమానసా అనుత్తరం యోగక్ఖేమం పత్థయమానా విహరన్తి, యే చ పరిసుద్ధపయోగా కల్యాణజ్ఝాసయా సద్ధాసీలసుతాదిగుణసమ్పన్నా పుగ్గలా, తేహి న రహితబ్బో న పరిచ్చజితబ్బో, తే చ భగవతాతి **అరహం**. తథా హి అరియపుగ్గలా సత్థారా దిట్ఠధమ్మస్స పచ్చక్ఖకరణతో సత్థు ధమ్మసరీరేన అవిరహితా ఏవ హోన్తి. యథాహ ఆయస్మా **పిఙ్గియో** –

“పస్సామి నం మనసా చక్ఖునావ,
రత్తిన్దివం బ్రాహ్మణ అప్పమత్తో;
నమస్సమానో వివసేమి రత్తిం,
తేనేవ మఞ్ఞామి అవిప్పవాసం.

“సద్ధా చ పీతి చ మనో సతి చ,
నాపేన్తిమే గోతమసాసనమ్హా;
యం యం దిసం వజతి భూరిపఞ్ఞో,
స తేన తేనేవ నతోహమస్మీ”తి. (సు॰ ని॰ ౧౧౪౮-౧౧౪౯);

తేనేవ చ తే అఞ్ఞం సత్థారం న ఉద్దిసన్తి. యథాహ –

“అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో అఞ్ఞం సత్థారం ఉద్దిసేయ్యాతి నేతం ఠానం విజ్జతీ”తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౨౮; అ॰ ని॰ ౧.౨౭౬).

కల్యాణపుథుజ్జనాపి యేభుయ్యేన సత్థరి నిచ్చలసద్ధా ఏవ హోన్తి. ఇతి సుప్పటిపన్నేహి పురిసవిసేసేహి అవిరహితబ్బతో, తేసఞ్చ అవిరహనతో న సన్తి ఏతస్స రహా పరిచ్చజనకా, నత్థి వా ఏతస్స రహో సాధూహి పరిచ్చజితబ్బతాతి **అరహం**.

“యే సచ్ఛికతసద్ధమ్మా, అరియా సుద్ధగోచరా;
న తేహి రహితో హోతి, నాథో తేనా**రహం** మతో”తి.

రహోతి చ గమనం వుచ్చతి, భగవతో చ నానాగతీసు పరిబ్భమనసఙ్ఖాతం సంసారే గమనం నత్థి కమ్మక్ఖయకరేన అరియమగ్గేన బోధిమూలేయేవ సబ్బసో ససమ్భారస్స కమ్మవట్టస్స విద్ధంసితత్తా. యథాహ –

“యేన దేవూపపత్యస్స, గన్ధబ్బో వా విహఙ్గమో;
యక్ఖత్తం యేన గచ్ఛేయ్యం, మనుస్సత్తఞ్చ అబ్బజే;
తే మయ్హం ఆసవా ఖీణా, విద్ధస్తా వినళీకతా”తి. (అ॰ ని॰ ౪.౩౬);

ఏవం నత్థి ఏతస్స రహోగమనం గతీసు పచ్చాజాతీతిపి **అరహం**.

రహో వా గమనం యస్స, సంసారే నత్థి సబ్బసో;
పహీనజాతిమరణో, **అరహం** సుగతో మతో.

పాసంసత్తా వా భగవా **అరహం**. అక్ఖరచిన్తకా హి పసంసాయం అరహ-సద్దం వణ్ణేన్తి. పాసంసభావో చ భగవతో అనఞ్ఞసాధారణో యథాభుచ్చగుణాధిగతో సదేవకే లోకే సుప్పతిట్ఠితో. తథా హేస అనుత్తరేన సీలేన అనుత్తరేన సమాధినా అనుత్తరాయ పఞ్ఞాయ అనుత్తరాయ విముత్తియా అసమో అసమసమో అప్పటిమో అప్పటిభాగో అప్పటిపుగ్గలోతి ఏవం తస్మిం తస్మిం గుణే విభజిత్వా వుచ్చమానే పణ్డితపురిసేహి దేవేహి బ్రహ్మేహి భగవతా వా పన పరియోసాపేతుం అసక్కుణేయ్యరూపో. ఇతి పాసంసత్తాపి భగవా **అరహం**.

గుణేహి సదిసో నత్థి, యస్మా లోకే సదేవకే;
తస్మా పాసంసియత్తాపి, **అరహం** ద్విపదుత్తమో.

ఏవం సబ్బథాపి –

“ఆరకా మన్దబుద్ధీనం, ఆరకా చ విజానతం;
రహానం సుప్పహీనత్తా, విదూనమరహేయ్యతో;
భవేసు చ రహాభావా, పాసంసా **అరహం** జినో”తి.

౧౩౧. **సమ్మా**తి అవిపరీతం. **సామన్తి** సయమేవ. **సమ్బుద్ధో**తి హి ఏత్థ **సం**-సద్దో "సయ"న్తి ఏతస్స అత్థస్స బోధకో దట్ఠబ్బో. **సబ్బధమ్మాన**న్తి అనవసేసానం ఞేయ్యధమ్మానం. కథం పనేత్థ సబ్బధమ్మావబోధో లబ్భతీతి? ఏకదేసస్స అగ్గహణతో. పదేసగ్గహణే హి అసతి గహేతబ్బస్స నిప్పదేసతావ విఞ్ఞాయతి యథా "దిక్ఖితో న దదాతీ"తి. ఏవఞ్చ కత్వా అత్థవిసేసానపేక్ఖా కత్తరి ఏవ బుద్ధసద్దసిద్ధి వేదితబ్బా కమ్మవచనిచ్ఛాయ అభావతో. "సమ్మా సామం బుద్ధత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి ఏత్తకమేవ హి ఇధ సద్దతో లబ్భతి, "సబ్బధమ్మాన"న్తి పన అత్థతో లబ్భమానం గహేత్వా వుత్తం. న హి బుజ్ఝనకిరియా అవిసయా యుజ్జతి.

ఇదాని తస్సా విసయం "సబ్బధమ్మే"తి సామఞ్ఞతో వుత్తం విభజిత్వా దస్సేతుం "**అభిఞ్ఞేయ్యే ధమ్మే**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అభిఞ్ఞేయ్యే**తి అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన జానితబ్బే. కే పన తేతి? చతుసచ్చధమ్మే. **అభిఞ్ఞేయ్యతో బుద్ధో**తి అభిఞ్ఞేయ్యభావతో బుజ్ఝి. పుబ్బభాగే విపస్సనాపఞ్ఞాయ, అధిగమక్ఖణే మగ్గపఞ్ఞాయ, అపరభాగే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదీహి అఞ్ఞాసీతి అత్థో. ఇతో పరేసుపి ఏసేవ నయో. **పరిఞ్ఞేయ్యే ధమ్మే**తి దుక్ఖం అరియసచ్చమాహ. **పహాతబ్బే**తి సముదయపక్ఖియే. **సచ్ఛికాతబ్బే**తి నిబ్బానం సన్ధాయాహ. బహువచననిద్దేసో పన సోపాదిసేసాదికం పరియాయసిద్ధం భేదం గహేత్వా కతో, ఉద్దేసో వా అయం చతుసచ్చధమ్మానన్తి. తథా హి వక్ఖతి "చక్ఖుం దుక్ఖసచ్చ"న్తిఆది. ఉద్దేసో చ అవినిచ్ఛితత్థపరిచ్ఛేదస్స ధమ్మస్స వసేన కరీయతి. ఉద్దేసేన హి ఉద్దిసియమానానం ధమ్మానం అత్థితామత్తం వుచ్చతి, న పరిచ్ఛేదోతి అపరిచ్ఛేదేన బహువచనేన వుత్తం యథా "అప్పచ్చయా ధమ్మా, అసఙ్ఖతా ధమ్మా"తి (ధ॰ స॰ దుకమాతికా ౭-౮). **సచ్ఛికాతబ్బే**తి వా ఫలవిముత్తీనమ్పి గహణం, న నిబ్బానస్సేవాతి బహువచననిద్దేసో కతో. ఏవఞ్చ **భావేతబ్బే**తి ఏత్థ ఝానానమ్పి గహణం దట్ఠబ్బం.

గాథాయం **భావేతబ్బఞ్చా**తి ఏత్థ **చ**-సద్దో అవుత్తసముచ్చయత్థో, తేన సచ్ఛికాతబ్బస్స గహణం వేదితబ్బం. **తస్మా బుద్ధోస్మీ**తి యస్మా చత్తారి సచ్చాని మయా బుద్ధాని, సచ్చవినిముత్తఞ్చ కిఞ్చి ఞేయ్యం నత్థి, తస్మా సబ్బమ్పి ఞేయ్యం బుద్ధోస్మి, అబ్భఞ్ఞాసిన్తి అత్థో.

౧౩౨. ఏవం సచ్చవసేన సామఞ్ఞతో వుత్తమత్థం ద్వారారమ్మణేహి సద్ధిం ద్వారప్పవత్తధమ్మేహి, ఖన్ధాదీహి చ సచ్చవసేనేవ విభజిత్వా దస్సేతుం "**అపి చా**"తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **మూలకారణభావేనా**తి సన్తేసుపి అవిజ్జాదీసు అఞ్ఞేసు కారణేసు తేసమ్పి మూలభూతకారణభావేన. తణ్హా హి కమ్మస్స విచిత్తభావహేతుతో, సహాయభావూపగమనతో చ దుక్ఖవిచిత్తతాయ పధానకారణం. **సముట్ఠాపికా**తి ఉప్పాదికా. **పురిమతణ్హా**తి పురిమభవసిద్ధా తణ్హా. **ఉభిన్న**న్తి చక్ఖుస్స , తంసముదయస్స చ. **అప్పవత్తీ**తి అప్పవత్తినిమిత్తం. **నిరోధపజాననా**తి సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన నిరోధస్స పటివిజ్ఝనా. **ఏకేకపదుద్ధారేనా**తి "చక్ఖుం చక్ఖుసముదయో"తిఆదినా ఏకేకకోట్ఠాసనిద్ధారణేన . తణ్హాయపి పరిఞ్ఞేయ్యభావసబ్భావతో, ఉపాదానక్ఖన్ధన్తోగధత్తా చ దుక్ఖసచ్చసఙ్గహం దస్సేతుం "**రూపతణ్హాదయో ఛ తణ్హాకాయా**"తి వుత్తం.

కసిణానీతి కసిణజ్ఝానాని. **ద్వత్తింసాకారా**తి ద్వత్తింస కోట్ఠాసా, తదారమ్మణజ్ఝానాని చ. **నవ భవా**తి కామభవాదయో తయో, సఞ్ఞీభవాదయో తయో, ఏకవోకారభవాదయో తయోతి నవ భవా. **చత్తారి ఝానానీ**తి అగ్గహితారమ్మణవిసేసాని చత్తారి రూపావచరజ్ఝానాని, విపాకజ్ఝానానం వా ఏతం గహణం. ఏత్థ చ కుసలధమ్మానం ఉపనిస్సయభూతా తణ్హా సముట్ఠాపికా పురిమతణ్హాతి వేదితబ్బా. కిరియధమ్మానం పన యత్థ తే తస్స అత్తభావస్స కారణభూతా.

అనుబుద్ధోతి బుజ్ఝితబ్బధమ్మస్స అనురూపతో బుద్ధో. **తేనాతి** తస్మా. యస్మా సామఞ్ఞతో, విసేసతో చ ఏకేకపదుద్ధారేన సబ్బధమ్మే బుద్ధో, తస్మా వుత్తం. కిన్తి ఆహ "**సమ్మా సామఞ్చ సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా**"తి, సబ్బస్సపి ఞేయ్యస్స సబ్బాకారతో అవిపరీతం సయమేవ అభిసమ్బుద్ధత్తాతి అత్థో. ఇమినాస్స పరోపదేసరహితస్స సబ్బాకారేన సబ్బధమ్మావబోధనసమత్థస్స ఆకఙ్ఖప్పటిబద్ధవుత్తినో అనావరణఞాణసఙ్ఖాతస్స సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స అధిగమో దస్సితో.

నను చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణతో అఞ్ఞం అనావరణఞాణం, అఞ్ఞథా "ఛ అసాధారణఞాణాని బుద్ధఞాణానీ"తి (పటి. మ. మాతికా ౧.౭౩) వచనం విరుజ్ఝేయ్యాతి? న విరుజ్ఝతి, విసయపవత్తిభేదవసేన అఞ్ఞేహి అసాధారణభావదస్సనత్థం ఏకస్సేవ ఞాణస్స ద్విధా వుత్తత్తా. ఏకమేవ హి తం ఞాణం అనవసేససఙ్ఖతాసఙ్ఖతసమ్ముతిధమ్మవిసయతాయ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, తత్థ చ ఆవరణాభావతో నిస్సఙ్గచారముపాదాయ "అనావరణఞాణ"న్తి వుత్తం. యథాహ పటిసమ్భిదాయం "సబ్బం సఙ్ఖతమసఙ్ఖతం అనవసేసం జానాతీతి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, తత్థ ఆవరణం నత్థీతి అనావరణఞాణ"న్తిఆది (పటి. మ. ౧.౧౧౯). తస్మా నత్థి నేసం అత్థతో భేదో, ఏకన్తేన చేతం ఏవమిచ్ఛితబ్బం. అఞ్ఞథా సబ్బఞ్ఞుతానావరణఞాణానం సాధారణతా, అసబ్బధమ్మారమ్మణతా చ ఆపజ్జేయ్య. న హి భగవతో ఞాణస్స అణుమత్తమ్పి ఆవరణం అత్థి, అనావరణఞాణస్స చ అసబ్బధమ్మారమ్మణభావే యత్థ తం న పవత్తతి, తత్థావరణసబ్భావతో అనావరణభావోయేవ న సియా. అథ వా పన హోతు అఞ్ఞమేవ అనావరణఞాణం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణతో, ఇధ పన సబ్బత్థ అప్పటిహతవుత్తితాయ అనావరణఞాణన్తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమేవ అధిప్పేతం. తస్స చాధిగమేన భగవా "సబ్బఞ్ఞూ, సబ్బవిదూ, సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి చ వుచ్చతి న సకింయేవ సబ్బధమ్మావబోధతో. తథా చ వుత్తం **పటిసమ్భిదాయం** (పటి. మ. ౧.౧౬౨) "విమోక్ఖన్తికమేతం బుద్ధానం భగవన్తానం బోధియా మూలే సహ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పటిలాభా సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి యదిదం "బుద్ధో"తి. సబ్బధమ్మావబోధనసమత్థఞాణసమధిగమేన హి భగవతో సన్తానే అనవసేసధమ్మే పటివిజ్ఝితుం సమత్థతా అహోసీతి.

ఏత్థాహ – కిం పనిదం ఞాణం పవత్తమానం సకింయేవ సబ్బస్మిం విసయే పవత్తతి, ఉదాహు కమేనాతి? కిఞ్చేత్థ – యది తావ సకింయేవ సబ్బస్మిం విసయే పవత్తతి, అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నఅజ్ఝత్తబహిద్ధాదిభేదభిన్నానం సఙ్ఖతధమ్మానం, అసఙ్ఖతసమ్ముతిధమ్మానఞ్చ ఏకజ్ఝం ఉపట్ఠానే దూరతో చిత్తపటం పేక్ఖన్తస్స వియ పటివిభాగేనావబోధో న సియా, తథా చ సతి "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి విపస్సన్తానం అనత్తాకారేన వియ సబ్బధమ్మా అనిరూపితరూపేన భగవతో ఞాణస్స విసయా హోన్తీతి ఆపజ్జతి. యేపి "సబ్బఞేయ్యధమ్మానం ఠితలక్ఖణవిసయం వికప్పరహితం సబ్బకాలం బుద్ధానం ఞాణం పవత్తతి, తేన తే 'సబ్బవిదూ'తి వుచ్చన్తి, ఏవఞ్చ కత్వా 'చరం సమాహితో నాగో, తిట్ఠన్తోపి సమాహితో'తి ఇదమ్పి వచనం సువుత్తం హోతీ"తి వదన్తి, తేసమ్పి వుత్తదోసానాతివత్తి, ఠితలక్ఖణారమ్మణతాయ చ అతీతానాగతసమ్ముతిధమ్మానం తదభావతో ఏకదేసవిసయమేవ భగవతో ఞాణం సియా. తస్మా సకింయేవ ఞాణం పవత్తతీతి న యుజ్జతి.

అథ కమేన సబ్బస్మిం విసయే ఞాణం పవత్తతి? ఏవమ్పి న యుజ్జతి. న హి జాతిభూమిసభావాదివసేన, దిసాదేసకాలాదివసేన చ అనేకభేదభిన్నే ఞేయ్యే కమేన గయ్హమానే తస్స అనవసేసపటివేధో సమ్భవతి, అపరియన్తభావతో ఞేయ్యస్స. యే పన "అత్థస్స అవిసంవాదనతో ఞేయ్యస్స ఏకదేసం పచ్చక్ఖం కత్వా 'సేసేపి ఏవ'న్తి అధిముచ్చిత్వా వవత్థాపనేన సబ్బఞ్ఞూ భగవా, తఞ్చ ఞాణం న అనుమానికం సంసయాభావతో. సంసయానుబద్ధం హి లోకే అనుమానఞాణ"న్తి వదన్తి, తేసమ్పి తం న యుత్తం. సబ్బస్స హి అప్పచ్చక్ఖభావే అత్థావిసంవాదనేన ఞేయ్యస్స ఏకదేసం పచ్చక్ఖం కత్వా "సేసేపి ఏవ"న్తి అధిముచ్చిత్వా వవత్థాపనస్స అసమ్భవతో. యఞ్హి తం సేసం, తం అప్పచ్చక్ఖన్తి.

అథ తమ్హి పచ్చక్ఖం, తస్స సేసభావో ఏవ న సియాతి? సబ్బమేతం అకారణం. కస్మా ? అవిసయవిచారణభావతో. వుత్తం హేతం భగవతా "బుద్ధవిసయో, భిక్ఖవే, అచిన్తేయ్యో న చిన్తేతబ్బో. యో చిన్తేయ్య, ఉమ్మాదస్స విఘాతస్స భాగీ అస్సా"తి (అ. ని. ౪.౭౭). ఇదం పనేత్థ సన్నిట్ఠానం – యంకిఞ్చి భగవతా ఞాతుం ఇచ్ఛితం సకలం, ఏకదేసో వా, తత్థ అప్పటిహతవుత్తితాయ పచ్చక్ఖతో ఞాణం పవత్తతి, నిచ్చసమాధానఞ్చ విక్ఖేపాభావతో. ఞాతుం ఇచ్ఛితస్స చ సకలస్స అవిసయభావే తస్స ఆకఙ్ఖప్పటిబద్ధవుత్తితా న సియా, ఏకన్తేనేవ సా ఇచ్ఛితబ్బా "సబ్బే ధమ్మా బుద్ధస్స భగవతో ఆవజ్జనప్పటిబద్ధా ఆకఙ్ఖప్పటిబద్ధా మనసికారప్పటిబద్ధా చిత్తుప్పాదప్పటిబద్ధా"తి వచనతో. అతీతానాగతవిసయమ్పి భగవతో ఞాణం అనుమానాగమతక్కగ్గహణవిరహితత్తా పచ్చక్ఖమేవ.

నను చ ఏతస్మిం పక్ఖే యదా సకలం ఞాతుం ఇచ్ఛితం, తదా సకింయేవ సకలవిసయతాయ అనిరూపితరూపేన భగవతో ఞాణం పవత్తేయ్యాతి వుత్తదోసానాతివత్తియేవాతి? న, తస్స విసోధితత్తా. విసోధితో హి సో బుద్ధవిసయో అచిన్తేయ్యోతి. అఞ్ఞథా పచురజనఞాణసమానవుత్తితాయ బుద్ధానం భగవన్తానం ఞాణస్స అచిన్తేయ్యతా న సియా. తస్మా సకలధమ్మారమ్మణమ్పి తం ఏకధమ్మారమ్మణం వియ సువవత్థాపితేయేవ తే ధమ్మే కత్వా పవత్తతీతి ఇదమేత్థ అచిన్తేయ్యం. వుత్తఞ్హేతం "యావతకం ఞేయ్యం, తావతకం ఞాణం. యావతకం ఞాణం, తావతకం ఞేయ్యం. ఞేయ్యపరియన్తికం ఞాణం, ఞాణపరియన్తికం ఞేయ్య"న్తి (మహాని. ౬౯; చూళని. మోఘరాజమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౮౫; పటి. మ. ౩.౫). ఏవమేకజ్ఝం, విసుం, సకిం, కమేన వా ఇచ్ఛానురూపం సమ్మా సామఞ్చ సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధో.

౧౩౩. **విజ్జాహీ**తి ఏత్థ విన్దియం విన్దతీతి విజ్జా, యాథావతో ఉపలబ్భతీతి అత్థో. అత్తనో వా పటిపక్ఖస్స విజ్ఝనట్ఠేన విజ్జా, తమోక్ఖన్ధాదికస్స పదాలనట్ఠేనాతి అత్థో. తతో ఏవ అత్తనో విసయస్స విదితకరణట్ఠేనపి విజ్జా. **సమ్పన్నత్తా**తి సమన్నాగతత్తా, పరిపుణ్ణత్తా వా, అవికలత్తాతి అత్థో. తిస్సన్నం, అట్ఠన్నం చ విజ్జానం తత్థ తత్థ సుత్తే గహణం వినేయ్యజ్ఝాసయవసేనాతి దట్ఠబ్బం. **సత్త సద్ధమ్మా** నామ సద్ధా హిరీ ఓత్తప్పం బాహుసచ్చం వీరియం సతి పఞ్ఞా చ. యే సన్ధాయ వుత్తం "ఇధ భిక్ఖు సద్ధో హోతీ"తిఆది (అ. ని. ౧౦.౧౧). **చత్తారి ఝానానీ**తి యాని కానిచి చత్తారి రూపావచరజ్ఝానాని.

కస్మా పనేత్థ సీలాదయో పన్నరసేవ "చరణ"న్తి వుత్తాతి చోదనం సన్ధాయాహ "**ఇమేయేవ హీ**"తిఆది . తేన తేసం సిక్ఖత్తయసఙ్గహతో నిబ్బానుపగమనే ఏకంసతో సాధనభావమాహ. ఇదాని తదత్థసాధనాయ ఆగమం దస్సేన్తో "**యథాహా**"తిఆదిమాహ. **భగవా**తిఆది వుత్తస్సేవత్థస్స నిగమనవసేన వుత్తం.

నను చాయం విజ్జాచరణసమ్పదా సావకేసుపి లబ్భతీతి? కిఞ్చాపి లబ్భతి, న పన తథా, యథా భగవతోతి దస్సేతుం "**తత్థ విజ్జాసమ్పదా**"తిఆది వుత్తం. చరణధమ్మపరియాపన్నత్తా కరుణాబ్రహ్మవిహారస్స, సో చేత్థ మహగ్గతభావప్పత్తా సాధారణభావోతి ఆహ "**చరణసమ్పదా మహాకారుణికతం పూరేత్వా ఠితా**"తి. యథా సత్తానం అనత్థం పరివజ్జేత్వా అత్థే నియోజనం పఞ్ఞాయ వినా న హోతి, ఏవం నేసం అత్థానత్థజాననం సత్థు కరుణాయ వినా న హోతీతి ఉభయమ్పి ఉభయత్థ సకిచ్చకమేవ సియా. యత్థ పన యస్సా పధానభావో, తం దస్సేతుం "**సో సబ్బఞ్ఞుతాయా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **యథా తం విజ్జాచరణసమ్పన్నో**తి యథా అఞ్ఞోపి విజ్జాచరణసమ్పన్నో, తేన విజ్జాచరణసమ్పన్నస్సేవాయం ఆవేణికా పటిపత్తీతి దస్సేతి.

సా పనాయం సత్థు విజ్జాచరణసమ్పదా సాసనస్స నియ్యానికతాయ సావకానం సమ్మాపటిపత్తియా ఏకన్తకారణన్తి దస్సేతుం ‘‘**తేనస్సా**’’తిఆది వుత్తం. తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

ఏత్థ చ విజ్జాసమ్పదాయ సత్థు పఞ్ఞామహత్తం పకాసితం హోతి, చరణసమ్పదాయ కరుణామహత్తం. తేసు పఞ్ఞాయ భగవతో ధమ్మరజ్జప్పత్తి, కరుణాయ ధమ్మసంవిభాగో. పఞ్ఞాయ సంసారదుక్ఖనిబ్బిదా, కరుణాయ సంసారదుక్ఖసహనం. పఞ్ఞాయ పరదుక్ఖపరిజాననం, కరుణాయ పరదుక్ఖపతికారారమ్భో. పఞ్ఞాయ పరినిబ్బానాభిముఖభావో, కరుణాయ తదధిగమో. పఞ్ఞాయ సయం తరణం, కరుణాయ పరేసం తారణం. పఞ్ఞాయ బుద్ధభావసిద్ధి, కరుణాయ బుద్ధకిచ్చసిద్ధి. కరుణాయ వా బోధిసత్తభూమియం సంసారాభిముఖభావో, పఞ్ఞాయ తత్థ అనభిరతి. తథా కరుణాయ పరేసం అభింసాపనం , పఞ్ఞాయ సయం పరేహి అభాయనం. కరుణాయ పరం రక్ఖన్తో అత్తానం రక్ఖతి, పఞ్ఞాయ అత్తానం రక్ఖన్తో పరం రక్ఖతి. తథా కరుణాయ అపరన్తపో, పఞ్ఞాయ అనత్తన్తపో. తేన అత్తహితాయ పటిపన్నాదీసు చతూసు పుగ్గలేసు చతుత్థపుగ్గలభావో సిద్ధో హోతి. తథా కరుణాయ లోకనాథతా, పఞ్ఞాయ అత్తనాథతా. కరుణాయ చస్స నిన్నతాభావో, పఞ్ఞాయ ఉన్నమాభావో. తథా కరుణాయ సబ్బసత్తేసు జనితానుగ్గహో పఞ్ఞానుగతత్తా న చ న సబ్బత్థ విరత్తచిత్తో, పఞ్ఞాయ సబ్బధమ్మేసు విరత్తచిత్తో కరుణానుగతత్తా న చ న సబ్బసత్తానుగ్గహాయ పవత్తో. యథా హి కరుణా భగవతో సినేహసోకవిరహితా, ఏవం పఞ్ఞా అహంకారమమంకారవినిముత్తాతి అఞ్ఞమఞ్ఞవిసోధితా పరమవిసుద్ధా గుణవిసేసా విజ్జాచరణసమ్పదాహి పకాసితాతి దట్ఠబ్బం.

౧౩౪. **గమనమ్పి హి గతన్తి వుచ్చతి** ‘‘గతే ఠితే’’తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౨౧౪; ౨.౩౭౬). **సోభనన్తి** సుభం. సుభభావో విసుద్ధతాయ, విసుద్ధతా దోసవిగమేనాతి ఆహ ‘‘**పరిసుద్ధమనవజ్జ**’’న్తి. గమనఞ్చ నామ బహువిధన్తి ఇధాధిప్పేతం గమనం దస్సేన్తో ‘‘**అరియమగ్గో**’’తి ఆహ. సో హి నిబ్బానస్స గతి అధిగమోతి కత్వా ‘‘గతం, గమన’’న్తి చ వుచ్చతి. ఇదాని తస్సేవ గహణే కారణం దస్సేతుం ‘‘**తేన హేస**’’తిఆది వుత్తం. **ఖేమం దిసన్తి** నిబ్బానం. **అసజ్జమానో**తి పరిపన్థాభావేన సుగతిగమనేపి అసజ్జన్తో సఙ్గం అకరోన్తో, పగేవ ఇతరత్థ. అథ వా ఏకాసనే నిసీదిత్వా ఖిప్పభిఞ్ఞావసేనేవ చతున్నమ్పి మగ్గానం పటిలద్ధభావతో అసజ్జమానో అసజ్జన్తో గతో. యం గమనం గచ్ఛన్తో సబ్బమనత్థం అపహరతి, సబ్బఞ్చ అనుత్తరం సమ్పత్తిం ఆవహతి, తదేవ సోభనం నామ. తేన చ భగవా గతోతి ఆహ ‘‘**ఇతి సోభనగమనత్తా సుగతో**’’తి సోభనత్థో **సు**-సద్దోతి కత్వా.

అసున్దరానం దుక్ఖానం సఙ్ఖారప్పవత్తీనం అభావతో అచ్చన్తసుఖత్తా ఏకన్తతో సున్దరం నామ అసఙ్ఖతా ధాతూతి ఆహ ‘‘**సున్దరఞ్చేస ఠానం గతో అమతం నిబ్బాన**’’న్తి. తేనాహ భగవా ‘‘నిబ్బానం పరమం సుఖ’’న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౨౧౫; ధ॰ ప॰ ౨౦౩-౨౦౪). **సమ్మా**తి సుట్ఠు. సుట్ఠు గమనఞ్చ నామ పటిపక్ఖేన అనభిభూతస్స గమనన్తి ఆహ ‘‘**పహీనే కిలేసే పున అపచ్చాగచ్ఛన్తో**’’తి. ఇదఞ్చ సిఖాప్పత్తం సమ్మాగమనం, యాయ ఆగమనీయపటిపదాయ సిద్ధం, సాపి సమ్మాగమనమేవాతి ఏవమ్పి భగవా సుగతోతి దస్సేతుం ‘‘**సమ్మా వా గతో**’’తిఆది వుత్తం. **సమ్మాపటిపత్తియా**తి సమ్మాసమ్బోధియా సమ్పాపనే అవిపరీతపటిపత్తియా. ‘‘**సబ్బలోకస్స హితసుఖమేవ కరోన్తో**’’తి ఏతేన మహాబోధియా పటిపదా అవిభాగేన సబ్బసత్తానం సబ్బదా హితసుఖావహభావేనేవ పవత్తతీతి దస్సేతి. ‘‘**సస్సతం ఉచ్ఛేదన్తి ఇమే అన్తే అనుపగచ్ఛన్తో గతో**’’తి ఏతేన పటిచ్చసముప్పాదగతిం దస్సేతి. ‘‘**కామసుఖం అత్తకిలమథన్తి ఇమే అనుపగచ్ఛన్తో గతో**’’తి ఏతేన అరియమగ్గగతిం దస్సేతి.

తత్రాతి యుత్తట్ఠానే యుత్తస్సేవ భాసనే నిప్ఫాదేతబ్బే, సాధేతబ్బే చేతం భుమ్మం. **అభూతన్తి** అభూతత్థం. అత్థముఖేన హి వాచాయ అభూతతా, భూతతా వా. **అతచ్ఛన్తి** తస్సేవ వేవచనం. **అభూతన్తి** వా అసన్తం అవిజ్జమానం. **అతచ్ఛన్తి** అతథాకారం అఞ్ఞథాసన్తం. **అనత్థసఞ్హితన్తి** దిట్ఠధమ్మికేన, సమ్పరాయికేన వా అనత్థేన సఞ్హితం, అనత్థావహం. న అత్థోతి అనత్థో, అత్థస్స పటిపక్ఖో, అభావో చ, తేన సఞ్హితం, పిసుణవాచం, సమ్ఫప్పలాపఞ్చాతి అత్థో. ఏవమేత్థ చతుబ్బిధస్సాపి వచీదుచ్చరితస్స సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. ఏత్థ చ పఠమా వాచా సీలవన్తం "దుస్సీలో"తి, అచణ్డాలాదిమేవ "చణ్డాలో"తిఆదినా భాసమానస్స దట్ఠబ్బా. దుతియా దుస్సీలం "దుస్సీలో"తి, చణ్డాలాదిమేవ "చణ్డాలో"తిఆదినా అవినయేన భాసమానస్స. తతియా నేరయికాదికస్స నేరయికాదిభావవిభావనీకథా యథా "ఆపాయికో దేవదత్తో నేరయికో"తిఆదికా (చూళవ. ౩౪౮). చతుత్థీ "వేదవిహితేన యఞ్ఞవిధినా పాణాతిపాతాదికతం సుగతిం ఆవహతీ"తి లోకస్స బ్యామోహనకథా. పఞ్చమీ భూతేన పేసుఞ్ఞూపసంహారాదికథా. ఛట్ఠా యుత్తప్పత్తట్ఠానే పవత్తితా దానసీలాదికథా వేదితబ్బా. **ఏవం సమ్మా గదత్తాతి** యథావుత్తం అభూతాదిం వజ్జేత్వా భూతం తచ్ఛం అత్థసఞ్హితం పియం మనాపం తతో ఏవ సమ్మా సుట్ఠు గదనతో **సుగతో** ద-కారస్స త-కారం కత్వా. ఆపాథగమనమత్తేన కస్సచి అప్పియమ్పి హి భగవతో వచనం పియం మనాపమేవ అత్థసిద్ధియా లోకస్స హితసుఖావహత్తా.

అపిచ సోభనం గతం గమనం ఏతస్సాతి **సుగతో**. భగవతో హి వేనేయ్యజనుపసఙ్కమనం ఏకన్తేన తేసం హితసుఖనిప్ఫాదనతో సోభనం భద్దకం . తథా లక్ఖణానుబ్యఞ్జనపటిమణ్డితరూపకాయతాయ దుతవిలమ్బితఖలితానుకడ్ఢననిప్పీళనుక్కుటికకుటిలాకులతాదిదోసరహితవిలాసితరాజహంసవసభవారణమిగరాజగమనం కాయగమనం, ఞాణగమనఞ్చ విపులనిమ్మలకరుణాసతివీరియాదిగుణవిసేససహితం అభినీహారతో యావ మహాబోధి అనవజ్జతాయ, సత్తానం హితసుఖావహతాయ చ సోభనమేవ. అథ వా సయమ్భూఞాణేన సకలమ్పి లోకం పరిఞ్ఞాభిసమయవసేన పరిజానన్తో సమ్మా గతో అవగతోతి **సుగతో**. తథా లోకసముదయం పహానాభిసమయవసేన పజహన్తో అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపాదేన్తో సమ్మా గతో అతీతోతి **సుగతో**. లోకనిరోధం నిబ్బానం సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన సమ్మా గతో అధిగతోతి **సుగతో**. లోకనిరోధగామినిం పటిపదం భావనాభిసమయవసేన సమ్మా గతో పటిపన్నోతి **సుగతో**. తథా యం ఇమస్స సదేవకస్స లోకస్స దిట్ఠం సుతం ముతం విఞ్ఞాతం పత్తం పరియేసితం అనువిచరితం మనసా, సబ్బం తం హత్థతలే ఆమలకం వియ సమ్మా పచ్చక్ఖతో గతో అబ్భఞ్ఞాసీతి **సుగతో**.

౧౩౫. సబ్బథాతి సబ్బప్పకారేన. యో యో లోకో యథా యథా వేదితబ్బో, తథా తథా. తే పన పకారే దస్సేతుం **''సభావతో''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సభావతోతి** దుక్ఖసభావతో. సబ్బో హి లోకో దుక్ఖసభావో. యథాహ "సంఖిత్తేన పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా దుక్ఖా"తి (మహావ. ౧౪; దీ. ని. ౨.౩౮౭). **సముదయతోతి** యతో సో సముదేతి, తతో తణ్హాదితో. **నిరోధతోతి** యత్థ సో నిరుజ్ఝతి, తతో విసఙ్ఖారతో. **నిరోధూపాయతోతి** యేన విధినా సో నిరోధో పత్తబ్బో, తతో అరియమగ్గతో, ఇతో అఞ్ఞస్స పకారస్స అభావా.

ఇతి "సబ్బథా లోకం అవేదీ"తి వత్వా తదత్థసాధకం సుత్తం దస్సేన్తో **''యత్థ ఖో ఆవుసో''**తిఆదిమాహ. తత్థ **''న జాయతీ''**తిఆదినా ఉజుకం జాతిఆదీని పటిక్ఖిపిత్వా **''న చవతి న ఉపపజ్జతీ''**తి పదద్వయేన అపరాపరం చవనుపపజ్జనాని పటిక్ఖిపతి. కేచి పన "న జాయతీతిఆది గబ్భసేయ్యకవసేన వుత్తం, ఇతరం ఓపపాతికవసేనా"తి వదన్తి. **తన్తి**

జాతిఆదిరహితం. **గమనేనాతి** పదసా గమనేన. **ఞాతేయ్యన్తి** జానితబ్బం. “ఞాతాయ”న్తి వా పాఠో, ఞాతా అయం నిబ్బానత్థికోతి అధిప్పాయో.

కామం పాదగమనేన గన్త్వా లోకస్సన్తం ఞాతుం, దట్ఠుం, పత్తుం వా న సక్కా, అపిచ పరిమితపరిచ్ఛిన్నట్ఠానే తం పఞ్ఞాపేత్వా దస్సేమీతి దస్సేన్తో **“అపిచా”**తిఆదిమాహ. తత్థ **ససఞ్ఞిమ్హీ**తి సఞ్ఞాసహితే. తతో ఏవ **సమనకే** సవిఞ్ఞాణకే. అవిఞ్ఞాణకే పన ఉతుసముట్ఠానరూపసముదాయమత్తే పఞ్ఞాపేతుం న సక్కాతి అధిప్పాయో. **లోకన్తి** ఖన్ధాదిలోకం. **లోకనిరోధన్తి** తస్స లోకస్స నిరుజ్ఝనం, నిబ్బానమేవ వా. అదేసమ్పి హి తం యేసం నిరోధో, తేసం వసేన ఉపచారతో, దేసతోపి నిద్దిసీయతి యథా “చక్ఖుం లోకే పియరూపం సాతరూపం, ఏత్థేసా తణ్హా పహీయమానా పహీయతి, ఏత్థ నిరుజ్ఝమానా నిరుజ్ఝతీ”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౪౦౧; మ॰ ని॰ ౧.౧౩౪; విభ॰ ౨౦౪).

గమనేనాతి పాకతికగమనేన. **లోకస్సన్తోతి** సఙ్ఖారలోకస్స అన్తో అన్తకిరియాహేతుభూతం నిబ్బానం. **కుదాచనన్తి** కదాచిపి. **అపత్వాతి** అగ్గమగ్గేన అనధిగన్త్వా. **పమోచనన్తి** పముత్తి నిస్సరణం. **తస్మాతి** యస్మా లోకస్సన్తం అపత్వా వట్టదుక్ఖతో ముత్తి నత్థి, తస్మా. **హవేతి** నిపాతమత్తం. **లోకవిదూతి** సభావాదితో సబ్బం లోకం జానన్తో. **సుమేధోతి** సున్దరపఞ్ఞో. **లోకన్తగూతి** పరిఞ్ఞాభిసమయేన లోకం విదిత్వా పహానాభిసమయేన లోకన్తగూ. మగ్గబ్రహ్మచరియవాసస్స పరినిట్ఠితత్తా **వుసితబ్రహ్మచరియో**. సబ్బేసం కిలేసానం సమితత్తా, చతుసచ్చధమ్మానం వా అభిసమితత్తా **సమితావీ. నాసీసతి** న పత్థేతి. యథా ఇమం లోకం, ఏవం పరఞ్చ లోకం అప్పటిసన్ధికత్తా.

౧౩౬. ఏవం యదిపి లోకవిదుతా అనవసేసతో దస్సితా సభావతో దస్సితత్తా, లోకో పన ఏకదేసేనేవ వుత్తోతి తం అనవసేసతో దస్సేతుం **“అపిచ తయో లోకా”**తిఆది వుత్తం. తత్థ ఇన్ద్రియబద్ధానం ఖన్ధానం సమూహో, సన్తానో చ **సత్తలోకో**. రూపాదీసు సత్తవిసత్తతాయ సత్తో, లోకీయన్తి ఏత్థ కుసలాకుసలం, తబ్బిపాకో చాతి లోకోతి. అనిన్ద్రియబద్ధానం రూపాదీనం సమూహో, సన్తానో చ **ఓకాసలోకో** లోకియన్తి ఏత్థ తసా, థావరా చ, తేసఞ్చ ఓకాసభూతోతి. తదాధారతాయ హేస “భాజనలోకో”తిపి వుచ్చతి. ఉభయేపి ఖన్ధా **సఙ్ఖారలోకో** పచ్చయేహి సఙ్ఖరీయన్తి, లుజ్జన్తి పలుజ్జన్తి చాతి. **ఆహారట్ఠితికాతి** పచ్చయట్ఠితికా, పచ్చయాయత్తవుత్తికాతి అత్థో. పచ్చయత్థో హేత్థ **ఆహార**-సద్దో “అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా కామచ్ఛన్దస్స ఉప్పాదాయా”తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౨) వియ. ఏవం హి “సబ్బే సత్తా”తి ఇమినా అసఞ్ఞసత్తాపి పరిగ్గహితా హోన్తి. సా పనాయం ఆహారట్ఠితికతా నిప్పరియాయతో సఙ్ఖారధమ్మో, న సత్తధమ్మోతి ఆహ **“ఆహారట్ఠితికాతి ఆగతట్ఠానే సఙ్ఖారలోకో వేదితబ్బో”**తి.

యది ఏవం “సబ్బే సత్తా”తి ఇదం కథన్తి? పుగ్గలాధిట్ఠానా దేసనాతి నాయం దోసో. యథా అఞ్ఞత్థాపి “ఏకధమ్మే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో సమ్మా విరజ్జమానో సమ్మా విముచ్చమానో సమ్మా పరియన్తదస్సావీ సమ్మదత్థం అభిసమేచ్చ దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమస్మిం ఏకధమ్మే? సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా”తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౭). దిట్ఠిగతికానం సస్సతాదివసేన “అత్తా, లోకో”తి చ పరికప్పనా యేభుయ్యేన సత్తవిసయా, న సఙ్ఖారవిసయాతి ఆహ **“సస్సతో లోకోతి వా అసస్సతో లోకోతి వా ఆగతట్ఠానే సత్తలోకో వేదితబ్బో”**తి.

యావతా చన్దిమసూరియా పరిహరన్తీతి యత్తకే ఠానే చన్దిమసూరియా పరివత్తన్తి పరిబ్భమన్తి. **దిసా భన్తి విరోచమానాతి** తేసం పరిబ్భమనేనేవ తా దిసా పభస్సరా హుత్వా విరోచన్తి. **తావ సహస్సధా లోకోతి** తత్తకం సహస్సప్పకారో

ఓకాసలోకో, సహస్సలోకధాతుయోతి అత్థో. “తావ సహస్సవా”తి వా పాఠో.

తమ్పీతి తం తివిధమ్పి లోకం. తథా హిస్స సబ్బథాపి విదితోతి సమ్బన్ధో. **ఏకో లోకో**తి “సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా”తి యాయ పుగ్గలాధిట్ఠానాయ కథాయ సబ్బేసం సఙ్ఖారానం పచ్చయాయత్తవుత్తితా వుత్తా, తాయ సబ్బో సఙ్ఖారలోకో ఏకో ఏకవిధో పకారన్తరస్స అభావతో. **ద్వే లోకా**తిఆదీసుపి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో. **నామ**-గ్గహణేన చేత్థ నిబ్బానస్స అగ్గహణం, తస్స అలోకసభావత్తా. నను చ “ఆహారట్ఠితికా”తి ఏత్థ పచ్చయాయత్తవుత్తితాయ మగ్గఫలధమ్మానమ్పి లోకతా ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతి, పరిఞ్ఞేయ్యానం దుక్ఖసచ్చధమ్మానం ఇధ “లోకో”తి అధిప్పేతత్తా. అథ వా “న లుజ్జతి న పలుజ్జతీ”తి యో గహితో తథా న హోతి, సో లోకోతి తంగహణరహితానం లోకుత్తరానం నత్థి లోకతా. ఉపాదానానం ఆరమ్మణభూతా ఖన్ధా **ఉపాదానక్ఖన్ధా. దసాయతనానీ**తి దస రూపాయతనాని.

ఏత్థ చ “ఆహారట్ఠితికా”తి పచ్చయాయత్తవుత్తితావచనేన సఙ్ఖారానం అనిచ్చతా. తాయ చ “యదనిచ్చం, తం దుక్ఖం. యం దుక్ఖం, తదనత్తా”తి (సం॰ ని॰ ౩.౧౫) వచనతో దుక్ఖానత్తతా చ పకాసితా హోన్తీతి తీణిపి సామఞ్ఞలక్ఖణాని గహితాని. **నామ**న్తి చత్తారో అరూపినో ఖన్ధా, తే చ అత్థతో ఫస్సాదయో. **రూప**న్తి భూతుపాదాయరూపాని, తాని చ అత్థతో పథవీఆదయోతి అవిసేసేనేవ సలక్ఖణతో సఙ్ఖారా గహితా. తగ్గహణేనేవ యే తేసం విసేసా కుసలాదయో, హేతుఆదయో చ, తేపి గహితా ఏవ హోన్తీతి ఆహ “**ఇతి అయం సఙ్ఖారలోకోపి సబ్బథా విదితో**”తి.

ఆగమ్మ చిత్తం సేతి ఏత్థాతి **ఆసయో** మిగాసయో వియ. యథా మిగో గోచరాయ గన్త్వా పచ్చాగన్త్వా తత్థేవ వనగహనే సయతీతి సో తస్స ఆసయో, ఏవం అఞ్ఞథా పవత్తిత్వాపి చిత్తం ఆగమ్మ యత్థ సేతి, సో తస్స ఆసయోతి వుచ్చతి. సో పన సస్సతదిట్ఠిఆదివసేన చతుబ్బిధో. వుత్తఞ్చ –

> “సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠి చ, ఖన్తి చేవానులోమికా;
> యథాభూతఞ్చ యం ఞాణం, ఏతం ఆసయసద్దిత”న్తి.

తత్థ సబ్బదిట్ఠీనం సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠీహి సఙ్గహితత్తా సబ్బేపి దిట్ఠిగతికా సత్తా ఇమా ఏవ ద్వే దిట్ఠియో సన్నిస్సితా. యథాహ “ద్వయనిస్సితో ఖ్వాయం, కచ్చాన, లోకో యేభుయ్యేన అత్థితఞ్చ నత్థితఞ్చా”తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫). **అత్థితా**తి హి సస్సతగ్గాహో అధిప్పేతో, **నత్థితా**తి ఉచ్ఛేదగ్గాహో. అయం తావ వట్టనిస్సితానం పుథుజ్జనానం ఆసయో. వివట్టనిస్సితానం పన సుద్ధసత్తానం అనులోమికా ఖన్తి, యథాభూతఞాణన్తి దువిధో ఆసయో.

ఆసయం జానాతీతి చతుబ్బిధమ్పి సత్తానం ఆసయం జానాతి. జానన్తో చ తేసం దిట్ఠిగతానం, తేసఞ్చ ఞాణానం అప్పవత్తిక్ఖణేపి జానాతి. వుత్తఞ్హేతం –

> “కామం సేవన్తఞ్ఞేవ జానాతి ‘అయం పుగ్గలో కామగరుకో కామాసయో కామాధిముత్తో’తి, కామం సేవన్తఞ్ఞేవ జానాతి ‘అయం పుగ్గలో నేక్ఖమ్మగరుకో నేక్ఖమ్మాసయో నేక్ఖమ్మాధిముత్తో’తి”ఆది (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౩).

అప్పహీనభావేన సన్తానే అను అను సయన్తీతి **అనుసయా,** అనురూపం కారణం లభిత్వా ఉప్పజ్జన్తీతి అత్థో. ఏతేన నేసం కారణలాభే ఉప్పజ్జనారహతం దస్సేతి. అప్పహీనా హి కిలేసా కారణలాభే సతి ఉప్పజ్జన్తి. కే పన తే? రాగాదయో సత్త

అనాగతా కిలేసా, అతీతా, పచ్చుప్పన్నా చ తంసభావత్తా తథా వుచ్చన్తి. న హి ధమ్మానం కాలభేదేన సభావభేదో అత్థి. తం సత్తవిధం అనుసయం తస్స తస్స సత్తస్స సన్తానే పరోపరభావేన పవత్తమానం జానాతి.

చరితన్తి సుచరితదుచ్చరితం. తం హి **విభఙ్గే** (విభ॰ ౮౧౪, ౮౧౬) చరితనిద్దేసే నిద్దిట్ఠం. అథ వా **చరిత**న్తి చరియా వేదితబ్బా. తా పన రాగదోసమోహసద్ధాబుద్ధివితక్కవసేన ఛ మూలచరియా, తాసం అపరియన్తో అన్తరభేదో, సంసగ్గభేదో పన తేసట్ఠివిధో. తం చరితం సభావతో సంకిలేసవోదానతో సముట్ఠానతో ఫలతో నిస్సన్దతోతి ఏవమాదినా పకారేన **జానాతి**.

అధిముత్తి అజ్ఝాసయధాతు. సా దువిధా హీనాధిముత్తి పణీతాధిముత్తీతి. యాయ హీనాధిముత్తికా సత్తా హీనాధిముత్తికేయేవ సేవన్తి, పణీతాధిముత్తికా చ పణీతాధిముత్తికేయేవ. సా అజ్ఝాసయధాతు అజ్ఝాసయసభావో అధిముత్తి. తం **అధిముత్తిం జానాతి** "ఇమస్స అధిముత్తి హీనా, ఇమస్స పణీతా"తి, తత్థాపి "ఇమస్స ముదు, ఇమస్స ముదుతరా, ఇమస్స ముదుతమా"తిఆదినా. ఇన్ద్రియానం హి తిక్ఖముదుభావాదినా యథారహం అధిముత్తియా తిక్ఖముదుభావాదికో వేదితబ్బో. తథా హి వుత్తం **సమ్మోహవినోదనీయం** (విభ॰ అట్ఠ॰ ౮౧౮, ౮౨౦) "హేట్ఠా గహితాపి అధిముత్తి ఇధ సత్తానం తిక్ఖిన్ద్రియముదిన్ద్రియభావదస్సనత్థం పున గహితా"తి.

అప్పరజం అక్ఖం ఏతేసన్తి అప్పరజక్ఖా, అప్పం వా రజం పఞ్ఞామయే అక్ఖిమ్హి ఏతేసన్తి అప్పరజక్ఖా, అనుస్సదరాగాదిరజా సత్తా, తే **అప్పరజక్ఖే. మహారజక్ఖే**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. ఉస్సదరాగాదిరజా మహారజక్ఖా.

తిక్ఖిన్ద్రియేతి తిఖిణేహి సద్ధాదీహి ఇన్ద్రియేహి సమన్నాగతే. **ముదిన్ద్రియే**తి ముదుకేహి సద్ధాదీహి ఇన్ద్రియేహి సమన్నాగతే. ఉపనిస్సయఇన్ద్రియాని నామ ఇధాధిప్పేతాని. **స్వాకారే**తి సున్దరాకారే కల్యాణపకతికే, వివట్టజ్ఝాసయేతి అత్థో. **సువిఞ్ఞాపయే**తి సమ్మత్తనియామం విఞ్ఞాపేతుం సుకరే సద్ధే, పఞ్ఞవన్తే చ. **భబ్బే అభబ్బే**తి ఏత్థ **భబ్బే**తి కమ్మావరణకిలేసావరణవిపాకావరణరహితే. వుత్తవిపరియాయేన **ద్వాకారదువిఞ్ఞాపయాభబ్బా** వేదితబ్బా. ఏత్థ చ "ఇమస్స రాగరజో అప్పో, ఇమస్స దోసరజో అప్పో"తిఆదినా అప్పరజక్ఖేసు జాననం వేదితబ్బం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **తస్మా**తి యస్మా భగవా అపరిమాణే సత్తే ఆసయాదితో అనవసేసేత్వా జానాతి, తస్మా అస్స భగవతో సత్తలోకోపి సబ్బథా విదితో.

నను చ సత్తేసు పమాణాదిపి జానితబ్బో అత్థీతి? అత్థి. తస్స పన జాననం న నిబ్బిదాయ విరాగాయ నిరోధాయాతి ఇధ న గహితం, భగవతో పన తమ్పి సువిదితం సువవత్థాపితమేవ, పయోజనాభావా దేసనం నారుళ్హం. తేన వుత్తం –

> "అథ ఖో భగవా పరిత్తం నఖసిఖాయం పంసుం ఆరోపేత్వా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి 'తం కిం మఞ్ఞథ, భిక్ఖవే, కతమం ను ఖో బహుతరం – యో వాయం మయా పరిత్తో నఖసిఖాయం పంసు ఆరోపితో, అయం వా మహాపథవీ'"తిఆది (సం॰ ని॰ ౫.౧౧౨౧).

౧౩౭. ఓకాసలోకోపి సబ్బథా విదితోతి సమ్బన్ధో. **చక్కవాళ**న్తి లోకధాతు. సా హి నేమిమణ్డలసదిసేన చక్కవాళపబ్బతేన సమన్తతో పరిక్ఖిత్తత్తా "చక్కవాళ"న్తి వుచ్చతి. **చతుతింససతాని చా**తి చతుఅధికాని తింససతాని, తీణిసహస్సాని, చత్తారిసతాని చాతి అత్థో . **అడ్ఢుడ్ఢానీ**తి ఉపడ్ఢచతుత్థాని, తీణిసతాని, పఞ్ఞాసఞ్చాతి అత్థో. **నహుతానీ**తి దససహస్సాని. **సఙ్ఖాతా**తి కథితా. **సణ్ఠితీ**తి హేట్ఠా, ఉపరితో చాతి సబ్బసో ఠితి.

ఏవం సణ్ఠితేతి ఏవమవట్ఠితే. **ఏత్థాతి** చక్కవాళే. **అచ్చుగ్గతో తావదేవాతి** తత్తకమేవ చతురాసీతి యోజనసహస్సానియేవ ఉబ్బేధో . న కేవలం చేత్థ ఉబ్బేధోవ, అథ ఖో ఆయామవిత్థారాపిస్స తత్తకాయేవ. వుత్తఞ్హేతం –

"సినేరు, భిక్ఖవే, పబ్బతరాజా చతురాసీతి యోజనసహస్సాని ఆయామేన, చతురాసీతి యోజనసహస్సాని విత్థారేనా"తి (అ॰ ని॰ ౭.౬౬).

తతోతి సినేరుస్స హేట్ఠా, ఉపరి చ వుత్తప్పమాణతో. **ఉపడ్ఢుపడ్ఢేనాతి** ఉపడ్ఢేన ఉపడ్ఢేన. ఇదం వుత్తం హోతి – ద్వాచత్తాలీస యోజనసహస్సాని సముద్దే అజ్ఝోగాళ్హో తత్తకమేవ చ ఉపరి ఉగ్గతో **యుగన్ధరపబ్బతో**, ఏకవీస యోజనసహస్సాని సముద్దే అజ్ఝోగాళ్హో తత్తకమేవ చ ఉపరి ఉగ్గతో **ఈసధరో** పబ్బతోతి ఇమినా నయేన సేసేసుపి ఉపడ్ఢుపడ్ఢపమాణతా వేదితబ్బా. యథా మహాసముద్దో యావ చక్కవాళపాదమూలా అనుపుబ్బనిన్నో, ఏవం యావ సినేరుపాదమూలాతి హేట్ఠా సినేరుపమాణతో ఉపడ్ఢపమాణోపి యుగన్ధరపబ్బతో పథవియం సుప్పతిట్ఠితో, ఏవం ఈసధరాదయోపీతి దట్ఠబ్బం. వుత్తం హేతం "మహాసముద్దో, భిక్ఖవే, అనుపుబ్బనిన్నో అనుపుబ్బపోణో అనుపుబ్బపబ్భారో"తి (ఉదా॰ ౪౫; చూళవ॰ ౩౮౪; అ॰ ని॰ ౮.౧౯). సినేరుయుగన్ధరాదీనం అన్తరే **సీదన్తరసముద్దా** నామ. తే విత్థారతో యథాక్కమం సినేరుఆదీనం అచ్చుగ్గతసమానపరిమాణాతి వదన్తి. **బ్రహాతి** మహన్తో.

సినేరుస్స సమన్తతోతి పరిక్ఖిపనవసేన సినేరుస్స సమన్తతో ఠితా. సినేరుం తావ పరిక్ఖిపిత్వా ఠితో యుగన్ధరో, తం పరిక్ఖిపిత్వా ఈసధరో. ఏవం తం తం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితా "సినేరుస్స సమన్తతో"తి వుత్తా.

యోజనానం సతానుచ్చో, హిమవా పఞ్చ పబ్బతోతి హిమవా పబ్బతో పఞ్చ యోజనానం సతాని ఉచ్చో ఉబ్బేధో. **నగవ్హయాతి నగ**-సద్దేన అవ్హాతబ్బా రుక్ఖాభిధానా. **పఞ్ఞాసయోజనక్ఖన్ధసాఖాయామాతి**' ఉబ్బేధతో పఞ్ఞాసయోజనక్ఖన్ధాయామా, ఉబ్బేధతో, **సమన్తతో** చ పఞ్ఞాసయోజనసాఖాయామా చ. తతో ఏవ **సతయోజనవిత్థిణ్ణా, తావదేవ చ ఉగ్గతా. యస్సానుభావేనాతి** యస్సా మహన్తతా కప్పట్ఠాయితాదిప్పకారేన పభావేన.

గరుళానం సిమ్బలిరుక్ఖో సినేరుస్స దుతియపరిభణ్డే పతిట్ఠితో.

సిరీసేనాతి పచ్చత్తే కరణవచనం. **సత్తమన్తి** లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తం, సిరీసో భవతి సత్తమోతి అత్థో.

తత్థ **చణ్డమణ్డలం** హేట్ఠా, **సూరియమణ్డలం** ఉపరి. తస్స ఆసన్నభావేన చన్దమణ్డలం అత్తనో ఛాయాయ వికలభావేన ఉపట్ఠాతి. తాని యోజనన్తరికాని యుగన్ధరగ్గపమాణే ఆకాసే విచరన్తి. **అసురభవనం** సినేరుస్స హేట్ఠా. **అవీచి** జమ్బుదీపస్స. **జమ్బుదీపో** సకటసణ్ఠానో. **అపరగోయానం** ఆదాససణ్ఠానో. **పుబ్బవిదేహో** అడ్ఢచన్దసణ్ఠానో. **ఉత్తరకురు** పీఠసణ్ఠానో. తంతంనివాసీనం, తంతంపరివారదీపవాసీనఞ్చ మనుస్సానం ముఖమ్పి తంతంసణ్ఠానన్తి వదన్తి. **తదన్తరేసూతి** తేసం చక్కవాళానం అన్తరేసు. తిణ్ణం హి పత్తానం అఞ్ఞమఞ్ఞఆసన్నభావేన ఠపితానం అన్తరసదిసే తిణ్ణం తిణ్ణం చక్కవాళానం అన్తరే ఏకేకో **లోకన్తరనిరయో**.

అనన్తానీతి అపరిమాణాని, "ఏత్తకానీ"తి అఞ్ఞేహి మినితుం అసక్కుణేయ్యాని. **భగవా అనన్తేన బుద్ధఞాణేన అవేది** "అనన్తో ఆకాసో, అనన్తో సత్తనికాయో, అనన్తాని చక్కవాళానీ"తి తివిధమ్పి అనన్తం బుద్ధఞాణం పరిచ్ఛిన్దతి సయమ్పి

అనన్తత్తా. యావతకం హి ఞేయ్యం, తావతకం ఞాణం. యావతకం ఞాణం, తావతకం ఞేయ్యం. ఞేయ్యపరియన్తికం ఞాణం, ఞాణపరియన్తికం ఞేయ్యన్తి. తేన వుత్తం "అనన్తేన బుద్ధఞాణేన అవేదీ"తి. అనన్తతా చస్స అనన్తఞేయ్యపటివిజ్ఝనేనేవ వేదితబ్బా తత్థ అప్పటిహతచారతా. నను చేత్థ వివట్టాదీనమ్పి విదితతా వత్తబ్బాతి? సచ్చం వత్తబ్బం, సా పన పరతో అభిఞ్ఞాకథాయం ఆగమిస్సతీతి ఇధ న గహితా.

౧౩౮. అత్తనాతి నిస్సక్కవచనమేతం. గుణేహి అత్తనా విసిట్ఠతరస్సాతి సమ్బన్ధో. **తర**-గ్గహణం చేత్థ "**అనుత్తరో**"తి పదస్స అత్థనిద్దేసతాయ కతం, న విసిట్ఠస్స కస్సచి అత్థితాయ. సదేవకే హి లోకే సదిసకప్పోపి నామ కోచి తథాగతస్స నత్థి, కుతో సదిసో. విసిట్ఠే పన కా కథా. **కస్సచీతి** కస్సచిపి. **అభిభవతీతి** సీలసమ్పదాయ ఉపనిస్సయభూతానం హిరోత్తప్పమేత్తాకరుణానం, విసేసపచ్చయానం సద్ధాసతివీరియపఞ్ఞానఞ్చ ఉక్కంసప్పత్తియా సముదాగమతో పట్ఠాయ అనఞ్ఞసాధారణో సవాసనపటిపక్ఖస్స పహీనత్తా ఉక్కంసపారమిప్పత్తో సత్థు సీలగుణో. తేన భగవా సదేవకం లోకం అఞ్ఞదత్థు అభిభుయ్య పవత్తతి, న సయం కేనచి అభిభుయ్యతీతి అధిప్పాయో. ఏవం సమాధిగుణాదీసుపి యథారహం వత్తబ్బం. సీలాదయో చేతే లోకియలోకుత్తరమిస్సకా వేదితబ్బా. **విముత్తిఞాణదస్సనం** పన లోకియం కామావచరమేవ.

యది ఏవం, కథం తేన సదేవకం లోకం అభిభవతీతి? తస్సాపి ఆనుభావతో అసదిసత్తా. తమ్పి హి విసయతో, పవత్తితో, పవత్తి ఆకారతో చ ఉత్తరితరమేవ. తం హి అనఞ్ఞసాధారణం సత్థు విముత్తిగుణం ఆరబ్భ పవత్తతి, పవత్తమానఞ్చ అతక్కావచరం పరమగమ్భీరం సణ్హసుఖుమం సవిసయం పటిపక్ఖధమ్మానం సుప్పహీనత్తా సుట్ఠు పాకటం విభూతతరం కత్వా పవత్తతి, సమ్మదేవ చ వసీభావస్స పాపితత్తా, భవఙ్గపరివాసస్స చ అతిపరిత్తకత్తా లహుం లహుం పవత్తతీతి.

ఏవం సీలాదిగుణేహి భగవతో ఉత్తరితరస్స అభావం దస్సేత్వా ఇదాని సదిసస్సాపి అభావం దస్సేతుం "**అసమో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అసమోతి** ఏకస్మిం కాలే నత్థి ఏతస్స సీలాదిగుణేన సమా సదిసాతి అసమో. తథా అసమేహి అతీతానాగతబుద్ధేహి సమో, అసమా వా సమా ఏతస్సాతి **అసమసమో**. సీలాదిగుణేన నత్థి ఏతస్స పటిమాతి **అప్పటిమో**. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. తత్థ ఉపమామత్తం పటిమా, సదిసూపమా పటిభాగో, యుగగ్గాహవసేన ఠితో పటిపుగ్గలో వేదితబ్బో.

న ఖో పనాహం సమనుపస్సామీతి మమ సమన్తచక్ఖునా హత్థతలే ఆమలకం వియ సబ్బలోకం పస్సన్తోపి తత్థ సదేవకే...పే... పజాయ అత్తనా అత్తతో సీలసమ్పన్నతరం సమ్పన్నతరసీలం కఞ్చి పుగ్గలం న ఖో పన పస్సామి, తాదిసస్స అభావతోతి అధిప్పాయో. **అగ్గప్పసాదసుత్తాదీనీతి** ఏత్థ –

> "యావతా, భిక్ఖవే, సత్తా అపదా వా ద్విపదా వా చతుప్పదా వా బహుప్పదా వా రూపినో వా అరూపినో వా సఞ్ఞినో వా అసఞ్ఞినో వా నేవసఞ్ఞినాసఞ్ఞినో వా, తథాగతో తేసం అగ్గమక్ఖాయతి అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో. యే, భిక్ఖవే, బుద్ధే పసన్నా, అగ్గే తే పసన్నా. అగ్గే ఖో పన పసన్నానం అగ్గో విపాకో హోతీ"తి (అం. ని. ౪.౩౪; ౫.౩౨; ౧౦.౧౫; ఇతివు౯౦) –

ఇదం అగ్గప్పసాదసుత్తం. **ఆది**-సద్దేన –

“సదేవకే…పే… సదేవమనుస్సాయ తథాగతో అభిభూ అనభిభూతో అఞ్ఞదత్థుదసో వసవత్తీ, తస్మా ‘తథాగతో’తి వుచ్చతీ”తి (అ. ని. ౪.౨౩; దీ. ని. ౩.౧౮౮) –

ఏవమాదీని సుత్తపదాని వేదితబ్బాని. **ఆదికా గాథాయోతి** ఏత్థ –

“అహం హి అరహా లోకే, అహం సత్థా అనుత్తరో;

ఏకోమ్హి సమ్మాసమ్బుద్ధో, సీతిభూతోస్మి నిబ్బుతో. (మహావ. ౧౧; మ. ని. ౧.౨౮౫; ౨.౩౪౧);

“దన్తో దమయతం సేట్ఠో, సన్తో సమయతం ఇసి;

ముత్తో మోచయతం అగ్గో, తిణ్ణో తారయతం వరో. (ఇతివు. ౧౧౨);

“నయిమస్మిం లోకే పరస్మిం వా పన,

బుద్ధేన సేట్ఠో సదిసో చ విజ్జతి;

యమాహు దక్ఖిణేయ్యానం అగ్గతం గతో,

పుఞ్ఞత్థికానం విపులఫలేసిన”న్తి. (వి. వ. ౧౦౪౭; కథా. ౭౯౯) –

ఏవమాదికా గాథా **విత్థారేతబ్బా**.

౧౩౯. **దమేతీతి** సమేతి, కాయసమాదీహి యోజేతీతి అత్థో. తం పన కాయసమాదీహి యోజనం యథారహం తదఙ్గవినయాదీసు పతిట్ఠాపనం హోతీతి ఆహ **“వినేతీతి వుత్తం హోతీ”**తి. **దమేతుం యుత్తాతి** దమనారహా. **అమనుస్సపురిసాతి** ఏత్థ న మనుస్సాతి అమనుస్సా. తంసదిసతా ఏత్థ జోతీయతి, తేన మనుస్సత్తమత్తం నత్థి, అఞ్ఞం సమానన్తి యక్ఖాదయో “అమనుస్సా”తి అధిప్పేతా, న యే కేచి మనుస్సేహి అఞ్ఞే. తథా హి తిరచ్ఛానపురిసానం విసుం గహణం కతం, యక్ఖాదయో ఏవ చ నిద్దిట్ఠా. **అపలాలో** హిమవన్తవాసీ. **చూళోదరమహోదరా** నాగదీపవాసినో. **అగ్గిసిఖధూమసిఖా** సీహళదీపవాసినో. **నిబ్బిసా కతా** దోసవిసస్స వినోదనేన. తేనాహ **“సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠాపితా”**తి. **కూటదన్తాదయోతి ఆది**-సద్దేన ఘోటముఖఉపాలిగహపతిఆదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **సక్కదేవరాజాదయోతి ఆది**-సద్దేన అజకలాపయక్ఖబకబ్రహ్మాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **ఇదం చేత్థ సుత్తన్తి** ఇదం కేసిసుత్తం. **వినీతా విచిత్రేహి వినయనూపాయేహీతి** ఏతస్మిం అత్థే విత్థారేతబ్బం యథారహం సణ్హాదీహి ఉపాయేహి వినయస్స దీపనతో.

విసుద్ధసీలాదీనం పఠమజ్ఝానాదీనీతి “విసుద్ధసీలస్స పఠమజ్ఝానం, పఠమజ్ఝానలాభినో దుతియజ్ఝాన”న్తిఆదినా తస్స తస్స ఉపరూపరి విసేసం ఆచిక్ఖన్తోతి సమ్బన్ధో. **సోతాపన్నాదీనన్తి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **“దన్తేపి దమేతియేవా”**తి ఇదం పుబ్బే “సబ్బేన సబ్బం దమథం అనుపగతా పురిసదమ్మా”తి వుత్తాతి కత్వా వుత్తం. యే పన విప్పకతదమ్మభావా సబ్బథా దమేతబ్బతం నాతివత్తా, తే సత్తే సన్ధాయ “దన్తేపి దమేతియేవా”తి వుత్తం. తేపి హి పురిసదమ్మా ఏవాతి, యతో నే సత్థా దమేతి.

అత్థపదన్తి అత్థాభిబ్యఞ్జకపదం, వాక్యన్తి అత్థో. వాక్యేన హి అత్థాభిబ్యత్తి, న నామాదిపదమత్తేన. ఏకపదభావేన చ అనఞ్ఞసాధారణో సత్థు పురిసదమ్మసారథిభావో దస్సితో హోతి. తేనాహ **“భగవా హీ”**తిఆది. **అట్ఠ దిసాతి** అట్ఠ సమాపత్తియో.

తా హి అఞ్ఞమఞ్ఞసమ్బన్ధాపి అసంకిణ్ణభావేన దిస్సన్తి అపదిస్సన్తీతి **దిసా,** దిసా వియాతి వా **దిసా. అసజ్జమానాతి** న సజ్జమానా వసీభావప్పత్తియా నిస్సఙ్గచారా. **ధావన్తి** జవనవుత్తియోగతో. **ఏకంయేవ దిసం ధావతి,** అత్తనో కాయం అపరివత్తేన్తోతి అధిప్పాయో. సత్థారా పన దమితా పురిసదమ్మా ఏకిరియాపథేనేవ అట్ఠ దిసా ధావన్తి. తేనాహ "**ఏకపల్లఙ్కేనేవ నిసిన్నా**"తి. **అట్ఠ దిసాతి** చ నిదస్సనమత్తమేతం, లోకియేహి అగతపుబ్బం నిరోధసమాపత్తిదిసం, అమతదిసఞ్చ పక్ఖన్దనతో.

౧౪౦. దిట్ఠధమ్మో వుచ్చతి పచ్చక్ఖో అత్తభావో, తత్థ నియుత్తోతి దిట్ఠధమ్మికో, ఇధలోకత్థో . కమ్మకిలేసవసేన సమ్పరేతబ్బతో సమ్మా గన్తబ్బతో సమ్పరాయో, పరలోకో, తత్థ నియుత్తోతి సమ్పరాయికో, పరలోకత్థో. పరమో ఉత్తమో అత్థో పరమత్థో, నిబ్బానం. తేహి **దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి. యథారహన్తి** యథానురూపం. తేసు అత్థేసు యో యో పుగ్గలో యం యం అరహతి, తదనురూపం. **అనుసాసతీతి** వినేతి తస్మిం అత్థే పతిట్ఠపేతి, సహ అత్థేన వత్తతీతి **సత్థో,** భణ్డమూలేన వాణిజ్జాయ దేసన్తరం గచ్ఛన్తో జనసమూహో. హితుపదేసాదివసేన పరిపాలేతబ్బో సాసితబ్బో సో ఏతస్స అత్థీతి **సత్థా,** సత్థవాహో. సో వియ భగవాతి ఆహ "**సత్థా వియాతి సత్థా, భగవా సత్థవాహో**"తి.

ఇదాని తమత్థం నిద్దేసపాళినయేన దస్సేతుం "**యథా సత్థవాహో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **సత్తేతి** సత్థికే జనే. కం తారేన్తి ఏత్థాతి **కన్తారో,** నిరుదకో అరఞ్ఞప్పదేసో. రుళ్హీవసేన పన ఇతరోపి అరఞ్ఞప్పదేసో తథా వుచ్చతి. **చోరకన్తారన్తి** చోరేహి అధిట్ఠితకన్తారం. తథా **వాళకన్తారం. దుబ్భిక్ఖకన్తారన్తి** దుల్లభభిక్ఖం కన్తారం. **తారేతీతి** అఖేమన్తట్ఠానం అతిక్కామేతి. **ఉత్తారేతీతిఆది** ఉపసగ్గేన పదం వడ్ఢేత్వా వుత్తం. అథ వా **ఉత్తారేతీతి** ఖేమన్తభూమిం ఉపనేన్తో తారేతి. **నిత్తారేతీతి** అఖేమన్తట్ఠానతో నిక్ఖామేన్తో తారేతి. **పతారేతీతి** పరిగ్గహేత్వా తారేతి, హత్థేన పరిగ్గహేత్వా వియ తారేతీతి అత్థో. సబ్బమ్పేతం తారణుత్తారణాదిఖేమట్ఠానే ఠపనమేవాతి ఆహ "**ఖేమన్తభూమిం సమ్పాపేతీ**"తి. **సత్తేతి** వేనేయ్యసత్తే. మహాగహనతాయ, మహానత్థతాయ, దున్నిత్థరణతాయ చ జాతియేవ కన్తారో జాతికన్తారో, తం **జాతికన్తారం.**

ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేనాతి ఉక్కట్ఠసత్తపరిచ్ఛేదవసేన. దేవమనుస్సా ఏవ హి ఉక్కట్ఠసత్తా, న తిరచ్ఛానాదయో. **భబ్బపుగ్గలపరిచ్ఛేదవసేనాతి** సమ్మత్తనియామోక్కమనస్స యోగ్యపుగ్గలస్స పరిచ్ఛిన్దనవసేన. **ఏతన్తి** "దేవమనుస్సాన"న్తి ఏతం వచనం. **భగవతోతి** నిస్సక్కవచనం యథా "ఉపజ్ఝాయతో అజ్ఝేతీ"తి, భగవతో సన్తికేతి వా అత్థో. **ఉపనిస్సయసమ్పత్తిన్తి** తిహేతుకపటిసన్ధిఆదికం మగ్గఫలాధిగమస్స బలవకారణం.

గగ్గరాయాతి గగ్గరాయ నామ రఞ్ఞో దేవియా, తాయ వా కారితత్తా "గగ్గరా"తి లద్ధనామాయ. **సరే నిమిత్తం అగ్గహేసీతి** "ధమ్మో ఏసో వుచ్చతీ"తి ధమ్మసఞ్ఞాయ సరే నిమిత్తం గణ్హి, గణ్హన్తో చ పసన్నచిత్తో పరిసపరియన్తే నిపజ్జి. **సన్నిరుమ్భిత్వా అట్ఠాసీతి** తస్స సీసే దణ్డస్స ఠపితభావం అపస్సన్తో తత్థ దణ్డం ఉప్పీళేత్వా అట్ఠాసి. మణ్డూకోపి దణ్డే ఠపితేపి ఉప్పీళితేపి ధమ్మగతేన పసాదేన విస్సరమకరోన్తోవ కాలమకాసి. దేవలోకే నిబ్బత్తసత్తానం అయం ధమ్మతా, యా "కుతోహం ఇధ నిబ్బత్తో, తత్థ కిం ను ఖో కమ్మమకాసి"న్తి ఆవజ్జనా. తస్మా అత్తనో పురిమభవస్స దిట్ఠత్తా ఆహ "**అరే అహమ్పి నామ ఇధ నిబ్బత్తో**"తి . **భగవతో పాదే వన్ది** కతఞ్ఞుతాసంవడ్ఢితేన పేమగారవబహుమానేన.

భగవా జానన్తోవ మహాజనస్స కమ్మఫలం, బుద్ధానుభావఞ్చ పచ్చక్ఖం కాతుకామో "కో మే వన్దతీ"తి గాథాయ **పుచ్ఛి.** తత్థ **కోతి** దేవనాగయక్ఖగన్ధబ్బాదీసు కో, కతమోతి అత్థో. **మేతి** మమ. **పాదానీతి** పాదే. **ఇద్ధియాతి** ఇమాయ ఏవరూపాయ

దేవిద్ధియా. ''**యససా**''తి ఇమినా ఏదిసేన పరివారేన, పరిచ్ఛేదేన చ. **జలన్తి** విజ్జోతమానో. **అభిక్కన్తేనా**తి అతివియ కన్తేన కమనీయేన సున్దరేన. **వణ్ణేనా**తి ఛవివణ్ణేన సరీరవణ్ణనిభాయ. **సబ్బా ఓభాసయం దిసా**తి సబ్బా దసపి దిసా పభాసేన్తో, చన్దో వియ, సూరియో వియ చ ఏకోభాసం ఏకాలోకం కరోన్తోతి అత్థో.

ఏవం పన భగవతా పుచ్ఛితో దేవపుత్తో అత్తానం పవేదేన్తో ''**మణ్డూకోహం పురే ఆసి**''న్తి గాథమాహ. తత్థ **పురే**తి పురిమజాతియం. ''**ఉదకే**''తి ఇదం తదా అత్తనో ఉప్పత్తిట్ఠానదస్సనం. ''**ఉదకే మణ్డూకో**''తి ఏతేన ఉద్ధమాయికాదికస్స థలే మణ్డూకస్స నివత్తనం కతం హోతి. గావో చరన్తి ఏత్థాతి గోచరో, గున్నం ఘాసేసనట్ఠానం. ఇధ పన గోచరో వియాతి గోచరో, వారి ఉదకం గోచరో ఏతస్సాతి **వారిగోచరో**. ఉదకచారీపి హి కోచి కచ్ఛపాది అవారిగోచరోపి హోతీతి "వారిగోచరో"తి విసేసేత్వా వుత్తం. **తవ ధమ్మం సుణన్తస్సా**తి బ్రహ్మస్సరేన కరవీకరుతమఞ్జునా దేసేన్తస్స తవ ధమ్మం "ధమ్మో ఏసో వుచ్చతీ"తి సరే నిమిత్తగ్గాహవసేన సుణన్తస్స. అనాదరే చేతం సామివచనం. **అవధి వచ్ఛపాలకో**తి వచ్ఛే రక్ఖన్తో గోపాలదారకో మమ సమీపం ఆగన్త్వా దణ్డమోలుబ్భ తిట్ఠన్తో మమ సీసే దణ్డం సన్నిరుమ్భిత్వా మం మారేసీతి అత్థో.

సితం కత్వాతి "తథా పరిత్తతరేనాపి పుఞ్ఞానుభావేన ఏవం అతివియ ఉళారా లోకియలోకుత్తరా సమ్పత్తియో లబ్భన్తీ"తి పీతిసోమనస్సజాతో భాసురతరధవలవిప్ఫురన్తదస్సనకిరణావలీహి భియ్యోసో మత్తాయ తం పదేసం ఓభాసేన్తో సితం కత్వా. పీతిసోమనస్సవసేన హి సో –

> "ముహుత్తం చిత్తపసాదస్స, ఇద్ధిం పస్స యసఞ్చ మే;
> ఆనుభావఞ్చ మే పస్స, వణ్ణం పస్స జుతిఞ్చ మే.
>
> "యే చ తే దీఘమద్ధానం, ధమ్మం అస్సోసుం గోతమ;
> పత్తా తే అచలట్ఠానం, యత్థ గన్త్వా న సోచరే"తి. (వి॰ వ॰ ౮౫౭-౮౫౮);

ఇమా ద్వే గాథా వత్వా పక్కామి.

౧౪౧. **యం పన కిఞ్చీ**తి ఏత్థ **య**న్తి అనియమితవచనం. తథా **కిఞ్చీ**తి. **పనా**తి వచనాలఙ్కారమత్తం. తస్మా **యం కిఞ్చీ**తి ఞేయ్యస్స అనవసేసపరియాదానం కతం హోతి. **పనా**తి వా విసేసత్థదీపకో నిపాతో. తేన "సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి ఇమినా సఙ్ఖేపతో, విత్థారతో చ సత్థు చతుసచ్చాభిసమ్బోధో వుత్తో. "బుద్ధో"తి పన ఇమినా తదఞ్ఞస్సపి ఞేయ్యస్సావబోధో. పురిమేన వా సత్థు పటివేధఞాణానుభావో, పచ్ఛిమేన దేసనాఞాణానుభావో. **పీ**తి ఉపరి వుచ్చమానో విసేసో జోతీయతి. సబ్బసో పటిపక్ఖేహి విముచ్చతీతి విమోక్ఖో, అగ్గమగ్గో. తస్స అన్తో అగ్గఫలం, తత్థ భవం తస్మిం లద్ధే లద్ధబ్బతో **విమోక్ఖన్తికఞాణం,** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సద్ధిం సబ్బమ్పి బుద్ధఞాణం. **ఏవం పవత్తో**తి ఏత్థ –

> "సబ్బఞ్ఞుతాయ బుద్ధో, సబ్బదస్సావితాయ బుద్ధో, అనఞ్ఞనేయ్యతాయ బుద్ధో, విసవితాయ బుద్ధో, ఖీణాసవసఙ్ఖాతేన బుద్ధో, నిరుపలేపసఙ్ఖాతేన బుద్ధో, ఏకన్తవీతరాగోతి బుద్ధో, ఏకన్తవీతదోసోతి బుద్ధో, ఏకన్తవీతమోహోతి బుద్ధో, ఏకన్తనిక్కిలేసోతి బుద్ధో, ఏకాయనమగ్గం గతోతి బుద్ధో, ఏకో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి బుద్ధో, అబుద్ధివిహతత్తా బుద్ధిపటిలాభా బుద్ధో. బుద్ధోతి నేతం నామం మాతరా కతం, న పితరా కతం, న భాతరా కతం, న భగినియా కతం, న మిత్తామచ్చేహి కతం, న ఞాతిసాలోహితేహి కతం, న

సమణబ్రాహ్మణేహి కతం, న దేవతాహి కతం. విమోక్ఖన్తికమేతం బుద్ధానం భగవన్తానం బోధియా మూలే సహ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పటిలాభా సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి యదిదం బుద్ధో”తి (మహాని. ౧౯౨) –

అయం **నిద్దేసపాళినయో**. యస్మా చేత్థ తస్సా పటిసమ్భిదాపాళియా భేదో నత్థి, తస్మా ద్వీసు ఏకేనాపి అత్థసిద్ధీతి దస్సనత్థం **‘‘పటిసమ్భిదానయో వా’’**తి అనియమత్థో **వా**-సద్దో వుత్తో.

తత్థ యథా లోకే అవగన్తా “అవగతో”తి వుచ్చతి, ఏవం **బుజ్ఝితా సచ్చానీతి బుద్ధో** సుద్ధకత్తువసేన. యథా పణ్ణసోసా వాతా “పణ్ణసుసా”తి వుచ్చన్తి, ఏవం **బోధేతా పజాయాతి బుద్ధో** హేతుకత్తువసేన, హేతుఅత్థో చేత్థ అన్తోనీతో.

సబ్బఞ్ఞుతాయ బుద్ధోతి సబ్బధమ్మబుజ్ఝనసమత్థాయ బుద్ధియా బుద్ధోతి అత్థో. **సబ్బదస్సావితాయ బుద్ధో**తి సబ్బధమ్మానం ఞాణచక్ఖునా దిట్ఠత్తా బుద్ధోతి అత్థో. **అనఞ్ఞనేయ్యతాయ బుద్ధో**తి అఞ్ఞేన అబోధనీతో సయమేవ బుద్ధత్తా బుద్ధోతి అత్థో. **విసవితాయ బుద్ధో**తి నానాగుణవిసవనతో పదుమమివ వికసనట్ఠేన బుద్ధోతి అత్థో. **ఖీణాసవసఙ్ఖాతేన బుద్ధో**తి ఏవమాదీహి ఛహి పరియాయేహి నిద్దక్ఖయవిబుద్ధో పురిసో వియ సబ్బకిలేసనిద్దక్ఖయవిబుద్ధత్తా బుద్ధోతి వుత్తం హోతి. **ఏకాయనమగ్గం గతోతి బుద్ధో**తి గమనత్థానం బుద్ధిఅత్థతాయ బుద్ధిఅత్థానమ్పి గమనత్థతా లబ్భతీతి ఏకాయనమగ్గం గతత్తా బుద్ధోతి వుచ్చతీతి అత్థో. **ఏకో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి బుద్ధో**తి న పరేహి బుద్ధత్తా బుద్ధో, అథ ఖో సయమేవ అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధత్తా బుద్ధోతి అత్థో. **అబుద్ధివిహతత్తా బుద్ధిపటిలాభా బుద్ధో**తి బుద్ధి బుద్ధం బోధోతి అనత్థన్తరం. తత్థ యథా రత్తగుణయోగతో రత్తో పటో, ఏవం బుద్ధగుణయోగతో బుద్ధోతి ఞాపనత్థం వుత్తం. తతో పరం **బుద్ధోతి నేతం నామ**న్తిఆది అత్థానుగతాయం పఞ్ఞత్తీతి బోధనత్థం వుత్తన్తి ఏవమేత్థ ఇమినాపి కారణేన భగవా బుద్ధోతి వేదితబ్బం.

౧౪౨. **అస్సా**తి భగవతో. **గుణవిసిట్ఠసబ్బసత్తుత్తమగరుగారవాధివచన**న్తి సబ్బేహి సీలాదిగుణేహి విసిట్ఠస్స తతో ఏవ సబ్బసత్తేహి ఉత్తమస్స గరునో గారవవసేన వుత్తవచనమిదం భగవాతి. తథా హి లోకనాథో అపరిమితనిరుపమప్పభావసీలాదిగుణవిసేససమఙ్గితాయ సబ్బానత్థపరిహారపుబ్బఙ్గమాయ నిరవసేసహితసుఖవిధానతప్పరాయ నిరతిసయాయ పయోగసమ్పత్తియా సదేవమనుస్సాయ పజాయ, అచ్చన్తుపకారితాయ చ అపరిమాణాసు లోకధాతూసు అపరిమాణానం సత్తానం ఉత్తమగారవట్ఠానన్తి.

భగవాతి వచనం సేట్ఠన్తి సేట్ఠవాచకం వచనం సేట్ఠగుణసహచరణతో “సేట్ఠ”న్తి వుత్తం. అథ వా వుచ్చతీతి వచనం, అత్థో. తస్మా యో “భగవా”తి వచనేన వచనీయో అత్థో, సో సేట్ఠోతి అత్థో. **భగవాతి వచనముత్తమ**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **గారవయుత్తో**తి గరుభావయుత్తో గరుగుణయోగతో, గరుకరణం వా సాతిసయం అరహతీతి గారవయుత్తో, గారవారహోతి అత్థో.

గుణవిసేసహేతుకం “భగవా”తి ఇదం భగవతో నామన్తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం విత్థారతో విభజితుకామో నామంయేవ తావ అత్థుద్ధారవసేన దస్సేన్తో **‘‘చతుబ్బిధం వా నామ’’**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆవత్థిక**న్తి అవత్థాయ విదితం తం తం అవత్థం ఉపాదాయ పఞ్ఞత్తం వోహరితం. తథా **లిఙ్గికం** తేన తేన లిఙ్గేన వోహరితం. **నేమిత్తిక**న్తి నిమిత్తతో ఆగతం. **అధిచ్చసముప్పన్న**న్తి యదిచ్ఛాయ పవత్తం, యదిచ్ఛాయ ఆగతం **యదిచ్ఛకం**. పఠమేన **ఆది**-సద్దేన బాలో, యువా,

వుడ్ఢోతి ఏవమాదిం సఙ్గణ్హాతి, దుతియేన ముణ్డీ, జటీతి ఏవమాదిం, తతియేన బహుస్సుతో, ధమ్మకథికో, ఝాయీతి ఏవమాదిం, చతుత్థేన అఘమరిసనం పావచనన్తి ఏవమాదిం సఙ్గణ్హాతి. "నేమిత్తిక"న్తి వుత్తమత్థం బ్యతిరేకవసేన పతిట్ఠాపేతుం "**న మహామాయాయా**"తిఆది వుత్తం. "**విమోక్ఖన్తిక**"న్తి ఇమినా ఇదం నామం అరియాయ జాతియా జాతక్ఖణేయేవ జాతన్తి దస్సేతి. యది విమోక్ఖన్తికం, అథ కస్మా అఞ్ఞేహి ఖీణాసవేహి అసాధారణన్తి ఆహ "**సహ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పటిలాభా**"తి. బుద్ధానఞ్హి అరహత్తఫలం నిప్ఫజ్జమానం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదీహి సబ్బేహి బుద్ధగుణేహి సద్ధింయేవ నిప్ఫజ్జతి. తేన వుత్తం "విమోక్ఖన్తిక"న్తి. **సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తీ**తి సబ్బధమ్మానం సచ్ఛికిరియానిమిత్తా పఞ్ఞత్తి. అథ వా **సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తీ**తి పచ్చక్ఖసిద్ధా పఞ్ఞత్తి. యంగుణనిమిత్తా హి సా, తే సత్థు పచ్చక్ఖభూతాతి గుణా వియ సాపి సచ్ఛికతా ఏవ నామ హోతి, న పరేసం వోహారమత్తేనాతి అధిప్పాయో.

౧౪౩. **వదన్తీ**తి మహాథేరస్స గరుభావతో బహువచనేనాహ, సఙ్గీతికారేహి వా కతమనువాదం సన్ధాయ. ఇస్సరియాదిభేదో భగో అస్స అత్థీతి **భగీ. అకాసి భగ్గ**న్తి రాగాదిపాపధమ్మం భగ్గం అకాసి, భగ్గవాతి అత్థో. **బహూహి ఞాయేహీ**తి కాయభావనాదికేహి అనేకేహి భావనాక్కమేహి. **సుభావితత్తనో**తి సమ్మదేవ భావితసభావస్స. పచ్చత్తే చేతం సామివచనం.

నిద్దేసే వుత్తనయేనాతి ఏత్థాయం నిద్దేసనయో –

> "భగవాతి గారవాధివచనమేతం. అపిచ భగ్గరాగోతి భగవా, భగ్గదోసోతి భగవా, భగ్గమోహోతి భగవా, భగ్గమానోతి భగవా, భగ్గదిట్ఠీతి భగవా, భగ్గతణ్హోతి భగవా, భగ్గకిలేసోతి భగవా, భజి విభజి పవిభజి ధమ్మరతనన్తి భగవా, భవానం అన్తకరోతి భగవా, భావితకాయో భావితసీలో భావితచిత్తో భావితపఞ్ఞోతి భగవా, భజి వా భగవా అరఞ్ఞవనపత్థాని పన్తాని సేనాసనాని అప్పసద్దాని అప్పనిగ్ఘోసాని విజనవాతాని మనుస్సరాహస్సేయ్యకాని పటిసల్లానసారుప్పానీతి భగవా, భాగీ వా భగవా చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానన్తి భగవా, భాగీ వా భగవా అత్థరసస్స ధమ్మరసస్స విముత్తిరసస్స అధిసీలస్స అధిచిత్తస్స అధిపఞ్ఞాయాతి భగవా, భాగీ వా భగవా చతున్నం ఝానానం చతున్నం అప్పమఞ్ఞానం చతున్నం అరూపసమాపత్తీనన్తి భగవా, భాగీ వా భగవా అట్ఠన్నం విమోక్ఖానం అట్ఠన్నం అభిభాయతనానం నవన్నం అనుపుబ్బవిహారసమాపత్తీనన్తి భగవా, భాగీ వా భగవా దసన్నం సఞ్ఞాభావనానం దసన్నం కసిణసమాపత్తీనం ఆనాపానస్సతిసమాధిస్స అసుభసమాపత్తియాతి భగవా, భాగీ వా భగవా చతున్నం సతిపట్ఠానానం చతున్నం సమ్మప్పధానానం చతున్నం ఇద్ధిపాదానం పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం పఞ్చన్నం బలానం సత్తన్నం బోజ్ఝఙ్గానం అరియస్స అట్ఠఙ్గికస్స మగ్గస్సాతి భగవా, భాగీ వా భగవా దసన్నం తథాగతబలానం చతున్నం వేసారజ్జానం చతున్నం పటిసమ్భిదానం ఛన్నం అభిఞ్ఞానం ఛన్నం బుద్ధధమ్మానన్తి భగవా, భగవాతి నేతం నామం...పే.... సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి యదిదం భగవా"తి (మహాని. ౮౪).

ఏత్థ చ "**గారవాధివచన**"న్తిఆదీని యదిపి గాథాయం ఆగతపదానుక్కమేన న నిద్దిట్ఠాని, యథారహం పన తేసం సబ్బేసమ్పి నిద్దేసభావేన వేదితబ్బాని. తత్థ **గారవాధివచన**న్తి గరూనం గరుభావవాచకం వచనం. **భజీ**తి భాగసో కథేసి. తేనాహ "**విభజీ**"తి. **ధమ్మరతన**న్తి మగ్గఫలాదిఅరియధమ్మరతనం. పున **భజీ**తి సేవి. **భాగీ**తి భాగధేయ్యవా. పున **భాగీ**తి భజనసీలో. **అత్థరసస్సా**తి అత్థసన్నిస్సయస్స రసస్స. విముత్తాయతనసీసే హి ఠత్వా ధమ్మం కథేన్తస్స, సుణన్తస్స చ తదత్థం ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనకపీతిసోమనస్సం అత్థరసో. ధమ్మం ఆరబ్భ **ధమ్మరసో**. యం సన్ధాయ వుత్తం "లభతి అత్థవేదం,

లభతి ధమ్మవేద”న్తి (అం. ని. ౬.౧౦). **విముత్తిరసస్సాతి** విముత్తిభూతస్స, విముత్తిసన్నిస్సయస్స వా రసస్స. **సఞ్ఞాభావనానన్తి** అనిచ్చసఞ్ఞాదీనం దసన్నం సఞ్ఞాభావనానం. **ఛన్నం బుద్ధధమ్మానన్తి** ఛ అసాధారణఞాణాని సన్ధాయ వుత్తం. తత్థ తత్థ “భగవా”తి సద్దసిద్ధి నిరుత్తినయేన వేదితబ్బా.

౧౪౪. యదిపి “భాగ్యవా”తిఆదీహి పదేహి వుచ్చమానో అత్థో “భగీ భజీ”తి నిద్దేసగాథాయ సఙ్గహితో ఏవ, తథాపి పదసిద్ధి అత్థవిభాగఅత్థయోజనాదిసహితో సంవణ్ణనానయో తతో అఞ్ఞాకారోతి వుత్తం **“అయం పన అపరో నయో”**తి. **ఆదికన్తి** **ఆది**-సద్దేన వణ్ణవికారో , వణ్ణలోపో, ధాతుఅత్థేన నియోజనఞ్చాతి ఇమం తివిధం లక్ఖణం సఙ్గణ్హాతి. **సద్దనయేనాతి** బ్యాకరణనయేన. పిసోదరాదీనం సద్దానం ఆకతిగణభావతో వుత్తం **“పిసోదరాదిపక్ఖేపలక్ఖణం గహేత్వా”**తి. పక్ఖిపనమేవ లక్ఖణం. తప్పరియాపన్నతాకరణం హి పక్ఖిపనం. **పారప్పత్తన్తి** పరముక్కంసగతం పారమిభావప్పత్తం. **భాగ్యన్తి** కుసలం. తత్థ మగ్గకుసలం లోకుత్తరసుఖనిబ్బత్తకం, ఇతరం లోకియసుఖనిబ్బత్తకం, ఇతరమ్పి వా వివట్టూపనిస్సయం పరియాయతో లోకుత్తరసుఖనిబ్బత్తకం సియా.

లోభాదయో ఏకకవసేన గహితా. తథా విపరీతమనసికారో విపల్లాసభావసామఞ్ఞేన, అహిరికాదయో దుకవసేన. లోభాదయో చ పున **“తివిధాకుసలమూల”**న్తి తికవసేన గహితా. కాయదుచ్చరితాది-తణ్హాసంకిలేసాదిరాగమలాదిరాగవిసమాదికామసఞ్ఞాదికామవితక్కాదితణ్హాపపఞ్చాదయో **తివిధదుచ్చరితాదయో**. సుభసఞ్ఞాదికా **చతుబ్బిధవిపరియేసా**. “చీవరహేతు వా భిక్ఖునో తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతి, పిణ్డపాత , సేనాసన, ఇతిభవాభవహేతు వా”తి (అం. ని. ౪.౯) ఏవమాగతా **చత్తారో తణ్హుప్పాదా**. “బుద్ధే కఙ్ఖతి, ధమ్మే, సఙ్ఘే, సిక్ఖాయ, సబ్రహ్మచారీసు కుపితో హోతి అనత్తమనో ఆహతచిత్తో ఖీలజాతో”తి (దీ. ని. ౩.౩౧౯; మ. ని. ౧.౧౮౫; అం. ని. ౫.౨౦౫; ౯.౭౧; విభ. ౯౪౧) ఏవమాగతాని **పఞ్చ చేతోఖీలాని**. “కామే అవీతరాగో హోతి, కాయే అవీతరాగో, రూపే అవీతరాగో, యావదత్థం ఉదరావదేహకం భుఞ్జిత్వా సేయ్యసుఖం పస్ససుఖం మిద్ధసుఖం అనుయుత్తో విహరతి, అఞ్ఞతరం దేవనికాయం పణిధాయ బ్రహ్మచరియం చరతీ”తి (దీ. ని. ౩.౩౨౦; మ. ని. ౧.౧౮౬) ఆగతా **పఞ్చ వినిబన్ధా**. రూపాభినన్దనాదయో **పఞ్చాభినన్దనా**. కోధో, మక్ఖో, ఇస్సా, సాఠేయ్యం, పాపిచ్ఛతా, సన్దిట్ఠిపరామాసోతి ఇమాని **ఛ వివాదమూలాని**. రూపతణ్హాదయో **ఛ తణ్హాకాయా**.

కామరాగపటిఘదిట్ఠివిచికిచ్ఛాభవరాగమానావిజ్జా **సత్తానుసయా**. మిచ్ఛాదిట్ఠిఆదయో **అట్ఠ మిచ్ఛత్తా**. “తణ్హం పటిచ్చ పరియేసనా, పరియేసనం పటిచ్చ లాభో, లాభం పటిచ్చ వినిచ్ఛయో, వినిచ్ఛయం పటిచ్చ ఛన్దరాగో, ఛన్దరాగం పటిచ్చ అజ్ఝోసానం, అజ్ఝోసానం పటిచ్చ పరిగ్గహో, పరిగ్గహం పటిచ్చ మచ్ఛరియం, మచ్ఛరియం పటిచ్చ ఆరక్ఖా, ఆరక్ఖాధికరణం దణ్డాదానాదయో”తి (దీ. ని. ౨.౧౦౩; ౩.౩౫౯) ఏతే **నవ తణ్హామూలకా**. చత్తారో సస్సతవాదా, చత్తారో ఏకచ్చసస్సతవాదా, చత్తారో అన్తానన్తికా, చత్తారో అమరావిక్ఖేపికా, ద్వే అధిచ్చసముప్పన్నికా, సోళస సఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ అసఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా , సత్త ఉచ్ఛేదవాదా, పఞ్చ పరమదిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదాతి ఏతాని **ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని**. అజ్ఝత్తికస్స ఉపాదాయ “అస్మీ”తి హోతి, “ఇత్థస్మీ”తి, “ఏవస్మీ”తి, “అఞ్ఞథాస్మీ”తి, “భవిస్స”న్తి, “ఇత్థం భవిస్స”న్తి, “ఏవం భవిస్స”న్తి, “అఞ్ఞథా భవిస్స”న్తి, “అసస్మీ”తి, “సాతస్మీ”తి, “సియ”న్తి, “ఇత్థం సియ”న్తి, “ఏవం సియ”న్తి, “అఞ్ఞథా సియ”న్తి, “అపాహం సియ”న్తి, “అపాహం ఇత్థం సియ”న్తి, “అపాహం ఏవం సియ”న్తి, “అపాహం అఞ్ఞథా సియ”న్తి హోతీతి అట్ఠారస, బాహిరస్సుపాదాయ “ఇమినా అస్మీ”తి హోతి, “ఇమినా ఇత్థస్మీ”తి, “ఇమినా ఏవస్మీ”తి, “ఇమినా అఞ్ఞథాస్మీ”తిఆదికా

(విభ॰ ౯౭౫-౯౭౬) వుత్తనయా అట్ఠారసాతి ఛత్తింస, అతీతా ఛత్తింస, అనాగతా ఛత్తింస, పచ్చుప్పన్నా ఛత్తింసాతి **అట్ఠసతతణ్హావిచరితాని**.

పభేద-సద్దో పచ్చేకం సమ్బన్ధితబ్బో. తత్థాయం యోజనా – లోభప్పభేదా దోసప్పభేదా యావ అట్ఠసతతణ్హావిచరితప్పభేదాతి. సబ్బాని సత్తానం దరథపరిళాహకరాని కిలేసానం అనేకాని సతసహస్సాని అభఞ్జీతి యోజనా. ఆరమ్మణాదివిభాగతో హి పవత్తిఆకారవిభాగతో చ అనన్తప్పభేదా కిలేసాతి. **సఙ్ఖేపతోతి** ఏత్థ సముచ్ఛేదప్పహానవసేన సబ్బసో అప్పవత్తికరణేన **కిలేసమారం,** సముదయప్పహానపరిఞ్ఞావసేన **ఖన్ధమారం,** సహాయవేకల్లకరణవసేన సబ్బథా అప్పవత్తికరణేన **అభిసఙ్ఖారమారం,** బలవిధమనవిసయాతిక్కమనవసేన **దేవపుత్తమచ్చుమారఞ్చ అభఞ్జి** భగ్గే అకాసి. **పరిస్సయానన్తి** ఉపద్దవానం. సమ్పతి, ఆయతిఞ్చ సత్తానం అనత్థావహత్తా మారణట్ఠేన విబాధనట్ఠేన కిలేసావ మారోతి **కిలేసమారో**. వధకట్ఠేన ఖన్ధావ మారోతి **ఖన్ధమారో**. తథా హి వుత్తం "వధకం రూపం 'వధకం రూప'న్తి యథాభూతం నప్పజానాతీ"తిఆది (సం॰ ని॰ ౩.౮౫). జాతిజరాదిమహాబ్యసననిబ్బత్తనేన అభిసఙ్ఖారోవ మారోతి **అభిసఙ్ఖారమారో**. సంకిలేసనిమిత్తం హుత్వా గుణమారణట్ఠేన దేవపుత్తోవ మారోతి **దేవపుత్తమారో**. సత్తానం జీవితస్స, జీవితపరిక్ఖారానఞ్చ జానికరణేన మహాబాధరూపత్తా మచ్చు ఏవ మారోతి **మచ్చుమారో**.

సతపుఞ్ఞలక్ఖణధరస్సాతి అనేకసతపుఞ్ఞనిబ్బత్తమహాపురిసలక్ఖణవహతో **రూపకాయసమ్పత్తి దీపితా హోతి,** ఇతరాసం ఫలసమ్పదానం మూలభావతో, అధిట్ఠానభావతో చ. **ధమ్మకాయసమ్పత్తి** దీపితా హోతి, పహానసమ్పదాపుబ్బకత్తా ఞాణసమ్పదాదీనం. భాగ్యవతాయ లోకియానం **బహుమతభావో**. భగ్గదోసతాయ పరిక్ఖకానం బహుమతభావోతి యోజనా. ఏవం ఇతో పరేసుపి యథాసఙ్ఖ్యం యోజేతబ్బం. పుఞ్ఞవన్తం హి **గహట్ఠా** ఖత్తియాదయో అభిగచ్ఛన్తి, పహీనదోసం **పబ్బజితతాపసపరిబ్బాజకాదయో** "దోసవినయాయ ధమ్మం దేసేతీ"తి. **అభిగతానఞ్చ నేసం కాయచిత్తదుక్ఖాపనయనే పటిబలభావో, ఆమిసదానధమ్మదానేహి** ఉపకారసబ్భావతో. రూపకాయం తస్స పసాదచక్ఖునా, ధమ్మకాయం పఞ్ఞాచక్ఖునా దిస్వా దుక్ఖద్వయస్స పటిప్పస్సమ్భనతో ఉపగతానఞ్చ తేసం ఆమిసదానధమ్మదానేహి **ఉపకారితా,** "పుబ్బే ఆమిసదానధమ్మదానేహి మయా అయం లోకగ్గభావో అధిగతో, తస్మా తుమ్హేహిపి ఏవమేవ పటిపజ్జితబ్బ"న్తి ఏవం సమ్మాపటిపత్తియం నియోజనేన అభిగతానం **లోకియలోకుత్తరసుఖేహి సంయోజనసమత్థతా చ దీపితా హోతి**.

సకచిత్తే ఇస్సరియం అత్తనో చిత్తస్స వసీభావాపాదనం, యేన పటిక్కూలాదీసు అప్పటిక్కూలసఞ్ఞితాదివిహారసిద్ధి, అధిట్ఠానిద్ధిఆదికో ఇద్ధివిధోపి చిత్తిస్సరియమేవ చిత్తభావనాయ వసీభావప్పత్తియా ఇజ్ఝనతో. **అణిమాలఘిమాదికన్తి ఆది**-సద్దేన మహిమా పత్తి పాకమ్మం ఈసితా వసితా యత్థకామావసాయితాతి ఇమే ఛపి సఙ్గహితా. తత్థ కాయస్స అణుభావకరణం **అణిమా**. లహుభావో **లఘిమా** ఆకాసే పదసా గమనాదినా. మహత్తం **మహిమా** కాయస్స మహన్తతాపాదనం. ఇట్ఠదేసప్పత్తి **పత్తి**. అధిట్ఠానాదివసేన ఇచ్ఛితనిప్ఫాదనం **పాకమ్మం**. సయంవసితా ఇస్సరభావో **ఈసితా**. ఇద్ధివిధే వసీభావో **వసితా**. ఆకాసేన వా గచ్ఛతో, అఞ్ఞం వా కిఞ్చి కరోతో యత్థ కత్థచి వోసానప్పత్తి **యత్థకామావసాయితా**. "కుమారకరూపాదిదస్సన"న్తిపి వదన్తి. ఏవమిదం అట్ఠవిధం **లోకియసమ్మతం** ఇస్సరియం. తం పన భగవతో ఇద్ధివిధన్తోగధం, అనఞ్ఞసాధారణఞ్చాతి ఆహ "**సబ్బాకారపరిపూరం అత్థీ**"తి.

కేసఞ్చి పదేసవుత్తి, అయథాభూతగుణసన్నిస్సయత్తా అపరిసుద్ధో చ యసో హోతి, న ఏవం తథాగతస్సాతి దస్సేతుం "**లోకత్తయబ్యాపకో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ ఇధ అధిగతసత్థుగుణానం ఆరుప్పే ఉప్పన్నానం "ఇతిపి సో భగవా"తిఆదినా

భగవతో గుణే అనుస్సరన్తానం యసో పాకటో హోతీతి ఆహ “లోకత్తయబ్యాపకో”తి. యథాభుచ్చగుణాధిగతత్తా ఏవ **అతివియ పరిసుద్ధో**. అనవసేసలక్ఖణానుబ్యఞ్జనాదిసమ్పత్తియా **సబ్బాకారపరిపూరా. సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గసిరీ** సబ్బేసం అఙ్గపచ్చఙ్గానం సోభా. “తిణ్ణో తారేయ్య”న్తిఆదినా **యం యం ఏతేన** లోకనాథేన **ఇచ్ఛితం** మనోవచీపణిధానవసేన, **పత్థితం** కాయపణిధానవసేన. **తథేవాతి** పణిధానానురూపమేవ. వీరియపారమిభావప్పత్తో, అరియమగ్గపరియాపన్నో చ **సమ్మావాయామసఙ్ఖాతో పయత్తో**.

భేదేహీతి సబ్బత్తికదుకపదసంహితేహి పభేదేహి. **పటిచ్చసముప్పాదాదీహీతి ఆది**-సద్దేన న కేవలం **విభఙ్గపాళియం** ఆగతా సతిపట్ఠానాదయోవ సఙ్గహితా, అథ ఖో సఙ్గహాదయో, సమయవిముత్తాదయో, ఠపనాదయో , తికపట్ఠానాదయో చ సఙ్గహితాతి వేదితబ్బం. **దుక్ఖసచ్చస్స పీళనట్ఠో** తంసమఙ్గినో సత్తస్స హింసనం అవిప్ఫారికతాకరణం. **సఙ్ఖతట్ఠో** సమేచ్చసమ్భూయపచ్చయేహి కతభావో. **సన్తాపట్ఠో** దుక్ఖదుక్ఖతాదీహి సన్తప్పనం పరిదహనం. **విపరిణామట్ఠో** జరాయ, మరణేన చాతి ద్విధా విపరిణామేతబ్బతా. **సముదయస్స ఆయూహనట్ఠో** దుక్ఖస్స నిబ్బత్తనవసేన సమ్పిణ్డనం. **నిదానట్ఠో** “ఇదం తం దుక్ఖ”న్తి నిదదన్తస్స వియ సముట్ఠాపనం. **సంయోగట్ఠో** సంసారదుక్ఖేన సంయోజనం. **పలిబోధట్ఠో** మగ్గాధిగమస్స నివారణం. నిరోధస్స **నిస్సరణట్ఠో** సబ్బూపధీనం పటినిస్సగ్గసభావత్తా తతో వినిస్సటతా, తన్నిస్సరణనిమిత్తతా వా. **వివేకట్ఠో** సబ్బసఙ్ఖారవిసంయుత్తతా. **అసఙ్ఖతట్ఠో** కేనచిపి పచ్చయేన అనభిసఙ్ఖతతా. **అమతట్ఠో** నిచ్చసభావత్తా మరణాభావో, సత్తానం మరణాభావహేతుతా వా. **మగ్గస్స నియ్యానట్ఠో** వట్టదుక్ఖతో నిగ్గమనట్ఠో. **హేతుఅత్థో** నిబ్బానస్స సమ్పాపకభావో. **దస్సనట్ఠో** అచ్చన్తసుఖుమస్స నిబ్బానస్స సచ్ఛికరణం. **ఆధిపతేయ్యట్ఠో** చతుసచ్చదస్సనే సమ్పయుత్తానం ఆధిపచ్చకరణం, ఆరమ్మణాధిపతిభావో వా విసేసతో మగ్గాధిపతివచనతో. సతిపి హి ఝానాదీనం ఆరమ్మణాధిపతిభావే “ఝానాధిపతినో ధమ్మా”తి ఏవమాదిం అవత్వా “మగ్గాధిపతినో ధమ్మా” ఇచ్చేవ వుత్తం, తస్మా విఞ్ఞాయతి “అత్థి మగ్గస్స ఆరమ్మణాధిపతిభావే విసేసో”తి. ఏతే చ పీళనాదయో సోళసాకారా నామ. కస్మా పనేత్థ అఞ్ఞేసు రోగగణ్డాదిఆకారేసు విజ్జమానేసు ఏతేవ పరిగ్గయ్హన్తీతి? సలక్ఖణతో చ సచ్చన్తరదస్సనతో చ ఆవిభావతో. స్వాయమత్థో పరతో సచ్చకథాయమేవ ఆవి భవిస్సతి.

దిబ్బవిహారో కసిణాదిఆరమ్మణాని రూపావచరజ్ఝానాని. మేత్తాదిజ్ఝానాని **బ్రహ్మవిహారో**. ఫలసమాపత్తి **అరియవిహారో**. కామేహి వివేకట్ఠకాయతావసేన ఏకీభావో **కాయవివేకో**. పఠమజ్ఝానాదినా నీవరణాదీహి వివిత్తచిత్తతా **చిత్తవివేకో. ఉపధివివేకో** నిబ్బానం. **అఞ్ఞే**తి లోకియాభిఞ్ఞాదికే.

కిలేసాభిసఙ్ఖారవసేన భవేసు పరిబ్భమనం, సో చ తణ్హాప్పధానోతి వుత్తం ‘‘**తణ్హాసఙ్ఖాతం గమన**’’న్తి. **వన్తన్తి** అరియమగ్గముఖేన ఉగ్గిరితం పున అపచ్చావమనవసేన ఛడ్డితం. **భగవాతి వుచ్చతి** నిరుత్తినయేనాతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**యథా…పే.… మేఖలా**’’తి.

అపరో నయో – భాగవాతి భగవా, భతవాతి భగవా, భాగే వనీతి భగవా, భగే వనీతి భగవా, భత్తవాతి భగవా, భగే వమీతి భగవా. భాగే వమీతి భగవా.

> భాగవా భతవా భాగే, భగే చ వని భత్తవా;
> భగే వమి తథా భాగే, వమీతి భగవా జినో.

తత్థ కథం **భాగవాతి భగవా**? యే తే సీలాదయో ధమ్మక్ఖన్ధా గుణకోట్ఠాసా, తే అనఞ్ఞసాధారణా నిరతిసయా తథాగతస్స అత్థి ఉపలబ్భన్తి. తథా హిస్స సీలం సమాధి పఞ్ఞా విముత్తి విముత్తిఞాణదస్సనం, హిరీ ఓత్తప్పం, సద్ధా వీరియం, సతి సమ్పజఞ్ఞం, సీలవిసుద్ధి దిట్ఠివిసుద్ధి, సమథో విపస్సనా, తీణి కుసలమూలాని, తీణి సుచరితాని, తయో సమ్మావితక్కా, తిస్సో అనవజ్జసఞ్ఞా, తిస్సో ధాతుయో, చత్తారో సతిపట్ఠానా, చత్తారో సమ్మప్పధానా, చత్తారో ఇద్ధిపాదా, చత్తారో అరియమగ్గా, చత్తారి అరియఫలాని, చతస్సో పటిసమ్భిదా, చతుయోనిపరిచ్ఛేదకఞాణాని, చత్తారో అరియవంసా, చత్తారి వేసారజ్జఞాణాని, పఞ్చ పధానియఙ్గాని, పఞ్చఙ్గికో సమ్మాసమాధి, పఞ్చఞాణికో సమ్మాసమాధి, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, పఞ్చ నిస్సారణీయా ధాతుయో, పఞ్చ విముత్తాయతనఞాణాని, పఞ్చ విముత్తిపరిపాచనీయా సఞ్ఞా, ఛ అనుస్సతిట్ఠానాని, ఛ గారవా, ఛ నిస్సారణీయా ధాతుయో, ఛ సతతవిహారా, ఛ అనుత్తరియాని, ఛ నిబ్బేధభాగియా సఞ్ఞా, ఛ అభిఞ్ఞా, ఛ అసాధారణఞాణాని, సత్త అపరిహానియా ధమ్మా, సత్త అరియధమ్మా, సత్త అరియధనాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గా, సత్త సప్పురిసధమ్మా, సత్త నిజ్జరవత్థూని, సత్త సఞ్ఞా, సత్తదక్ఖిణేయ్యపుగ్గలదేసనా, సత్తవిఞ్ఞాణట్ఠితిదేసనా, సత్తఖీణాసవబలదేసనా, అట్ఠపఞ్ఞాపటిలాభహేతుదేసనా, అట్ఠ సమ్మత్తాని, అట్ఠలోకధమ్మాతిక్కమా, అట్ఠ ఆరమ్భవత్థూని, అట్ఠఅక్ఖణదేసనా, అట్ఠ మహాపురిసవితక్కా, అట్ఠఅభిభాయతనదేసనా, అట్ఠ విమోక్ఖా, నవ యోనిసోమనసికారమూలకా ధమ్మా, నవ పారిసుద్ధిపధానియఙ్గాని, నవసత్తావాసదేసనా, నవ ఆఘాతపటివినయా, నవ సఞ్ఞా, నవ నానత్తా, నవ అనుపుబ్బవిహారా, దస నాథకారణా ధమ్మా, దస కసిణాయతనాని, దస కుసలకమ్మపథా, దస సమ్మత్తాని, దస అరియవాసా, దస అసేక్ఖధమ్మా, దస తథాగతబలాని, ఏకాదస మేత్తానిసంసా, ద్వాదస ధమ్మచక్కాకారా, తేరస ధుతగుణా, చుద్దస బుద్ధఞాణాని, పఞ్చదస విముత్తిపరిపాచనీయా ధమ్మా, సోళసవిధా ఆనాపానస్సతి, సోళస అపరన్తపనీయా ధమ్మా, అట్ఠారస బుద్ధధమ్మా, ఏకూనవీసతి పచ్చవేక్ఖణఞాణాని, చతుచత్తాలీస ఞాణవత్థూని , పఞ్ఞాస ఉదయబ్బయఞాణాని, పరోపఞ్ఞాస కుసలధమ్మా, సత్తసత్తతిఞాణవత్థూని, చతువీసతికోటిసతసహస్ససమాపత్తిసఞ్చారిమహావజిరఞాణం, అనన్తనయసమన్తపట్ఠానపవిచయపచ్చవేక్ఖణదేసనాఞాణాని, తథా అనన్తాసు లోకధాతూసు అనన్తానం సత్తానం ఆసయాదివిభావనఞాణాని చాతి ఏవమాదయో అనన్తాపరిమాణభేదా అనఞ్ఞసాధారణా నిరతిసయా గుణభాగా గుణకోట్ఠాసా సంవిజ్జన్తి ఉపలబ్భన్తి. తస్మా యథావుత్తవిభాగా గుణభాగా అస్స అత్థీతి భాగవాతి వత్తబ్బే ఆ-కారస్స రస్సత్తం కత్వా "భగవా"తి వుత్తో. ఏవం తావ భాగవాతి భగవా.

> యస్మా సీలాదయో సబ్బే, గుణభాగా అసేసతో;
> విజ్జన్తి సుగతే తస్మా, "భగవా"తి పవుచ్చతి.

కథం **భతవాతి భగవా**? యే తే సబ్బలోకహితాయ ఉస్సుక్కమాపన్నేహి మనుస్సత్తాదికే అట్ఠ ధమ్మే సమోధానేత్వా సమ్మాసమ్బోధియా కతమహాభినీహారేహి మహాబోధిసత్తేహి పరిపూరేతబ్బా దానపారమీ, సీలనేక్ఖమ్మపఞ్ఞావీరియఖన్తిసచ్చఅధిట్ఠానమేత్తాఉపేక్ఖాపారమీతి దస పారమియో, దస ఉపపారమియో, దస పరమత్థపారమియోతి సమతింస పారమియో, దానాదీని చత్తారి సఙ్గహవత్థూని, సచ్చాదీని చత్తారి అధిట్ఠానాని, అత్తపరిచ్చాగో, నయన, ధన, రజ్జ, పుత్తదారపరిచ్చాగోతి పఞ్చ మహాపరిచ్చాగా, పుబ్బయోగో, పుబ్బచరియా, ధమ్మక్ఖానం, ఞాతత్థచరియా, లోకత్థచరియా, బుద్ధత్థచరియాతి ఏవమాదయో, సఙ్ఖేపతో వా సబ్బే పుఞ్ఞసమ్భారఞాణసమ్భారబుద్ధకారకధమ్మా, తే మహాభినీహారతో పట్ఠాయ కప్పానం సతసహస్సాధికాని చత్తారి

అసఙ్ఖ్యేయాని యథా హానభాగియా, సంకిలేసభాగియా, ఠితిభాగియా వా న హోన్తి, అథ ఖో ఉత్తరుత్తరి విసేసభాగియావ హోన్తి, ఏవం సక్కచ్చం నిరన్తరం అనవసేసతో భతా సమ్భతా అస్స అత్థీతి భతవాతి వత్తబ్బే "భగవా"తి వుత్తో నిరుత్తినయేన త-కారస్స గ-కారం కత్వా. అథ వా **భతవా**తి తేయేవ యథావుత్తే బుద్ధకారకధమ్మే వుత్తనయేన భరి సమ్భరి, పరిపూరేసీతి అత్థో. ఏవమ్పి భతవాతి భగవా.

సమ్మాసమ్బోధియా సబ్బే, దానపారమిఆదికే;
సమ్భారే భతవా నాథో, తస్మాపి భగవా మతో.

కథం **భాగే వనీతి భగవా**? యే తే చతువీసతికోటిసతసహస్ససఙ్ఖా దేవసికం వళఞ్జనకసమాపత్తిభాగా, తే అనవసేసతో లోకహితత్థం, అత్తనో చ దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారత్థం నిచ్చకప్పం నిచ్చకప్పం వని భజి సేవి బహులమకాసీతి భాగే వనీతి భగవా. అథ వా అభిఞ్ఞేయ్యధమ్మేసు, కుసలాదీసు, ఖన్ధాదీసు చ యే తే పరిఞ్ఞేయ్యాదివసేన సఙ్ఖేపతో వా చతుబ్బిధా అభిసమయభాగా, విత్థారతో పన "చక్ఖుం పరిఞ్ఞేయ్యం…పే॰… జరామరణం పరిఞ్ఞేయ్య"న్తిఆదినా అనేకపరిఞ్ఞేయ్యభాగా, "చక్ఖుస్స సముదయో పహాతబ్బో…పే॰… జరామరణస్స సముదయో పహాతబ్బో"తిఆదినా పహాతబ్బభాగా, "చక్ఖుస్స నిరోధో…పే॰… జరామరణస్స నిరోధో సచ్ఛికాతబ్బో"తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౧.౨౧) సచ్ఛికాతబ్బభాగా, "చక్ఖుస్స నిరోధగామినీ పటిపదా"తిఆదినా, "చత్తారో సతిపట్ఠానా"తిఆదినా చ అనేకభేదా భావేతబ్బభాగా చ ధమ్మా, తే సబ్బే వని భజి యథారహం గోచరభావనాసేవనానం వసేన సేవి. ఏవమ్పి భాగే వనీతి భగవా. అథ వా యే ఇమే సీలాదయో ధమ్మక్ఖన్ధా సావకేహి సాధారణా గుణకోట్ఠాసా గుణభాగా, "కిన్తి ను ఖో తే వేనేయ్యసన్తానేసు పతిట్ఠపేయ్య"న్తి మహాకరుణాయ వని అభిపత్థయి, సా చస్స అభిపత్థనా యథాధిప్పేతఫలావహా అహోసి. ఏవమ్పి భాగే వనీతి భగవా.

యస్మా ఞేయ్యసమాపత్తి-గుణభాగే తథాగతో;
భజి పత్థయి సత్తానం, హితాయ భగవా తతో.

కథం **భగే వనీతి భగవా**? సమాసతో తావ కతపుఞ్ఞేహి పయోగసమ్పన్నేహి యథావిభవం భజీయన్తీతి భగా, లోకియలోకుత్తరసమ్పత్తియో. తత్థ లోకియే తావ తథాగతో సమ్బోధితో పుబ్బే బోధిసత్తభూతో పరముక్కంసగతే వని భజి సేవి, యత్థ పతిట్ఠాయ నిరవసేసతో బుద్ధకారకధమ్మే సమన్నానేన్తో బుద్ధధమ్మే పరిపాచేసి. బుద్ధభూతో పన తే నిరవజ్జసుఖూపసంహితే అనఞ్ఞసాధారణే లోకుత్తరేపి వని భజి సేవి. విత్థారతో పన పదేసరజ్జఇస్సరియచక్కవత్తిసమ్పత్తిదేవరజ్జసమ్పత్తిఆదివసేన, ఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తిఞాణదస్సనమగ్గభావనాఫలసచ్ఛికిరియాదిఉత్తరిమనుస్సధమ్మవసేన చ అనేకవిహితే అనఞ్ఞసాధారణే భగే వని భజి సేవి. ఏవమ్పి భగే వనీతి భగవా.

యా తా సమ్పత్తియో లోకే, యా చ లోకుత్తరా పుథూ;
సబ్బా తా భజి సమ్బుద్ధో, తస్మాపి భగవా మతో.

కథం **భత్తవాతి భగవా**? భత్తా దళ్హభత్తికా అస్స బహూ అత్థీతి భత్తవా. తథాగతో హి మహాకరుణాసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదిఅపరిమితనిరుపమప్పభావగుణవిసేససమఙ్గి భావతో సబ్బసత్తుత్తమో

సబ్బానత్థపరిహారపుబ్బఙ్గమాయ నిరవసేసహితసుఖవిధానతప్పరాయ నిరతిసయాయ పయోగసమ్పత్తియా సదేవమనుస్సాయ పజాయ అచ్చన్తుపకారితాయ ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణఅసీతిఅనుబ్యఞ్జనబ్యామప్పభాదిఅనఞ్ఞసాధారణగుణవిసేసపటిమణ్డితరూపకాయతాయ యథాభుచ్చగుణాధిగతేన "ఇతిపి సో భగవా"తిఆదినయప్పవత్తేన లోకత్తయబ్యాపినాసువిపులేన, సువిసుద్ధేన చ థుతిఘోసేన సమన్నాగతత్తా, ఉక్కంసపారమిప్పత్తాసు అప్పిచ్ఛతాసన్తుట్ఠిఆదీసు సుపతిట్ఠితభావతో, దసబలచతువేసారజ్జాదినిరతిసయగుణవిసేససమఙ్గిభావతో చ "రూపప్పమాణో రూపప్పసన్నో, ఘోసప్పమాణో ఘోసప్పసన్నో, లూఖప్పమాణో లూఖప్పసన్నో, ధమ్మప్పమాణో ధమ్మప్పసన్నో"తి ఏవం చతుప్పమాణికే లోకసన్నివాసే సబ్బథాపి పసాదావహభావేన సమన్తపాసాదికత్తా అపరిమాణానం సత్తానం సదేవమనుస్సానం ఆదరబహుమానగారవాయతనతాయ పరమపేమసమ్భత్తిట్ఠానం. యే తస్స ఓవాదే పతిట్ఠితా అవేచ్చప్పసాదేన సమన్నాగతా హోన్తి, కేనచి అసంహారియా తేసం సమ్భత్తి సమణేన వా బ్రాహ్మణేన వా దేవేన వా మారేన వా బ్రహ్మునా వాతి. తథా హి తే అత్తనో జీవితపరిచ్చాగేపి తత్థ పసాదం న పరిచ్చజన్తి, తస్స వా ఆణం దళ్హభత్తిభావతో. తేనేవాహ –

"యో వే కతఞ్ఞూ కతవేది ధీరో,
కల్యాణమిత్తో దళ్హభత్తి చ హోతీ"తి. (జా. ౨.౧౭.౭౮);

"సేయ్యథాపి , భిక్ఖవే, మహాసముద్దో ఠితధమ్మో వేలం నాతివత్తతి, ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యం మయా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, తం మమ సావకా జీవితహేతుపి నాతిక్కమన్తీ"తి (ఉదా. ౪౫; చూళవ. ౩౮౫) చ.

ఏవం భత్తవాతి భగవా నిరుత్తినయేన ఏకస్స త-కారస్స లోపం కత్వా ఇతరస్స గ-కారం కత్వా.

గుణాతిసయయుత్తస్స , యస్మా లోకహితేసినో;
సమ్భత్తా బహవో సత్థు, భగవా తేన వుచ్చతి.

కథం **భగే వమీతి భగవా**? యస్మా తథాగతో బోధిసత్తభూతోపి పురిమాసు జాతీసు పారమియో పూరేన్తో భగసఞ్ఞితం సిరిం, ఇస్సరియం, యసఞ్చ వమి ఉగ్గిరి ఖేళపిణ్డం వియ అనపేక్ఖో ఛడ్డయి. తథా హిస్స **సోమనస్సకుమారకాలే** (జా. ౧.౧౫.౨౧౧ ఆదయో) **హత్థిపాలకుమారకాలే** (జా. ౧.౧౫.౩౩౭ ఆదయో) **అయోఘరపణ్డితకాలే** (జా. ౧.౧౫.౩౬౩ ఆదయో) **మూగపక్ఖపణ్డితకాలే** (జా. ౨.౨౨.౧ ఆదయో) **చూళసుతసోమకాలేతి** (జా. ౨.౧౭.౧౯౫ ఆదయో) ఏవమాదీసు నేక్ఖమ్మపారమిపూరణవసేన దేవరజ్జసదిసాయ రజ్జసిరియా పరిచ్చత్తఅత్తభావానం పరిమాణం నత్థి. చరిమత్తభావేపి హత్థగతం చక్కవత్తిసిరిం దేవలోకాధిపచ్చసదిసం చతుదీపిస్సరియం, చక్కవత్తిసమ్పత్తిసన్నిస్సయం సత్తరతనసముజ్జలం యసఞ్చ తిణాయపి అమఞ్ఞమానో నిరపేక్ఖో పహాయ అభినిక్ఖమిత్వా సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో, తస్మా ఇమే సిరిఆదికే భగే వమీతి భగవా. అథ వా భాని నామ నక్ఖత్తాని, తేహి సమం గచ్ఛన్తి పవత్తన్తీతి భగా, సినేరుయుగన్ధరఉత్తరకురుహిమవన్తాదిభాజనలోకవిసేససన్నిస్సయా సోభా కప్పట్ఠియభావతో. తేపి భగవా వమి తన్నివాససత్తావాససమతిక్కమనతో తప్పటిబద్ధఛన్దరాగప్పహానేన పజహీతి. ఏవమ్పి భగే వమీతి భగవా.

చక్కవత్తిసిరిం యస్మా, యసం ఇస్సరియం సుఖం;

పహాసి లోకచిత్తఞ్చ, సుగతో భగవా తతో.

కథం **భాగే వమీతి భగవా**? భాగా నామ సభావధమ్మకోట్ఠాసా, తే ఖన్ధాయతనధాతాదివసేన, తత్థాపి రూపవేదనాదివసేన, అతీతాదివసేన చ అనేకవిధా, తే చ భగవా "సబ్బం పపఞ్చం, సబ్బం యోగం, సబ్బం గన్థం, సబ్బం సంయోజనం సముచ్ఛిన్దిత్వా అమతం ధాతుం సమధిగచ్ఛన్తో వమి ఉగ్గిరి అనపేక్ఖో ఛడ్డయి న పచ్చావమి. తథా హేస సబ్బత్థకమేవ పథవిం ఆపం తేజం వాయం, చక్ఖుం సోతం ఘానం జివ్హం కాయం మనం, రూపే సద్దే గన్ధే రసే ఫోట్ఠబ్బే ధమ్మే, చక్ఖువిఞ్ఞాణం...పే.... మనోవిఞ్ఞాణం, చక్ఖుసమ్ఫస్సం...పే.... మనోసమ్ఫస్సం, చక్ఖుసమ్ఫస్సజం వేదనం...పే.... మనోసమ్ఫస్సజం వేదనం, చక్ఖుసమ్ఫస్సజం సఞ్ఞం...పే.... మనోసమ్ఫస్సజం సఞ్ఞం, చక్ఖుసమ్ఫస్సజం చేతనం...పే.... మనోసమ్ఫస్సజం చేతనం, రూపతణ్హం ...పే.... ధమ్మతణ్హం, రూపవితక్కం...పే.... ధమ్మవితక్కం, రూపవిచారం...పే.... ధమ్మవిచార"న్తిఆదినా అనుపదధమ్మవిభాగవసేనపి సబ్బేవ ధమ్మకోట్ఠాసే అనవసేసతో వమి ఉగ్గిరి అనపేక్ఖపరిచ్చాగేన ఛడ్డయి. వుత్తం హేతం –

"యం తం, ఆనన్ద, చత్తం వన్తం ముత్తం పహీనం పటినిస్సట్ఠం, తం తథాగతో పున పచ్చావమిస్సతీతి నేతం ఠానం విజ్జతీ"తి (దీ. ని. ౨.౧౮౩).

ఏవమ్పి భాగే వమీతి భగవా. అథ వా **భాగే వమీ**తి సబ్బేపి కుసలాకుసలే సావజ్జానవజ్జే హీనపణీతే కణ్హసుక్కసప్పటిభాగే ధమ్మే అరియమగ్గఞాణముఖేన వమి ఉగ్గిరి అనపేక్ఖో పరిచ్చజి పజహి, పరేసఞ్చ తథత్తాయ ధమ్మం దేసేసి. వుత్తమ్పి చేతం –

"ధమ్మాపి వో, భిక్ఖవే, పహాతబ్బా, పగేవ అధమ్మా (మ. ని. ౧.౨౪౦). కుల్లూపమం వో, భిక్ఖవే, ధమ్మం దేసేస్సామి నిత్థరణత్థాయ, నో గహణత్థాయా"తిఆది (మ. ని. ౧.౨౪౦).

ఏవమ్పి భాగే వమీతి భగవా.

ఖన్ధాయతనధాతాది-ధమ్మభేదా మహేసినా;
కణ్హా సుక్కా యతో వన్తా, తతోపి భగవా మతో.

తేన వుత్తం –

"భాగవా భతవా భాగే, భగే చ వని భత్తవా;
భగే వమి తథా భాగే, వమీతి భగవా జినో"తి.

ఏత్థ చ యస్మా సఙ్ఖేపతో అత్తహితసమ్పత్తిపరహితపటిపత్తివసేన దువిధా బుద్ధగుణా, తాసు అత్తహితసమ్పత్తి పహానసమ్పదాఞాణసమ్పదాభేదతో దువిధా, ఆనుభావసమ్పదాదీనం తదవినాభావేన తదన్తోగధత్తా. పరహితపటిపత్తి పయోగాసయభేదతో దువిధా. తత్థ పయోగతో లాభసక్కారాదినిరపేక్ఖచిత్తస్స సబ్బదుక్ఖనియ్యానికధమ్మూపదేసో, ఆసయతో

పటివిరుద్ధేసుపి నిచ్చం హితేసితా, ఞాణపరిపాకకాలాగమనాదిపరహితపటిపత్తి చ, ఆమిసపటిగ్గహణాదినాపి అత్థచరియా పరహితపటిపత్తి హోతియేవ. తస్మా తేసం విభావనవసేన పాళియం "అరహ"న్తిఆదీనం పదానం గహణం వేదితబ్బం.

తత్థ "**అరహ**"న్తి ఇమినా పదేన పహానసమ్పదావసేన భగవతో అత్తహితసమ్పత్తి విభావితా. "**సమ్మాసమ్బుద్ధో, లోకవిదూ**"తి చ ఇమేహి పదేహి ఞాణసమ్పదావసేన. నను చ "లోకవిదూ"తి ఇమినాపి సమ్మాసమ్బుద్ధతా విభావీయతీతి? సచ్చం విభావీయతి, అత్థి పన విసేసో, "సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి ఇమినా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణానుభావో విభావితో, "లోకవిదూ"తి పన ఇమినా ఆసయానుసయఞాణాదీనమ్పి ఆనుభావో విభావితోతి. "**విజ్జాచరణసమ్పన్నో**"తి ఇమినా సబ్బాపి భగవతో అత్తహితసమ్పత్తి విభావితా. "**సుగతో**"తి పన ఇమినా సముదాగమతో పట్ఠాయ భగవతో అత్తహితసమ్పత్తి, పరహితపటిపత్తి చ విభావితా. "**అనుత్తరో పురిసదమ్మసారథి సత్థా దేవమనుస్సాన**"న్తి ఇమేహి పదేహి భగవతో పరహితపటిపత్తి విభావితా. "**బుద్ధో**"తి ఇమినా భగవతో అత్తహితసమ్పత్తి, పరహితపటిపత్తి చ విభావితా. ఏవఞ్చ కత్వా "సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి వత్వా "బుద్ధో"తి వచనం సమత్థితం హోతి. తేనేవాహ "అత్తనాపి బుజ్ఝి అఞ్ఞేపి సత్తే బోధేసీ"తిఆది. "**భగవా**"తి చ ఇమినాపి సముదాగమతో పట్ఠాయ భగవతో సబ్బా అత్తహితసమ్పత్తి, పరహితపటిపత్తి చ విభావితా.

అపరో నయో – హేతుఫలసత్తూపకారవసేన సఙ్ఖేపతో తివిధా బుద్ధగుణా. తత్థ "అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో విజ్జాచరణసమ్పన్నో లోకవిదూ"తి ఇమేహి పదేహి ఫలసమ్పత్తివసేన బుద్ధగుణా విభావితా. "అనుత్తరో పురిసదమ్మసారథి సత్థా దేవమనుస్సాన"న్తి ఇమేహి సత్తూపకారవసేన బుద్ధగుణా పకాసితా. "బుద్ధో"తి ఇమినా ఫలవసేన, సత్తూపకారవసేన చ బుద్ధగుణా విభావితా. "సుగతో భగవా"తి పన ఇమేహి పదేహి హేతుఫలసత్తూపకారవసేన బుద్ధగుణా విభావితాతి వేదితబ్బం.

౧౪౫. **తస్సా**తి బుద్ధానుస్సతికమ్మట్ఠానికస్స యోగినో. **ఏవ**న్తి "తత్రాయం నయో"తిఆదినా వుత్తప్పకారేన. **తస్మిం సమయే**తి బుద్ధగుణానుస్సరణసమయే. **రాగపరియుట్ఠిత**న్తి రాగేన పరియుట్ఠితం, పరియుట్ఠానప్పత్తేహి రాగేహి సహితం చిత్తం అరఞ్ఞమివ చోరేహి తేన పరియుట్ఠితన్తి వుత్తం, తస్స పరియుట్ఠానట్ఠానభావతో, పరియుట్ఠితరాగన్తి అత్థో. యం వా రాగస్స పరియుట్ఠానం, తం తంసహితే చిత్తే ఉపచరితన్తి దట్ఠబ్బం. ఏతస్మిం పక్ఖే **రాగేనా**తి రాగేన హేతునాతి అత్థో. **ఉజుగతమేవా**తి పగేవ కాయవఙ్కాదీనం అపనీతత్తా, చిత్తస్స చ అనుజుభావకరానం మాయాదీనం అభావతో, రాగాదిపరియుట్ఠానాభావేన వా ఓనతిఉన్నతివిరహతో ఉజుభావమేవ కతం. అథ వా **ఉజుగతమేవా**తి కమ్మట్ఠానస్స వీథిం ఓతిణ్ణతాయ లీనుద్ధచ్చవిగమనతో మజ్ఝిమసమథనిమిత్తపటిపత్తియా ఉజుభావమేవ గతం. **తథాగతం ఆరబ్భా**తి తథాగతగుణే ఆరమ్మణం కత్వా.

ఇచ్చస్సాతి ఇతి అస్స. "సో భగవా ఇతిపి అరహ"న్తిఆదినా పుబ్బే వుత్తప్పకారేన బుద్ధగుణే అనువితక్కయతోతి సమ్బన్ధో. **ఏవ**న్తి "నేవ తస్మిం సమయే"తిఆదినా వుత్తనయేన. **బుద్ధగుణపోణా**తి బుద్ధగుణనిన్నా. "**వితక్కవిచారా పవత్తన్తీ**"తి ఏతేన బుద్ధగుణసఙ్ఖాతం కమ్మట్ఠానం వితక్కాహతం, వితక్కపరియాహతం, పునప్పునం అనుమజ్జనఞ్చ కరోతీతి దస్సేతి. **పీతి ఉప్పజ్జతీ**తి భావనావసేన ఉపచారజ్ఝాననిప్ఫాదికా బలవతీ పీతి ఉప్పజ్జతి. **పీతిమనస్స** వుత్తప్పకారపీతిసహితచిత్తస్స. **కాయచిత్తదరథా**తి కాయచిత్తపస్సద్ధీనం పటిపక్ఖభూతా సుఖుమావత్థా ఉద్ధచ్చసహగతా కిలేసా. **పటిప్పస్సమ్భన్తీ**తి సన్నిసీదన్తి. **అనుక్కమేన ఏకక్ఖణే**తి యదా బుద్ధగుణారమ్మణా భావనా ఉపరూపరి విసేసం

ఆవహన్తీ పవత్తతి, తదా నీవరణాని విక్ఖమ్భితానేవ హోన్తి, కిలేసా సన్నిసిన్నావ హోన్తి, సువిసదాని సద్ధాదీని ఇన్ద్రియాని హోన్తి, భావనాయ పగుణతాయ వితక్కవిచారా సాతిసయం పటుకిచ్చావ హోన్తి, బలవతీ పీతి ఉప్పజ్జతి, పీతిపదట్ఠానా పస్సద్ధి సవిసేసా జాయతి, పస్సద్ధకాయస్స సమాధిపదట్ఠానం సుఖం థిరతరం హుత్వా పవత్తతి, సుఖేన అనుబ్రూహితం చిత్తం కమ్మట్ఠానే సమ్మదేవ సమాధియతి. ఏవం అనుక్కమేన పుబ్బభాగే వితక్కాదయో ఉపరూపరి పటుపటుతరభావేన పవత్తిత్వా భావనాయ మజ్ఝిమసమథపటిపత్తియా ఇన్ద్రియానఞ్చ ఏకరసభావేన పటుతమాని హుత్వా ఏకక్ఖణే **ఝానఙ్గాని ఉప్పజ్జన్తి**. యం సన్ధాయ వుత్తం భగవతా –

> ''యస్మిం , మహానామ, సమయే అరియసావకో తథాగతం అనుస్సరతి, నేవస్స తస్మిం సమయే రాగపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి...పే.... సుఖినో చిత్తం సమాధియతీ''తి (అ. ని. ౬.౧౦).

కస్మా పనేత్థ ఝానం అప్పనాపత్తం న హోతీతి ఆహ ''**బుద్ధగుణానం పన గమ్భీరతాయా**''తిఆది. గమ్భీరే హి ఆరమ్మణే గమ్భీరే ఉదకే పతితనావా వియ సమథభావనా పతిట్ఠం న లభతి, ''గమ్భీరతాయా''తి చ ఇమినా సభావధమ్మతాపి సఙ్గహితా. సభావధమ్మో హి గమ్భీరో న పణ్ణత్తి. ననుచ తజ్జాపణ్ణత్తివసేన సభావధమ్మో గయ్హతీతి? సచ్చం గయ్హతి పుబ్బభాగే, భావనాయ పన వడ్ఢమానాయ పణ్ణత్తిం సమతిక్కమిత్వా సభావేయేవ చిత్తం తిట్ఠతి. ననుచ సభావధమ్మేపి కత్థచి అప్పనా సమిజ్ఝతి దుతియారుప్పజ్ఝానాదీతి? సచ్చం సమిజ్ఝతి, తఞ్చ ఖో ఏకప్పకారే ఆరమ్మణే, ఇదం పన నానప్పకారన్తి దస్సేన్తో ''**నానప్పకారగుణానుస్సరణాధిముత్తతాయా**''తి ఆహ. ఏవమ్పి యథా నానప్పకారేసు కేసాదికోట్ఠాసేసు మనసికారం పవత్తేన్తస్స ఏకస్మింయేవ కోట్ఠాసే అప్పనావసేన భావనా అవతిట్ఠతి, ఏవమిధ కస్మా న హోతీతి? విసమోయం ఉపఞ్ఞాసో. తత్థ హి సతిపి కోట్ఠాసబహుభావే ఏకప్పకారేనేవ భావనా వత్తతి పటిక్కూలాకారస్సేవ గహణతో, ఇధ పన నానప్పకారేన గుణానం నానప్పకారత్తా, న అయమేకస్మింయేవ గుణే ఠాతుం సక్కోతి భావనాబలేన పచ్చక్ఖతో బుద్ధగుణేసు ఉపట్ఠహన్తేసు సద్ధాయ బలవభావతో. తేనేవ హి ''**అధిముత్తతాయా**''తి వుత్తం. యది ఉపచారప్పత్తం ఝానం హోతి, కథం బుద్ధానుస్సతీతి వుత్తన్తి ఆహ ''**తదేత**''న్తిఆది.

సగారవో హోతి సప్పతిస్సో, సత్థు గుణసరీరస్స పచ్చక్ఖతో ఉపట్ఠహనతో. తతోయేవ **సద్ధావేపుల్లం** అవేచ్చప్పసాదసదిసం సద్ధామహత్తం. బుద్ధగుణానం అనుస్సరణవసేన భావనాయ పవత్తత్తా **సతివేపుల్లం**. తేసం పరమగమ్భీరతాయ, నానప్పకారతాయ చ **పఞ్ఞావేపుల్లం**. తేసం ఉళారపుఞ్ఞక్ఖేత్తతాయ **పుఞ్ఞవేపుల్లఞ్చ అధిగచ్ఛతి. పీతిపామోజ్జబహులో హోతి** పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానీయత్తా బుద్ధానుస్సతియా. **భయభేరవసహో** బుద్ధగుణారమ్మణాయ సతియా భయభేరవాభిభవనతో. తేనాహ భగవా ''అనుస్సరేథ సమ్బుద్ధం, భయం తుమ్హాక నో సియా''తి (సం. ని. ౧.౨౪౯ థోకం విసదిసం). **దుక్ఖాధివాసనసమత్థో** బుద్ధానుస్సతియా సరీరదుక్ఖస్స పదుమపలాసే ఉదకస్స వియ వినివట్టనతో . **సంవాససఞ్ఞన్తి** సహవాససఞ్ఞం. **బుద్ధభూమియం చిత్తం నమతి** బుద్ధగుణానం మహన్తభావస్స పచ్చక్ఖతో ఉపట్ఠానతో. బుద్ధానుస్సతిభావనాయ సబ్బదా బుద్ధగుణానం చిత్తే విపరివత్తనతో వుత్తం ''**సమ్ముఖా సత్థారం పస్సతో వియా**''తి. **ఉత్తరి అప్పటివిజ్ఝన్తో**తి ఇమాయ భావనాయ ఉపరి తం అధిట్ఠానం కత్వా సచ్చాని అప్పటివిజ్ఝన్తో. **సుగతిపరాయణో**తి సుగతిసమ్పరాయో.

అప్పమాదన్తి అప్పమజ్జనం సక్కచ్చం అనుయోగం. **కయిరాథా**తి కరేయ్య. **సుమేధసో**తి సున్దరపఞ్ఞో . **ఏవం మహానుభావాయా**తి వుత్తప్పకారేన నీవరణవిక్ఖమ్భనాదిసమత్థేన సత్థరి సగారవభావాదిహేతుభూతేన మహతా

సామత్థియేన సమన్నాగతాయ.

౨. ధమ్మానుస్సతికథావణ్ణనా

౧౪౬. **ధమ్మానుస్సతిన్తి** ఏత్థ పదత్థో, సభావత్థో చ ఆదితో వుత్తోయేవాతి తం అనామసిత్వా భావనావిధానమేవ దస్సేతుం ''**ధమ్మానుస్సతిం భావేతుకామేనాపీ**''తిఆది ఆరద్ధం. కస్మా పనేత్థ బుద్ధానుస్సతియం వియ "అవేచ్చప్పసాదసమన్నాగతేనా"తి న వుత్తం. నను ఏతా పటిపాటియా ఛ అనుస్సతియో అరియసావకానం వసేన దేసనం ఆరుళ్హాతి? సచ్చమేతం, ఏవం సన్తేపి "పరిసుద్ధసీలాదిగుణానం పుథుజ్జనానమ్పి ఇజ్ఝన్తీ"తి దస్సనత్థం "అవేచ్చప్పసాదసమన్నాగతేనా"తి ఇధ న వుత్తం, అరియసావకానం పన సుఖేన ఇజ్ఝన్తీతి. తథాపి పాళియం ఆగతత్తా చ బుద్ధానుస్సతినిద్దేసే వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం, అయఞ్చ విచారో పరతో ఆగమిస్సతేవ.

౧౪౭. **పరియత్తిధమ్మోపీతి పి**-సద్దేన లోకుత్తరధమ్మం సమ్పిణ్డేతి. **ఇతరేసూతి** సన్దిట్ఠికాదిపదేసు. **లోకుత్తరధమ్మోవాతి** అవధారణం నిప్పరియాయేన సన్దిట్ఠికాదిఅత్థం సన్ధాయ వుత్తం, పరియాయతో పనేతే పరియత్తిధమ్మేపి సమ్భవన్తేవ. తథా హి **పరియత్తిధమ్మో** బహుస్సుతేన ఆగతాగమేన పరమేన సతినేపక్కేన సమన్నాగతేన పఞ్ఞవతా ఆదికల్యాణతాదివిసేసతో సయం దట్ఠబ్బోతి **సన్దిట్ఠికో**. ఆచరియపయిరుపాసనాయ వినా న లబ్భాతి చే? లోకుత్తరధమ్మేపి సమానే కల్యాణమిత్తసన్నిస్సయేనేవ సిజ్ఝనతో, తథా సత్థుసన్దస్సనేపి. "సన్దిట్ఠియా జయతీ"తి అయం పనత్థో తిత్థియనిమ్మద్దనే నిప్పరియాయతోవ లబ్భతి , కిలేసజయే పరియాయతో పరమ్పరాహేతుభావతో. "సన్దిట్ఠం అరహతీ"తి అయమ్పి అత్థో లబ్భతేవ, సబ్బసో సంకిలేసధమ్మానం పహానం, వోదానధమ్మానం పరిబ్రూహనఞ్చ ఉద్దిస్స పవత్తత్తా. అయఞ్చ అత్థో "యే ఖో త్వం, గోతమి, ధమ్మే జానేయ్యాసి, ఇమే ధమ్మా సరాగాయ సంవత్తన్తి నో విరాగాయ, సఞ్ఞోగాయ సంవత్తన్తి నో విసఞ్ఞోగాయ, సఉపాదానాయ సంవత్తన్తి నో అనుపాదానాయ. ఏకంసేన, గోతమి, ధారేయ్యాసి 'నేసో ధమ్మో, నేసో వినయో, నేతం సత్థుసాసన'"న్తి (చూళవ. ౪౦౬; అం. ని. ౮.౫౩), "ధమ్మాపి వో, భిక్ఖవే, పహాతబ్బా, పగేవ అధమ్మా"తి (మ. ని. ౧.౨౪౦) చ ఏవమాదీహి సుత్తపదేహి విభావేతబ్బో. అకాలికాధిగముపాయతాయ **అకాలికో**. విజ్జమానతాపరిసుద్ధతాహి ఏహిపస్సవిధిం అరహతీతి **ఏహిపస్సికో**. తతో ఏవ వట్టదుక్ఖనిత్థరణత్థికేహి అత్తనో చిత్తే ఉపనయనం, చిత్తస్స వా తత్థ ఉపనయనం అరహతీతి **ఓపనేయ్యికో**. విముత్తాయతనసీసే ఠత్వా పరిచయేన సమ్మదేవ అత్థవేదం, ధమ్మవేదఞ్చ లభన్తేహి **పచ్చత్తం వేదితబ్బో విఞ్ఞూహీ**తి. ఏవం సన్దిట్ఠికాదిపదేసు పరియత్తిధమ్మమ్పి పక్ఖిపిత్వా మనసికారో యుజ్జతేవ.

సాతి గాథా. **సమన్తభద్రకత్తాతి** సబ్బభాగేహి సున్దరత్తా. **ధమ్మస్సాతి** సాసనధమ్మస్స. కిఞ్చాపి అవయవవినిముత్తో సముదాయో నామ పరమత్థతో కోచి నత్థి, యేసు పన అవయవేసు సముదాయరూపేన అపేక్ఖితేసు "గాథా"తి సమఞ్ఞా, తం తతో భిన్నం వియ కత్వా సంసామివోహారం ఆరోపేత్వా దస్సేన్తో ''**పఠమేన పాదేన ఆదికల్యాణా**''తిఆదిమాహ. ''**ఏకానుసన్ధిక**''న్తి ఇదం నాతిబహువిభాగం యథానుసన్ధినా ఏకానుసన్ధికం సన్ధాయ వుత్తం, ఇతరస్స పన తేనేవ దేసేతబ్బధమ్మవిభాగేన ఆదిమజ్ఝపరియోసానభాగా లబ్భన్తీతి. **నిదానేనాతి** కాలదేసదేసకపరిసాదిఅపదిసనలక్ఖణేన నిదానగన్థేన. **నిగమనేనాతి** "ఇదమవోచా"తిఆదికేన (సం. ని. ౧.౨౪౯), "ఇతి యం తం వుత్తం, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త"న్తి (అం. ని. ౧౦.౨౭) వా యథావుత్తత్థనిగమనేన.

అయం కథా విసేసతో సుత్తపిటకసంవణ్ణనాతి కత్వా సుత్తపిటకవసేన ధమ్మస్స ఆదికల్యాణాదికం దస్సేత్వా ఇదాని సుత్తపిటకవినయపిటకానం వసేన తం దస్సేతుం ‘‘**సనిదానసఉప్పత్తికత్తా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **సనిదానసఉప్పత్తికత్తాతి** యథావుత్తనిదానేన సనిదానతాయ, సఅట్ఠుప్పత్తికతాయ చ. **వేనేయ్యానం అనురూపతోతి** సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా, ధమ్మదేసనాయ చ తంతంసిక్ఖాపదభావేన పఞ్ఞాపియమానస్స వేనేయ్యజ్ఝాసయానురూపం పవత్తియమానస్స అనురూపతో. **అత్థస్సాతి** దేసియమానస్స చ సీలాదిఅత్థస్స. ‘‘తం కిస్స హేతు (సం. ని. ౧.౨౪౯)? సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే’’తిఆదినా (సం. ని. ౩.౯౦) తత్థ తత్థ హేతూపమాగహణేన **హేతుదాహరణయుత్తతో**.

ఏవం సుత్తవినయవసేన పరియత్తిధమ్మస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసానకల్యాణతం దస్సేత్వా ఇదాని తీణి పిటకాని ఏకజ్ఝం గహేత్వా తం దస్సేతుం ‘‘**సకలోపీ**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **సాసనధమ్మోతి** –

> ‘‘సబ్బపాపస్స అకరణం, కుసలస్స ఉపసమ్పదా;
> సచిత్తపరియోదపనం, ఏతం బుద్ధాన సాసన’’న్తి. (ధ. ప. ౧౮౩; దీ. ని. ౨.౯౦) –

ఏవం వుత్తస్స సత్థుసాసనస్స పకాసకో పరియత్తిధమ్మో. **సీలేన ఆదికల్యాణో** సీలమూలకత్తా సాసనస్స. సమథాదీహి **మజ్ఝేకల్యాణో** తేసం సాసనసమ్పత్తియా వేమజ్ఝభావతో. **నిబ్బానేన పరియోసానకల్యాణో** తదధిగమతో ఉత్తరికరణీయాభావతో. సాసనే సమ్మాపటిపత్తి నామ పఞ్ఞాయ హోతి, తస్సా చ సీలం, సమాధి చ మూలన్తి ఆహ ‘‘**సీలసమాధీహి ఆదికల్యాణో**’’తి. పఞ్ఞా పన అనుబోధపటివేధవసేన దువిధాతి తదుభయమ్పి గణ్హన్తో ‘‘**విపస్సనామగ్గేహి మజ్ఝేకల్యాణో**’’తి ఆహ. తస్స నిప్పత్తి ఫలం, కిచ్చం నిబ్బానసచ్ఛికిరియా, తతో పరం కత్తబ్బం నత్థీతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**ఫలనిబ్బానేహి పరియోసానకల్యాణో**’’తి. ఫలగ్గహణేన వా సఉపాదిసేసనిబ్బానమాహ, ఇతరేన ఇతరం, తదుభయఞ్చ సాసనసమ్పత్తియా ఓసానన్తి ఆహ ‘‘**ఫలనిబ్బానేహి పరియోసానకల్యాణో**’’తి.

బుద్ధస్స సుబోధితా సమ్మాసమ్బుద్ధతా, తాయ **ఆదికల్యాణో** తప్పభవత్తా. సబ్బసో సంకిలేసప్పహానం వోదానం, పారిపూరీ చ ధమ్మసుధమ్మతా, తాయ **మజ్ఝేకల్యాణో** తంసరీరత్తా. సత్థారా యథానుసిట్ఠం తథా పటిపత్తి **సఙ్ఘసుప్పటిపత్తి,** తాయ **పరియోసానకల్యాణో,** తాయ సాసనస్స లోకే సుప్పతిట్ఠితభావతో. **తన్తి** సాసనధమ్మం. **తథత్తాయాతి** యథత్తాయ భగవతా ధమ్మో దేసితో, తథత్తాయ తథభావాయ. సో పన అభిసమ్బోధి పచ్చేకబోధి సావకబోధీతి తివిధో , ఇతో అఞ్ఞథా నిబ్బానాధిగమస్స అభావతో. తత్థ సబ్బగుణేహి అగ్గభావతో, ఇతరబోధిద్వయమూలతాయ చ పఠమాయ బోధియా **ఆదికల్యాణతా,** గుణేహి వేమజ్ఝభావతో దుతియాయ **మజ్ఝేకల్యాణతా,** తదుభయావరతాయ, తదోసానతాయ చ సాసనధమ్మస్స తతియాయ **పరియోసానకల్యాణతా** వుత్తా.

ఏసోతి సాసనధమ్మో. **నీవరణవిక్ఖమ్భనతోతి** విముత్తాయతనసీసే ఠత్వా సద్ధమ్మం సుణన్తస్స నీవరణానం విక్ఖమ్భనసమ్భవతో. వుత్తం హేతం –

> ‘‘యథా యథావుసో, భిక్ఖునో సత్థా వా ధమ్మం దేసేతి, అఞ్ఞతరో వా గరుట్ఠానియో సబ్రహ్మచారీ , తథా తథా సో తత్థ లభతి అత్థవేదం లభతి ధమ్మవేద’’న్తి (అం. ని. ౫.౨౬).

“యస్మిం, భిక్ఖవే, సమయే అరియసావకో ఓహితసోతో ధమ్మం సుణాతి, పఞ్చస్స నీవరణాని తస్మిం సమయే పహీనాని హోన్తీ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౧౯) –

చ ఆది. **సమథవిపస్సనాసుఖావహనతో**తి సమథసుఖస్స చ విపస్సనాసుఖస్స చ సమ్పాదనతో. వుత్తమ్పి చేతం –

“సో వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖ”న్తిఆది (దీ॰ ని॰ ౧.౨౨౬; మ॰ ని॰ ౨.౧౩౮).

తథా –

“యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానతం;
అమానుసీ రతీ హోతి, సమ్మా ధమ్మం విపస్సతో”తి చ. (ధ॰ ప॰ ౩౭౪, ౩౭౩);

తథాపటిపన్నోతి యథా సమథవిపస్సనాసుఖం ఆవహతి, యథా వా సత్థారా అనుసిట్ఠం, తథా పటిపన్నో సాసనధమ్మో. **తాదిభావావహనతో**తి ఛళఙ్గుపేక్ఖావసేన ఇట్ఠాదీసు తాదిభావస్స లోకధమ్మేహి అనుపలేపస్స ఆవహనతో. ఏస భగవా వుత్తనయేన తివిధకల్యాణం ధమ్మం దేసేన్తో యం సాసనబ్రహ్మచరియం, మగ్గబ్రహ్మచరియఞ్చ పకాసేతి, తం యథానురూపం అత్థసమ్పత్తియా సాత్థం, బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా సబ్యఞ్జనన్తి యోజనా.

తత్థ అవిసేసేన తిస్సో సిక్ఖా, సకలో చ తన్తిధమ్మో **సాసనబ్రహ్మచరియం**. యం సన్ధాయ వుత్తం “కతమేసానం ఖో, భన్తే, బుద్ధానం భగవన్తానం బ్రహ్మచరియం నచిరట్ఠితికం అహోసీ”తిఆది (పారా॰ ౧౮). సబ్బసిక్ఖానం మణ్డభూతసిక్ఖత్తయసఙ్గహితో అరియమగ్గో **మగ్గబ్రహ్మచరియం**. యం సన్ధాయ వుత్తం “ఖీణా జాతి, వుసితం బ్రహ్మచరియం, కతం కరణీయ”న్తి (మహావ॰ ౨౩; సం॰ ని॰ ౫.౧౮౬). **యథానురూప**న్తి యథారహం. సిక్ఖత్తయసఙ్గహం హి సాసనబ్రహ్మచరియం అత్థసమ్పత్తియా **సాత్థం**. మగ్గబ్రహ్మచరియే వత్తబ్బమేవ నత్థి. **అత్థసమ్పత్తియా**తి సమ్పన్నత్థతాయ. సమ్పత్తిఅత్థో హి ఇధ సహ-సద్దో. ఇతరం పన యథావుత్తేనత్థేన **సాత్థం, సబ్యఞ్జన**ఞ్చ. యే పనేత్థ “వచనసభావం **సాత్థం,** అత్థసభావం **సబ్యఞ్జన**”న్తి విభజిత్వా వదన్తి, తం న సున్దరం, తథా విభత్తస్స పరియత్తిధమ్మస్స అభావతో. సద్దత్థా హి అభిన్నరూపా వియ హుత్వా వినియోగం గచ్ఛన్తి. తథా హి నేసం లోకియామిస్సీభావం పటిజానన్తి. సతిపి వా భేదే “సబ్యఞ్జన”న్తి ఏత్థ యది తుల్యయోగో అధిప్పేతో “సపుత్తో ఆగతో”తిఆదీసు వియ, ఏవం సతి “అత్థపటిసరణా, భిక్ఖవే, హోథ, మా బ్యఞ్జనపటిసరణా”తి అత్థప్పధానవాదో బాధితో సియా, అథ విజ్జమానతామత్తం “సలోమకో సపక్ఖకో”తిఆదీసు వియ బ్యఞ్జనసమ్పత్తి అగ్గహితా సియా. తస్మా అట్ఠకథాయం వుత్తనయేనేవ అత్థో గహేతబ్బో.

సాత్థం సబ్యఞ్జనన్తి ఏత్థ నేత్తినయేనాపి అత్థం దస్సేతుం **“సఙ్కాసన...పే॰... సబ్యఞ్జన”**న్తి వుత్తం. తత్థ యదిపి నేత్తియం బ్యఞ్జనముఖేన బ్యఞ్జనత్థగ్గహణం హోతీతి “అక్ఖరం పద”న్తిఆదినా (నేత్తి॰ ౪ ద్వాదసపద) బ్యఞ్జనపదాని పఠమం ఉద్దిట్ఠాని, ఇధ పన పాళియం “సాత్థం సబ్యఞ్జన”న్తి ఆగతత్తా అత్థపదానియేవ పఠమం దస్సేతుం **“సఙ్కాసనపకాసనా”**తిఆది వుత్తం. తత్థ సఙ్ఖేపతో కాసనం దీపనం **సఙ్కాసనం** “మఞ్ఞమానో భిక్ఖు బద్ధో మారస్స, అమఞ్ఞమానో ముత్తో”తిఆదీసు (సం॰ ని॰

౩.౬౪) వియ. తత్తకేన హి తేన భిక్ఖునా పటివిద్ధం. తేనాహ "అఞ్ఞాతం భగవా"తిఆది. పఠమం కాసనం **పకాసనం**. ఆదికమ్మస్మిం హి అయం **ప**సద్దో "పఞ్ఞపేతి పట్ఠపేతీ"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౨.౨౦) వియ. తిక్ఖిన్ద్రియాపేక్ఖం చేతం పదద్వయం ఉద్దేసభావతో. తిక్ఖిన్ద్రియో హి సఙ్ఖేపతో పఠమఞ్చ వుత్తమత్థం పటిపజ్జతి . సంఖిత్తస్స విత్థారవచనం, సకిం వుత్తస్స పున వచనఞ్చ **వివరణవిభజనాని**. యథా "కుసలా ధమ్మా"తి సఙ్ఖేపతో సకింయేవ చ వుత్తస్స అత్థస్స "కతమే ధమ్మా కుసలా? యస్మిం సమయే కామావచరం కుసలం చిత్త"న్తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౧) విత్థారతో వివరణవసేన, విభజనవసేన చ పున వచనం. మజ్ఝిమిన్ద్రియాపేక్ఖమేతం పదద్వయం నిద్దేసభావతో. వివటస్స విత్థారతరాభిధానం, విభత్తస్స చ పకారేహి ఞాపనం వేనేయ్యానం చిత్తపరితోసనం **ఉత్తానీకరణపఞ్ఞాపనాని**. యథా "ఫస్సో హోతీ"తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౨) వివటవిభత్తస్స అత్థస్స "కతమో తస్మిం సమయే ఫస్సో? యో తస్మిం సమయే ఫస్సో ఫుసనా సమ్ఫుసనా"తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౨) ఉత్తానీకిరియా, పఞ్ఞాపనా చ. ముదిన్ద్రియాపేక్ఖమేతం పదద్వయం పటినిద్దేసభావతో. "పఞ్ఞాపనపట్ఠపనవివరణవిభజనఉత్తానీకరణపకాసనఅత్థపదసమాయోగతో"తిపి పాఠో.

కథం పనాయం పాఠవికప్పో జాతోతి? వుచ్చతే – నేత్తిపాళియం ఆగతనయేన పురిమపాఠో. తత్థ హి –

"సఙ్కాసనా పకాసనా,
వివరణా విభజనుత్తానీకమ్మపఞ్ఞత్తి;
ఏతేహి ఛహి పదేహి,
అత్థో కమ్మఞ్చ నిద్దిట్ఠ"న్తి. (నేత్తి॰ ౪ ద్వాదసపద) –

దేసనాహారయోజనాయ చ ఏతస్సేవత్థస్స "సఙ్కాసనా పకాసనా"తిఆదినా ఆగతం. పచ్ఛిమో పన "పఞ్ఞపేతి పట్ఠపేతి వివరతి విభజతి ఉత్తానీకరోతి 'పస్సథా'తి చాహా"తి (సం॰ ని॰ ౨.౨౦) సుత్తే ఆగతనయేన బ్యఞ్జనమత్తకతో. ఏవఞ్చ నేసం ద్విన్నం పాఠానం విసేసో, న అత్థతో. తథా హి సఙ్ఖేపతో "పఠమం ఞాపనం **పఞ్ఞాపనం,** పఠమమేవ ఠపనం **పట్ఠపన**"న్తి ఇమాని పదాని సఙ్కాసనపకాసనపదేహి అత్థతో అవిసిట్ఠాని. యఞ్చ పురిమపాఠే ఛట్ఠం పదం "పకారతో ఞాపన"న్తి పఞ్ఞాపనం వుత్తం, తం దుతియపాఠే పకాసనపదేన "నిబ్బిసేసం పకారతో కాసన"న్తి కత్వా. యస్మా ఞాపనకాసనాని అత్థావభాసనసభావతాయ అభిన్నాని, సబ్బేసఞ్చ వేనేయ్యానం చిత్తస్స తోసనం, బుద్ధియా చ నిసానం యాథావతో వత్థుసభావావభాసనే జాయతీతి. ఏవం అత్థపదరూపత్తా పరియత్తిఅత్థస్స యథావుత్తఛఅత్థపదసమాయోగతో **సాత్థం** సాసనం.

అక్ఖరపదబ్యఞ్జనాకారనిరుత్తినిద్దేససమ్పత్తియాతి ఏత్థ ఉచ్చారణవేలాయం అపరియోసితే పదే వణ్ణో **అక్ఖరం**. "ఏకక్ఖరం పదం అక్ఖర"న్తి ఏకే "ఆ ఏవం కిర త"న్తిఆదీసు ఆ-కారాదయో వియ. "విసుద్ధకరణానం మనసా దేసనావాచాయ అక్ఖరణతో అక్ఖర"న్తి అఞ్ఞే. విభత్తియన్తం అత్థఞాపనతో **పదం**. సఙ్ఖేపతో వుత్తం పదాభిహితం అత్థం బ్యఞ్జేతీతి **బ్యఞ్జనం,** వాక్యం. "కిరియాపదం అబ్యయకారకవిసేసనయుత్తం వాక్య"న్తి హి వదన్తి. పకారతో వాక్యవిభాగో **ఆకారో**. ఆకారాభిహితం నిబ్బచనం **నిరుత్తి**. నిబ్బచనవిత్థారో నిస్సేసుపదేసతో **నిద్దేసో**. ఏతేసం అక్ఖరాదీనం బ్యఞ్జనపదానం సమ్పత్తియా సమ్పన్నతాయ **సబ్యఞ్జనం**.

తత్రాయమస్స అత్థపదసమాయోగో, బ్యఞ్జనసమ్పత్తి చ – అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతి, పదేహి పకాసేతి, బ్యఞ్జనేహి వివరతి, ఆకారేహి విభజతి, నిరుత్తీహి ఉత్తానీకరోతి, నిద్దేసేహి పఞ్ఞపేతి, తథా అక్ఖరేహి ఉగ్ఘాటేత్వా పదేహి వినేతి ఉగ్ఘటితఞ్ఞుం, బ్యఞ్జనేహి విపఞ్చేత్వా ఆకారేహి వినేతి విపఞ్చితఞ్ఞుం, నిరుత్తీహి నేత్వా నిద్దేసేహి వినేతి నేయ్యం. ఏవఞ్చాయం ధమ్మో ఉగ్ఘటియమానో ఉగ్ఘటితఞ్ఞుం వినేతి, విపఞ్చియమానో విపఞ్చితఞ్ఞుం, నియ్యమానో నేయ్యం. తత్థ ఉగ్ఘటనా ఆది, విపఞ్చనా మజ్ఝే, నయనమన్తే. ఏవం తీసు కాలేసు తిధా దేసితో దోసత్తయవిధమనో గుణత్తయావహో తివిధవేనేయ్యవినయనోతి. ఏవమ్పి తివిధకల్యాణోయం ధమ్మో అత్థబ్యఞ్జనపారిపూరియా "సాత్థో సబ్యఞ్జనో"తి వేదితబ్బో "పరిపుణ్ణో, పరిసుద్ధో"తి చ.

అత్థగమ్భీరతాతిఆదీసు **అత్థో** నామ తన్తిఅత్థో. **ధమ్మో** తన్తి. **పటివేధో** తన్తియా, తన్తిఅత్థస్స చ యథాభూతావబోధో. **దేసనా** మనసా వవత్థాపితాయ తన్తియా దేసనా. తే పనేతే అత్థాదయో యస్మా ససాదీహి వియ మహాసముద్దో మన్దబుద్ధీహి దుక్ఖోగాహా, అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠా చ, తస్మా **గమ్భీరా**. అథ వా **అత్థో** నామ హేతుఫలం. **ధమ్మో** హేతు. **దేసనా** పఞ్ఞత్తి, యథాధమ్మం ధమ్మాభిలాపో, అనులోమపటిలోమసఙ్ఖేపవిత్థారాదివసేన వా కథనం. **పటివేధో** అభిసమయో, అత్థానురూపం ధమ్మేసు, ధమ్మానురూపం అత్థేసు, పఞ్ఞత్తిపథానురూపం పఞ్ఞత్తీసు అవబోధో, తేసం తేసం వా ధమ్మానం పటివిజ్ఝితబ్బో సలక్ఖణసఙ్ఖాతో అవిపరీతసభావో. తేపి చేతే అత్థాదయో యస్మా అనుపచితకుసలసమ్భారేహి దుప్పఞ్ఞేహి ససాదీహి వియ మహాసముద్దో దుక్ఖోగాహా, అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠా చ, తస్మా **గమ్భీరా**. తేసు పటివేధస్సాపి అత్థసన్నిస్సితత్తా వుత్తం "**అత్థగమ్భీరతాపటివేధగమ్భీరతాహి సాత్థ**"న్తి అత్థగుణదీపనతో. తాసం ధమ్మదేసనానం బ్యఞ్జనసన్నిస్సితత్తా వుత్తం "**ధమ్మగమ్భీరతాదేసనాగమ్భీరతాహి సబ్యఞ్జన**"న్తి తాసం బ్యఞ్జనసమ్పత్తిదీపనతో.

అత్థేసు పభేదగతం ఞాణం **అత్థపటిసమ్భిదా**. అత్థధమ్మనిరుత్తిపటిసమ్భిదాసు పభేదగతం ఞాణం **పటిభానపటిసమ్భిదా**తి ఇమిస్సాపి పటిసమ్భిదాయ అత్థవిసయత్తా ఆహ "**అత్థపటిభానపటిసమ్భిదావిసయతో సాత్థ**"న్తి, అత్థసమ్పత్తియా అసతి తదభావతో. **ధమ్మో**తి తన్తి . **నిరుత్తీ**తి తన్తిపదానం నిద్ధారేత్వా వచనం. తత్థ పభేదగతాని ఞాణాని ధమ్మనిరుత్తిపటిసమ్భిదాతి ఆహ "**ధమ్మనిరుత్తిపటిసమ్భిదావిసయతో సబ్యఞ్జన**న్తి, అసతి బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా తదభావతో. **పరిక్ఖకజనప్పసాదక**న్తి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో హేతుఅత్థో. యస్మా పరిక్ఖకజనానం కింకుసలగవేసీనం పసాదావహం, తస్మా **సాత్థం**. అత్థసమ్పన్నన్తి ఫలేన హేతునో అనుమానం నదీపూరేన వియ ఉపరి వుట్ఠిప్పవత్తియా. సాత్థకతా పనస్స పణ్డితవేదనీయతాయ, సా పరమగమ్భీరసణ్హసుఖుమభావతో వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం "గమ్భీరో దుద్దసో"తిఆది (మహావ. ౮). **లోకియజనప్పసాదకన్తి సబ్యఞ్జన**న్తి యస్మా లోకియజనస్స పసాదావహం, తస్మా **సబ్యఞ్జనం**. లోకియజనో హి బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా తుస్సతి, ఇధాపి ఫలేన హేతునో అనుమానం. సబ్యఞ్జనతా పనస్స సద్ధేయ్యతాయ, సా ఆదికల్యాణాదిభావతో వేదితబ్బా.

అథ వా **పణ్డితవేదనీయతో సాత్థ**"న్తి పఞ్ఞాపదట్ఠానతాయ అత్థసమ్పన్నతం ఆహ, తతో పరిక్ఖకజనప్పసాదకం. **సద్ధేయ్యతో సబ్యఞ్జన**న్తి సద్ధాపదట్ఠానతాయ బ్యఞ్జనసమ్పన్నతం, తతో లోకియజనప్పసాదకన్తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **గమ్భీరాధిప్పాయతో సాత్థ**న్తి అధిప్పాయతో అగాధాపారతాయ అత్థసమ్పన్నం అఞ్ఞథా తదభావతో. **ఉత్తానపదతో సబ్యఞ్జన**న్తి సుబోధసద్దతాయ బ్యఞ్జనసమ్పన్నం, పరమగమ్భీరస్సపి అత్థస్స వేనేయ్యానం సువిఞ్ఞేయ్యభావాపాదనతో. సబ్బోపేస పఠమస్స అత్థద్వయస్స పభేదో దట్ఠబ్బో, తథా చేవ తత్థ తత్థ సంవణ్ణితం. తథా హేత్థ వికప్పస్స, సముచ్చయస్స వా

అగ్గహణం. **ఉపనేతబ్బస్సాతి** పక్ఖిపితబ్బస్స వోదానత్థస్స అవుత్తస్స **అభావతో. సకలపరిపుణ్ణభావేనాతి** సబ్బభాగేహి పరిపుణ్ణతాయ. **అపనేతబ్బస్సాతి** సంకిలేసధమ్మస్స.

పటిపత్తియాతి సీలవిసుద్ధియాదిసమ్మాపటిపత్తియా, తన్నిమిత్తం. **అధిగమబ్యత్తితోతి** సచ్చపటివేధేన అధిగమవేయ్యత్తియసబ్భావతో **సాత్థం** కపిలవతాది వియ తుచ్ఛం నిరత్థకం అహుత్వా అత్థసమ్పన్నన్తి కత్వా. **పరియత్తియాతి** పరియత్తిధమ్మపరిచయేన. **ఆగమబ్యత్తితోతి** దురక్ఖాతధమ్మేసు పరిచయం కరోన్తస్స వియ సమ్మోహం అజనేత్వా బాహుసచ్చవేయ్యత్తియసబ్భావతో **సబ్యఞ్జనం**. బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా హి సతి ఆగమబ్యత్తీతి. **సీలాదిపఞ్చధమ్మక్ఖన్ధయుత్తతోతి** సీలాదీహి పఞ్చహి ధమ్మకోట్ఠాసేహి అవిరహితత్తా. **కేవలపరిపుణ్ణం** అనవసేసేన సమన్తతో పుణ్ణం పూరితం. **నిరుపక్కిలేసతోతి** దిట్ఠిమానాదిఉపక్కిలేసాభావతో. **నిత్థరణత్థాయాతి** వట్టదుక్ఖతో నిస్సరణాయ. **లోకామిసనిరపేక్ఖతోతి** కథఞ్చిపి తణ్హాసన్నిస్సయస్స అనిస్సయనతో.

ఏవం ఆదికల్యాణతాదిఅపదేసేన సత్థు పురిమవేసారజ్జద్వయవసేన ధమ్మస్స స్వాక్ఖాతతం విభావేత్వా ఇదాని పచ్ఛిమవేసారజ్జద్వయవసేనాపి తం దస్సేతుం ''**అత్థవిపల్లాసాభావతో వా సుట్ఠు అక్ఖాతోతి స్వాక్ఖాతో**''తి వత్వా తమత్థం బ్యతిరేకముఖేన విభావేన్తో ''**యథా హీ**''తిఆదిమాహ. తత్థ **విపల్లాసమాపజ్జతీతి** తేసం ధమ్మే "అన్తరాయికా"తి వుత్తధమ్మానం విపాకాదీనం అన్తరాయికత్తాభావతో ఏకంసేన అపాయూపపత్తిహేతుతాయ అభావతో. **నియ్యానికత్తాభావతోతి** అతమ్మయతాభావతో, సంసారతో చ నియ్యానికాతి వుత్తధమ్మానం ఏకచ్చయఞ్ఞకిరియాపకతిపురిసన్తరఞ్ఞాణాదీనం తతో నియ్యానికత్తాభావతో విపరీతో ఏవ హోతి. **తేనాతి** అత్థస్స విపల్లాసాపజ్జనేన. **తే** అఞ్ఞతిత్థియా. **తథాభావానతిక్కమనతోతి** కమ్మన్తరాయాదీనం పఞ్చన్నం అన్తరాయికభావస్స అరియమగ్గధమ్మానం నియ్యానికభావస్స కదాచిపి అనతివత్తనతో.

నిబ్బానానురూపాయ పటిపత్తియాతి అధిగన్తబ్బస్స సబ్బసఙ్ఖతవినిస్సటస్స నిబ్బానస్స అనురూపాయ సబ్బసఙ్ఖారనిస్సరణూపాయభూతాయ సపుబ్బభాగాయ సమ్మాపటిపత్తియా అక్ఖాతత్తాతి యోజనా. **పటిపదానురూపస్సాతి** సబ్బదుక్ఖనియ్యానికభూతా ఆరమ్మణకరణమత్తేనాపి కిలేసేహి అనామసనీయా యాదిసీ పటిపదా, తదనురూపస్స. **సుపఞ్ఞత్తాతి** సీలాదిక్ఖన్ధత్తయసఙ్గహితా సమ్మాదిట్ఠిఆదిప్పభేదా మిచ్ఛాదిట్ఠిఆదీనం పహాయికభావేన సుట్ఠు సమ్మదేవ విహితా. **సంసన్దతి** కిలేసమలవిసుద్ధితాయ **సమేతి**. ఏవం మగ్గనిబ్బానానం పటిపదాపటిపజ్జనీయభావేహి అఞ్ఞమఞ్ఞానురూపతాయ స్వాక్ఖాతతం దస్సేత్వా ఇదాని తివిధస్సాపి లోకుత్తరధమ్మస్స పచ్చేకం స్వాక్ఖాతతం దస్సేతుం ''**అరియమగ్గో చేత్థ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **అన్తద్వయన్తి** సస్సతుచ్ఛేదం, కామసుఖఅత్తకిలమథానుయోగం, లీనుద్ధచ్చం, పతిట్ఠానాయూహనన్తి ఏవం పభేదం అన్తద్వయం. **అనుపగమ్మాతి** అనుపగన్త్వా, అనుపగమనహేతు వా. **పటిపస్సద్ధకిలేసానీతి** సుట్ఠు వూపసన్తకిలేసాని, పటిపస్సద్ధిప్పహానవసేన సమ్మదేవ పహీనదోసాని. **సస్సతాదిసభావవసేనాతి** "సస్సతఞ్చ వో, భిక్ఖవే, ధమ్మం దేసేస్సామి అమతఞ్చ తాణఞ్చ లేణఞ్చా"తిఆదినా తేసు తేసు సుత్తేసు సస్సతాదిభావకిత్తనవసేన.

౧౪౮. ''**రాగాదీనం అభావం కరోన్తేన అరియపుగ్గలేన సామం దట్ఠబ్బో**''తి ఇమినా "అరియమగ్గేన మమ రాగాదయో పహీనా"తి సయం అత్తనా అనఞ్ఞనేయ్యేన దట్ఠబ్బోతి సన్దిట్ఠి, సన్దిట్ఠి ఏవ **సన్దిట్ఠికో**.

తేన తేన అరియసావకేన **పరసద్ధాయ** పరస్స సద్దహనేన పరనేయ్యేన **గన్తబ్బతం హిత్వా** ఞాపేతబ్బతం పహాయ **పచ్చవేక్ఖణఞాణేన** కరణభూతేన. **పసత్థా దిట్ఠి సన్దిట్ఠి** యథా సమ్బోజ్ఝఙ్గో. అరియమగ్గో అత్తనా సమ్పయుత్తాయ సన్దిట్ఠియా కిలేసే జయతి, అరియఫలం తాయ ఏవ అత్తనో కారణభూతాయ, నిబ్బానం ఆరమ్మణకరణేన అత్తనో విసయీభూతాయ సన్దిట్ఠియా కిలేసే జయతీతి యోజనా.

భావనాభిసమయవసేన మగ్గధమ్మో. **సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన** నిబ్బానధమ్మో. ఫలమ్పి హేట్ఠిమం సకదాగామివిపస్సనాదీనం పచ్చయభావేన ఉపరి మగ్గాధిగమస్స ఉపనిస్సయభావతో పరియాయతో "**దిస్సమానో వట్టభయం నివత్తేతీ**"తి వత్తబ్బతం లభతి.

౧౪౯. **నాస్స కాలో**తి నాస్స ఆగమేతబ్బో కాలో అత్థి. యథా హి లోకియకుసలస్స "ఉపపజ్జే, అపరపరియాయే"తిఆదినా ఫలదానం పతి ఆగమేతబ్బో కాలో అత్థి, న ఏవమేతస్సాతి అత్థో. తేనాహ "**న పఞ్చాహ**"తిఆది. **పకట్ఠో**తి దూరో. ఫలదానం పతి కాలో పకట్ఠో అస్సాతి **కాలికో,** కాలన్తరఫలదాయీ. తేనాహ "**అత్తనో ఫలదానే**"తి. **పత్తో**తి ఉపనీతో. **ఇదన్తి** "అకాలికో"తి పదం.

౧౫౦. **విధిన్తి** విధానం, "ఏహి పస్సా"తి ఏవంపవత్తవిధివచనం. **విజ్జమానత్తా**తి పరమత్థతో ఉపలబ్భమానత్తా. **పరిసుద్ధత్తా**తి కిలేసమలవిరహేన సబ్బథా విసుద్ధత్తా. అమనుఞ్ఞమ్పి కదాచి పయోజనవసేన యథాసభావప్పకాసనేన దస్సేతబ్బం భవేయ్యాతి తదభావం దస్సేన్తో ఆహ "**మనుఞ్ఞభావప్పకాసనేనా**"తి.

౧౫౧. ఉపనేతబ్బోతి ఉపనేయ్యో, ఉపనేయ్యోవ ఓపనేయ్యికోతి ఇమస్స అత్థస్స అధిప్పేతత్తా ఆహ "**ఉపనేతబ్బోతి ఓపనేయ్యికో**"తి. చిత్తే ఉపనయనం ఉప్పాదనన్తి ఆహ "**ఇదం సఙ్ఖతే లోకుత్తరధమ్మే యుజ్జతీ**"తి. **చిత్తే ఉపనయనన్తి** పన ఆరమ్మణభూతస్స ధమ్మస్స ఆరమ్మణభావూపనయనే అధిప్పేతే అసఙ్ఖతేపి యుజ్జేయ్య "ఆరమ్మణకరణసఙ్ఖాతం **ఉపనయనం అరహతీతి ఓపనేయ్యికో**"తి. **అల్లీయనన్తి** ఘుసనం. **నిబ్బానం ఉపనేతి** అరియపుగ్గలన్తి అధిప్పాయో.

౧౫౨. **విఞ్ఞూహీ**తి విదూహి, పటివిద్ధసచ్చేహీతి అత్థో. తే పన ఏకంసతో ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదయో హోన్తీతి ఆహ "**ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదీహీ**"తి. "**పచ్చత్త**"న్తి ఏతస్స "పతి అత్తనీ"తి భుమ్మవసేన అత్థో గహేతబ్బోతి ఆహ "**అత్తని అత్తనీ**"తి. **వేదితబ్బో**తి వుత్తం, కథం వేదితబ్బోతి ఆహ "**భావితో మే**"తిఆది. తత్థ "**మే**"తి ఇమినా "పచ్చత్త"న్తి పదేన వుత్తమత్థం అన్వయతో దస్సేత్వా పున బ్యతిరేకేన దస్సేతుం "**న హీ**"తిఆది వుత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ. "**విఞ్ఞూహీ**"తి ఇదం అఞ్ఞేగధావధారణన్తి దస్సేన్తో "**బాలానం పన అవిసయో చేసా**"తి ఆహ.

ఏవం ఆదికల్యాణతాదినా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స అనురూపదేసనాయ ధమ్మస్స స్వాక్ఖాతతం దస్సేత్వా ఇదాని పురిమస్స పురిమస్స పచ్ఛిమం పచ్ఛిమం పదం కారణవచనన్తి దస్సేన్తో "**అపిచా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **సన్దిట్ఠికత్తా**తి యస్మా అయం ధమ్మో వుత్తనయేన సామం దట్ఠబ్బో, సన్దిట్ఠియా కిలేసే విద్ధంసేతి, సన్దస్సనఞ్చ అరహతి, తస్మా **స్వాక్ఖాతో** దురక్ఖాతే తిత్థియధమ్మే తదభావతో. ఇమినా నయేన సేసపదేసుపి యథారహం అత్థో దట్ఠబ్బో.

౧౫౩. **తస్సేవన్తి**ఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం బుద్ధానుస్సతియం వుత్తనయేన వేదితబ్బం.

౩. సఙ్ఘానుస్సతికథావణ్ణనా

౧౩౪. అరియసఙ్ఘగుణాతి ఆరకత్తా కిలేసేహి, అనయే న ఇరియనతో, అయే చ ఇరియనతో, సదేవకేన చ లోకేన ‘‘సరణ’’న్తి అరణీయతో అరియో చ సో సఙ్ఘో చ, అరియానం వా సఙ్ఘో అరియసఙ్ఘో, తస్స గుణా.

౧౩౫. యం సమ్మాపటిపదం పటిపన్నో ‘‘సుట్ఠు పటిపన్నో’’తి వుచ్చతి. సా అరియమగ్గపటిపదా పటిపక్ఖధమ్మే అనివత్తిధమ్మే కత్వా పజహనతో పయోజనాభావా సయమ్పి అనివత్తిధమ్మా, అధిగన్తబ్బస్స చ నిబ్బానస్స ఏకంసతో అనులోమీతి. తతో ఏవ అపచ్చనీకా, అనుధమ్మభూతా చ, తస్సా **చ** పటిపన్నత్తా అరియసఙ్ఘో ‘‘సుప్పటిపన్నో’’తి వుత్తోతి దస్సేతుం **‘‘సుట్ఠు పటిపన్నో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **‘‘అనివత్తిపటిపద’’**న్తి ఇమినా ఉజుప్పటిపత్తిం దస్సేతి. పునప్పునం నివత్తనే హి సతి ఉజుప్పటిపత్తి న హోతి. **‘‘అనులోమపటిపదం అపచ్చనీకపటిపద’’**న్తి ఇమినా ఞాయప్పటిపత్తిం. పటిపజ్జితబ్బస్స హి నిబ్బానస్స అనులోమనేన, అపచ్చనీకతాయ చస్సా ఞాయతో. **‘‘ధమ్మానుధమ్మపటిపద’’**న్తి ఇమినా సామీచిప్పటిపత్తిం అనుచ్ఛవికభావదీపనతో. ఏతేన పఠమపదస్స పపఞ్చనిద్దేసో, ఇతరాని తీణి పదానీతి దస్సేతి. తేనాహ **‘‘యస్మా పనా’’**తిఆది.

యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జనేన కిచ్చసిద్ధితో అరియభావావహం సవనం సక్కచ్చసవనం నామాతి వుత్తం **‘‘సక్కచ్చం సుణన్తీతి సావకా’’**తి, తేన అరియా ఏవ నిప్పరియాయతో సత్థు సావకా నామాతి దస్సేతి. **సీలదిట్ఠిసామఞ్ఞతాయాతి** అరియేన సీలేన, అరియాయ చ దిట్ఠియా సమానభావేన. అరియానఞ్హి సీలదిట్ఠియో మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణం వియ నిన్నానాకరణం మగ్గేనాగతత్తా. తేన తే యత్థ కత్థచి ఠితాపి సంహతావ. తేనాహ **‘‘సఙ్ఘాతభావమాపన్నో’’**తి. మాయాసాఠేయ్యాదిపాపధమ్మసముచ్ఛేదేన **ఉజు**. తతో ఏవ గోముత్తవఙ్కాభావేన **అవఙ్కా**. చన్దలేఖావఙ్కాభావేన **అకుటిలా**. నఙ్గలకోటివఙ్కాభావేన **అజిమ్హా**. అవఙ్కాదిభావేన వా **ఉజు**. పరిసుద్ధట్ఠేన **అరియా**. అపణ్ణకభావేన ఞాయతి కమతి నిబ్బానం, తం వా ఞాయతి పటివిజ్ఝీయతి ఏతేనాతి **ఞాయో**. వట్టదుక్ఖనియ్యానాయ **అనుచ్ఛవికత్తా**. అనురూపత్తా **సామీచి** ఓపాయికాతిపి **సఙ్ఘం** సమఞ్ఞం **గతా** సమ్మాపటిపత్తి, తాయ సమఙ్గితాయ **సుప్పటిపన్నా** ‘‘సమ్మా పటిపజ్జన్తీ’’తి కత్వా. వత్తమానత్థో హి అయం **పటిపన్న**-సద్దో యథా ‘‘సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నో’’తి (పు॰ ప॰ ౨౦౬). **అతీతం పటిపదన్తి** యథావుత్తమగ్గసమ్మాపటిపత్తిం వదతి. ఉభయేన చ సామఞ్ఞనిద్దేసేన, ‘‘సుప్పటిపన్నా చ సుప్పటిపన్నా చ సుప్పటిపన్నా’’తి ఏకసేసనయేన వా గహితానం సమూహో ‘‘సుప్పటిపన్నో’’తి వుత్తోతి దస్సేతి.

ఏవం ఆదిపదత్థనిద్దేసభావేన ఇతరపదానం అత్థం వత్వా ఇదాని చతున్నమ్పి పదానం అవోమిస్సకం అత్థం దస్సేతుం **‘‘అపిచా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యథానుసిట్ఠన్తి** సత్థారా యథా అనుసిట్ఠం, తథా అనుసాసనీఅనురూపన్తి అత్థో. **అపణ్ణకపటిపదన్తి** అవిరజ్ఝనకపటిపదం, అనవజ్జపటిపత్తిన్తి అత్థో. ఏత్థ చ స్వాక్ఖాతే ధమ్మవినయే అపణ్ణకపటిపదం పటిపన్నత్తాతి ఏవం సమ్బన్ధితబ్బం. పురిమపదేన సమ్బన్ధే దుతియపదం న వత్తబ్బం సియా, నను చ దుతియపదేన సమ్బన్ధేపి పఠమం పదం న వత్తబ్బం సియాతి? న తస్స పఠమం అపేక్ఖితత్తా. సా పన సావకానం అపణ్ణకపటిపదా యథానుసిట్ఠం పటిపదాతి దస్సనత్థం ‘‘యథానుసిట్ఠం పటిపన్నత్తా’’తి వత్తబ్బం . ఉభయస్సాపి వా సుప్పటిపన్నభావసాధనత్తా ఉభయం వుత్తం. తథా హి పి-సద్దేన ఉభయం సముచ్చినోతి.

కిలేసజిమ్హవసేన అన్తద్వయగాహోతి సబ్బసో తం పహాయ సమ్మాపటిపదా కాయాదివఙ్కప్పహాయినీ ఉజుప్పటిపత్తి హోతీతి ఆహ ''**మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ...పే.... ఉజుప్పటిపన్నో**''తి.

ఞాయో నామ యుత్తప్పత్తపటిపత్తి, నిబ్బానఞ్చ, సబ్బసఙ్ఖారసమథతాయ ఆదిత్తం చేలం, సీసం వా అజ్ఝుపేక్ఖిత్వాపి పటిపజ్జితబ్బమేవాతి ఆహ ''**ఞాయో వుచ్చతి నిబ్బాన**''న్తి. నిబ్బాయనకిరియాముఖేన చేత్థ నిబ్బానం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం , మగ్గఞాణాదీహి వా ఞాయతి పటివిజ్ఝీయతి సచ్ఛికరీయతి చాతి **ఞాయో నిబ్బాన**న్తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

గుణసమ్భావనాయ పరేహి కయిరమానం పచ్చుపట్ఠానాదిసామీచికమ్మం అరహన్తీతి **సామీచికమ్మారహా**.

౧౫౬. యదిదన్తి అన్తోగధలిఙ్గవచనభేదో నిపాతోతి తస్స వచనభేదేన అత్థమాహ ''**యా ఇమానీ**''తి. **ఏవ**న్తి పకారత్థే నిపాతో, ఇమినా పకారేనాతి అత్థో. తేన ఇతరాని తీణి యుగళాని దస్సితాని హోన్తీతి ఆహ ''**ఏవం చత్తారి పురిసయుగళాని హోన్తీ**''తి. **ఏత**న్తి ఏతం ''పురిసపుగ్గలా''తి బహువచనవసేన వుత్తం పదం. పురిసా చ తే పుగ్గలా చ **పురిసపుగ్గలా**. తత్థ ''**పురిసా**''తి ఇమినా పఠమాయ పకతియా గహణం, ''**పుగ్గలా**''తి పన దుతియాయపి సత్తసామఞ్ఞేనాతి ఏవం వా ఏత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **చతున్నం పచ్చయానం** కీదిసానం? ఆనేత్వా హునితబ్బానన్తి అధికారతో పాకటోయమత్థో. **దాతబ్బ**న్తి వా పచ్చత్తవచనం ''చతున్నం పచ్చయాన''న్తి పదం అపేక్ఖిత్వా సామివసేన పరిణామేతబ్బం, అఞ్ఞథా యేసం కేసఞ్చి చతున్నం పచ్చయానం ''ఆహున''న్తి సమఞ్ఞా సియా. ఆహునం అరహతీతి వా **ఆహునేయ్యో. సక్కాదీనమ్పి వా ఆహవన**న్తి సక్కాదీహిపి దియ్యమానం దానం. **యత్థ హుతం మహప్ఫల**న్తి యస్మిం ఆవహనీయగ్గిమ్హి హుతం దధిఆది ఆహునేయ్యగ్గిగహపతగ్గిదక్ఖిణేయ్యగ్గీసు హుతతో ఉళారఫలన్తి **తేసం** బ్రాహ్మణానం **లద్ధి. హుత**న్తి దిన్నం. **నికాయన్తరే**తి సబ్బత్థికవాదినికాయే.

ఠపేత్వా (౧౬౫) **తే**తి తే పియమనాపే ఞాతిమిత్తే అపనేత్వా, తేసం అదత్వాతి అధిప్పాయో. **ఏస** ఏసో. **ఏకబుద్ధన్తరే చ దిస్సతీ**తి ఏకస్మిం బుద్ధన్తరే వీతివత్తే దిస్సతి. **చ**-సద్దేన కదాచి అసఙ్ఖ్యేయ్యేపి కప్పే వీతివత్తేతి దస్సేతి. **అబ్బోకిణ్ణ**న్తి పటిపక్ఖేహి అవోమిస్సం, కిరియావిసేసనఞ్చేతం. **పియమనాపత్తకరధమ్మా** నామ సీలాదయో, తే అరియసఙ్ఘే సుప్పతిట్ఠితా. అయం హేత్థ అధిప్పాయో – ఞాతిమిత్తా విప్పయుత్తా న చిరస్సేవ సమాగచ్ఛన్తి, అనవట్ఠితా చ తేసు పియమనాపతా, న ఏవమరియసఙ్ఘో. తస్మా సఙ్ఘోవ **పాహునేయ్యో**తి. **పుబ్బకార**న్తి అగ్గకిరియం. **సబ్బప్పకారేనా**తి ఆదరగారవబహుమానాదినా, దేయ్యధమ్మస్స సక్కచ్చకరణాదినా చ సబ్బేన పకారేన. స్వాయం **పాహవనీయ**-సద్దో ''పాహునేయ్యో''తి వుచ్చతి పరియాయభావేన.

దక్ఖన్తి ఏతాయ సత్తా యథాధిప్పేతాహి సమ్పత్తీహి వడ్ఢన్తీతి **దక్ఖిణా**. తథాభావకరణేన **దక్ఖిణం అరహతి**. యథా ఉళారాతివిపులుద్రయలాభేన విసోధితం నామ హోతి, ఏవం దక్ఖిణా విపులఫలతాయాతి వుత్తం ''**మహప్ఫలకరణతాయ విసోధేతీ**''తి.

పుఞ్ఞత్థికేహి అఞ్జలి కరణీయా ఏత్థాతి **అఞ్జలికరణీయో**.

యదిపి పాళియం ''అనుత్తర''న్తి వుత్తం. నత్థి ఇతో ఉత్తరం విసిట్ఠన్తి హి **అనుత్తరం**. సమమ్పిస్స పన నత్థీతి దస్సేన్తో ''**అసదిస**''న్తి ఆహ. ఖిత్తం వుత్తం బీజం మహప్ఫలభావకరణేన తాయతి రక్ఖతి, ఖిపన్తి వపన్తి ఏత్థ బీజానీతి వా ఖేత్తం,

కేదారాది, ఖేత్తం వియ ఖేత్తం, పుఞ్ఞానం ఖేత్తం **పుఞ్ఞక్ఖేత్తం**. సేసం బుద్ధానుస్సతియం వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బం.

౪. సీలానుస్సతికథావణ్ణనా

౧౨౮. అహో వత సీలాని అఖణ్డాని, అహో వత అచ్ఛిద్దానీతి ఏవం సబ్బత్థ యోజేతబ్బం. **అహో వతాతి** చ సమ్భావనే నిపాతో. తేనాహ ''**అఖణ్డతాదిగుణవసేనా**''తి. అఖణ్డభావాదిసమ్పత్తివసేనాతి అత్థో. పరస్స సీలాని అనుస్సరియమానాని పియమనాపభావావహనేన కేవలం మేత్తాయ పదట్ఠానం హోన్తి, న విసుం కమ్మట్ఠానన్తి ఆహ ''**అత్తనో సీలాని అనుస్సరితబ్బానీ**''తి. చాగాదీసుపి ఏసేవ నయో.

యేసన్తి సీలాదీనం. పటిపాటియా సమాదానే సమాదానక్కమేన, ఏకజ్ఝం సమాదానే ఉద్దేసక్కమేన సీలానం ఆదిఅన్తం వేదితబ్బం. **పరియన్తే ఛిన్నసాటకో వియాతి** వత్థన్తే, దసన్తే వా ఛిన్నవత్థం వియ, విసదిసూదాహరణం చేతం. ఏవం సేసానిపి ఉదాహరణాని. వినివేధవసేన ఛిన్నసాటకో **వినివిద్ధసాటకో**. విసభాగవణ్ణేన గావీ వియాతి సమ్బన్ధో. సబలరహితాని వా **అసబలాని**. తథా **అకమ్మాసాని**. సత్తవిధమేథునసంయోగో హేట్ఠా సీలకథాయం వుత్తో ఏవ. **కోధూపనాహాదీహీతి ఆది**-సద్దేన మక్ఖపళాసఇస్సామచ్ఛరియమాయాసాఠేయ్యమానాతిమానాదయో గహితా. **తానియేవ** అఖణ్డాదిగుణాని సీలాని. సీలస్స **తణ్హాదాసబ్యతో** మోచనం వివట్టూపనిస్సయభావాపాదనం. తతో ఏవ తంసమఙ్గీపుగ్గలో సేరీ సయంవసీ భుజిస్సో నామ హోతి. తేనాహ ''**భుజిస్సభావకరణేన భుజిస్సానీ**''తి. "ఇమినాహం సీలేన దేవో వా భవేయ్యం దేవఞ్ఞతరో వా, తత్థ నిచ్చో ధువో సస్సతో"తి, "సీలేన సుద్ధీ"తి చ ఏవమాదినా **తణ్హాదిట్ఠీహి** అపరామట్ఠత్తా **అయం తే సీలేసు దోసోతి** చతూసు విపత్తీసు యాయ కాయచి విపత్తియా దస్సనేన **పరామట్ఠుం** అనుద్ధంసేతుం. సమాధిసంవత్తనప్పయోజనాని **సమాధిసంవత్తనికాని**.

౧౨౯. సిక్ఖాయ సగారవోతి సీలధనం నిస్సాయ పటిలద్ధసమాదానత్తా సాతిసయం సిక్ఖాయ సగారవో సప్పతిస్సో హోతి. **సభాగవుత్తీతి** సమ్పన్నసీలేహి సభాగవుత్తికో, తాయ ఏవ వా సిక్ఖాయ సభాగవుత్తి. యో హి సిక్ఖాగారవరహితో, సో తాయ విసభాగవుత్తి నామ హోతి విలోమనతో. యథా పరేహి సద్ధిం అత్తనో ఛిద్దం న హోతి, ఏవం ధమ్మామిసేహి పటిసన్థరణం **పటిసన్థారో**. సిక్ఖాయ సగారవత్తా ఏవ తత్థ **అప్పమత్తో** హోతి. అత్తానువాదభయం పరానువాదభయం దణ్డభయం దుగ్గతిభయన్తి ఏవమాదీని భయాని ఇమస్స దూరసముస్సారితానీతి ఆహ ''**అత్తానువాదాదిభయవిరహితో**''తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

౫. చాగానుస్సతికథావణ్ణనా

౧౩౦. పకతియాతి సభావేన. **చాగాధిముత్తేనాతి** దేయ్యధమ్మపరిచ్చాగే యుత్తప్పయుత్తేన తన్నిన్నేన తప్పోణేన. నిచ్చం సదా పవత్తా దానసంవిభాగా యస్స సో **నిచ్చపవత్తదానసంవిభాగో,** తేన. ఇధాపి "పకతియా"తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. యం పరస్స పటియత్తం దియ్యతి, తం **దానం**. యం అత్తనా పరిభుఞ్జితబ్బతో సంవిభజతి, సో **సంవిభాగో. ఇతో దాని పభుతీతి** ఇతో పట్ఠాయ దాని అజ్జతగ్గే అజ్జదివసం ఆదిం కత్వా. **అదత్వా న భుఞ్జిస్సామీతి** దానసమాదానం **కత్వా**. **తందివసన్తి** తస్మిం భావనారమ్భదివసే. తత్థ **నిమిత్తం గణ్హిత్వాతి** తస్మిం దానే పరిచ్చాగచేతనాయ పవత్తిఆకారస్స సల్లక్ఖణవసేన నిమిత్తం గహేత్వా. **విగతమలమచ్ఛేరతాదిగుణవసేనాతి** విగతాని మలమచ్ఛేరాని ఏతస్మాతి విగతమలమచ్ఛేరో, చాగో, తస్స భావో **విగతమలమచ్ఛేరతా**. తదాదీనం గుణానం, సమ్పత్తీనం, ఆనిసంసానం వా వసేన.

సతం ధమ్మం అనుక్కమన్తి సాధూనం బోధిసత్తానం ధమ్మం పవేణిం అను అను కమన్తో ఓక్కమన్తో, అవోక్కమన్తో వా. యే ఇమే **దాయకస్స లాభా** ఆయువణ్ణసుఖబలపటిభానాదయో, పియభావాదయో చ భగవతా **సంవణ్ణితా** పకిత్తితా. **మనుస్సత్తం వాతి వా**-సద్దో అవుత్తవికప్పత్థో, తేన ఇన్ద్రియపాటవభావకమ్మస్సకతాఞాణాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

మచ్ఛేరమలేనాతి మచ్ఛేరసఙ్ఖాతేన మలేన. అథ వా మచ్ఛేరఞ్చ మలఞ్చ మచ్ఛేరమలం, తేన మచ్ఛేరేన చేవ లోభాదిమలేన చాతి అత్థో. **పజాయనవసేనాతి** యథాసకం కమ్మనిబ్బత్తనవసేన. **కణ్హధమ్మానన్తి** లోభాదిఏకన్తకాళకానం పాపధమ్మానం. **విగతత్తాతి** పహీనత్తా. **విగతమలమచ్ఛేరేన చేతసాతి** ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే కరణవచనం. **సోతాపన్నస్స సతోతి** గేహం ఆవసన్తస్స సోతాపన్నస్స సమానస్స. **నిస్సయవిహారన్తి** నిస్సాయ విహరితబ్బవిహారం, దేవసికం వళఞ్జనకకమ్మట్ఠానన్తి అత్థో. **అభిభవిత్వాతి** అగారం ఆవసన్తానం అఞ్ఞేసం ఉప్పజ్జనకరాగాదిఉపక్కిలేసే అభిభుయ్య.

యో కిఞ్చి దేన్తోపి సాపేక్ఖోవ దేతి, సో ముత్తచాగో న హోతి, అయం పన న ఏవన్తి ''**ముత్తచాగో**''తి వుత్తం. **విస్సట్ఠచాగోతి** నిరపేక్ఖపరిచ్చాగోతి అత్థో. యథా పాణాతిపాతబహులో పుగ్గలో ''లోహితపాణీ''తి వుచ్చతి, ఏవం దానబహులో పుగ్గలో ''పయతపాణీ''తి వుత్తోతి దస్సేన్తో ''**దాతుం సదా ధోతహత్థోయేవా**''తి ఆహ. తత్థ సదాతి నిచ్చం, అభిణ్హన్తి అత్థో. **పరిచ్చాగోతి** దేయ్యధమ్మపరిచ్చాగోతి అధికారతో విఞ్ఞాయతి. **యం యం** దేయ్యధమ్మం **పరే** యాచనకా. యాచనే యోగో **యాచనయోగో,** పరేహి యాచితుం యుత్తోతి అత్థో. **యాజేన యుత్తోతి** దానేన యుత్తో సదా పరిచ్చజనతో. **ఉభయేతి** యథావుత్తే దానే, సంవిభాగే చ **రతో** అభిరతో.

౧౬౧. యథా పరిసుద్ధసీలస్స పుగ్గలస్స అఖణ్డతాదిగుణవసేన అత్తనో సీలస్స అనుస్సరన్తస్స సీలానుస్సతిభావనా ఇజ్ఝతి, ఏవం పరిసుద్ధఉళారపరిచ్చాగస్స పుగ్గలస్స అనుపక్కిలిట్ఠమేవ అత్తనో పరిచ్చాగం అనుస్సరన్తస్స భావనా ఇజ్ఝతీతి దస్సేతుం ''**విగతమలమచ్ఛేరతాదిగుణవసేనా**''తిఆది వుత్తం, తం వుత్తత్థమేవ.

భియ్యోసోతి ఉపరిపి. **మత్తాయ** పమాణస్స మహతియా మత్తాయ, విపులేన పమాణేనాతి అత్థో. **చాగాధిముత్తోతి** పరిచ్చాగే అధిముత్తో నిన్నపోణపబ్భారో. తతో ఏవ **అలోభజ్ఝాసయో** కత్థచిపి అనభిసఙ్గచిత్తో. పటిగ్గాహకేసు మేత్తాయనవసేన పరిచ్చాగో హోతీతి **మేత్తాయ** మేత్తాభావనాయ **అనులోమకారీ** అనురూపపటిపత్తి. **విసారదోతి** విసదో అత్తనోవ గుణేన కత్థచిపి అమఙ్కుభూతో అభిభుయ్య విహారీ. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

౬. దేవతానుస్సతికథావణ్ణనా

౧౬౨. **అరియమగ్గవసేనాతి** అరియమగ్గస్స అధిగమవసేన. **సముదాగతేహీతి** సమ్మదేవ తదుప్పత్తితో ఉద్ధం ఆగతేహి. యాదిసా హి అరియానం సన్తానే లోకియాపి సద్ధాదయో, న తాదిసా కదాచిపి పోథుజ్జనికా సద్ధాదయో. దిబ్బన్తీతి **దేవా**. చత్తారో మహారాజానో ఏతేసన్తి చతుమహారాజా, తే ఏవ **చాతుమహారాజికా**. తేత్తింస సహపుఞ్ఞకారినో తత్థూపపన్నాతి తంసహచరితం ఠానం తావతింసం, తన్నివాసినోపి దేవా తంసహచరణతో ఏవ **తావతింసా**. దుక్ఖతో యాతా అపయాతాతి **యామా**. తుసాయ పీతియా ఇతా ఉపగతాతి **తుసితా**. భోగానం నిమ్మానే రతి ఏతేసన్తి **నిమ్మానరతినో**. పరనిమ్మితేసు భోగేసు వసం వత్తేన్తీతి **పరనిమ్మితవసవత్తినో**. బ్రహ్మానం కాయో సమూహో బ్రహ్మకాయో, తప్పరియాపన్నతాయ తత్థ భవాతి **బ్రహ్మకాయికా. తతుత్తరీతి** తతో బ్రహ్మకాయికేహి ఉత్తరి, ఉపరి పరిత్తాభాదికే సన్ధాయ వదతి. **దేవతా సక్ఖిట్ఠానే ఠపేత్వాతి** ''యథారూపాయ మగ్గేనాగతాయ **సద్ధాయ సమన్నాగతా, సీలేన సుతేన చాగేన పఞ్ఞాయ సమన్నాగతా ఇతో**

చుతా తత్థ ఉపపన్నా తా దేవతా, మయ్హమ్పి తథారూపా సద్ధా సీలం సుతం చాగో పఞ్ఞా చ సంవిజ్జతీ"తి దేవతా సక్ఖిట్ఠానే ఠపేత్వా సక్ఖిం ఓతారేన్తేన వియ **అత్తనో సద్ధాదిగుణా అనుస్సరితబ్బా.**

యది ఏవం **సుత్తే** (అ॰ ని॰ ౬.౧౦) ఉభయగుణానుస్సరణం వుత్తం, తం కథన్తి అనుయోగం మనసి కత్వా ఆహ **''సుత్తే పనా''**తిఆది. తత్థ **కిఞ్చాపి వుత్తన్తి** "అత్తనో చ, తాసఞ్చ దేవతాన"న్తి ఉభయం సమధురం వియ **సుత్తే** (అ॰ ని॰ ౬.౧౦) కిఞ్చాపి వుత్తం. అథ ఖో **తం** "దేవతానం సద్ధఞ్చ సీలఞ్చా"తిఆదివచనం. **సక్ఖిట్ఠానే ఠపేతబ్బన్తి** "వుత్త"న్తి పరతో పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. కిమత్థం పన సక్ఖిట్ఠానే ఠపనన్తి ఆహ **''దేవతానం అత్తనో సద్ధాదీహి సమానగుణదీపనత్థన్తి వేదితబ్బ''**న్తి. కస్మా పన సుత్తే యథారుతవసేన అత్థం అగ్గహేత్వా ఏవం అత్థో గయ్హతీతి ఆహ **''అట్ఠకథాయఞ్హీ''**తిఆది.

౧౬౩. తస్మాతి యస్మా అట్ఠకథాయం దేవతా సక్ఖిట్ఠానే ఠపేత్వా అత్తనో గుణానుస్సరణం దళ్హం కత్వా వుత్తం, సీలచాగానుస్సతీసు వియ ఇధాపి అత్తనో గుణానుస్సరణం ఝానుప్పత్తినిమిత్తం యుత్తం, తస్మా. **పుబ్బభాగే** భావనారమ్భే. **అపరభాగేతి** యథా భావేన్తస్స ఉపచారజ్ఝానం ఇజ్ఝతి, తథా భావనాకాలే. యది అత్తనో ఏవ ఇధ గుణా అనుస్సరితబ్బా, కథమయం దేవతానుస్సతీతి ఆహ **''దేవతానం గుణసదిససద్ధాదిగుణానుస్సరణవసేనా''**తి. తేన సదిసకప్పనాయ అయం భావనా "దేవతానుస్సతీ"తి వుత్తా, న దేవతానం, తాసం గుణానం వా అనుస్సరణేనాతి దస్సేతి. పుబ్బభాగే వా పవత్తం దేవతాగుణానుస్సరణం ఉపాదాయ "దేవతానుస్సతీ"తి ఇమిస్సా సమఞ్ఞా వేదితబ్బా. తథా హి వక్ఖతి "పుబ్బభాగే దేవతా ఆరబ్భ పవత్తచిత్తవసేనా"తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

పకిణ్ణకకథావణ్ణనా

౧౬౪. ఏతాసన్తి ఏతాసం బుద్ధానుస్సతిఆదీనం ఛన్నం అనుస్సతీనం. **విత్థారదేసనాయన్తి** విత్థారవసేన పవత్తదేసనాయం, **మహానామసుత్తం** (అ॰ ని॰ ౬.౧౦; ౧౧.౧౧) సన్ధాయ వదతి. **భగవాతిఆదీనం అత్థన్తి** భగవాతిఆదీనం పదానం అత్థం. **అత్థవేదన్తి** వా హేతుఫలం పటిచ్చ ఉప్పన్నం తుట్ఠిమాహ. **ధమ్మవేదన్తి** హేతుం పటిచ్చ ఉప్పన్నం తుట్ఠిం. "ఆరకత్తా అరహా"న్తి అనుస్సరన్తస్స హి యం తం భగవతో కిలేసేహి ఆరకత్తం, సో హేతు. ఞాపకో చేత్థ హేతు అధిప్పేతో, న కారకో, సమ్పాపకో వా. యోనేన ఞాయమానో అరహత్తత్థో, తం ఫలం. ఇమినా నయేన సేసపదేసుపి హేతుఫలవిభాగో వేదితబ్బో. ధమ్మానుస్సతిఆదీసుపి "ఆదిమజ్ఝపరియోసానకల్యాణత్తా"తిఆదినా, "యస్మా పన సా సమ్మాపటిపదా"తిఆదినా చ తత్థ తత్థ హేతుఅపదేసో కతోయేవాతి. **ధమ్మూపసంహితన్తి** యథావుత్తహేతుహేతుఫలసఙ్ఖాతగుణూపసంహితం. **గుణేతి** అత్తనో గుణే.

౧౬౫. అరియసావకానఞ్ఞేవ ఇజ్ఝన్తీతి అరియసావకానం ఇజ్ఝన్తియేవాతి ఉత్తరపదావధారణం దట్ఠబ్బం, అవధారణఞ్చ తేసం సుఖసిద్ధిదస్సనత్థం. తేనాహ **''తేసం హీ''**తిఆది. న పుథుజ్జనానం సబ్బేన సబ్బం ఇజ్ఝన్తీతి. తథా హి వక్ఖతి "ఏవం సన్తేపీ"తిఆది. యది ఏవం , కస్మా **మహానామసుత్తాదీసు** (అ॰ ని॰ ౬.౧౦; ౧౧.౧౧) బహూసు సుత్తేసు అరియసావకగ్గహణం కతన్తి? తేసం బహులవిహారతాయాతి ఆచరియా.

నిక్ఖన్తన్తి నిగ్గతం నిస్సటం. **ముత్తన్తి** విస్సట్ఠం. **వుట్ఠితన్తి** అపేతం. సబ్బమేతం విక్ఖమ్భనమేవ సన్ధాయ వదతి. **గేధమ్హాతి** పలిబోధతో. **ఇదమ్పీతి** బుద్ధానుస్సతివసేన లద్ధం ఉపచారజ్ఝానమాహ. **ఆరమ్మణం కరిత్వాతి** పచ్చయం కత్వా, పాదకం

కత్వాతి అత్థో. **విసుజ్ఝన్తీ**తి పరమత్థవిసుద్ధిం పాపుణన్తి.

సమ్బాధేతి తణ్హాసంకిలేసాదినా సమ్పీళే సంకటే ఘరావాసే. **ఓకాసాధిగమో** లోకుత్తరధమ్మస్స అధిగమాయ అధిగన్తబ్బఓకాసో. అనుస్సతియో ఏవ **అనుస్సతిట్ఠానాని. విసుద్ధిధమ్మా**తి విసుజ్ఝనసభావా, విసుజ్ఝితుం వా భబ్బా. **పరమత్థవిసుద్ధిధమ్మతాయా**తి పరమత్థవిసుద్ధియా నిబ్బానస్స భబ్బభావేన. **ఉపక్కమేనా**తి పయోగేన. **పరియోదపనా**తి విసోధనా.

౧౬౬. **ఏవం సన్తేపీ**తి ఏవం **మహానామసుత్తా**దీసు అనేకేసు సుత్తేసు అరియసావకస్సేవ వసేన ఛసు అనుస్సతీసు దేసితాసుపి. **యస్సానుభావేనా**తి యస్స చిత్తప్పసాదస్స బలేన. **పీతిం పటిలభిత్వా**తి అనుస్సవవసేన బుద్ధారమ్మణం పీతిం ఉప్పాదేత్వా.

ఛఅనుస్సతినిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి సత్తమపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

౮. అనుస్సతికమ్మట్ఠాననిద్దేసవణ్ణనా

మరణస్సతికథావణ్ణనా

౧౬౭. **ఇతో**తి దేవతానుస్సతియా. సా హి ఛసు అనుస్సతీసు సబ్బపచ్ఛా నిద్దిట్ఠత్తా ఆసన్నా, పచ్చక్ఖా చ. **అనన్తరాయా**తి తదనన్తరం ఉద్దిట్ఠత్తా వుత్తం. మరణస్స సతి మరణస్సతీతి మరణం తావ దస్సేతుం ''**తత్థ మరణ**''న్తిఆది వుత్తం. కామఞ్చేత్థ ఖన్ధానం భేదో "జరామరణం ద్వీహి ఖన్ధేహి సఙ్గహిత"న్తి (ధాతు. ౭౧) వచనతో చుతిఖన్ధానం వినాసో మరణన్తి వత్తబ్బం, విసేసతో పన తం జీవితిన్ద్రియస్స వినాసభావేన కమ్మట్ఠానికానం పచ్చుపతిట్ఠతీతి ''**జీవితిన్ద్రియస్స ఉపచ్ఛేదో**''తి వుత్తం. తేనేవాహ **నిద్దేసే** "కళేవరస్స నిక్ఖేపో జీవితిన్ద్రియస్సుపచ్ఛేదో"తి (విభ. ౨౩౬; దీ. ని. ౨.౩౮౮; మ. ని. ౧.౯౨, ౧౨౩). తత్థ **ఏకభవపరియాపన్నస్సా**తి ఏకేన భవేన పరిచ్ఛిన్నస్స. **జీవితిన్ద్రియస్స ఉపచ్ఛేదో**తి జీవితిన్ద్రియప్పబన్ధస్స విచ్ఛేదో ఆయుక్ఖయాదివసేన అన్తరధానం. **సముచ్ఛేదమరణ**న్తి అరహతో సన్తానస్స సబ్బసో ఉచ్ఛేదభూతం మరణం. **సఙ్ఖారానం ఖణభఙ్గసఙ్ఖాత**న్తి సఙ్ఖతధమ్మానం ఉదయవయపరిచ్ఛిన్నస్స పవత్తిఖణస్స భఙ్గో నిరోధోతి సఙ్ఖం గతం. **ఖణికమరణ**న్తి యథావుత్తఖణవన్తం తస్మింయేవ ఖణే లబ్భమానం మరణం. యం ఖన్ధప్పబన్ధం ఉపాదాయ రుక్ఖాదిసమఞ్ఞా, తస్మిం అనుపచ్ఛిన్నేపి అల్లతాదివిగమనం నిస్సాయ మతవోహారో **సమ్ముతిమరణం. న తం ఇధ అధిప్పేత**న్తి తం సముచ్ఛేదఖణికసమ్ముతిమరణం ఇధ మరణానుస్సతియం నాధిప్పేతం అబాహుల్లతో, అనుపట్ఠహనతో, అసంవేగవత్థుతో చాతి అధిప్పాయో.

అధిప్పేతం సతియా ఆరమ్మణభావేన. ఆయుఆదీనం ఖయకాలే మరణం **కాలమరణం**. తేసం అపరిక్ఖీణకాలే మరణం **అకాలమరణం. ''కాలమరణం పుఞ్ఞక్ఖయేనా**''తి ఇదం యథాధికారం సమ్పత్తిభవవసేన వుత్తం, విపత్తిభవవసేన పన "పాపక్ఖయేనా"తి వత్తబ్బం.

ఆయుసన్తానజనకపచ్చయసమ్పత్తియాతి ఆయుప్పబన్ధస్స పవత్తాపనకానం ఆహారాదిపచ్చయానం సమ్పత్తియం. **విపక్కవిపాకత్తా**తి అత్తనో ఫలానురూపం దాతబ్బవిపాకస్స దిన్నత్తా. **గతికాలాహారాదిసమ్పత్తియా అభావేనా**తి దేవానం వియ గతిసమ్పత్తియా, పఠమకప్పియానం వియ కాలసమ్పత్తియా, ఉత్తరకురుకాదీనం వియ ఆహారసమ్పత్తియా చ అభావేన. **ఆది**-సద్దేన ఉతుసుక్కసోణితాదిం పరిగ్గణ్హాతి. **అజ్జతనకాలపురిసానం వియాతి వియ**-సద్దో అట్ఠానే పట్ఠపితో, అజ్జతనకాలపురిసానం వస్ససతమత్తపరిమాణస్స వియ ఆయునో ఖయవసేనాతి యోజనా. ఏవం హి అనాగతేపి పరమాయునో సఙ్గహో కతో హోతి, అతీతే పన గతిసమ్పత్తియా వియ కాలాహారాదిసమ్పత్తియా భావేన అనేకవస్ససహస్స పరిమాణోపి ఆయు అహోసి. అయఞ్చ విభాగో వత్తమానస్స అన్తరకప్పస్స వసేన వుత్తోతి దట్ఠబ్బం. **కలాబురాజాదీన**న్తి **ఆది**-సద్దేన నన్దయక్ఖనన్దమాణవకాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **తం సబ్బమ్పీ**తి యం "కాలమరణం అకాలమరణం, తత్థాపి పుఞ్ఞక్ఖయమరణం ఆయుక్ఖయమరణం ఉభయక్ఖయమరణం ఉపక్కమమరణ"న్తి వుత్తప్పభేదం మరణం, తం సబ్బమ్పి.

౧౬౮. **యోనిసో**తి ఉపాయేన. **మనసికారో**తి మరణారమ్మణో మనసికారో. యేన పన ఉపాయేన మనసికారో పవత్తేతబ్బో, తం బ్యతిరేకముఖేన దస్సేతుం ''**అయోనిసో పవత్తయతో**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **అయోనిసో పవత్తయతో**తి అనుపాయేన సతిం, సంవేగం, ఞాణఞ్చ అనుపట్ఠపేత్వా మరణం అనుస్సరతో. **తదేతం సబ్బమ్పీ**తి సోకపామోజ్జానం

ఉప్పజ్జనం, సంవేగస్స అనుప్పజ్జనం, సన్తాసస్స ఉప్పజ్జనఞ్చ యథాక్కమం **సతిసంవేగఞాణవిహారతో హోతి**. యో హి "మరణం నామేతం జాతస్స ఏకన్తిక"న్తి పణ్డితానం వచనం సరతి, తత్థ సంవేగజాతో హోతి సమ్పజానో చ, తస్స ఇట్ఠజనమరణాదినిమిత్తం సోకాదయో అనోకాసావ. **తస్మాతి** యస్మా అయోనిసో మనసికారం పవత్తయతో ఏతే దోసా, తస్మా. **తత్థ తత్థాతి** అరఞ్ఞసుసానాదీసు. **హతమతసత్తేతి** చోరాదీహి హతే, సరసేన మతే చ సత్తే. దిట్ఠపుబ్బా సమ్పత్తి యేసం తే దిట్ఠపుబ్బసమ్పత్తీ, తేసం **దిట్ఠపుబ్బసమ్పత్తీనం. యోజేత్వాతి** ఉపట్ఠపేత్వా. **ఏకచ్చస్సాతి** తిక్ఖిన్ద్రియస్స ఞాణుత్తరస్స.

౧౬౮. **వధకపచ్చుపట్ఠానతోతి** ఘాతకస్స వియ పతి పతి ఉపట్ఠానతో ఆసన్నభావతో. **సమ్పత్తివిపత్తితోతి** ఆరోగ్యాదిసమ్పత్తీనం వియ జీవితసమ్పత్తియా విపజ్జనతో. **ఉపసంహరణతోతి** పరేసం మరణం దస్సేత్వా అత్తనో మరణస్స ఉపనయనతో. **కాయబహుసాధారణతోతి** సరీరస్స బహూనం సాధారణభావతో. **ఆయుదుబ్బలతోతి** జీవితస్స దుబ్బలభావతో. **అనిమిత్తతోతి** మరణస్స వవత్థితనిమిత్తాభావతో . **అద్ధానపరిచ్ఛేదతోతి** కాలస్స పరిచ్ఛిన్నభావతో. **ఖణపరిత్తతోతి** జీవితక్ఖణస్స ఇత్తరభావతో.

వధకపచ్చుపట్ఠానతోతి ఏత్థ వియ-సద్దో లుత్తనిద్దిట్ఠోతి దస్సేన్తో "**వధకస్స వియ పచ్చుపట్ఠానతో**"తి వత్వా తమేవత్థం వివరన్తో "**యథా హీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ **చారయమానోతి** ఆగురేన్తో పహరణాకారం కరోన్తో. **పచ్చుపట్ఠితోవ** ఉపగన్త్వా ఠితో సమీపే ఏవ. **జరామరణం గహేత్వావ నిబ్బత్తన్తి** "యథా హి అహిచ్ఛత్తకమకుళం ఉగ్గచ్ఛన్తం పంసువిరహితం న హోతి, ఏవం సత్తా నిబ్బత్తన్తా జరామరణవిరహితా న హోన్తీ"తి ఏత్తకేన ఉపమా. అహిచ్ఛత్తకమకుళం కదాచి కత్థచి పంసువిరహితమ్పి భవేయ్య, సత్తా పన కథఞ్చిపి జరామరణవిరహితా న హోన్తీతి ఖణికమరణం తావ ఉపమాభావేన దస్సేత్వా ఇధాధిప్పేతం మరణం దస్సేతుం "**తథా హీ**"తిఆది వుత్తం. అథ వా యదిమే సత్తా జరామరణం గహేత్వావ నిబ్బత్తన్తి, నిబ్బత్తిసమనన్తరమేవ మరితబ్బన్తి చోదనం సన్ధాయాహ "**తథా హీ**"తిఆది. **అవస్సం మరణతోతి** అవస్సం మరితబ్బతో, ఏకన్తేన మరణసబ్భావతో వా. **పబ్బతేయ్యాతి** పబ్బతతో ఆగతా. **హారహారినీతి** పవాహే పతితస్స తిణపణ్ణాదికస్స అతివియ హరణసీలా. **సన్దతేవాతి** సవతి ఏవ. **వత్తతేవాతి** పవాహవసేన వత్తతి ఏవ న తిట్ఠతి.

యమేకరత్తిన్తి యస్సం ఏకరత్తియం, భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనం దట్ఠబ్బం, అచ్చన్తసంయోగే వా. **పఠమన్తి** సబ్బపఠమం పటిసన్ధిక్ఖణే. **గబ్భేతి** మాతుకుచ్ఛియం. **మాణవోతి** సత్తో. యేభుయ్యేన సత్తా రత్తియం పటిసన్ధిం గణ్హన్తీతి **రత్తిగ్గహణం. అబ్భుట్ఠితోవాతి** ఉట్ఠితఅబ్భో వియ, అభిముఖభావేన వా ఉట్ఠితోవ మరణస్సాతి అధిప్పాయో. **సో యాతీతి** సో మాణవో యాతి, పఠమక్ఖణతో పట్ఠాయ గచ్ఛతేవ. **స గచ్ఛం న నివత్తతీతి** సో ఏవం గచ్ఛన్తో ఖణమత్తమ్పి న నివత్తతి, అఞ్ఞదత్థు మరణంయేవ ఉపగచ్ఛతి.

కున్నదీనన్తి పబ్బతతో పతితానం ఖుద్దకనదీనం. **పాతో ఆపోరసానుగతబన్ధనానన్తి** పురిమదివసే దివా సూరియసన్తాపేన అన్తో అనుపవిసిత్వా పున రత్తియం బన్ధనమూలం ఉపగతేన ఆపోరసేన తిన్తసిథిలబన్ధనతాయ పాతో ఆపోరసానుగతబన్ధనానం.

అచ్చయన్తీతి అతిక్కమన్తి. **ఉపరుజ్ఝతీతి** నిరుజ్ఝతి. ఉదకమేవ **ఓదకం,** ఉదకోఘం వా . యస్మా అచ్చయన్తి అహోరత్తా, తస్మా జీవితం ఉపరుజ్ఝతి. యస్మా జీవితం ఉపరుజ్ఝతి, తస్మా **ఆయు ఖీయతి మచ్చానం. పపతతోతి** పపతనతో **భయం**

సామికానం రుక్ఖే ఠత్వా కమ్మే వినియుఞ్జితుకామానం, హేట్ఠా పవిట్ఠానం వా. **ఉగ్గమనం పతి** ఉగ్గమననిమిత్తం. **మా మం అమ్మ నివారయ** పబ్బజ్జాయాతి అధిప్పాయో.

కోచి మిత్తముఖసత్తురన్ధగవేసీ సహ వత్తమానోపి న హనేయ్య, అయం పన ఏకంసేన హనతియేవాతి దస్సేతుం "**సహజాతియా ఆగతతో**"తి వత్వా "**జీవితహరణతో చా**"తి వుత్తం.

౧౨౦. **నన్తి** సమ్పత్తిం. **సుఖీతి** దిబ్బసదిసేహి భోగేహి, ఆధిపతేయ్యేన చ సుఖసమఙ్గీ. **దేహబన్ధేనాతి** సరీరేన. **అసోకోతి** అసోకమహారాజా. **సోకమాగతోతి** సోచితబ్బతం గతో.

ఆరోగ్యం యోబ్బనానం. బ్యాధిజరాపరియోసానతా జీవితస్స మరణపరియోసానతాయ ఉదాహరణవసేన ఆనీతా, పచ్చయభాగవసేన వా. లోకోయేవ **లోకసన్నివాసో** యథా సత్తావాసాతి, సన్నివసితబ్బతాయ వా సత్తనికాయో **లోకసన్నివాసో. అనుగతోతి** అనుబన్ధో పచ్ఛతికేన వియ. **అనుసటోతి** అనుపవిట్ఠో ఉపవిసేన వియ. **అభిభూతోతి** అజ్ఝోత్థటో మద్దహత్థీహి వియ. **అబ్భాహతోతి** పహటో భూతేహి వియ.

సేలాతి సిలామయా, న పంసుఆదిమయా. **విపులాతి** మహన్తా అనేకయోజనాయామవిత్థారా. **నభం ఆహచ్చాతి** విపులత్తా ఏవ ఆకాసం అభివిహచ్చ సబ్బదిసాసు ఫరిత్వా. **అనుపరియేయ్యున్తి** అనువిచరేయ్యుం. **నిప్పోథేన్తాతి** అత్తనా ఆఘాతితం చుణ్ణవిచుణ్ణం కరోన్తా. **అధివత్తన్తీతి** అధిభవన్తి. కులేన వా రూపేన వా సీలేన వా సుతేన వా సద్ధాదీహి వా సేట్ఠోతి సమ్భావనాయ **ఖత్తియాదీసు న కఞ్చి పరివజ్జేతి**. తేహి ఏవ నిహీనోతి అవమఞ్ఞమానాయ **సుద్దాదీసు న కఞ్చి పరివజ్జేతి**. అఞ్ఞదత్థు **సబ్బమేవ అభిమద్దతి** నిమ్మథతి. దణ్డాదిఉపాయా చ తత్థ అవిసయా ఏవాతి దస్సేతుం "**న తత్థ హత్థీనం భూమీ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **మన్తయుద్ధేనాతి** ఆథబ్బణవేదవిహితేన మన్తసఙ్గామప్పయోగేన. **ధనేనాతి** ధనదానేన. **వా**-సద్దో అవుత్తవికప్పనత్థో. తేన సామం, భేదఞ్చ సఙ్గణ్హాతి.

౧౨౧. **పరేహి సద్ధిం అత్తనో ఉపసంహరణతోతి** పరేహి మతేహి సద్ధిం "తేపి నామ మతా, కిమఙ్గం పన మాదిసా"తి అత్తనో మరణస్స ఉపనయనతో. **యసమహత్తతోతి** పరివారమహత్తతో, విభవమహత్తతో చ. **పుఞ్ఞమహత్తతోతి** మహాపుఞ్ఞభావతో. **థామమహత్తతోతి** వీరియబలమహత్తతో. **యుధిట్ఠిలో** ధమ్మపుత్తో. **చానురో** యో బలదేవేన నిబ్బుద్ధం కత్వా మారితో.

సహ ఇద్ధీహీతి వేజయన్తకమ్పననన్దోపనన్దదమనాదీసు దిట్ఠానుభావాహి అత్తనో ఇద్ధీహి సద్ధిం **మచ్చుముఖం పవిట్ఠో**.

కలం నగ్ఘన్తి సోళసిన్తి సోళసన్నం పూరణభాగం న అగ్ఘన్తి. ఇదం వుత్తం హోతి – ఆయస్మతో థేరస్స సారిపుత్తస్స పఞ్ఞం సోళసభాగే కత్వా తతో ఏకం భాగం సోళసధా గహేత్వా లద్ధం ఏకభాగసఙ్ఖాతం కలం సమ్మాసమ్బుద్ధం ఠపేత్వా అఞ్ఞేసం సత్తానం పఞ్ఞా న అగ్ఘన్తీతి.

సబ్బస్సాపి సంకిలేసపక్ఖస్స సముగ్ఘాతో ఞాయేన ఆరద్ధవీరియస్స హోతీతి ఆహ "**ఞాణవీరియబలేనా**"తి. సమ్మాదిట్ఠిసమ్మావాయామేసు హి సిద్ధేసు అట్ఠఙ్గికో అరియమగ్గో సిద్ధోవ హోతీతి. ఏకాకీభావేన **ఖగ్గవిసాణకప్పా**. పరతోఘోసేన వినా సయమేవ భూతా పటివిద్ధాకుప్పాతి **సయమ్భునో**.

హత్థగతసువణ్ణవలయానం అఞ్ఞమఞ్ఞం సఙ్ఘట్టనం వంసకళీరస్స కత్థచి అసత్తతాతి ఏవమాదికం **తం తం నిమిత్తం** కారణం **ఆగమ్మ. వీమంసన్తా**తి పవత్తినివత్తియో ఉపపరిక్ఖన్తా. మహన్తానం సీలక్ఖన్ధాదీనం ఏసనట్ఠేన **మహేసయో. ఏకచరియనివాసేనా**తి ఏకచరియనివాసమత్తేన, న సీలాదినా. ఖగ్గమిగసిఙ్గసమా ఉపమా యేసం, ఖగ్గమిగసిఙ్గం వా సమూపమా యేసం తే **ఖగ్గసిఙ్గసమూపమా.**

తమ్బనఖతుఙ్గనఖతాదిఅసీతిఅనుబ్యఞ్జనపటిమణ్డితేహి సుప్పతిట్ఠితపాదతాదీహి ద్వత్తింసాయ మహాపురిసలక్ఖణేహి విచిత్రో అచ్ఛరియబ్భుతో రూపకాయో ఏతస్సాతి **అసీతి...పే.... రూపకాయో**. సహ వాసనాయ సబ్బేసం కిలేసానం పహీనత్తా సబ్బాకారపరిసుద్ధసీలక్ఖన్ధాదిగుణరతనేహి సమిద్ధో ధమ్మకాయో ఏతస్సాతి **సబ్బాకార...పే.... ధమ్మకాయో. తాననో**తి తఙ్ఖణేయేవ.

ఏవం మహానుభావస్సాతి ఏవం యథావుత్తరూపకాయసమ్పత్తియా, ధమ్మకాయసమ్పత్తియా చ విఞ్ఞాయమానవిపులాపరిమేయ్యబుద్ధానుభావస్స, **వసం నాగతం** అనుపగమనవసేనాతి అధిప్పాయో.

మరణం సామఞ్ఞం ఏతస్సాతి మరణసామఞ్ఞో, తస్స భావో **మరణసామఞ్ఞతా,** తాయ.

౧౨౨. కిమికులానన్తి కిమిసమూహానం, కిమిజాతీనం వా. **జీయన్తీ**తి జరం పాపుణన్తి.

నిక్ఖన్తేతి వీతివత్తే. **పటిహితాయా**తి పచ్ఛానుగతాయ. **సో మమస్స అన్తరాయో**తి సా యథావుత్తా న కేవలం కాలకిరియావ, అథ ఖో మమ అతిదుల్లభం ఖణం లభిత్వా ఠితస్స సత్థుసాసనమనసికారస్స అన్తరాయో **అస్స** భవేయ్య. **బ్యాపజ్జేయ్యా**తి విపత్తిం గచ్ఛేయ్య. సత్థకేన వియ అఙ్గపచ్చఙ్గానం కన్తనకా మరణకాలే సన్ధిబన్ధనచ్ఛేదనకవాతా **సత్థకవాతా.**

౧౨౩. అబలన్తి బలహీనం. **దుబ్బల**న్తి తస్సేవ వేవచనం. అభావత్థో హి అయం **దు**-సద్దో "దుస్సీలో (అ॰ ని॰ ౫.౨౧౩; అ॰ ని॰ ౧౦.౭౫) దుప్పఞ్ఞో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౪౪౯) వియ. **తదేతం** ఆయు. **అస్సాసపస్సాసానం** సమవుత్తితా అపరాపరం పవేసనిక్ఖమోవ. **బహి నిక్ఖన్తనాసికవాతే అన్తో అపవిసన్తే, పవిట్ఠే వా అనిక్ఖమన్తే**తి ఏకస్సేవ పవేసనిక్ఖమో వియ వుత్తం, తం నాసికవాతభావసామఞ్ఞేనాతి దట్ఠబ్బం. **అధిమత్తతాయ** అచ్చాసన్నఅధిట్ఠానాదినా. తదభావో హి ఇరియాపథానం సమవుత్తితా. **అతిసీతేన** అభిభూతస్స కాయస్స విపజ్జనం మహింసరట్ఠాదీసు హిమపాతకాలేన దీపేతబ్బం. తత్థ హి సత్తా సీతేన భిన్నసరీరా జీవితక్ఖయం పాపుణన్తి. **అతిఉణ్హేన** అభిభూతస్స విపజ్జనం మరుకన్తారే ఉణ్హాభితత్తాయ పచ్ఛిం, తత్థ ఠపితం ఉపరి సాటకం, పుత్తఞ్చ అక్కమిత్వా మతాయ ఇత్థియా దీపేతబ్బం. **మహాభూతానం** సమవుత్తితా పకోపాభావో . **పథవీధాతు**ఆదీనం పకోపేన సరీరస్స వికారాపత్తి పరతో **ధాతుకమ్మట్ఠానకథాయం** ఆగమిస్సతి. **యుత్తకాలే**తి భుఞ్జితుం యుత్తకాలే ఖుద్దాభిభూతకాలే.

౧౨౪. అవవత్థానతోతి కాలాదివసేన వవత్థానాభావతో. **వవత్థాన**న్తి చేత్థ పరిచ్ఛేదో అధిప్పేతో, న అసఙ్కరతో వవత్థానం, నిచ్ఛయో చాతి ఆహ "**పరిచ్ఛేదాభావతో**"తి. **న నాయరే**తి న ఞాయన్తి.

ఇతో పరన్తి ఏత్థ **పర**న్తి పరం అఞ్ఞం కాలన్తి అత్థో. తేన ఓరకాలస్సాపి సఙ్గహో సిద్ధో హోతి. పరమాయుతో ఓరకాలం ఏవ చేత్థ "పర"న్తి అధిప్పేతం. తతో పరం సత్తానం జీవనస్స అభావతో "**వవత్థానాభావతో**"తి వత్తుం న సక్కాతి.

అబ్బుదపేసీతిఆదీసు “అబ్బుదకాలే పేసికాలే”తిఆదినా **కాల**-సద్దో పచ్చేకం యోజేతబ్బో. **కాలో**తి ఇధ పుబ్బణ్హాదివేలా అధిప్పేతా. తేనాహ **“పుబ్బణ్హేపి హీ”**తిఆది. ఇధేవ దేహేన పతితబ్బన్తి సమ్బన్ధో. **అనేకప్పకారతో**తి నగరే జాతానం గామే, గామే జాతానం నగరే, వనే జాతానం జనపదే, జనపదే జాతానం వనేతిఆదినా అనేకప్పకారతో. **ఇతో చుతేనా**తి ఇతో గతితో చుతేన. **ఇధ** ఇమిస్సం గతియం. **యన్తయుత్తగోణో వియా**తి యథా యన్తే యుత్తగోణో యన్తం నాతివత్తతి, ఏవం **లోకో** గతిపఞ్చకన్తి ఏత్తకేన ఉపమా.

౧౭౩. **అప్పం వా భియ్యో**తి వస్ససతతో ఉపరి “దస వా వస్సాని, వీసతి వా”తిఆదినా దుతియం వస్ససతం అపాపుణన్తో అప్పకం వా జీవతీతి అత్థో. **గమనీయో**తి గన్తబ్బో ఉపపజ్జనవసేన. **సమ్పరాయో**తి పరలోకో.

హీళేయ్యాతి పరిభవేయ్య న సమ్భావేయ్య. **న**న్తి ఆయుం. **సుపోరిసో**తి సాధుపురిసో పణ్డితో. **చరేయ్యా**తి సుచరితం చరేయ్య. తేనాహ **“ఆదిత్తసీసోవా”**తి.

సత్తహి ఉపమాహీతి –

“సేయ్యథాపి, బ్రాహ్మణ, తిణగ్గే ఉస్సావబిన్దు సూరియే ఉగ్గచ్ఛన్తే ఖిప్పంయేవ పటివిగచ్ఛతి, న చిరట్ఠితికం హోతి. ఉదకే ఉదకపుబ్బుళం. ఉదకే దణ్డరాజి. నదీ పబ్బతేయ్యా దూరఙ్గమా సీఘసోతా హారహారినీ. బలవా పురిసో జివ్హగ్గే ఖేళపిణ్డం సంయూహిత్వా అకసిరేనేవ వమేయ్య. దివసం సన్తత్తే అయోకటాహే మంసపేసి పక్ఖిత్తా ఖిప్పంయేవ పటివిగచ్ఛతి, న చిరట్ఠితికా హోతి. గావీ వజ్ఝా ఆఘాతనం నీయమానా యం యదేవ పాదం ఉద్ధరతి, సన్తికేవ హోతి వధస్స, సన్తికేవ మరణస్స, ఏవమేవం ఖో, బ్రాహ్మణ, గోవజ్ఝూపమం జీవితం మనుస్సానం పరిత్తం లహుకం బహుదుక్ఖం బహుపాయాసం మన్తాయం బోద్ధబ్బం, కత్తబ్బం కుసలం, చరితబ్బం బ్రహ్మచరియం, నత్థి జాతస్స అమరణ”న్తి (అం॰ ని॰ ౭.౭౪) –

ఏవమాగతాహి ఇమాహి సత్తహి ఉపమాహి **అలఙ్కతం**.

రత్తిన్దివన్తి ఏకం రత్తిన్దివం. **భగవతో సాసన**న్తి అరియమగ్గపటివేధావహం సత్థు ఓవాదం. **బహుం వత మే కతం అస్సా**తి బహుం వత మయా అత్తహితం పబ్బజితకిచ్చం కతం భవేయ్య. **తదన్తర**న్తి తం ఖణం తత్తకం వేలం. **ఏకం పిణ్డపాత**న్తి ఏకం దివసం యాపనప్పహోనకం పిణ్డపాతం. **దన్ధ**న్తి మన్దం చిరాయ. **అవిస్సాసియో** అవిస్సాసనీయో.

౧౭౬. చిత్తే ధరన్తేయేవ సత్తానం జీవితవోహారో, చిత్తస్స చ అతిఇత్తరో ఖణో లహుపరివత్తిభావతో. యథాహ భగవా “నాహం, భిక్ఖవే, అఞ్ఞం ఏకధమ్మమ్పి సమనుపస్సామి, యం ఏవం లహుపరివత్తం, యథయిదం చిత్త”న్తి (అం॰ ని॰ ౧.౪౮; కథా॰ ౩౩౫). తస్మా సత్తానం జీవితం ఏకచిత్తక్ఖణికత్తా లహుసం ఇత్తరన్తి దస్సేన్తో **“పరమత్థతో”**తిఆదిమాహ. తత్థ **“పరమత్థతో”**తి ఇమినా యాయం “యో చిరం జీవతి, సో వస్ససత”న్తిఆదినా సత్తానం (దీ॰ ని॰ ౨.౭; సం॰ ని॰ ౧.౧౪౫; అం॰ ని॰ ౭.౭౪) జీవితప్పవత్తి వుత్తా, సా పబన్ధవిసయత్తా వోహారవసేనాతి తం పటిక్ఖిపతి. **“అతిపరిత్తో”**తి ఇమినా –

“సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, చత్తారో దళ్హధమ్మా ధనుగ్గహా సుసిక్ఖితా కతహత్థా కతూపాసనా చతుద్దిసా ఠితా అస్సు, అథ పురిసో ఆగచ్ఛేయ్య ‘అహం ఇమేసం…పే.… కతూపాసనానం చతుద్దిసా కణ్డే ఖిత్తే అప్పతిట్ఠితే పథవియం

గహేత్వా ఆహరిస్సామీ'తి. యథా చ, భిక్ఖవే, తస్స పురిసస్స జవో, యథా చ చన్దిమసూరియానం జవో, తతో సీఘతరో. యథా చ, భిక్ఖవే, తస్స పురిసస్స జవో, యథా చ చన్దిమసూరియానం జవో, యథా చ యా దేవతా చన్దిమసూరియానం పురతో ధావన్తి, తాసం దేవతానం జవో, తతో సీఘతరం ఆయుసఙ్ఖారా ఖీయన్తీ"తి (సం॰ ని॰ ౨.౨౨౮) –

ఏవం వుత్తం పరిత్తమ్పి పటిక్ఖిపతి. తత్ర హి గమనస్సాదానం దేవపుత్తానం హేట్ఠుపరియేన పటిముఖం ధావన్తానం సిరసి, పాదే చ బద్ధఖురధారాసన్నిపాతతోపి పరిత్తకో రూపజీవితిన్ద్రియస్స సో ఖణో వుత్తో, చిత్తస్స పన అతివియ పరిత్తతరో, యస్స ఉపమాపి నత్థి. తేనేవాహ "యావఞ్చిదం, భిక్ఖవే, ఉపమాపి న సుకరా, యావ లహుపరివత్తం చిత్త"న్తి (అ॰ ని॰ ౧.౪౮). **జీవితక్ఖణో**తి జీవనక్ఖణో. **ఏకచిత్తప్పవత్తిమత్తోయేవ** ఏకస్స చిత్తస్స పవత్తిమత్తేనేవ సత్తానం పరమత్థతో జీవనక్ఖణస్స పరిచ్ఛిన్నత్తా. ఇదాని తమత్థం ఉపమాయ పకాసేన్తో **''యథా నామా''**తిఆదిమాహ. తత్థ **పవత్తమాన**న్తి పవత్తన్తం. **ఏకచిత్తక్ఖణిక**న్తి ఏకచిత్తక్ఖణమత్తవన్తం. **తస్మిం చిత్తే నిరుద్ధమత్తే**తి యేన వత్తమానచిత్తక్ఖణేన "జీవతీ"తి వుచ్చతి, తస్మిం చిత్తే నిరోధం భఙ్గం పత్తమత్తే తంసమఙ్గీ **సత్తో నిరుద్ధో** మతోతి **వుచ్చతి**. వుత్తమేవత్థం పాళియా విభావేతుం **''యథాహా''**తిఆది వుత్తం. తేన తీసుపి కాలేసు సత్తానం పరమత్థతో జీవనం నామ చిత్తక్ఖణవసేనేవాతి దస్సేతి.

జీవితన్తి జీవితిన్ద్రియం. **సుఖదుక్ఖా**తి సుఖదుక్ఖవేదనా. ఉపేక్ఖాపి హి సుఖదుక్ఖాసు ఏవ అన్తోగధా ఇట్ఠానిట్ఠభావతో. **అత్తభావో**తి జీవితవేదనావిఞ్ఞాణాని ఠపేత్వా అవసిట్ఠధమ్మా వుత్తా. **కేవలా**తి అత్తనా, నిచ్చభావేన వా అవోమిస్సా. **ఏకచిత్తసమాయుత్తా**తి ఏకేకేన చిత్తేన సహితా. **లహుసో వత్తతి ఖణో**తి వుత్తనయేన ఏకచిత్తక్ఖణికతాయ లహుకో అతిఇత్తరో జీవితాదీనం ఖణో వత్తతి.

యే నిరుద్ధా మరన్తస్సాతి చవన్తస్స సత్తస్స చుతితో ఉద్ధం "నిరుద్ధా"తి వత్తబ్బా యే ఖన్ధా. **తిట్ఠమానస్స వా ఇధా**తి యే వా ఇధ పవత్తియం తిట్ఠన్తస్స ధరన్తస్స భఙ్గప్పత్తియా నిరుద్ధా ఖన్ధా. **సబ్బేపి సదిసా** తే సబ్బేపి ఏకసదిసా. కథం? **గతా అప్పటిసన్ధికా** పున ఆగన్త్వా పటిసన్ధానాభావేన విగతా. యథా హి చుతిఖన్ధా న నివత్తన్తి, ఏవం తతో పుబ్బేపి ఖన్ధా, తస్మా ఏకచిత్తక్ఖణికం సత్తానం జీవితన్తి అధిప్పాయో.

అనిబ్బత్తేన న జాతోతి అనుప్పన్నేన చిత్తేన జాతో న హోతి అజాతో నామ హోతి. **పచ్చుప్పన్నేన** వత్తమానేన చిత్తేన **జీవతి** జీవమానో నామ హోతి. **చిత్తభఙ్గా మతో లోకో**తి చుతిచిత్తస్స వియ సబ్బస్సపి తస్స తస్స చిత్తస్స భఙ్గప్పత్తియా అయం లోకో పరమత్థతో మతో నామ హోతి నిరుద్ధస్స అప్పటిసన్ధికత్తా. ఏవం సన్తేపి **పఞ్ఞత్తి పరమత్థియా** యా తం తం ధరన్తం చిత్తం ఉపాదాయ "తిస్సో జీవతి, ఫుస్సో జీవతీ"తి వచనప్పవత్తియా విసయభూతా సన్తానపఞ్ఞత్తి, సా ఏత్థ **పరమత్థియా** పరమత్థభూతా. తథా హి వదన్తి "నామగోత్తం న జీరతీ"తి (సం॰ ని॰ ౧.౭౬).

౧౭౭. **అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన** ఆకారేన. **చిత్త**న్తి కమ్మట్ఠానారమ్మణం చిత్తం. **ఆసేవనం లభతీ**తి భావనాసేవనం లభతి, బహిద్ధా విక్ఖేపం పహాయ ఏకత్తవసేన మరణారమ్మణమేవ హోతీతి. తేనాహ **''మరణారమ్మణా సతి సన్తిట్ఠతీ''**తి. సభావధమ్మానం భేదో సభావధమ్మగతికో ఏవాతి ఆహ **''సభావధమ్మత్తా పన ఆరమ్మణస్సా''**తి. తేనాహ భగవా "జరామరణం, భిక్ఖవే, అనిచ్చం సఙ్ఖతం పటిచ్చసముప్పన్న"న్తిఆది (సం॰ ని॰ ౨.౨౦). **సంవేజనీయత్తా**తి సంవేగజననతో మహాభూతేసు మహావికారతా వియ గయ్హమానా మరణం అనుస్సరియమానం ఉపరూపరి ఉబ్బేగమేవ ఆవహతీతి తత్థ న భావనాచిత్తం

అప్పేతుం సక్కోతి. యది సభావధమ్మత్తా అప్పనం న పాపుణాతి, లోకుత్తరజ్ఝానం ఏకచ్చాని అరూపజ్ఝానాని చ కథన్తి ఆహ ‘‘**లోకుత్తరజ్ఝానం పనా**’’తిఆది. **విసుద్ధిభావనానుక్కమవసేనాతి** హేట్ఠిమవిసుద్ధియా ఆనుభావేన అధిగతాతిసయాయ పటిపదాఞాణదస్సనవిసుద్ధిభావనాయ, సబ్బసఙ్ఖారేహి నిబ్బిన్దనవిరజ్జనాదివిసంయోగాధిముత్తిఅప్పనాయ చ పటిపక్ఖభూతానం పాపధమ్మానం విగమోతి ఏవంభూతస్స విసుద్ధిభావనానుక్కమస్స వసేన లోకుత్తరజ్ఝానం అప్పనాప్పత్తమేవ హోతి. **ఆరమ్మణసమతిక్కమనమత్తం తత్థ హోతీతి** అఞ్ఞేసం సభావధమ్మారమ్మణకమ్మట్ఠానానం వియ చిత్తస్స సమాధానే బ్యాపారో నత్థి. యథాసమాహితేన పన చిత్తేన ఆరమ్మణసమతిక్కమనమత్తమేవ భావనాయ కాతబ్బం, తస్మా సభావధమ్మేపి ఆరుప్పజ్ఝానం అప్పేతీతి.

సతతం అప్పమత్తో హోతి సంవేగబహులత్తా, తతో ఏవస్స సబ్బభవేసు అనభిరతిసఞ్ఞాపటిలాభో. **జీవితనికన్తిం జహాతి** మరణస్స అవస్సంభావితాదస్సనతో. **పాపగరహీ హోతి** అనిచ్చసఞ్ఞాపటిలాభతో, తతో ఏవ అసన్నిధిబహులతా, విగతమలమచ్ఛేరతా చ. **తదనుసారేనాతి** అనిచ్చసఞ్ఞాపరిచయానుసారేన. **అభావితమరణాతి** అభావితమరణానుస్సరణా. **అభయో అసమ్మూళ్హో కాలం కరోతి** పగేవ మరణసఞ్ఞాయ సూపట్ఠితత్తా.

కాయగతాసతికథావణ్ణనా

౧౭౮. బుద్ధా ఉప్పజ్జన్తి ఏత్థాతి **బుద్ధుప్పాదో**, బుద్ధానం ఉప్పజ్జనకాలో, తస్మా. **అఞ్ఞత్ర** తం ఠపేత్వా, అఞ్ఞస్మిం కాలేతి అత్థో. న పవత్తపుబ్బన్తి **అపవత్తపుబ్బం**. తతో ఏవ **సబ్బతిత్థియానం అవిసయభూతం**. నను చ **సునేత్తసత్థారాదయో** (అ॰ ని॰ ౬.౫౪; ౭.౬౬, ౭౩), అఞ్ఞే చ తాపసపరిబ్బాజకా సరీరం “అసుభ”న్తి జానింసు. తథా హి **సుమేధతాపసేన** సరీరం జిగుచ్ఛన్తేన వుత్తం –

“యన్నూనిమం పూతికాయం, నానాకుణపపూరితం;

ఛడ్డయిత్వాన గచ్ఛేయ్యం, అనపేక్ఖో అనత్థికో”తి. (బు॰ వం॰ ౨.౮) –

ఆది. కామం బోధిసత్తా, అఞ్ఞే చ తాపసాదయో సరీరం “అసుభ”న్తి జానన్తి, కమ్మట్ఠానభావేన పన న జానన్తి. తేన వుత్తం ‘‘**అఞ్ఞత్ర బుద్ధుప్పాదా**’’తిఆది. **సంవేగాయ సంవత్తతి** యాథావతో కాయసభావప్పవేదనతో. **అత్థాయాతి** దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థాయ. **యోగక్ఖేమాయాతి** చతూహి యోగేహి ఖేమభావాయ. **సతిసమ్పజఞ్ఞాయాతి** సబ్బత్థ సతిఅవిప్పవాసాయ చ సత్తట్ఠానియసమ్పజఞ్ఞాయ చ. **ఞాణదస్సనపటిలాభాయాతి** విపస్సనాఞాణాధిగమాయ. **విజ్జావిముత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయాతి** తిస్సో విజ్జా, చిత్తస్స అధిముత్తి నిబ్బానం, చత్తారి సామఞ్ఞఫలానీతి ఏతేసం పచ్చక్ఖకరణాయ. అమతస్స నిబ్బానస్స అధిగమహేతుతాయ, అమతసదిసాతప్పకసుఖసహితతాయ చ కాయగతాసతి ‘‘**అమత**’’న్తి వుత్తా. **పరిభుఞ్జన్తీతి** ఝానసమాపజ్జనేన వళఞ్జన్తి. **పరిహీనన్తి** జినం. **విరద్ధన్తి** అనధిగమేన విరజ్ఝితం. **ఆరద్ధన్తి** సాధితం నిప్ఫాదితం. అనేకేహి ఆకారేహి తేసు తేసు సుత్తన్తేసు పసంసిత్వా యం తం కాయగతాసతికమ్మట్ఠానం నిద్దిట్ఠన్తి సమ్బన్ధో . కత్థ పన నిద్దిట్ఠన్తి? **కాయగతాసతిసుత్తే** (మ॰ ని॰ ౩.౧౫౩ ఆదయో). తత్థ హి “కథం భావితా చ భిక్ఖవే”తిఆదినా అయం దేసనా ఆగతా. తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – భిక్ఖవే, కేన పకారేన కాయగతాసతిభావనా భావితా, కేన చ పకారేన పునప్పునం కతా ఆనాపానజ్ఝానాదీనం నిప్ఫత్తియా మహప్ఫలా, తేసం తేసం విజ్జాభాగియానం,

అభిఞ్ఞాసచ్ఛికరణీయానఞ్చ ధమ్మానం, అరతిరతిసహనతాదీనఞ్చ సంసిద్ధియా మహానిసంసా చ హోతీతి? **ఆనాపానపబ్బ**న్తి ఆనాపానకమ్మట్ఠానావధి. ఏస నయో సేసేసుపి.

ధాతుమనసికారకమ్మట్ఠానేన యదిపి ఉపచారసమాధి ఇజ్ఝతి, సమ్మసనవారో పన తత్థ సాతిసయోతి ధాతుమనసికారపబ్బమ్పి "**విపస్సనావసేన వుత్త**"న్తి వుత్తం. "అయమ్పి ఖో కాయో ఏవంధమ్మో ఏవంభావీ ఏవంఅనతీతో"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౮; మ॰ ని॰ ౧.౧౧౨) తత్థ తత్థ అసుభానిచ్చతాదీహి సద్ధిం కాయే ఆదీనవస్స విభావనవసేన దేసనాయ ఆగతత్తా "**నవసివథిక...పే॰... వుత్తానీ**"తి వుత్తం. **ఏత్థ ఉద్ధుమాతకాదీసూ**తి ఏతేసు సివథికపబ్బేసు ఆగతఉద్ధుమాతకాదీసు. **ఆనాపానస్సతివసేనా**తి ఆనాపానస్సతిభావనావసేన. యో ఉపరి "కరీసం మత్థలుఙ్గ"న్తి మత్థలుఙ్గకోట్ఠాసో గయ్హతి, తం ఇధ **పాళియం** (మ॰ ని॰ ౩.౧౫౪) అట్ఠిమిఞ్జేనేవ సఙ్గణ్హిత్వా దేసనా ఆగతాతి దస్సేన్తో "**మత్థలుఙ్గం అట్ఠిమిఞ్జేన సఙ్గహేత్వా**"తి ఆహ . **ఇధా**తి ఇమస్మిం అనుస్సతినిద్దేసే. కాయం గతా, కాయే వా గతా సతి **కాయగతాసతీ**తి సతిసీసేన ఇదం ద్వత్తింసాకారకమ్మట్ఠానం అధిప్పేతన్తి యోజనా.

౧౭౮. చతుమహాభూతికన్తి చతుమహాభూతసన్నిస్సయం. **పూతికాయ**న్తి పూతిభూతం పరమదుగ్గన్ధకాయం. ఠానగమనావత్థం సరీరం సన్ధాయ, తస్స వా అవయవేసు సబ్బహేట్ఠిమం పాదతలన్తి వుత్తం "**ఉద్ధం పాదతలా**"తి. **తిరియం తచపరిచ్ఛిన్న**న్తి ఏత్థ నను కేసలోమనఖానం, తచస్స చ అతచపరిచ్ఛిన్నతా అత్థీతి? కిఞ్చాపి అత్థి, తచపరిచ్ఛిన్నబహులతాయ పన కాయస్స తచపరిచ్ఛిన్నతా హోతీతి ఏవం వుత్తం. తచో పరియన్తో అస్సాతి తచపరియన్తోతి ఏతేన పన వచనేన కాయేకదేసభూతో తచో గహితో ఏవ, తప్పటిబద్ధా చ కేసాదయో తదనుపవిట్ఠమూలా తచపరియన్తావ హోన్తీతి ద్వత్తింసాకారసమూహో సబ్బోపి కాయో తచపరియన్తో వుత్తోతి వేదితబ్బో.

అత్థీతి వచనవిపల్లాసేన వుత్తం, నిపాతపదం వా ఏతం. తస్మా తీసుపి సఙ్ఖాసు తదేవస్స రూపం. తేనాహ "**సంవిజ్జన్తీ**"తి. అక్ఖరచిన్తకేహి సరీరే కాయ-సద్దం వణ్ణేన్తేహిపి అసుచిసముదాయభావేనేవ ఇచ్ఛితబ్బోతి దస్సేన్తో "అసుచిసఞ్చయతో"తి వత్వా పున నం నిరుత్తినయేన దస్సేతుం "**కుచ్ఛితాన**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఆయభూతతో**తి ఉప్పత్తిట్ఠానభూతత్తా. "**పూరం నానప్పకారస్సా**"తి వుత్తం. "కే పన తే పకారా? యేహి నానప్పకారం అసుచి వుత్త"న్తి తే కేసాదికే దస్సేతుం పాళియం "కేసా లోమా"తిఆది వుత్తన్తి ఇమమత్థం దీపేన్తో ఆహ "**ఏతే కేసాదయో ద్వత్తింసాకారా**"తి. ఆకారా పకారాతి హి ఏకో అత్థోతి. **ఏవం సమ్బన్ధో**తి "అత్థి ఇమస్మిం కాయే నఖా"తిఆదినా సబ్బకోట్ఠాసేసు "అత్థి ఇమస్మిం కాయే"తి పదత్తయేన సమ్బన్ధో వేదితబ్బో.

పరితోతి తిరియం, సమన్తతో వా పాదతలకేసమూలేసు చ తచస్స లబ్భనతో. **సుచిభావ**న్తి సుచినో సబ్భావం, సుచిమేవ వా.

౧౭౯. యేన విధినా ఉగ్గహే కుసలో హోతి, సో సత్తవిధో విధి "**ఉగ్గహకోసల్ల**"న్తి వుచ్చతి, తన్నిబ్బత్తం వా ఞాణం. **మనసికారకోసల్లే**పి ఏసేవ నయో.

సజ్ఝాయన్తా వాతి సజ్ఝాయం కరోన్తా ఏవ. తేసం కిర చత్తారో మాసే సజ్ఝాయన్తానం సజ్ఝాయమగ్గేనేవ కోట్ఠాసే ఉపధారేన్తానం పటిపాటియా ద్వత్తింసాకారా విభూతతరా హుత్వా ఖాయింసు, పటిక్కూలసఞ్ఞా సణ్ఠాసి, తే తస్మిం నిమిత్తే

ఝానం అప్పేత్వా ఝానపాదకం విపస్సనం వడ్ఢేత్వా దస్సనమగ్గం పటివిజ్ఝింసు. తేన వుత్తం "**సజ్ఝాయన్తా వ సోతాపన్నా అహేసు**"న్తి.

పరిచ్ఛిన్దిత్వాతి తచపఞ్చకాదివసేనేవ పరిచ్ఛేదం కత్వా. పథవీధాతుబహులభావతో మత్థలుఙ్గస్స కరీసావసానే తన్తిఆరోపనమాహ. ఏత్థ చ **మంసం, న్హారు, అట్ఠి, అట్ఠిమిఞ్జం వక్కం, వక్కం అట్ఠిమిఞ్జం, అట్ఠి, న్హారు, మంసం, తచో, దన్తా, నఖా, లోమా, కేసాతి** ఏవం వక్కపఞ్చకాదీసు అనులోమసజ్ఝాయం వత్వా పటిలోమసజ్ఝాయో పురిమేహి సమ్బన్ధో వుత్తో. స్వాయం **సమ్మోహవినోదనియం** (విభ॰ అట్ఠ॰ ౩౨౬) విసుం తిపఞ్చాహం, పురిమేహి ఏకతో తిపఞ్చాహన్తి ఛపఞ్చాహం సజ్ఝాయో వుత్తో, తత్థ ఆదిఅన్తదస్సనవసేన వుత్తోతి దట్ఠబ్బో. అనులోమపటిలోమసజ్ఝాయేపి హి పటిలోమసజ్ఝాయో అన్తిమో హోతి, సజ్ఝాయప్పకారన్తరం వా ఏతమ్పీతి వేదితబ్బం.

హత్థసఙ్ఖలికాతి అఙ్గులిపన్తిమాహ.

మనసా సజ్ఝాయోతి చిత్తేన చిన్తనమాహ, యం మానసం "జప్పన"న్తి వుచ్చతి, సమ్మదేవ అజ్ఝాయోతి వా సజ్ఝాయో, చిన్తనన్తి అత్థో. చిరతరం సుట్ఠు పవత్తనేన పగుణభూతా కమ్మట్ఠానతన్తి సమావజ్జిత్వా మనసి కరోన్తస్స ఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా కత్థచి అసజ్జమానా నిరన్తరమేవ ఉపట్ఠాతి, తదనుసారేన తదత్థోపి విభూతతరో హుత్వా ఖాయతీతి ఆహ "**వచసా సజ్ఝాయో హి…పే॰… పటివేధస్స పచ్చయో హోతీ**"తి. **లక్ఖణపటివేధస్సాతి** అసుభలక్ఖణపటివేధస్స.

పటిక్కూలసభావసల్లక్ఖణస్స కస్సచి వణ్ణగ్గహణముఖేన కోట్ఠాసా వవత్థానం గచ్ఛన్తి, కస్సచి సణ్ఠానగ్గహణముఖేన, కస్సచి దిసావిభాగగ్గహణముఖేన, కస్సచి పతిట్ఠితోకాసగ్గహణముఖేన, కస్సచి సబ్బసో పరిచ్ఛిజ్జగ్గహణముఖేనాతి వణ్ణాదితో సల్లక్ఖణం ఉగ్గహకోసల్లావహం వుత్తన్తి తం దస్సేన్తో "**కేసాదీనం వణ్ణో వవత్థపేతబ్బో**"తిఆదిమాహ.

అత్తనో భాగో సభాగో, సభాగేన పరిచ్ఛేదో **సభాగపరిచ్ఛేదో,** హేట్ఠుపరితిరియపరియన్తేహి, సకోట్ఠాసికకేసన్తరాదీహి చ పరిచ్ఛేదోతి అత్థో. **అమిస్సకతావసేనాతి** కోట్ఠాసన్తరేహి అవోమిస్సకతావసేన. అసభాగో హి ఇధ "**విసభాగో**"తి అధిప్పేతో, న విరుద్ధసభాగో. స్వాయమత్థో కేసాదిసద్దతో ఏవ లబ్భతి. సద్దన్తరత్థాపోహనవసేన సద్దో అత్థం వదతీతి "కేసా"తి వుత్తే "అకేసా న హోన్తీ"తి అయమత్థో విఞ్ఞాయతి. కే పన తే అకేసా? లోమాదయో, న చ ఘటాదీసు పసఙ్గోపకరణేనేవ తేసం నివత్తితత్తా.

పటిక్కూలవసేనేవ కథితం ధాతువిభాగస్స సామఞ్ఞతోపి అగహితత్తా. తత్థేవ విసుం ధాతుకమ్మట్ఠానస్స కథితత్తా చ ధాతువిభఙ్గో **పక్కుసాతిసుత్తం** (మ॰ ని॰ ౩.౩౪౨) విభఙ్గప్పకరణే **ధాతువిభఙ్గపాళి** (విభ॰ ౧౭౨ ఆదయో) చ. యస్స వణ్ణతో ఉపట్ఠాతి కేసాది, **తం** పుగ్గలం **సన్ధాయ ఝానాని** కేసాదీసు వణ్ణకసిణారమ్మణాని **విభత్తాని.** ఇత్వా ఆచిక్ఖితబ్బన్తి యదత్థం వుత్తం, తం దస్సేతుం "**తత్థ ధాతువసేనా**"తిఆది వుత్తం. **ఇధాతి** ఇమస్మిం పటిక్కూలమనసికారపబ్బే. **కాయగతాసతిసుత్తే** (మ॰ ని॰ ౩.౧౫౩ ఆదయో) హి పటిక్కూలమనసికారపబ్బం గహేత్వా ఇధ కాయగతాసతిభావనా నిద్దిసీయతి.

౧౮౧. **న ఏకన్తరికాయాతి** ఏకన్తరికాయపి న మనసి కాతబ్బం, పగేవ ద్వన్తరికాదినాతి అధిప్పాయో. న భావనం సమ్పాదేతి, లక్ఖణపటివేధం న పాపుణాతి ఏకన్తరికాయ మనసి కరోన్తోతి సమ్బన్ధో.

ఓక్కమనవిస్సజ్జనన్తి పటిపజ్జితబ్బవిస్సజ్జేతబ్బే మగ్గే. **పుచ్ఛిత్వావ గన్తబ్బం హోతి** గహేతబ్బవిస్సజ్జేతబ్బట్ఠానస్స అసల్లక్ఖణతో. **కమ్మట్ఠానం పరియోసానం పాపుణాతీతి** ఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా మనసికారమత్తం హోతీతి అధిప్పాయో. **అవిభూతం పన హోతి** పటిక్కూలాకారస్స సుట్ఠు అసల్లక్ఖణతో. తతో ఏవ **న విసేసం ఆవహతి**.

కమ్మట్ఠానం పరియోసానం న గచ్ఛతీతి పటిపాటియా సబ్బకోట్ఠాసే మనసి కరోతోయేవ విభూతా హుత్వా ఉపట్ఠహన్తి. తే సాతిసయం పాటిక్కూలతో మనసి కరోన్తస్స కమ్మట్ఠానం పరియోసానం గచ్ఛేయ్య, ఇమస్స పన అతివియ దన్ధం మనసి కరోతో విభూతతో ఉపట్ఠానమేవ నత్థి, కుతో పటిక్కూలతాయ సణ్ఠానం. తేనాహ "**విసేసాధిగమస్స పచ్చయో న హోతీ**"తి.

బహిద్ధా పుథుత్తారమ్మణేతి "అసుచి పటిక్కూల"న్తి కేసాదీసు పవత్తేతబ్బం అసుభానుపస్సనం హిత్వా సుభాదివసేన గయ్హమానా కేసాదయోపి ఇధ "బహిద్ధా పుథుత్తారమ్మణమేవా"తి వేదితబ్బా. రూపాదయో హి నీలాదివసేన పుథుసభావతాయ పుథుత్తారమ్మణం నామ, నానారమ్మణన్తి అత్థో. అసమాధానం **చేతసో** విరూపో ఖేపోతి **విక్ఖేపో**. నో సతిం సూపట్ఠితం కత్వా సక్కచ్చం కమ్మట్ఠానం మనసి కరోన్తేన **పటిబాహితబ్బో**. **పరిహాయతీతి** హాయతి. **పరిధంసతీతి** వినస్సతి.

యా అయం కేసా లోమాతిఆదికా లోకసఙ్కేతానుగతా. **పణ్ణత్తీతి** అట్ఠ ధమ్మే ఉపాదాయ పణ్ణత్తి. **తం** కేసాదిపణ్ణత్తిం. **అతిక్కమిత్వాతి** పటిక్కూలభావనాయ అతిక్కమిత్వా ఉగ్ఘాటేత్వా. తస్సా ఉగ్ఘాటితత్తా తస్మిం తస్మిం కోట్ఠాసే పటిక్కూలతో ఉపట్ఠహన్తే "**పటిక్కూల"న్తి చిత్తం ఠపేతబ్బం**. ఇదాని తమత్థం ఉపమాయ విభావేన్తో "**యథా హీ**"తిఆదిమాహ. తత్రిదం ఉపమాసంసన్దనం – మనుస్సా వియ యోగావచరో. ఉదపానం వియ కోట్ఠాసా. తాలపణ్ణాదిసఞ్ఞాణం వియ కేసాదిపఞ్ఞత్తి. తేన మనుస్సానం ఉదపానే న్హానపివనాది వియ యోగావచరస్స పుబ్బభాగే కేసా లోమాతి పణ్ణత్తివసేన మనసికారో. అభిణ్హసఞ్చారేన మనుస్సానం సఞ్ఞాణేన వినా ఉదపానే కిచ్చకరణం వియ యోగావచరస్స మనసికారబలేన పణ్ణత్తిం అతిక్కమిత్వా పటిక్కూలభావేయేవ చిత్తం ఠపేత్వా భావనానుయోగో. **పుబ్బభాగే...పే.... పాకటో హోతీతి** "కేసా లోమా"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౧౧౪) భావనమనుయుఞ్జన్తస్స కేసాదిపఞ్ఞత్తియా సద్ధింయేవ కోట్ఠాసానం పటిక్కూలభావో పుబ్బభాగే పాకటో హోతి. **అథాతి** పచ్ఛా భావనాయ వీథిపటిపన్నకాలే. **పటిక్కూలభావేయేవ చిత్తం ఠపేతబ్బన్తి** కోట్ఠాసానం పటిక్కూలాకారేయేవ భావనాచిత్తం పవత్తేతబ్బం.

అనుపుబ్బేన ముఞ్చనం **అనుపుబ్బముఞ్చనం**, అనుపట్ఠహన్తస్స అనుపట్ఠహన్తస్స ముఞ్చనన్తి అత్థో. కథం పన అనుపట్ఠానం హోతీతి ఆహ "**ఆదికమ్మికస్సా**"తిఆది. **పరియోసానకోట్ఠాసమేవ ఆహచ్చ తిట్ఠతీతి** ఇదం కమ్మట్ఠానం తన్తిఅనుసారేన ఆదితో కమ్మట్ఠానమనసికారో పవత్తతీతి కత్వా వుత్తం. తథా హిస్స మనసా సజ్ఝాయో వియ మనసికారో తే తే కోట్ఠాసే ఆమట్ఠమత్తే కత్వా గచ్ఛతి, న లక్ఖణసల్లక్ఖణవసేన. యదా పన నే లక్ఖణసల్లక్ఖణవసేన సుట్ఠు ఉపధారేన్తో మనసి కరోతి, తదా కేచి ఉపట్ఠహన్తి, కేచి న ఉపట్ఠహన్తి. తత్థ పటిపజ్జనవిధిం దస్సేన్తో "**అథస్సా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **కమ్మన్తి** మనసికారకమ్మం **తావ కాతబ్బం**. కీవ చిరన్తి? **యావ ద్వీసు ఉపట్ఠితేసు**, తేసమ్పి ద్విన్నం **ఏకో సుట్ఠుతరం ఉపట్ఠహతి** తావ.

ఉక్కుట్ఠుక్కుట్ఠిట్ఠానేయేవ ఉట్ఠహిత్వాతి పుబ్బే వియ ఏకత్థకతాయ ఉక్కుట్ఠియా కమేన సబ్బతాలేసు పతిత్వా ఉట్ఠహిత్వా ఉట్ఠహిత్వా పరియన్తతాలం , ఆదితాలఞ్చ ఆగన్త్వా తతో తతో తత్థ తత్థేవ కతాయ ఉక్కుట్ఠియా ఉట్ఠహిత్వాతి అత్థో.

ద్వే భిక్ఖాతి ద్వీసు గేహేసు లద్ధభిక్ఖా.

అప్పనాతోతి అప్పనాకారతో ద్వత్తింసాకారే అప్పనా హోన్తి. కిం పచ్చేకం కోట్ఠాసేసు హోతి ఉదాహు అఞ్ఞథాతి విచారణాయం ఆహ "**అప్పనాకోట్ఠాసతో**"తి, కోట్ఠాసతో కోట్ఠాసతోతి అత్థో. తేనాహ "**కేసాదీసూ**"తిఆది.

అధిచిత్తన్తి సమథవిపస్సనాచిత్తం.

అనుయుత్తేనాతి యుత్తప్పయుత్తేన, భావేన్తేనాతి అత్థో. **కాలేనకాల**న్తి కాలే కాలే. **సమాధినిమిత్తం** ఉపలక్ఖితసమాధానాకారో సమాధి ఏవ. **మనసి కాతబ్బ**న్తి చిత్తే కాతబ్బం, ఉప్పాదేతబ్బన్తి అత్థో. సమాధికారణం వా ఆరమ్మణం **సమాధినిమిత్తం,** తం ఆవజ్జితబ్బన్తి అత్థో. **పగ్గహనిమిత్తఉపేక్ఖానిమిత్తేసుపి** ఏసేవ నయో. **ఠానం** అత్థీతి వచనసేసో. **తం** భావనా **చిత్తం కోసజ్జాయ సంవత్తేయ్య,** ఏతస్స సంవత్తనస్స ఠానం కారణం అత్థీతి అత్థో. **తం** వా మనసికరణ**చిత్తం కోసజ్జాయ సంవత్తేయ్య,** ఏతస్స ఠానం కారణం అత్థీతి అత్థో. **ముదు**న్తి సుభావితభావేన ముదుభూతం, వసీభావప్పత్తన్తి అత్థో. ముదుత్తా ఏవ **కమ్మఞ్ఞం** కమ్మక్ఖమం కమ్మయోగ్గం. **పభస్సర**న్తి ఉపక్కిలేసవిగమేన పరిసుద్ధం, పరియోదాతన్తి అత్థో. **న చ పభఙ్గు**తి కమ్మనియభావూపగమనేన న చ పభిజ్జనసభావం సుద్ధన్తం వియ సువణ్ణం వినియోగక్ఖమం. తేనాహ "**సమ్మా సమాధియతి ఆసవానం ఖయాయా**"తి.

ఉక్కం బన్ధతీతి మూసం సమ్పాదేతి. **ఆలిమ్పేతీ**తి ఆదీపేతి జాలేతి. **తఞ్చాతి** తం పిళన్ధనవికతిసఙ్ఖాతం అత్థం పయోజనం **అస్స** సువణ్ణకారస్స **అనుభోతి** పహోతి సాధేతి. **అస్స** వా సువణ్ణస్స అత్థం సువణ్ణకారో **అనుభోతి** పాపుణాతి.

అభిఞ్ఞాయ ఇద్ధివిధాదిఞాణేన సచ్ఛికరణీయస్స ఇద్ధివిధపచ్చనుభవనాదికస్స **అభిఞ్ఞా సచ్ఛికరణీయస్స** . యస్స పచ్చక్ఖం అత్థి, సో సక్ఖి. సక్ఖినో భబ్బతా **సక్ఖిభబ్బతా,** సక్ఖిభవనన్తి వుత్తం హోతి. సక్ఖి చ సో భబ్బో చాతి వా సక్ఖిభబ్బో. అయఞ్హి ఇద్ధివిధాదీనం భబ్బో, తత్థ చ సక్ఖీతి సక్ఖిభబ్బో, తస్స భావో **సక్ఖిభబ్బతా,** తం **పాపుణాతి. సతి సతి ఆయతనేతి** తస్మిం తస్మిం పుబ్బహేతుఆదికే కారణే సతి.

సీతిభావన్తి నిబ్బానం, కిలేసదరథవూపసమం వా. **నిగ్గణ్హాతీ**తి ఉద్ధటం చిత్తం ఉద్ధచ్చపాతతో రక్ఖణవసేన నిగ్గణ్హాతి. **పగ్గణ్హాతీ**తి లీనం చిత్తం కోసజ్జపాతతో రక్ఖణవసేన పగ్గణ్హాతి. **సమ్పహంసేతీ**తి సమప్పవత్తం చిత్తం తథాపవత్తియం పఞ్ఞాయ తోసేతి, ఉత్తేజేతి వా. యదా వా నిరస్సాదం చిత్తం భావనాయ న పక్ఖన్దతి, తదా జాతిఆదీని **సంవేగవత్థూని** (అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౪౧౮; ఇతివు॰ అట్ఠ॰ ౩౭) పచ్చవేక్ఖిత్వా సమ్పహంసేతి సముత్తేజేతి. **అజ్ఝుపేక్ఖతీ**తి యదా పన చిత్తం అలీనం అనుద్ధతం సమ్మదేవ భావనావీథిం ఓతిణ్ణం హోతి, తదా పగ్గహనిగ్గహసమ్పహంసనేసు కిఞ్చి బ్యాపారం అకత్వా సమప్పవత్తేసు యుగేసు సారథి వియ అజ్ఝుపేక్ఖతి ఉపేక్ఖకోవ హోతి. **పణీతాధిముత్తికో**తి పణీతే ఉత్తమే మగ్గఫలే అధిముత్తో నిన్నపోణపబ్భారో.

సుగ్గహితం కత్వాతి యథావుత్తం ఉగ్గహకోసల్లసఙ్ఖాతం విధిం సుట్ఠు ఉగ్గహితం పరియాపుణనాదినా సుపరిగ్గహితం కత్వా. **సుట్ఠు వవత్థపేత్వాతి** మనసికారకోసల్లసఙ్ఖాతం విధిం సమ్మదేవ సల్లక్ఖణవసేన ఉపధారేత్వా. **విసేస**న్తి పుబ్బేనాపరం భావనాయ విసేసం. **పునప్పునం పరివత్తేత్వాతి** కమ్మట్ఠానతన్తిం పగుణభావం పాపేన్తో భియ్యో భియ్యో వాచాయ, మనసా చ పరివత్తేత్వా. **గణ్ఠిట్ఠాన**న్తి యథా రుక్ఖస్స దుబ్బినిభేదో అరఞ్ఞస్స వా గహనభూతో పదేసో "గణ్ఠిట్ఠాన"న్తి వుచ్చతి, ఏవం

కమ్మట్ఠానతన్తియా అత్థతో దుబ్బినిభేదో గహనభూతో చ పదేసో "గణ్ఠిట్ఠాన"న్తి వుచ్చతి. తం పరిపుచ్ఛనాదిలద్ధేన ఞాణఫరసునా **ఛిన్దిత్వా**.

నిమిత్తన్తి కమ్మట్ఠాననిమిత్తం, అసుభాకారో. ఏదిసేన పయోజనేన ఉజ్ఝనమ్పి అనవజ్జన్తి దస్సేతుం "**ఉజ్ఝిత్వా**"తి వుత్తం. **ఛిన్నట్ఠానే**తి ముణ్డితట్ఠానే. **వట్టతియేవ** నిస్సరణజ్ఝాసయేన ఓలోకనతో. **ఉస్సదవసేనా**తి అఫలితానం, ఫలితానం వా బహులతావసేన. **దిస్వావ నిమిత్తం గహేతబ్బం** దస్సనయోగ్యతాయ తచపఞ్చకస్స, ఇతరేసు సుత్వా చ ఞత్వా చ నిమిత్తం గహేతబ్బం.

కోట్ఠాసవవత్థాపనకథావణ్ణనా

౧౮౨. **అద్దారిట్ఠకవణ్ణా**తి అభినవారిట్ఠఫలవణ్ణా. **కణ్ణచూళికా**తి ఉపరికణ్ణసక్ఖలికాయ పరభాగం సన్ధాయ వుత్తం. **తిరియం అఞ్ఞమఞ్ఞేన పరిచ్ఛిన్నా**, కథం? **ద్వే కేసా ఏకతో నత్థీ**తి.

ఆసయోతి నిస్సయో, పచ్చయోతి అత్థో.

౧౮౪. **అసమ్భిన్నకాళకా** అఞ్ఞేన వణ్ణేన అసమ్మిస్సకాళకా.

౧౮౫. పత్తసదిసత్తా నఖా ఏవ **నఖపత్తాని**. నఖా **తిరియం అఞ్ఞమఞ్ఞేన పరిచ్ఛిన్నా**తి విసుం వవత్థితతం సన్ధాయ వుత్తం. తమేవ హి అత్థం దస్సేతుం "**ద్వే నఖా ఏకతో నత్థీ**"తి ఆహ.

౧౮౬. **దన్తపాళియా**తి దన్తావలియా. **యానకఉపత్థమ్భినీ**తి సకటస్స ధురట్ఠానే ఉపత్థమ్భకదణ్డో. దన్తానం ఆధారభూతా అట్ఠి **హనుకట్ఠి**.

౧౮౭. **సఙ్కుడ్ఢియమానా**తి సమ్పిణ్డియమానా. **కోసకారకకోసో** ఉపల్లిణ్డుపోట్టలకం, యం "కోసేయ్యఫల"న్తిపి వుచ్చతి. **పుటబన్ధఉపాహనో** సకలపిట్ఠిపాదచ్ఛాదనఉపాహనో. **ఆనిసదం** ఆసనపదేసో. **తూణిరో** సరావానో. **గలకఞ్చుకం** కణ్ఠత్తాణం. **కీటకులావకం** ఖరముఖకుటి.

అనులోమేన పటిలోమేన చాతి ఏత్థ అంసపదేసతో పట్ఠాయ బాహునో పిట్ఠిపదేసేన ఓతరణం అనులోమో, మణిబన్ధతో పట్ఠాయ బాహునో పురిమభాగేన ఆరోహనం పటిలోమో. **తేనేవ నయేనా**తి దక్ఖిణహత్థే వుత్తేన నయేన అనులోమేన పటిలోమేన చాతి అత్థో. **సుఖుమమ్పీ**తి యథావుత్తఓళారికచమ్మతో సుఖుమం. అన్తోముఖచమ్మాదికోట్ఠాసేసు వా తచేన పరిచ్ఛిన్నత్తా యం దురుపలక్ఖణీయం, తం "సుఖుమ"న్తి వుత్తం. తఞ్హి వుత్తనయేన ఞాణేన తచం వివరిత్వా పస్సన్తస్స పాకటం హోతి. ఇధ ఛవిపి తచగతికా ఏవాతి "తచో **ఉపరి ఆకాసేన పరిచ్ఛిన్నో**"తి వుత్తో.

౧౮౮. **నిసదపోతో** సిలాపుత్తకో. **ఉద్ధనకోటీ**తి మత్తికాపిణ్డేన కతఉద్ధనస్స కోటి. **తాలగుళపటలం** నామ పక్కతాలఫలలసికం తాలపట్టికాదీసు లిమ్పిత్వా సుక్ఖాపేత్వా ఉద్ధరిత్వా గహితపటలం. **సుఖుమ**న్తి యథావుత్తమంసతో సుఖుమం. పణ్హికమంసాదిథూలానం సకలసరీరస్స కిసానం యేభుయ్యేన మంసేన పటిచ్ఛాదితత్తా వుత్తం "**తిరియం అఞ్ఞమఞ్ఞేన పరిచ్ఛిన్న**"న్తి.

౧౮౯. జాలాకారో కఞ్చుకో **జాలకఞ్చుకో**. విసుం వవత్థితభావేనేవ ద్వారా **తిరియం అఞ్ఞమఞ్ఞేన పరిచ్ఛిన్నా**.

౧౯౦. దన్తానం విసుం గహితత్తా ''**ఠపేత్వా ద్వత్తింస దన్తట్ఠీనీ**''తి వుత్తం. **ఏకం జణ్ణుకట్ఠి, ఏకం ఊరుట్ఠీ**తి ఏక-గ్గహణం "ఏకేకస్మిం పాదే"తి అధికతత్తా. **ఏవం తిమత్తానీ**తి ఏవం మత్తసద్దేహి ఆనిసదట్ఠిఆదీని ఇధ అవుత్తానిపి దస్సేతీతి వేదితబ్బం. ఏవఞ్చ కత్వా "అతిరేకతిసతఅట్ఠికసముస్సయ"న్తి (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౨) ఇదఞ్చ వచనం సమత్థితం హోతి.

కీళాగోళకాని సుత్తేన బన్ధిత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఘట్టేత్వా కీళనగోళకాని. **ధనుకదణ్డో** దారకానం కీళనకఖుద్దకధనుకం. తత్థ **జఙ్ఘట్ఠికస్స పతిట్ఠితట్ఠాన**న్తి జణ్ణుకట్ఠిమ్హి పవిసిత్వా ఠితట్ఠానన్తి అధిప్పాయో. **తేన** ఊరుట్ఠినా పతిట్ఠితం ఠానం యం **కటిట్ఠినో**, తం **అగ్గచ్ఛిన్నమహాపున్నాగఫల**సదిసం.

కుమ్భకారేన నిప్ఫాదితం ఉద్ధనం **కుమ్భకారికఉద్ధనం. సీసకపట్టవేఠకం** వేఠేత్వా ఠపితం సీసమయం పట్టకం. యేన సుత్తం కన్తన్తి, తస్మిం తక్కమ్హి విజ్ఝిత్వా ఠపితగోళకా వట్టనా నామ, వట్టనానం ఆవళి **వట్టనావళి**.

మణ్డలాకారేన ఛిన్నవంసకళీరఖణ్డాని **వంసకళీరచక్కలకాని. అవలేఖనసత్థకం** ఉచ్ఛుతచావలేఖనసత్థకం.

౧౯౨. వక్కభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వక్కపరియన్తేన భాగేన పరిచ్ఛిన్నం. ఇతో పరేసుపి ఏవరూపేసు ఏసేవ నయో.

౧౯౩. యం నిస్సాయాతి యం లోహితం నిస్సాయ, నిస్సయనిస్సయోపి "నిస్సయో"త్వేవ వుచ్చతి. భవతి హి కారణకారణేపి కారణవోహారో యథా "చోరేహి గామో దడ్ఢో"తి. అథ వా యస్మిం రూపకలాపే హదయవత్థు , తమ్పి లోహితగతికమేవ హుత్వా తిట్ఠతీతి "యం నిస్సాయా"తి వుత్తం.

౧౯౪. పణ్డుకధాతుకన్తి పణ్డుసభావం.

౧౯౫. పరియోనహనమంసన్తి పటిచ్ఛాదకమంసం.

౧౯౬. ఉదరజివ్హామంసన్తి జివ్హాసణ్ఠానం ఉదరస్స మత్థకపస్సే తిట్ఠనకమంసం. "నీల"న్తి వత్వా నీలం నామ బహుధాతుకన్తి ఆహ ''**నిగ్గుణ్డిపుప్ఫవణ్ణ**''న్తి.

౧౯౭. పప్ఫాసమంసన్తి యథాఠానే ఏవ లమ్బిత్వా థోకం పరివత్తకమంసం. **నిరస**న్తి నిహీనరసం. **నిరోజ**న్తి నిప్పభం, ఓజారహితం వా.

౧౯౮. ఓభగ్గాతి అవభుజిత్వా ఠితా. **సక్ఖరసుధావణ్ణ**న్తి మరుమ్బేహి కతసుధావణ్ణం. "సేతసక్ఖరసుధావణ్ణ"న్తిపి పాఠో, సేతసక్ఖరవణ్ణం, సుధావణ్ణఞ్చాతి అత్థో.

౧౯౯. అన్తస్స ఆభుజిత్వా ఆభుజిత్వా ఠితప్పదేసా **అన్తభోగట్ఠానాని**. తేసం బన్ధనభూతం అన్తగుణం నామాతి దస్సేన్తో ఆహ ''**అన్తగుణన్తి అన్తభోగట్ఠానేసు బన్ధన**''న్తి. **కుద్దాలఫరసుకమ్మాదీని కరోన్తానం అన్తభోగే అగళన్తే ఏకతో ఆబన్ధిత్వా**, కిం వియ? యన్తసుత్తకమివ యన్తఫలకానీతి. కిమివ తత్థ ఠితన్తి ఆహ ''**పాదపుఞ్ఛన...పే.... ఠిత**''న్తి. పురిమఞ్చేత్థ ఆబన్ధనస్స, దుతియం ఠానాకారస్స నిదస్సనన్తి దట్ఠబ్బం.

౨౦౦. అసితం నామ భుత్తం ఓదనాది. **పీతం** నామ పివనవసేన అమ్బోహటపానకాది. **ఖాయితం** నామ సంఖాదితం పిట్ఠమూలఫలఖజ్జాది. **సాయితం** నామ అస్సాదితం అమ్బపక్కమధుఫాణితాది.

యత్థాతి యస్మిం ఉదరే. **యన్తి** చ ఉదరమేవ పచ్చామసతి. యత్థ పానభోజనాదీని పతిత్వా తిట్ఠతీతి సమ్బన్ధో. **సువానవమథు** సారమేయ్యవన్తం. **వివేకన్తి** విభాగం.

౨౦౧. హేట్ఠానాభిపిట్ఠికణ్టకమూలానం అన్తరేతి పురిమభాగవసేన నాభియా హేట్ఠాపదేసస్స పచ్ఛిమభాగవసేన హేట్ఠిమపిట్ఠికణ్టకానం వేమజ్ఝే. **వేళునాళికసదిసో** పదేసోతి అధిప్పాయో.

౨౦౨. సమోహితన్తి నిచితం.

౨౦౪. పూతిభావం ఆపన్నం కుక్కుటణ్డం **పూతికుక్కుటణ్డం. ఉద్దేకో** పిత్తాదీహి వినా కేవలో ఉద్ధఙ్గమవాతో.

౨౦౫. ఆచామో అవస్సావనకఞ్జికం.

౨౦౬. వక్కహదయయకనపప్ఫాసే తేమయమానన్తి ఏత్థ యకనం హేట్ఠాభాగపూరణేనేవ తేమేతి, ఇతరాని తేసం ఉపరి థోకం థోకం పగ్ఘరణేనాతి దట్ఠబ్బం.

౨౦౭. ఉతువికారో ఉణ్హవలాహకాదిహేతుకో. విసమచ్ఛిన్నో భిసాదికలాపో విసమం ఉదకం పగ్ఘరతి, ఏవమేవం సరీరం కేసకూపాదివివరేహి ఉపరి, హేట్ఠా, తిరియఞ్చ సేదం విసమం పగ్ఘరతీతి దస్సేతుం **విసమచ్ఛిన్న**-గ్గహణం కతం.

౨౦౮. విసమాహారన్తి తదాపవత్తమానసరీరావత్థాయ అసప్పాయాహారం, అతికటుకఅచ్చుణ్హాదివిసభాగాహారం వా. **సమ్మోహవినోదనియం** (విభ॰ అట్ఠ॰ ౩౫౬) పన "విసభాగాహార"న్త్వేవ వుత్తం తదా పవత్తమానానం ధాతూనం విసభాగత్తా.

౨౦౯. "న్హానకాలే"తి ఇదం ఉదకస్స ఉపరి సినేహస్స సమ్భవదస్సనత్థం వుత్తం. **పరిబ్భమన్తసినేహబిన్దువిసటసణ్ఠానా**తి విసటం హుత్వా పరిబ్భమన్తసినేహబిన్దుసణ్ఠానా. **ఉతువిసభాగో** బహిద్ధాసముట్ఠానో. **ధాతువిసభాగో** అన్తోసముట్ఠానో. **తే పదేసా**తి తే హత్థతలాదిపదేసా.

౨౧౦. కిఞ్చీతి ఉణ్హాదిరసానం అఞ్ఞతరం ఆహారవత్థు. **నేసన్తి** సత్తానం. **హదయం ఆగిలాయతీ**తి విసభాగాహారాదిం పటిచ్చ హదయప్పదేసో వివత్తతి.

౨౧౧. దధినో విస్సన్దనఅచ్ఛరసో **దధిముత్తం. గళిత్వా**తి సన్దిత్వా. **తాలుమత్థకవివరేన ఓతరిత్వా**తి మత్థకవివరతో ఆగన్త్వా తాలుమత్థకేన ఓతరిత్వా.

౨౧౨. తేలం వియ సకటస్స నాభిఅక్ఖసీసానం **అట్టిసన్ధీనం అబ్భఞ్జనకిచ్చం సాధయమానా. కటకటాయన్తీ**తి "కట కటా"తి సద్దం కరోన్తి. అనురవదస్సనం హేతం. **దుక్ఖన్తీ**తి దుక్ఖితాని సఞ్జాతదుక్ఖాని హోన్తి.

౨౧౩. సమూలకూలమాసం ఝాపేత్వా ఛారికం అవస్సావేత్వా గహితయూసో **మాసఖారో**. ఉచ్ఛిట్ఠోదకగబ్భమలాదీనం ఛడ్డనట్ఠానం **చన్దనికా. రవణఘటం** నామ పకతియా సమ్ముఖమేవ హోతి. యస్స పన ఆరగ్గమత్తమ్పి ఉదకస్స పవిసనముఖం నత్థి, తం దస్సేతుం ''**అముఖే రవణఘటే**''తి వుత్తం. **ఆయూహనన్తి** సమీహనం.

౨౧౪. **ఏవఞ్హీతి**ఆది యథావుత్తాయ ఉగ్గహకోసల్లపటిపత్తియా నిగమనం. ఇదాని యథావుత్తం మనసికారకోసల్లపటిపత్తిమ్పి నిగమనవసేన గహేత్వా కమ్మట్ఠానం మత్థకం పాపేత్వా దస్సేతుం ''**అనుపుబ్బతో**''తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **పణ్ణత్తిసమతిక్కమావసానేతి** కేసాదిపణ్ణత్తిసమతిక్కమవసేన పవత్తాయ భావనాయ అవసానే. **అపుబ్బాపరియమివాతి** ఏకజ్ఝమివ. **కేసాతి ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, పకారత్థో వా, ఏవమాదినా ఇమినా పకారేన వాతి అత్థో. **తే ధమ్మాతి** వణ్ణాదివసేన వవత్థాపితా పటిక్కూలాకారతో ఉపట్ఠితా కోట్ఠాసధమ్మా.

బహిద్ధాపీతి ససన్తానతో బహిపి, పరసన్తానకాయేపీతి అత్థో. **మనసికారం ఉపసంహరతీతి** యథావుత్తం పటిక్కూలమనసికారం ఉపనేతి. యథా ఇదం, తథా ఏతన్తి. **ఏవం సబ్బకోట్ఠాసేసు పాకటీభూతేసూతి** యథా అత్తనో కాయే, ఏవం పరేసమ్పి కాయే సబ్బేసు కేసాదికోట్ఠాసేసు పటిక్కూలవసేన విభూతభావేన ఉపట్ఠితేసూతి అత్థో. అయమేత్థ కసిణేసు వడ్ఢనసదిసో యోగినో భావనావిసేసో దస్సితో.

అనుపుబ్బముఞ్చనాదీతి ఆది-సద్దేన సుత్తన్తనయేన విభావితం వీరియసమతాయోజనం సఙ్గణ్హాతి. **పునప్పునం మనసి కరోతోతి** వుత్తనయేన అత్తనో కాయే కేసాదికే "పటిక్కూలా పటిక్కూలా"తి అభిణ్హసో మనసికారం పవత్తేన్తస్స యదా సద్ధాదీని ఇన్ద్రియాని లద్ధసమథాని విసదాని పవత్తన్తి, తదా అస్సద్ధియాదీనం దూరీభావేన సాతిసయం బలప్పత్తేహి సత్తహి సద్ధమ్మేహి లద్ధూపత్థమ్భాని వితక్కాదీని ఝానఙ్గాని పటుతరాని హుత్వా పాతుభవన్తి. తేసం ఉజువిపచ్చనీకతాయ నీవరణాని విక్ఖమ్భితానేవ హోన్తి సద్ధిం తదేకట్ఠేహి పాపధమ్మేహి. ఉపచారసమాధినా చిత్తం సమాధియతి, సో తంయేవ నిమిత్తం ఆసేవన్తో భావేన్తో బహులీకరోన్తో అప్పనం పాపుణాతి. తేన వుత్తం ''**అనుక్కమేన అప్పనా ఉప్పజ్జతీ**''తి. **సబ్బాకారతోతి** వణ్ణాదివసేన పఞ్చధాపి. **సాతి** అప్పనా.

యది పనేతం కమ్మట్ఠానం అవిఞ్ఞాణకాసుభకమ్మట్ఠానాని వియ పఠమజ్ఝానవసేన సిజ్ఝతి, అథ కస్మా "కాయగతాసతీ"తి వుత్తన్తి ఆహ ''**ఏవం పఠమజ్ఝానవసేనా**''తిఆది. నానావణ్ణసణ్ఠానాదీసు ద్వత్తింసాయ కోట్ఠాసేసు పవత్తమానాయ సతియా కిచ్చమేత్థ సాతిసయన్తి ఆహ ''**సతిబలేన ఇజ్ఝనతో**''తి.

పన్తసేనాసనేసు, అధికుసలేసు చ అరతిం, కామగుణేసు చ రతిం సహతి అభిభవతీతి **అరతిరతిసహో** సరీరసభావచిన్తనేన అనభిరతియా పహీనత్తా. తథా కోట్ఠాసభావనాయ అత్తసినేహస్స పరిక్ఖీణత్తా **భయభేరవం సహతి,** సీతాదీనఞ్చ **అధివాసకజాతికో** హోతి. అత్తసినేహవసేన హి పురిసస్స భయభేరవం హోతి, దుక్ఖస్స చ అనధివాసనం. ఇమం పన కోట్ఠాసభావనమనుయుత్తస్స న కేవలం పఠమజ్ఝానమత్తమేవ, ఉత్తరిపి పటివేధో అత్థీతి దస్సేతుం ''**కేసాదీన**''న్తిఆది వుత్తం.

ఆనాపానస్సతికథావణ్ణనా

౨౧౫. యం తం ఏవం పసంసిత్వా ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠానం నిద్దిట్ఠన్తి సమ్బన్ధో. తత్థ యస్మా ''**కథం భావితో**''తిఆదికాయ పుచ్ఛాపాళియా అత్థే విభావితే ధమ్మనాపాళియాపి అత్థో విభావితోయేవ హోతి భేదాభావతో, తస్మా తం లఙ్ఘిత్వా ''**కథం భావితో చా**''తిఆదినా ఆరభతి. తత్థ హి ఇతో పసంసాభావో "అయమ్పి ఖో"తి వచనఞ్చ విసేసో. తేసు పసంసాభావం దస్సేతుం ''**ఏవం పసంసిత్వా**''తి వుత్తం. పసంసా చ తత్థ అభిరుచిజననేన ఉస్సాహనత్థా. తఞ్హి సుత్వా భిక్ఖూ "భగవా ఇమం సమాధిం అనేకేహి ఆకారేహి పసంసతి, సన్తో కిరాయం సమాధి పణీతో చ అసేచనకో చ సుఖో చ విహారో పాపధమ్మే చ ఠానసో అన్తరధాపేతీ"తి సఞ్జాతాభిరుచయో ఉస్సాహజాతా సక్కచ్చం అనుయుఞ్జితబ్బం పటిపజ్జితబ్బం మఞ్ఞన్తి. "అయమ్పి ఖో"తి పదస్స యే ఇమే మయా నిబ్బానమహాసరస్స ఓతరణతిత్థభూతా కసిణఝానఅసుభఝానాదయో దేసితా, న కేవలం తే ఏవ, అయమ్పి ఖోతి భగవా అత్తనో పచ్చక్ఖభూతం సమాధిం దేసనానుభావేన తేసమ్పి భిక్ఖూనం ఆసన్నం, పచ్చక్ఖఞ్చ కరోన్తో సమ్పిణ్డనవసేన ఏవమాహాతి సమ్బన్ధముఖేన అత్థో వేదితబ్బో.

సోళసవత్థుకన్తి చతూసు అనుపస్సనాసు చతున్నం చతుక్కానం వసేన సోళసట్ఠానం. **సబ్బాకారపరిపూరో**తి కమ్మట్ఠానపాళియా పదత్థో పిణ్డత్థో ఉపమా చోదనా పరిహారో పయోజనన్తి ఏవమాదీహి సబ్బేహి ఆకారేహి పరిపుణ్ణో. **నిద్దేసో**తి కమ్మట్ఠానస్స నిస్సేసతో విత్థారో.

౨౧౬. **కథ**న్తి ఇదం పుచ్ఛనాకారవిభావనపదం. పుచ్ఛా చేత్థ కథేతుకమ్యతావసేన అఞ్ఞాసం అసమ్భవతో. సా చ ఉపరి దేసనం ఆరుళ్హానం సబ్బేసం పకారవిసేసానం ఆమసనవసేనాతి ఇమమత్థం దస్సేన్తో ''**కథన్తి...పే.... కమ్యతాపుచ్ఛా**''తి ఆహ. **కథం బహులీకతో**తి ఏత్థాపి "ఆనాపానస్సతిసమాధీ"తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. తత్థ **కథ**న్తి ఆనాపానస్సతిసమాధిబహులీకారం నానప్పకారతో విత్థారేతుకమ్యతాపుచ్ఛా. **బహులీకతో ఆనాపానస్సతిసమాధీ**తి తథాపుట్ఠధమ్మనిదస్సనన్తి ఇమమత్థం ''**ఏసేవ నయో**''తి ఇమినా అతిదిసతి. తథా సన్తభావాదయోపి తస్స యేహి భావనాబహులీకారేహి సిద్ధా, తగ్గహణేనేవ గహితా హోన్తీతి దస్సేతుం ''**కథం బహులీకతో...పే.... వూపసమేతీతి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో**''తి వుత్తం.

"పున చ పరం, ఉదాయి, అక్ఖాతా మయా సావకానం పటిపదా, యథాపటిపన్నా మే సావకా చత్తారో సతిపట్ఠానే భావేన్తీ"తిఆదీసు (మ. ని. ౨.౨౪౭) ఉప్పాదనవడ్ఢనట్ఠేన భావనా వుచ్చతీతి తదుభయవసేన అత్థం దస్సేన్తో ''**భావితోతి ఉప్పాదితో వడ్ఢితో వా**''తి ఆహ. తత్థ భావం విజ్జమానతం ఇతో గతోతి **భావితో,** ఉప్పాదితో పటిలద్ధమత్తోతి అత్థో. **ఉప్పన్నో** పన లద్ధాసేవనో, **భావితో** పగుణభావం ఆపాదితో, వడ్ఢితోతి అత్థో . **ఆనాపానపరిగ్గాహికాయా**తి దీఘరస్సాదివిసేసేహి సద్ధిం అస్సాసపస్సాసే పరిచ్ఛిజ్జగాహికాయ, తే ఆరబ్భ పవత్తాయ, సతియం పచ్చయభూతాయన్తి అత్థో. పురిమస్మిఞ్హి అత్థే సమాధిస్స సతియా సహజాతాదిపచ్చయభావో వుత్తో సమ్పయుత్తవచనతో, దుతియస్మిం పన ఉపనిస్సయభావోపి. ఉపచారజ్ఝానసహగతా హి సతి అప్పనాసమాధిస్స ఉపనిస్సయో హోతీతి. **బహులీకతో**తి బహులం పవత్తితో, తేన ఆవజ్జనాదివసీభావప్పత్తిమాహ. యో హి వసీభావం ఆపాదితో, సో ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సమాపజ్జితబ్బతో పునప్పునం పవత్తీయతి. తేన వుత్తం ''**పునప్పునం కతో**''తి. యథా "ఇధేవ, భిక్ఖవే, సమణో"తి (మ. ని. ౧.౧౩౯; అ. ని. ౪.౨౪౧), "వివిచ్చేవ కామేహీ"తి (దీ. ని. ౧.౨౨౬; సం. ని. ౨.౧౫౨; అ. ని. ౪.౧౨౩) చ ఏవమాదీసు పఠమపదే వుత్తో ఏవ-సద్దో దుతియాదీసుపి వుత్తో ఏవ హోతి, ఏవమిధాపీతి ఆహ ''**ఉభయత్థ ఏవసద్దేన నియమో వేదితబ్బో**''తి. ఉభయపదనియమేన లద్ధగుణం దస్సేతుం ''**అయఞ్హి**''తిఆది వుత్తం.

అసుభకమ్మట్ఠానన్తి అసుభారమ్మణఝానమాహ. తం హి అసుభేసు యోగకమ్మభావతో, యోగినో సుఖవిసేసానం కారణభావతో చ "అసుభకమ్మట్ఠాన"న్తి వుచ్చతి. "**కేవల**"న్తి ఇమినా ఆరమ్మణం నివత్తేతి. **పటివేధవసేనాతి** ఝానపటివేధవసేన. ఝానఞ్హి భావనావిసేసేన ఇజ్ఝన్తం అత్తనో విసయం పటివిజ్ఝన్తమేవ పవత్తతి, యథాసభావతో పటివిజ్ఝీయతి చాతి "పటివేధో"తి వుచ్చతి. **ఓళారికారమ్మణత్తాతి** బీభచ్ఛారమ్మణత్తా. **పటిక్కూలారమ్మణత్తాతి** జిగుచ్ఛితబ్బారమ్మణత్తా. **పరియాయేనాతి** కారణేన, లేసన్తరేన వా. **ఆరమ్మణసన్తతాయాతి** అనుక్కమేన విచేతబ్బతం పత్తం ఆరమ్మణస్స పరమసుఖుమతం సన్ధాయాహ. సన్తే హి సన్నిసిన్నే ఆరమ్మణే పవత్తమానో ధమ్మో సయమ్పి సన్నిసిన్నోవ హోతి. తేనాహ "**సన్తో వూపసన్తో నిబ్బుతో**"తి, నిబ్బుతసబ్బపరిళాహోతి అత్థో. ఆరమ్మణసన్తతాయ తదారమ్మణధమ్మానం సన్తతా లోకుత్తరధమ్మారమ్మణాహి పచ్చవేక్ఖణాహి దీపేతబ్బా.

నాస్స సన్తపణీతభావావహం కిఞ్చి సేచనన్తి **అసేచనకో**. అసేచనకత్తా **అనాసిత్తకో**. అనాసిత్తకత్తా ఏవ **అబ్బోకిణ్ణో** అసమ్మిస్సో పరికమ్మాదినా. తతో ఏవ **పాటియేక్కో** విసుంయేవేకో. **ఆవేణికో** అసాధారణో. సబ్బమేతం సరసతో ఏవ సన్తభావం దస్సేతుం వుత్తం. **పరికమ్మం** వా సన్తభావనిమిత్తం, **పరికమ్మ**న్తి చ కసిణకరణాదీని నిమిత్తుప్పాదపరియోసానం, తాదిసం ఇధ నత్థీతి అధిప్పాయో. తదా హి కమ్మట్ఠానం నిరస్సాదత్తా అసన్తమప్పణీతం సియా. **ఉపచారేన** వా నత్థి ఏత్థ సన్తతాతి యోజనా. యథా ఉపచారక్ఖణే నీవరణవిగమేన, అఙ్గపాతుభావేన చ పరేసం సన్తతా హోతి, న ఏవమిమస్స. అయం పన ఆదిసమన్నా...పే.... పణీతో చాతి యోజనా. **కేచీ**తి ఉత్తరవిహారవాసికే సన్ధాయాహ. **అనాసిత్తకో**తి ఉపసేచనేన న ఆసిత్తకో. తేనాహ "**ఓజవన్తో**"తి, ఓజవన్తసదిసోతి అత్థో. **మధురో**తి ఇట్ఠో, చేతసికసుఖపటిలాభసంవత్తనం తికచతుక్కజ్ఝానవసేన, ఉపేక్ఖాయ వా సన్తభావేన సుఖగతికత్తా సబ్బేసమ్పి వసేన వేదితబ్బం. ఝానసముట్ఠానపణీతరూపఫుట్ఠసరీరతావసేన పన కాయికసుఖపటిలాభసంవత్తనం దట్ఠబ్బం, తఞ్చ ఖో ఝానతో వుట్ఠితకాలే. ఇమస్మిం పక్ఖే "**అప్పితప్పితక్ఖణే**"తి ఇదం హేతుమ్హి భుమ్మవచనం దట్ఠబ్బం. **అవిక్ఖమ్భితేతి** ఝానేన సకసన్తానతో అనీహటే అప్పహీనే. **అకోసల్లసమ్భూతేతి** అకోసల్లం వుచ్చతి అవిజ్జా, తతో సమ్భూతే. అవిజ్జాపుబ్బఙ్గమా హి సబ్బే పాపధమ్మా. **ఖణేనేవాతి** అత్తనో పవత్తిక్ఖణేనేవ. **అన్తరధాపేతీతి** ఏత్థ అన్తరధాపనం వినాసనం, తం పన ఝానకత్తుకస్స ఇధాధిప్పేతత్తా పరియుట్ఠానప్పహానం హోతీతి ఆహ "**విక్ఖమ్భేతీ**"తి. **వూపసమేతీతి** విసేసేన ఉపసమేతి. విసేసేన ఉపసమనం పన సమ్మదేవ ఉపసమనం హోతీతి ఆహ "**సుట్ఠు ఉపసమేతీ**"తి.

నను చ అఞ్ఞోపి సమాధి అత్తనో పవత్తిక్ఖణేనేవ పటిపక్ఖధమ్మే అన్తరధాపేతి వూపసమేతి, అథ కస్మా అయమేవ సమాధి ఏవం విసేసేత్వా వుత్తోతి? పుబ్బభాగతో పట్ఠాయ నానావితక్కవూపసమసబ్భావతో. వుత్తఞ్హేతం – "ఆనాపానస్సతి భావేతబ్బా వితక్కుపచ్ఛేదాయా"తి (అం॰ ని॰ ౯.౧; ఉదా॰ ౩౧). అపిచ తిక్ఖపఞ్ఞస్స ఞాణుత్తరస్సేతం కమ్మట్ఠానం, ఞాణుత్తరస్స చ కిలేసప్పహానం ఇతరేహి సాతిసయం, యథా సద్ధాధిముత్తేహి దిట్ఠిప్పత్తస్స. తస్మా ఇమం విసేసం సన్ధాయ "**ఠానసో అన్తరధాపేతి వూపసమేతీ**"తి వుత్తం. అథ వా నిమిత్తపాతుభావే సతి ఖణేనేవ అఙ్గపాతుభావసబ్భావతో అయమేవ సమాధి "ఠానసో అన్తరధాపేతి వూపసమేతీ"తి వుత్తో. యథా తం మహతో అకాలమేఘస్స ఉట్ఠితస్స ధారానిపాతే ఖణేనేవ పథవియం రజోజల్లస్స వూపసమో. తేనాహ – "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, మహాఅకాలమేఘో ఉట్ఠితో"తిఆది (సం॰ ని॰ ౫.౯౮౫; పారా॰ ౧౬౫). సాసనికస్స ఝానభావనా యేభుయ్యేన నిబ్బేధభాగియావ హోతీతి ఆహ "**నిబ్బేధభాగియత్తా**"తి. బుద్ధానం పన ఏకంసేన నిబ్బేధభాగియావ హోతి. ఇమమేవ హి కమ్మట్ఠానం భావేత్వా సబ్బేపి సమ్మాసమ్బుద్ధా సమ్మాసమ్బోధిం

అధిగచ్ఛన్తి. అరియమగ్గస్స పాదకభూతో అయం సమాధి అనుక్కమేన వడ్ఢిత్వా అరియమగ్గభావం ఉపగతో వియ హోతీతి ఆహ **''అనుపుబ్బేన అరియమగ్గవుద్ధిప్పత్తో''**తి.

అయం పనత్థో విరాగనిరోధపటినిస్సగ్గానుపస్సనానం వసేన సమ్మదేవ యుజ్జతి. హేట్ఠా పపఞ్చవసేన వుత్తమత్థం సుఖగ్గహణత్థం సఙ్గహేత్వా దస్సేన్తో **''అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపత్థో''**తి ఆహ, పిణ్డత్థోతి వుత్తం హోతి.

౨౧౪. తమత్థన్తి తం "కథం భావితో"తిఆదినా పుచ్ఛావసేన సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం. "ఇధ తథాగతో లోకే ఉప్పజ్జతీ"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౧౯౦; మ॰ ని॰ ౧.౨౯౧; అ॰ ని॰ ౩.౬౧) ఇధ-సద్దో లోకం ఉపాదాయ వుత్తో, "ఇధేవ తిట్ఠమానస్సా"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౩౬౯) ఓకాసం, "ఇధాహం, భిక్ఖవే, భుత్తావీ అస్సం పవారితో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౦) పదపూరణమత్తం, "ఇధ భిక్ఖు ధమ్మం పరియాపుణాతీ"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౫.౭౩) పన సాసనం, "ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ"తి ఇధాపి సాసనమేవాతి దస్సేన్తో "భిక్ఖవే, ఇమస్మిం సాసనే భిక్ఖూ"తి వత్వా తమత్థం పాకటం కత్వా దస్సేతుం **''అయఞ్హీ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సబ్బప్పకారఆనాపానస్సతిసమాధినిబ్బత్తకస్సా**తి సబ్బప్పకారగ్గహణం సోళస పకారే సన్ధాయ. తే హి ఇమస్మింయేవ సాసనే. బాహిరకా హి జానన్తా ఆదితో చతుప్పకారమేవ జానన్తి. తేనాహ **''అఞ్ఞసాసనస్స తథాభావపటిసేధనో''**తి, యథావుత్తస్స పుగ్గలస్స నిస్సయభావపటిసేధనోతి అత్థో. ఏతేన **''ఇధ భిక్ఖవే''**తి ఇదం అన్తోగధేవసద్దన్తి దస్సేతి. సన్తి హి ఏకపదానిపి సావధారణాని యథా "వాయుభక్ఖో"తి. తేనేవాహ **''ఇధేవ, భిక్ఖవే, సమణో''**తిఆది. పరిపుణ్ణసమణకరణధమ్మో హి సో, యో సబ్బప్పకారఆనాపానస్సతిసమాధినిబ్బత్తకో. **పరప్పవాదా**తి పరేసం అఞ్ఞతిత్థియానం నానప్పకారా వాదా తిత్థాయతనాని.

అరఞ్ఞాదికస్సేవ భావనానురూపసేనాసనతం దస్సేతుం **''ఇమస్స హీ''**తిఆది వుత్తం. దుద్దమో దమథం అనుపగతో గోణో **కూటగోణో**. యథా ధనేహి సబ్బసో ఖీరం న పగ్ఘరతి, ఏవం దోహపటిబన్ధినీ **కూటధేను**. రూపసద్దాదికే పటిచ్చ ఉప్పజ్జనకో అస్సాదో **రూపారమ్మణాదిరసో. పుబ్బే ఆచిణ్ణారమ్మణ**న్తి పబ్బజ్జతో పుబ్బే, అనాదిమతి వా సంసారే పరిచితారమ్మణం.

నిబన్ధేయ్యాతి బన్ధేయ్య. **సతియా**తి సమ్మదేవ కమ్మట్ఠానసల్లక్ఖణసమ్పవత్తాయ సతియా. **ఆరమ్మణే**తి కమ్మట్ఠానారమ్మణే. **దళ్హ**న్తి థిరం, యథా సతోకారిస్స ఉపచారప్పనాభేదో సమాధి ఇజ్ఝతి, తథా థామగతం కత్వాతి అత్థో.

విసేసాధిగమదిట్ఠధమ్మసుఖవిహారపదట్ఠానన్తి సబ్బేసం బుద్ధానం, ఏకచ్చానం పచ్చేకబుద్ధానం, బుద్ధసావకానఞ్చ విసేసాధిగమస్స చేవ అఞ్ఞకమ్మట్ఠానేన అధిగతవిసేసానం దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారస్స చ పదట్ఠానభూతం.

వత్థువిజ్జాచరియో వియ భగవా యోగీనం అనురూపనివాసట్ఠానుపదిసనతో.

భిక్ఖు దీపిసదిసో అరఞ్ఞే ఏకికో విహరిత్వా పటిపక్ఖనిమ్మథనేన ఇచ్ఛితత్థసాధనతో. **ఫలముత్తమ**న్తి సామఞ్ఞఫలమాహ. **పరక్కమజవయోగ్గభూమి**న్తి భావనుస్సాహజవస్స యోగ్గకరణభూమిభూతం.

౨౧౫. ఏవం వుత్తలక్ఖణేసూతి **అభిధమ్మపరియాయేన** (విభ॰ ౫౩౦), **సుత్తన్తపరియాయేన** చ వుత్తలక్ఖణేసు. **రుక్ఖసమీప**న్తి "యావతా మజ్ఝన్హికే కాలే సమన్తా ఛాయా ఫరతి, నివాతే పణ్ణాని పతన్తి, ఏత్తావతా రుక్ఖమూలన్తి వుచ్చతీ"తి

ఏవం వుత్తం రుక్ఖస్స సమీపట్ఠానం. **అవసేససత్తవిధసేనాసనన్తి** పబ్బతం కన్దరం గిరిగుహం సుసానం వనపత్థం అబ్భోకాసం పలాలపుఞ్జన్తి ఏవం వుత్తం.

ఉతుత్తయానుకూలం ధాతుచరియానుకూలన్తి గిమ్హాదిఉతుత్తయస్స, సేమ్హాదిధాతుత్తయస్స, మోహాదిచరియత్తయస్స చ అనుకూలం. తథా హి గిమ్హకాలే చ అరఞ్ఞం అనుకూలం, హేమన్తే రుక్ఖమూలం, వస్సకాలే సుఞ్ఞాగారం, సేమ్హధాతుకస్స సేమ్హపకతికస్స అరఞ్ఞం, పిత్తధాతుకస్స రుక్ఖమూలం , వాతధాతుకస్స సుఞ్ఞాగారం అనుకూలం, మోహచరితస్స అరఞ్ఞం, దోసచరితస్స రుక్ఖమూలం, రాగచరితస్స సుఞ్ఞాగారం అనుకూలం. **అలీనానుద్ధచ్చపక్ఖికన్తి** అసఙ్కోచావిక్ఖేపపక్ఖికం. సయనఞ్హి కోసజ్జపక్ఖికం, ఠానచఙ్కమనాని ఉద్ధచ్చపక్ఖికాని, న ఏవం నిసజ్జా. తతో ఏవస్స సన్తతా. **నిసజ్జాయ దళ్హభావం** పల్లఙ్కాభుజనేన, **అస్సాసపస్సాసానం పవత్తనసుఖతం** ఉపరిమకాయస్స ఉజుకట్ఠపనేన, **ఆరమ్మణపరిగ్గహూపాయం** పరిముఖం సతియా ఠపనేన **దస్సేన్తో. ఊరుబద్ధాసనన్తి** ఊరూనమధోబన్ధనవసేన నిసజ్జా. హేట్ఠిమకాయస్స అనుజుకం ఠపనం నిసజ్జా-వచనేనేవ బోధితన్తి **''ఉజుం కాయ''**న్తి ఏత్థ **కాయ**-సద్దో ఉపరిమకాయవిసయోతి ఆహ **''ఉపరిమసరీరం ఉజుకం ఠపేత్వా''**తి. తం పన ఉజుకట్ఠపనం సరూపతో, పయోజనతో చ దస్సేతుం **''అట్ఠారసా''**తిఆది వుత్తం. **న పణమన్తీతి** న ఓనమన్తి. **న పరిపతతీతి** న విగచ్ఛతి వీథిం న విలఙ్ఘతి, తతో ఏవ పుబ్బేనాపరం విసేసుప్పత్తియా **వుద్ధిం ఫాతిం ఉపగచ్ఛతి**. ఇధ **పరి**-సద్దో **అభి**-సద్దేన సమానత్థోతి ఆహ **''కమ్మట్ఠానాభిముఖ''**న్తి, బహిద్ధా పుథుత్తారమ్మణతో నివారేత్వా కమ్మట్ఠానంయేవ పురక్ఖిత్వాతి అత్థో. **పరీతి పరిగ్గహట్ఠో** "పరిణాయికా"తిఆదీసు (ధ॰ స॰ ౧౬) వియ. **నియ్యానట్ఠో** పటిపక్ఖతో నిగ్గమనట్ఠో. తస్మా **పరిగ్గహితనియ్యానన్తి** సబ్బథా గహితాసమ్మోసం పరిచ్చత్తసమ్మోసం సతిం కత్వా, పరమం సతినేపక్కం ఉపట్ఠపేత్వాతి అత్థో.

౨౧౯. **సతోవాతి** సతియా సమన్నాగతో ఏవ సరన్తో ఏవ **అస్ససతి** నాస్స కాచి సతివిరహితా అస్సాసప్పవత్తి హోతీతి అత్థో. **సతో పస్ససతీతి** ఏత్థాపి సతోవ పస్ససతీతి ఏవ-సద్దో ఆనేత్వా వత్తబ్బో. **సతోకారీతి** సతో ఏవ హుత్వా, సతియా ఏవ వా కాతబ్బస్స కత్తా, కరణసీలో వా. యది "సతోవ అస్ససతి సతో పస్ససతీ"తి ఏతస్స **విభఙ్గే** (మ॰ ని॰ ౩.౧౪౮; సం॰ ని॰ ౫.౯౭౬; పారా॰ ౧౬౫) వుత్తం, అథ కస్మా "అస్ససతి పస్ససతి"చ్చేవ అవత్వా "సతోకారీ"తి వుత్తం? ఏకరసం దేసనం కాతుకామతాయ. పఠమచతుక్కే పదద్వయమేవ హి వత్తమానకాలవసేన ఆగతం, ఇతరాని అనాగతకాలవసేన. తస్మా ఏకరసం దేసనం కాతుకామతాయ **సబ్బత్థ** (పటి॰ మ॰ ౧.౧౬౫ ఆదయో) "సతోకారి"చ్చేవ వుత్తం.

దీఘం అస్సాసవసేనాతి దీఘఅస్సాసవసేన విభత్తిఅలోపం కత్వా నిద్దేసో. **దీఘన్తి** వా భగవతా వుత్తఅస్సాసవసేన. **చిత్తస్స ఏకగ్గతం అవిక్ఖేపన్తి** విక్ఖేపస్స పటిపక్ఖభావతో "అవిక్ఖేపో"తి లద్ధనామచిత్తస్స ఏకగ్గభావం పజానతో. **సతి ఉపట్ఠితా హోతీతి** ఆరమ్మణం ఉపగన్త్వా ఠితా హోతి. **తాయ సతియా తేన ఞాణేనాతి** యథావుత్తాయ సతియా, యథావుత్తేన చ ఞాణేన. ఇదం వుత్త హోతి – దీఘం అస్సాసం ఆరమ్మణభూతం అవిక్ఖిత్తచిత్తస్స, అసమ్మోహతో వా పజానన్తస్స తత్థ సతి ఉపట్ఠితా ఏవ హోతి, తం సమ్పజానన్తస్స ఆరమ్మణకరణవసేన, అసమ్మోహవసేన వా సమ్పజఞ్ఞం, తదధీనసతిసమ్పజఞ్ఞేన తంసమఙ్గీ యోగావచరో సతోకారీ నామ హోతీతి. **పటినిస్సగ్గానుపస్సీ అస్సాసవసేనాతి** పటినిస్సగ్గానుపస్సీ హుత్వా అస్ససనస్స వసేన. "పటినిస్సగ్గానుపస్సీఅస్సాసవసేనా"తి వా పాఠో. తస్స పటినిస్సగ్గానుపస్సినో అస్సాసా పటినిస్సగ్గానుపస్సీఅస్సాసా, తేసం వసేనాతి అత్థో. వినయనయేన అన్తో ఉట్ఠితససనం

అస్సాసో, బహి ఉట్ఠితససనం **పస్సాసో**. సుత్తన్తనయేన పన బహి ఉట్ఠహిత్వాపి అన్తో ససనతో **అస్సాసో**, అన్తో ఉట్ఠహిత్వాపి బహి ససనతో **పస్సాసో**. అయమేవ చ నయో –

> ''అస్సాసాదిమజ్ఝపరియోసానం సతియా అనుగచ్ఛతో అజ్ఝత్తం విక్ఖేపగతేన చిత్తేన కాయోపి చిత్తమ్పి సారద్ధా చ హోన్తి ఇఞ్జితా చ ఫన్దితా చా''తి, ''పస్సాసాదిమజ్ఝపరియోసానం సతియా అనుగచ్ఛతో బహిద్ధా విక్ఖేపగతేన చిత్తేన కాయోపి చిత్తమ్పి సారద్ధా చ హోన్తి ఇఞ్జితా చ ఫన్దితా చా''తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౫౭) –

ఇమాయ **పాళియా** సమేతి.

పఠమం అబ్భన్తరవాతో బహి నిక్ఖమతి, తస్మా పవత్తిక్కమేన అస్సాసో పఠమం వుత్తోతి వదన్తి. **తాలుం ఆహచ్చ నిబ్బాయతీ**తి తాలుం ఆహచ్చ నిరుజ్ఝతి. తేన కిర సమ్పతిజాతో బాలదారకో ఖిపితం కరోతి. **ఏవం తావాతి**ఆది యథావుత్తస్స అత్థస్స నిగమనం. కేచి ''ఏవం తావాతి అనేన పవత్తిక్కమేన అస్సాసో బహినిక్ఖమనవాతోతి గహేతబ్బన్తి అధిప్పాయో''తి వదన్తి.

అద్ధానవసేనాతి కాలద్ధానవసేన. అయం హి **అద్ధాన**-సద్దో కాలస్స, దేసస్స చ వాచకో. తత్థ దేసద్ధానం ఉదాహరణభావేన దస్సేత్వా కాలద్ధానవసేన అస్సాసపస్సాసానం దీఘరస్సతం విభావేతుం ''**యథా హీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఓకాసద్ధాన**న్తి ఓకాసభూతం అద్ధానం. **ఫరిత్వా**తి బ్యాపేత్వా. **చుణ్ణవిచుణ్ణాపి** అనేకకలాపభావేన. **దీఘం అద్ధాన**న్తి దీఘం పదేసం. **తస్మా**తి సణికం పవత్తియా దీఘసన్తానతాయ ''దీఘా''తి వుచ్చన్తి. ఏత్థ చ హత్థిఆదిసరీరే, సునఖాదిసరీరే చ అస్సాసపస్సాసానం దేసద్ధానవిసిట్ఠేన కాలద్ధానవసేనేవ దీఘరస్సతా వుత్తాతి వేదితబ్బా. ''సణికం పూరేత్వా సణికమేవ నిక్ఖమన్తి'', ''సీఘం పూరేత్వా సీఘమేవ నిక్ఖమన్తీ''తి చ వచనతో. **మనుస్సేసూ**తి సమానప్పమాణేసుపి మనుస్ససరీరేసు. **దీఘం అస్ససన్తీ**తి దీఘం అస్సాసప్పబన్ధం పవత్తేన్తీతి అత్థో. **పస్ససన్తీ**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. సునఖససాదయో వియ రస్సం అస్ససన్తి చ పస్ససన్తి చాతి యోజనా. ఇదం పన దీఘం, రస్సఞ్చ అస్ససనం, పస్ససనఞ్చ తేసం సత్తానం సరీరసభావోతి దట్ఠబ్బం. **తేస**న్తి సత్తానం. **తే**తి అస్సాసపస్సాసా. **ఇత్తరమద్ధాన**న్తి అప్పకం కాలం.

నవహాకారేహీతి భావనమనుయుఞ్జన్తస్స పుబ్బేనాపరం అలద్ధవిసేసస్స కేవలం అద్ధానవసేన ఆదితో వుత్తా తయో ఆకారా, తే చ ఖో ఏకచ్చో అస్సాసం సుట్ఠు సల్లక్ఖేతి, ఏకచ్చో పస్సాసం, ఏకచ్చో తదుభయన్తి ఇమేసం తిణ్ణం పుగ్గలానం వసేన. కేచి పన ''అస్ససతిపి పస్ససతిపీతి ఏకజ్ఝం వచనం భావనాయ నిరన్తరం పవత్తిదస్సనత్థ''న్తి వదన్తి. ఛన్దవసేన పుబ్బే వియ తయో, తథా పామోజ్జవసేనాతి ఇమేహి నవహాకారేహి.

కామం చేత్థ ఏకస్స పుగ్గలస్స తయో ఏవ ఆకారా లబ్భన్తి, తన్నివసేన పన సబ్బేసం పాళిఆరుళ్హత్తా, తేసం వసేన పరికమ్మస్స కాతబ్బత్తా చ ''**తత్రాయం భిక్ఖు నవహాకారేహీ**''తి వుత్తం. **ఏవం పజానతో**తి ఏవం యథావుత్తేహి ఆకారేహి అస్సాసపస్సాసే పజానతో, తత్థ మనసికారం పవత్తేన్తస్స. **ఏకేనాకారేనా**తి దీఘం అస్సాసాదీసు చతూసు ఆకారేసు ఏకేన ఆకారేన, నవసు తీసు వా ఏకేన. తథా హి వక్ఖతి –

> ''దీఘో రస్సో చ అస్సాసో, పస్సాసోపి చ తాదిసో;
> చత్తారో వణ్ణా వత్తన్తి, నాసికగ్గే వ భిక్ఖునో''తి.

అయం భావనా అస్సాసపస్సాసకాయానుపస్సనాతి కత్వా వుత్తం ''**కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానభావనా సమ్పజ్జతీ**''తి.

ఇదాని పాళివసేనేవ తే నవ ఆకారే, భావనావిధిఞ్చ దస్సేతుం ''**యథాహ**''తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **కథం పజానాతీతి** పజాననవిధిం కథేతుకమ్యతాయ పుచ్ఛతి. **దీఘం అస్సాసన్తి** వుత్తలక్ఖణం దీఘం అస్సాసం. **అద్ధానసఙ్ఖాతేతి** "అద్ధాన"న్తి సఙ్ఖం గతే దీఘే కాలే, దీఘం ఖణన్తి అత్థో. కోట్ఠాసపరియాయో వా సఙ్ఖాత-సద్దో "థేయ్యసఙ్ఖాత"న్తిఆదీసు (పారా॰ ౯౧) వియ, తస్మా అద్ధానసఙ్ఖాతేతి అద్ధానకోట్ఠాసే, దేసభాగేతి అత్థో. **ఛన్దో ఉప్పజ్జతీతి** భావనాయ పుబ్బేనాపరం విసేసం ఆవహన్తియా లద్ధస్సాదత్తా తత్థ సాతిసయో కత్తుకామతాలక్ఖణో కుసలచ్ఛన్దో ఉప్పజ్జతి. **ఛన్దవసేనాతి** తథాపవత్తఛన్దస్స వసేన సవిసేసం భావనమనుయుఞ్జన్తస్స కమ్మట్ఠానం వుద్ధిం ఫాతిం గమేన్తస్స. **తతో సుఖుమతరన్తి** యథావుత్తఛన్దప్పవత్తియా పురిమతో సుఖుమతరం. భావనాబలేన హి పటిప్పస్సద్ధదరథపరిళాహతాయ కాయస్స అస్సాసపస్సాసా సుఖుమతరా హుత్వా పవత్తన్తి. **పామోజ్జం ఉప్పజ్జతీతి** అస్సాసపస్సాసానం సుఖుమతరభావేన ఆరమ్మణస్స సన్తతరతాయ, కమ్మట్ఠానస్స చ వీథిపటిపన్నతాయ భావనాచిత్తసహగతో పమోదో ఖుద్దికాదిభేదా తరుణపీతి ఉప్పజ్జతి. **చిత్తం వివత్తతీతి** అనుక్కమేన అస్సాసపస్సాసానం అతివియ సుఖుమతరభావప్పత్తియా అనుపట్ఠహనే విచేతబ్బాకారప్పత్తేహి చిత్తం వినివత్తతీతి కేచి. భావనాబలేన పన సుఖుమతరభావప్పత్తేసు అస్సాసపస్సాసేసు తత్థ పటిభాగనిమిత్తే ఉప్పన్నే పకతిఅస్సాసపస్సాసతో చిత్తం నివత్తతి. **ఉపేక్ఖా సణ్ఠాతీతి** తస్మిం పటిభాగనిమిత్తే ఉపచారప్పనాభేదే సమాధిమ్హి ఉప్పన్నే పున ఝాననిబ్బత్తనత్థం బ్యాపారాభావతో అజ్ఝుపేక్ఖనం హోతీతి. సా పనాయం ఉపేక్ఖా తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖాతి వేదితబ్బా.

ఇమేహి నవహి ఆకారేహీతి ఇమేహి యథావుత్తేహి నవహి పకారేహి పవత్తా. **దీఘం అస్సాసపస్సాసా కాయోతి** దీఘాకారా అస్సాసపస్సాసా చుణ్ణవిచుణ్ణాపి సమూహట్ఠేన కాయో. అస్సాసపస్సాసే నిస్సాయ ఉప్పన్ననిమిత్తమ్పేత్థ అస్సాసపస్సాససమఞ్ఞమేవ వుత్తం. **ఉపట్ఠానం సతీతి** ఆరమ్మణం ఉపగన్త్వా తిట్ఠతీతి సతి ఉపట్ఠానం నామ. **అనుపస్సనా ఞాణన్తి** సమథవసేన నిమిత్తస్స అనుపస్సనా, విపస్సనావసేన అస్సాసపస్సాసే, తన్నిస్సయఞ్చ కాయం "రూప"న్తి, చిత్తం తంసమ్పయుత్తధమ్మే చ "అరూప"న్తి వవత్థపేత్వా నామరూపస్స అనుపస్సనా చ ఞాణం, తత్థ యథాభూతావబోధో. **కాయో ఉపట్ఠానన్తి** నో కాయో ఆరమ్మణకరణవసేన ఉపగన్త్వా సతి ఏత్థ తిట్ఠతీతి ఉపట్ఠానం నామ. ఏత్థ చ "కాయో ఉపట్ఠాన"న్తి ఇమినా ఇతరకాయస్సాపి సఙ్గహో హోతి యథావుత్తసమ్మసనచారస్సాపి ఇధ ఇచ్ఛితత్తా. **నో సతీతి** నో కాయో సతి నామ న హోతి. **సతి ఉపట్ఠానఞ్చేవ సతి చ** సరణట్ఠేన, ఉపతిట్ఠనట్ఠేన చ. **తాయ సతియాతి** యథావుత్తాయ సతియా. **తేన ఞాణేనాతి** యథావుత్తేనేవ ఞాణేన. **తం కాయన్తి** తం అస్సాసపస్సాసకాయఞ్చేవ తన్నిస్సయరూపకాయఞ్చ. **అనుపస్సతీతి** ఝానసమ్పయుత్తఞాణేన చేవ విపస్సనాఞాణేన చ అను అను పస్సతి. **తేన వుచ్చతి కాయే కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానభావనాతి** తేన అనుపస్సనేన యథావుత్తే కాయే అయం కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానభావనాతి వుచ్చతి.

ఇదం వుత్తం హోతి – యా అయం యథావుత్తే అస్సాసపస్సాసకాయే, తస్స నిస్సయభూతే కరజకాయే చ కాయస్సేవ అనుపస్సనా అనుదకభూతాయ మరీచియా ఉదకానుపస్సనా వియ న అనిచ్చాదిసభావే కాయే నిచ్చాదిభావానుపస్సనా, అథ ఖో యథారహం అనిచ్చదుక్ఖానత్తాసుభభావస్సేవానుపస్సనా. అథ వా కాయే "అహ"న్తి వా "మమ"న్తి వా "ఇత్థీ"తి వా "పురిసో"తి వా గహేతబ్బస్స కస్సచి అభావతో తాదిసం అననుపస్సిత్వా కాయమత్తస్సేవ అనుపస్సనా **కాయానుపస్సనా,**

తాయ కాయానుపస్సనాయ సమ్పయుత్తా సతియేవ ఉపట్ఠానం **సతిపట్ఠానం,** తస్స భావనా వడ్ఢనా **కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానభావనా**తి.

ఏస నయోతి "నవహి ఆకారేహీ"తిఆదినా వుత్తవిధిం రస్స-పదే అతిదిసతి. **ఏత్థా**తి ఏతస్మిం యథాదస్సితే "కథం దీఘం అస్ససన్తో"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౧౪౮; సం॰ ని॰ ౫.౯౭౬; పారా॰ ౧౬౫) ఆగతే పాళినయే. **ఇధా**తి ఇమస్మిం రస్సపదవసేన ఆగతే పాళినయే.

అయన్తి యోగావచరో. **అద్ధానవసేనా**తి దీఘకాలవసేన. **ఇత్తరవసేనా**తి పరిత్తకాలవసేన. **ఇమేహి ఆకారేహీ**తి ఇమేహి నవహి ఆకారేహి.

తాదినోతి దీఘో, రస్సో చ. **చత్తారో వణ్ణా**తి చత్తారో ఆకారా, తే చ దీఘాదయో ఏవ. **నాసికగ్గే వ భిక్ఖునో**తి గాథాబన్ధసుఖత్థం రస్సం కత్వా వుత్తం "**నాసికగ్గే వా**"తి, **వా**-సద్దో అనియమత్థో, తేన ఉత్తరోట్ఠం సఙ్గణ్హాతి.

౨౨౦. సబ్బకాయపటిసంవేదీతి సబ్బస్స కాయస్స పటి పటి పచ్చేకం సమ్మదేవ వేదనసీలో జాననసీలో, తస్స వా పటి పటి సమ్మదేవ వేదో ఏతస్స అత్థి, తం వా పటి పటి సమ్మదేవ వేదమానోతి అత్థో. తత్థ తత్థ సబ్బ-గ్గహణేన అస్సాసాదికాయస్స అనవసేసపరియాదానే సిద్ధేపి అనేకకలాపసముదాయభావతో తస్స సబ్బేసమ్పి భాగానం సంవేదనదస్సనత్థం పటి-సద్దగ్గహణం. తత్థ సక్కచ్చకారీభావదస్సనత్థం సం-సద్దగ్గహణన్తి ఇమమత్థం దస్సేన్తో "**సకలస్సా**"తిఆదిమాహ. తత్థ యథా సమానేపి అస్సాసపస్సాసేసు యోగినో పటిపత్తివిధానే పచ్చేకం సక్కచ్చంయేవ పటిపజ్జితబ్బన్తి దస్సేతుం విసుం దేసనా కతా, ఏవం తమేవత్థం దీపేతుం సతిపి అత్థస్స సమానతాయ "సకలస్సా"తిఆదినా పదద్వయస్స విసుం విసుం అత్థవణ్ణనా కతాతి వేదితబ్బం. **పాకటం కరోన్తో**తి విభూతం కరోన్తో, సబ్బసో విభావేన్తోతి అత్థో. పాకటీకరణం విభావనం తత్థ అసమ్మోహఞాణం ఞాణేనేవ నేసం పవత్తనేన హోతీతి దస్సేన్తో "**ఏవం విదితం కరోన్తో**"తిఆదిమాహ. తత్థ **తస్మా**తి యస్మా ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తేనేవ అస్సాసపస్సాసే పవత్తేతి, న విప్పయుత్తచిత్తేన, తస్మా ఏవంభూతో సబ్బకాయపటిసంవేదీ అస్ససిస్సామి పస్ససిస్సామీతి సిక్ఖతీతి వుచ్చతి బుద్ధాదీహీతి యోజనా. **చుణ్ణవిచుణ్ణవిసటే**తి అనేకకలాపతాయ చుణ్ణవిచుణ్ణభావేన విసటే. **ఆది పాకటో హోతి** సతియా, ఞాణస్స చ వసేన తథా పుబ్బాభిసఙ్ఖారస్స పవత్తత్తా. **తాదిసేన భవితబ్బ**న్తి చతుత్థపుగ్గలసదిసేన భవితబ్బం, పగేవ సతిం, ఞాణఞ్చ పచ్చుపట్ఠపేత్వా తీసుపి ఠానేసు ఞాణసమ్పయుత్తమేవ చిత్తం పవత్తేతబ్బన్తి అధిప్పాయో.

ఏవన్తి వుత్తప్పకారేన సబ్బకాయపటిసంవేదనవసేనేవ. **ఘటతీ**తి ఉస్సహతి. **వాయమతీ**తి వాయామం కరోతి, మనసికారం పవత్తేతీతి అత్థో. **తథాభూతస్సా**తి ఆనాపానస్సతిం భావేన్తస్స. **సంవరో**తి సతి , వీరియమ్పి వా. **తాయ సతియా**తి యా ఆనాపానే ఆరబ్భ పవత్తా సతి, తాయ. **తేన మనసికారేనా**తి యో సో తత్థ సతిపుబ్బఙ్గమో భావనామనసికారో, తేన సద్ధిన్తి అధిప్పాయో. **ఆసేవతీ**తి "తిస్సో సిక్ఖాయో"తి వుత్తే అధికుసలధమ్మే ఆసేవతి. తదాసేవనఞ్హేత్థ సిక్ఖనన్తి అధిప్పేతం.

పురిమనయేతి పురిమస్మిం భావనానయే, పఠమవత్థుద్వయేతి అధిప్పాయో. తత్థాపి కామం ఞాణుప్పాదనం లబ్భతేవ అస్సాసపస్సాసానం యాథావతో దీఘరస్సభావావబోధసబ్భావతో, తథాపి తం న దుక్కరం యథాపవత్తానం తేసం

గహణమత్తభావతోతి తత్థ వత్తమానకాలప్పయోగో కతో. ఇదం పన దుక్కరం పురిసస్స ఖురధారాయం గమనసదిసం, తస్మా సాతిసయేనేత్థ పుబ్బాభిసఙ్ఖారేన భవితబ్బన్తి దీపేతుం అనాగతకాలప్పయోగో కతోతి ఇమమత్థం దస్సేతుం ''**తత్థ యస్మా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఞాణుప్పాదనాదీసూతి ఆది**-సద్దేన కాయసఙ్ఖారపస్సమ్భనపీతిపటిసంవేదనాదిం సఙ్గణ్హాతి. కేచి పనేత్థ ''సంవరసమాదానానం సఙ్గహో''తి వదన్తి.

కాయసఙ్ఖారన్తి అస్సాసపస్సాసం. సో హి చిత్తసముట్ఠానోపి సమానో కరజకాయప్పటిబద్ధవుత్తితాయ తేన సఙ్ఖరీయతీతి కాయసఙ్ఖారోతి వుచ్చతి. యో పన ''కాయసఙ్ఖారో వచీసఙ్ఖారో''తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౦౨) ఏవమాగతో కాయసఙ్ఖారో చేతనాలక్ఖణో సతిపి ద్వారన్తరుప్పత్తియం యేభుయ్యవుత్తియా, తబ్బహులవుత్తియా చ కాయద్వారేన లక్ఖితో, సో ఇధ నాధిప్పేతో. **పస్సమ్భేన్తోతిఆదీసు** పచ్ఛిమం పచ్ఛిమం పదం పురిమస్స పురిమస్స అత్థవచనం, తస్మా పస్సమ్భనం నామ వూపసమనం, తఞ్చ తథాపయోగే అసతి ఉప్పజ్జనారహస్స ఓళారికస్స కాయసఙ్ఖారస్స పయోగసమ్పత్తియా అనుప్పాదనన్తి దట్ఠబ్బం. **తత్రాతి** ''ఓళారికం కాయసఙ్ఖారం పస్సమ్భేన్తో''తి ఏత్థ. **అపరిగ్గహితకాలేతి** కమ్మట్ఠానస్స అనారద్ధకాలే, తతో ఏవ కాయచిత్తానమ్పి అపరిగ్గహితకాలే. ''నిసీదతి పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా ఉజుం కాయం పణిధాయా''తి హి ఇమినా కాయపరిగ్గహో, ''పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా''తి ఇమినా చిత్తపరిగ్గహో వుత్తో. తేనేవాహ ''**కాయోపి చిత్తమ్పి పరిగ్గహితా హోన్తీ**''తి. **కాయోతి** కరజకాయో. **సదరథాతి** సపరిళాహా, సా చ నేసం సదరథతా గరుభావేన వియ ఓళారికతాయ అవినాభావినీతి ఆహ ''**ఓళారికా**''తి. **బలవతరాతి** సబలా థూలా. **సన్తా హోన్తీతి** చిత్తం తావం బహిద్ధా విక్ఖేపాభావేన ఏకగ్గం హుత్వా కమ్మట్ఠానం పరిగ్గహేత్వా పవత్తమానం సన్తం హోతి వూపసన్తం, తతో ఏవ తంసముట్ఠానా రూపధమ్మా లహుముదుకమ్మఞ్ఞభావప్పత్తా, తదనుగుణతాయ సేసం తిసన్తతిరూపన్తి ఏవం చిత్తే, కాయే చ వూపసన్తే పవత్తమానే తన్నిస్సితా అస్సాసపస్సాసా సన్తసభావా అనుక్కమేన సుఖుమతరసుఖుమతమా హుత్వా పవత్తన్తి. తేన వుత్తం ''**యదా పనస్స కాయోపీ**''తిఆది.

ఆభుజనం **ఆభోగో,** ''పస్సమ్భేమీ''తి పఠమావజ్జనా. సమ్మా అను అను ఆహరణం **సమన్నాహారో,** తస్మింయేవ అత్థే అపరాపరం పవత్తఆవజ్జనా. తస్సేవ అత్థస్స మనసి కరణం చిత్తే ఠపనం **మనసికారో**. వీమంసా **పచ్చవేక్ఖణా**.

సారద్ధేతి సదరథే సపరిళాహే. **అధిమత్తన్తి** బలవం ఓళారికం. లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తం. కాయసఙ్ఖారోతి హి అధిప్పేతో. ''అధిమత్తం హుత్వా పవత్తతీ''తి కిరియావిసేసనం వా ఏతం. **సుఖుమన్తి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **కాయమ్హీతి** ఏత్థ ''చిత్తే చా''తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం.

౨౨౧. పఠమజ్ఝానతో వుట్ఠాయ కరియమానం దుతియజ్ఝానస్స నానావజ్జనం పరికమ్మం పఠమజ్ఝానం వియ దూరసముస్సారితపటిపక్ఖన్తి కత్వా తంసముట్ఠానో కాయసఙ్ఖారో పఠమజ్ఝానే చ దుతియజ్ఝానూపచారే చ ఓళారికోతి సదిసో వుత్తో. ఏస నయో సేసూపచారద్వయేపి. అథ వా దుతియజ్ఝానాదీనం అధిగమాయ పటిపజ్జతో దుక్ఖాపటిపదాదివసేన కిలమతో యోగినో కాయకిలమథచిత్తూపఘాతాదివసేన, వితక్కాదిసఙ్ఖోభేన చ సపరిఫన్దతాయ చిత్తప్పవత్తియా దుతియజ్ఝానాదిఉపచారేసు కాయసఙ్ఖారస్స ఓళారికతా వేదితబ్బా. **అతిసుఖుమోతి** అఞ్ఞత్థ లబ్భమానో కాయసఙ్ఖారో చతుత్థజ్ఝానే అతిక్కన్తసుఖుమో. సుఖుమభావోపిస్స తత్థ నత్థి, కుతో ఓళారికతా అప్పవత్తనతో. తేనాహ ''**అప్పవత్తిమేవ పాపుణాతీ**''తి.

లాభిస్స సతో అనుపుబ్బసమాపత్తిసమాపజ్జనవేలం, ఏకాసనేనేవ వా సబ్బేసం ఝానానం పటిలాభం సన్ధాయ **మజ్ఝిమభాణకా** హేట్ఠిమహేట్ఠిమజ్ఝానతో ఉపరూపరిఝానూపచారేపి సుఖుమతరం ఇచ్ఛన్తి. తత్థ హి సోపచారానం ఝానానం ఉపరూపరి విసేసవన్తతా, సన్తతా చ సమ్భవేయ్య, ఏకావజ్జనూపచారం వా సన్ధాయ ఏవం వుత్తం. ఏవఞ్హి హేట్ఠా వుత్తవాదేన ఇమస్స వాదస్స అవిరోధో సిద్ధో భిన్నవిసయత్తా. **సబ్బేసఞ్హేవాతి** ఉభయేసమ్పి. యస్మా తే సబ్బేపి వుచ్చమానేన విధినా పస్సద్ధిమిచ్ఛన్తియేవ. ''**అపరిగ్గహితకాలే పవత్తకాయసఙ్ఖారో పరిగ్గహితకాలే పటిప్పస్సమ్భతీ**''తి ఇదం సదిససన్తానతాయ వుత్తం. న హి తే ఏవ ఓళారికా అస్సాసాదయో సుఖుమా హోన్తి. పస్సమ్భనాకారో పన నేసం హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

మహాభూతపరిగ్గహే సుఖుమోతి చతుధాతుముఖేన విపస్సనాభినివేసం సన్ధాయ వుత్తం. **సకలరూపపరిగ్గహే సుఖుమో** భావనాయ ఉపరూపరి పణీతభావతో. తేనేవాహ ''**రూపారూపపరిగ్గహే సుఖుమో**''తి. **లక్ఖణారమ్మణికవిపస్సనాతి** కలాపసమ్మసనమాహ. నిబ్బిదానుపస్సనతో పట్ఠాయ **బలవవిపస్సనా.** తతో ఓరం **దుబ్బలవిపస్సనా. పుబ్బే వుత్తనయేనాతి** ''అపరిగ్గహితకాలే''తిఆదినా సమథనయే వుత్తేన నయేన ''అపరిగ్గహే పవత్తో కాయసఙ్ఖారో మహాభూతపరిగ్గహే పటిప్పస్సమ్భతీ''తిఆదినా విపస్సనానయేపి పటిప్పస్సద్ధి యోజేతబ్బాతి వుత్తం హోతి.

అస్సాతి ఇమస్స ''పస్సమ్భయం కాయసఙ్ఖార''న్తి పదస్స. **చోదనాసోధనాహీతి** అనుయోగపరిహారేహి. **ఏవన్తి** ఇదాని వుచ్చమానాకారేన.

కథన్తి యం ఇదం ''పస్సమ్భయం...పే.... సిక్ఖతీ''తి (పటి. మ. ౧.౧౭౧) వుత్తం, తం కథం కేన పకారేన కాయసఙ్ఖారస్స పస్సమ్భనం, యోగినో చ సిక్ఖనం హోతీతి కథేతుకమ్యతాయ పుచ్ఛిత్వా కాయసఙ్ఖారే సరూపతో, ఓళారికసుఖుమతో, వూపసమతో, అనుయోగపరిహారతో చ దస్సేతుం ''**కతమే కాయసఙ్ఖారా**''తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **కాయికాతి** రూపకాయే భవా. **కాయపటిబద్ధాతి** కాయసన్నిస్సితా. కాయే సతి హోన్తి, అసతి న హోన్తి, తతో ఏవ తే అకాయసముట్ఠానాపి కాయేన సఙ్ఖరీయన్తీతి **కాయసఙ్ఖారా. పస్సమ్భేన్తోతి** ఓళారికోళారికం పస్సమ్భేన్తో. సేసపదద్వయం తస్సేవ వేవచనం. ఓళారికఞ్హి కాయసఙ్ఖారం అవూపసన్తసభావం సన్నిసీదాపేన్తో ''**పస్సమ్భేన్తో**''తి వుచ్చతి, అనుప్పాదనిరోధం పాపేన్తో ''**నిరోధేన్తో**''తి, సుట్ఠు సన్తసభావం నయన్తో ''**వూపసమేన్తో**''తి.

యథారూపేహీతి యాదిసేహి. **కాయసఙ్ఖారేహీతి** ఓళారికేహి కాయసఙ్ఖారేహి. **ఆనమనాతి** అభిముఖభావేన కాయస్స నమనా. **వినమనాతి** విసుం విసుం పస్సతో నమనా. **సన్నమనాతి** సబ్బతో, సుట్ఠు వా నమనా. **పణమనాతి** పచ్ఛతో నమనా. **ఇఞ్జనాదీని** ఆనమనాదీనం వేవచనాని, అధిమత్తాని వా అభిముఖం చలనాదీని ఆనమనాదయో, మన్దాని ఇఞ్జనాదయో. **పస్సమ్భయం కాయసఙ్ఖార**న్తి తథారూపం ఆనమనాదీనం కారణభూతం ఓళారికం కాయసఙ్ఖారం పస్సమ్భేన్తో. తస్మిం హి పస్సమ్భితే ఆనమనాదయోపి పస్సమ్భితా ఏవ హోన్తి.

సన్తం సుఖుమన్తి యథారూపేహి కాయసఙ్ఖారేహి కాయస్స అపరిప్ఫన్దనహేతూహి ఆనమనాదయో న హోన్తి, తథారూపం దరథాభావతో సన్తం, అనోళారికతాయ సుఖుమం. **పస్సమ్భయం కాయసఙ్ఖార**న్తి సామఞ్ఞతో ఏకం కత్వా వదతి. అథ వా పుబ్బే ఓళారికోళారికం కాయసఙ్ఖారం పటిప్పస్సమ్భేన్తో అనుక్కమేన కాయస్స అపరిప్ఫన్దనహేతుభూతే

సుఖుమసుఖుమతరే ఉప్పాదేత్వా తేపి పటిప్పస్సమ్భేత్వా పరమసుఖుమతాయ కోటిప్పత్తం యం కాయసఙ్ఖారం పటిప్పస్సమ్భేతి, తం సన్ధాయ వుత్తం ''**సన్తం సుఖుమం పస్సమ్భయం కాయసఙ్ఖార**''న్తి.

ఇతీతిఆది చోదకవచనం. తత్థ **ఇతీ**తి పకారత్థే నిపాతో. **కిరా**తి అరుచిసూచనే, ఏవం చేతి అత్థో. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – వుత్తప్పకారేన యది అతిసుఖుమమ్పి కాయసఙ్ఖారం పస్సమ్భేతీతి. **ఏవం సన్తే**తి ఏవం సతి తయా వుత్తాకారే లబ్భమానే. **వాతూపలద్ధియా**తి వాతస్స ఉపలద్ధియా. **చ**-సద్దో సముచ్చయత్థో, అస్సాసాదివాతారమ్మణస్స చిత్తస్స పభావనా ఉప్పాదనా పవత్తనా న హోతి, తే చ తేన పస్సమ్భేతబ్బాతి అధిప్పాయో. **అస్సాసపస్సాసానఞ్చ భావనా**తి ఓళారికే అస్సాసపస్సాసే భావనాయ పటిప్పస్సమ్భేత్వా సుఖుమానం తేసం పభావనా చ న హోతి, ఉభయేసం తేసం తేన పటిప్పస్సమ్భేతబ్బతో. **ఆనాపానస్సతియా**తి ఆనాపానారమ్మణాయ సతియా చ పవత్తనం న హోతి, ఆనాపానానం అభావతో. తతో ఏవ తంసమ్పయుత్తస్స **ఆనాపానస్సతిసమాధిస్స చ పభావనా** ఉప్పాదనాపి న హోతి. న హి కదాచి ఆరమ్మణేన వినా సారమ్మణధమ్మా సమ్భవన్తి. **న చ నం త**న్తి ఏత్థ **న**న్తి నిపాతమత్తం . తం వుత్తవిధానం సమాపత్తిం పణ్డితా పఞ్ఞవన్తో న చేవ సమాపజ్జన్తిపి తతో న వుట్ఠహన్తిపీతి యోజనా. ఏవం చోదకో సబ్బేన సబ్బం అభావూపనయనం పస్సమ్భనన్తి అధిప్పాయేన చోదేతి.

పున **ఇతి కిరా**తిఆది యథావుత్తాయ చోదనాయ విస్సజ్జనా. తత్థ **కిరా**తి "యదీ"తి ఏతస్స అత్థే నిపాతో. ఇతి కిర సిక్ఖతి, మయా వుత్తాకారేన యది సిక్ఖతీతి అత్థో. **ఏవం సన్తే**తి ఏవం పస్సమ్భనే సతి. **పభావనా హోతీ**తి యదిపి ఓళారికా కాయసఙ్ఖారా పటిప్పస్సమ్భన్తి, సుఖుమా పన అత్థేవాతి అనుక్కమేన పరమసుఖుమభావప్పత్తస్స వసేన నిమిత్తుప్పత్తియా ఆనాపానస్సతియా, ఆనాపానస్సతిసమాధిస్స చ పభావనా ఇజ్ఝతేవాతి అధిప్పాయో.

యథా కథం వియాతి యథావుత్తవిధానం తం కథం వియ దట్ఠబ్బం, అత్థి కిఞ్చి తదత్థసమ్పటిపాదనే ఓపమ్మన్తి అధిప్పాయో. ఇదాని ఓపమ్మం దస్సేతుం ''**సేయ్యథాపీ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **సేయ్యథాపీ**తి ఓపమ్మత్థే నిపాతో. **కంసే**తి కంసభాజనే. **నిమిత్త**న్తి నిమిత్తస్స, తేసం సద్దానం పవత్తాకారస్సాతి అత్థో. సామిఅత్థే హి ఇదం ఉపయోగవచనం. **సుగ్గహితత్తా**తి సుట్ఠు గహితత్తా. **సుమనసికతత్తా**తి సుట్ఠు చిత్తే ఠపితత్తా. **సూపధారితత్తా**తి సమ్మదేవ ఉపధారితత్తా సల్లక్ఖితత్తా. **సుఖుమకా సద్దా**తి అనురవే ఆహ, యే అప్పకా. అప్పత్థో హి అయం క-సద్దో. **సుఖుమసద్దనిమిత్తారమ్మణతాపీ**తి సుఖుమో సద్దోవ నిమిత్తం సుఖుమసద్దనిమిత్తం, తదారమ్మణతాయపి. కిం వుత్తం హోతి? కామం తదాసుఖుమాపి సద్దా నిరుద్ధా, సద్దనిమిత్తస్స పన సుగ్గహితత్తా సుఖుమతరసద్దనిమిత్తారమ్మణభావేనాపి చిత్తం పవత్తతి. ఆదితో పట్ఠాయ హి తస్స తస్స నిరుద్ధస్స సద్దస్స నిమిత్తం అవిక్ఖిత్తేన చిత్తేన ఉపధారేన్తస్స అనుక్కమేన పరియోసానే అతిసుఖుమసద్దనిమిత్తమ్పి ఆరమ్మణం కత్వా చిత్తం పవత్తతేవ. **చిత్తం న విక్ఖేపం గచ్ఛతి** తస్మిం యథాఉపట్ఠితే నిమిత్తే సమాధానసబ్భావతో.

ఏవం సన్తేతిఆది వుత్తస్సేవత్థస్స నిగమనవసేన వుత్తం. తత్థ యస్స సుత్తపదస్స సద్ధిం చోదనాసోధనాహి అత్థో వుత్తో, తం ఉద్ధరిత్వా కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానాని విభాగతో దస్సేతుం ''**పస్సమ్భయ**''న్తిఆది వుత్తం. తం సబ్బం వుత్తనయత్తా ఉత్తానమేవ.

౨౨౨. ఆదికమ్మికస్స కమ్మట్ఠానవసేనాతి సమథకమ్మట్ఠానం సన్ధాయ వుత్తం. విపస్సనం కమ్మట్ఠానం పన ఇతరచతుక్కేసుపి లబ్భతేవ. **ఏత్థాతి** పఠమచతుక్కే. **పఞ్చసన్ధికన్తి** పఞ్చపబ్బం, పఞ్చభాగన్తి అత్థో.

కమ్మట్ఠానస్స ఉగ్గహణన్తి కమ్మట్ఠానగన్థస్స ఉగ్గణ్హనం. తదత్థపరిపుచ్ఛా **కమ్మట్ఠానస్స పరిపుచ్ఛనా** . అథ వా గన్థతో, అత్థతో చ కమ్మట్ఠానస్స ఉగ్గణ్హనం **ఉగ్గహో**. తత్థ సంసయపరిపుచ్ఛనా **పరిపుచ్ఛా. కమ్మట్ఠానస్స ఉపట్ఠానన్తి** నిమిత్తుపట్ఠానం, ఏవం భావనమనుయుఞ్జన్తస్స "ఏవమిధ నిమిత్తం ఉపట్ఠాతీ"తి ఉపధారణం, తథా **కమ్మట్ఠానప్పనా** "ఏవం ఝానమప్పేతీ"తి. **కమ్మట్ఠానస్స లక్ఖణన్తి** గణనానుబన్ధనాఫుసనానం వసేన భావనం ఉస్సుక్కాపేత్వా ఠపనాయ సమ్పత్తి, తతో పరమ్పి వా సల్లక్ఖణాదివసేన మత్థకప్పత్తీతి కమ్మట్ఠానసభావస్స సల్లక్ఖణం. తేనాహ **''కమ్మట్ఠానసభావూపధారణన్తి వుత్తం హోతీ''**తి.

అత్తనాపి న కిలమతి ఓధిసో కమ్మట్ఠానస్స ఉగ్గణ్హనతో. తతో ఏవ **ఆచరియమ్పి న విహేసేతి** ధమ్మాధికరణమ్పి భావనాయ మత్థకం పాపనతో. **తస్మాతి** తం నిమిత్తం అత్తనో అకిలమనఆచరియావిహేసనహేతు. **థోకన్తి** థోకం థోకం. ఉగ్గహేతబ్బతో **ఉగ్గహో**, సబ్బోపి కమ్మట్ఠానవిధి, న పుబ్బే వుత్తఉగ్గహమత్తం. ఆచరియతో ఉగ్గహో **ఆచరియుగ్గహో, తతో. ఏకపదమ్పీతి** ఏకకోట్ఠాసమ్పి.

౨౨౩. అనువహనాతి అస్సాసపస్సాసానం అనుగమనవసేన సతియా నిరన్తరం అనుపవత్తనా. **ఫుసనాతి** అస్సాసపస్సాసే గణేన్తస్స గణనం పటిసంహరిత్వా తే సతియా అనుబన్ధన్తస్స యథా అప్పనా హోతి, తథా చిత్తం ఠపేన్తస్స చ నాసికగ్గాదిట్ఠానస్స నేసం ఫుసనా. యస్మా పన గణనాదివసేన వియ ఫుసనావసేన విసుం మనసికారో నత్థి, ఫుట్ఠఫుట్ఠట్ఠానేయేవ గణనాది కాతబ్బన్తి దస్సేతుం ఇధ ఫుసనాగహణన్తి దీపేన్తో **''ఫుసనాతి ఫుట్ఠట్ఠాన''**న్తి ఆహ. **ఠపనాతి** సమాధానం. తం హి సమ్మదేవ ఆరమ్మణే చిత్తస్స ఆధానం ఠపనం హోతి. తథా హి సమాధి "చిత్తస్స ఠితి సణ్ఠితీ"తి (ధ. సం. ౧౧.౧౫) నిద్దిట్ఠో. సమాధిప్పధానా పన అప్పనాతి ఆహ **''ఠపనాతి అప్పనా''**తి. అనిచ్చతాదీనం సల్లక్ఖణతో **సల్లక్ఖణా విపస్సనా**. పవత్తతో, నిమిత్తతో చ వినివట్టనతో **వివట్టనా** నామ **మగ్గో**. సకలసంకిలేసపటిప్పస్సద్ధిభావతో సబ్బసో సుద్ధీతి **పారిసుద్ధి ఫలం. తేసన్తి** వివట్టనాపారిసుద్ధీనం. **పటిపస్సనాతి** పటి పటి దస్సనం పేక్ఖనం. తేనాహ **''పచ్చవేక్ఖణా''**తి.

ఖణ్డన్తి ఏకం తీణి పఞ్చాతి ఏవం గణనాయ ఖణ్డనం. **ఓకాసేతి** గణనవిధిం సన్ధాయాహ. **గణననిస్సితోవ** న కమ్మట్ఠాననిస్సితో. **''సిఖాప్పత్తం ను ఖో''**తి ఇదం చిరతరం గణనాయ మనసి కరోన్తస్స వసేన వుత్తం. సో హి తథా లద్ధం అవిక్ఖేపమత్తం నిస్సాయ ఏవం మఞ్ఞేయ్య . **''అస్సాసపస్సాసేసు యో ఉపట్ఠాతి, తం గహేత్వా''**తి ఇదం అస్సాసపస్సాసేసు యస్స ఏకోవ పఠమం ఉపట్ఠాతి, తం సన్ధాయ వుత్తం, యస్స పన ఉభోపి ఉపట్ఠహన్తి, తేన ఉభయమ్పి గహేత్వా గణేతబ్బం. **''యో ఉపట్ఠాతీ''**తి ఇమినా చ ద్వీసు నాసాపుటవాతేసు యో పాకటతరో ఉపట్ఠాతి, సో గహేతబ్బోతి అయమ్పి అత్థో దీపితోతి దట్ఠబ్బం. **పవత్తమానం పవత్తమానన్తి** ఆమేడితవచనేన నిరన్తరం అస్సాసపస్సాసానం ఉపలక్ఖణం దస్సేతి. **ఏవన్తి** వుత్తప్పకారేన ఉపలక్ఖేత్వా వాతి అత్థో. **పాకటా హోన్తి** గణనావసేన బహిద్ధా విక్ఖేపాభావతో.

పలిఘస్స పరివత్తనం, తం యత్థ నిక్ఖిపన్తి, సో **పలిఘత్థమ్భో. తియామరత్తిన్తి** అచ్చన్తసంయోగే ఉపయోగవచనం. **పురిమనయేనాతి** సీఘగణనాయ, గోపాలకగణనాయాతి అత్థో. **ఏకో ద్వే తీణి చత్తారి పఞ్చాతి** గణనావిధిదస్సనం. తస్మా **అట్ఠాతిఆదీసుపి** ఏకతో పట్ఠాయేవ పచ్చేకం అట్ఠాదీని పాపేతబ్బాని. **సీఘం సీఘం గణేతబ్బమేవ**. కస్మాతి తత్థ కారణం,

నిదస్సనఞ్చ దస్సేతి ''**గణనపటిబద్ధే హీ**''తిఆదినా. తత్థ అరీయతి తేన నావాతి అరిత్తం, పాజనదణ్డో. అరిత్తేన ఉపత్థమ్భనం **అరిత్తుపత్థమ్భనం,** తస్స వసేన.

నిప్పరియాయతో నిరన్తరప్పవత్తి నామ ఠపనాయమేవాతి ఆహ ''**నిరన్తరం పవత్తం వియా**''తి. అన్తో పవిసన్తం వాతం మనసి కరోన్తో అన్తో చిత్తం పవేసేతి నామ. బహి చిత్తనీహరణేపి ఏసేవ నయో. **వాతబ్భాహతన్తి** అబ్భన్తరగతం వాతం బహులం మనసి కరోన్తస్స వాతేన తం ఠానం అబ్భాహతం వియ, మేదేన పూరితం వియ చ హోతి, తథా ఉపట్ఠాతి. **నీహరతో** ఘట్టోకాసం ముఞ్చిత్వా, తథా పన నీహరతో వాతస్స గతిసమన్నేసనముఖేన నానారమ్మణేసు చిత్తం విధావతీతి ఆహ ''**పుథుత్తారమ్మణే చిత్తం విక్ఖిపతీ**''తి.

ఏతన్తి ఏతం అస్సాసపస్సాసజాతం.

౨౨౪. అనుగమనన్తి పవత్తపవత్తానం అస్సాసపస్సాసానం ఆరమ్మణకరణవసేన సతియా అను అను పవత్తనం అనుగచ్ఛనం. తేనేవాహ ''**తఞ్చ ఖో న ఆదిమజ్ఝపరియోసానానుగమనవసేనా**''తి. **నాభి ఆది** తత్థ పఠమం ఉప్పజ్జనతో. పఠముప్పత్తివసేన హి ఇధ ఆదిచిన్తా, న ఉప్పత్తిమత్తవసేన. తథా హి తే నాభితో పట్ఠాయ యావ నాసికగ్గా సబ్బత్థ ఉప్పజ్జన్తేవ. యత్థ యత్థ చ ఉప్పజ్జన్తి, తత్థ తత్థేవ భిజ్జన్తి ధమ్మానం గమనాభావతో. యథాపచ్చయం పన దేసన్తరుప్పత్తియం గతిసమఞ్ఞా. **హదయం మజ్ఝన్తి** హదయసమీపం తస్స ఉపరిభాగో మజ్ఝం. **నాసికగ్గం పరియోసానన్తి** నాసికట్ఠానం తస్స పరియోసానం అస్సాసపస్సాససమఞ్ఞాయ తదవధిభావతో. తథా హేతే "చిత్తసముట్ఠానా"తి వుత్తా, న చ బహిద్ధా చిత్తసముట్ఠానానం సమ్భవో అత్థి. తేనాహ ''**అబ్భన్తరం పవిసనవాతస్స నాసికగ్గం ఆదీ**''తి. పవిసననిక్ఖమనపరియాయో పన తంసదిసవసేన వుత్తోతి వేదితబ్బో. **విక్ఖేపగతన్తి** విక్ఖేపం ఉపగతం, విక్ఖిత్తం అసమాహితన్తి అత్థో. **సారద్ధాయాతి** సదరథభావాయ. **ఇఞ్జనాయాతి** కమ్మట్ఠానమనసికారస్స చలనాయ.

విక్ఖేపగతేన చిత్తేనాతి హేతుమ్హి కరణవచనం, ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే వా. **సారద్ధాతి** సదరథా. **ఇఞ్జితాతి** ఇఞ్జనకా చలనకా. తథా **ఫన్దితా.**

ఆదిమజ్ఝపరియోసానవసేనాతి ఆదిమజ్ఝపరియోసానానుగమనవసేన న మనసి కాతబ్బన్తి సమ్బన్ధో. "అనుబన్ధనాయ మనసి కరోన్తేన ఫుసనావసేన చ ఠపనావసేన చ మనసి కాతబ్బ"న్తి యేనాధిప్పాయేన వుత్తం, తం వివరితుం ''**గణనానుబన్ధనావసేన వియా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **విసుం మనసికారో నత్థీతి** గణనాయ, అనుబన్ధనాయ చ వినా యథాక్కమం కేవలం ఫుసనావసేన, ఠపనావసేన చ కమ్మట్ఠానమనసికారో నత్థి. నను ఫుసనాయ వినా ఠపనాయ వియ, ఫుసనాయ వినా గణనాయపి మనసికారో నత్థియేవ? యదిపి నత్థి, గణనా పన యథా కమ్మట్ఠానమనసికారస్స మూలభావతో పధానభావేన గహేతబ్బా, ఏవం అనుబన్ధనా ఠపనాయ, తాయ వినా ఠపనాయ అసమ్భవతో. తస్మా సతిపి ఫుసనాయ నానన్తరికభావే గణనానుబన్ధనా ఏవ మూలభావతో పధానభావేన గహేత్వా ఇతరాసం తదభావం దస్సేన్తో ఆహ ''**గణనానుబన్ధనావసేన వియ హి ఫుసనాఠపనావసేన విసుం మనసికారో నత్థీ**''తి. యది ఏవం తా కస్మా ఉద్దేసే విసుం గహితాతి ఆహ ''**ఫుట్ఠఫుట్ఠట్ఠానేయేవా**''తిఆది. తత్థ ''**ఫుట్ఠఫుట్ఠట్ఠానేయేవ గణేన్తో**''తి ఇమినా గణనాయ ఫుసనా అఙ్గన్తి దస్సేతి. తేనాహ ''**గణనాయ చ ఫుసనాయ చ మనసి కరోతీ**''తి. **తత్థేవాతి** ఫుట్ఠఫుట్ఠట్ఠానేయేవ. **తేతి** అస్సాసపస్సాసే. **సతియా అనుబన్ధన్తోతి** గణనావీథిం అనుగన్త్వా సతియా నిబన్ధన్తో, ఫుట్ఠోకాసేయేవ తే నిరన్తరం ఉపధారేన్తోతి అత్థో.

అప్పనావసేన చిత్తం ఠపేన్తోతి యథా అప్పనా హోతి, ఏవం యథాఉపట్ఠితే నిమిత్తే చిత్తం ఠపేన్తో సమాదహన్తో. **అనుబన్ధనాయ చా**తిఆదీసు అనుబన్ధనాయ చ ఫుసనాయ చ ఠపనాయ చ మనసి కరోతీతి వుచ్చతీతి యోజనా. **స్వాయమత్థో**తి య్వాయం "ఫుట్ఠఫుట్ఠట్ఠానేయేవ గణేన్తో, తత్థేవ గణనం పటిసంహరిత్వా తే సతియా అనుబన్ధన్తో"తి చ వుత్తో, సో అయమత్థో. యా అచ్చన్తాయ న మినోతి న వినిచ్ఛినాతి, సా మానస్స సమీపేతి **ఉపమా** యథా "గోణో వియ గవయో"తి.

౨౨౩. పఙ్గుళోతి పీఠసప్పీ. **దోలా** పేఖోలో. **కీళతన్తి** కీళన్తానం. **మాతాపుత్తానన్తి** అత్తనో భరియాయ, పుత్తస్స చ. **ఉభో కోటియో**తి ఆగచ్ఛన్తస్స పురిమకోటిం, గచ్ఛన్తస్స పచ్ఛిమకోటిన్తి ద్వేపి కోటియో. **మజ్ఝన్తి** దోలాఫలకస్సేవ మజ్ఝం. ఉపనిబన్ధనథమ్భో వియాతి **ఉపనిబన్ధనథమ్భో**, నాసికగ్గం, ముఖనిమిత్తం వా, తస్స **మూలే** సమీపే **ఠత్వా**. కథం ఠత్వా? సతియా వసేన. సతిఞ్హి తత్థ సూపట్ఠితం కరోన్తో యోగావచరో తత్థ ఠితో నామ హోతి, అవయవధమ్మేన సముదాయస్స అపదిసితబ్బతో. **నిమిత్తే**తి నాసికగ్గాదినిమిత్తే. **సతియా నిసీదన్తో**తి సతివసేన నిసీదన్తో. "సతిఞ్హి తత్థా"తిఆదినా ఠానే వియ వత్తబ్బం. **తత్థా**తి ఫుట్ఠఫుట్ఠట్ఠానే.

౨౨౬. తేతి నగరస్స అన్తోబహిగతా మనుస్సా, తేసం సఙ్గహో చ హత్థగతా.

౨౨౭. ఆదితో పట్ఠాయాతి ఉపమేయ్యత్థదస్సనతో పట్ఠాయ. గాథాయం **నిమిత్తన్తి** ఉపనిబన్ధనానిమిత్తం. **అనారమ్మణమేకచిత్తస్సా**తి ఏకస్స చిత్తస్స న ఆరమ్మణం, ఆరమ్మణం న హోన్తీతి అత్థో. **అజానతో చ తయో ధమ్మే**తి నిమిత్తం అస్సాసో పస్సాసోతి ఇమే తయో ధమ్మే ఆరమ్మణకరణవసేన అవిన్దన్తస్స. **చ**-సద్దో బ్యతిరేకే. **భావనా**తి ఆనాపానస్సతిసమాధిభావనా. **నుపలబ్భతీ**తి న ఉపలబ్భతి న సిజ్ఝతీతి అయం చోదనాగాథాయ అత్థో, దుతియా పన పరిహారగాథా సువిఞ్ఞేయ్యావ.

కథన్తి తాసం అత్థం వివరితుం కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛా. **ఇమే తయో ధమ్మా**తిఆదీసు పదయోజనాయ సద్ధిం అయమత్థనిద్దేసో – ఇమే నిమిత్తాదయో తయో ధమ్మా ఏకచిత్తస్స కథం ఆరమ్మణం న హోన్తి, తథాపి న చిమే న చ ఇమే తయో ధమ్మా అవిదితా హోన్తి, కథం న చ హోన్తి అవిదితా? తేసఞ్హి అవిదితత్తే చిత్తఞ్చ కథం విక్ఖేపం న గచ్ఛతి, పధానఞ్చ భావనాయ నిప్ఫాదకం వీరియఞ్చ కథం పఞ్ఞాయతి, నీవరణానం విక్ఖమ్భకం సమ్మదేవ సమాధానావహం భావనానుయోగసఙ్ఖాతం పయోగఞ్చ యోగీ కథం సాధేతి, ఉపరూపరి లోకియలోకుత్తరఞ్చ విసేసం కథమధిగచ్ఛతీతి.

ఇదాని తమత్థం కకచూపమాయ సాధేతుం ''**సేయ్యథాపీ**''తిఆది వుత్తం. భూమిభాగస్స విసమతాయ చఞ్చలే రుక్ఖే ఛేదనకిరియా న సుకరా సియా, తథా చ సతి కకచదన్తగతి దుబ్బిఞ్ఞేయ్యాతి ఆహ ''**సమే భూమిభాగే**''తి. **కకచేనా**తి ఖుద్దకేన ఖరపత్తేన. తేనాహ ''**పురిసో**''తి. **ఫుట్ఠకకచదన్తానన్తి** ఫుట్ఠఫుట్ఠకకచదన్తానం వసేన. తేన కకచదన్తేహి ఫుట్ఠఫుట్ఠట్ఠానేయేవ పురిసస్స సతియా ఉపట్ఠానం దస్సేతి. తేనాహ ''**న ఆగతే వా గతే వా కకచదన్తే మనసి కరోతీ**''తి. కకచస్స ఆకడ్ఢనకాలే పురిసాభిముఖం పవత్తా ఆగతా. పేల్లనకాలే తతో విగతా "గతా"తి వుత్తా. **న చ ఆగతా వా గతా వా కకచదన్తా అవిదితా హోన్తి** సబ్బత్థ సతియా ఉపట్ఠితత్తా ఛిన్దితబ్బట్ఠానం అఫుసిత్వా గచ్ఛన్తానం, ఆగచ్ఛన్తానఞ్చ కకచదన్తానం అభావతో. **పధానన్తి** రుక్ఖస్స ఛేదనవీరియం . **పయోగన్తి** తస్సేవ ఛేదనకిరియం. **విసేసన్తి** అనేకభావాపాదనం, తేన చ సాధేతబ్బం పయోజనవిసేసం.

యథా రుక్ఖోతిఆది ఉపమాసంసన్దనం. ఉపనిబన్ధతి ఆరమ్మణే చిత్తం ఏతాయాతి సతి ఉపనిబన్ధనా నామ, తస్సా అస్సాసపస్సాసానం సల్లక్ఖణస్స నిమిత్తన్తి **ఉపనిబన్ధనానిమిత్తం,** నాసికగ్గం, ముఖనిమిత్తం వా. **ఏవమేవాతి** యథాపి సో పురిసో కకచేన రుక్ఖం ఛిన్దన్తో ఆగతగతే కకచదన్తే అమనసికరోన్తోపి ఫుట్ఠఫుట్ఠట్ఠానేయేవ సతియా ఉపట్ఠపనేన ఆగతగతే కకచదన్తే జానాతి, సుత్తపదఞ్చ అవిరజ్ఝన్తో అత్థకిచ్చం సాధేతి, ఏవమేవ. **నాసికగ్గే ముఖనిమిత్తేతి** దీఘనాసికో నాసికగ్గే ఇతరో ముఖం దసనం నిమీయతి ఛాదీయతి ఏతేనాతి ముఖనిమిత్తన్తి లద్ధనామే ఉత్తరోట్ఠే.

ఇదం పధానన్తి యేన వీరియారమ్భేన ఆరద్ధవీరియస్స యోగినో కాయోపి చిత్తమ్పి కమ్మనియం భావనాకమ్మక్ఖమం భావనాకమ్మయోగ్గం హోతి, ఇదం వీరియం పధానన్తి ఫలేన హేతుం దస్సేతి. **ఉపక్కిలేసా పహీయన్తీతి** చిత్తస్స ఉపక్కిలేసభూతాని నీవరణాని విక్ఖమ్భనవసేన పహీయన్తి. **వితక్కా వూపసమన్తీతి** తతో ఏవ కామవితక్కాదయో మిచ్ఛావితక్కా ఉపసమం గచ్ఛన్తి, నీవరణప్పహానేన వా పఠమజ్ఝానాధిగమం దస్సేత్వా వితక్కవూపసమాపదేసేన దుతియజ్ఝానాదీనమధిగమమాహ. **అయం పయోగోతి** అయం ఝానాధిగమస్స హేతుభూతో కమ్మట్ఠానానుయోగో పయోగో. **సంయోజనా పహీయన్తీతి** దసపి సంయోజనాని మగ్గపటిపాటియా సముచ్ఛేదవసేన పహీయన్తి. **అనుసయా బ్యన్తీ హోన్తీతి** తథా సత్తపి అనుసయా అనుప్పత్తిధమ్మతాపాదనేన భఙ్గమత్తస్సపి అనవసేసతో విగతన్తా హోన్తి. ఏత్థ చ సంయోజనప్పహానం నామ అనుసయనిరోధేనేవ హోతి, పహీనేసు చ సంయోజనేసు అనుసయానం లేసోపి న భవిస్సతీతి చ దస్సనత్థం ''**సంయోజనా పహీయన్తి అనుసయా బ్యన్తీ హోన్తీ**''తి వుత్తం. **అయం విసేసోతి** ఇమం సమాధిం నిస్సాయ అనుక్కమేన లబ్భమానో అయం సంయోజనప్పహానాదికో ఇమస్స సమాధిస్స విసేసోతి అత్థో.

యస్సాతి యేన. **అనుపుబ్బన్తి** అనుక్కమేన. **పరిచితాతి** పరిచిణ్ణా. అయం హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – ఆనాపానస్సతి యథా బుద్ధేన భగవతా దేసితా , తథేవ యేన దీఘరస్సపజాననాదివిధినా అనుపుబ్బం పరిచితా సుట్ఠు భావితా, తతో ఏవ పరిపుణ్ణా సోళసన్నం వత్థూనం పారిపూరియా సబ్బసో పుణ్ణా. సో భిక్ఖు ఇమం అత్తనో ఖన్ధాదిలోకం పఞ్ఞోభాసేన పభాసేతి. యథా కిం అబ్భా ముత్తోవ చన్దిమా అబ్భుపక్కిలేసవిముత్తో చన్దిమా తారకరాజా వియాతి.

ఇధాతి కకచూపమాయం. **అస్సాతి** యోగినో. **ఇధాతి** వా ఇమస్మిం ఠానే. **అస్సాతి** ఉపమాభూతస్స కకచస్స. ఆగతగతవసేన యథా తస్స పురిసస్స అమనసికారో, ఏవం అస్సాసపస్సాసానం **ఆగతగతవసేన అమనసికారమత్తమేవ పయోజనం.**

౨౨౮. నిమిత్తన్తి పటిభాగనిమిత్తం. **అవసేసఝానఙ్గపటిమణ్డితాతి** అప్పనావితక్కాదిఅవసేసఝానఙ్గపటిమణ్డితాతి వదన్తి, విచారాదీతి పన వత్తబ్బం నిప్పరియాయేన వితక్కస్స అప్పనాభావతో. సో హి పాళియం "అప్పనా బ్యప్పనా"తి (ధ॰ స॰ ౭) నిద్దిట్ఠో, తంసమ్పయోగతో వా యస్మా ఝానం "అప్పనా"తి అట్ఠకథావోహారో, ఝానఙ్గేసు చ సమాధి పధానం, తస్మా తం "అప్పనా"తి దస్సేన్తో ''**అవసేసఝానఙ్గపటిమణ్డితా అప్పనాసఙ్ఖాతా ఠపనా చ సమ్పజ్జతీ**''తి ఆహ. **కస్సచి పన గణనావసేనేవ మనసికారకాలతో పభుతీతి** ఏత్థ ''**అనుక్కమతో...పే.... లద్ధనాకారప్పత్తం వియ హోతీ**''తి ఏత్తకో గన్థో పరిహీనో.

సారద్ధకాయస్స కస్సచి పుగ్గలస్స. **ఓనమతి** పట్టికాదీనం పలమ్బనేన. **వికూజతీతి** సద్దం కరోతి. గత్తానిసదకప్పరాదీనం సన్ధిట్ఠానేసు **వలిం గణ్హాతి** తత్థ తత్థ వలితం హోతి. కస్మా? యస్మా సారద్ధకాయో గరుకో హోతీతి

కాయదరథవూపసమేన సద్ధిం సిజ్ఝమానో ఓళారికఅస్సాసపస్సాసనిరోధో బ్యతిరేకముఖేన తస్స సాధనం వియ వుత్తో. **ఓళారికఅస్సాసపస్సాసనిరోధవసేనా**తి అన్వయవసేన తదత్థసాధనం. తత్థ **కాయదరథే వూపసన్తే**తి చిత్తజరూపానం లహుముదుకమ్మఞ్ఞభావేన యో సేసతిసన్తతిరూపానమ్పి లహుఆదిభావో, సో ఇధ కాయస్స లహుభావోతి అధిప్పేతో. స్వాయం యస్మా చిత్తస్స లహుఆదిభావేన వినా నత్థి, తస్మా వుత్తం ''**కాయోపి చిత్తమ్పి లహుకం హోతీ**''తి.

ఓళారికే అస్సాసపస్సాసే నిరుద్ధేతిఆది హేట్ఠా వుత్తనయమ్పి విచేతబ్బాకారప్పత్తస్స కాయసఙ్ఖారస్స విచయనవిధిం దస్సేతుం ఆనీతం.

౨౨౯. **ఉపరూపరి విభూతానీ**తి భావనాబలేన ఉద్ధం ఉద్ధం పాకటాని హోన్తి. **దేసతో**తి పకతియా ఫుసనదేసతో, పుబ్బే అత్తనా ఫుసనవసేన ఉపధారితట్ఠానతో.

''**కత్థ నత్థీ**''తి ఠానవసేన, ''**కస్స నత్థీ**''తి పుగ్గలవసేన వీమంసియమానమత్థం ఏకజ్ఝం కత్వా విభావేతుం ''**అన్తోమాతుకుచ్ఛియ**''న్తిఆది వుత్తం. తత్థ యథా ఉదకే నిముగ్గస్స పుగ్గలస్స నిరుద్ధోకాసతాయ అస్సాసపస్సాసా న పవత్తన్తి, ఏవం అన్తోమాతుకుచ్ఛియం. యథా మతానం సముట్ఠాపకచిత్తాభావతో, ఏవం అసఞ్ఞీభూతానం ముచ్ఛాపరేతానం, అసఞ్ఞీసు వా జాతానం, తథా నిరోధసమాపన్నానం. చతుత్థజ్ఝానసమాపన్నానం పన ధమ్మతావసేనేవ నేసం అనుప్పజ్జనం, తథా రూపారూపభవసమఙ్గీనం. కేచి పన "అనుపుబ్బతో సుఖుమభావప్పత్తియా చతుత్థజ్ఝానసమాపన్నస్స, రూపభవే రూపానం భవఙ్గస్స చ సుఖుమభావతో రూపభవసమఙ్గీనం నత్థీ"తి కారణం వదన్తి. **అత్థియేవ తే అస్సాసపస్సాసా** పరియేసతోతి అధిప్పాయో, యథావుత్తసత్తట్ఠానవినిముత్తస్స అస్సాసపస్సాసానం అనుప్పజ్జనట్ఠానస్స అభావతో. **పకతిఫుట్ఠవసేనా**తి పకతియా ఫుసనట్ఠానవసేన. **నిమిత్తం ఠపేతబ్బ**న్తి సతియా తత్థ తత్థ సుఖప్పవత్తనత్థం థిరతరసఞ్ఞాననం పవత్తేతబ్బం. థిరసఞ్ఞాపదట్ఠానా హి సతి. **ఇమమేవా**తి ఇమం ఏవ అనుపట్ఠహన్తస్స కాయసఙ్ఖారస్స కణ్ఙకుట్ఠాపననయేన ఉపట్ఠాపనవిధిమేవ. **అత్థవస**న్తి హేతుం. **అత్థో**తి హి ఫలం, సో యస్స వసేన పవత్తతి, సో అత్థవసోతి. **ముట్ఠస్సతిస్సా**తి వినట్ఠస్సతిస్స. **అసమ్పజానస్సా**తి సమ్పజఞ్ఞరహితస్స, భావేన్తస్స అనుక్కమేన అనుపట్ఠహన్తే అస్సాసపస్సాసే వీమంసిత్వా "ఇమే తే"తి ఉపధారేతుం, సమ్మదేవ పజానితుఞ్చ సమత్థాహి సతిపఞ్ఞాహి విరహితస్సాతి అధిప్పాయో.

౨౩౦. **ఇతో అఞ్ఞం** కమ్మట్ఠానం. **గరుక**న్తి భారియం. సా చస్స గరుకతా భావనాయ సుదుక్కరభావేనాతి ఆహ ''**గరుకభావన**''న్తి. ఉపరూపరి సన్తసుఖుమభావప్పత్తితో "బలవతీ సువిసదా సూరా చ సతిపఞ్ఞా చ ఇచ్ఛితబ్బా"తి వత్వా సుఖుమస్స నామ అత్థస్స సాధనేనాపి సుఖుమేనేవ భవితబ్బన్తి దస్సేతుం ''**యథా హీ**''తిఆది వుత్తం. ఇదాని అనుపట్ఠహన్తానం అస్సాసపస్సాసానం పరియేసనుపాయం దస్సేన్తో ''**తాహి చ పనా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **గోచరముఖే**తి గోచరాభిముఖే. **అనుపద**న్తి పదానుపదం. **చరిత్వా**తి గోచరం గహేత్వా. **తస్మింయేవ ఠానే**తి ఉపనిబన్ధనానిమిత్తసఙ్ఖాతట్ఠానే. **యోజేత్వా**తి మనసికారేన యోజేత్వా. **సతిరస్మియా బన్ధిత్వా**తి వా వుత్తమేవత్థమాహ ''**తస్మింయేవ ఠానే యోజేత్వా**''తి. న హి ఉపమేయ్యే బన్ధనయోజనట్ఠానాని విసుం లబ్భన్తి.

౨౩౧. **నిమిత్త**న్తి ఉగ్గహనిమిత్తం, పటిభాగనిమిత్తం వా. ఉభయమ్పి హి ఇధ ఏకజ్ఝం వుత్తం. తథా హి తూలపిచుఆదిఉపమత్తయం ఉగ్గహే యుజ్జతి, సేసం ఉభయత్థ. **ఏకచ్చే**తి ఏకే ఆచరియా.

తారకరూపం వియాతి తారకాయ పభారూపం వియ. మణిగుళికాదిఉపమా పటిభాగే వట్టన్తి. కథం పనేతం ఏకంయేవ కమ్మట్ఠానం అనేకాకారతో ఉపట్ఠాతీతి ఆహ "**తఞ్చ పనేత**"న్తిఆది. **సుత్తన్తన్తి** ఏకం సుత్తం. పగుణప్పవత్తిభావేన అవిచ్ఛేదం, మహావిసయతఞ్చ సన్ధాయాహ "**మహతీ పబ్బతేయ్యా నదీ వియా**"తి. అత్థబ్యఞ్జనసమ్పత్తియా సమన్తభద్దకం సుత్తం సబ్బభాగమనోహరా సబ్బపాలిఫుల్లా వనఘటా వియాతి ఆహ "**ఏకా వనరాజి వియా**"తి. తేనాహ భగవా – "వనప్పగుమ్బే యథ ఫుస్సితగ్గే"తి (ఖు॰ పా॰ ౬.౧౩; సు॰ ని॰ ౨౩౬). నానానుసన్ధికం నానాపేయ్యాలం వివిధనయనిపుణం బహువిధకమ్మట్ఠానముఖసుత్తన్తం అత్థికేహి సక్కచ్చం సముపజీవితబ్బన్తి ఆహ "**సీతచ్ఛాయో...పే॰... రుక్ఖో వియా**"తి. **సఞ్ఞానానతాయాతి** నిమిత్తుపట్ఠానతో పుబ్బేవ పవత్తసఞ్ఞానం నానావిధభావతో.

ఇమే తయో ధమ్మాతి అస్సాసో, పస్సాసో, నిమిత్తన్తి ఇమే తయో ధమ్మా. **నత్థీతి** కమ్మట్ఠానవసేన మనసికాతబ్బభావేన నత్థి న ఉపలబ్భన్తి. **న చ ఉపచారన్తి** ఉపచారమ్పి న పాపుణాతి, పగేవ అప్పనన్తి అధిప్పాయో. **యస్స పనాతి** విజ్జమానపక్ఖో వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో.

ఇదాని వుత్తస్సేవ అత్థస్స సమత్థనత్థం కకచూపమాయం ఆగతా "**నిమిత్త**"న్తిఆదికా గాథా పచ్చానీతా.

౨౩౨. నిమిత్తేతి యథావుత్తే పటిభాగనిమిత్తే. **ఏవం హోతీతి** భావనమనుయుత్తస్స ఏవ హోతి. తస్మా "పునప్పునం ఏవం మనసి కరోహీ"తి వత్తబ్బో. **వోసానం ఆపజ్జేయ్యాతి** "నిమిత్తం నామ దుక్కరం ఉప్పాదేతుం, తయిదం లద్ధం, హన్దాహం దాని యదా వా తదా వా విసేసం నిబ్బత్తేస్సామీ"తి సఙ్కోచం ఆపజ్జేయ్య. **విసీదేయ్యాతి** "ఏత్తకం కాలం భావనమనుయుత్తస్స నిమిత్తమ్పి న ఉప్పన్నం, అభబ్బో మఞ్ఞే విసేసస్సా"తి విసాదం ఆపజ్జేయ్య.

"ఇమాయ పటిపదాయ జరామరణతో ముచ్చిస్సామీతి పటిపన్నస్స నిమిత్త"న్తి వుత్తే కథం సఙ్కోచాపత్తి, భియ్యోసో మత్తాయ ఉస్సాహమేవ కరేయ్యాతి "**నిమిత్తమిదం...పే॰... వత్తబ్బో**"తి **మజ్ఝిమభాణకా** ఆహు. **ఏవన్తి** వుత్తప్పకారేన పటిభాగనిమిత్తేయేవ భావనాచిత్తస్స ఠపనేన. **ఇతో పభుతీతి** ఇతో పటిభాగనిమిత్తుప్పత్తితో పట్ఠాయ. పుబ్బే యం వుత్తం "అనుబన్ధనాయ చ ఫుసనాయ చ ఠపనాయ చ మనసి కరోతీ"తి (విసుద్ధి॰ ౧.౨౨౪), తత్థ అనుబన్ధనం, ఫుసనఞ్చ విస్సజ్జేత్వా **ఠపనావసేన భావనా హోతీతి** ఠపనావసేనేవ భావేతబ్బన్తి అత్థో.

పోరాణేహి వుత్తోవాయమత్థోతి "**నిమిత్తే**"తి గాథమాహ. తత్థ **నిమిత్తేతి** పటిభాగనిమిత్తే. **ఠపయం చిత్తన్తి** భావనాచిత్తం ఠపేన్తో, ఠపనావసేన మనసి కరోన్తోతి అత్థో. **నానాకారన్తి** "చత్తారో వణ్ణా"తి (విసుద్ధి॰ ౧.౨౧౯; పారా॰ అట్ఠ॰ ౨.౧౬౫; పటి॰ మ॰ అట్ఠ॰ ౨.౧.౧౬౩) ఏవం వుత్తం నానాకారం. ఆకారసామఞ్ఞవసేన హేతం ఏకవచనం. **విభావయన్తి** విభావేన్తో అన్తరధాపేన్తో. నిమిత్తుప్పత్తితో పట్ఠాయ హి తే ఆకారా అమనసికరోతో అన్తరహితా వియ హోన్తి. **అస్సాసపస్సాసేతి** అస్సాసపస్సాసే యో నానాకారో, తం విభావయం, అస్సాసపస్సాససమ్భూతే వా నిమిత్తే. **సకం చిత్తం నిబన్ధతీతి** తాయ ఏవ ఠపనాయ అత్తనో చిత్తం ఉపనిబన్ధతి, అప్పేతీతి అత్థో. యే పన "విభావయన్తి విభావేన్తో విదితం పాకటం కరోన్తో"తి అత్థం వదన్తి, తం పుబ్బభాగవసేన యుజ్జేయ్య. అయఞ్హేత్థ అత్థో – ధితిసమ్పన్నత్తా **ధీరో** యోగీ అస్సాసపస్సాసే నానాకారం విభావేన్తో నానాకారతో తే పజానన్తో విదితే పాకటే కరోన్తో, నానాకారం వా ఓళారికోళారికే పస్సమ్భేన్తో వూపసమేన్తో తత్థ యం లద్ధం నిమిత్తం, తస్మిం చిత్తం ఠపేన్తో అనుక్కమేన సకం చిత్తం నిబన్ధతి అప్పేతీతి.

వణ్ణతోతి పిచుపిణ్డతారకరూపాదీసు వియ ఉపట్ఠితవణ్ణతో. **లక్ఖణతో**తి ఖరభావాదిసభావతో, అనిచ్చాదిలక్ఖణతో వా. రక్ఖితబ్బం తం నిమిత్తన్తి సమ్బన్ధో. నిమిత్తస్స రక్ఖణం నామ తత్థ పటిలద్ధస్స ఉపచారఝానస్స రక్ఖణేనేవ హోతీతి ఆహ ''**పునప్పునం మనసికారవసేన వుద్ధిం విరుళ్హిం గమయిత్వా**''తి.

౨౩౩. ఏత్థాతి ఏతిస్సం కాయానుపస్సనాయం. **పారిసుద్ధిం పత్తుకామో**తి అధిగన్తుకామో, సమాపజ్జితుకామో చ, తత్థ సల్లక్ఖణావివట్టనావసేన అధిగన్తుకామో, సల్లక్ఖణావసేన సమాపజ్జితుకామోతి యోజేతబ్బం. **నామరూపం వవత్థపేత్వా విపస్సనం పట్ఠపేతీ**తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం విత్థారతో దస్సేతుం ''**కథ**''న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **యథా హీ**తిఆది కాయస్స, చిత్తస్స చ అస్సాసపస్సాసానం సముదయభావదస్సనం. **కమ్మారగగ్గరియా**తి కమ్మారానం ఉక్కాయం అగ్గిధమనభస్తా. **ధమమానాయా**తి ధమయన్తియా, వాతం గాహాపేన్తియాతి అత్థో. **తజ్జ**న్తి తదనురూపం. **ఏవమేవా**తి ఏత్థ కమ్మారగగ్గరీ వియ కరజకాయో, వాయామో వియ చిత్తం దట్ఠబ్బం. కిఞ్చాపి అస్సాసపస్సాసా చిత్తసముట్ఠానా, కరజకాయం పన వినా తేసం అప్పవత్తనతో ''**కాయఞ్చ చిత్తఞ్చ పటిచ్చ అస్సాసపస్సాసా**''తి వుత్తం.

తస్సాతి నామరూపస్స. **పచ్చయం పరియేసతీ**తి "అవిజ్జాసముదయా రూపసముదయో"తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౧.౫౦) అవిజ్జాదికం పచ్చయం వీమంసతి పరిగ్గణ్హాతి. **కఙ్ఖం వితరతీ**తి "అహోసిం ను ఖో అహం అతీతమద్ధాన"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౮; సం॰ ని॰ ౨.౨౦) ఆదినయప్పవత్తం సోళసవత్థుకం విచికిచ్ఛం అతిక్కమతి పజహతి. "యం కిఞ్చి రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్న"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౪౭; ౩౬౧; ౩.౮౬; అ॰ ని॰ ౪.౧౮౧) ఆదినయప్పవత్తం **కలాపసమ్మసనం.** **పుబ్బభాగే**తి పటిపదాఞాణదస్సనవిసుద్ధిపరియాపన్నాయ ఉదయబ్బయానుపస్సనాయ పుబ్బభాగే **ఉప్పన్నే**. **ఓభాసాదయో**తి ఓభాసో ఞాణం పీతి పస్సద్ధి సుఖం అధిమోక్ఖో పగ్గహో ఉపేక్ఖా ఉపట్ఠానం నికన్తీతి ఇమే ఓభాసాదయో దస. **ఉదయం పహాయా**తి ఉదయబ్బయానుపస్సనాయ గహితం సఙ్ఖారానం ఉదయం విస్సజ్జేత్వా తేసం భఙ్గస్సేవ అనుపస్సనతో భఙ్గానుపస్సనం ఞాణం **పత్వా** ఆదీనవానుపస్సనాపుబ్బఙ్గమాయ నిబ్బిదానుపస్సనాయ **నిబ్బిన్దన్తో**. ముఞ్చితుకమ్యతాపటిసఙ్ఖానుపస్సనాసఙ్ఖారుపేక్ఖానులోమఞాణానం చిణ్ణపరియన్తే ఉప్పన్నగోత్రభుఞాణానన్తరం ఉప్పన్నేన మగ్గఞాణేన సబ్బసఙ్ఖారేసు **విరజ్జన్తో విముచ్చన్తో**. మగ్గక్ఖణే హి అరియో విరజ్జతి విముచ్చతీతి చ వుచ్చతి. తేనాహ ''**యథాక్కమేన చత్తారో అరియమగ్గే పాపుణిత్వా**''తి. మగ్గఫలనిబ్బానపహీనావసిట్ఠకిలేససఙ్ఖాతస్స పచ్చవేక్ఖితబ్బస్స పభేదేన **ఏకూనవీసతిభేదస్స** . అరహతో హి అవసిట్ఠకిలేసాభావేన ఏకూనవీసతితా. **అస్సా**తి ఆనాపానకమ్మట్ఠానికస్స.

౨౩౪. విసుం కమ్మట్ఠానభావనానయో నామ నత్థి పఠమచతుక్కవసేన అధిగతఝానస్స వేదనాచిత్తధమ్మానుపస్సనావసేన దేసితత్తా. **తేస**న్తి తిణ్ణం చతుక్కానం.

పీతిపటిసంవేదీతి పీతియా పటి పటి సమ్మదేవ వేదనాసీలో, తస్సా వా పటి పటి సమ్మదేవ వేదో ఏతస్స అత్థి, తం వా పటి పటి సమ్మదేవ వేదయమానో. తత్థ కామం సంవేదన-గ్గహణేనేవ పీతియా సక్కచ్చం విదితభావో బోధితో హోతి, యేహి పన పకారేహి తస్సా సంవేదనం ఇచ్ఛితం, తం దస్సేతుం **పటి**-సద్దగ్గహణం "పటి పటి సంవేదీతి పటిసంవేదీ"తి. తేనాహ ''**ద్వీహాకారేహీ**''తిఆది.

తత్థ **కథం ఆరమ్మణతో పీతి పటిసంవిదితా హోతీ**తి పుచ్ఛావచనం. **సప్పీతికే ద్వే ఝానే సమాపజ్జతీ**తి పీతిసహగతాని ద్వే పఠమదుతియఝానాని పటిపాటియా సమాపజ్జతి. **తస్సా**తి తేన. "పటిసంవిదితా"తి హి పదం అపేక్ఖిత్వా కత్తుఅత్థే

ఏతం సామివచనం. **సమాపత్తిక్ఖణేతి** సమాపన్నక్ఖణే. **ఝానపటిలాభేనాతి** ఝానేన సమఙ్గిభావేన. **ఆరమ్మణతోతి** ఆరమ్మణముఖేన, తదారమ్మణఝానపరియాపన్నా పీతి పటిసంవిదితా హోతి **ఆరమ్మణస్స పటిసంవిదితత్తా**. కిం వుత్తం హోతి? యథా నామ సప్పపరియేసనం చరన్తేన తస్స ఆసయే పటిసంవిదితే సోపి పటిసంవిదితో గహితో ఏవ హోతి మన్తాగదబలేన తస్స గహణస్స సుకరత్తా, ఏవం పీతియా ఆసయభూతే ఆరమ్మణే పటిసంవిదితే సా పీతి పటిసంవిదితా ఏవ హోతి సలక్ఖణతో, సామఞ్ఞతో చ తస్సా గహణస్స సుకరత్తాతి.

కథం అసమ్మోహతో పీతి పటిసంవిదితా హోతీతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **విపస్సనాక్ఖణేతి** విపస్సనాపఞ్ఞాయ తిక్ఖవిసదప్పత్తాయ విసయతో దస్సనక్ఖణే. **లక్ఖణపటివేధేనాతి** పీతియా సలక్ఖణస్స, సామఞ్ఞలక్ఖణస్స చ పటివిజ్ఝనేన. యం హి యస్స విసేసతో, సామఞ్ఞతో చ లక్ఖణం, తస్మిం విదితే సో యాథావతో విదితో ఏవ హోతి. తేనాహ "**అసమ్మోహతో పీతి పటిసంవిదితా హోతీ**"తి.

ఇదాని తమత్థం పాళియా ఏవ విభావేతుం "**వుత్తఞ్హేత**"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **దీఘం అస్సాసవసేనాతిఆదీసు** యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తమేవ. తత్థ పన సతోకారితాదస్సనవసేన పాళి ఆగతా, ఇధ పీతిపటిసంవేదితావసేన, పీతిపటిసంవేదితా చ అత్థతో విభత్తా ఏవ. అపిచ అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – **దీఘం అస్సాసవసేనాతి** దీఘస్స అస్సాసస్స ఆరమ్మణభూతస్స వసేన పజానతో సా పీతి పటిసంవిదితా హోతీతి సమ్బన్ధో. **చిత్తస్స ఏకగ్గతం అవిక్ఖేపం పజానతోతి** ఝానపరియాపన్నం "అవిక్ఖేపో"తి లద్ధనామం చిత్తస్సేకగ్గతం తంసమ్పయుత్తాయ పఞ్ఞాయ పజానతో. యథేవ హి ఆరమ్మణముఖేన పీతి పటిసంవిదితా హోతి, ఏవం తంసమ్పయుత్తధమ్మాపి ఆరమ్మణముఖేన పటిసంవిదితా ఏవ హోన్తీతి. **సతి ఉపట్ఠితా హోతీతి** దీఘం అస్సాసవసేన ఝానసమ్పయుత్తా సతి తస్స ఆరమ్మణే ఉపట్ఠితా ఆరమ్మణముఖేన ఝానేపి ఉపట్ఠితా నామ హోతి. **తాయ సతియాతి** ఏవం ఉపట్ఠితాయ తాయ సతియా యథావుత్తేన **తేన ఞాణేన** సుప్పటివిదితత్తా ఆరమ్మణస్స తస్స వసేన తదారమ్మణా సా పీతి **పటిసంవిదితా హోతి. దీఘం పస్సాసవసేనాతిఆదీసుపి** ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

ఏవం పఠమచతుక్కవసేన దస్సితం పీతిపటిసంవేదనం ఆరమ్మణతో, అసమ్మోహతో చ విభాగసో దస్సేతుం "ఆవజ్జతో"తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఆవజ్జతోతి** ఝానం ఆవజ్జన్తస్స. **సా పీతీతి** సా ఝానపరియాపన్నా పీతి. **జానతోతి** సమాపన్నక్ఖణే ఆరమ్మణముఖేన జానతో. తస్స సా పీతి పటిసంవిదితా హోతీతి సమ్బన్ధో. **పస్సతోతి** దస్సనభూతేన ఞాణేన ఝానతో వుట్ఠాయ పస్సన్తస్స. **పచ్చవేక్ఖతోతి** ఝానం పచ్చవేక్ఖన్తస్స. **చిత్తం అధిట్ఠహతోతి** "ఏత్తకం వేలం ఝానసమఙ్గీ భవిస్సామీ"తి ఝానచిత్తం అధిట్ఠహన్తస్స. ఏవం పఞ్చన్నం వసీభావానం వసేన ఝానస్స పజాననముఖేన ఆరమ్మణతో పీతియా పటిసంవేదనా దస్సితా.

ఇదాని యేహి ధమ్మేహి ఝానం, విపస్సనా చ సిజ్ఝన్తి; తేసం ఝానపరియాపన్నానం, విపస్సనామగ్గపరియాపన్నానఞ్చ సద్ధాదీనం వసేన పీతిపటిసంవేదనం దస్సేతుం "**సద్ధాయ అధిముచ్చతో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అధిముచ్చతోతి** సద్దహన్తస్స, సమథవిపస్సనావసేనాతి అధిప్పాయో. **వీరియం పగ్గణ్హతోతిఆదీసుపి** ఏసేవ నయో. **అభిఞ్ఞేయ్యన్తి** అభివిసిట్ఠాయ పఞ్ఞాయ జానితబ్బం. **అభిజానతోతి** విపస్సనాపఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమాయ మగ్గపఞ్ఞాయ జానతో. **పరిఞ్ఞేయ్యన్తి** దుక్ఖసచ్చం తీరణపరిఞ్ఞాయ, మగ్గపఞ్ఞాయ చ పరిజానతో. **పహాతబ్బన్తి** సముదయసచ్చం పహానపరిఞ్ఞాయ, మగ్గపఞ్ఞాయ చ పజహతో. **భావయతో సచ్ఛికరోతో భావేతబ్బం** మగ్గసచ్చం , **సచ్ఛికాతబ్బం** నిరోధసచ్చం. కేచి పనేత్థ

పీతియా ఏవ వసేన అభిఞ్ఞేయ్యాదీని ఉద్ధరన్తి, తం అయుత్తం ఝానాదిసముదాయం ఉద్ధరిత్వా తతో పీతియా నిద్ధారణస్స అధిప్పేతత్తా.

ఏత్థ చ "దీఘం అస్సాసవసేనా"తిఆదినా పఠమచతుక్కవసేన ఆరమ్మణతో పీతిపటిసంవేదనం వుత్తం, తథా "ఆవజ్జతో"తిఆదీహి పఞ్చహి పదేహి. "అభిఞ్ఞేయ్యం అభిజానతో"తిఆదీహి పన అసమ్మోహతో. "సద్ధాయ అధిముచ్చతో"తిఆదీహి ఉభయథాపీతి సఙ్ఖేపతో సమథవసేన ఆరమ్మణతో, విపస్సనావసేన అసమ్మోహతో పీతిపటిసంవేదనం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. కస్మా పనేత్థ వేదనానుపస్సనాయం పీతిసీసేన వేదనా గహితా, న సరూపతో ఏవాతి? భూమివిభాగాదివసేన వేదనం భిన్దిత్వా చతుధా వేదనానుపస్సనం దస్సేతుం. అపిచ వేదనాకమ్మట్ఠానం దస్సేన్తో భగవా పీతియా ఓళారికత్తా తంసమ్పయుత్తసుఖం సుఖగ్గహణత్థం పీతిసీసేన దస్సేతి.

ఏతేనేవ నయేన అవసేసపదానీతి "సుఖపటిసంవేదీ చిత్తసఙ్ఖారపటిసంవేదీ"తి పదాని పీతిపటిసంవేదిపదే ఆగతనయేనేవ అత్థతో వేదితబ్బాని. సక్కా హి "ద్వీహాకారేహి సుఖపటిసంవేదితా హోతి, చిత్తసఙ్ఖారపటిసంవేదితా హోతి ఆరమ్మణతో"తిఆదినా పీతిట్ఠానే సుఖాదిపదాని పక్ఖిపిత్వా "సుఖసహగతాని తీణి ఝానాని, చత్తారి వా ఝానాని సమాపజ్జతీ"తిఆదినా అత్థం విఞ్ఞాతుం. తేనాహ **''తిణ్ణం ఝానానం వసేనా''**తిఆది. **వేదనాదయోతి ఆది**-సద్దేన సఞ్ఞా గహితా. తేనాహ **''ద్వే ఖన్ధా''**తి. **విపస్సనాభూమిదస్సనత్థ**న్తి పకిణ్ణకసఙ్ఖారసమ్మసనవసేన విపస్సనాయ భూమిదస్సనత్థం **''సుఖన్తి ద్వే సుఖానీ''**తిఆది వుత్తం సమథే కాయికసుఖాభావతో. **నోతి** నో పస్సమ్భనపరియాయేన వుత్తో నిరోధో. "ఇమస్స హి భిక్ఖునో పుబ్బే అపరిగ్గహితకాలే"తిఆదినా (విసుద్ధి॰ ౧.౨౨౦) విత్థారతో కాయసఙ్ఖారే వుత్తో, తస్మా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. తత్థ కాయసఙ్ఖారవసేన ఆగతో, ఇధ చిత్తసఙ్ఖారవసేనాతి అయమేవ విసేసో.

ఏవం చిత్తసఙ్ఖారస్స పస్సమ్భనం అతిదేసేన దస్సేత్వా యదఙ్గం ఇమస్మిం చతుక్కే వత్తబ్బం, తం దస్సేతుం **''అపిచా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **పీతిపదేతి** "పీతిపటిసంవేదీ"తిఆదినా దేసితకోట్ఠాసే. **పీతిసీసేన వేదనా వుత్తా**తి పీతిఅపదేసేన తంసమ్పయుత్తా వేదనా వుత్తా, న పీతీతి అధిప్పాయో. తత్థ కారణం హేట్ఠా వుత్తమేవ. **ద్వీసు చిత్తసఙ్ఖారపదేసూతి** "చిత్తసఙ్ఖారపటిసంవేదీ పస్సమ్భయం చిత్తసఙ్ఖార"న్తి చిత్తసఙ్ఖారపటిసంయుత్తేసు ద్వీసు పదేసు. "విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూప"న్తి (మహావ॰ ౧; మ॰ ని॰ ౩.౧౨౬; ఉదా॰ ౧) వచనతో చిత్తేన పటిబద్ధాతి **చిత్తపటిబద్ధా**. తతో ఏవ కామం చిత్తేన సఙ్ఖరీయన్తీతి **చిత్తసఙ్ఖారా,** సఞ్ఞావేదనాదయో, ఇధ పన ఉపలక్ఖణమత్తం సఞ్ఞా వేదనావ అధిప్పేతాతి ఆహ **''సఞ్ఞాసమ్పయుత్తా వేదనా''**తి.

౨౩౧. చిత్తపటిసంవేదీతి ఏత్థ ద్వీహాకారేహి చిత్తపటిసంవేదితా హోతి ఆరమ్మణతో, అసమ్మోహతో చ. కథం ఆరమ్మణతో? చత్తారి ఝానాని సమాపజ్జతి, తస్స సమాపత్తిక్ఖణే ఝానపటిలాభేనాతిఆదినా వుత్తనయానుసారేన సబ్బం సువిఞ్ఞేయ్యన్తి ఆహ **''చతున్నం ఝానానం వసేన చిత్తపటిసంవేదితా వేదితబ్బా''**తి. **చిత్తం మోదేన్తో**తి ఝానసమ్పయుత్తం చిత్తం సమ్పయుత్తాయ పీతియా మోదయమానో, తం వా పీతిం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తం విపస్సనాచిత్తం తాయ ఏవ ఆరమ్మణభూతాయ పీతియా మోదయమానో. **పమోదేన్తో**తిఆదీని పదాని తస్సేవ వేవచనాని పీతిపరియాయభావతో.

సమ్పయుత్తాయ పీతియా చిత్తం ఆమోదేతీతి ఝానచిత్తసమ్పయుత్తాయ పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గభూతాయ ఓదగ్యలక్ఖణాయ ఝానపీతియా తమేవ ఝానచిత్తం సహజాతాదిపచ్చయవసేన చేవ ఝానపచ్చయవసేన చ పరిబ్రూహేన్తో

హట్ఠపహట్ఠాకారం పాపేన్తో ఆమోదేతి పమోదేతి చ. **ఆరమ్మణం కత్వా**తి ఉళారం ఝానసమ్పయుత్తం పీతిం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తమానం విపస్సనా**చిత్తం** తాయ ఏవ ఆరమ్మణభూతాయ పీతియా యోగావచరో హట్ఠపహట్ఠాకారం పాపేన్తో "ఆమోదేతి పమోదేతీ"తి వుచ్చతి.

సమం ఠపేన్తోతి యథా ఈసకమ్పి లీనపక్ఖం, ఉద్ధచ్చపక్ఖఞ్చ అనుపగమ్మ అనోనతం అనున్నతం యథా ఇన్ద్రియానం సమత్తపటిపత్తియా అవిసమం, సమాధిస్స వా ఉక్కంసగమనేన ఆనేఞ్జప్పత్తియా సమ్మదేవ ఠితం హోతి, ఏవం అప్పనావసేన ఠపేన్తో. **లక్ఖణపటివేధేనా**తి అనిచ్చాదికస్స లక్ఖణస్స పటి పటి విజ్ఝనేన ఖణే ఖణే అవబోధేన. **ఖణికచిత్తేకగ్గతా**తి ఖణమత్తట్ఠితికో సమాధి. సోపి హి ఆరమ్మణే నిరన్తరం ఏకాకారేన పవత్తమానో పటిపక్ఖేన అనభిభూతో అప్పితో వియ చిత్తం నిచ్చలం ఠపేతి. తేన వుత్తం "**ఏవం ఉప్పన్నాయ**"తిఆది.

మోచేన్తోతి విక్ఖమ్భనవిముత్తివసేన వివేచేన్తో విసుం కరోన్తో, నీవరణాని పజహన్తోతి అత్థో. **విపస్సనాక్ఖణే**తి భఙ్గానుపస్సనాక్ఖణే. భఙ్గో హి నామ అనిచ్చతాయ పరమా కోటి, తస్మా తాయ భఙ్గానుపస్సకో యోగావచరో చిత్తముఖేన సబ్బసఙ్ఖారగతం అనిచ్చతో పస్సతి, నో నిచ్చతో. అనిచ్చస్స దుక్ఖత్తా, దుక్ఖస్స చ అనత్తకత్తా తదేవ దుక్ఖతో అనుపస్సతి, నో సుఖతో. అనత్తతో అనుపస్సతి, నో అత్తతో. యస్మా పన యం అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా, న తం అభినన్దితబ్బం. యఞ్చ న అభినన్దితబ్బం, న తం రఞ్జితబ్బం. తస్మా భఙ్గదస్సనానుసారేన "అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా"తి సఙ్ఖారగతే దిట్ఠే తస్మిం నిబ్బిన్దతి, నో నన్దతి. విరజ్జతి, నో రజ్జతి. సో ఏవం నిబ్బిన్దన్తో విరజ్జన్తో లోకియేనేవ తావ ఞాణేన రాగం నిరోధేతి, నో సముదేతి, నాస్స సముదయం కరోతీతి అత్థో. అథ వా సో ఏవం విరత్తో యథా దిట్ఠం సఙ్ఖారగతం, తథా అదిట్ఠం అత్తనో ఞాణేన నిరోధేతి, నో సముదేతి. నిరోధమేవస్స మనసికరోతి, నో సముదయన్తి అత్థో. సో ఏవం పటిపన్నో పటినిస్సజ్జతి, నో ఆదియతి. కిం వుత్తం హోతి? అయఞ్హి అనిచ్చాదిఅనుపస్సనా సద్ధిం ఖన్ధాభిసఙ్ఖారేహి కిలేసానం పరిచ్చజనతో, సఙ్ఖతదోసదస్సనేన తబ్బిపరీతే నిబ్బానే తన్నిన్నతాయ పక్ఖన్దనతో పరిచ్చాగపటినిస్సగ్గో పక్ఖన్దనపటినిస్సగ్గో చాతి వుచ్చతి. తస్మా తాయ సమన్నాగతో యోగావచరో వుత్తనయేన కిలేసే చ పరిచ్చజతి, నిబ్బానే చ పక్ఖన్దతి. తేన వుత్తం "**సో విపస్సనాక్ఖణే అనిచ్చానుపస్సనాయ నిచ్చసఞ్ఞాతో చిత్తం మోచేన్తో విమోచేన్తో ...పే....** పటినిస్సగ్గానుపస్సనాయ ఆదానతో **చిత్తం మోచేన్తో విమోచేన్తో అస్ససతి చేవ పస్ససతి చా**"తి.

తత్థ అనిచ్చస్స, అనిచ్చన్తి వా అనుపస్సనా **అనిచ్చానుపస్సనా**. తేభూమకధమ్మానం అనిచ్చతం గహేత్వా పవత్తాయ విపస్సనాయ ఏతం నామం. **నిచ్చసఞ్ఞాతో**తి సఙ్ఖతధమ్మే "నిచ్చా సస్సతా"తి పవత్తాయ మిచ్ఛాసఞ్ఞాయ. సఞ్ఞాసీసేన చిత్తదిట్ఠీనమ్పి గహణం దట్ఠబ్బం. ఏస నయో సుఖసఞ్ఞాదీసుపి. **నిబ్బిదానుపస్సనాయా**తి సఙ్ఖారేసు నిబ్బిన్దనాకారేన పవత్తాయ అనుపస్సనాయ. **నన్దితో**తి సప్పీతికతణ్హాతో. **విరాగానుపస్సనాయా**తి తథా విరజ్జనాకారేన పవత్తాయ అనుపస్సనాయ. తేన వుత్తం "**రాగతో మోచేన్తో**"తి. **నిరోధానుపస్సనాయా**తి సఙ్ఖారానం నిరోధస్స అనుపస్సనాయ. యథా సఙ్ఖారా నిరుజ్ఝన్తియేవ, ఆయతిం పునబ్భవవసేన న ఉప్పజ్జన్తి, ఏవం వా అనుపస్సనా నిరోధానుపస్సనా. ముఞ్చితుకమ్యతా హి అయం బలప్పత్తా. తేనాహ "**సముదయతో మోచేన్తో**"తి. పటినిస్సజ్జనాకారేన పవత్తా అనుపస్సనా **పటినిస్సగ్గానుపస్సనా. ఆదానతో**తి నిచ్చాదివసేన గహణతో, పటిసన్ధిగ్గహణతో వాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

౨౩౮. అనిచ్చన్తి అనుపస్సీ, అనిచ్చస్స వా అనుపస్సనసీలో **అనిచ్చానుపస్సీ**తి ఏత్థ కిం పనేతం అనిచ్చం, కథం వా అనిచ్చం, కా వా అనిచ్చానుపస్సనా, కస్స వా అనిచ్చానుపస్సనాతి చతుక్కం విభావేతబ్బన్తి తం దస్సేన్తో "**అనిచ్చం**

వేదితబ్బ''న్తిఆదిమాహ.

తత్థ నిచ్చం నామ ధువం సస్సతం యథా తం నిబ్బానం, న నిచ్చన్తి **అనిచ్చం,** ఉదయబ్బయవన్తం, అత్థతో సఙ్ఖతా ధమ్మాతి ఆహ ''**అనిచ్చన్తి పఞ్చక్ఖన్ధా. కస్మా? ఉప్పాదవయఞ్ఞథత్తభావా**''తి, ఉప్పాదవయఞ్ఞథత్తసబ్భావాతి అత్థో. తత్థ సఙ్ఖతధమ్మానం హేతుపచ్చయేహి ఉప్పజ్జనం అహుత్వా సమ్భవో అత్తలాభో **ఉప్పాదో**. ఉప్పన్నానం తేసం ఖణనిరోధో వినాసో **వయో**. జరాయ అఞ్ఞథాభావో **అఞ్ఞథత్తం**. యథా హి ఉప్పాదావత్థాయ భిన్నాయ భఙ్గావత్థాయం వత్థుభేదో నత్థి, ఏవం ఠితిసఙ్ఖాతాయ భఙ్గాభిముఖావత్థాయమ్పి వత్థుభేదో నత్థి, యత్థ జరావోహారో. తస్మా ఏకస్సాపి ధమ్మస్స జరా యుజ్జతి, యా ఖణికజరాతి వుచ్చతి. ఏకంసేన చ ఉప్పాదభఙ్గావత్థాసు వత్థునో అభేదో ఇచ్ఛితబ్బో, అఞ్ఞథా ''అఞ్ఞో ఉప్పజ్జతి, అఞ్ఞో భిజ్జతీ''తి ఆపజ్జేయ్య . తయిమం ఖణికజరం సన్ధాయాహ ''**అఞ్ఞథత్త**''న్తి. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం పరతో కథయిస్సామ.

యస్స లక్ఖణత్తయస్స భావా ఖన్ధేసు అనిచ్చసమఞ్ఞా, తస్మిం లక్ఖణత్తయే అనిచ్చతాసమఞ్ఞాతి ''అనిచ్చతాతి తేసంయేవ ఉప్పాదవయఞ్ఞథత్త''న్తి వత్వా విసేసతో ధమ్మానం ఖణికనిరోధే అనిచ్చతావోహారోతి దస్సేన్తో ''**హుత్వా అభావో వా**''తిఆదిమాహ. తత్థ ఉప్పాదపుబ్బకత్తా అభావస్స హుత్వాగహణం. తేన పాకభావపుబ్బకత్తం వినాసభావస్స దస్సేతి. **తేనేవాకారేనా**తి నిబ్బత్తనాకారేనేవ. **ఖణభఙ్గేనా**తి ఖణికనిరోధేన. **తస్సా అనిచ్చతాయా**తి ఖణికభఙ్గసఙ్ఖాతాయ అనిచ్చతాయ. **తాయ అనుపస్సనాయా**తి యథావుత్తాయ అనిచ్చానుపస్సనాయ. **సమన్నాగతో**తి సమఙ్గీభూతో యోగావచరో.

ఖయో సఙ్ఖారానం వినాసో, విరజ్జనం తేసంయేవ విలుజ్జనం **విరాగో,** ఖయో ఏవ విరాగో **ఖయవిరాగో,** ఖణికనిరోధో. అచ్చన్తమేత్థ ఏతస్మిం అధిగతే సఙ్ఖారా విరజ్జన్తి నిరుజ్ఝన్తీతి **అచ్చన్తవిరాగో,** నిబ్బానం. తేనాహ ''**ఖయవిరాగో సఙ్ఖారానం ఖణభఙ్గో, అచ్చన్తవిరాగో నిబ్బాన**''న్తి. **తదుభయవసేన పవత్తా**తి ఖయవిరాగానుపస్సనావసేన విపస్సనాయ, అచ్చన్తవిరాగానుపస్సనావసేన మగ్గస్స పవత్తి యోజేతబ్బా. ఆరమ్మణతో వా విపస్సనాయ ఖయవిరాగానుపస్సనావసేన పవత్తి, తన్నిన్నభావతో అచ్చన్తవిరాగానుపస్సనావసేన, మగ్గస్స పన అసమ్మోహతో ఖయవిరాగానుపస్సనావసేన, ఆరమ్మణతో అచ్చన్తవిరాగానుపస్సనావసేన పవత్తి వేదితబ్బా. ''**ఏసేవ నయో**''తి ఇమినా యస్మా విరాగానుపస్సీ-పదే వుత్తనయానుసారేన ''ద్వే నిరోధా ఖయనిరోధో చ అచ్చన్తనిరోధో చా''తి ఏవమాదిఅత్థవణ్ణనం అతిదిసతి, తస్మా విరాగట్ఠానే నిరోధపదం పక్ఖిపిత్వా ''ఖయో సఙ్ఖారానం వినాసో''తిఆదినా ఇధ వుత్తనయేన తస్స అత్థవణ్ణనా వేదితబ్బా.

పటినిస్సజ్జనం పహాతబ్బస్స తదఙ్గవసేన వా సముచ్ఛేదవసేన వా పరిచ్చజనం **పరిచ్చాగపటినిస్సగ్గో**. తథా సబ్బూపధీనం పటినిస్సగ్గభూతే విసఙ్ఖారే అత్తనో నిస్సజ్జనం, తన్నిన్నతాయ వా తదారమ్మణతాయ వా తత్థ పక్ఖన్దనం **పక్ఖన్దనపటినిస్సగ్గో**.

తదఙ్గవసేనాతి ఏత్థ అనిచ్చానుపస్సనా తావ తదఙ్గప్పహానవసేన నిచ్చసఞ్ఞం పరిచ్చజతి, పరిచ్చజన్తీ చ తథా అప్పవత్తియం యే ''నిచ్చ''న్తి గహణవసేన కిలేసా, తమ్మూలకా అభిసఙ్ఖారా, తదుభయమూలకా చ విపాకక్ఖన్ధా అనాగతే ఉప్పజ్జేయ్యుం, తే సబ్బేపి అప్పవత్తికరణవసేన పరిచ్చజతి, తథా దుక్ఖసఞ్ఞాదయో. తేనాహ ''**విపస్సనా హి తదఙ్గవసేన సద్ధిం ఖన్ధాభిసఙ్ఖారేహి కిలేసే పరిచ్చజతీ**''తి.

సఙ్ఖతదోసదస్సనేనాతి సఙ్ఖతే తేభూమకే సఙ్ఖారగతే అనిచ్చతాదిదోసదస్సనేన. నిచ్చాదిభావేన **తబ్బిపరీతే. తన్నిన్నతాయాతి** తదధిముత్తతాయ. **పక్ఖన్దతీతి** అనుపవిసతి అనుపవిసన్తం వియ హోతి. **సద్ధిం ఖన్ధాభిసఙ్ఖారేహి కిలేసే పరిచ్చజతీతి** మగ్గేన కిలేసేసు పరిచ్చత్తేసు అవిపాకధమ్మతాపాదనేన అభిసఙ్ఖారా, తమ్మూలకా చ ఖన్ధా అనుప్పత్తిరహభావేన పరిచ్చత్తా నామ హోన్తీతి సబ్బేపి తే మగ్గో పరిచ్చజతీతి వుత్తం. **ఉభయన్తి** విపస్సనాఞాణం, మగ్గఞాణఞ్చ. మగ్గఞాణమ్పి హి గోత్రభుఞాణస్స అను పచ్ఛా నిబ్బానదస్సనతో ''**అనుపస్సనా**''తి వుచ్చతి.

సోళసవత్థువసేన చాతి సోళసన్నం వత్థూనం వసేనాపి వుచ్చమానసన్తభావాదివసేనాపీతి సముచ్చయత్థో **చ**-సద్దో. ''ఆనాపానస్సతి భావితా''తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం.

౨౩౭. అస్సాతి ఆనాపానస్సతిసమాధిస్స. కామవితక్కాదివితక్కుపచ్ఛేదసమత్థతాయపి మహానిసంసతా వేదితబ్బాతి సమ్బన్ధో. **అయన్తి** ఆనాపానస్సతిసమాధి. ఉచ్చావచేసు ఆరమ్మణేసు పవత్తియేవ **ఇతో చితో చ చిత్తస్స విధావనం.**

విజ్జా నామ మగ్గో. **విముత్తి** ఫలం. **మూలభావో** విపస్సనాయ పాదకభావో. **చత్తారో సతిపట్ఠానే పరిపూరేతి** కాయానుపస్సనాదీనం చతున్నం అనుపస్సనానం వసేన తస్సా భావనాయ పవత్తనతో. **సత్త బోజ్ఝఙ్గే పరిపూరేన్తి** బోజ్ఝఙ్గభావనాయ వినా సతిపట్ఠానభావనాపారిపూరియా అభావతో. **విజ్జావిముత్తిం పరిపూరేన్తి** బోజ్ఝఙ్గభావనాయ తాసం సిఖాప్పత్తిభావతో. **చరిమకానన్తి** అన్తిమకానం.

౨౩౮. నిరోధవసేనాతి నిరుజ్ఝనవసేన. **భవచరిమకాతి** భవవసేన చరిమకా నిహీనభవపవత్తినో. తథా **ఝానచరిమకా** వేదితబ్బా. **చుతిచరిమకాతి** చుతియా చరిమకా చుతిక్ఖణపవత్తినో సబ్బపరియోసానకా. **తస్మాతి** తీసు భవేసు నిహీనే కామభవే పవత్తనతో. **తేతి** అస్సాసపస్సాసా. **పురతోతి** హేట్ఠా. యస్మా **విభఙ్గట్ఠకథాయం** (విభ॰ అట్ఠ॰ ౨౬ పకిణ్ణకకథా) రూపధమ్మానం సోళసచిత్తక్ఖణాయుకతా విభావితా, తస్మా ''**సోళసమేన చిత్తేన సద్ధిం ఉప్పజ్జిత్వా**''తి వుత్తం. **చుతిచిత్తస్స పురతోతి** వా చుతిచిత్తం అవధిభావేన గహేత్వా తతో ఓరం సోళసమేన చిత్తేన సద్ధిం ఉప్పజ్జిత్వాతి ఏవం పన అత్థే గయ్హమానే సత్తరసచిత్తక్ఖణాయుకతావ అస్సాసపస్సాసానం వుత్తా హోతి.

ఇమే కిర ఇమం కమ్మట్ఠానం అనుయుత్తస్స భిక్ఖునో పాకటా హోన్తీతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. తత్థ కారణమాహ ''**ఆనాపానారమ్మణస్స సుట్ఠు పరిగ్గహితత్తా**''తి. తమేవత్థం విభావేతుం ''**చుతిచిత్తస్సా**''తిఆది వుత్తం.

తత్థ **ఆయుఅన్తరం** నామ జీవితన్తరం జీవనక్ఖణావధి. **ధమ్మతాయ ఏవాతి** సభావేనేవ, రుచివసేనేవాతి అత్థో.

చన్దాలోకం ఓలోకేత్వాతి జుణ్హపక్ఖే పదోసవేలాయం సమన్తతో ఆసిఞ్చమానఖీరధారం వియ గగనతలం, రజతపత్తసదిసవాలికాసన్థతఞ్చ భూమిభాగం దిస్వా ''రమణీయో వతాయం కాలో, దేసో చ మమ అజ్ఝాసయసదిసో, కీవ చిరం ను ఖో అయం దుక్ఖభారో వహితబ్బో''తి అత్తనో ఆయుసఙ్ఖారే ఉపధారేత్వా పరిక్ఖీణేతి అధిప్పాయో. **లేఖం కత్వాతి** చఙ్కమే తిరియం లేఖం కత్వా.

అనుయుఞ్జేథాతి అనుయుఞ్జేయ్య, భావేయ్యాతి అత్థో.

ఉపసమానుస్సతికథావణ్ణనా

౨౩౮. ఏవన్తి యథావుత్తేన విరాగాదిగుణానుస్సరణప్పకారేన. **సబ్బదుక్ఖూపసమసఙ్ఖాతస్సా**తి దుక్ఖదుక్ఖాదిభేదం సబ్బమ్పి దుక్ఖం ఉపసమ్మతి ఏత్థాతి సబ్బదుక్ఖూపసమోతి సఙ్ఖాతబ్బస్స.

"పఞ్ఞత్తిధమ్మా"తిఆదీసు అసభావోపి ఞాణేన ధారీయతి అవధారీయతీతి ధమ్మోతి వుచ్చతీతి తతో నివత్తేన్తో "**ధమ్మాతి సభావా**"తి ఆహ . భవనం పరమత్థతో విజ్జమానతా భావో, సహ భావేనాతి **సభావా,** సచ్ఛికట్ఠపరమత్థతో లబ్భమానరూపాతి అత్థో. తే హి అత్తనో సభావస్స ధారణతో ధమ్మాతి, యథావుత్తేనట్ఠేన సభావాతి చ వుచ్చన్తి. **సఙ్ఖమ్మాతి** పచ్చయసమోధానలక్ఖణేన సఙ్గమేన సన్నిపతిత్వా. **సమాగమ్మాతి** తస్సేవ వేవచనం. **పచ్చయేహీ**తి అనురూపేహి పచ్చయేహి. **కతాతి** నిబ్బత్తితా. **అకతాతి** కేహిచిపి పచ్చయేహి న కతా. **అసఙ్ఖతాతి** బహువచనస్స కారణం హేట్ఠా వుత్తమేవ. **అగ్గమక్ఖాయతీ**తి అగ్గో అక్ఖాయతి, **మ**-కారో పదసన్ధికరో. సో అసఙ్ఖతలక్ఖణో సభావధమ్మో **విరాగో**తి పచ్చేతబ్బో, విరజ్జతి ఏత్థ సంకిలేసధమ్మోతి. నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తమానేన అరియమగ్గేన పహీయమానా మానమదాదయో తం పత్వా పహీయన్తి నామాతి ఆహ "**తమాగమ్మ…పే.… వినస్సన్తీ**"తి. తత్థ "సేయ్యోహమస్మీ"తిఆదినా (ధ. స. ౧౧౨౧; సం. ని. ౪.౧౦౮) మఞ్ఞనావసేన పవత్తో మానో ఏవ **మానమదో**. పురిసభావం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకమదో **పురిసమదో. ఆది**-సద్దేన జాతిమదాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **నిమ్మదా**తి విగతమదభావా. ఇమమేవ హి అత్థం దస్సేతుం "**అమదా**"తి వుత్తం. మదా నిమ్మదీయన్తి ఏత్థ అమదభావం వినాసం గచ్ఛన్తీతి **మదనిమ్మదనో**. ఏసేవ నయో సేసపదేసుపి. **కామపిపాసా**తి కామానం పాతుకమ్యతా, కామతణ్హా. కామగుణా ఏవ ఆలియన్తి ఏత్థ సత్తాతి **కామగుణాలయా. తేభూమకం వట్ట**న్తి తీసు భూమీసు కమ్మకిలేసవిపాకవట్టం. **ఏస** అసఙ్ఖతధమ్మో. **అపరాపరభావాయా**తి అపరాపరం యోనిఆదితో యోనిఆదిభావాయ. **ఆబన్ధనం** గణ్ఠికరణం. **సంసిబ్బనం** తున్నకారణం. నిక్ఖమనం, నిస్సరణఞ్చస్స తణ్హాయ విసంయోగో ఏవాతి ఆహ "**విసంయుత్తో**"తి.

యే గుణే నిమిత్తం కత్వా మదనిమ్మదనాదినామాని నిబ్బానే నిరుళ్హాని, తే మదనిమ్మదనతాదికే యథావుత్తే నిబ్బత్తితనిబ్బానగుణే ఏవ గహేత్వా ఆహ "**మదనిమ్మదనతాదీనం గుణానం వసేనా**"తి, న పన మదా నిమ్మదీయన్తి ఏతేనాతి ఏవమాదికే. తే హి అరియమగ్గగుణా . భగవతా ఉపసమగుణా వుత్తాతి సమ్బన్ధో. కత్థ పన వుత్తాతి? **అసఙ్ఖతసంయుత్తా**దీసు (సం. ని. ౪.౩౬౬ ఆదయో). తత్థ **సచ్చ**న్తి అవితథం. నిబ్బానం హి కేనచి పరియాయేన అసన్తభావాభావతో ఏకంసేనేవ సన్తత్తా అవిపరీతట్ఠేన సచ్చం. తేనాహ "ఏకం హి సచ్చం, న దుతియమత్థీ"తి (సు. ని. ౮౯౦). **పార**న్తి సంసారస్స పరతీరభూతం. తేనేవాహ "తిణ్ణో పారఙ్గతో థలే తిట్ఠతి బ్రాహ్మణో"తి (ఇతివు. ౬౯), "అప్పకా తే మనుస్సేసు, యే జనా పారగామినో"తి (ధ. ప. ౮౫) చ. **సుదుద్దస**న్తి పరమగమ్భీరతాయ, అతిసుఖుమసన్తసభావతాయ చ అనుపచితఞాణసమ్భారేహి దట్ఠుం అసక్కుణేయ్యతాయ సుట్ఠు దుద్దసం. నత్థి ఏత్థ జరా, ఏతస్మిం వా అధిగతే పుగ్గలస్స జరాభావోతి **అజరం**. తతో ఏవ జరాదీహి అపలోకియతాయ థిరట్ఠేన **ధువం**. తణ్హాదిపపఞ్చాభావతో **నిప్పపఞ్చం**. నత్థి ఏత్థ మతన్తి **అమతం**. అసివభావకరానం సంకిలేసధమ్మానం అభావేన **సివం**. చతూహి యోగేహి అనుపద్దుతత్తా **ఖేమం**. విసఙ్ఖారభావేన అచ్ఛరియతాయ, అభూతపుబ్బతాయ చ **అబ్భుతం**. సబ్బాసం ఈతీనం అనత్థానం అభావేన **అనీతికం.** నిద్దుక్ఖతాయ **అబ్యాబజ్ఝం**. సబ్బసంకిలేసమలతో అచ్చన్తసుద్ధియా విసేసతో సుద్ధీతి **విసుద్ధి**. చతూహిపి ఓఘేహి అనజ్ఝోత్థరణీయతాయ **దీపం**. సకలవట్టదుక్ఖతో పరిపాలనట్ఠేన **తాణం**.

“సచ్చఞ్చ వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామీ”తిఆదికా పాళి సంఖిత్తాతి వేదితబ్బా. **ఆది**-సద్దేన అనన్తఅనాసవనిపుణఅజజ్జరఅపలోకితఅనిదస్సనపణీతఅచ్ఛరియఅనీతికధమ్మముత్తిలేణపరాయణగమ్భీరాదివచనేహి చ బోధితా ఇధ అవుత్తా గుణా సఙ్గయ్హన్తి, తత్థ నత్థి ఏతస్స ఉప్పాదన్తో వా వయన్తో వాతి **అనన్తో,** అసఙ్ఖతధమ్మో. ఆసవానం అనారమ్మణతాయ **అనాసవో**. నిపుణఞాణగోచరతాయ **నిపుణో**. సఙ్ఖతధమ్మో వియ జరాయ అజజ్జరితతాయ **అజజ్జరో**. బ్యాధిఆదీహి అపలోకియతాయ **అపలోకితం**. అచక్ఖువిఞ్ఞాణవిఞ్ఞేయ్యతాయ **అనిదస్సనో**. అతిత్తికరట్ఠేన **పణీతో**. అపచురతాయ **అచ్ఛరియో**. ఈతీహి అనభిభవనీయసభావత్తా, అనీతికభావహేతుతో చ **అనీతికధమ్మో**. వట్టదుక్ఖముత్తినిమిత్తతాయ **ముత్తి**. సంసారం భయతో పస్సన్తేహి నిలీయనీయతో **లేణం**. తేసంయేవ పరా గతీతి **పరాయణో**. పకతిఞాణేన అలద్ధపతిట్ఠతాయ అగాధట్ఠేన **గమ్భీరో**. కతపుఞ్ఞేహిపి దుక్ఖేన కిచ్ఛేన అనుబుజ్ఝితబ్బతో **దురనుబోధో**. సచ్ఛికిరియం ముఞ్చిత్వా న తక్కఞాణేన అవచరితబ్బోతి **అతక్కావచరో** . బుద్ధాదీహి పణ్డితేహేవ వేదితబ్బతో అధిగన్తబ్బతో **పణ్డితవేదనీయో**తి ఏవమత్థో వేదితబ్బో.

అరియసావకస్సేవ ఇజ్ఝతి సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన నిబ్బానగుణానం పాకటభావతో. అట్ఠానే చాయం **ఏవ**-సద్దో వుత్తో, ఇజ్ఝతి ఏవాతి యోజనా. సుఖసిద్ధివసేన వా ఏవం వుత్తం ‘‘**అరియసావకస్సేవా**’’తి. తేనేవాహ ‘‘**ఏవం సన్తేపీ**’’తిఆది. **ఉపసమగరుకేనా**తి నిబ్బాననిన్నేన. **మనసి కాతబ్బా** యథావుత్తా ఉపసమగుణా. **సుఖం సుపతీ**తిఆదీసు వత్తబ్బం మేత్తాకథాయం ఆవి భవిస్సతి. **పణీతాధిముత్తికో** హోతి నిబ్బానాధిముత్తత్తా.

అనుస్సతికమ్మట్ఠాననిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి అట్ఠమపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

౯. బ్రహ్మవిహారనిద్దేసవణ్ణనా

మేత్తాభావనాకథావణ్ణనా

౨౪౦. మేత్తం బ్రహ్మవిహారం. **భావేతుకామేనా**తి ఉప్పాదేతుకామేన పచ్చవేక్ఖితబ్బోతి సమ్బన్ధో. **సుఖనిసిన్నే**నాతి విసమం అనిసీదిత్వా పల్లఙ్కాభుజనేన సుఖనిసిన్నేన.

కస్మాతి పచ్చవేక్ఖణాయ కారణపుచ్ఛా, అఞ్ఞం అధిగన్తుకామేన అఞ్ఞత్థ ఆదీనవానిసంసపచ్చవేక్ఖణా కిమత్థియాతి అధిప్పాయో. మేత్తా నామ అత్థతో అదోసో. తథా హి **అదోసనిద్దేసే** "మేత్తి మేత్తాయనా మేత్తాయితత్త"న్తి (ధ॰ స॰ ౧౦౬౭) నిద్దిట్ఠం. **ఖన్తీ**తి చ ఇధ అధివాసనక్ఖన్తి అధిప్పేతా. సా పన అత్థతో అదోసప్పధానా చత్తారో అరూపక్ఖన్ధాతి మేత్తాయ సిజ్ఝమానాయ తితిక్ఖాఖన్తి సిద్ధా ఏవ హోతీతి ఆహ **"ఖన్తి అధిగన్తబ్బా"**తి. తేన ఖన్తియం ఆనిసంసపచ్చవేక్ఖణా సత్థికావాతి దస్సేతి. **అభిభూతో** పరియుట్ఠానేన. **పరియాదిన్నచిత్తో** కుసలుప్పత్తియా ఓకాసాలాభేన. **ఆదీనవో దట్ఠబ్బో** పాణఘాతాదివసేన దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికాదిఅనత్థమూలభావతో.

ఖన్తీ పరమం తపోతి పరాపకారసహనాదికా తితిక్ఖలక్ఖణా ఖన్తి ఉత్తమం తపో అకత్తబ్బాకరణకత్తబ్బకరణలక్ఖణాయ సమ్మాపటిపత్తియా మూలభావతో. **ఖన్తిబలం బలానీక**న్తి పరమం మఙ్గలభూతా ఖన్తి ఏవ బలం ఏతస్సాతి ఖన్తిబలం. వుత్తఞ్హి "ఖన్తిబలా సమణబ్రాహ్మణా"తి. దోసాదిపటిపక్ఖవిధమనసమత్థతాయ అనీకభూతేన తేనేవ చ ఖన్తిబలేన బలానీకం. **ఖన్త్యా భియ్యో న విజ్జతీ**తి అత్తనో పరేసఞ్చ అనత్థపటిబాహనో, అత్థావహో చ ఖన్తితో ఉత్తరి అపస్సయో నత్థి.

వివేచనత్థాయాతి విక్ఖమ్భనత్థాయ. **ఖన్తియా సంయోజనత్థాయ** అత్తానన్తి అధిప్పాయో. భావనం దూసేన్తీతి దోసా, పుగ్గలాయేవ దోసా **పుగ్గలదోసా**. యేసు భావనా న సమ్పజ్జతి, అఞ్ఞదత్థు విపజ్జతేవ, తే ఏవ వుత్తా. **పఠమ**న్తి వక్ఖమానేన కోట్ఠాసతో కోట్ఠాసన్తరుపసంహరణనయేన వినా సబ్బపఠమం.

పియాయితబ్బో పియో, తప్పటిపక్ఖో **అప్పియో**. సో సఙ్ఖేపతో దువిధో అత్థస్స అకారకో, అనత్థస్స కారకోతి. తత్థ యో అత్తనో, పియస్స చ అనత్థస్స కారకో, సో వేరిపుగ్గలో దట్ఠబ్బో. యో పన అత్తనో, పియస్స చ అత్థస్స అకారకో, అప్పియస్స చ అత్థస్స కారకో, "అత్థం మే నాచరీ"తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౧౨౩౭), "అప్పియస్స మే అమనాపస్స అత్థం అచరీ"తిఆదినా చ ఆఘాతవత్థుభూతో, సో **అప్పియో,** అననుకూలవుత్తికో అనిట్ఠోతి అత్థో. **లిఙ్గవిసభాగే**తి ఇత్థిలిఙ్గాదినా లిఙ్గేన విసదిసే. **ఓధిసో**తి భాగసో. "తిస్స దత్తా"తిఆదినా ఓధిసకన్తి అత్థో.

ఇదాని యథావుత్తేసు ఛసు పుగ్గలేసు అభావేతబ్బతాయ కారణం దస్సేన్తో **"అప్పియం హీ"**తిఆదిమాహ. తత్థ **అప్పియం హి పియట్ఠానే ఠపేన్తో కిలమతీ**తి దోసేన భావనాయ సపరిస్సయతమాహ. అప్పియతా హి పియభావస్స ఉజుపటిపక్ఖా, న చ తస్స పియట్ఠానే ఠపనేన వినా భావనా సిజ్ఝతి. **అతిప్పియసహాయకం మజ్ఝత్తట్ఠానే ఠపేన్తో కిలమతీ**తి రాగేన భావనాయ సపరిస్సయతమాహ అతిప్పియసహాయస్స గేహస్సితపేమట్ఠానభావతో. తేనాహ **"అప్పమత్తకేపీ"**తిఆది. **మజ్ఝత్తం** ఇట్ఠానిట్ఠతాహి మజ్ఝసభావం నేవ పియం నాప్పియన్తి అత్థో. **గరుట్ఠానే పియట్ఠానే చ ఠపేన్తో కిలమతి** మజ్ఝత్తే

సమ్భావనీయపియాయితబ్బతానం అభావా. న హి అజ్ఝుపేక్ఖితబ్బే భావనీయతా, మనాపతా వా పచ్చుపట్ఠాతి, పియగరుభావసమ్పన్నే చ పరమం మేత్తా భావేతబ్బా. **కోధో ఉప్పజ్జతి** కోట్ఠాసన్తరభావానుపనయనతో.

తమేవాతి విసభాగలిఙ్గమేవ. లిఙ్గసభాగేతి అవిసేసేత్వా ''**పియపుగ్గలే**''తి ఆహ. **భిత్తియుద్ధమకాసీతి** సీలం అధిట్ఠాయ పిహితద్వారే గబ్భే సయనపీఠే నిసీదిత్వా మేత్తం భావేన్తో మేత్తాముఖేన ఉప్పన్నరాగేన అన్ధీకతో భరియాయ సన్తికం గన్తుకామో ద్వారం అసల్లక్ఖేత్వా భిత్తిం భిన్దిత్వాపి నిక్ఖమితుకామతాయ భిత్తిం పహరి. తేనాహ "మేత్తాయనాముఖేన రాగో వఞ్చేతీ"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౧), "అన్ధతమం తదా హోతి, యం రాగో సహతే నర"న్తి చ.

ఆదాననిక్ఖేపపరిచ్ఛిన్నే అద్ధాపచ్చుప్పన్నభూతే ధరమానతాయ పచ్చక్ఖతో వియ ఉపలబ్భమానే ఖన్ధప్పబన్ధే ఇధ సత్తాదిగ్గహణం, న తియద్ధగతేతి ఆహ ''**కాలకతే పనా**''తిఆది. కస్మా పన కాలకతే మేత్తాభావనా న ఇజ్ఝతీతి? మేత్తాబ్యాపారస్స అయోగ్యట్ఠానభావతో. న హి మతపుగ్గలో హితూపసంహారారహో. యత్థ సతి సమ్భవే పయోగతో హితూపసంహారో లబ్భేయ్య, తత్థేవ మానసో హితూపసంహారో యుజ్జేయ్య. దుక్ఖాపనయనమోదప్పవత్తీసుపి ఏసేవ నయోతి కరుణాభావనాదీనమ్పి కాలకతే అనిజ్ఝనం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. అఞ్ఞత్థ పగుణమేత్తాఝానో ఆచరియస్స కాలకతభావం అజానన్తో తం మేత్తాయ ఫరితుకామో ''**ఆచరియం ఆరబ్భ మేత్తం ఆరభతీ**''తి వుత్తో. తేనాహ ''**పగుణావ మే మేత్తాఝానసమాపత్తీ**''తి. **నిమిత్తన్తి** ఆరమ్మణం. **గవేసాహీతి** "యం పుగ్గలం ఉద్దిస్సమేత్తం ఆరభసి, సో జీవతి న జీవతీ"తి జానాహీతి అత్థో. **మేత్తాయన్తోతి** మేత్తం కరోన్తో, మేత్తం భావేన్తోతి అత్థో.

౨౪౧. అత్తని భావనా నామ సక్ఖిభావత్థాతి నానావిధసుఖానుబన్ధఅనవజ్జసుఖఅబ్యాసేకసుఖాది యం అత్తని ఉపలబ్భతి, తం నిదస్సేన్తో తస్స వత్తమానతాయ ఆహ ''**అహం సుఖితో హోమీ**''తి. సరీరసుఖం నామ అనేకన్తికం, ఈదిసస్స పుగ్గలస్స అనేకాసం చిత్తదుక్ఖన్తి తదభావం సన్ధాయాహ ''**నిద్దుక్ఖోతి వా**''తి. హోమీతి సమ్బన్ధో. తథా **అవేరో**తిఆదీసు, విసేసతో చ దుక్ఖాభావే సుఖసఞ్ఞా. సా పనాయం నిద్దుక్ఖతా వేరీనం పుగ్గలానం వేరసఞ్ఞితానం పాపధమ్మానం అభావతో, విసేసతో బ్యాపాదవిరహతో ఈఘుసఞ్ఞితాయ ఈతియా అభావతో, అనవజ్జకాయికసుఖసమఙ్గితాయ చ హోతీతి దస్సేన్తో ఆహ ''**అవేరో అబ్యాపజ్జో అనీఘో సుఖీ**''తి. **అత్తానం పరిహరామీతి** ఏవంభూతో హుత్వా మమ అత్తభావం పవత్తేమి, యాపేమీతి అత్థో.

ఏవం సన్తే యం విభఙ్గే వుత్తం, తం విరుజ్ఝతీతి సమ్బన్ధో. **ఏవం సన్తేతి** ఏవం సతి, యది అత్తనిపి మేత్తా భావేతబ్బాతి అత్థో. "యం విభఙ్గే వుత్త"న్తి వత్వా విభఙ్గదేసనాయ సమానగతికం సుత్తపదం ఆహరన్తో ''**కథఞ్చ భిక్ఖూ**''తిఆదిమాహ. తస్సత్థో పరతో ఆగమిస్సతి.

తన్తి విభఙ్గాదీసు వచనం. **అప్పనావసేనాతి** అప్పనావహభావనావసేన. **ఇదన్తి** "అహం సుఖితో హోమీ"తిఆదివచనం. **సక్ఖిభావవసేనాతి** అహం వియ సబ్బే సత్తా అత్తనో సుఖకామా, తస్మా తేసు మయా అత్తని వియ సుఖూపసంహారో కాతబ్బోతి ఏవం తత్థ అత్తానం సక్ఖిభావే ఠపనవసేన. తేనాహ ''**సచేపి హీ**''తిఆది. కస్మా పన అత్తని భావనా అప్పనావహా న హోతీతి? అత్తసినేహవసేన సపరిస్సయభావతో. కోట్ఠాసన్తరే పన భావితభావనస్స తత్థాపి సీమసమ్భేదో హోతియేవ.

సబ్బా దిసాతి అనవసేసా దసపి దిసా. **అనుపరిగమ్మ చేతసాతి** చిత్తేన పరియేసనవసేన అనుగన్త్వా. **నేవజ్ఝగా పియతరమత్తనా క్వచీతి** సబ్బుస్సాహేన పరియేసన్తో అతిసయేన అత్తతో పియతరం అఞ్ఞం సత్తం కత్థచి దిసాయ నేవ అధిగచ్ఛేయ్య న పస్సేయ్య. **ఏవం పియో పుథు అత్తా పరేసన్తి** ఏవం కస్సచి అత్తతో పియతరస్స అనుపలబ్భనవసేన పుథు విసుం విసుం తేసం తేసం సత్తానం అత్తా పియో. **తస్మా** తేన కారణేన, **అత్తకామో** అత్తనో హితసుఖం ఇచ్ఛన్తో, **పరం** సత్తం అన్తమసో కున్థకిపిల్లికమ్పి, **న హింసే** న హనేయ్య, న విహేఠేయ్యాతి అత్థో.

అయం నయోతి సబ్బేహి సత్తేహి, అత్తనో చ పియతరభావం నిదస్సేత్వా తేసు కరుణాయనం వదతా భగవతా సుఖేసితాయ "అత్తానం సక్ఖిభావే ఠపేత్వా సత్తేసు మేత్తా భావేతబ్బా"తి మేత్తాభావనాయ నయదస్సనం కతమేవాతి అత్థో.

౨౪౨. **సుఖపవత్తనత్థన్తి** సుఖేన అకిచ్ఛేన మేత్తాయ పవత్తనత్థం. **య్వాస్సాతి** యో పుగ్గలో అస్స యోగినో. **పియోతి** ఇట్ఠో. **మనాపోతి** మనవడ్ఢనకో. **గరూతి** గుణవిసేసవసేన గరుకాతబ్బో. **భావనీయోతి** సమ్భావేతబ్బో. **ఆచరియమత్తోతి** సీలాదినా ఆచరియప్పమాణో. **పియవచనాదీనీతి ఆది**-సద్దేన అత్థచరియాదికే సఙ్గణ్హాతి. **సీలసుతాదీనీతి ఆది**-సద్దేన సద్ధాదికే, ధుతధమ్మజాగరియానుయోగాదికే చ సఙ్గణ్హాతి.

కామన్తి యుత్తప్పత్తకారితాసుఖసిద్ధిదీపనోయం నిపాతో. తేనేతం దీపేతి – తాదిసం పుగ్గలం ఉద్దిస్స భావనం ఆరభన్తో యోగీ యుత్తప్పత్తకారీ, సుఖేన చస్స తత్థ భావనా ఇజ్ఝతి, తేన పన యోగినా తావతా సన్తోసో న కాతబ్బోతి. తేనాహ **"అప్పనా సమ్పజ్జతీ"**తిఆది. **సీమాసమ్భేదన్తి** మరియాదాపనయనం, అత్తా పియో మజ్ఝత్తో వేరీతి విభాగాకరణన్తి అత్థో. **తదనన్తరన్తి** తతో పియమనాపగరుభావనీయతో, తత్థ వా మేత్తాధిగమతో అనన్తరం. అతిప్పియసహాయకే మేత్తా భావేతబ్బాతి సమ్బన్ధో, గరుట్ఠానీయే పటిలద్ధం మేత్తామనసికారం అతిప్పియసహాయకే ఉపసంహరితబ్బన్తి అత్థో. సుఖూపసంహారకతస్స తం హోతి పగేవ పటిపక్ఖధమ్మానం విక్ఖమ్భితత్తా. అతిప్పియసహాయకతో అనన్తరం మజ్ఝత్తే మేత్తా భావేతబ్బా మజ్ఝత్తం పియగరుట్ఠానే ఠపేతుం సుకరభావతో. "అతిప్పియసహాయకతో"తి చ ఇదం పురిమావత్థం గహేత్వా వుత్తం. పగుణమనసికారాధిగమతో పట్ఠాయ హిస్స సోపి పియట్ఠానే ఏవ తిట్ఠతి. **మజ్ఝత్తతో వేరీపుగ్గలేతి** మజ్ఝత్తపుగ్గలే మేత్తాయన్తేన తత్థ పగుణమనసికారాధిగమేన పియభావం ఉపసంహరిత్వా తదనన్తరం వేరీపుగ్గలం భావనాయ మజ్ఝత్తే ఠపేత్వా తతో మజ్ఝత్తతో పియభావూపసంహారేన వేరీపుగ్గలే **మేత్తా భావేతబ్బా**. "వేరీపుగ్గలే"తి చ ఇదం పురిమావత్థం గహేత్వా వుత్తం. **ఏకేకస్మిం కోట్ఠాసే ముదుం కమ్మనియం చిత్తం కత్వాతి** పియగరుట్ఠానీయో, అతిప్పియో, మజ్ఝత్తో, వేరీతి చతూసు పుగ్గలకోట్ఠాసేసు పఠమం తావ పియగరుట్ఠానీయే మేత్తాభావనం అధిగన్త్వా వసీభావప్పత్తియా తథాపవత్తం చిత్తం కోట్ఠాసన్తరూపసంహారత్థం ముదుం కమ్మనియం కత్వా తదనన్తరం అతిప్పియసహాయే అతిప్పియభావం విక్ఖమ్భేత్వా పియభావమత్తే చిత్తం ఠపేన్తేన భావనా ఉపసంహరితబ్బా, తమ్పి వసీభావాపాదనేన ముదుం కమ్మనియం కత్వా తదనన్తరం మజ్ఝత్తే ఉదాసినభావం విక్ఖమ్భేత్వా పియభావం ఉపట్ఠపేత్వా భావనా ఉపసంహరితబ్బా, పున తమ్పి వసీభావాపాదనేన ముదుం కమ్మనియం కత్వా తదనన్తరం వేరిమ్హి వేరీసఞ్ఞం విక్ఖమ్భేత్వా మజ్ఝత్తభావూపట్ఠపనముఖేన పియభావం ఉప్పాదేన్తేన భావనా ఉపసంహరితబ్బా. తేన వుత్తం **"తదనన్తరే తదనన్తరే ఉపసంహరితబ్బ"**న్తి, ఝానచిత్తం ఉపనేతబ్బం ఉప్పాదేతబ్బన్తి అత్థో.

వేరీపుగ్గలో వా నత్థి కమ్మబలేన వా ఏతరహి పయోగసమ్పత్తియా వా సబ్బసో అనత్థకరస్స అభావతో. **మహాపురిసజాతికత్తాతి** మహాపురిససభావత్తా చిరకాలపరిచయసమిద్ధఖన్తిమేత్తానుద్దయాదిగుణసమ్పన్నతాయ

ఉళారజ్ఝాసయత్తాతి అత్థో. తాదినో హి సబ్బసహో పరాపరాధం తిణాయపి న మఞ్ఞతి. తేన వుత్తం "**అనత్థం కరోన్తేపి పరే వేరీసఞ్ఞావ నుప్పజ్జతీ**"తి. **తేనాతి** తేన యోగినా. అత్థి వేరీపుగ్గలోతి సమ్బన్ధో.

౨౪౩. **పురిమపుగ్గలేసూతి** పియాదీసు ఝానస్స ఆరమ్మణభూతేసు పురిమేసు పుగ్గలేసు. **మేత్తం సమాపజ్జిత్వాతి** పటిఘం విక్ఖమ్భేత్వా ఉప్పాదితం మేత్తాఝానం సమాపజ్జిత్వా. **మేత్తాయన్తేన పటిఘం పటివినోదేతబ్బన్తి** ఏత్థ కేచి పన "ఉపచారజ్ఝానం సమ్పాదేత్వా"తి అత్థం వదన్తి, తేసం ఉపచారజ్ఝానతో వుట్ఠానమ్పి ఇచ్ఛితబ్బం సియా "వుట్ఠహిత్వా"తి వుత్తత్తా. పుబ్బే తస్మిం పుగ్గలే అసతియా అమనసికారేన పటిఘం అనుప్పాదేన్తస్స సాధారణతో తం విక్ఖమ్భేత్వా ఝానస్స ఉప్పాదనం, సమాపజ్జనఞ్చ వుత్తం. ఇదాని పన తం అనుస్సరన్తస్సపి మనసి కరోన్తస్సపి యథా పటిఘం న ఉప్పజ్జతి, తం విధిం దస్సేతుం ఇదం వుత్తం "**తం పుగ్గలం మేత్తాయన్తేన పటిఘం వినోదేతబ్బ**"న్తి. మేత్తాయనమేవ హి ఇధ పటిఘవినోదనం అధిప్పేతం. **న నిబ్బాతీ**తి న వూపసమ్మతి.

అనుసారతోతి అనుగమనతో, పచ్చవేక్ఖణతోతి అత్థో. **ఘటితబ్బన్తి** వాయమితబ్బం.

తఞ్చ ఖో ఘటనం వాయమనం. **ఇమినా** ఇదాని వక్ఖమానేన ఆకారేన.

ఉభతో ద్వీసు ఠానేసు దణ్డో ఏతస్సాతి **ఉభతోదణ్డకం,** తేన. **ఓచరకా** లామకాచారా పాపపురిసా. **తత్రాపీతి** తేసుపి అఙ్గమఙ్గాని ఓక్కన్తేసుపి. **తేనాతి** మనోపదోసేన. **న సాసనకరో**. సబ్బపాపస్స అకరణం హి సాసనం. **తస్సేవాతి** తతోపి. నిస్సక్కే హి ఇదం సామివచనం, సముచ్చయే చ **ఏవ**-సద్దో, పఠమం కుద్ధపురిసతోపీతి అత్థో. **తేనాతి** కుజ్ఝనేన. **పాపియోతి** పాపతరో. సారమ్భాదికస్స కిలేసానుబన్ధస్స వత్థుభావతో కోధస్స సావజ్జతం ఞత్వాపి కుజ్ఝనతో సచే కోధే అనవజ్జసఞ్ఞీ కుద్ధస్స పుగ్గలస్స న పటికుజ్ఝేయ్యాతి కేచి. **ఉభిన్నన్తి** ద్విన్నం పుగ్గలానం. తేనాహ "**అత్తనో చ పరస్స చా**"తి. అథ వా **ఉభిన్నన్తి** ఉభయేసం లోకానం, ఇధలోకపరలోకానన్తి అత్థో.

సపత్తకన్తాతి పటిసత్తూహి ఇచ్ఛితా. **సపత్తకరణాతి** తేహి కాతబ్బా. **కోధనన్తి** కుజ్ఝనసీలం. **కోధనాయన్తి** కోధనో అయం, **అయన్తి** చ నిపాతమత్తం. **కోధపరేతో**తి కోధేన అనుగతో, పరాభిభూతో వా. **దుబ్బణ్ణోవ హోతీతి** పకతియా వణ్ణవాపి అలఙ్కతపటియత్తోపి ముఖవికారాదివసేన విరూపో ఏవ హోతి ఏతరహి, ఆయతిం చాతి. కోధాభిభవస్స ఏకన్తికమిదం ఫలన్తి దీపేతుం "దుబ్బణ్ణో వా"తి అవధారణం కత్వా పున "**కోధాభిభూతో**"తి వుత్తం. **న పచురత్థో**తి న పహూతధనో. **న భోగవాతి** ఉపభోగపరిభోగవత్థురహితో. **న యసవాతి** న కిత్తిమా.

ఛవాలాతన్తి ఛవదహనాలాతం, చితకాయం సన్తజ్జనుమ్ముక్కన్తిపి వదన్తి. **ఉభతోపదిత్తన్తి** ఉభోసు కోటీసు దడ్ఢం. **మజ్ఝే గూథగతన్తి** వేమజ్ఝట్ఠానే సునఖస్స వా సిఙ్గాలస్స వా ఉహదేన గూథేన మక్ఖితం. **కట్ఠత్థన్తి** దారుకిచ్చం. **నేవ ఫరతి** న సాధేతి. **తథూపమాహన్తి** తథూపమం తాదిసం అహం. **ఇమన్తి** "సో చ హోతి అభిజ్ఝాలూ"తిఆదినా (ఇతివు. ౯౨) హేట్ఠా వుత్తం సన్ధాయ సత్థా వదతి, తస్మా కామేసు తిబ్బసారాగతాదినా సీలరహితన్తి అధిప్పాయో. ఇధ పన బ్యాపన్నచిత్తం పదుట్ఠమనసఙ్కప్పతావసేన యోజేతబ్బం.

సో దాని త్వన్తిఆది యథావుత్తేహి సుత్తపదేహి అత్తనో ఓవదనాకారదస్సనం.

౨౪౪. **యో యో ధమ్మోతి** కాయసమాచారాదీసు యో యో సుచరితధమ్మో. **వూపసన్తోతి** సంయతో. **పరిసుద్ధోతి** కిలేసమలవిగమేన విసుద్ధో. కిలేసదాహాభావేన వా ఉపసన్తో, అనవజ్జభావేన పరిసుద్ధో, కాయసమాచారస్సేవ ఉపసమో చిరకాలం సంయతకాయకమ్మతాయ వేదితబ్బో. ఏవం సేసేసుపి.

తేతి వచీమనోసమాచారే.

నోతి ఉపసన్తవచీసమాచారో పుగ్గలో. **పటిసన్థారకుసలోతి** యథా పరేహి ఛిద్దం న హోతి, ఏవం పటిసన్థరణే కుసలో. **సఖిలోతి** అధివాసనఖన్తిసఙ్ఖాతేన సఖిలభావేన సమన్నాగతో. **సుఖసమ్భాసోతి** పియకథో. **సమ్మోదకోతి** సమ్మోదనీయకథాయ సమ్మోదనసీలో. **ఉత్తానముఖోతి** వికుణితముఖో అహుత్వా పీతిసోమనస్సవసేన వికసితముఖో. **పుబ్బభాసీతి** యేన కేనచి సమాగతో పటిసన్థారవసేన పఠమంయేవ ఆభాసనసీలో. **మధురేన సరేన ధమ్మం ఓసారేతి** సరభఞ్ఞవసేన. సరభాణం పన కరోన్తో **పరిమణ్డలేహి** పరిపుణ్ణేహి పదేహి చ బ్యఞ్జనేహి చ అబ్యాకులేహి ధమ్మకథం కథేతి.

సబ్బజనస్స పాకటో సక్కచ్చకిరియాయాతి అధిప్పాయో. తేనాహ ‘‘**యో హి**’’తిఆది. **ఓకప్పేత్వాతి** సద్దహిత్వా. ఓకప్పనలక్ఖణా హి సద్ధా. **ఓహితసోతోతి** అవహితసోతో, సుస్సూసన్తోతి అత్థో. **అట్ఠింకత్వా** అత్థం కత్వా, అత్థికో వా హుత్వా.

‘‘**ఏకోపి న వూపసన్తో హోతీ**’’తి పాఠో, ఏవరూపో పుగ్గలో నిరయతో నిరయం ఉపపజ్జన్తో బహుకాలం తత్థేవ సంసరతీతి దస్సేతుం ‘‘**అట్ఠమహానిరయసోళసఉస్సదనిరయపరిపూరకో భవిస్సతీ**’’తి వుత్తం. తత్థ సఞ్జీవాదయో అట్ఠ మహానిరయా. అవీచిమహానిరయస్స ద్వారే ద్వారే చత్తారో చత్తారో కత్వా కుక్కుళాదయో సోళస ఉస్సదనిరయా. **కారుఞ్ఞం ఉపట్ఠపేతబ్బం** మహాదుక్ఖభాగిభావతో. యస్మిం పుగ్గలే అవిహేసాభూతా దుక్ఖాపనయనకామతా ఉపతిట్ఠతి, తత్థ పటిఘో అనోకాసోవాతి ఆహ ‘‘**కారుఞ్ఞమ్పి పటిచ్చ ఆఘాతో వూపసమ్మతీ**’’తి.

ఇమస్స చ అత్థస్సాతి ‘‘యో యో ధమ్మో’’తిఆదినా వుత్తస్స అత్థస్స.

౨౪౫. యం వేరీ దుక్ఖాపేతుం సక్కోతి, సో తస్స వసేన ‘‘**అత్తనో విసయే**’’తి వుత్తో భిక్ఖునో కాయో. **కిన్తి** కిం కారణం. **తస్సాతి** వేరినో. **అవిసయేతి** దుక్ఖం ఉప్పాదేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ అగోచరే. **సచిత్తేతి** అత్తనో చిత్తే. **మహానత్థకరన్తి** ఇధలోకత్థపరలోకత్థపరమత్థానం విరాధనవసేన మహతో విపులస్స, నానావిధస్స చ దిట్ఠధమ్మికాదిభేదస్స అనత్థస్స కారణం. **మూలనికన్తనన్తి** సీలస్స మూలాని నామ హిరోత్తప్పఖన్తిమేత్తానుద్దయా, తేసం ఛిన్దనం. కోధో హి ఉప్పజ్జమానోవ పాణాతిపాతాదివసేన హిరోత్తప్పాదీని ఉచ్ఛిన్దతి. **జళోతి** అన్ధబాలో.

అనరియం కమ్మన్తి వేరినా కతమహాపరాధమాహ. **యో సయన్తి** యో త్వం సయమ్పి. **దోసేతుకామోతి** కోధం ఉప్పాదేతుకామో. **యది కరి** యది అకాసి. **దోసుప్పాదేనాతి** దోసస్స ఉప్పాదనేన. **దుక్ఖం తస్స చ నామాతి** దుక్ఖఞ్చ నామ తస్స అపరాధకస్స. **నామాతి** అసమ్భావనే నిపాతో, తేన తస్స కారణం అనేకన్తికన్తి దస్సేతి. తేనాహ ‘‘**కాహసి వా న వా**’’తి, కరిస్ససి న వా కరిస్ససీతి అత్థో. **అహితం మగ్గన్తి** అత్తనో అహితావహం దుగ్గతిమగ్గం.

అట్ఠానేతి దోసో తవ అప్పియస్స కారాపకో, సత్తు పన తస్స వసవత్తితాయ దాససదిసోతి అట్ఠానం పచ్చాపకిరియాయ. తస్మా **తమేవ దోసం ఛిన్దస్సు** ఉచ్ఛిన్ద. **ఖణికత్తాతి** ఉదయవయపరిచ్ఛిన్నో అత్తనో పవత్తికాలసఙ్ఖాతో ఖణో ఏతేసం అత్థీతి

ఖణికా, తబ్భావతో ఖణపభఙ్గభావతోతి అత్థో. **కస్స దానీధ కుజ్ఝసీ**తి అపరాధకస్స సన్తానే యేహి ఖన్ధేహి తే అపరాధో కతో, తే తంఖణంయేవ సబ్బసో నిరుద్ధా. ఇదాని పన అఞ్ఞే తిట్ఠన్తీతి కస్స త్వం ఇధ కుజ్ఝసి. న హి యుత్తం అనపరాధేసు కుజ్ఝనన్తి అధిప్పాయో. **తం వినా కస్స సో కరే**తి యో పుగ్గలో యస్స దుక్ఖం కరోతి, తం దుక్ఖకిరియాయ విసయభూతం పుగ్గలం వినా కస్స నామ సో దుక్ఖకారకో దుక్ఖం కరే కరేయ్య. **సయమ్పి దుక్ఖహేతు త్వమితీ**తి ఏవం సయమ్పి త్వం ఏతస్స దుక్ఖస్స హేతు, ఏవం సమానే తస్స తుయ్హఞ్చ తస్స దుక్ఖస్స హేతుభావే **కిం** కారణా **తస్స కుజ్ఝసి** న తుయ్హన్తి అత్థో.

౨౪౮. పరలోకేపి అనుగామిభావతో కమ్మంయేవ సకం సన్తకం ఏతేసన్తి కమ్మస్సకా, తేసం భావో **కమ్మస్సకతా**. పచ్చవేక్ఖణా నామ నిసేధనత్థా, నిసేధనఞ్చ భావినో కమ్మస్సాతి ఆహ ‘‘**యం కమ్మం కరిస్ససీ**’’తి. పటిఘవసేన పన పవత్తకమ్మం పాకటభావతో ఆసన్నం, పచ్చక్ఖఞ్చాతి ఆహ ‘‘**ఇదఞ్చా**’’తి. **చ**-సద్దో బ్యతిరేకే, సో తస్స కమ్మస్స ఫలనిస్సన్దేన ‘‘**నేవ సమ్మాసమ్బోధి**’’న్తిఆదినా బ్యతిరేకతో వుచ్చమానమేవత్థం జోతేతి. నేవ సమత్థన్తి సమ్బన్ధో. నిరయే నియుత్తం, జాతన్తి వా **నేరయికం. అత్తానంయేవ ఓకిరతి** దోసరజేనాతి అధిప్పాయో.

౨౪౯. **సత్థు పుబ్బచరియగుణా** పచ్చవేక్ఖితబ్బా, సత్థు గారవేనాపి పటిఘం వూపసమేయ్యాతి.

బోధిసత్తోపి సమానో నను తే సత్థా చిత్తం నప్పదూసేసి, పగేవ అభిసమ్బుద్ధోతి అధిప్పాయో. **దేవియా పదుట్ఠేనా**తి దేవియా సద్ధిం పదుబ్భినా మిచ్ఛాచారవసేన అపరద్ధేన. యత్థ సుసానే ఛవసరీరం ఛడ్డీయతి, తం **ఆమకసుసానం. నిఖఞ్ఞమానో**తి నిఖణియమానో. **పురిసకారం కత్వా**తి ఆవాటతో నిక్ఖమనత్థాయ బాహుబలేన పురిసకారం కత్వా. **యక్ఖానుభావేనా**తి అడ్డవినిచ్ఛయేన ఆరాధితచిత్తస్స యక్ఖస్స ఆనుభావేన. **సిరిగబ్భ**న్తి వాసాగారే.

ఆసీసేథేవాతి యథాధిప్పేతే అత్థే ఞాయతో అనవజ్జతో ఆసం కరేయ్య. **న నిబ్బిన్దేయ్యా**తి “ఏవం కిచ్ఛాపన్నస్స మే కుతో సోత్థిభావో”తి న నిబ్బిన్దేయ్య. వుత్తఞ్హి “ఆపదాసు ఖో, మహారాజ, థామో వేదితబ్బో”తి (ఉదా॰ ౨౩). **యథా ఇచ్ఛి**న్తి యేన పకారేన కస్సచి పీళం అకత్వా రజ్జే పతిట్ఠితం అత్తానం ఇచ్ఛిం, **తథా అహం అహున్తి పస్సామి. వో**తి హి నిపాతమత్తం.

కాసిరఞ్ఞాతి కలాబునా కాసిరాజేన. **సకణ్టకాహీ**తి అయకణ్టకేహి సకణ్టకాహి.

మహల్లకోతి వుద్ధో వయోఅనుప్పత్తో. **రుజ్ఝన్తీ**తి నిరుజ్ఝన్తి.

చిత్తపరిగ్గణ్హనకాలోతి విసేవనం కాతుం అదత్వా చిత్తస్స సమ్మదేవ దమనకాలో.

పుథుసల్లేనాతి విపులేన సల్లేన. **నాగో**తి హత్థినాగో. **వధీ**తి విజ్ఝి, మారేసీతి వా అత్థో. ఇమం ఠానం ఆగన్త్వా మయి ఏవం కరణం నామ న తవ వసేన హోతి, తస్మా **కస్స వా రఞ్ఞో**, రాజమత్తస్స వా **అయం పయోగో** ఉయ్యోజనాతి అత్థో.

ఛబ్బణ్ణరస్మీతి నీలపీతలోహితాదివసేన ఛబ్బణ్ణమయూఖా. ఛబ్బణ్ణకిరణవన్తదన్తతాయ హి తే హత్థీ “ఛద్దన్తా”తి వుచ్చన్తి, న ఛద్దన్తవన్తతాయ.

ఛాతోతి జిఘచ్ఛితో. **ఖాదేయ్యా**తి ఖాదేయ్యం, అయమేవ వా పాఠో. **ఆహితో**తి సుహితో. **సమ్బల**న్తి మగ్గాహారం. తం పన యస్మా ఉపచారేన పథస్స హితన్తి వుచ్చతి, తస్మా ‘‘**పాథేయ్య**’’న్తిపి వుత్తం. “మిత్తదుబ్భీ వతాయం అన్ధబాలో”తి

కారుఞ్ఞేన **అస్సుపుణ్ణేహి నేత్తేహి తం పురిసం ఉదిక్ఖమానో.**

మా అయ్యోసి మే భదన్తేతి ఏత్థ **మా**తి నిపాతమత్తం, **మా**తి వా పటిక్ఖేపో, తేన ఉపరి తేన కాతబ్బం విప్పకారం పటిసేధేతి. **అయ్యో మే**తి అయ్యిరకో త్వం మమ అతిథిభావతో. **భదన్తే**తి పియసముదాచారో. **త్వం నామేతాదిసం కరీ**తి త్వమ్పి ఏవరూపం అకాసి నామ.

తిరచ్ఛానభూతోపి పన మహాకపి హుత్వా ఖేమన్తభూమిం సమ్పాపేసీతి యోజనా.

పేళాయ పక్ఖిపన్తేపీతి ఖుద్దకాయ పేళాయ పాదేహి కోటేత్వా పక్ఖిపన్తేపి. **మద్దన్తేపీ**తి దుబ్బలభావకరణత్థం నానప్పకారేహి మద్దన్తేపి. **అలమ్పానే**తి ఏవంనామకే అహితుణ్డికే.

పీతం వాతి ఏత్థ **వా**-సద్దో అవుత్తత్థవికప్పే, తేన ఓదాతమఞ్జిట్ఠాదిం అవుత్తం సఙ్గణ్హాతి. **చిత్తానువత్తన్తో**తి చిత్తం అనువత్తన్తో. **హోమి చిన్తితసన్నిభో** ఏవమయం బహులాభం లభతూతి. ఆనుభావేన పన **థలం కరేయ్య ఉదకం...పే.... ఛారికం కరే. ఏవం** పన **యది చిత్తవసీ హేస్సం...పే.... ఉత్తమత్థో న సిజ్ఝతీ**తి తదా అత్తనా తత్థ దిట్ఠం ఆదీనవం దస్సేతి భగవా. తత్థ **ఉత్తమత్థో**తి బుద్ధభావమాహ. **భోజపుత్తేహీ**తి లుద్దపుత్తేహి.

అళారాతి యేన సయం తదా లుద్దహత్థతో మోచితో, తం సత్థవాహం నామేన ఆలపతి. **అతికస్సా**తి నాసాయ ఆవుతరజ్జుం ఆకడ్ఢిత్వా. **సమ్పరిగయ్హా**తి కాళవేత్తలతాదీహి సబ్బసో పరిగ్గహేత్వా, అచ్ఛరియాని దుస్సహానం సహనవసేనాతి అధిప్పాయో.

అతివియ అయుత్తం అప్పతిరూపం పటిఘచిత్తుప్పాదనేన కేనచి అప్పటిసమఖన్తిగుణస్స సత్థుసాసనావోక్కమనప్పసఙ్గతో.

౨౪౮. "అనమతగ్గోయం, భిక్ఖవే, సంసారో"తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౨.౧౨౪; ౩.౯౯, ౧౦౦; ౩.౫.౫౨౦; కథా॰ ౭౫) ఆగతాని సుత్తపదాని అనమతగ్గసద్దో, తదత్థో వా ఏతేసన్తి **అనమతగ్గియాని.**

అజేహి గమనమగ్గో **అజపథో**. సఙ్కూ లగ్గాపేత్వా తే ఆలమ్బిత్వా గమనమగ్గో **సఙ్కుపథో. సఙ్కూ**తి అఙ్కుసాకారేన కతదీఘదణ్డో వుచ్చతి. **ఆది**-సద్దేన పపాతమగ్గదుగ్గమగ్గాదికే సఙ్గణ్హాతి. **ఉభతోబ్యూళ్హే**తి సమ్పహారత్థం ద్వీహిపి పక్ఖేహి గాళ్హసన్నాహే. **అఞ్ఞాని చ దుక్కరాని కరిత్వా** ధనాసాయ పబ్బతవిదుగ్గనదీవిదుగ్గాదిపక్ఖన్దనవసేనాతి అధిప్పాయో. **మం పోసేసి, ఉపకారం అకాసి, తత్ర నప్పతిరూపం మనం పదూసేతు**న్తి ఏవం చిత్తం ఉప్పాదేతబ్బన్తి సమ్బన్ధో. ఏవం చిత్తుప్పాదనఞ్చ ఏతరహి దిస్సమానేన పుత్తాదీనం పోసనాదినా అతీతస్స అనుమానతో గహణవసేన వేదితబ్బం.

౨౪౯. **మేత్తాయా**తి మేత్తాసఙ్ఖాతాయ, మేత్తాసహితాయ వా. **చేతోవిముత్తియా**తి చిత్తసమాధానే. **ఆసేవితాయా**తి ఆదరేన సేవితాయ. **భావితాయా**తి వడ్ఢితాయ. **బహులీకతాయా**తి పునప్పునం కతాయ. **యానీకతాయా**తి యుత్తయానం వియ కతాయ. **వత్థుకతాయా**తి అధిట్ఠానవత్థుం వియ కతాయ. **అనుట్ఠితాయా**తి అధిట్ఠితాయ. **పరిచితాయా**తి పరిచిణ్ణాయ

ఛిణ్ణవసీభావాయ. **సుసమారద్ధాయాతి** సుట్ఠు సమ్పాదితాయ. **పాటికఙ్ఖాతి** ఇచ్ఛితబ్బా అవస్సంభావినో. సేసం పరతో ఆగమిస్సతి.

౨౩౦. ధాతువినిబ్భోగోతి ససమ్భారసఙ్ఖేపాదినా ధాతూనం వినిబ్భుజనం. అపరాధో నామ అపరజ్ఝన్తస్స పుగ్గలస్స రూపధమ్మముఖేన గచ్ఛతీతి కత్వా ఆహ **''కిం కేసానం కుజ్ఝసీ''**తిఆది, కేసాదివినిముత్తస్స అపరజ్ఝనకస్స పుగ్గలస్స అభావతో. ఇదాని నిబ్బత్తితపరమత్థధమ్మవసేనేవ వినిబ్భోగవిధిం దస్సేతుం **''అథ వా పనా''**తిఆది వుత్తం. పఞ్చక్ఖన్ధే ఉపాదాయ, ద్వాదసాయతనాని ఉపాదాయాతి పచ్చేకం **ఉపాదాయ**-సద్దో యోజేతబ్బో. **కోధస్స పతిట్ఠానట్ఠానం న హోతీతి** యథా ఆరగ్గే సాసపస్స, ఆకాసే చ చిత్తకమ్మస్స పతిట్ఠానట్ఠానం నత్థి, ఏవమస్స ''వేరీ''తి పరికప్పితే పుగ్గలే కోధస్స పతిట్ఠానట్ఠానం న హోతి, కేసాదీనం అకుజ్ఝితబ్బతో, తబ్బినిముత్తస్స చ పుగ్గలస్స అభావతో.

౨౩౧. సంవిభాగోతి ఆమిససంవిభాగో. **పరస్సాతి** పచ్చత్థికస్స. **భిన్నాజీవోతి** అపరిసుద్ధాజీవో. **తస్సేవం కరోతోతి** ఏవం సంవిభాగం కరోన్తస్స తస్స దాయకస్స. **ఇతరస్సాతి** పటిగ్గాహకస్స. **''మమ మాతరా ఉపాసికాయ దిన్నో''**తి ఇదం **''ధమ్మియలాభో''**తి ఏతస్స కారణవచనం. తేన పన తస్స ఆగమనసుద్ధిం దస్సేతి.

సబ్బత్థసాధకన్తి ''అత్తత్థో పరత్థో దిట్ఠధమ్మికో అత్థో సమ్పరాయికో అత్థో''తి (మహాని. ౬౯; చూళని. మోఘరాజమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౮౫; పటి. మ. ౩.౫) ఏవమాదీనం సబ్బేసం అత్థానం, హితానం, పయోజనానఞ్చ నిప్ఫాదకం. **ఉన్నమన్తి** దాయకా. **నమన్తి** పటిగ్గాహకా.

౨౩౨. ఏవన్తి యథావుత్తేహి కకచూపమోవాదానుస్సరణాదీహి అత్తనో ఓవదనాకారేహి. **వూపసన్తపటిఘస్సాతి** పటిసఙ్ఖానబలేన వినోదితాఘాతస్స. **తస్మిమ్పీతి** వేరీపుగ్గలేపి. **వేరీ**-గహణేనేవ చేత్థ అప్పియపుగ్గలస్సాపి గహణం దట్ఠబ్బం వేరిమ్హి మేత్తాయ సిద్ధాయ తస్మిమ్పి మేత్తాసిద్ధితో, పియతో పన అతిప్పియసహాయకస్స విసుం గహణం ఆసన్నపచ్చత్థికస్స దుబ్బినిమోచయభావదస్సనత్థం. **మేత్తావసేనాతి** మేత్తాయనవసేన. **సమచిత్తతన్తి** హితూపసంహారేన సమానచిత్తతం. **సీమాసమ్భేదో** సా ఏవ సమచిత్తతా. **ఇమస్మిం పుగ్గలేతి** మేత్తాకమ్మట్ఠానికపుగ్గలే. **నిసిన్నేతి** భావేనభావలక్ఖణే భుమ్మం.

హితమజ్ఝత్తేతి పియే, మజ్ఝత్తే చ. **చతుబ్బిధేతి** చతుబ్బిధే జనే, యత్థ కత్థచీతి అధిప్పాయో. **నానత్తన్తి** పియమజ్ఝత్తాదినానాకరణం. **హితచిత్తోవ పాణినన్తి** కేవలం సత్తేసు హితచిత్తో ఏవాతి పవుచ్చతి, న పన ''మేత్తాయ నికామలాభీ''తి వా ''కుసలీ''తి వా పవుచ్చతి. కస్మా? యస్మా అత్తాదీసు పస్సతి నానత్తన్తి. కస్మా పనాయం హితచిత్తో కుసలీతి న వుచ్చతీతి? సాతిసయస్స కుసలస్స వసేన కుసలిభావస్స అధిప్పేతత్తా. ఇమస్స చ పుగ్గలస్స మేత్తాభావనా న విసేసవతీ. అథ వా **న నికామలాభీ మేత్తాయ** యతో అత్తాదీసు పస్సతి నానత్తం. **కుసలీతి** పవుచ్చతి, యస్మా హితచిత్తోవ పాణినన్తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. గామసీమాదయో వియ గామన్తరాదీహి సత్తసఙ్ఖాతే మేత్తావిసయే భావనాయ పుబ్బే అఞ్ఞమఞ్ఞం అసంకిణ్ణమరియాదారూపేన ఠితత్తా అత్తాదయో ఇధ సీమా నామాతి ఆహ **''చతస్సో సీమాయో''**తి. **సమ్భిన్నా హోన్తీతి** ఏత్థ వుత్తం సమ్భేదం దస్సేతుం **''సమం ఫరతి మేత్తాయా''**తిఆది వుత్తం. **మహావిసేసోతి** మహన్తో భావనాయ విసేసో అతిసయో. **పురిమేన** పురిమతో అత్తాదినానత్తదస్సినా. **న నాయతీతి** న ఞాయతి.

౨౨౩. నిమిత్తన్తి యథా కసిణకమ్మట్ఠానాదీసు తంతంకసిణమణ్డలాదిపరిగ్గహముఖేన భావనావసేన లద్ధం ఉగ్గహనిమిత్తం నిస్సాయ ఝానస్స గోచరభావేన పటిభాగనిమిత్తం ఉపతిట్ఠతి, న ఏవమిధ ఉపట్ఠితం నిమిత్తం నామ అత్థి. యో పనాయం యథావుత్తో సీమాసమ్భేదో లద్ధో, స్వేవ నిమిత్తం వియాతి నిమిత్తం. తస్మిం హి లద్ధే భావనాయ సాతిసయత్తా నీవరణాని విక్ఖమ్భితానేవ హోన్తి, కిలేసా సన్నిసిన్నావ, ఉపచారసమాధినా చిత్తం సమాహితమేవ. తేనాహ **"నిమిత్తఞ్చ ఉపచారఞ్చ లద్ధం హోతీ"**తి. **తమేవ నిమిత్తన్తి** సీమాసమ్భేదవసేన పవత్తసమథనిమిత్తం. **అప్పకసిరేనేవ** అకిచ్ఛేనేవ, పగేవ పరిపన్థస్స విసోధితత్తా.

ఏత్తావతాతి ఏత్తకేన భావనానుయోగేన. **అనేన** యోగినా. **పఞ్చఙ్గవిప్పహీనన్తి**ఆదీనం పదానం అత్థో హేట్ఠా వుత్తో ఏవ.

"పఠమజ్ఝానాదీనం అఞ్ఞతరవసేనా"తి ఇదం వక్ఖమానాయ వికుబ్బనాయ తేసం సాధారణతాయ వుత్తం. **అప్పనాప్పత్తచిత్తస్సేవ** న ఉపచారమత్తలాభినో. పగుణబలవభావాపాదనేన వేపుల్లాదివిసేసప్పత్తస్స ఓధిసో, అనోధిసో చ దిసాఫరణాదివసేన ఝానస్స పవిజమ్భనా వికుబ్బనా వివిధా కిరియాతి కత్వా.

౨౨౪. మేత్తాసహగతేనాతి ఉప్పాదతో యావ భఙ్గా మేత్తాయ సహ పవత్తేన సంసట్ఠేన సమ్పయుత్తేనాతి అత్థో. యస్మా పన తం వుత్తనయేన మేత్తాయ సహగతం, తాయ ఏకుప్పాదాదివిధినా సమ్మదేవ ఆగతం హోతి, తస్మా వుత్తం **"మేత్తాయ సమన్నాగతేనా"**తి. **చేతో**-సద్దో "అధిచేతసో"తిఆదీసు (పాచి. ౧౨౩; ఉదా. ౩౭) సమాధిపరియాయోపి హోతీతి తతో విసేసేతుం **"చేతసాతి చిత్తేనా"**తి వుత్తం. **ఏతన్తి** ఏతం పదం. దిసోధిపరిగ్గహో సత్తోధిపరిగ్గహముఖేనేవ హోతీతి దస్సేన్తో ఆహ **"ఏకిస్సా దిసాయ పఠమపరిగ్గహితం సత్తం ఉపాదాయా"**తి. దిసాసు హి ఠితసత్తా దిసాగహణేన గహితా. తేనాహ **"ఏకదిసాపరియాపన్నసత్తఫరణవసేన వుత్త"**న్తి. ఫరణఞ్చ సారమ్మణస్స ధమ్మస్స అత్తనో ఆరమ్మణస్స ఫుస్సనా పచ్చక్ఖతో దస్సనం గహణం ఆరమ్మణకరణమేవాతి ఆహ **"ఫరిత్వాతి ఫుసిత్వా ఆరమ్మణం కత్వా"**తి. **బ్రహ్మవిహారాధిట్ఠితన్తి** మేత్తాఝానుపత్థమ్భితం. **తథాతి** నియమనం. తం అనియమాపేక్ఖసమ్బన్ధీభావతో ఉపమాకారనియమనం. **దుతియన్తి** ఉపమేయ్యదస్సనం, ఉపమేయ్యఞ్చ నామ ఉపమం, తేన సమ్బన్ధఞ్చ వినా నత్థీతి తదుభయమ్పి దస్సేతుం **"యథా పురత్థిమాదీసూ"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తథా దుతియన్తి** ఏత్థ ఫరిత్వా విహరతీతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. ఏవం **తతియం చతుత్థన్తి** ఏత్థాపి. **తదనన్తరన్తి** చ ఫరణాపేక్ఖం అనన్తరగ్గహణం, న ఫరితబ్బదిసాపేక్ఖం దిసానం అనిద్దిట్ఠరూపత్తా. ఫరణానుక్కమేన హి తాసం దుతియాదితా, న సరూపతో. తేనేవాహ **"యం కిఞ్చి ఏకం దిస"**న్తి. **ఇతీతి** ఏవం యథావుత్తం చతస్సో, ఏవం ఉద్ధం దిసం ఫరిత్వా విహరతీతి అత్థో. తేనాహ **"ఏతేనేవ నయేనా"**తి. ఇదమ్పి ఇతి-సద్దస్సేవ అత్థదస్సనం. **పాళియం** (మ॰ ని॰ ౩.౩౦౯; ౩.౨౩౦; విభ॰ ౬౪౨) **అధో తిరియన్తి** ఏత్థ పి-సద్దో లుత్తనిద్దిట్ఠోతి దస్సేతుం **"అధోదిసమ్పి తిరియం దిసమ్పీ"**తి వుత్తం. ఏతేనేవ **"దుతియ"**న్తిఆదీసుపి పి-సద్దస్స లుత్తనిద్దిట్ఠతా దీపితాతి వేదితబ్బం. **ఏవమేవాతి** ఇదమ్పి ఇతి-సద్దస్సేవ అత్థదస్సనం. ఏత్థ చ **"అధో"**తి ఇమినా యథా నిరయేసు, నాగభవనాదీసు, యత్థ తత్థ వా అత్తనో హేట్ఠిమదిసాయ సత్తా గయ్హన్తి, ఏవం **"ఉద్ధ"**న్తి ఇమినా దేవలోకే, యత్థ తత్థ వా అత్తనో ఉపరిమదిసాయం సత్తా గహితాతి వేదితబ్బం.

మజ్ఝత్తాదీతి ఆది-సద్దేన ఇత్థిపురిసఅరియానరియదేవమనుస్సాదికే పభేదే సఙ్గణ్హాతి. **ఈసకమ్పి బహి అవిక్ఖిపమానోతి** అప్పకమ్పి కమ్మట్ఠానతో బహి విక్ఖేపం అనాపజ్జన్తో హితూపసంహారతో అఞ్ఞథా థోకమ్పి అవత్తమానో. **సబ్బత్తతాయాతి** వా సబ్బేన అత్తభావేన యథా సబ్బభావేన అత్తని అత్తనో అత్తభావే హితేసితా, ఏవం సబ్బధి సబ్బసత్తేసు మేత్తాయ ఫరిత్వా

విహరతీతి అత్థో. మేత్తాయ వుచ్చమానత్తా సత్తవిసయో **సబ్బ**-సద్దో, సో చ దీఘం కత్వా వుత్తో, తస్మా సబ్బసత్తకాయసఙ్ఖాతా పజా ఏతస్స అత్థీతి సబ్బావన్తోతి పదత్థతో దస్సేన్తో **''సబ్బావన్తన్తి సబ్బసత్తవన్త''**న్తి ఆహ. ఏత్థ చ **సబ్బధీ**తి దిసోధినా, దేసోధినా చ అనోధిసోఫరణం వుత్తం, **సబ్బత్తతాయ సబ్బావన్త**న్తి సత్తోధినా. తథా హి వుత్తం "అనోధిసో దస్సనత్థ"న్తి . ఏకమేవత్థం పకారతో పరియాయేన్తి ఞాపేన్తీతి **పరియాయా,** వేవచనాని. విపులాదిసద్దా చేత్థ తాదిసాతి అధిప్పాయో. తేనాహ **''విపులేనాతి ఏవమాదిపరియాయదస్సనతో''**తి. పరియాయదస్సనే చ పుబ్బే గహితపదానిపి పున గయ్హన్తి, యథా "సద్ధా సద్దహనా"తి (ధ॰ స॰ ౧౨) ఏత్థ వుత్తమ్పి సద్ధాపదం పున ఇన్ద్రియాదిపరియాయదస్సనే "సద్ధా సద్ధిన్ద్రియ"న్తి (ధ॰ స॰ ౧౨) వుత్తం. **తథాసద్దో వా ఇతిసద్దో వా న వుత్తో**తి "మేత్తాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతీ"తి ఏతస్స అనువత్తకో తథా-సద్దో చ ఇతి-సద్దో చ తేసం ఫరణానన్తరాదిట్ఠానం అట్ఠానన్తి కత్వా తే న వుత్తాతి పున **''మేత్తాసహగతేన చేతసాతి వుత్త''**న్తి అత్థో. వుత్తస్సేవత్థస్స పున వచనం నిగమనన్తి ఆహ **''నిగమనవసేన వా ఏతం వుత్త''**న్తి. నను చ సమాపనవసేన వుత్తస్సేవత్థస్స పున వచనం నిగమనన్తి? నాయం దోసో ఓధిసోఅనోధిసోఫరణానం సమాపనే ఏవ వుత్తత్తా. **విపులేనా**తి మహన్తేన, మహత్తఞ్చస్స అసుభకమ్మట్ఠానాదీసు వియ ఆరమ్మణస్స ఏకదేసమేవ అగ్గహేత్వా అనవసేసగ్గహణవసేనాతి ఆహ **''ఫరణవసేన విపులతా దట్ఠబ్బా''**తి.

కిలేసవిక్ఖమ్భనసమత్థతాదీహి మహత్తం గతం, మహన్తేహి వా ఉళారచ్ఛన్దచిత్తవీరియపఞ్ఞేహి గతం పటిపన్నన్తి **మహగ్గతం.** తయిదం యస్మా ఏకన్తతో రూపావచరం, తస్మా వుత్తం **''భూమివసేన మహగ్గత''**న్తి. నిరుళ్హో హి రూపారూపావచరేసు మహగ్గతవోహారో. **పగుణవసేనా**తి పకారతో గుణితం బహులీకతం పగుణం, తస్స వసేన, సుభావితభావేనాతి అత్థో. తం హి పమాణం గహేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ అప్పమాణం నామ హోతి. **అప్పమాణసత్తారమ్మణవసేనా**తి అపరిమాణసత్తారమ్మణకరణవసేన. సయమ్పి వేరరహితత్తా, తంసమఙ్గినో వేరాభావహేతుత్తా చ **అవేరం.** తయిదం ద్వయం యతో లభతి, తం దస్సేతుం **''బ్యాపాదపచ్చత్థికప్పహానేనా''**తి వుత్తం. చేతసో బ్యాపత్తివసేన హననతో బ్యాపజ్జం, చేతసికం అసాతం, తదభావతో **అబ్యాపజ్జం.** తేనాహ **''నిద్దుక్ఖ''**న్తి. తం పనస్స అబ్యాపజ్జత్తం పఞ్చవిఞ్ఞాణాదీనం వియ న సభావతో, అథ ఖో పచ్చత్థికవివేకతోతి దస్సేన్తో **''దోమనస్సప్పహానతో''**తి ఆహ. **అయన్తి** ఇధ యథానీతం **అప్పమఞ్ఞావిభఙ్గే** (విభ॰ ౬౪౨), తేసు తేసు చ **సుత్తపదేసేసు** (మ॰ ని॰ ౧.౪౫౯; ౨.౩౦౯, ౩౧౫) ఆగతం మేత్తాబ్రహ్మవిహారవికుబ్బనమాహ.

౨౫౫. **''తథా''**తి ఇమినా ఇమిస్సా "పఞ్చహాకారేహి, సత్తహాకారేహి, దసహాకారేహీ"తి ఆకారవిభాగేన **పటిసమ్భిదాయం** (పటి॰ మ॰ ౨.౨౨) వుత్తాయ చ వికుబ్బనాయ మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణస్స వియ భేదాభావముపసంహరతి ఓధిసోఫరణఅనోధిసోఫరణదిసాఫరణవసేన దేసనాయ ఆగతత్తా. కేవలం పనేత్థ **పటిసమ్భిదామగ్గే** (పటి॰ మ॰ ౨.౨౨) వియ సత్తోధి న గహితోతి అయమేవ విసేసో. **యమ్పీ**తి వికుబ్బనం సన్ధాయాహ.

ఇదాని భేదాభావదస్సనముఖేన ఉద్దేసతో ఆనీతం **పటిసమ్భిదామగ్గపాళిం** నిద్దేసతో దస్సేత్వా తస్సా అనుత్తానపదవణ్ణనం కాతుం **''తత్థ చా''**తిఆదిమాహ.

౨౫౬. తత్థ **సబ్బే సత్తా**తి **సబ్బ**-సద్దో కామం పదేససబ్బవిసయో, న సబ్బసబ్బవిసయో యథా "సబ్బం జానాతీతి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణ"న్తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౯-౧౨౦), "సత్తా"తి పన పదేన పరిచ్ఛిన్నం అత్తనో విసయం అసేసేత్వావ

పరియాదియతీతి ఆహ ‘‘**అనవసేసపరియాదానమేత**’’న్తి.

తత్రాతి తస్మిం రూపే. **సత్తోతి** సజ్జనకిచ్చేన ఛన్దాదిపరియాయేన లోభేన ఆసత్తో లగ్గో. **తత్రాతి** వా కరణే భుమ్మం, తేన ఛన్దాదినాతి అత్థో.

యది సత్తతాయ సత్తా, కథం వీతరాగేసూతి ఆహ ‘‘**రుళ్హీసద్దేనా**’’తిఆది. అవీతరాగేసు రుళ్హేన, అవీతరాగేసు వా పవత్తిత్వా ఇన్ద్రియబద్ధఖన్ధసన్తానతాయ తంసదిసేసు వీతరాగేసు రుళ్హేన సద్దేన. అథ వా కిఞ్చి నిమిత్తం గహేత్వా సతిపి అఞ్ఞస్మిం తన్నిమిత్తయుత్తే కత్థచి విసయే సమ్ముతియా చిరకాలతాయ నిమిత్తవిరహేపి పవత్తి రుళ్హీ నామ యథా “గచ్ఛన్తీతి గావో”తి, ఏవం సత్తసద్దస్సాపి రుళ్హీభావో దట్ఠబ్బో. భూతపుబ్బగతియా వా వీతరాగేసు సత్తవోహారో దట్ఠబ్బో. **సత్వయోగతోతి** ఏత్థ **సత్వం** నామ బుద్ధి, వీరియం, తేజో వా, తేన యోగతో సత్తా, యథా “నీలగుణయోగతో నీలో పటో”తి.

పాణన్తి ఏతేనాతి పాణనం, అస్సాసపస్సాసా, తస్స కమ్మం **పాణనతా,** తాయ, అస్సాసపస్సాససమ్పయోగేనాతి అత్థో. **భూతత్తాతి** కమ్మకిలేసేహి జాతత్తా. పూరణతో, గలనతో చ **పుగ్గలాతి** నేరుత్తా. సత్తా హి నిబ్బత్తన్తా తంతంసత్తనికాయం పూరేన్తా వియ హోన్తి, సబ్బావత్థనిపాతితాయ చ గలన్తి చవన్తీతి అత్థో. అపరిఞ్ఞాతవత్థుకానం “అత్తా”తి భవతి ఏత్థ అభిధానం, చిత్తఞ్చాతి **అత్తభావో, సరీరం, ఖన్ధపఞ్చకమేవ వా. తన్తి** ఖన్ధపఞ్చకం . **ఉపాదాయాతి** గహేత్వా ఉపాదానం నిస్సయం కత్వా. **పఞ్ఞత్తిమత్తసమ్భవతోతి** పరమత్థతో అసన్తేపి సత్తసఞ్ఞితే పఞ్ఞత్తిమత్తేన సమ్భవతో.

యథా చ సత్తాతి వచనన్తి యథా సత్త-సద్దో యథావుత్తేనట్ఠేన నిప్పరియాయతో పదేసవుత్తిపి రుళ్హీవసేన అనవసేసపరియాదాయకో. **సేసానిపీతి** పాణాదివచనానిపి. తానిపి హి రూపారూపభవూపగచతుత్థజ్ఝానాదిసమఙ్గీనం అస్సాసపస్సాసాభావతో అవినిపాతధమ్మానం పుగలనస్స అభావతో పదేసవుత్తీని. **రుళ్హీవసేన ఆరోపేత్వా** యథావుత్తాయ రుళ్హియా వసేన కత్థచి విసయే అవిజ్జమానమ్పి పాణపుగ్గలభావం ఆరోపేత్వా. యది సాధారణతో సత్తవేవచనానీతి గహేత్వా అనోధిసోఫరణా మేత్తా వుచ్చతి, అథ కస్మా పఞ్చహేవ ఆకారేహి వుత్తాతి అనుయోగం సన్ధాయాహ ‘‘**కామఞ్చా**’’తిఆది. కేచి పనాహు “న ఖో పనేతాని “సత్తా”తిఆదీని పదాని వేవచనతామత్తం ఉపాదాయ గహితాని, యతో జన్తుఆదీనమ్పి గహణం ఆపజ్జేయ్య, అత్థవిసేసం పన నిమిత్తభూతం ఉపాదాయ గహితానీ”తి, తే సన్ధాయాహ ‘‘**యే పనా**’’తిఆది. తత్థ **అత్థతోతి** సజ్జనట్ఠేన సత్తా, పాణనట్ఠేన పాణాతి ఏవమాదిఅత్థతో. తేసం తం మతిమత్తన్తి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**అనోధిసోఫరణా విరుజ్ఝతీ**’’తి. కస్మా? కేచి సత్తా, కేచి పాణా, కేచి పుగ్గలాతి ఆపజ్జనతో. **తథా అత్థం అగ్గహేత్వాతి** సత్తాదిసద్దా సప్పదేసవిసయాతి ఏవమత్థం అగ్గహేత్వా పుబ్బే వుత్తనయేన నిప్పదేసవిసయాతి ఏవమత్థం గహేత్వాతి అధిప్పాయో. తేనాహ ‘‘**ఇమేసూ**’’తిఆది. **పఞ్చసు ఆకారేసూతి** “సబ్బే సత్తా”తిఆదినా **పాళియం** (పటి॰ మ॰ ౨.౨౨) ఆగతేసు పఞ్చసు భావనాకారేసు. **అఞ్ఞతరవసేనాతి** యస్స కస్సచి వసేన.

౨౫౬. ఇదాని ద్వావీసతియా భావనాకారేసు అప్పనా పరిగ్గహేత్వా దస్సేతుం ‘‘**ఏత్థ చా**’’తిఆది వుత్తం. **బ్యాపాదరహితాతి** దోమనస్సబ్యాపాదరహితా. **తస్మాతి** యస్మా న కేవలం యథావుత్తఆకారవిభాగమత్తతో అప్పనావిభాగో, తస్మా. **ఇమేసుపి పదేసూతి** “సబ్బే సత్తా అవేరా హోన్తూ”తిఆదికోట్ఠాసేసుపి. **యం యం పాకటం హోతీతి** యదిపి పుబ్బభాగే తత్థ తత్థ అభినివేసే అనేకకోట్ఠాసవసేనేవ మనసికారం పవత్తేతి, భావనాయ సమిజ్ఝనక్ఖణే పన తత్థ యం పగుణతరతాయ

సుపాకటం హోతి, తస్స వసేన అప్పనా హోతి, యథా తం ద్వత్తింసాకారే. తత్థ పన ఆరమ్మణం, ఇధ భావనాకారోతి అయమేవ విసేసో. **చతున్నన్తి** చతున్నం చతున్నం. బ్యాపనిచ్ఛాలోపేన హి నిద్దిట్ఠం. ఏస నయో సేసేసుపి.

లిఙ్గవసేన వుత్తం తేసం పచురతో లబ్భమానత్తా. తతియా పన పకతి యదిపి పఠమదుకేన న సఙ్గహితా, దుతియదుకేన పన తికేన చ సఙ్గహితా ఏవ.

ఇతి సబ్బానిపీతి అనోధిసోఫరణే వీసతి, ఓధిసోఫరణే అట్ఠవీసతి, దిసాఫరణే చత్తారి సతాని, అసీతి చాతి ఏవం సబ్బానిపి. సత-సద్దాపేక్ఖాయ నపుంసకనిద్దేసో.

౨౫౮. ఏవం మేత్తాభావనం విభావేత్వా ఇదాని తత్థ ఆనిసంసే విభావేతుం ‘‘**ఇతీ**’’తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **సేసా జనాతి** మేత్తాయ చేతోవిముత్తియా అలాభినో. **సమ్పరివత్తమానాతి** దక్ఖిణేన పస్సేన అసయిత్వా సబ్బసో పరివత్తమానా. **కాకచ్ఛమానాతి** ఘురుఘురుపస్సాసవసేన విస్సరం కరోన్తా. **సుఖం సుపతీతి** ఏత్థ దువిధాసుపనా సయనే పిట్ఠిప్పసారణలక్ఖణా, కిరియామయచిత్తేహి అవోకిణ్ణభవఙ్గప్పవత్తిలక్ఖణా చ. తత్థాయం ఉభయథాపి సుఖమేవ సుపతి. యస్మా సణికం నిపజ్జిత్వా అఙ్గపచ్చఙ్గాని సమోధాయ పాసాదికేన ఆకారేన సయతి, నిద్దోక్కమనేపి ఝానం సమాపన్నో వియ హోతి. తేనాహ ‘‘**ఏవం అసుపిత్వా**’’తిఆది.

నిద్దాకాలే సుఖం అలభిత్వా దుక్ఖేన సుత్తత్తా ఏవ పటిబుజ్ఝనకాలే సరీరఖేదేన నిత్థుననం, విజమ్భనం, ఇతో చితో విపరివత్తనఞ్చ హోతీతి ఆహ ‘‘**నిత్థునన్తా విజమ్భన్తా సమ్పరివత్తన్తా దుక్ఖం పటిబుజ్ఝన్తీ**’’తి. అయం పన సుఖేన సుత్తత్తా సరీరఖేదాభావతో నిత్థుననాదిరహితోవ పటిబుజ్ఝతి. తేన వుత్తం ‘‘**ఏవం అప్పటిబుజ్ఝిత్వా**’’తిఆది. సుఖపటిబోధో చ సరీరవికారాభావేనాతి ఆహ ‘‘**సుఖం నిబ్బికార**’’న్తి.

‘‘**భద్దకమేవ సుపినం పస్సతీ**’’తి ఇదం అనుభూతపుబ్బవసేన, దేవతూపసంహారవసేన చస్స భద్దకమేవ సుపినం హోతి, న పాపకన్తి కత్వా వుత్తం. తేనాహ ‘‘**చేతియం వన్దన్తో వియా**’’తిఆది. ధాతుక్ఖోభహేతుకమ్పి చస్స బహులం భద్దకమేవ సియా యేభుయ్యేన చిత్తజరూపానుగుణతాయ ఉతుఆహారజరూపానం.

ఉరే ఆముత్తముత్తాహారో వియాతి గీవాయ బన్ధిత్వా ఉరే లమ్బితముత్తాహారో వియాతి కేహిచి వుత్తం. తం ఏకావలివసేన వుత్తం సియా, అనేకరతనావలిసమూహభూతో పన ముత్తాహారో అంసప్పదేసతో పట్ఠాయ యావ కటిప్పదేసస్స హేట్ఠాభాగా పలమ్బన్తో ఉరే ఆముక్కోయేవ నామ హోతి.

తత్థేవాతి పాటలిపుత్తేయేవ. **సక్కా నిసీదితుం వా నిపజ్జితుం వా** దేసస్స ఖేమతాయ, తస్స తస్స పదేసస్స రమణీయతాయ చ.

దసావ అన్తో **దసన్తో**, వత్థస్స ఓసానన్తో.

సమప్పవత్తవాసన్తి తత్థ తత్థ విహారే సమప్పవత్తవత్తవాసం. థేరో కిర అత్తనా పవిట్ఠపవిట్ఠవిహారే “అహమేత్థ ఆగన్తుకో”తి అచిన్తేత్వా తత్థ తత్థ యథారహం అత్తనా కాతబ్బవత్తాని పరిపూరేన్తో ఏవ విహాసి. అపరే పన భణన్తి సబ్బసత్తేసు సమప్పవత్తమేత్తావిహారవాసం. అయం హి థేరో అరహత్తాధిగమతో పుబ్బేపి మేత్తావిహారీ అహోసి.

వనన్తరే ఠితోతి థేరో కిర తథా సమప్పవత్తవాసవసేన చరమానో ఏకదివసం అఞ్ఞతరం రమణీయం వనన్తరం దిస్వా తత్థ అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా యథాపరిచ్ఛేదేన తతో ఉట్ఠితో అత్తనో గుణావజ్జనహేతుకేన పీతిసోమనస్సేన ఉదానేన్తో "యావతా ఉపసమ్పన్నో"తి గాథం అభాసి. తమత్థం దస్సేతుం **''వనన్తరే ఠితో''**తి పఠమగాథా ఠపితా. తత్థ **గజ్జమానకో**తి సీహగజ్జితం గజ్జన్తో. **గుణమేసన్తో**తి అత్తనో గుణసముదయం గవేసన్తో పచ్చవేక్ఖన్తో.

మణిలరుక్ఖే నివాసితాయ తం దేవతం **''మణిలియా''**తి వోహరన్తి, తస్మా సా దేవతాపి **''అహం, భన్తే, మణిలియా''**తి ఆహ. రుక్ఖదేవతానం హి యేభుయ్యేన నివాసరుక్ఖవసేన వోహారో యథా ఫన్దనదేవతాతి. **తత్థేవా**తి చిత్తలపబ్బతేయేవ.

''బలవపియచిత్తతాయా''తి ఇమినా బలవపియచిత్తతామత్తేనపి సత్థం న కమతి, పగేవ మేత్తాయ చేతోవిముత్తియాతి దస్సేతి.

ఖిప్పమేవ చిత్తం సమాధియతి కేనచి పరిపన్థేన పరిహీనజ్ఝానస్స బ్యాపాదస్స దూరసముస్సారితభావతో ఖిప్పమేవ సమాధియతి. ఆసవానం ఖయాయాతి కేచి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ. ఏత్థ చ కిఞ్చాపి ఇతో అఞ్ఞకమ్మట్ఠానవసేన అధిగతజ్ఝానానమ్పి సుఖసుపనాదయో ఆనిసంసా లబ్భన్తి, యథాహ –

> "సుఖం సుపన్తి మునయో, అజ్ఝత్తం సుసమాహితా;
> సుప్పబుద్ధం పబుజ్ఝన్తి, సదా గోతమసావకా"తి. –

చ ఆది, తథాపిమే ఆనిసంసా బ్రహ్మవిహారలాభినో అనవసేసా లబ్భన్తి బ్యాపాదాదీనం ఉజువిపచ్చనీకభావతో బ్రహ్మవిహారానం. తేనేవాహ "నిస్సరణం హేతం, ఆవుసో, బ్యాపాదస్స, యదిదం మేత్తా చేతోవిముత్తీ"తిఆది (దీ. ని. ౩.౩౨౬; అ. ని. ౬.౧౩). బ్యాపాదాదివసేన చ సత్తానం దుక్ఖసుపనాదయోతి తప్పటిపక్ఖభూతేసు బ్రహ్మవిహారేసు సిద్ధేసు సుఖసుపనాదయో హత్థగతా ఏవ హోన్తీతి.

కరుణాభావనావణ్ణనా

౨౫౯. కరుణన్తి కరుణాబ్రహ్మవిహారం. **నిక్కరుణతాయా**తి విహేసాయ, "ఇధేకచ్చో పాణినా వా లేడ్డునా వా దణ్డేన వా సత్థేన వా అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన వా సత్తానం విహేఠనజాతికో హోతీ"తి ఏవం వుత్తవిహేఠనేతి అత్థో. **ఆదీనవ**న్తి దోసం. యథా తథా సత్తానం విహేఠనాయ పాపకో విపాకో ఇధ చేవ సమ్పరాయే చ. తథా హి యో సత్తే జీవితా వోరోపనేన వా అఙ్గపచ్చఙ్గచ్ఛేదనేన వా ధనజానియా వా అలాభాయ వా అవాసాయ వా అనత్థాయ వా అయసత్థాయ వా పరిసంసక్కనేన వా అన్తమసో యథావజ్జదస్సనేనపి విహేఠేతి, తస్స సో పమాదవిహారో దిట్ఠేవ ధమ్మే అలాభాయపి హోతి, లద్ధస్స పరిహానాయపి హోతి, తన్నిమిత్తం పాపకో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతి, అవిసారదో పరిసం ఉపసఙ్కమతి మఙ్కుభూతో, సమ్మూళ్హో కాలం కరోతి, కాయస్స భేదా దుగ్గతి పాటికఙ్ఖా, సుగతియమ్పి మనుస్సభూతో దుజ్జచ్చోపి హోతి నీచకులికో, దుబ్బణ్ణోపి హోతి దుద్దసికో, బహ్వాబాధోపి హోతి రోగబహులో, దుగ్గతోపి హోతి అప్పన్నపానో, అప్పాయుకోపి హోతి పరిత్తజీవితోతి ఏవమాదిఅనేకానత్థానుబన్ధితా విహేసాయ పచ్చవేక్ఖితబ్బా, తప్పటిపక్ఖతో కరుణాయ ఆనిసంసా పచ్చవేక్ఖితబ్బా. తేన వుత్తం **''నిక్కరుణతాయ ఆదీనవం కరుణాయ చ ఆనిసంసం పచ్చవేక్ఖిత్వా''**తి. **''పియో హీ''**తిఆదినా పఠమం పియపుగ్గలాదీసు అనారమ్భస్స కారణమాహ. పియం హి పుగ్గలం కరుణాయితుమారభన్తస్స న తావ పియభావో

విగచ్ఛతి, అవిగతే చ తస్మిం కుతో కరుణాయనా. తేనాహ ''**పియట్ఠానేయేవ తిట్ఠతీ**''తి. సేసపుగ్గలేసుపి ఏసేవ నయో. **లిఙ్గవిసభాగకాలకతానం** అఖేత్తభావే కారణం హేట్ఠా వుత్తమేవ.

యత్థ పన పఠమం ఆరభితబ్బా, తం పాళినయేనేవ దస్సేతుం ''**కథఞ్చ భిక్ఖూ**''తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **దుగ్గత**న్తి దలిద్దం. సో హి భోగపారిజుఞ్ఞతో సుఖసాధనానం అభావేన దుక్ఖం గతో ఉపగతో దుగ్గతోతి వుచ్చతి. అథ వా **దుగ్గత**న్తి దుక్ఖేన సమఙ్గీభావం గతం. **దురుపేత**న్తి కాయదుచ్చరితాదీహి ఉపేతం. గతికులరూపాదివసేన వా తమభావే ఠితో **దుగ్గతో**. కాయదుచ్చరితాదీహి ఉపేతత్తా తమపరాయణభావే ఠితో **దురుపేతో**తి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **పరమకిచ్ఛప్పత్త**న్తి అతివియ కిచ్ఛమాపన్నం మహాబ్యసనం నిముగ్గం. **అప్పేవ నామా**తి సాధు వత.

వధేథ నన్తి “ఘాతేథ నం చోర”న్తి ఏవం పహితాయ **రఞ్ఞో ఆణాయ ఖాదనీయమ్పి...పే.... దేన్తి** “ఇదానేవ మారియమానో ఏత్తకమ్పి సుఖం లభతూ”తి. **సుసజ్జితో**తి సుఖానుభవనే సన్నద్ధో.

ఏతేనేవ ఉపాయేనాతి యేన యేన విధినా ఏతరహి యథావుత్తే పరమకిచ్చాపన్నే ఆయతిం వా దుక్ఖభాగిమ్హి పుగ్గలే కరుణాయితుం కరుణా ఉప్పాదితా, ఏతేనేవ నయేన. **పియపుగ్గలే**తి పియాయితబ్బపుగ్గలే. ఏతరహి వా దిస్సమానం ఆయతిం వా భావినిం దుక్ఖప్పత్తిం గహేత్వా కరుణా పవత్తేతబ్బాతి సమ్బన్ధో. మజ్ఝత్తవేరీసుపి ఏసేవ నయో. యో హి సో కరుణాయ వత్థుభూతో దువిధో పుగ్గలో వుత్తో, కామం తత్థ కరుణాభావనా సుఖేనేవ ఇజ్ఝతి, ఇమినా పన భిక్ఖునా తత్థ భావనం పగుణతరం కత్వా సీమాసమ్భేదం కాతుం తదనన్తరం పియపుగ్గలే, తతో మజ్ఝత్తే, తతో వేరిపుగ్గలే కరుణా భావేతబ్బా. భావేన్తేన చ ఏకేకస్మిం కోట్ఠాసే ముదుం కమ్మనియం చిత్తం కత్వా తదనన్తరే తదనన్తరే ఉపసంహరితబ్బం. యస్స పన వేరిపుగ్గలో వా నత్థి, మహాపురిసజాతికత్తా వా అనత్థం కరోన్తేపి వేరిసఞ్ఞావ నుప్పజ్జతి, తేన మజ్ఝత్తే మే చిత్తం కమ్మనియం జాతం, ఇదాని వేరిమ్హి ఉపసంహరామీతి బ్యాపారోవ న కాతబ్బో. యస్స పన అత్థి, తం సన్ధాయాహ ''**సచే పనా**''తిఆది.

తత్థ **పుబ్బే వుత్తనయేనేవా**తి మేత్తాకమ్మట్ఠానికస్స (విసుద్ధి. ౧.౨౪౦ ఆదయో) వుత్తనయేన. **తం మేత్తాయ వుత్తనయేనేవ. వూపసమేతబ్బ**న్తి “అథానేన పురిమపుగ్గలేసూ”తిఆదినా (విసుద్ధి. ౧.౨౪౩), “కకచూపమఓవాదాదీనం అనుస్సరతో”తిఆదినా (విసుద్ధి. ౧.౨౪౩) చ మేత్తాభావనాయ వుత్తేన నయేన తం పటిఘం వూపసమేతబ్బం. ఏవం ఏతరహి మహాదుక్ఖప్పత్తే సుఖితేపి అకతకుసలతాయ ఆయతిం దుక్ఖప్పత్తియా వసేన కరుణాయనవిధిం దస్సేత్వా ఇదాని కతకల్యాణేపి తం దస్సేతుం ''**యోపి చేత్థా**''తిఆది వుత్తం. **తేస**న్తి బ్యసనానం. **వట్టదుక్ఖం అనతిక్కన్తత్తా**తి సమ్మాసమ్బుద్ధేనాపి అక్ఖానేన పరియోసాపేతుం అసక్కుణేయ్యస్స అనాగతస్స ఆపాయికస్స సుగతీసుపి జాతిజరాదిభేదస్సాతి అపరిమితస్స సంసారదుక్ఖస్స అనతిక్కన్తభావతో. **సబ్బథాపి కరుణాయిత్వా**తి దుక్ఖప్పత్తియా, సుఖప్పత్తియా అకతకుసలతాయ వా కతాకుసలతాయ వాతి సబ్బపకారేనపి కరుణాయ వత్థుభావస్స సల్లక్ఖణేన తస్మిం తస్మిం పుగ్గలే కరుణం కత్వా కరుణాభావనం వడ్ఢేత్వా. **వుత్తనయేనేవా**తి “అథానేన పునప్పునం మేత్తాయన్తేనా”తిఆదినా (విసుద్ధి. ౧.౨౪౩) **మేత్తాభావనాయం** వుత్తేన నయేన. **తం నిమిత్త**న్తి సీమాసమ్భేదవసేన పవత్తం సమథనిమిత్తం. **మేత్తాయ వుత్తనయేనేవా**తి యథా మేత్తాభావనాయం “అప్పకసిరేనేవా”తిఆదినా (విసుద్ధి. ౧.౨౫౩) **తికచతుక్కజ్ఝానవసేన అప్పనా** “ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతీ”తిఆదినా (విసుద్ధి. ౧.౨౫౩-౨౫౪) తస్సా వడ్ఢనా చ వుత్తా, ఏవమిధ కరుణాభావనాయం

తికచతుక్కజ్ఝానవసేన అప్పనా వేదితబ్బా చ వడ్ఢేతబ్బా చ, తథేవస్సా వడ్ఢనావిధిపి వేదితబ్బాతి అధిప్పాయో. **వుత్తనయేనేవాతి** అవధారణేన "పఠమం వేరిపుగ్గలే కరుణాయితబ్బో"తి ఇదం యథా పాళివిరుద్ధం, ఏవం యుత్తివిరుద్ధమ్పీతి ఇమమత్థం దీపేతి. పఠమం హి వేరిం సమనుస్సరతో కోధో ఉప్పజ్జేయ్య, న కరుణా. అత్థాపి సక్ఖిభావేన కరుణాయనవసేన గహేతబ్బో, సో కిమితి పచ్ఛా గయ్హతీతి. "**అప్పనా వడ్ఢేతబ్బా**"తి ఇమినా చ అప్పనాప్పత్తచిత్తస్సేవ "కరుణాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౩.౩౦౮; మ॰ ని॰ ౧.౭౭, ౪౫౯; ౨.౩౦౯, ౩౧౫, ౪౫౨, ౪౭౧; ౩.౨౩౦) వుత్తవికుబ్బనా ఇజ్ఝతీతి అయమత్థో దస్సితో.

కరుణాపదమత్తమేవ చస్సా పాళియా విసేసోతి తం అనామసిత్వా పటిసమ్భిదాయం వుత్తవికుబ్బనా, మేత్తాయ వుత్తఆనిసంసా చ ఇధ లబ్భన్తీతి దస్సేతుం "**తతో పరం...పే॰... వేదితబ్బా**"తి వుత్తం. తత్థ **తతో పరన్తి** "కరుణాసహగతేన చేతసా"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౦౮; మ॰ ని॰ ౧.౭౭, ౪౫౯; ౨.౩౦౯, ౩౧౫, ౪౫౨, ౪౭౧; ౩.౨౩౦) వుత్తవికుబ్బనతో ఉపరి. సేసం వుత్తనయమేవ.

ముదితాభావనావణ్ణనా

౨౬౦. పియపుగ్గలాదీసూతి పియమజ్ఝత్తవేరీసు న ఆరభితబ్బా. ముదితాభావనాతి విభత్తిం పరిణామేత్వా యోజనా. **న హీతిఆది** తత్థ కారణవచనం. **పియభావమత్తేనాతి** ఏత్థ **మత్త**-సద్దో విసేసనివత్తి అత్థో, తేన సోమనస్సపటిసన్ధికతాదిసిద్ధా నిచ్చప్పహంసితముఖతా, పుబ్బభాసితా, సుఖసమ్భాసతా, సఖిలతా, సమ్మోదకతాతి ఏవమాదికే ముదితాయ పదట్ఠానభూతే విసేసే ఉల్లిఙ్గేతి, ఈదిసేహి విసేసేహి విరహితోతి వుత్తం హోతి. **ఏవ**-కారేన పన పియపుగ్గలస్స సుఖసమప్పితతాదిం, ముదితాయ చ హేతుభూతం పమోదప్పవత్తిం నివత్తేతి. పియపుగ్గలేపి హి పరమాయ సమ్పత్తియా పముదితే హట్ఠతుట్ఠే భిక్ఖునో ముదితోకాసం లభేయ్య. వక్ఖతి హి "పియపుగ్గలం వా"తిఆది. ఆదితో మజ్ఝత్తపుగ్గలం అనుస్సరన్తస్స ఉదాసినతా సణ్ఠాతి, వేరిం సమనుస్సరన్తస్స కోధో ఉప్పజ్జతి. తేనాహ "**పగేవ మజ్ఝత్తవేరినో**"తి.

పమోదప్పవత్తియా సోణ్డసదిసో సహాయో **సోణ్డసహాయో. ముదితముదితోవాతి** పసాదసోమ్మతాయ అతివియ ముదితో ఏవ. పసాదే హి ఇదం ఆమేడితం. ఏవం అట్ఠకథానయేన ఆదితో ముదితాభావనాయ వత్థుం దస్సేత్వా ఇదాని పాళినయేన దస్సేతుం "**పియపుగ్గలం వా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **సుఖితన్తి** సఞ్జాతసుఖం, సుఖప్పత్తన్తి అత్థో. **సజ్జితన్తి** సుఖానుభవనే సన్నద్ధం పటియత్తసుఖసాధనం. **అహో సాధూతి** తస్స సత్తస్స సమ్పత్తియం సమ్పజఞ్ఞపుబ్బపమోదనాకారదస్సనం. పున **అహో సుట్ఠూతి** తస్స పమోదనస్స బహులీకారదస్సనం. **పియం మనాపన్తి** ఏత్థ **మనాప**-గ్గహణేన పాళియమ్పి అతిప్పియసహాయకో అధిప్పేతోతి ఏకే.

అతీతేతి తస్మింయేవ అత్తభావే అతీతే. **అనాగతేతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. న హి భవన్తరగతే బ్రహ్మవిహారభావనా రుహతి. యది ఏవం, అతీతానాగతే కథన్తి? నాయం దోసో. "సో ఏవాయం దత్తో తిస్సో"తి అద్ధాపచ్చుప్పన్నతాయ విజ్జమానభావేన గహేతబ్బతో. కథం పనస్స అనాగతే సమ్పత్తి ఆరమ్మణం హోతీతి? ఆదేసాదితో, పచ్చుప్పన్నాయ వా పయోగసమ్పత్తియా అనుమానతో లద్ధాయ గహేతబ్బతో.

పియపుగ్గలేతి సోణ్డసహాయసణ్ఠితే అతిప్పియపుగ్గలే, పియపుగ్గలే చ. దువిధోపి చేస ఇధ పియభావసామఞ్ఞతో "పియపుగ్గలో"తి వుత్తో. **అనుక్కమేనా**తి అతిప్పియపుగ్గలో పియపుగ్గలో మజ్ఝత్తో వేరీతి చతూసు కోట్ఠాసేసు ఏకేకస్మిం కమ్మట్ఠానం పగుణం, ముదుం, కమ్మనియఞ్చ కత్వా సేసేసు ఉపసంహరణానుక్కమేన. కిఞ్చాపి చతూసు జనేసు సమచిత్తతావ **సీమాసమ్భేదో** సీమా సమ్భిజ్జతి ఏతాయాతి కత్వా. భావనాయ పన తథా బహుసో పవత్తమానాయ పురిమసిద్ధం హేతుం, ఇతరం ఫలఞ్చ కత్వా వుత్తం "**సమచిత్తతాయ సీమాసమ్భేదం కత్వా**"తి. యథావుత్తసీమాభావో వా సీమాసమ్భేదోతి వుత్తం "**సమచిత్తతాయ సీమాసమ్భేదం కత్వా**"తి. సేసమేత్థ యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

ఉపేక్ఖాభావనావణ్ణనా

౨౬౧. ఉపేక్ఖాభావనన్తి ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారభావనం. యస్మా పురిమబ్రహ్మవిహారత్తయనిస్సన్దో చతుత్థబ్రహ్మవిహారో, తస్మా వుత్తం "**మేత్తాదీసు పటిలద్ధతికచతుక్కజ్ఝానేనా**"తి. **పగుణతతియజ్ఝానా**తి సుభావితం వసీభావం పాపితం పగుణం, తథారూపా తతియబ్రహ్మవిహారజ్ఝానతో. అప్పగుణం హి ఉపరిఝానస్స పదట్ఠానం న హోతి. చతుక్కనయవసేన చేత్థ తతియగ్గహణం. **సుఖితా హోన్తూతిఆదివసేనా**తి **ఆది**-సద్దేన "నిద్దుక్ఖా హోన్తూ"తి ఏవమాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **సత్తకేలాయనం** సత్తేసు మమాయనం మమత్తకరణం, తథా మనసికారేన యోగో **సత్తకేలాయనమనసికారయుత్తత్తం,** తస్మా. మేత్తాదీనం రాగగేహస్సితదోమనస్ససోమనస్సానం ఆసన్నవుత్తితాయ యథారహం **పటిఘానునయసమీపచారితా** వేదితబ్బా. అథ వా "సుఖితా హోన్తు, దుక్ఖతో ముచ్చన్తు మోదన్తూ"తి హితేసితభావప్పత్తియా తిస్సన్నమ్పి అనునయస్స ఆసన్నచారితా. సతి చ తబ్బిపరియాయే లోహితప్పకోపే పుబ్బో వియ లద్ధోకాసమేవేత్థ పటిఘన్తి అవిసేసేన తాసం పటిఘానునయసమీపచారితా దట్ఠబ్బా.

"**సోమనస్సయోగేన ఓళారికత్తా**"తి ఇదం తతియజ్ఝానస్స వసేన వుత్తం, తతో వుట్ఠితస్స ఇదమాదీనవదస్సనన్తి. మేత్తాదివసేన పన ఓళారికభావే వుచ్చమానే వితక్కవిచారపీతియోగేనేవ ఓళారికతా వత్తబ్బా సియా, తాహిపి తాసం సమాయోగసమ్భవతో, ఉపేక్ఖాయ చ తదభావతో. న వా వత్తబ్బా తతియజ్ఝానికానంయేవ మేత్తాదీనం ఇధాధిప్పేతత్తా, తంతంఝానసమతిక్కమేనేవ చ తంతంఝానికా మేత్తాదయోపి సమతిక్కన్తా ఏవ నామ హోన్తి, ఝానసామఞ్ఞేన వియ మేత్తాదిసామఞ్ఞేన వోహారమత్తం. **పురిమాసూ**తి మేత్తాకరుణాముదితాసు. **సన్తభావతో**తి యథావుత్తసత్తకేలాయనాదిఅనుపసన్తభావాభావతో ఉపేక్ఖాయ సన్తభావతో. "సన్తభావతో"తి చ ఇదం నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం. సుఖుమతా పణీతతా విదూరకిలేసతా విపులఫలతాతి ఏవమాదయోపి ఉపేక్ఖాయ ఆనిసంసా దట్ఠబ్బా. **పకతిమజ్ఝత్తో**తి కిఞ్చి కారణం అనపేక్ఖిత్వా పకతియా సభావేనేవ ఇమస్స భిక్ఖునో ఉదాసినపక్ఖే ఠితో. **అజ్ఝుపేక్ఖిత్వా**తి అత్తనా కతకమ్మవసేనేవ అయమాయస్మా ఆగతో గచ్ఛతి చ, త్వమ్పి అత్తనా కతకమ్మవసేనేవ ఆగతో గచ్ఛసి చ, న తస్స తవ పయోగేన కిఞ్చి సుఖం వా ఉపనేతుం, దుక్ఖం వా అపనేతుం లబ్భా, కేవలం పనేతం చిత్తస్స అనుజుకమ్మం, యదిదం మేత్తాయనాదినా సత్తేసు కేలాయనం. బుద్ధాదీహి అరియేహి గతమగ్గో చేస అపణ్ణకపటిపదాభూతో, యదిదం సబ్బసత్తేసు మజ్ఝత్తతాతి ఏవం పటిపక్ఖజిగుచ్ఛాముఖేన మజ్ఝత్తతాయ సముపజాతగారవబహుమానాదరో తం పుగ్గలం పునప్పునం అజ్ఝుపేక్ఖతి, తత్థ చ సవిసేసం ఉపేక్ఖం పచ్చుపట్ఠపేతి, తస్స తథా పటిపజ్జతో పకతియాపి ఉదాసినత్తా సాతిసయం తత్థ మజ్ఝత్తతా సణ్ఠాతి . భావనాబలేన నీవరణాని విక్ఖమ్భితానేవ హోన్తి, కిలేసా సన్నిసిన్నా ఏవ హోన్తి, సో తం ఉపేక్ఖం పియపుగ్గలాదీసు ఉపసంహరతి. తేనాహ "**ఉపేక్ఖా ఉప్పాదేతబ్బా. తతో పియపుగ్గలాదీసూ**"తి. **ఏకం పుగ్గల**న్తి ఏత్థ అఞ్ఞత్థో

ఏక-సద్దో "ఇత్థేకే అభివదన్తీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౨౭) వియ. ఏకవచనేనేవ చేత్థ సఙ్ఖ్యావిసేసో సిద్ధో, తస్మా అఞ్ఞం ఏకం పుగ్గలన్తి అయమేత్థ అత్థో. తేన అత్తానం నివత్తేతి. ''**నేవ మనాప**''న్తి ఇమినా పియపుగ్గలం, అతిప్పియసహాయకఞ్చ నివత్తేతి, అత్తానమ్పి వా అత్తని అమనాపతాయ అభావతో. ''**న అమనాప**''న్తి ఇమినా అప్పియం, వేరిపుగ్గలఞ్చ, పారిసేసతో మజ్ఝత్తపుగ్గలస్స గహణం ఆపన్నం. ఇతి ''**ఏకం పుగ్గలం నేవ మనాపం నామనాప**''న్తి ఇమినా అత్తనో, పియాదీనఞ్చ పటిక్ఖేపముఖేన ఉదాసినపుగ్గలం దస్సేతి.

వుత్తనయేనాతి "య్వాస్స పకతిమజ్ఝత్తో"తిఆదినా అనన్తరం వుత్తేన నయేన. అత్తసినేహస్స బలవభావతో వేరితోపి అత్తని మజ్ఝత్తతాయ దురూపసంహారత్తా "ఇమేసు చ అత్తని చా"తి అత్తా పచ్ఛా వుత్తో. **పథవీకసిణే వుత్తనయేనేవా**తి "అయం సమాపత్తి ఆసన్నపీతిపచ్చత్థికా"తిఆదినా (విసుద్ధి॰ ౧.౭౭) పథవీకసిణే వుత్తనయేన. యం హి హేట్ఠా "పగుణతతియజ్ఝానా వుట్ఠాయా"తిఆది (విసుద్ధి॰ ౧.౭౭) వుత్తం, తం హేట్ఠా తీసు బ్రహ్మవిహారేసు, చతుత్థబ్రహ్మవిహారే చ ఆదీనవానిసంసదస్సనవసేన వుత్తం. ఇదం పన తతియజ్ఝానే ఆదీనవం, చతుత్థజ్ఝానే చ ఆనిసంసం దిస్వా చతుత్థాధిగమాయ యోగం కరోన్తస్స చతుత్థజ్ఝానస్స ఉప్పజ్జనాకారదస్సనం. తస్మా తత్థ వుత్తం "పథవీసద్దం అపనేత్వా తదేవ నిమిత్తం ఆరమ్మణం కత్వా మనోద్వారావజ్జనం ఉప్పజ్జతీ"తిఆదినా యోజేతబ్బం.

పథవీకసిణాదీసూతి ఆది-సద్దేన సేసకసిణాని, అస్సాసపస్సాసనిమిత్తఞ్చ సఙ్గణ్హాతి. కామం కసిణానాపానేసు ఉప్పన్నస్సాపి తతియజ్ఝానస్స ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారేన రూపావచరజ్ఝానాదితాయ అత్థేవ సభాగతా, తం పన అకారణం ఆరమ్మణస్స విసదిసతాయాతి ఆహ ''**ఆరమ్మణవిసభాగతాయా**''తి. నను చ అఞ్ఞథావ కసిణాదిభావనా, అఞ్ఞథా బ్రహ్మవిహారభావనాతి భావనావసేనాపి యథావుత్తజ్ఝానానం అత్థేవ విసదిసతాతి? సచ్చమేతం, భావనావసేన పన విసదిసతా అనుప్పత్తియా న ఏకన్తికం కారణం. తథా హి అఞ్ఞథావ మేత్తాదిభావనా , అఞ్ఞథా ఉపేక్ఖాభావనా. తథాపి సత్తేసు యథాపవత్తితం హితేసితాదిఆకారం బ్యతిరేకముఖేన ఆమసన్తీ, తతో వినివత్తమానరూపేన అజ్ఝుపేక్ఖనాకారేన బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖా పవత్తతి. తథా హి వక్ఖతి "కమ్మస్సకా సత్తా, తే కస్స రుచియా సుఖితా వా భవిస్సన్తీ"తిఆది (విసుద్ధి॰ ౧.౨౬౩). ఆరమ్మణసభాగతాపి చేత్థ అత్థీతి మేత్తాదివసేన పటిలద్ధతతియజ్ఝానస్స ఇజ్ఝతి ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారో. తేన వుత్తం ''**మేత్తాదీసూ**''తిఆది. తత్థ **మేత్తాదీసూ**తి మేత్తాదీసు నిప్ఫాదేతబ్బేసు, మేత్తాదివసేనాతి అత్థో. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

పకిణ్ణకకథావణ్ణనా

౨౬౨. బ్రహ్ముత్తమేనాతి ఏత్థ సమ్ముతిబ్రహ్మానో ఉపపత్తిబ్రహ్మానో విసుద్ధిబ్రహ్మానోతి తివిధా బ్రహ్మానో.

"సమ్పన్నం సాలికేదారం, సువా భుఞ్జన్తి కోసియ;
పటివేదేమి తే బ్రహ్మే, న నే వారేతుముస్సహే. (జా॰ ౧.౧౪.౧);

పరిబ్బజ మహాబ్రహ్మే, పచన్తఞ్ఞేపి పాణినో"తి. (పాచి॰ ౬౪౭) –

చ ఏవమాదీసు హి బ్రహ్మసద్దేన సమ్ముతిబ్రహ్మానో వుత్తా.

"అపారుతా తేసం అమతస్స ద్వారా,

యే సోతవన్తో పముఞ్చన్తు సద్ధం;
విహింససఞ్ఞీ పగుణం న భాసిం,
ధమ్మం పణీతం మనుజేసు బ్రహ్మే".

"అథ ఖో బ్రహ్మా సహమ్పతీ"తి (దీ. ని. ౨.౬౧; మ. ని. ౧.౨౮౩; ౨.౩౪౦; సం. ని. ౧.౧౭౨; మహావ. ౮) చ ఏవమాదీసు బ్రహ్మాసద్దేన ఉపపత్తిబ్రహ్మానో వుత్తా. "బ్రహ్మచక్కం పవత్తేతీ"తిఆది (మ. ని. ౧.౧౪౮; సం. ని. ౨.౨౧; అ. ని. ౪.౮; ౫.౧౧; పటి. మ. ౨.౪౪) వచనతో "బ్రహ్మా"న్తి అరియధమ్మో వుచ్చతి, తతో నిబ్బత్తత్తా అవిసేసేన సబ్బేపి అరియా విసుద్ధిబ్రహ్మానో నామ పరమత్థబ్రహ్మతాయ. విసేసతో పన "బ్రహ్మాతి, భిక్ఖవే, తథాగతస్సేతం అధివచన"న్తి వచనతో సమ్మాసమ్బుద్ధో ఉత్తమబ్రహ్మా నామ సదేవకే లోకే బ్రహ్మభూతేహి గుణేహి ఉక్కంసపారమిప్పత్తితో. ఇతి బ్రహ్మానం ఉత్తమో, బ్రహ్మా చ సో ఉత్తమో చాతి వా **బ్రహ్ముత్తమో,** భగవా. తేన **కథితే** "సో మేత్తాసహగతేన చేతసా"తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౫౫౬; ౩.౩౦౮; మ. ని. ౧.౭౭, ౪౫౯, ౫౦౯; ౨.౩౦౯, ౩౧౫, ౪౫౧, ౪౭౧) తత్థ తత్థ దేసేయ్యానం దేసితే. **ఇతీ**తి ఏవం యథావుత్తేన భావనాక్కమేన చేవ అత్థవణ్ణనాక్కమేన చ **విదిత్వా** జానిత్వా. **పకిణ్ణకకథాపి విఞ్ఞేయ్యా**తి పుబ్బే వియ అసాధారణం తంతంబ్రహ్మవిహారపటినియతమేవ అత్థం అగ్గహేత్వా సాధారణభావతో తత్థ తత్థ పకిణ్ణకం విసటం అత్థం గహేత్వా పవత్తితా పకిణ్ణకకథాపి విజానితబ్బా.

మేజ్జతీతి ధమ్మతో అఞ్ఞస్స కత్తునివత్తనత్థం ధమ్మమేవ కత్తారం కత్వా నిద్దిసతి. **సినియ్హతీ**తి ఏత్థ సత్తేసు బ్యాపజ్జనవసేన లూఖభావస్స పటిపక్ఖభూతం ఞాణపుబ్బఙ్గమం హితాకారపవత్తివసేన సినేహనం దట్ఠబ్బం, న తణ్హాయనవసేన. తం హి మోహపుబ్బఙ్గమం లుబ్భనసభావం, ఇదం పన అదుస్సనసభావం అలోభసమ్పయుత్తం. నను చ తణ్హాసినేహోపి బ్యాపాదవిరోధీ తేన సహానవట్ఠానతో. యదిపి తేన సహ ఏకస్మిం చిత్తే నప్పవత్తతి, విరోధీ పన న హోతి అప్పహాయకతో. మేజ్జతీతి **మిత్తో,** హితజ్ఝాసయో ఖన్ధప్పబన్ధో, తప్పరియాపన్నతాయ మిత్తే భవా, మిత్తే వా ఆరమ్మణభూతే పియే పుగ్గలే భవా, మిత్తస్స ఏసా పవత్తి మేజ్జనవసేన వాతి వేదితబ్బా.

కరోతీతి కరుణా, కిం కరోతి, కేసం, కిం నిమిత్తన్తి ఆహ "**పరదుక్ఖే సతి సాధూనం హదయకమ్పన**"న్తి. **కమ్పన**న్తి చ పరేసం దుక్ఖం దిస్వా తస్స అపనేతుకామస్స అసహనాకారేన చిత్తస్స అఞ్ఞథత్తం. తయిదం సప్పురిసానంయేవ హోతీతి ఆహ "**సాధూన**"న్తి. సప్పురిసా హి సపరహితసాధనేన "సాధూ"తి వుచ్చన్తి. **వినాసేతీ**తి అదస్సనం గమేతి, అపనేతీతి అత్థో. తేనేత్థ హింసనం అపనయనన్తి దస్సేతి. పరదుక్ఖాపనయనాకారప్పవత్తిలక్ఖణా హి కరుణా. **ఫరణవసేనా**తి ఫుసనవసేన, ఆరమ్మణకరణవసేనాతి అత్థో. ఆరమ్మణకరణఞ్చేత్థ దుక్ఖితేసు దుక్ఖాపనయనాకారేనేవాతి దట్ఠబ్బం.

మోదన్తి తాయాతి మోదనకిరియాయ ముదితాయ కరణభావనిద్దేసో, స్వాయం ఉపచారసిద్ధో, ముదితావినిముత్తో నత్థి తత్థ కోచి కత్తాతి తమేవ కత్తుభావేన నిద్దిసతి "**సయం వా మోదతీ**"తి, అయమ్పి ఉపచారనిద్దేసోవ. ధమ్మానం అవసవత్తనతోతి వసవత్తిభావనివారణత్థం "**మోదనమత్తమేవ వా తన్తి ముదితా**"తి ఆహ.

పియాదీసు పక్ఖపాతుపచ్ఛేదనముఖేన ఉదాసినభావసఙ్ఖాతా ఉపపత్తితో ఇక్ఖా ఉపేక్ఖా. తేనాహ "**అవేరా హోన్తూ**"తిఆది. తత్థ **ఉపేక్ఖతీ**తి కత్తునిద్దేసే కారణం హేట్ఠా వుత్తమేవ.

౨౬౩. **హితో** నామ అత్థచరో, తస్మా **హితాకారప్పవత్తిలక్ఖణా**తి సత్తానం హితచరణాకారేన పవత్తిలక్ఖణా, హితాకారస్స వా పవత్తనలక్ఖణా. **హితూపసంహారరసా**తి సత్తేసు హితస్స ఉపనయనకిచ్చా, ఉపనయనసమ్పత్తికా వా. "అనత్థం మే అచరీ"తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౧౨౩౭; విభ॰ ౯౦౯) పవత్తనకస్స ఆఘాతస్స వినయనాకారేన పచ్చుపతిట్ఠతి, ఞాణస్స గోచరభావం గచ్ఛతి, యత్థ వా సయం ఉప్పజ్జతి, తత్థ ఆఘాతవినయనం పచ్చుపట్ఠపేతీతి **ఆఘాతవినయపచ్చుపట్ఠానా**. అమనాపానమ్పి సత్తానం పటిక్కూలే అప్పటిక్కూలసఞ్ఞితారూపేన, పగేవ మనాపానం యం మనాపభావదస్సనం, తథాపవత్తో యోనిసోమనసికారో, తం పదట్ఠానం ఏతిస్సాతి **మనాపభావదస్సనపదట్ఠానా**. **బ్యాపాదూపసమో**తి బ్యాపాదస్స విక్ఖమ్భనవసేన వూపసమో. **సమ్పత్తీ**తి సమ్పజ్జనం సమ్మదేవ నిబ్బత్తి. **సినేహసమ్భవో**తి తణ్హాసినేహస్స ఉప్పత్తి. **విపత్తీ**తి వినాసో. మేత్తాముఖేన హి రాగో వఞ్చేతి.

కరుణాదీనం లక్ఖణాదీసు ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో. విసేసమత్తమేవ వణ్ణయిస్సామ. సత్తానం పవత్తదుక్ఖస్స అపనయనాకారో. అపనయనం పన హోతు వా మా వా, యో దుక్ఖాపనయనాకారో, తథాపవత్తిలక్ఖణా **దుక్ఖాపనయనాకారప్పవత్తిలక్ఖణా**. అపనేతుకామతాయ పరేసం దుక్ఖస్స అసహనం అనధివాసనం **పరదుక్ఖాసహనం**. న విహింసా అవిహింసా, సత్తానం అవిహేఠనం. తం పచ్చుపట్ఠపేతి, విహింసాయ వా పటిపక్ఖభావేన పచ్చుపతిట్ఠతీతి **అవిహింసాపచ్చుపట్ఠానా**. **విహింసూపసమో**తి ఏత్థ విహింసన్తి ఏతాయ సత్తే, విహింసనం వా నేసం తన్తి విహింసా , సత్తానం విహేఠనాకారేన పవత్తో కరుణాయ పటిపక్ఖభూతో పటిఘచిత్తుప్పాదో. కరుణాముఖేన సోకో వఞ్చేతీతి ఆహ "**సోకసమ్భవో విపత్తీ**"తి.

పమోదనలక్ఖణాతి పరసమ్పత్తియా పమోదనలక్ఖణా. **అనిస్సాయనరసా**తి ఇస్సాయనస్స ఉసూయనస్స పటిపక్ఖభావకిచ్చా. సత్తానం సమ్పత్తియా, పన్తసేనాసనేసు, అధికుసలధమ్మేసు చ అసహనం అరమణం అరతిఇచ్చేవ సఙ్గహం గచ్ఛతి, తస్సా విహననాకారేన పచ్చుపతిట్ఠతి, తస్స వా విఘాతం వూపసమం పచ్చుపట్ఠపేతీతి **అరతివిఘాతపచ్చుపట్ఠానా**.

పహాసో గేహసితపీతివసేన పహట్ఠభావో ఉప్పిలావితత్తం. **సత్తేసు సమభావదస్సనరసా**తి పియాదిభేదేసు సబ్బసత్తేసు ఉదాసినవుత్తియా సమభావస్సేవ దస్సనకిచ్చా, ఉపపత్తితో ఇక్ఖణతో సమభావేనేవ తేసం గహణకిచ్చాతి అత్థో. సత్తేసు పటిక్కూలాపటిక్కూలాకారానం అగ్గహణతో తత్థ పటిఘానునయానం వూపసమనాకారేన వుత్తియా తేసం వూపసమం విక్ఖమ్భనం పచ్చుపట్ఠపేతీతి **పటిఘానునయవూపసమపచ్చుపట్ఠానా**. **ఏవం పవత్తకమ్మస్సకతాదస్సనపదట్ఠానా**తి ఏత్థ "**ఏవ**"న్తి ఇమినా బ్యతిరేకముఖేన హితూపసంహారదుక్ఖాపనయనసమ్పత్తిపమోదనాకారేన పచ్చామసన్తో మేత్తాదీనం తిస్సన్నం పవత్తిఆకారపటిసేధనముఖేన పవత్తం కమ్మస్సకతాఞాణం ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారస్స ఆసన్నకారణం, న యం కిఞ్చీతి దస్సేతి.

౨౬౪. **విపస్సనాసుఖఞ్చేవ భవసమ్పత్తి చా**తి ఏత్థ దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారో చాతి వత్తబ్బం. తమ్పి హి నేసం సాధారణపయోజనం. తథా "సుఖం సుపతీ"తిఆదయో (అ॰ ని॰ ౮.౧; ౧౧.౧౫) ఏకాదసానిసంసా. తే పన హేట్ఠా వుత్తా ఏవాతి ఇధ న గహితా.

నిస్సరతి అపగచ్ఛతి ఏతేనాతి **నిస్సరణం,** పహాయకం. కామఞ్చేతేహి పఞ్చపి నీవరణాని, తదేకట్ఠా చ పాపధమ్మా విక్ఖమ్భనవసేన పహీయన్తి, ఉజువిపచ్చనీకదస్సనవసేన పన బ్యాపాదాదయో **పాళియం** (దీ॰ ని॰ ౩.౩౨౬; అ॰ ని॰ ౬.౧౩) వుత్తా. ఏవఞ్చ కత్వా రాగనిస్సరణతావచనం ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారస్స సుట్ఠు సమత్థితం దట్ఠబ్బం.

౨౬౩. **ఏత్థాతి** ఏతేసు బ్రహ్మవిహారేసు. మేత్తా సత్తేసు యథారహం దానపియవచనాదిసీలసుతాదిగుణగహణవసేన పవత్తతి. తేన వుత్తం "సత్తానం మనాపభావదస్సనపదట్ఠానా"తి. రాగోపి తత్థ యథా తథా గుణగ్గహణముఖేనేవ పవత్తతి మనాపసఞ్ఞాపలోభతోతి ఆహ **"గుణదస్సనసభాగతాయా"**తి. తస్మా మిత్తముఖసపత్తో వియ తుల్యాకారేన దూసనతో **రాగో** మేత్తాయ **ఆసన్నపచ్చత్థికో, సో లహుం ఓతారం లభతి** సతిసమ్మోసమత్తేనాపి మేత్తం అపనీయ తస్సా వత్థుస్మిం ఉప్పజ్జనారహత్తా . **తతోతి** రాగతో, రాగస్స వా ఓతారలాభతో. **సభాగవిసభాగతాయాతి** సభాగస్స, సభాగేన వా విసభాగతాయ. సత్తేసు హి మనాపాకారగాహినో మేత్తాసభాగస్స తబ్బిపరీతసభావో బ్యాపాదో తేన విసభాగో. తస్మా సో ఓతారం లభమానో చిరేనేవ లభేయ్యాతి పురిసస్స దూరే ఠితసపత్తో వియ మేత్తాయ దూరపచ్చత్థికో. **తతోతి** బ్యాపాదతో. **నిబ్భయేనాతి** అనుస్సఙ్కనపరిసఙ్కనేన, లద్ధపతిట్ఠాయ మేత్తాయ బ్యాపాదేన దుప్పధంసియత్తాతి అధిప్పాయో. తేనాహ **"మేత్తాయిస్సతీ"**తిఆది.

ఇట్ఠానన్తి పియానం. **కన్తానన్తి** కమనీయానం. **మనాపానన్తి** మనవడ్ఢనకానం. తతో ఏవ మనో రమేన్తీతి **మనోరమానం. లోకామిసపటిసంయుత్తానన్తి** తణ్హాసన్నిస్సితానం. **అప్పటిలాభతో సమనుపస్సతోతి** అప్పటిలాభేన అహమిమే న లభామీతి పరితస్సతో. **అతీతన్తి** అతిక్కన్తం. **నిరుద్ధన్తి** నిరోధప్పత్తం. **విపరిణతన్తి** సభావవిగమేన విగతం. **సమనుస్సరతోతి** అనుత్థుననవసేన చిన్తయతో. **గేహసితన్తి** కామగుణనిస్సితం. **"ఆదినా"**తి ఇమినా "సోతవిఞ్ఞేయ్యానం సద్దాన"న్తి ఏవమాదిం సఙ్గణ్హాతి. **విపత్తిదస్సనసభాగతాయాతి** యేసు సత్తేసు భోగాదివిపత్తిదస్సనముఖేన కరుణా పవత్తతి, తేసు తన్నిమిత్తమేవ అయోనిసో ఆభోగే సతి యథావుత్తదోమనస్సముఖేన సోకో ఉప్పజ్జేయ్య, సో కరుణాయ ఆసన్నపచ్చత్థికో. సోకో హి ఇధ దోమనస్ససీసేన వుత్తో. **సభాగవిసభాగతాయాతి** ఏత్థ సత్తేసు దుక్ఖాపనయనకామతాకారస్స కరుణాసభాగస్స తేసు దుక్ఖూపనయనాకారో విహేసాసభావో విసభాగోతి తాయ సభాగవిసభాగతాయ సా ఓతారం లభమానా చిరేనేవ లభేయ్యాతి పురిసస్స దూరే ఠితసపత్తో వియ కరుణాయ దూరపచ్చత్థికా వుత్తా.

సమ్పత్తిదస్సనసభాగతాయాతి యేసు సత్తేసు భోగాదిసమ్పత్తిదస్సనముఖేన ముదితా పవత్తతి, తేసు తన్నిమిత్తమేవ అయోనిసో ఆభోగే సతి "చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యానం రూపాన"న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౩౦౬) వుత్తసోమనస్సముఖేన పహాసో ఉప్పజ్జేయ్య, సో చ ముదితాయ ఆసన్నపచ్చత్థికో. పహాసో హి ఇధ సోమనస్ససీసేన వుత్తో. **సభాగవిసభాగతాయాతి** భోగాదిసమ్పత్తీహి ముదితేసు సత్తేసు పమోదనాకారస్స ముదితాసభాగస్స తత్థ అనభిరమనాకారా అరతి విసభాగాతి తాయ సభాగవిసభాగతాయ సా ఓతారం లభమానా చిరేనేవ లభేయ్యాతి పురిసస్స దూరే ఠితసపత్తో వియ ముదితాయ దూరపచ్చత్థికా వుత్తా. **పముదితో చాతిఆది** ముదితాయ సిద్ధాయ అయమ్పి అరతి న హోతీతి లద్ధబ్బగుణదస్సనవసేన వుత్తం, న ఇధాధిప్పేతఅరతినిగ్గహదస్సనవసేన. కాయచిత్తవివేకపటిపక్ఖాయ వా అరతియా విక్ఖమ్భితాయ ముదితాయ పటిపక్ఖా అరతి సువిక్ఖమ్భనేయ్యా హోతీతి దస్సనత్థం ఏకదేసేన అరతి దస్సితాతి దట్ఠబ్బం. **అధికుసలధమ్మేసూతి** సమథవిపస్సనాధమ్మేసు.

బాలకరధమ్మయోగతో **బాలస్స**. అత్తహితపరహితబ్యామూళ్హతాయ **మూళ్హస్స**. పుథూనం కిలేసాదీనం జననాదీహి కారణేహి **పుథుజ్జనస్స**. కిలేసోధీనం మగ్గోధీహి అజితత్తా **అనోధిజినస్స**, ఓధిజినా వా సేక్ఖా ఓధిసోవ కిలేసానం జితత్తా. తేన ఇమస్స ఓధిజితభావం పటిక్ఖిపతి. సత్తమభవాదితో ఉద్ధం పవత్తనవిపాకస్స అజితత్తా **అవిపాకజినస్స**, విపాకజినా వా అరహన్తో అప్పటిసన్ధికత్తా. తేనస్స అసేక్ఖత్తం పటిక్ఖిపతి. అనేకాదీనవే సబ్బేసమ్పి పాపధమ్మానం మూలభూతే సమ్మోహే ఆదీనవానం అదస్సనసీలతాయ **అనాదీనవదస్సావినో**. ఆగమాధిగమాభావా **అస్సుతవతో**. ఏదిసో ఏకంసేన అన్ధపుథుజ్జనో నామ హోతీతి తస్స అన్ధపుథుజ్జనభావదస్సనత్థం పునపి "**పుథుజ్జనస్సా**"తి వుత్తం. **ఏవరూపాతి** వుత్తాకారేన సమ్మోహపుబ్బికా. **రూపం సా నాతివత్తతీతి** రూపానం సమతిక్కమనాయ కారణం న హోతి, రూపారమ్మణే కిలేసే నాతివత్తతీతి అధిప్పాయో. సోమనస్సదోమనస్సరహితం అఞ్ఞాణమేవ **అఞ్ఞాణుపేక్ఖా. దోసగుణావిచారణవసేన సభాగత్తాతి** యథా బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖా మేత్తాదయో వియ సత్తేసు హితూపసంహారాదివసేన గుణదోసే అవిచారేన్తీ కేవలం అజ్ఝుపేక్ఖనవసేనేవ పవత్తతి, ఏవం అఞ్ఞాణుపేక్ఖా సత్తేసు విజ్జమానమ్పి గుణదోసం అచిన్తేన్తీ కేవలం అజ్ఝుపేక్ఖనవసేనేవ పవత్తతీతి దోసగుణావిచారణవసేన సభాగా. తస్మా సా లహుం ఓతారం లభతీతి బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖాయ ఆసన్నపచ్చత్థికా వుత్తా. **సభాగవిసభాగతాయాతి** ఇట్ఠానిట్ఠేసు మజ్ఝత్తాకారస్స ఉపేక్ఖాసభాగస్స తత్థ అనురోధవిరోధపవత్తిఆకారా రాగపటిఘా విసభాగాతి తాయ సభాగవిసభాగతాయ తే ఓతారం లభమానా చిరేనేవ లభేయ్యున్తి పురిసస్స దూరే ఠితసపత్తో వియ ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారస్స దూరపచ్చత్థికా వుత్తా.

౨౬౬. **కత్తుకామతా ఛన్దో ఆది** "ఛన్దమూలకా కుసలా ధమ్మా"తి (అ॰ ని॰ ౮.౮౩) వచనతో, అథ వా సత్తేసు హితేసితాదుక్ఖాపనయనకామతాదినా అనవజ్జాభిపత్థనావసేన పవత్తనతో "కత్తుకామతా ఛన్దో ఆదీ"తి వుత్తం. ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారోపి హి సత్తేసు అనిరాకతహితచ్ఛన్దోయేవ "తత్థ అబ్యావటతా అపణ్ణకపటిపదా"తి అజ్ఝుపేక్ఖనాకారేన పవత్తతి మాతా వియ సకిచ్చపసుతే పుత్తే. **నీవరణాదీతి ఆది**-సద్దేన తదేకట్ఠకిలేసానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. కత్థచి సత్తగ్గహణమ్పి సఙ్ఖారగ్గహణమేవ హోతి పుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ యథా "సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా"తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౭; ఖు॰ పా॰ ౪.౧), న ఏవమిధాతి ఆహ "**పఞ్ఞత్తిధమ్మవసేన ఏకో వా సత్తో అనేకే వా సత్తా ఆరమ్మణ**"న్తి. **పఞ్ఞత్తిధమ్మవసేనాతి** పఞ్ఞత్తిసఙ్ఖాతధమ్మవసేన. కామఞ్చేత్థ "సుఖితా హోన్తూ"తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౨.౨౨) భావనాయం సుఖాదిగ్గహణమ్పి లబ్భతి. తం పన "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి (ధ॰ ప॰ ౨౭౭; థేరగా॰ ౬౭౬; నేత్తి॰ ౫) విపస్సనాయ అనిచ్చలక్ఖణగహణం వియ అప్పధానభూతం, సత్తపఞ్ఞత్తి ఏవ పధానభావేన గయ్హతీతి దట్ఠబ్బం. **ఉపచారే వా పత్తే ఆరమ్మణవడ్ఢనం** తత్థాపి సీమాసమ్భేదసిద్ధితోతి అధిప్పాయో.

ఏకమావాసం పరిచ్ఛిన్దిత్వాతి ఏత్థ "సత్తే మేత్తాయ ఫరిస్సామీ"తి ఏవం ఞాణేన పరిచ్ఛేదం కత్వా ఏకా రచ్ఛా పరిచ్ఛిన్దితబ్బాతి యోజనా. రచ్ఛాగహణేన రచ్ఛావాసినో సత్తా గహితా యథా ఏకం దిసన్తి. ఏవం సబ్బత్థ.

౨౬౭. **కసిణానం నిస్సన్దోతి** కసిణజ్ఝానానం నిస్సన్దఫలసదిసా **ఆరుప్పా** అరూపజ్ఝానాని, కసిణజ్ఝానానం పారిపూరియావ సిజ్ఝనతో. తేహి వినా అసిజ్ఝనతోతి కేచి. **సమాధినిస్సన్దోతి** రూపజ్ఝానసమాధీనం, హేట్ఠిమానం తిణ్ణం అరూపజ్ఝానసమాధీనఞ్చ నిస్సన్దో పటిపాటియా తే అధిగన్త్వావ పటిలభితబ్బతో . **విపస్సనానిస్సన్దో** విపస్సనానుభావేన లద్ధబ్బతో, విపస్సనావసేనేవ చ సమాపజ్జితబ్బతో. **సమథవిపస్సనానిస్సన్దో నిరోధసమాపత్తి**. యథాహ "ద్వీహి బలేహి సమన్నాగతత్తా"తిఆది (విసుద్ధి॰ ౨.౮౬౮). "**పురిమబ్రహ్మవిహారత్తయనిస్సన్దో**"తి ఇమినా మేత్తాదివసేన తీణి ఝానాని

అధిగన్త్వా రితస్సేవ ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారో, న ఇతరస్సాతి దస్సేతి. తమేవత్థం ఉపమాయ పాకటతరం కత్వా దస్సేతుం **"యథా హీ"**తిఆది వుత్తం. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తమేవ.

౨౬౮. సియాతి వుచ్చమానాకారేన సియా కస్సచి పరివితక్కో. **ఏత్థాతి** ఏతేసు మేత్తాదీసు బ్రహ్మవిహారతా వేదితబ్బా, ఇతరకమ్మట్ఠానాని అత్తహితపటిపత్తిమత్తాని. ఇమాని పన "సబ్బే సత్తా సుఖితా హోన్తూ"తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౨.౨౨) పరహితపటిపత్తిభూతాని. తస్మా సత్తేసు సమ్మా పటిపత్తిభావేన సేట్ఠా ఏతే విహారా. **బ్రహ్మానోతి** ఉపపత్తిబ్రహ్మానో. తే హి ఇధ ఝానభావనాయ వినీవరణచిత్తా హుత్వా బ్రహ్మలోకే ఉప్పన్నా తత్థ యావతాయుకం వినీవరణచిత్తావ హోన్తి. తస్మా **"నిద్దోసచిత్తా విహరన్తీ"**తి వదన్తి. **బ్రహ్మానోతి** వా సకలబుద్ధగుణహేతుభూతానం దానపారమితాదీనం బుద్ధకరధమ్మానం పరిపూరణవసేన బ్రూహితగుణా మహాసత్తా బోధిసత్తా. తే హి సబ్బసత్తానం హితేసనేన, అహితాపనయనేన, సమ్పత్తిపమోదనేన, సబ్బత్థ వివజ్జితాగతిగమనమజ్ఝత్తభావాధిట్ఠానేన చ నిద్దోసచిత్తా విహరన్తి. **ఏవన్తి** యథా తే ఉపపత్తిబ్రహ్మానో, మహాబోధిసత్తబ్రహ్మానో వా, ఏవం ఏతేహి బ్రహ్మవిహారేహి సమ్పయుత్తా సమఙ్గీభూతా.

౨౬౯. చతస్సోవాతిఆదిపఞ్హస్సాతి చతస్సోతిఆదికస్స తివిధస్స పఞ్హస్స. **విసుద్ధిమగ్గాదివసాతి** ఏత్థ బ్యాపాదసంకిలేసాదితో విసుజ్ఝనుపాయో విసుద్ధిమగ్గో. **ఆది**-సద్దేన హితూపసంహారాదిమనసికారవిసేసా సఙ్గహితా. **ఆసం** మేత్తాదీనం. **అప్పమాణేతి** పమాణరహితే. **యేనాతి** యేన కారణేన. **తన్తి** తస్మా. **ద**-కారో పదసన్ధికరో.

బ్యాపాదబహులస్స విసుద్ధిమగ్గోతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం, ఉజువిపచ్చనీకభావతోతి అధిప్పాయో. ఏస నయో సేసేసుపి. పక్ఖపాతవసేన అనాభుజనమనాభోగో మజ్ఝత్తాకారోతి అధిప్పాయో. య్వాయం చతుబ్బిధో సత్తేసు మనసికారో వుత్తో, తమేవ ఉపమాయ దస్సేతుం **"యస్మా చ యథా మాతా"**తిఆది వుత్తం. తత్థ వుత్తస్సాపి హితూపసంహారాదిఅత్థస్స ఉపమేయ్యభావం ఉపనేత్వా దస్సేతుం అత్థుపనయనత్థో **"యస్మా చా"**తి **చ**-సద్దో. **పరియాయేతి** వారే, తస్మిం తస్మిం కిచ్చవసేన పరివత్తనక్కమేతి అత్థో. **అబ్యావటాతి** అనుస్సుక్కా. **తథాతి** యథా మాతా దహరాదీసు పుత్తేసు, తథా సబ్బసత్తేసు మేత్తాదివసేన మేత్తాయనాదివసికేన భవితబ్బన్తి యోజనా. **తస్మాతి** యస్మా సబ్బేపి సంకిలేసధమ్మా యథారహం దోసమోహరాగపక్ఖియా, తేహి చ విసుజ్ఝనుపాయో అప్పమఞ్ఞా, హితూపసంహారాదివసేన చతుబ్బిధో చ సత్తేసు మనసికారో, తస్మా విసుద్ధిమగ్గాదివసా చతస్సోవ అప్పమఞ్ఞా. **చతస్సోపి ఏతా భావేతుకామేన** న ఏకేకన్తి అధిప్పాయో. సతి హి సబ్బసఙ్గహే కమేన భవితబ్బం. హితేసితా మేత్తాయనన్తి ఆహ **"ఏవం పత్థితహితాన"**న్తి. **సమ్భావేత్వా వాతి** "ఇమాయ పటిపత్తియా అయం నిరయాదీసు నిబ్బత్తేయ్యా"తి పరికప్పేత్వా వా. దుక్ఖాపనయనాకారప్పవత్తివసేన పటిపజ్జితబ్బన్తి సమ్బన్ధో. **తతో పరన్తి** తతో హితాకారప్పవత్తిఆదితో పరం. **కత్తబ్బాభావతోతి** చతుత్థస్స పకారస్స కత్తబ్బస్స అభావతో. **అయం కమోతి** అయం ఇమాసం అప్పమఞ్ఞానం యేభుయ్యేన పవత్తనక్కమోతి కత్వా వుత్తం, న "ఇమినావ కమేన ఏతాసం పవత్తి, న అఞ్ఞథా"తి. మేత్తాదీనం హి తిస్సన్నం భావనానం కమనియమో నత్థి, యం వా తం వా పఠమం భావేతుం లబ్భా, దేసనాక్కమవసేన వా ఏవం వుత్తం.

ఏకసత్తస్సాపీతి ఏకస్సాపి సత్తస్స. అప్పటిభాగనిమిత్తత్తా పరిచ్ఛేదగ్గహణం నత్థి, న చ సమ్ముతిసచ్చవసేన పవత్తం సత్తగ్గహణం పరిచ్ఛిన్నరూపాదిగ్గహణం హోతీతి అప్పనాప్పత్తియా అపరామాససత్తగ్గహణముద్ధభూతానం మేత్తాదీనం ఏకసత్తారమ్మణానమ్పి అప్పమాణగోచరతా వుత్తా. **ఏవం పమాణం అగ్గహేత్వాతి** యథా ఉద్ధుమాతకాదీసు

అతిరేకుద్ధుమాతకాదిభావప్పత్తే పదేసే నిమిత్తం గయ్హతి, ఏవం పమాణం అగ్గహేత్వా. **సకలఫరణవసేనాతి** నిరవసేసఫరణవసేన.

౨౬౦. నిస్సరణత్తాతి ఏత్థ యం యస్స నిస్సరణం, తం తస్స ఉజుపటిపక్ఖభూతమేవ హోతి. యథా కామానం నేక్ఖమ్మం, రూపానం ఆరుప్పా, సఙ్ఖారానం నిబ్బానం , ఏవం దోమనస్ససహితానం బ్యాపాదవిహింసారతీనం నిస్సరణభూతా మేత్తాకరుణాముదితా న సోమనస్సరహితా హోన్తి. నిస్సరణగ్గహణేనేవ చ పుబ్బభాగియానం తాసం ఉపేక్ఖాసమ్పయోగోపి అనుఞ్ఞాతోతి దట్ఠబ్బం అనిస్సరణభావతో. తథా హి అట్ఠవీసతియా చిత్తుప్పాదేసు కరుణాముదితానం పవత్తిం ఆచరియా ఇచ్ఛన్తి. న హి బ్రహ్మవిహారుపేక్ఖా ఉపేక్ఖావేదనం వినా వత్తతి పారిసుద్ధిఉపేక్ఖా వియ. న హి కదాచి పారిసుద్ధిఉపేక్ఖా వేదనుపేక్ఖం వినా వత్తతీతి.

౨౬౧. సాతసహగతన్తి సుఖసహగతం. **తస్మాతి** యస్మా "తతో త్వం భిక్ఖూ"తిఆదికాయ (అ॰ ని॰ ౮.౬౩) దేసనాయ చతున్నమ్పి అప్పమఞ్ఞానం సవితక్కాదిభావో వియ ఉపేక్ఖాసహగతభావోపి విఞ్ఞాయతి, తస్మా. **చతస్సోపి అప్పమఞ్ఞా చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానికాతి** చోదకస్స అధిప్పాయో. **ఏవఞ్హి సతీతి** యది మూలసమాధిమ్హి వుత్తమత్థం అనన్తరం వుత్తతాయ బ్రహ్మవిహారేసు పక్ఖిపతి, ఏవం సన్తే కాయానుపస్సనాదయోపి చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానికా సియుం, న పన హోన్తి విపస్సనావసేన దేసితత్తాతి అధిప్పాయో, హోన్తు కాయానుపస్సనాదయో ఆనాపానభావనావసేన చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానికాతి వదేయ్యాతి ఆసఙ్కన్తో ఆహ ''**వేదనాదీసూ**''తిఆది. **బ్యఞ్జనచ్ఛాయామత్తం గహేత్వాతి** "మేత్తా మే చేతోవిముత్తి భావితా భవిస్సతీ"తిఆదీహి బ్యఞ్జనేహి పకాసితో ఏవ చిత్తసమాధి "అజ్ఝత్తం మే చిత్తం ఠితం భవిస్సతీ"తిఆదీహిపి బ్యఞ్జనేహి పకాసితోతి బ్యఞ్జనతో లబ్భమానసమాధిచ్ఛాయామత్తం గహేత్వా ఉభయత్థ లబ్భమానం అధిప్పాయం అగ్గహేత్వాతి అత్థో. సుత్తత్థం హి అఞ్ఞథా వదన్తో అయథావాదితాయ సత్థారం అపవదన్తో నామ హోతి. తేనాహ ''**మా భగవన్తం అబ్భాచిక్ఖీ**''తి.

౨౬౨. ''తయిమం దోసం పరిహరితుకామేన న సబ్బం సుత్తం నీతత్థమేవ, తస్మా గరుకులతో అధిప్పాయో మగ్గితబ్బో"తి దస్సేన్తో ''**గమ్భీరం హీ**''తిఆదిం వత్వా తత్థ ఆదితో పట్ఠాయ అధిప్పాయం దస్సేతుం ''**అయఞ్హీ**''తిఆదిమాహ. ఆయాచితా ధమ్మదేసనా ఏతేనాతి ఆయాచితధమ్మదేసనో, తం **ఆయాచితధమ్మదేసనం. ఏవమేవాతి** గరహనే నిపాతో, ముదా ఏవాతి అత్థో. **అజ్ఝత్తన్తి** గోచరజ్ఝత్తే, కమ్మట్ఠానారమ్మణేతి అత్థో . యస్మా చిత్తేకగ్గతా నామ ససన్తతిపరియాపన్నా హోతి, తస్మా అత్థవణ్ణనాయం ''**నియకజ్ఝత్తవసేనా**''తి వుత్తం. **చిత్తం ఠితం భవిస్సతీతి** బహిద్ధా అవిక్ఖిప్పమానం ఏకగ్గభావే ఠితం భవిస్సతి. తతో ఏవ **సుసణ్ఠితం,** సుట్ఠు సమాహితన్తి అత్థో. **ఉప్పన్నాతి** అవిక్ఖమ్భితా. **పాపకాతి** లామకా. **అకుసలా ధమ్మాతి** కామచ్ఛన్దాదయో అకోసల్లసమ్భూతట్ఠేన అకుసలా ధమ్మా. చిత్తం పరియాదాయ పవత్తితుం ఓకాసాదానేన కుసలచిత్తం ఖేపేత్వా న చ ఠస్సన్తీతి యోజనా. ఇమినా యథావుత్తస్స సమాధానస్స కారణమాహ.

చిత్తేకగ్గతామత్తోతి భావనమనుయుత్తేన పటిలద్ధమత్తం నాతిసుభావితం సమాధానం. తం పన ఉపరి వుచ్చమానానం సమాధివిసేసానం మూలకారణభావతో ''**మూలసమాధీ**''తి వుత్తో. స్వాయం చిత్తేకగ్గతామత్తో "అజ్ఝత్తమేవ చిత్తం సణ్ఠపేమి సన్నిసాదేమి ఏకోదిం కరోమి సమాదహామీ"తిఆదీసు వియ ఖణికసమాధి అధిప్పేతో. యథేవ హి అఞ్ఞత్థాపి "ఆరద్ధం ఖో పన మే, భిక్ఖవే, వీరియం అహోసి అసల్లీనం...పే॰... సమాహితం చిత్తం ఏకగ్గ"న్తి (అ॰ ని॰ ౮.౧౧; పారా॰ ౧౧) వత్వా

“వివిచ్చేవ కామేహీ”తిఆదివచనతో (అ॰ ని॰ ౮.౧౧) పఠమం వుత్తచిత్తేకగ్గతా “ఖణికసమాధీ”తి విఞ్ఞాయతి, ఏవమిధాపీతి. **సో ఏవ సమాధీ**తి మూలసమాధిమాహ.

అస్సాతి భిక్ఖునో, అస్స వా మూలసమాధిస్స. **భావన**న్తి వడ్ఢనం. **అయం సమాధీ**తి చ మూలసమాధియేవ అధిప్పేతో. **ఏవం భావితో**తి యథా అరణిసహితేన ఉప్పాదితో అగ్గి గోమయచుణ్ణాదీహి వడ్ఢితో గోమయగ్గిఆదిభావం పత్తోపి అరణిసహితేన ఉప్పాదితమూలగ్గీత్వేవ వుచ్చతి, ఏవమిధాపి మూలసమాధి ఏవ మేత్తాదివసేన వడ్ఢితోతి కత్వా వుత్తం.

అఞ్ఞేసుపి ఆరమ్మణేసు పథవీకసిణాదీసు. తత్థ యథా మేత్తాభావనాపుబ్బఙ్గమేన భావనానయేన పథవీకసిణాదీసు సవితక్కాదిభావవసేన చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానసమ్పాపనవిధినా మూలసమాధిస్స భావనా వుత్తా, ఏవం కరుణాదిభావనాపుబ్బఙ్గమం పథవీకసిణాదీసుపి భావనావిధిం దస్సేత్వా పచ్ఛా కాయానుపస్సనాదిపుబ్బఙ్గమం భావనావిధిం దస్సేన్తో ఆసవక్ఖయాయ ధమ్మం దేసేసి. తేన వుత్తం **‘‘కరుణా మే చేతోవిముత్తీ’’**తిఆది. యది ఏవం ధమ్మానుపస్సనాపరియోసానాయ దేసనాయ అరహత్తాధిగమాయ కమ్మట్ఠానస్స కథితత్తా పున “తతో త్వం, భిక్ఖు, ఇమం సమాధిం సవితక్కమ్పీ”తిఆది (అ॰ ని॰ ౮.౬౩) కస్మా వుత్తన్తి? ధమ్మానుపస్సనాయ మత్థకప్పత్తిదస్సనత్థం. సా హి సఙ్ఖారుపేక్ఖాభావేన వత్తమానా యథావుత్తజ్ఝానధమ్మే సమ్మసన్తీ విసేసతో మత్థకప్పత్తా నామ హోతి. ఫలసమాపత్తిభూమిదస్సనత్థం వుత్తన్తి కేచి.

పున **యతో ఖో తే**తిఆది అరహత్తప్పత్తితో ఉద్ధం లద్ధబ్బఫాసువిహారదస్సనం. తత్థ **గగ్ఘసీ**తి గమిస్ససి. **తస్మా**తి యస్మా “సవితక్కమ్పీ”తిఆదికా దేసనా మేత్తాదీనం ఆరమ్మణతో అఞ్ఞస్మిం ఆరమ్మణే సమాధిం సన్ధాయ వుత్తా, న అప్పమఞ్ఞా, తస్మా. **‘‘తథేవా’’**తిఆదినా గన్థన్తరేనపి తమేవత్థం సమత్థేతి. తత్థ **తథేవా**తి తికచతుక్కజ్ఝానవసేనేవ. **అభిధమ్మే**తి చిత్తుప్పాదకణ్డే (ధ॰ స॰ ౨౫౧ ఆదయో), అప్పమఞ్ఞావిభఙ్గాదీసు (విభ॰ ౬౮౪ ఆదయో) చ తత్థ తత్థ అభిధమ్మప్పదేసేసు.

౨౬౩. సుభపరమాదివసేనాతి **సుభ**-సద్దో “సుభన్తేవ అధిముత్తో హోతీ”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౨౧౨; అ॰ ని॰ ౮.౬౬) ఏవం వుత్తసుభవిమోక్ఖం సన్ధాయ వుత్తో ఉత్తరపదలోపేన. **పరమ**-సద్దో ఉక్కంసత్థో. సుభో సుభవిమోక్ఖో పరమో ఉక్కంసో పరమా కోటి ఏతిస్సాతి సుభపరమా, మేత్తాచేతోవిముత్తి, తతో పరం తాయ సాధేతబ్బం నత్థీతి అత్థో. అసాధారణస్స అత్థస్స అధిప్పేతత్తా విపస్సనాసుఖాదయో ఇధ అనవసరా. ఇతరేతరవిసిట్ఠాపేతే విసేసా, పగేవ పరేహి. తేనాహ **‘‘అఞ్ఞమఞ్ఞం అసదిసో అనుభావవిసేసో వేదితబ్బో’’**తి. **విసేసేత్వా**తి అఞ్ఞమఞ్ఞం విసిట్ఠం కత్వా.

తస్స తస్స ఉపనిస్సయత్తాతి సుభవిమోక్ఖాదికస్స తస్స తస్స విమోక్ఖస్స పకతూపనిస్సయవసేన ఉపనిస్సయపచ్చయభావతో. ఇదాని తమత్థం పాకటతరం కత్వా దస్సేతుం **‘‘మేత్తావిహారిస్సా’’**తిఆది వుత్తం. అస్స మేత్తావిహారిస్స చిత్తం ఉపసంహరతోతి సమ్బన్ధో. **అప్పటికూలపరిచయా**తి మేత్తాభావనావసేన సత్తసఞ్ఞితే యత్థ కత్థచి ఆరమ్మణే అప్పటికూలాకారేనేవ గహణస్స పరిచితత్తా. తస్స సఙ్ఖారభూతమ్పి యం కిఞ్చి ఆరమ్మణం అప్పటికూలాకారేనేవ పచ్చుపతిట్ఠతి, పగేవ సభావతో. “అప్పటికూల”న్తి తత్థస్స చిత్తం అభిరతివసేన నిరాసఙ్కం పవత్తతి, పచ్చనీకధమ్మేహి చ సుఖేన, సుట్ఠు చ విముచ్చతి, యతస్స ఝానస్స విమోక్ఖపరియాయో వుత్తో. తేనాహ **‘‘అప్పటికూలేసూ’’**తిఆది. యథావుత్తో చ అత్థో అనత్థచరణాదిఅధిప్పాయేన సచేతనే ఆరమ్మణే ఆఘాతం ఉప్పాదేన్తస్స

పటిక్కూలపరిచయా అచేతనేపి వాతాతపాదికే ఆఘాతుప్పత్తియా విభావేతబ్బో. **న తతో పరన్తి** తతో సుభవిమోక్ఖతో పరం కస్సచి విమోక్ఖస్స ఉపనిస్సయో న హోతీతి అత్థో.

అభిహనన్తి ఏతేనాతి అభిఘాతో, దణ్డో అభిఘాతో యస్స తం దణ్డాభిఘాతం, తం ఆది యస్స తం దణ్డాభిఘాతాది, దణ్డాభిఘాతాది రూపం నిమిత్తం యస్స తం **దణ్డాభిఘాతాదిరూపనిమిత్తం**. కిం పన తన్తి ఆహ ''**సత్తదుక్ఖ**''న్తి, దణ్డప్పహారాదిజనితం కరజరూపహేతుకం సత్తానం ఉప్పజ్జనకదుక్ఖన్తి అత్థో. **రూపే ఆదీనవో సుపరివిదితో హోతి** కరుణావిహారిస్స రూపనిమిత్తత్తా, దుక్ఖస్స కరుణాయ చ పరదుక్ఖాసహనరసత్తాతి అధిప్పాయో. **తత్థ** ఆకాసే. **చిత్తం పక్ఖన్దతి** సబ్బసో రూపానం అభావో వివరముపగమోతి.

తేన తేనాతిఆదీసు అయం యోజనా – తేన తేన భోగసమ్పత్తిఆదినా పామోజ్జకారణేన పముదితానం సత్తానం ఉప్పన్నపామోజ్జవిఞ్ఞాణం సమనుపస్సన్తస్స యోగినో ''సాధు వతాయం సత్తో పమోదతీ''తి ముదితాయ పవత్తిసమ్భవతో పముదితవిఞ్ఞాణస్స దస్సనేన విఞ్ఞాణగ్గహణపరిచితం చిత్తం హోతీతి.

అనుక్కమాధిగతన్తి ఆకాసకసిణవజ్జే యత్థ కత్థచి కసిణే రూపావచరజ్ఝానాధిగమానుక్కమేన రూపవిరాగభావనాయ అధిగతం. ఆకాసనిమిత్తం గోచరో ఏతస్సాతి ఆకాసనిమిత్తగోచరం, తస్మిం **ఆకాసనిమిత్తగోచరే** పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణే. **చిత్తం ఉపసంహరతో**తి దుతియారుప్పాధిగమాయ భావనాచిత్తం నేన్తస్స, తథా భావయతోతి అత్థో. **తత్థా**తి తస్మిం పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణే. **చిత్త**న్తి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనచిత్తం. **పక్ఖన్దతీ**తి అనుపవిసతి విమోక్ఖభావేన అప్పేతి.

ఆభోగాభావతోతి ''సుఖితా హోన్తూ''తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౨.౨౨) సుఖాసీసనాదివసేన ఆభుజనాభావతో. సత్తానం సుఖాసీసనాదివసేన పవత్తమానా మేత్తాదిభావనావ పరమత్థగ్గహణముఖేన సత్తే ఆరమ్మణం కరోతి, ఉపేక్ఖాభావనా పన తథా అప్పవత్తిత్వా కేవలం అజ్ఝుపేక్ఖనవసేనేవ సత్తే ఆరమ్మణం కరోతీతి ఆహ ''**ఉపేక్ఖావిహారిస్స సుఖదుక్ఖాదిపరమత్థగ్గాహవిముఖభావతో అవిజ్జమానగ్గహణదుక్ఖం చిత్తం హోతీ**''తి. ననుచ ''కమ్మస్సకా సత్తా, తే కస్స రుచియా సుఖితా వా భవిస్సన్తీ''తిఆదినా పటిక్ఖేపవసేనపి పరమత్థగ్గహణముఖేనేవ ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారోపి సత్తే ఆరమ్మణం కరోతీతి? సచ్చమేతం, తం పన భావనాయ పుబ్బభాగే, మత్థకప్పత్తియం పన కేవలం అజ్ఝుపేక్ఖనవసేనేవ సత్తే ఆరమ్మణం కరోతీతి సవిసేసం పరమత్థతో అవిజ్జమానే ఏవ విసయే తస్స పవత్తి. అవిజ్జమానగ్గహణదుక్ఖతా చ అజ్ఝుపేక్ఖనవసేన అప్పనాప్పత్తియా అపరామాససత్తగ్గహణముద్ధభూతతాయ వేదితబ్బా. సేసం వుత్తనయమేవ.

౨౬౪. సబ్బాపేతాతి సబ్బాపి ఏతా అప్పమఞ్ఞా. **దానాదీన**న్తి పారమిభావప్పత్తానం దానాదీనం బుద్ధకరధమ్మానం. **సబ్బకల్యాణధమ్మాన**న్తి సబ్బేసం అనవజ్జధమ్మానం, సమతింసాయ పారమితానం, తన్నిమిత్తానం బుద్ధయానియానఞ్చ, సబ్బేహి వా సున్దరసభావానం. న హి లోకియధమ్మా బుద్ధకరధమ్మేహి ఆనుభావతో ఉక్కట్ఠా నామ అత్థి, బుద్ధధమ్మేసు వత్తబ్బమేవ నత్థి. **పరిపూరికా**తి పరివుద్ధికరా. అధిట్ఠానాని వియ హి అప్పమఞ్ఞా సబ్బాసం పారమితానం పారిపూరికరా. ''**హితజ్ఝాసయతాయా**''తిఆదినా మేత్తాబ్రహ్మవిహారాదీనం ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారస్స అధిట్ఠానభావదస్సనముఖేన చతూహి అప్పమఞ్ఞాహి అత్తనో సన్తానస్స పగేవ అభిసఙ్ఖతత్తా మహాబోధిసత్తా దానాదిపారమియో పూరేతుం సమత్థా హోన్తి, నాఞ్ఞథాతి ఇమమత్థం దస్సేతి. **ఇమస్స దాతబ్బం, ఇమస్స న దాతబ్బ**న్తి నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం, ''ఇదం దాతబ్బం, ఇదం న దాతబ్బన్తి చ విభాగం అకత్వా''తి వత్తబ్బతో. దేయ్యపటిగ్గాహకవికప్పరహితా హి దానపారమితా. యథాహ –

“యథాపి కుమ్భో సమ్పుణ్ణో, యస్స కస్సచి అధోకతో;

వమతేవుదకం నిస్సేసం, న తత్థ పరిరక్ఖతీ”తి. (బు॰ వం॰ ౨.౧౧౮);

“సబ్బసత్తాన”న్తి ఇదం “సుఖనిదాన”న్తి ఇమినాపి సమ్బన్ధితబ్బం, “దేన్తీ”తి ఇమినా చ. తేన దేయ్యధమ్మేన వియ దానధమ్మేనాపి మహాసత్తానం లోకస్స బహూపకారతా వుత్తా హోతి, తథా తస్స పరిణామనతో. తదత్థదీపనత్థం హి “విభాగం అకత్వా”తి వత్వాపి “సబ్బసత్తాన”న్తి వుత్తం. **తేస**న్తి సబ్బసత్తానం. **ఉపఘాత**న్తి ఏత్థాపి “విభాగం అకత్వా”తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. అయం హేత్థ పదయోజనా – విభాగం అకత్వా ఉపఘాతం పరివజ్జయన్తా సబ్బసత్తానం సుఖనిదానం సీలం సమాదియన్తీతి. సత్తకాలవికప్పరహితా హి సీలపారమితా, లోకత్థమేవ చస్స ఫలం పరిణమీయతి. **నేక్ఖమ్మం భజన్తీ**తి పబ్బజ్జం ఉపగచ్ఛన్తి. పబ్బజితస్స హి సబ్బసో సీలం పరిపూరతి, న గహట్ఠస్స. ఇధాపి “విభాగం అకత్వా సబ్బసత్తానం సుఖనిదాన”న్తి ఇదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. న హి బోధిసత్తా కాలవిభాగం కత్వా పబ్బజ్జం అనుతిట్ఠన్తి, సీలం వా సమాదియన్తి, నిదస్సనమత్తఞ్చేతం ఝానాదినేక్ఖమ్మభజనస్సాపి ఇచ్ఛితబ్బత్తా. సబ్బసత్తానం సుఖనిదానతా హేట్ఠా వుత్తనయావ. ఏస నయో సేసేసుపి. **హితాహితేసూ**తి అత్థానత్థేసు. **అసమ్మోహత్థాయా**తి సమ్మోహవిద్ధంసనాయ. **పఞ్ఞం పరియోదపేన్తీ**తి యోగవిహితం విజ్జాట్ఠానాదిం అస్సుతం సుణన్తా సుతం వోదపేన్తా అహంకారమమంకారాదిం విధునన్తా ఞాణం విసోధేన్తి. “అహం మమా”తి వికప్పరహితా హి పఞ్ఞాపారమితా. **హితసుఖత్థాయా**తి సత్తానం హితసుఖాదివుద్ధియత్థమేవ. **నిచ్చ**న్తి సతతం అవిచ్ఛేదేన పటిపక్ఖేన అవోకిణ్ణం. **వీరియమారభన్తీ**తి యథా సత్తానం అనుప్పన్నం హితసుఖం ఉప్పజ్జతి, ఉప్పన్నం అభివడ్ఢతి, ఏవం పరక్కమం కరోన్తి. సఙ్కోచవిక్ఖేపరహితా హి వీరియపారమితా. “**వీరభావం పత్తాపీ**”తి ఇమినా అపరద్ధానం నిగ్గహసమత్థతం దస్సేతి. **నానప్పకారకం అపరాధం ఖమన్తీ**తి మమ్మచ్ఛేదనాకారేన అత్తని పవత్తితం నానావిధం అపరాధం సహన్తి. అత్తపరవికప్పవిరహితా హి దోససహనా ఖన్తిపారమితా.

పటిఞ్ఞం న విసంవాదేన్తీతి అవిసంవాదనసామఞ్ఞేన సబ్బస్సపి అనరియవోహారస్స అకరణమాహ. పటిఞ్ఞాతే, అపటిఞ్ఞాతే చ దిట్ఠాదికే మిచ్ఛావికప్పరహితా హి సచ్చపారమితా. **అవిచలాధిట్ఠానా**తి యథాసమాదిన్నేసు దానాదిధమ్మేసు నిచ్చలాధిట్ఠాయినో అచలసమాదానాధిట్ఠానా, సమాదిన్నేసు చ బుద్ధకరధమ్మేసు సమ్మదేవ అవట్ఠానం అధిట్ఠానపారమితా. **తేసూ**తి సత్తేసు. **అవిచలాయా**తి పటిపక్ఖేన అకమ్పనీయాయ. **ఏవ**న్తి యథావుత్తేన సత్తేసు హితజ్ఝాసయతాదిఆకారేన. యథా చ బ్రహ్మవిహారాధిట్ఠానా పారమియో, ఏవం అధిట్ఠానాధిట్ఠానాపి. తథా హి యథాపటిఞ్ఞం పరానుగ్గహాయ పారమీనం అనుట్ఠానేన సచ్చాధిట్ఠానం, తప్పటిపక్ఖపరిచ్చాగతో చాగాధిట్ఠానం, పారమీహి సచిత్తుపసమతో ఉపసమాధిట్ఠానం, తాహి పరహితూపాయకోసల్లతో పఞ్ఞాధిట్ఠానం. ఏవం పచ్చేకమ్పి పారమితాసు యథారహం నేతబ్బం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పన పారమితాసు యం వత్తబ్బం, తం పరమత్థదీపనియం **చరియాపిటకవణ్ణనాయం** వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం, అతివిత్థారభయేన న విత్థారయిమ్హ. తథా దసబలఞాణాదికేతి. **ఏతావ హోన్తీ**తి ఏతా హోన్తి ఏవాతి యోజనా.

బ్రహ్మవిహారనిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి నవమపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

౧౦. ఆరుప్పనిద్దేసవణ్ణనా

పఠమారుప్పవణ్ణనా

౨౬౫. ఉద్దిట్ఠేసూతి "చత్తారో ఆరుప్పా"తి ఏవం ఉద్దిట్ఠేసు, నిద్ధారణే చేతం భుమ్మం. తేనేవాహ **"చతూసు ఆరుప్పేసూ"**తి. తత్థ రూపవివేకేన అరూపం, అరూపమేవ ఆరుప్పం ఝానం, ఇధ పన తదత్థం కమ్మట్ఠానం అధిప్పేతం. తం భావేతుకామో చతుత్థజ్ఝానం ఉప్పాదేతీతి సమ్బన్ధో. **రూపాధికరణ**న్తి రూపహేతు. హేతుఅత్థో హి ఏత్థ **అధికరణ**-సద్దో "కామాధికరణ"న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౮-౧౬౯) వియ. దణ్డనట్ఠేన దణ్డో, ముగ్గరాది. పరపీళాధిప్పాయేన తస్స ఆదానం **దణ్డాదానం**. సత్తానం ససనట్ఠేన **సత్థం,** ఆవుధం. భణ్డనం **కలహో**. విరోధో **విగ్గహో**. నానావాదో **వివాదో. ఏత**న్తి యథావుత్తం దణ్డాదానాదికం. **సబ్బసో**తి అనవసేసతో. **ఆరుప్పే** అరూపభావే, ఆరుప్పే వా భవే. **రూపానంయేవా**తి దిట్ఠాదీనవానం రూపానంయేవ, న అరూపానన్తి అధిప్పాయో. **నిబ్బిదాయా**తి విక్ఖమ్భనవసేన నిబ్బిన్దనత్థాయ. **విరాగాయా**తి విరజ్జనత్థాయ. **నిరోధాయా**తి నిరుజ్ఝనత్థాయ. సబ్బమేతం సమతిక్కమం సన్ధాయ వుత్తం. **దణ్డాదానాదీన**న్తి **ఆది**-సద్దేన అదిన్నాదానాదికం సబ్బం రూపహేతుకం అనత్థం సఙ్గణ్హాతి, న ఇధ పాళియం ఆగతమేవాతి దట్ఠబ్బం. **కరజరూపే**తి యథావుత్తాదీనవాధికరణభావయోగ్యం దస్సేతుం వుత్తం, ఓళారికరూపేతి అత్థో. **ఆదీనవ**న్తి దోసం. **తస్సా**తి రూపస్స. **ఆలోకో**తి వణ్ణవిసేసో ఏవాతి తత్థ పవత్తం పటిభాగనిమిత్తం ఉగ్ఘాటేత్వా సియా ఆకాసనిమిత్తం ఉగ్గహేతుం, న పన పరిచ్ఛిన్నాకాసకసిణం ఉగ్ఘాటేత్వా. తస్స హి ఉగ్ఘాటనా నామ రూపనిమిత్తేనేవ సియాతి ఆహ **"ఠపేత్వా పరిచ్ఛిన్నాకాసకసిణం నవసూ"**తి. కేచి పన "ఆలోకకసిణమ్పి ఠపేత్వా అట్ఠసూ"తి వదన్తి, తస్స పన ఠపనే కారణం న దిస్సతి, కరజరూపం అతిక్కన్తం హోతి తస్స అనాలమ్బనతో.

యది ఏవం కస్మా "చతుత్థజ్ఝానవసేనా"తి వుత్తం. నను పఠమజ్ఝానాదీనిపి తస్స అనాలమ్బనవసేనేవ పవత్తన్తి పటిభాగనిమిత్తారమ్మణత్తా? సచ్చమేతం, ఓళారికఙ్గప్పహానతో పన సన్తసభావేన ఆనేఞ్జప్పత్తేన చతుత్థజ్ఝానేన అతిక్కన్తం సుట్ఠు అతిక్కన్తం నామ హోతీతి **"చతుత్థజ్ఝానవసేనా"**తి వుత్తం . కేచి "అస్సాసపస్సాసానం నిరుజ్ఝనతో, కామధాతుసమతిక్కమనతో చా"తి వదన్తి, తం అకారణం, ఇతరేసం చిత్తసముట్ఠానరూపానం సమ్భవతో, హేట్ఠిమజ్ఝానానఞ్చ అకామధాతుసంవత్తనీయతో. **తప్పటిభాగమేవా**తి కరజరూపపటిభాగమేవ నిమిత్తగ్గాహసమ్భవతో. సదిసఞ్చ నామ తం న హోతి, తస్మా కిం తస్స సమతిక్కమనేనాతి అనుయోగం సన్ధాయ **"కథం? యథా"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **కథ**న్తి కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛా. **యథా**తి ఓపమ్మత్థే నిపాతో. **లేఖాచిత్త**న్తి కాళవణ్ణాదినా కతపరికమ్మాయ లేఖాయ చిత్తం. **ఫలితన్తర**న్తి వివరం. **దిస్వా**తి దూరతో దిస్వా. **సమానరూపసద్దసముదాచార**న్తి సదిసరూపసణ్ఠానసరప్పయోగం.

ఆరమ్మణవసేనాతి "మమ చక్ఖు సోభనం, మమ కాయో థిరో, మమ పరిక్ఖారా సున్దరా"తి ఏవం ఆరమ్మణకరణవసేన. **కరజరూపసమఙ్గికాలో**తి అత్తనో అత్తభావరూపేన చేవ ఆరమ్మణరూపేన చ సమన్నాగతకాలో. **తమ్పీ**తి కసిణరూపస్సపి. సామిఅత్థే హి ఇదం ఉపయోగవచనం. భయసన్తాసఅదస్సనకామతా వియ సమతిక్కమితుకామతాతి యోజనా. ఇదఞ్చ యథావుత్తానం నిబ్బిదావిరాగనిరోధానం సాధారణవచనం. తే హి తయో అపేక్ఖిత్వా భయసన్తాసఅదస్సనకామతా వుత్తా. ఏకో కిర సునఖో వనే సూకరేన పహటమత్తో పలాతో, సో అరూపదస్సనవేలాయ భత్తపచనఉక్ఖలిం దూరతో దిస్వా

సూకరసఞ్ఞాయ భీతో ఉత్తసన్తో పలాయి, పిసాచభీరుకో పురిసో రత్తిభాగే అపరిచితే దేసే మత్థకచ్ఛిన్నం తాలక్ఖన్ధం దిస్వా పిసాచసఞ్ఞాయ భీతో ఉత్తసన్తో ముచ్ఛితో పపతి, తం సన్ధాయ వుత్తం "**సూకరా...పే.... వేదితబ్బా**"తి.

౨౬౮. ఏవన్తి యథావుత్తం ఓపమ్మత్థం నిగమేన్తో ఆహ. **సోతి** యోగావచరో. తస్మిం ఝానే ఆదీనవం పస్సతీతి సమ్బన్ధో. **రూపన్తి** కసిణరూపం. **సన్తవిమోక్ఖతోతి** అరూపజ్ఝానతో. తాని హి "యే తే సన్తా విమోక్ఖా అతిక్కమ్మ రూపే ఆరుప్పా"తిఆదీసు (అ. ని. ౮.౭౨; ౧౦.౯) సన్తవిమోక్ఖాతి ఆగతా. సన్తతాసిద్ధి చస్స అనుస్సుతితో దట్ఠబ్బా. **యథేవాతి ఏవ**-కారేన యేన పకారేన ఏతం రూపావచరచతుత్థజ్ఝానం దువఙ్గికం, ఏవం ఆరుప్పానిపీతి ఉపేక్ఖాచిత్తేకగ్గతావసేన దువఙ్గికత్తం దస్సేతి, న తతియజ్ఝానే వియ దువఙ్గికతామత్తం. నను చేత్థాపి దువఙ్గికతామత్తమేవ భూమిభేదతోతి? నాయం దోసో ఉపమోపమేయ్యభావస్స భిన్నాధికరణతో.

తత్థాతి తస్మిం రూపావచరచతుత్థజ్ఝానే. **నికన్తిన్తి** అపేక్ఖం. **పరియాదాయాతి** ఆదీనవదస్సనేన తస్మిం ఝానే ఖేపేత్వా, అనపేక్ఖో హుత్వాతి అత్థో. సన్తతో మనసికరణేనేవ పణీతతో, సుఖుమతో చ మనసికారో సిద్ధో హోతీతి ఆహ "**సన్తతో అనన్తతో మనసి కరిత్వా**"తి. **పత్థరిత్వాతి** పగేవ వడ్ఢితం, తదా వడ్ఢనవసేన వా పత్థరిత్వా. **తేనాతి** కసిణరూపేన. **ఉగ్ఘాటేతి కసిణన్తి** రూపావచరచతుత్థజ్ఝానస్స ఆరమ్మణభూతం పథవీకసిణాదికసిణరూపం అపనేతి. ఉగ్ఘాటనవిధిం పన దస్సేన్తో "**ఉగ్ఘాటేన్తో హి**"తిఆదిమాహ. తత్థ **సంవేల్లేతీతి** పటిసంహరతి. **అఞ్ఞదత్థూతి** ఏకంసేన. **నేవ ఉబ్బట్టతీతి** నేవ ఉట్ఠహతి. **న వివట్టతీతి** న వినివట్టతి. **ఇమస్సాతి** ఇమస్స కసిణరూపస్స. **అమనసికారన్తి** మనసి అకరణం అచిన్తనం. **మనసికారఞ్చ పటిచ్చాతి** "ఆకాసో ఆకాసో"తి భావనామనసికారఞ్చ నిస్సాయ. ఇదం వుత్తం హోతి – రూపావచరచతుత్థజ్ఝానస్స ఆరమ్మణభూతం కసిణరూపం న సబ్బేన సబ్బం మనసి కరోతో, తేన చ ఫుట్ఠోకాసం "ఆకాసో ఆకాసో"తి మనసి కరోతో యదా తం భావనానుభావేన ఆకాసం హుత్వా ఉపట్ఠాతి, తదా సో కసిణం ఉగ్ఘాటేతి నామ, తఞ్చ తేన ఉగ్ఘాటితం నామ హోతీతి. తేనాహ "**కసిణుగ్ఘాటిమాకాసమత్తం పఞ్ఞాయతీ**"తి. **సబ్బమేతన్తి** తివిధమ్పేతం **ఏకమేవ** పరియాయభావతో.

"**నీవరణాని విక్ఖమ్భన్తీ**"తి కస్మా వుత్తం? నను రూపావచరపఠమజ్ఝానస్స ఉపచారక్ఖణేయేవ నీవరణాని విక్ఖమ్భితాని, తతో పట్ఠాయ చస్స న నేసం పరియుట్ఠానం. యది సియా, ఝానతో పరిహాయేయ్య? యం పనేకే వదన్తి "అత్థేవ సుఖుమాని అరూపజ్ఝానవిక్ఖమ్భనేయ్యాని నీవరణాని, తాని సన్ధాయేతం వుత్త"న్తి, తం తేసం మతిమత్తం. న హి మహగ్గతకుసలేసు లోకుత్తరకుసలేసు వియ ఓధిసో పహానం నామ అత్థి. యో పన రూపావచరేహి ఆరుప్పానం ఉళారఫలతాదివిసేసో, సో భావనావిసేసేన సన్తతరపణీతతరభావేన తేసుయేవ పురిమపురిమేహి పచ్ఛిమపచ్ఛిమానం వియాతి దట్ఠబ్బం. "విక్ఖమ్భన్తీ"తి పన వచనం వణ్ణభణనవసేన వుత్తం. తథా హి అఞ్ఞత్థాపి హేట్ఠా పహీనానం ఉపరి పహానం వుచ్చతి. యే పన "సబ్బే కుసలా ధమ్మా సబ్బేసం అకుసలానం పటిపక్ఖాతి కత్వా ఏవం వుత్త"న్తి వదన్తి, తేహి దుతియజ్ఝానూపచారాదీసు నీవరణవిక్ఖమ్భనావచనస్స కారణం వత్తబ్బం. **సతి సన్తిట్ఠతీతి** ఆకాసనిమిత్తారమ్మణా సతి సమ్మా సూపట్ఠితా హుత్వా తిట్ఠతి. సతిసీసేన చేత్థ ఉపచారజ్ఝానానుగుణానం సద్ధాపఞ్చమానం సకిచ్చయోగం దస్సేతి. **ఉపచారేనాతి** ఉపచారజ్ఝానేన. **ఇధాపీతి** రూపావచరచతుత్థజ్ఝానం సన్ధాయ సమ్పిణ్డనం. తం హి ఉపేక్ఖావేదనాసమ్పయుత్తం. **సేసన్తి** "సేసాని కామావచరానీ"తిఆది. యం ఇధ వత్తబ్బమవుత్తం, తం పన **పథవీకసిణనిద్దేసే** (విసుద్ధి. ౧.౨౧౮ ఆదయో) వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బన్తి ఆహ "**పథవీకసిణే వుత్తనయమేవా**"తి.

ఏవం యం తత్థ అవిసిట్ఠం, తం అతిదిసిత్వా ఇదాని విసిట్ఠం దస్సేతుం ‘‘**అయం పన విసేసో**’’తిఆదిమాహ. **యానప్పుతోళి కుమ్భిముఖాదీన**న్తి ఓగుణ్ఠనసివికాదియానానం ముఖం యానముఖం, పుతోళియా ఖుద్దకద్వారస్స ముఖం పుతోళిముఖం, కుమ్భిముఖన్తి పచ్చేకం ముఖ-సద్దో సమ్బన్ధితబ్బో. **ఆకాసంయేవ** యానముఖాదిపరిచ్ఛిన్నం. **పరికమ్మమనసికారేనా**తి పరికమ్మభూతేన మనసికారేన ఉపచారజ్ఝానేన. పరికమ్మం అనులోమం ఉపచారోతి చ అనత్థన్తరఞ్హేతం. **పేక్ఖమానో** అరూపావచరజ్ఝానచక్ఖునా.

౨౭౭. **సబ్బాకారేనా**తి రూపనిమిత్తం దణ్డాదానసమ్భవదస్సనాదినా సబ్బేన రూపధమ్మేసు, పథవీకసిణాదిరూపనిమిత్తేసు, తదారమ్మణజ్ఝానేసు చ దోసదస్సనాకారేన, తేసు ఏవ వా రూపాదీసు నికన్తిప్పహానఅనావజ్జితుకామతాదినా. **రూపజ్ఝానమ్పి రూపన్తి వుచ్చతి** ఉత్తరపదలోపేన “రూపూపపత్తియా మగ్గం భావేతీ”తిఆదీసు (ధ॰ స॰ ౧౬౦; విభ॰ ౬౨౫) యథా రూపభవో రూపం. **రూపీ**తి హి రూపజ్ఝానలాభీతి అత్థో. **ఆరమ్మణమ్పి** కసిణరూపం **రూపన్తి వుచ్చతి** పురిమపదలోపేన యథా “దేవదత్తో దత్తో”తి. **రూపాని పస్సతీ**తి కసిణరూపాని ఝానచక్ఖునా పస్సతీతి అత్థో. **తస్మా**తి యస్మా ఉత్తరపదలోపేన, పురిమపదలోపేన చ యథాక్కమం రూపజ్ఝానకసిణరూపేసు రూపవోహారో దిస్సతి, తస్మా. రూపే రూపజ్ఝానే తంసహగతా సఞ్ఞా **రూపసఞ్ఞా. తదారమ్మణస్స చాతి చ**-సద్దేన యథావుత్తం రూపావచరజ్ఝానం సమ్పిణ్డేతి, తేన పాళియం “రూపసఞ్ఞాన”న్తి సరూపేకసేసేన నిద్దేసో కతోతి దస్సేతి. **విరాగా**తి జిగుచ్ఛనతో. **నిరోధా**తి తప్పటిబన్ధఛన్దరాగవిక్ఖమ్భనేన నిరోధనతో. వుత్తమేవత్థం పాకటతరం కాతుం ‘‘**కిం వుత్తం హోతీ**’’తిఆది వుత్తం. తస్స సబ్బాకారేన విరాగా అనవసేసానం నిరోధాతి ఏవం వా ఏత్థ యోజనా కాతబ్బా.

‘‘**ఆరమ్మణే అవిరత్తస్స సఞ్ఞాసమతిక్కమో న హోతీ**’’తి ఇదం యస్మా ఇమాని ఝానాని ఆరమ్మణాతిక్కమేన పత్తబ్బాని, న అఙ్గాతిక్కమేనాతి కత్వా వుత్తం. యస్మా పనేత్థ సఞ్ఞాసమతిక్కమో ఆరమ్మణసమతిక్కమేన వినా న హోతి, తస్మా “సమతిక్కన్తాసు చ సఞ్ఞాసు ఆరమ్మణం సమతిక్కన్తమేవ హోతీ”తి ఆహ. అవత్వా వుత్తోతి సమ్బన్ధో. **సమాపన్నస్సా**తిఆదీసు కుసలసఞ్ఞావసేన సమాపన్నగ్గహణం, విపాకసఞ్ఞావసేన ఉపపన్నగ్గహణం, కిరియాసఞ్ఞావసేన దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారగ్గహణం. అరహతో హి ఝానాని విసేసతో దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారో. యది సఞ్ఞాసమతిక్కమస్స అనునిప్ఫాదిఆరమ్మణసమతిక్కమో విభఙ్గే చ అవుత్తో, అథ కస్మా ఇధ గహితోతి అనుయోగం సన్ధాయాహ ‘‘**యస్మా పనా**’’తిఆది. **ఆరమ్మణసమతిక్కమవసేనాపి అయమత్థవణ్ణనా కతా,** “తదారమ్మణస్స చేతం అధివచన”న్తిఆదినా విభఙ్గే వియ సఞ్ఞాసమతిక్కమమేవ అవత్వాతి అధిప్పాయో.

౨౭౮. **పటిఘాతేనా**తి పటిహననేన విసయివిసయసమోధానేన. **అత్థఙ్గమా**తిఆదీసు పురిమం పురిమం పచ్ఛిమస్స పచ్ఛిమస్స అత్థవచనం, తస్మా పటిఘసఞ్ఞానం అత్థఙ్గమో ఝానసమఙ్గికాలే అనుప్పత్తీతి తస్స ఇధేవ గహణే కారణం అనుయోగముఖేన దస్సేతుం ‘‘**కామఞ్చేతా**’’తిఆది వుత్తం. **ఉస్సాహజననత్థం** పటిపజ్జనకానం. **ఏతాసం** పటిఘసఞ్ఞానం. **ఏత్థ** పఠమారుప్పకథాయం. **వచనం** అత్థఙ్గమవసేన.

కిం వా పసంసాకిత్తనేన, పటిఘసఞ్ఞానం పన అత్థఙ్గమో ఇధేవ వత్తబ్బత్తా వుత్తోతి దస్సేతుం ‘‘**అథ వా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ సభావధమ్మస్స అభావో నామ పటిపక్ఖేన పహీనతాయ వా పచ్చయాభావేన వా. తేసు రూపజ్ఝానసమఙ్గినో పటిఘసఞ్ఞానం అభావో పచ్చయాభావమత్తేన, న పటిపక్ఖాధిగమేనాతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**కిఞ్చాపీ**’’తిఆది. తత్థ **తా**తి పటిఘసఞ్ఞా . **రూపావచర**న్తి రూపావచరజ్ఝానం. **సమాపన్నస్సా**తి సమాపజ్జిత్వా విహరన్తస్స. కిఞ్చాపి న సన్తీతి యోజనా.

న పహీనత్తా న సన్తీతి న తదా పటిఘసఞ్ఞా పహీనభావేన న సన్తి నామ. తత్థ కారణమాహ ''**న హి రూపవిరాగాయ రూపావచరభావనా సంవత్తతీ**''తి. నను చ పటిఘసఞ్ఞాపి అరూపధమ్మా ఏవాతి చోదనం సన్ధాయాహ ''**రూపాయత్తా చ ఏతాసం పవత్తీ**''తి. **అయం పన భావనా**తి అరూపభావనమాహ. **ధారేతు**న్తి అవధారేతుం. **ఇధా**తి అరూపజ్ఝానే. ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారవచనాదీహి **ఆనేఞ్జతా**. "యే తే సన్తా విమోక్ఖా అతిక్కమ్మ రూపే ఆరుప్పా"తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౮.౭౨; ౧౦.౯) **సన్తవిమోక్ఖతా చ వుత్తా**.

౨౭౯. దోసదస్సనపుబ్బకపటిపక్ఖభావనావసేన పటిఘసఞ్ఞానం సుప్పహీనత్తా మహతాపి సద్దేన అరూపసమాపత్తితో న వుట్ఠాతి. తథా పన న సుప్పహీనత్తా సబ్బరూపావచరసమాపత్తితో వుట్ఠానం సియా, పఠమజ్ఝానం పన అప్పకమ్పి సద్దం న సహతీతి తం సమాపన్నస్స సద్దో కణ్టకోతి వుత్తం. ఆరుప్పభావనాయ అభావే చుతితో ఉద్ధం ఉప్పత్తిరహానం రూపసఞ్ఞాపటిఘసఞ్ఞానం యావ అత్తనో విపాకప్పవత్తి, తావ అనుప్పత్తిధమ్మతాపాదనేన సమతిక్కమో, అత్థఙ్గమో చ వుత్తో. నానత్తసఞ్ఞాసు పన యా తస్మిం భవే న ఉప్పజ్జన్తి ఏకన్తరూపనిస్సితా, తా అనోకాసతాయ న ఉప్పజ్జన్తి, న ఆరుప్పభావనాయ నివారితత్తా, అనివారితత్తా చ కాచి ఉప్పజ్జన్తి. తస్మా తాసం అమనసికారో అనావజ్జనం అపచ్చవేక్ఖణం, జవనపటిపాదకేన వా భవఙ్గమనస్స అన్తో అకరణం అప్పవేసనం వుత్తం.

తేన చ నానత్తసఞ్ఞామనసికారహేతూనం రూపానం సమతిక్కమా సమాధిస్స థిరభావం దస్సేతుం ''**సఙ్ఖేపతో**''తిఆది వుత్తం. అపిచ ఇమేహి తీహి పదేహి ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తియా వణ్ణో కథితో సోతూనం ఉస్సాహజననత్థం, పలోభనత్థఞ్చ. యే హి అకుసలా ఏవంగాహినో "సబ్బస్సాదరహితే ఆకాసే పవత్తితసఞ్ఞాయ కో ఆనిసంసో"తి, తే తతో మిచ్ఛాగాహతో నివత్తేతుం తీహి పదేహి ఝానస్స ఆనిసంసో కథితో. తం హి సుత్వా తేసం ఏవం భవిస్సతి "ఏవం సన్తా కిరాయం సమాపత్తి ఏవం పణీతా, హన్దస్సా నిబ్బత్తనత్థం ఉస్సాహం కరిస్సామీ"తి.

౨౮౦. **అస్సా**తి ఆకాసస్స. ఉప్పాదో ఏవ అన్తో **ఉప్పాదన్తో**, తథా **వయన్తో**. సభావధమ్మో హి అహుత్వా సమ్భవతో, హుత్వా చ వినస్సనతో ఉదయవయపరిచ్ఛిన్నో. ఆకాసో పన అసభావధమ్మత్తా తదుభయాభావతో అనన్తో వుత్తో. అజటాకాసపరిచ్ఛిన్నాకాసానం ఇధ అనధిప్పేతత్తా ''**ఆకాసోతి కసిణుగ్ఘాటిమాకాసో వుచ్చతీ**''తి ఆహ. కసిణం ఉగ్ఘాటీయతి ఏతేనాతి కసిణుగ్ఘాటో, తదేవ **కసిణుగ్ఘాటిమం. మనసికారవసేనాపీ**తి రూపవివేకమత్తగ్గహణేన పరిచ్ఛేదస్స అగ్గహణతో అనన్తఫరణాకారేన పవత్తపరికమ్మమనసికారవసేనాపి. **అనన్తం ఫరతీ**తి అగ్గహితపరిచ్ఛేదతాయ అనన్తం కత్వా పరికమ్మసమ్ఫస్సపుబ్బకేన ఝానసమ్ఫస్సేన ఫుసతి. యథా భిసగ్గమేవ భేసజ్జం, ఏవం **ఆకాసానన్తమేవ ఆకాసానఞ్చం** సంయోగపరస్స త-కారస్స చ-కారం కత్వా. ఝానస్స పవత్తిట్ఠానభావతో ఆరమ్మణం అధిట్ఠానట్ఠేన ''**ఆయతనమస్సా**''తి వుత్తం, అధిట్ఠానట్ఠే ఆయతన-సద్దస్స దస్సనతో. కారణాకరసఞ్జాతిదేసనివాసత్థేపి ఆయతన-సద్దో ఇధ యుజ్జతేవ.

విఞ్ఞాణఞ్చాయతనకథావణ్ణనా

౨౮౧. చిణ్ణో చరితో పగుణికతో ఆవజ్జనాదిలక్ఖణో వసీభావో ఏతేనాతి చిణ్ణవసీభావో, తేన **చిణ్ణవసీభావేన**. రూపావచరసఞ్ఞం అనతిక్కమిత్వా అనధిగన్తబ్బతో, తంసహగతసఞ్ఞామనసికారసముదాచారస్స హానభాగియభావావహతో, తంసమతిక్కమేనేవ తదఞ్ఞేసం సమతిక్కమితబ్బానం సమతిక్కమసిద్ధితో చ వుత్తం ''**ఆసన్నరూపావచరజ్ఝానపచ్చత్థికా**''తి. వీథిపటిపన్నాయ భావనాయ ఉపరూపరివిసేసావహభావతో, పణీతభావసిద్ధితో చ పఠమారుప్పతో దుతియారుప్పం

సన్తతరసభావన్తి ఆహ ‘‘**నో చ విఞ్ఞాణఞ్చాయతనమివ సన్తా**’’తి వక్ఖతి హి “సుప్పణీతతరా హోన్తి, పచ్ఛిమా పచ్ఛిమా ఇధా”తి (విసుద్ధి॰ ౧.౨౯౦). **అనన్తం అనన్త**న్తి కేవలం “అనన్తం అనన్త”న్తి **న మనసి కాతబ్బం** న భావేతబ్బం, “అనన్తం విఞ్ఞాణం, అనన్తం విఞ్ఞాణ”న్తి పన మనసి కాతబ్బం, “విఞ్ఞాణం విఞ్ఞాణ”న్తి వా.

తస్మిం నిమిత్తేతి తస్మిం పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణసఙ్ఖాతే విఞ్ఞాణనిమిత్తే. **చిత్తం చారేన్తస్సా**తి భావనాచిత్తం పవత్తేన్తస్స. **ఆకాసఫుటే విఞ్ఞాణే**తి కసిణుగ్ఘాటిమాకాసం ఫరిత్వా పవత్తే పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణే ఆరమ్మణభూతే. **అప్పేతీ**తి అప్పనావసేన పవత్తతి. సభావధమ్మేపి ఆరమ్మణసమతిక్కమభావనాభావతో ఇదం అప్పనాప్పత్తం హోతి చతుత్థారుప్పం వియ. **అప్పనానయో పనేత్థ వుత్తనయేనేవా**తి ఏత్థ దుతియారుప్పజ్ఝానే పురిమభాగే తీణి, చత్తారి వా జవనాని కామావచరాని ఉపేక్ఖావేదనాసమ్పయుత్తానేవ హోన్తి. “చతుత్థం పఞ్చమం వా అరూపావచర”న్తిఆదినా (విసుద్ధి॰ ౧.౨౭౬) పఠమారుప్పజ్ఝానే వుత్తేన నయేన, అథ వా **అప్పనానయో**తి సభావధమ్మేపి ఆరమ్మణే ఝానస్స అప్పనానయో ఆరమ్మణాతిక్కమభావనావసేన ఆరుప్పం అప్పనం పాపుణాతి, “అప్పనాప్పత్తస్సేవ హి ఝానస్స ఆరమ్మణసమతిక్కమనమత్తం తత్థ హోతీ”తి **మరణానుస్సతినిద్దేసే** (విసుద్ధి॰ ౧.౧౭౭) వుత్తనయేన వేదితబ్బోతి అత్థో.

౨౮౨. సబ్బసోతి సబ్బాకారేన పఠమారుప్పే “ఆసన్నరూపజ్ఝానపచ్చత్థికతా, అసన్తసభావతా”తి ఏవమాదినా సబ్బేన దోసదస్సనాకారేన, తత్థ వా నికన్తిపహానఅనావజ్జితుకామతాదిఆకారేన, సబ్బం వా కుసలవిపాకకిరియాభేదతో అనవసేసన్తి అత్థో. స్వాయమత్థో హేట్ఠా వుత్తనయేన ఞాతుం సక్కాతి ఆహ ‘‘**సబ్బసోతి ఇదం వుత్తనయమేవా**’’తి. ఝానస్స ఆకాసానఞ్చాయతనతా బాహిరత్థసమాసవసేన హేట్ఠా వుత్తాతి ఆహ ‘‘**పుబ్బే వుత్తనయేన ఝానమ్పి ఆకాసానఞ్చాయతన**’’న్తి . ఆరమ్మణస్స పన సమానాధికరణసమాసవసేనాతి సన్దస్సేతుం ‘‘**ఆరమ్మణమ్పి**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ ‘‘**పురిమనయేనేవా**’’తి ఇదం “నాస్స అన్తో”తిఆదినా వుత్తపదసిద్ధిం సన్ధాయ వుత్తం. యథా అధిట్ఠానట్ఠేన, ఏవం సఞ్జాతిదేసట్ఠేనపి ఆయతన-సద్దేన ఇధ అత్థో యుజ్జతీతి దస్సేతుం ‘‘**తథా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ సఞ్జాయతి ఏత్థాతి సఞ్జాతి, సఞ్జాతి ఏవ దేసో **సఞ్జాతిదేసో. ఝానం** అప్పవత్తికరణేన. **ఆరమ్మణం** అమనసికరణేన. **ఉభయమ్పి** వా ఉభయతా యోజేతబ్బా. ఝానస్సపి హి అనావజ్జనం, జవనపటిపాదకేన వా భవఙ్గమనస్స అన్తో అకరణం అమనసికరణం, ఆరమ్మణస్స చ ఆరమ్మణకరణవసేన అప్పవత్తనం **అప్పవత్తికరణ**న్తి అత్థస్స సమ్భవతో **ఏకజ్ఝం కత్వా** సామఞ్ఞనిద్దేసేన, ఏకసేసనయేన వా.

పుబ్బే అనన్తస్స ఆకాసస్స ఆరమ్మణకరణవసేన పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణం అత్తనో ఫరణాకారేనేవ “అనన్త”న్తి మనసి కాతబ్బత్తా “అనన్తం విఞ్ఞాణ”న్తి వుత్తన్తి పున ‘‘**మనసికారవసేన వా అనన్త**’’న్తి వుత్తం, సబ్బసో మనసికరణవసేనాతి అధిప్పాయో. తేనాహ ‘‘**అనవసేసతో మనసి కరోన్తో ‘అనన్త’న్తి మనసి కరోతీ**’’తి. **ఝానవిభఙ్గేపి** అయమేవత్థో వుత్తోతి దస్సేన్తో ‘‘**యం పన విభఙ్గే వుత్త**’’న్తిఆదిమాహ. తస్సా పాళియా ఏవం వా అత్థో వేదితబ్బో – తంయేవ ఆకాసం ఫుటం విఞ్ఞాణం విఞ్ఞాణఞ్చాయతనవిఞ్ఞాణేన మనసి కరోతీతి. అయం పనత్థో యుత్తో వియ దిస్సతి, తంయేవ ఆకాసం విఞ్ఞాణేన ఫుటం తేన గహితాకారం మనసి కరోతి. ఏవం తం విఞ్ఞాణం అనన్తం ఫరతీతి. యం హి ఆకాసం పఠమారుప్పసమఙ్గీ విఞ్ఞాణేన అనన్తం ఫరతి, తం ఫరణాకారసహితమేవ విఞ్ఞాణం మనసి కరోన్తో దుతియారుప్పసమఙ్గీ అనన్తం ఫరతీతి వుచ్చతి.

మనసికారవసేన అనన్తఫరణాకారేన ఇధ అనన్తతా, న ఆకాసస్స వియ ఉప్పాదన్తాదిఅభావేనాతి ‘‘**నాస్స అన్తోతి అనన్త**’’న్తి ఏత్తకమేవాహ. ‘‘**రుళ్హీసద్దో**’’తి ఇమినా ‘‘విఞ్ఞాణానఞ్చ’’న్తి ఏతస్స పదస్స అత్థే విఞ్ఞాణఞ్చ-సద్దో నిరుళ్హోతి దస్సేతి, యథావుత్తం వా విఞ్ఞాణం దుతియారుప్పజ్ఝానేన అఞ్చీయతి వుత్తాకారేన ఆలమ్బీయతీతి విఞ్ఞాణఞ్చన్తి ఏవమ్పేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. సేసం వుత్తత్థమేవాతి ఆహ ‘‘**సేసం పురిమసదిసమేవా**’’తి.

ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనకథావణ్ణనా

౨౮౩. తతియారుప్పకమ్మట్ఠానే యం హేట్ఠా వుత్తసదిసం, తం వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బం, అపుబ్బమేవ వణ్ణయిస్సామ. తత్థ **తస్సేవాతి** యం ఆరబ్భ విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం పవత్తం, తస్సేవ. కిం పన తన్తి ఆహ ‘‘**ఆకాసానఞ్చాయతనవిఞ్ఞాణస్సా**’’తి. ఏతేన తతో అఞ్ఞం తతియారుప్పజ్ఝానస్స ఆరమ్మణం నత్థీతి దస్సేతి. ‘‘**ఆరమ్మణభూతస్సా**’’తి ఇమినా తస్స అనారమ్మణభూతం దుతియారుప్పవిఞ్ఞాణం నివత్తేతి. **అభావోతి** నత్థితా. **సుఞ్ఞతాతి** రిత్తతా. **వివిత్తాకారోతి** వివేకో. తీహి పదేహి పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణస్స అపగమమేవ వదతి. ‘‘మనసి కాతబ్బో’’తి వత్వా మనసికారవిధిం దస్సేతుం ‘‘**తం విఞ్ఞాణ**’’న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **అమనసికరిత్వాతి** సబ్బేన సబ్బం మనసి అకత్వా అచిన్తేత్వా. **వా**-సద్దో అనియమత్థో, తేన తీసు పకారేసు ఏకేనపి అత్థసిద్ధీతి దస్సేతి.

తస్మిం నిమిత్తేతి తస్మిం పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణస్స అభావసఙ్ఖాతే ఝానుప్పత్తినిమిత్తే. **ఆకాసే ఫుటేతి** ఆకాసం ఫరిత్వా పవత్తే. ‘‘ఆకాసఫుటే’’తి వా పాఠో. **సుఞ్ఞవివిత్తనత్థిభావేతి** సుఞ్ఞభావే, వివిత్తభావే, నత్థిభావే చాతి యేన ఆకారేన భావితం, తస్స గహణత్థం వుత్తం. అథ వా **సుఞ్ఞవివిత్తనత్థిభావేతి** సుఞ్ఞవివిత్తతాసఙ్ఖాతే నత్థిభావే, తేన వినాసాభావమేవ దస్సేతి, న పురే అభావాదికే.

తస్మిం హి అప్పనాచిత్తేతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనజ్ఝానసమ్పయుత్తే అప్పనావసేన పవత్తే చిత్తే, తస్మిం వా పఠమారుప్పస్స అపగమసఙ్ఖాతే నత్థిభావే యథావుత్తే అప్పనాచిత్తే ఉప్పన్నే. సో భిక్ఖు అభావమేవ పస్సన్తో విహరతీతి సమ్బన్ధో. పురిసో కత్థచి గన్త్వా ఆగన్త్వా సుఞ్ఞమేవ పస్సతి, నత్థిభావమేవ పస్సతీతి యోజనా. **తం ఠానన్తి** తం సన్నిపాతట్ఠానం. ‘‘**పరికమ్మమనసికారేన అన్తరహితే**’’తి ఇమినా ఆరమ్మణకరణాభావేన తస్స అన్తరధానం న నట్ఠత్తాతి దస్సేతి. తత్రిదం ఓపమ్మసంసన్దనం – యథా సో పురిసో తత్థ సన్నిపతితం భిక్ఖుసఙ్ఘం దిస్వా గతో, తతో సబ్బేసు భిక్ఖూసు కేనచిదేవ కరణీయేన అపగతేసు ఆగన్త్వా తం ఠానం భిక్ఖూహి సుఞ్ఞమేవ పస్సతి, న భిక్ఖూనం తతోపి అపగతకారణం, ఏవమయం యోగావచరో పుబ్బే విఞ్ఞాణఞ్చాయతనజ్ఝానచక్ఖునా పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణం దిస్వా పచ్ఛా నత్థీతి పరికమ్మమనసికారేన తస్మిం అపగతే తతియారుప్పజ్ఝానచక్ఖునా తస్స నత్థిభావమేవ పస్సన్తో విహరతి, న తస్స అపగమనకారణం వీమంసతి ఝానస్స తాదిసాభోగాభావతోతి. **సబ్బసో విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం సమతిక్కమ్మాతి** ఏత్థ యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బం.

౨౮౪. నత్థితా పరియాయాసుఞ్ఞవివిత్తభావాతి ‘‘నత్థీ’’తి పదస్స అత్థం వదన్తేన సుఞ్ఞవివిత్తపదానిపి గహితాని. ఆమేడితవచనం పన భావనాకారదస్సనం. విభఙ్గేపి ఇమస్స పదస్స అయమేవత్థో వుత్తోతి దస్సేతుం ‘‘**యమ్పి విభఙ్గే**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **తఞ్ఞేవ విఞ్ఞాణం అభావేతీతి** యం పుబ్బే ‘‘అనన్తం విఞ్ఞాణ’’న్తి మనసి కతం పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణం, తంయేవాతి అత్థో . తంయేవ హి ఆరమ్మణభూతం పఠమేన వియ రూపనిమిత్తం తతియేనారుప్పేనాభావేతీతి. **ఖయతో**

సమ్మసనన్తి భఙ్గానుపస్సనమాహ. సా హి సఙ్ఖతధమ్మానం భఙ్గాభావమేవ పస్సన్తీ “విఞ్ఞాణమ్పి అభావేతీ”తిఆదినా వత్తబ్బతం లభతీతి అధిప్పాయేనాహ ‘‘**ఖయతో సమ్మసనం వియ వుత్త**’’న్తి. **అస్సాతి** పఠస్స. పున **అస్సాతి** విఞ్ఞాణస్స. **అభావేతీ**తి అభావం కరోతి. యథా ఞాణస్స న ఉపతిట్ఠతి, ఏవం కరోతి అమనసికరణతో. తతో ఏవ **విభావేతి** విగతభావం కరోతి, వినాసేతి వా యథా న దిస్సతి, తథా కరణతో. తేనేవ **అన్తరధాపేతి** తిరోభావం గమేతి. **న అఞ్ఞథాతి** ఇమిస్సా పాళియా ఏవమత్థో, న ఇతో అఞ్ఞథా అయుజ్జమానకత్తాతి అధిప్పాయో.

అస్సాతి పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణాభావస్స. **కిఞ్చనన్తి** కిఞ్చిపి. సభావధమ్మస్స అప్పావసేసతా నామ భఙ్గో ఏవ సియాతి ఆహ ‘‘**భఙ్గమత్తమ్పి అస్స అవసిట్ఠం నత్థీ**’’తి. సతి హి భఙ్గమత్తేపి తస్స సకిఞ్చనతా సియా. **అకిఞ్చనన్తి** చ విఞ్ఞాణస్స కిఞ్చి పకారం అగ్గహేత్వా సబ్బేన సబ్బం విభావనమాహ. సేసం వుత్తనయమేవ.

నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనకథావణ్ణనా

౨౮౫. **నో చ సన్తాతి** యథా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తి సఙ్ఖారావసేససుఖుమభావప్పత్తియా సవిసేసా సన్తా, ఏవమయం ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తి నో చ సన్తా తదభావతో. యా అయం ఖన్ధేసు పచ్చయయాపనీయతాయ, రోగమూలతాయ చ రోగసరిక్ఖతా, దుక్ఖతాసూలయోగాదినా గణ్డసరిక్ఖతా, పీళాజననాదినా సల్లసరిక్ఖతా చ, సా సఞ్ఞాయ సతి హోతి, నాసతీతి వుత్తం ‘‘**సఞ్ఞా రోగో, సఞ్ఞా గణ్డో, సఞ్ఞా సల్ల**’’న్తి. సా చేత్థ పటుకిచ్చా పఞ్చవోకారభవతో ఓళారికసఞ్ఞా వేదితబ్బా. న కేవలం సఞ్ఞా ఏవ, అథ ఖో వేదనాచేతనాదీనమ్పి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. సఞ్ఞాసీసేన పన నిద్దేసో కతో. **ఏతం సన్తన్తి** ఏతం అసన్తభావకరరోగాదిసరిక్ఖసఞ్ఞావిరహతో సన్తం. తతో ఏవ **పణీతం**. కిం పన తన్తి ఆహ ‘‘**నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞా**’’తి ? తదపదేసేన తంసమ్పయుత్తజ్ఝానమాహ ‘‘**ఆదీనవ**’’న్తి. ఏత్థ రోగాదిసరిక్ఖసఞ్ఞాదిసబ్భావోపి ఆదీనవో దట్ఠబ్బో, న ఆసన్నవిఞ్ఞాణఞ్చాయతనపచ్చత్థికతావ. **ఉపరీతి** చతుత్థారుప్పే. **సా వాతి** సా ఏవ. **వత్తితాతి** పవత్తితా నిబ్బత్తితా వళఞ్జితా.

తస్మిం నిమిత్తేతి తస్మిం తతియారుప్పసమాపత్తిసఙ్ఖాతే ఝాననిమిత్తే. **మానసన్తి** చిత్తం “మనో ఏవ మానస”న్తి కత్వా, భావనామనసికారం వా. తం హి మనసి భవన్తి మానసన్తి వుచ్చతి. ఝానసమ్పయుత్తధమ్మానమ్పి ఝానానుగుణతాయ సమాపత్తిపరియాయో లబ్భతీతి ఆహ ‘‘**ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తిసఙ్ఖాతేసు చతూసు ఖన్ధేసూ**’’తి, ఆరమ్మణభూతేసూతి అధిప్పాయో.

౨౮౬. యథావుత్తం ఆకిఞ్చఞ్ఞం ఆరమ్మణపచ్చయభావతో ఆయతనం కారణమస్సాతి **ఝానం ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం,** ఆకిఞ్చఞ్ఞమేవ ఆరమ్మణపచ్చయభూతం ఝానస్స కారణన్తి **ఆరమ్మణం ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనన్తి** ఏవం వా అత్థో దట్ఠబ్బో. సేసమేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బం.

యాయ సఞ్ఞాయ భావతోతి యాదిసాయ సఞ్ఞాయ అత్థిభావేన. యా హి సా పటుసఞ్ఞాకిచ్చస్స అభావతో సఞ్ఞాతిపి న వత్తబ్బా, సఞ్ఞాసభావానాతివత్తనతో అసఞ్ఞాతిపి న వత్తబ్బా, తస్సా విజ్జమానత్తాతి అత్థో. **తన్తి** తం ఝానం. **తం తావ దస్సేతున్తి** ఏత్థ **తన్తి** తం ససాపటిపదం, యథావుత్తసఞ్ఞం, తస్సా చ అధిగముపాయన్తి అత్థో. **నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీతి** హి పుగ్గలాధిట్ఠానేన ధమ్మం ఉద్ధరన్తేన సఞ్ఞావన్తముఖేన సఞ్ఞా ఉద్ధటా, అఞ్ఞథా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనన్తి ఉద్ధరితబ్బం సియా. సా పన పటిపదా యత్థ పవత్తతి, యథా చ పవత్తతి, తం దస్సేతుం ‘‘**ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సన్తతో మనసి కరోతి, సఙ్ఖారావసేససమాపత్తిం భావేతీ**’’తి వుత్తం. ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం హి చతుత్థారుప్పభావనాయ పవత్తిట్ఠానం,

సఙ్ఖారావసేససమాపత్తి పవత్తిఆకారోతి. **యత్ర హి నామాతి** యా నామ. **నత్థిభావమ్పీతి** విఞ్ఞాణస్స సుఞ్ఞతమ్పి, ఏవం సుఖుమమ్పీతి అధిప్పాయో. **సన్తారమ్మణతాయాతి** సన్తం ఆరమ్మణం ఏతిస్సాతి సన్తారమ్మణా, తబ్భావో సన్తారమ్మణతా, తాయ, న ఝానసన్తతాయ. న హి తతియారుప్పసమాపత్తి చతుత్థారుప్పజ్ఝానతో సన్తా.

చోదకో "యం సన్తతో మనసి కరోతి, న తత్థ ఆదీనవదస్సనం భవేయ్య. అసతి చ ఆదీనవదస్సనే సమతిక్కమో ఏవ న సియా"తి దస్సేన్తో **"సన్తతో చే మనసి కరోతి, కథం సమతిక్కమో హోతీ"**తి ఆహ. ఇతరో **"అసమాపజ్జితుకామతాయా"**తి పరిహారమాహ, తేన ఆదీనవదస్సనమ్పి అత్థేవాతి దస్సేతి. **సో హీతిఆదినా** వుత్తమేవత్థం పాకటతరం కరోతి. తత్థ యస్మిం ఝానే అభిరతి, తత్థ ఆవజ్జనసమాపజ్జనాదిపటిపత్తియా భవితబ్బం. సా పనస్స తతియారుప్పే సబ్బసో నత్థి, కేవలం అఞ్ఞాభావతో ఆరమ్మణకరణమత్తమేవాతి దస్సేన్తో **"కిఞ్చాపీ"**తిఆదిమాహ.

సమతిక్కమిత్వావ గచ్ఛతీతి తేసం సిప్పీనం జీవికం తిణాయపి అమఞ్ఞమానో తే వీతివత్తతియేవ. **సోతి** యోగావచరో. **తన్తి** తతియారుప్పసమాపత్తిం. **పుబ్బే వుత్తనయేనాతి** "సన్తా వతాయం సమాపత్తీ"తిఆదినా వుత్తేన నయేన సన్తతో మనసి కరోన్తో. **తన్తి** యాయ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీ నామ హోతి, సఙ్ఖారావసేససమాపత్తిం భావేతీతి వుచ్చతి, తం సఞ్ఞం పాపుణాతీతి యోజనా. సఞ్ఞాసీసేన హి దేసనా. **పరమసుఖుమన్తి** ఉక్కంసగతసుఖుమభావం. **సఙ్ఖారావసేససమాపత్తిన్తి** ఉక్కంసగతసుఖుమతాయ సఙ్ఖారానం సేసతామత్తం సమాపత్తిం. తేనాహ **"అచ్చన్తసుఖుమభావప్పత్తసఙ్ఖార"**న్తి. అన్తమతిచ్చ **అచ్చన్తం**. యతో సుఖుమతమం నామ నత్థి, తథాపరముక్కంసగతసుఖుమసఙ్ఖారన్తి అత్థో. పరమఙ్ఞానూపచారతో పట్ఠాయ హి తచ్ఛన్తియా వియ పవత్తమానాయ భావనాయ అనుక్కమేన సఙ్ఖారా తత్థ అన్తిమకోట్ఠాసతం పాపితా, తతో పరం నిరోధో ఏవ, న సఙ్ఖారప్పవత్తీతి. తేన వుచ్చతి **"సఙ్ఖారావసేససమాపత్తీ"**తి.

౨౮౭. యం తం చతుక్ఖన్ధం. **అత్థతోతి** కుసలాదివిసేసవిసిట్ఠపరమత్థతో. విసేసతో అధిపఞ్ఞాసిక్ఖాయ అధిట్ఠానభూతం ఇధాధిప్పేతన్తి ఆహ **"ఇధ సమాపన్నస్స చిత్తచేతసికా ధమ్మా అధిప్పేతా"**తి. **ఓళారికాయ సఞ్ఞాయ అభావతోతి** యదిపి చతుత్థారుప్పవిపాకసఞ్ఞాయ చతుత్థారుప్పకుసలసఞ్ఞా ఓళారికా, తథా విపస్సనామగ్గఫలసఞ్ఞాహి, తథాపి ఓళారికసుఖుమతా నామ ఉపాదాయుపాదాయ గహేతబ్బాతి పఞ్చవోకారభవపరియాపన్నాయ వియ చతువోకారేపి హేట్ఠా తీసు భూమీసు సఞ్ఞాయ వియ ఓళారికాయ అభావతో. **సుఖుమాయాతి** సఙ్ఖారావసేససుఖుమభావప్పత్తియా సుఖుమాయ సఞ్ఞాయ భావతో విజ్జమానత్తా. **నేవసఞ్ఞాతి** ఏత్థ **న**-కారో అభావత్థో, **నాసఞ్ఞన్తి** ఏత్థ **న**-కారో అఞ్ఞత్థో, **అ**-కారో అభావత్థోవ, అసఞ్ఞం అనసఞ్ఞఞ్చాతి అత్థో. **పరియాపన్నత్తాతి** ఏకదేసభావేన అన్తోగధత్తా. **ఏత్థాతి** చతుత్థారుప్పే. దుతియే అత్థవికప్పే **నేవసఞ్ఞాతి** ఏత్థ **న**-కారో అఞ్ఞత్థో. తథా **నాసఞ్ఞాతి** ఏత్థ **న**-కారో, **అ**-కారో చ అఞ్ఞత్థో ఏవాతి తేన ద్వయేన సఞ్ఞాభావో ఏవ దస్సితోతి ధమ్మాయతనపరియాపన్నతాయ ఆయతనభావో వుత్తోవాతి **"అధిట్ఠానట్ఠేనా"**తి వుత్తం నిస్సయపచ్చయభావతో.

కిం పన కారణం, యేనేత్థ సఞ్ఞావ ఏదిసీ జాతాతి అనుయోగం సన్ధాయాహ **"న కేవల"**న్తిఆది. సఞ్ఞాసీసేనాయం దేసనా కతా "నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో"తిఆదీసు (దీ. ని. ౩.౩౪౧, ౩౫౯; అ. ని. ౯.౨౪) వియాతి దట్ఠబ్బం. ఏవం **ఏస అత్థోతి** కఞ్చి విసేసం ఉపాదాయ సభావతో అత్థీతి వత్తబ్బస్సేవ ధమ్మస్స కఞ్చి విసేసం ఉపాదాయ నత్థీతి వత్తబ్బతాసఙ్ఖాతో అత్థో.

అతిథోకమ్పి యం **తేలమత్థి భన్తేతి ఆహ** అకప్పియభావం ఉపాదాయ, తదేవ **నత్థి, భన్తే, తేలన్తి ఆహ** నాళిపూరణం ఉపాదాయ. తేనాహ ''**తత్థ యథా**''తిఆది.

యది ఆరమ్మణసఞ్జాననం సఞ్ఞాకిచ్చం, తం సఞ్ఞా సమానా కథమయం కాతుం న సక్కోతీతి ఆహ ''**దహనకిచ్చమివా**''తిఆది. సఙ్ఖారావసేససుఖుమభావప్పత్తియా ఏవ హేసా పటుసఞ్ఞాకిచ్చం కాతుం న సక్కోతి, తతో ఏవ చ ఞాణస్స సుగయ్హాపి న హోతి. తేనాహ ''**నిబ్బిదాజననమ్పి కాతుం న సక్కోతీ**''తి. **అకతాభినివేసోతి** అకతవిపస్సనాభినివేసో అప్పవత్తితసమ్మసనచారో. **పకతివిపస్సకోతి** పకతియా విపస్సకో. ఖన్ధాదిముఖేన విపస్సనం అభినివిసిత్వా ద్వారాలమ్బనేహి సద్ధిం ద్వారప్పవత్తధమ్మానం విపస్సకో సక్కుణేయ్య తబ్బిసయఉదయబ్బయఞాణం ఉప్పాదేతుం, యథా పన సక్కోతి, తం దస్సేతుం ''**సోపీ**''తిఆది వుత్తం. **కలాపసమ్మసనవసేనేవాతి** చతుత్థారుప్పచిత్తుప్పాదపరియాపన్నే ఫస్సాదిధమ్మే అవినిబ్భుజ్జ ఏకతో గహేత్వా కలాపతో సమూహతో సమ్మసనవసేన నయవిపస్సనాసఙ్ఖాతకలాపసమ్మసనవసేన. ఫస్సాదిధమ్మే వినిబ్భుజ్జిత్వా విసుం విసుం సరూపతో గహేత్వా అనిచ్చాదివసేన సమ్మసనం **అనుపదధమ్మవిపస్సనా** . **ఏవం సుఖుమత్తం గతా** యథా ధమ్మసేనాపతినాపి నామ అనుపదం న విపస్సనేయ్యాతి అత్థో.

థేరస్సాతి అఞ్ఞతరస్స థేరస్స. **అఞ్ఞాహిపీతి** ఏత్థ అయమపరా ఉపమా – ఏకో కిర బ్రాహ్మణో అఞ్ఞతరం పురిసం మనుఞ్ఞం మత్తికభాజనం గహేత్వా రిత్తం దిస్వా యాచి "దేహి మే ఇమం భాజన"న్తి. సో సురాసిత్తతం సన్ధాయ "నాయ్యో సక్కా దాతుం, సురా ఏత్థ అత్థీ"తి ఆహ. బ్రాహ్మణో అత్తనో సమీపే రిత్తం పురిసం ఉద్దిస్స ఆహ "తేన హి ఇమస్స పాతుం దేహీ"తి. ఇతరో "నత్థయ్యో"తి ఆహ. తత్థ యథా బ్రాహ్మణస్స అయోగ్యభావం ఉపాదాయ "అత్థీ"తిపి వత్తబ్బం, పాతబ్బతాయ తత్థ అభావతో "నత్థీ"తిపి వత్తబ్బం జాతం, ఏవం ఇధాపీతి దట్ఠబ్బం.

కస్మా పనేత్థ యథా హేట్ఠా "అనన్తో ఆకాసో, అనన్తం విఞ్ఞాణం, నత్థి కిఞ్చీ"తి తత్థ తత్థ భావనాకారో గహితో, ఏవం కోచి భావనాకారో న గహితోతి? కేచి తావ ఆహు – "భావనాకారో నామ సోపచారస్స ఝానస్స యథాసకం ఆరమ్మణే పవత్తిఆకారో, ఆరమ్మణఞ్చేత్థ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనధమ్మా. తే పన గయ్హమానా ఏకస్స వా పుబ్బఙ్గమధమ్మస్స వసేన గహేతబ్బా సియుం, సబ్బే ఏవ వా. తత్థ పఠమపక్ఖే విఞ్ఞాణస్స గహణం ఆపన్నన్తి 'విఞ్ఞాణం విఞ్ఞాణ'న్తి మనసికారే చతుత్థారుప్పస్స విఞ్ఞాణఞ్చాయతనభావో ఆపజ్జతి. దుతియపక్ఖే పన సబ్బసో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనధమ్మారమ్మణతాయ ఝానస్స 'ఆకిఞ్చఞ్ఞం ఆకిఞ్చఞ్ఞ'న్తి మనసికారే ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనతా వా సియా, అభావారమ్మణతా వా. సబ్బథా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనభావో న లబ్భతీ"తి. తదిదమకారణం తథా ఝానస్స అప్పవత్తనతో. న హి చతుత్థారుప్పభావనా విఞ్ఞాణమాకిఞ్చఞ్ఞం వా ఆమసన్తీ పవత్తతి, కిఞ్చరహి? తతియారుప్పస్స సన్తతం.

యది ఏవం, కస్మా పాళియం "సన్త"న్తి న గహితన్తి? కిఞ్చాపి న గహితతం **సుత్తే** (దీ॰ ని॰ ౨.౧౨౯; సం॰ ని॰ ౨.౧౨౩), **విభఙ్గే** (విభ॰ ౬౦౬ ఆదయో) పన గహితమేవ. యథాహ – "తఞ్ఞేవ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సన్తతో మనసి కరోతి, సఙ్ఖారావసేససమాపత్తిం భావేతీ"తి (విభ॰ ౬౧౯). అథ కస్మా **విభఙ్గే** వియ సుత్తే భావనాకారో న గహితోతి? వేనేయ్యజ్ఝాసయతో, దేసనావిలాసతో చ. యే హి వేనేయ్యా యథా హేట్ఠా తీసు ఆరుప్పేసు "అనన్తో ఆకాసో, అనన్తం విఞ్ఞాణం, నత్థి కిఞ్చీ"తి భావనాకారో గహితో, ఏవం అగ్గహితే ఏవ తస్మిం తమత్థం పటివిజ్ఝన్తి, తేసం వసేన సుత్తే తథా

దేసనా కతా, సుత్తన్తగతికావ అభిధమ్మే **సుత్తన్తభాజనీయే** (విభ. ౬౦౫ ఆదయో) ఉద్దేసదేసనా. యే పన వేనేయ్యా విభజిత్వా వుత్తేయేవ తస్మిం తమత్థం పటివిజ్ఝన్తి, తేసం వసేన **విభఙ్గే** భావనాకారో వుత్తో. ధమ్మిస్సరో పన భగవా సమ్మాసమ్బుద్ధో ధమ్మానం దేసేతబ్బప్పకారం జానన్తో కత్థచి భావనాకారం గణ్హాతి, కత్థచి భావనాకారం న గణ్హాతి. సా చ దేసనా యావదేవ వేనేయ్యవినయత్థాతి అయమేత్థ దేసనావిలాసో. సుత్తన్తదేసనా వా పరియాయకథాతి తత్థ భావనాకారో న గహితో, అభిధమ్మదేసనా పన నిప్పరియాయకథాతి తత్థ భావనాకారో గహితోతి ఏవమ్పేత్థ భావనాకారస్స గహణే, అగ్గహణే చ కారణం వేదితబ్బం.

అపరే పన భణన్తి – "చతుత్థారుప్పే విసేసదస్సనత్థం **సుత్తే** భావనాకారస్స అగ్గహణం, స్వాయం విసేసో అనుపుబ్బభావనాజనితో. సా చ అనుపుబ్బభావనా పహానక్కమోపజనితా పహాతబ్బసమతిక్కమేన ఝానానం అధిగన్తబ్బతో. తథా హి కామాదివివేకవితక్కవిచారవూపసమపీతివిరాగసోమనస్సత్థఙ్గమముఖేన రూపావచరజ్ఝానాని దేసితాని, రూపసఞ్ఞాదిసమతిక్కమముఖేన అరూపజ్ఝానాని. న కేవలఞ్చ ఝానానియేవ, అథ ఖో సబ్బమ్పి సీలం, సబ్బాపి పఞ్ఞా పటిపక్ఖధమ్మప్పహానవసేనేవ సమ్పాదేతబ్బతో పహాతబ్బధమ్మసమతిక్కమదస్సనముఖేనేవ దేసనా ఆరుళ్హా. తథా హి "పాణాతిపాతం పహాయ పాణాతిపాతా పటివిరతో"తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౮, ౧౯౪) సీలసంవరో, "చక్ఖునా రూపం దిస్వా న నిమిత్తగ్గాహీ హోతి నానుబ్యఞ్జనగ్గాహీ"తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౨౧౩; మ. ని. ౧.౪౧౧, ౪౨౧; ౩.౧౫, ౭౫) ఇన్ద్రియసంవరో, "నేవ దవాయ న మదాయా"తిఆదినా (మ. ని. ౧.౨౩, ౪౨౨; ౨.౨౪; ౩.౭౫; సం. ని. ౨.౬౩; అ. ని. ౬.౫౮; మహాని. ౨౦౬; విభ. ౫౧౮) భోజనే మత్తఞ్ఞుతా, "ఇధ భిక్ఖు మిచ్ఛాజీవం పహాయ సమ్మాఆజీవేన జీవికం కప్పేతీ"తిఆదినా (సం. ని. ౫.౮) ఆజీవపారిసుద్ధి, "అభిజ్ఝం లోకే పహాయ విగతాభిజ్ఝేన చేతసా"తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౨౧౭; మ. ని. ౧.౪౧౨, ౪౨౫; ౩.౧౬, ౭౫) జాగరియానుయోగో, "అనిచ్చసఞ్ఞా భావేతబ్బా అస్మిమానసముగ్ఘాతాయ, అనిచ్చసఞ్ఞినో, మేఘియ, అనత్తసఞ్ఞా సణ్ఠాతి, అనత్తసఞ్ఞీ అస్మిమానసముగ్ఘాతం గచ్ఛతి, ఆసవానం ఖయా అనాసవం చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ"తిఆదినా పఞ్ఞా పటిపక్ఖధమ్మప్పహానవసేనేవ దేసితా. తస్మా ఝానాని దేసేన్తో భగవా "వివిచ్చేవ కామేహీ"తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౨౨౬; సం. ని. ౨.౧౫౨; అ. ని. ౪.౧౨౩) పహాతబ్బధమ్మసమతిక్కమదస్సనముఖేనేవ దేసేసి. తేన వుత్తం "కామాదివివేకవితక్కవిచారవూపసమపీతివిరాగసోమనస్సత్థఙ్గమముఖేన రూపావచరజ్ఝానాని దేసితాని, రూపసఞ్ఞాదిసమతిక్కమముఖేన అరూపజ్ఝానానీ"తి. తత్థ యథా రూపావచరం పఠమం ఝానం భావనావిసేసాధిగతేహి వితక్కాదీహి వియ సద్ధాదీహిపి తిక్ఖవిసదసూరసభావేహి ధమ్మేహి సమన్నాగతత్తా కామచ్ఛన్దాదీనం నీవరణానం, తదేకట్ఠానఞ్చ పాపధమ్మానం విక్ఖమ్భనతో ఉత్తరిమనుస్సధమ్మభావప్పత్తం కామావచరధమ్మేహి సణ్హసుఖుమం, సన్తం, పణీతఞ్చ హోతి; దుతియజ్ఝానాదీని పన భావనావిసేసేన ఓళారికఙ్గప్పహానతో తతో సాతిసయం సణ్హసుఖుమసణ్హసుఖుమతరాదిభావప్పత్తాని హోన్తి. తథా అరూపావచరం పఠమజ్ఝానం రూపవిరాగభావనాభావేన పవత్తమానం ఆరమ్మణసన్తతాయపి అఙ్గసన్తతాయపి పాకతికపరిత్తధమ్మేహి వియ సబ్బరూపావచరధమ్మేహి సన్తసుఖుమభావప్పత్తం హోతి. ఆరమ్మణసన్తభావేనాపి హి తదారమ్మణధమ్మా సన్తసభావా హోన్తి, సేయ్యథాపి లోకుత్తరధమ్మారమ్మణా ధమ్మా.

సతిపి ధమ్మతో, మహగ్గతభావేనాపి చ అభేదే రూపావచరచతుత్థతో ఆరుప్పం అఙ్గతోపి సన్తమేవ, యతస్స సన్తవిమోక్ఖతా వుత్తా. దుతియారుప్పాదీని పన పఠమారుప్పాదితో అఙ్గతో, ఆరమ్మణతో చ సన్తసన్తతరసన్తతమభావప్పత్తాని తథా భావనావిసేససమాయోగతో, స్వాయం భావనావిసేసో పఠమజ్ఝానూపచారతో పట్ఠాయ తంతంపహాతబ్బసమతిక్కమనవసేన తస్స తస్స ఝానస్స సన్తసుఖుమభావం ఆపాదేన్తో చతుత్థారుప్పే సఙ్ఖారావసేససుఖుమభావం పాపేతి. యతో చతుత్థారుప్పం యథా అనుపదధమ్మవిపస్సనావసేన విపస్సనాయ ఆరమ్మణభావం ఉపగన్త్వా పకతివిపస్సకస్సాపి నిబ్బిదుప్పత్తియా పచ్చయో న హోతి సఙ్ఖారావసేససుఖుమభావప్పత్తితో, తథా సయం తతియారుప్పధమ్మేసు పవత్తమానం తే యాథావతో విభావేతుం న సక్కోతి, యథా తదఙ్గజ్ఝానాని అత్తనో ఆరమ్మణం. కేవలం పన ఆరబ్భ పవత్తిమత్తమేవస్స తత్థ హోతి , తయిదం ఆరమ్మణభావేనాపి నామ విభూతాకారతాయ ఠాతుం అప్పహోన్తం ఆరమ్మణకరణే కిం పహోతి. తస్మా తదస్స అవిభూతకిచ్చతం దిస్వా సత్థా హేట్ఠా తీసు ఠానేసు భావనాకారం వత్వా తాదిసో ఇధ న లబ్భతీతి దీపేతుం చతుత్థారుప్పదేసనాయం **సుత్తే** భావనాకారం పరియాయదేసనత్తా న కథేసి.

యస్మా పన సారమ్మణస్స ధమ్మస్స ఆరమ్మణే పవత్తిఆకారో అత్థేవాతి అతిసుఖుమభావప్పత్తం తం దస్సేతుం "తంయేవ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సన్తతో మనసి కరోతీ"తి (విభ. ౬౧౯) **విభఙ్గే** వుత్తం యథాధమ్మసాసనభావతో, పుబ్బభాగవసేన వా **విభఙ్గే** "సన్తతో మనసి కరోతీ"తి వుత్తం తదా యోగినో తస్స విభూతభావతో. అప్పనావసేన పన **సుత్తే** భావనాకారో న గహితో అవిభూతభావతో. కమ్మట్ఠానం హి కిఞ్చి ఆదితో అవిభూతం హోతి, యథా తం? బుద్ధానుస్సతిఆది. కిఞ్చి మజ్ఝే, యథా తం? ఆనాపానస్సతి. కిఞ్చి ఉభయత్థ, యథా తం? ఉపసమానుస్సతిఆది. చతుత్థారుప్పకమ్మట్ఠానం పన పరియోసానే అవిభూతం భావనాయ మత్థకప్పత్తియం ఆరమ్మణస్స అవిభూతభావతో. తస్మా చతుత్థారుప్పే ఇమం విసేసం దస్సేతుం సత్థారా **సుత్తే** భావనాకారో న గహితో, న సబ్బేన సబ్బం అభావతోతి నిట్ఠమేత్థ గన్తబ్బం.

పకిణ్ణకకథావణ్ణనా

౨౮౮. అసదిసరూపోతి ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణఅసీతిఅనుబ్యఞ్జనబ్యామప్పభాకేతుమాలాదీహి రూపగుణేహి అఞ్ఞేహి అసాధారణరూపకాయో, సభావత్థో వా **రూప**-సద్దో "యం లోకే పియరూపం సాతరూప"న్తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౪౦౦; మ. ని. ౧.౧౩౩; విభ. ౨౦౩) వియ. తస్మా **అసదిసరూపోతి** అసదిససభావో, తేన దసబలచతువేసారజ్జాదిగుణవిసేససమాయోగదీపనతో సత్థు ధమ్మకాయసమ్పత్తియాపి అసదిసతా దస్సితా హోతి. **ఇతీతి** ఏవం వుత్తప్పకారేన. **తస్మిన్తి** ఆరుప్పే. **పకిణ్ణకకథాపి విఞ్ఞేయ్యాతి** పుబ్బే వియ అసాధారణం తత్థ తత్థ ఝానే పతినియతమేవ అత్థం అగ్గహేత్వా సాధారణభావతో తత్థ తత్థేవ పకిణ్ణకం విసటం అత్థం గహేత్వా పవత్తా పకిణ్ణకకథాపి విజానితబ్బా.

౨౮౯. రూపనిమిత్తాతిక్కమతోతి కసిణరూపసఙ్ఖాతస్స పటిభాగనిమిత్తస్స అతిక్కమనతో. **ఆకాసాతిక్కమతోతి** కసిణుగ్ఘాటిమాకాసస్స అతిక్కమనతో. **ఆకాసే పవత్తితవిఞ్ఞాణాతిక్కమతోతి** పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణస్స అతిక్కమనతో, న దుతియారుప్పవిఞ్ఞాణాతిక్కమనతో. తదతిక్కమతో హి తస్సేవ విభావనం హోతి. దుతియారుప్పవిఞ్ఞాణవిభావనే హి తదేవ అతిక్కన్తం సియా, న తస్స ఆరమ్మణం, న చ ఆరమ్మణే దోసం దిస్వా అనారమ్మణస్స విభావనాతిక్కమో యుజ్జతి.

పాళియఞ్చ "విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం సతో సమాపజ్జతి...పే.... సతో వుట్ఠహిత్వా తంయేవ విఞ్ఞాణం అభావేతీ"తి వుత్తం, న వుత్తం "తంయేవ విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం అభావేతీ"తి, "తంయేవ అభావేతీ"తి వా. "అనన్తం విఞ్ఞాణన్తి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం ఉపసమ్పజ్జా"తి ఏత్థ పన ద్వయం వుత్తం ఆరమ్మణఞ్చ విఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణఞ్చాయతనఞ్చ. తస్మిం ద్వయే యేన కేనచి, యతో వా వుట్ఠితో, తేనేవ పధాననిద్దిట్ఠేన తం-సద్దస్స సమ్బన్ధే ఆపన్నే "అయఞ్చ ఆరమ్మణాతిక్కమభావనా"తి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనస్స నివత్తనత్థం విఞ్ఞాణవచనం. తస్మా పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణస్సేవ అభావనాతిక్కమో వుత్తో.

౨౯౦. **ఏవం సన్తేపీ**తి అఙ్గాతిక్కమే అసతిపి. **సుప్పణీతతరా**తి సుట్ఠు పణీతతరా, సున్దరా పణీతతరా చాతి వా అత్థో. సతిపి చతున్నం పాసాదతలానం, సాటికానఞ్చ తబ్భావతో, పమాణతో చ సమభావే ఉపరూపరి పన కామగుణానం, సుఖసమ్ఫస్సాదీనఞ్చ విసేసేన పణీతతరాదిభావో వియ ఏతాసం చతున్నం సమాపత్తీనం ఆరుప్పభావతో, అఙ్గతో చ సతిపి సమభావే భావనావిసేససిద్ధో పన సాతిసయో ఉపరూపరి పణీతతరాదిభావోతి ఇమమత్థం దస్సేతి "**యథా హీ**"తిఆదినా.

౨౯౧. **నిస్సితో**తి నిస్సాయ ఠితో. **దుట్ఠితా**తి న సమ్మా ఠితా, దుక్ఖం వా ఠితా. **తన్నిస్సిత**న్తి తేన నిస్సితం, ఠానన్తి అత్థో. **తన్నిస్సిత**న్తి వా తం **మణ్డపలగ్గం పురిసం** నిస్సాయ ఠితం పురిసన్తి అత్థో. మణ్డపలగ్గఞ్హి అనిస్సాయ తేన వినాభూతే వివిత్తే బహి ఓకాసే ఠానం వియ ఆకాసలగ్గవిఞ్ఞాణస్స వివేకే తదపగమే తతియారుప్పస్స ఠానన్తి.

౨౯౨. **ఆరమ్మణం కరోతేవ, అఞ్ఞాభావేన తం ఇదన్తి**

"ఆసన్నవిఞ్ఞాణఞ్చాయతనపచ్చత్థికరూపాసన్నాకాసారమ్మణవిఞ్ఞాణాపగమారమ్మణం, నో చ సన్త"న్తి చ దిట్ఠాదీనవమ్పి తం ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం ఇదం నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనజ్ఝానం అఞ్ఞస్స తాదిసస్స ఆరమ్మణభావయోగ్యస్స అభావేన అలాభేన ఆరమ్మణం కరోతి ఏవ. "**సబ్బదిసమ్పతి**"న్తి ఇదం జనస్స అగతికభావదస్సనత్థం వుత్తం. **వుత్తి**న్తి జీవికం. **వత్తతీ**తి జీవతి.

౨౯౩. **ఆరుళ్హో**తిఆదీసు అయం సఙ్ఖేపత్థో – యథా కోచి పురిసో అనేకపోరిసం దీఘనిస్సేణిం ఆరుళ్హో తస్స ఉపరిమపదే ఠితో తస్సా నిస్సేణియా బాహుమేవ ఓలుబ్భతి అఞ్ఞస్స అలాభతో, యథా చ పంసుపబ్బతస్స, మిస్సకపబ్బతస్స వా అగ్గకోటిం ఆరుళ్హో తస్స మత్థకమేవ ఓలుబ్భతి, యథా చ **గిరిం** సిలాపబ్బతం ఆరుళ్హో పరిప్ఫన్దమానో అఞ్ఞాభావతో అత్తనో జణ్ణుకమేవ ఓలుబ్భతి, **తథా** ఏతం చతుత్థారుప్పజ్ఝానం తం తతియారుప్పం ఓలుబ్భిత్వా పవత్తతీతి. యం పనేత్థ అత్థతో అవిభత్తం, తం ఉత్తానమేవ.

ఆరుప్పనిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి దసమపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

౧౧. సమాధినిద్దేసవణ్ణనా

ఆహారేపటికూల్యలభావనావణ్ణనా

౨౯౪. ఉద్దేసో నామ నిద్దేసత్థో ముదుమజ్ఝిమపఞ్ఞాబాహుల్లతో, ఆగతో చ భారో అవస్సం వహితబ్బోతి ఆహ **‘‘ఏకా సఞ్ఞాతి ఏవం ఉద్దిట్ఠాయ ఆహారే పటికూల్యసఞ్ఞాయ భావనానిద్దేసో అనుప్పత్తో’’**తి. తత్థాయం **సఞ్ఞా**-సద్దో ‘‘రూపసఞ్ఞా సద్దసఞ్ఞా’’తిఆదీసు (మహాని. ౧౪) సఞ్జాననలక్ఖణే ధమ్మే ఆగతో, ‘‘అనిచ్చసఞ్ఞా దుక్ఖసఞ్ఞా’’తిఆదీసు విపస్సనాయం ఆగతో, ‘‘ఉద్ధుమాతకసఞ్ఞాతి వా సోపాకరూపసఞ్ఞాతి వా ఇమే ధమ్మా ఏకత్థా ఉదాహు నానత్థా’’తిఆదీసు సమథే ఆగతో. ఇధ పన సమథస్స పరికమ్మే దట్ఠబ్బో. ఆహారే హి పటికూల్యాకారగ్గహణం, తప్పభావితం వా ఉపచారజ్ఝానం ఇధ ‘‘ఆహారే పటికూల్యసఞ్ఞా’’తి అధిప్పేతం. తత్థ యస్మిం ఆహారే పటికూల్యసఞ్ఞా భావేతబ్బా, తత్థ నిబ్బేదవిరాగుప్పాదనాయ తప్పసఙ్గేన సబ్బమ్పి ఆహారం కిచ్చప్పభేదాదీనవోపమ్మేహి విభావేతుం **‘‘ఆహరతీతి ఆహారో’’**తిఆది ఆరద్ధం.

తత్థ **ఆహరతీ**తి ఆహారపచ్చయసఙ్ఖాతేన ఉప్పత్తియా, ఠితియా వా పచ్చయభావేన అత్తనో ఫలం ఆనేతి నిబ్బత్తేతి పవత్తేతి చాతి అత్థో. కబళం కరీయతీతి కబళీకారో, వత్థువసేన చేతం వుత్తం, లక్ఖణతో పన ఓజాలక్ఖణో వేదితబ్బో, కబళీకారో చ సో యథావుత్తేనత్థేన ఆహారో చాతి **కబళీకారాహారో**. ఏస నయో సేసేసుపి. ఫుసతీతి **ఫస్సో**. అయం హి అరూపధమ్మోపి సమానో ఆరమ్మణే ఫుసనాకారేనేవ పవత్తతి. తథా హి సో ఫుసనలక్ఖణోతి వుచ్చతి. చేతయతీతి చేతనా, అత్తనో సమ్పయుత్తధమ్మేహి సద్ధిం ఆరమ్మణే అభిసన్దహతీతి అత్థో, మనోసన్నిస్సితా చేతనా **మనోసఞ్చేతనా**. ఉపపత్తిపరికప్పనవసేన విజానాతీతి **విఞ్ఞాణం**. ఏవమేత్థ సామఞ్ఞత్థతో, విసేసత్థతో చ ఆహారా వేదితబ్బా. కస్మా పనేతే చత్తారోవ వుత్తా, అఞ్ఞే ధమ్మా కిం అత్తనో ఫలస్స పచ్చయా న హోన్తీతి? నో న హోన్తి, ఇమే పన తథా చ హోన్తి అఞ్ఞథా చాతి సమానేపి పచ్చయభావే అతిరేకపచ్చయా హోన్తి, తస్మా ఆహారాతి వుచ్చన్తి.

కథం? ఏతేసు హి పఠమో సయం యస్మిం కలాపే తప్పరియాపన్నానం యథారహం పచ్చయో హోన్తోవ ఓజట్ఠమకం రూపం ఆహరతి, దుతియో తిస్సో వేదనా ఆహరతి, తతియో తీసు భవేసు పటిసన్ధిం ఆహరతి, చతుత్థో పటిసన్ధిక్ఖణే నామరూపం ఆహరతి. తేనాహ **‘‘కబళీకారాహారో’’**తిఆది. ఏత్థ చ కమ్మజాదిభేదభిన్నా ఓజా సతి పచ్చయలాభే ద్వే తిస్సో పవేణియో ఘటేన్తీ ఓజట్ఠమకరూపం ఆహరతి, సుఖవేదనీయాదిభేదభిన్నో ఫస్సాహారో యథారహం తిస్సో వేదనా ఆహరతి, పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారాదిభేదభిన్నో మనోసఞ్చేతనాహారో కామభవాదీసు తీసు భవేసు యథారహం సవిఞ్ఞాణం, అవిఞ్ఞాణఞ్చ పటిసన్ధిం ఆహరతి, విఞ్ఞాణాహారో యథాపచ్చయం పటిసన్ధిక్ఖణే నామం రూపం, నామరూపఞ్చ ఆహరతీతి దట్ఠబ్బం. అథ వా ఉపత్థమ్భకట్ఠేన ఇమే ఏవ ధమ్మా ఆహారాతి వుత్తా. యథా హి కబళీకారాహారో రూపకాయస్స ఉపత్థమ్భకట్ఠేన పచ్చయో, ఏవం అరూపినో ఆహారా సమ్పయుత్తధమ్మానం. తథా హి వుత్తం ‘‘కబళీకారో ఆహారో ఇమస్స కాయస్స ఆహారపచ్చయేన పచ్చయో, అరూపినో ఆహారా సమ్పయుత్తకానం ధమ్మానం తంసముట్ఠానానఞ్చ రూపానం ఆహారపచ్చయేన పచ్చయో’’తి (పట్ఠా॰ ౧.౧.౧౫). అపరో నయో – అజ్ఝత్తికసన్తతియా విసేసపచ్చయత్తా కబళీకారాహారో, ఫస్సాదయో చ తయో ధమ్మా ఆహారాతి వుత్తా. విసేసపచ్చయో హి కబళీకారాహారభక్ఖానం సత్తానం రూపకాయస్స కబళీకారాహారో, నామకాయే వేదనాయ ఫస్సో, విఞ్ఞాణస్స మనోసఞ్చేతనా, నామరూపస్స విఞ్ఞాణం. యథాహ

“సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, అయం కాయో ఆహారట్ఠితికో, ఆహారం పటిచ్చ తిట్ఠతి, అనాహారో నో తిట్ఠతి (సం॰ ని॰ ౫.౧౮౩). తథా ఫస్సపచ్చయా వేదనా, సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూప”న్తి (ఉదా॰ ౧; మహావ॰ ౧; నేత్తి॰ ౨౪).

కబళీకారాహారేతి కబళీకారే ఆహారే **నికన్తి** తణ్హా, **తం భయం** అనత్థావహతో. గధితస్స హి ఆహారపరిభోగో అనత్థాయ హోతి. హేతుఅత్థే భుమ్మం. ఏవం సేసేసు. **నికన్తీ**తి నికామనా ఛన్దరాగో . భాయతి ఏతస్మాతి భయం, నికన్తి ఏవ భయం **నికన్తిభయం**. కబళీకారాహారహేతు ఇమేసం సత్తానం ఛన్దరాగో భయం భయానకం దిట్ఠధమ్మికాదిభేదస్స అనత్థస్స సకలస్సాపి వట్టదుక్ఖస్స హేతుభావతో. తేనేవాహ “కబళీకారే చే, భిక్ఖవే, ఆహారే అత్థి రాగో, అత్థి నన్దీ, అత్థి తణ్హా, పతిట్ఠితం తత్థ విఞ్ఞాణం విరుళ్హ”న్తిఆది (సం॰ ని॰ ౨.౬౪; కథా॰ ౨౯౬; మహాని॰ ౭). **ఉపగమనం** అప్పహీనవిపల్లాసస్స ఆరమ్మణేన సమోధానం సఙ్గతి సుఖవేదనీయాదిఫస్సుప్పత్తి **భయం** భయానకం తీహి దుక్ఖతాహి అపరిముచ్చనతో. తేనాహ “సుఖవేదనీయం, భిక్ఖవే, ఫస్సం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖా వేదనా (సం॰ ని॰ ౪.౧౨౯), తస్స వేదనాపచ్చయా తణ్హా...పే॰... దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతీ”తి (ఉదా॰ ౧). తత్థ తత్థ భవే ఉపపజ్జతి ఏతేనాతి **ఉపపత్తి,** ఉపపజ్జనం వా **ఉపపత్తి,** ఖిపనం **భయం** భయానకం ఉపపత్తిమూలకేహి బ్యసనేహి అపరిముత్తతో. తేనాహ “అవిద్వా, భిక్ఖవే, పురిసపుగ్గలో పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతి, పుఞ్ఞూపగం భవతి విఞ్ఞాణం. అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతి, అపుఞ్ఞూపగం భవతి విఞ్ఞాణ”న్తిఆది (సం॰ ని॰ ౨.౫౧). **పటిసన్ధీ**తి భవన్తరాదీహి పటిసన్ధానం, తం **భయం** భయానకం పటిసన్ధినిమిత్తేహి దుక్ఖేహి అవిముచ్చనతో. తేనాహ “విఞ్ఞాణే చే, భిక్ఖవే, ఆహారే అత్థి రాగో, అత్థి నన్దీ, అత్థి తణ్హా, పతిట్ఠితం తత్థ విఞ్ఞాణం విరుళ్హ”న్తిఆది (సం॰ ని॰ ౨.౬౪).

పుత్తమంసూపమేన ఓవాదేన **దీపేతబ్బో** నిచ్ఛన్దరాగపరిభోగాయ. ఏవం హి తత్థ నికన్తిభయం న హోతి. నిచ్చమ్మా గావీ యం యం ఠానం ఉపగచ్ఛతి, తత్థ తత్థేవ నం పాణినో ఖాదన్తియేవ. ఏవం ఫస్సే సతి వేదనా ఉప్పజ్జతి, వేదనా చ దుక్ఖసల్లాదితో దట్ఠబ్బాతి ఫస్సే ఆదీనవం పస్సన్తస్స ఉపగమనభయం న హోతీతి ఆహ “**ఫస్సాహారో నిచ్చమ్మగావూపమేన దీపేతబ్బో**”తి. ఏకాదసహి అగ్గీహి సబ్బసో ఆదిత్తా భవా అఙ్గారకాసుసదిసాతి పస్సతో ఉపపత్తిభయం న హోతీతి ఆహ “**మనోసఞ్చేతనాహారో అఙ్గారకాసూపమేన దీపేతబ్బో**”తి. చోరసదిసం విఞ్ఞాణం అనత్థపాతతో, పహారసదిసీ వేదనా దురధివాసతోతి సమ్మదేవ పస్సతో పటిసన్ధిభయం న హోతీతి ఆహ “**విఞ్ఞాణాహారో సత్తిసతూపమేన దీపేతబ్బో**”తి.

ఏవం కిచ్చాదిముఖేన ఆహారేసు ఆదీనవం విభావేత్వా ఇదాని తత్థ యథాధిప్పేతం ఆహారం నిద్ధారేత్వా పటిక్కూలతో మనసికారవిధిం దస్సేతుం “**ఇమేసు పనా**”తిఆది వుత్తం. **ఉపాదాయరూపనిద్దేసేపి** “కబళీకారో ఆహారో”తి (ధ॰ స॰ ౫౯౫) ఆగతత్తా తతో విసేసేన్తో “**అసితపీతఖాయితసాయితప్పభేదో**”తి ఆహ, భూతకథనం వా ఏతం. తత్థ **అసితపీతఖాయితసాయితప్పభేదో**తి అసితబ్బపాతబ్బఖాయితబ్బసాయితబ్బవిభాగో కాలభేదవచనిచ్ఛాయ అభావతో యథా “దుద్ధ”న్తి. **కబళీకారో ఆహారో వా**తి అవధారణం యథా ఫస్సాహారాదినివత్తనం, ఏవం ఓజాహారనివత్తనమ్పి దట్ఠబ్బం. సవత్థుకో ఏవ హి ఆహారో ఇధ కమ్మట్ఠానభూతో, తేన ఆహరీయతీతి ఆహారోతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఆహరతీతి ఆహారోతి అయం పనత్థో నిబ్బత్తితఓజావసేన వేదితబ్బో. **ఇమస్మిం అత్థే**తి ఇమస్మిం కమ్మట్ఠానసఙ్ఖాతే అత్థే. **ఉప్పన్నా సఞ్ఞా**తి సఞ్ఞాసీసేన భావనం వదతి. తథా హి వక్ఖతి “పటిక్కూలాకారగ్గహణవసేన పనా”తిఆది (విసుద్ధి॰ ౧.౩౦౫).

కమ్మట్ఠానం ఉగ్గహేత్వాతి కమ్మట్ఠానం పరియత్తిధమ్మతో, అత్థతో చ సుగ్గహితం సుమనసికతం సూపధారితం కత్వా. తేనాహ ''**ఉగ్గహతో ఏకపదమ్పి అవిరజ్ఝన్తేనా**''తి. తత్థ **ఉగ్గహతో**తి ఆచరియుగ్గహతో. **ఏకపదమ్పీ**తి ఏకమ్పి పదం, ఏకకోట్ఠాసమ్పి వా, పదేసమత్తమ్పీతి అత్థో. **దసహాకారేహీ**తి కస్మా వుత్తం, నను అన్తిమజీవికాభావతో, పిణ్డపాతస్స అలాభలాభేసు పరితస్సనగేధాదిసముప్పత్తితో, భుత్తస్స సమ్మదజననతో, కిమికులసంవద్ధనతోతి ఏవమాదీహిపి ఆకారేహి ఆహారే పటిక్కూలతా పచ్చవేక్ఖితబ్బా? వుత్తం హేతం "అన్తమిదం, భిక్ఖవే, జీవికానం యదిదం పిణ్డోల్యం, అభిసాపోయం, భిక్ఖవే, లోకస్మిం 'పిణ్డోలో విచరసి పత్తపాణీ'"తి (సం. ని. ౩.౮౦), "అలద్ధా చ పిణ్డపాతం పరితస్సతి, లద్ధా చ పిణ్డపాతం గధితో ముచ్ఛితో అజ్ఝోసన్నో అనాదీనవదస్సావీ అనిస్సరణపఞ్ఞో పరిభుఞ్జతీ"తి (అ. ని. ౩.౧౨౪), "భుత్తో చ ఆహారో కస్సచి కదాచి మరణం వా మరణమత్తం వా దుక్ఖం ఆవహతి, ఉక్కోచకాదయో, తక్కోటకాదయో చ ద్వత్తింస ద్వత్తింస కులప్పభేదా కిమయో చ నం ఉపనిస్సాయ జీవన్తీ"తి.

వుచ్చతే – అన్తిమజీవికాభావో తావ చిత్తసంకిలేసవిసోధనత్థం కమ్మట్ఠానాభినివేసతో పగేవ మనసి కాతబ్బో "మాహం ఛవాలాతసదిసో భవేయ్య"న్తి. తథా పిణ్డపాతస్స అలాభలాభేసుపి పరితస్సనగేధాదిసముప్పత్తినివారణం పగేవ అనుట్ఠాతబ్బం సుపరిసుద్ధసీలస్స పటిసఙ్ఖానవతో తదభావతో. భత్తసమ్మదో అనేకన్తికో, పరిభోగన్తోగధో వా వేదితబ్బో. కిమికులసంవద్ధనం పన న సఙ్గహేతబ్బం, సఙ్గహితమేవ వా "దసహాకారేహీ"తి ఏత్థ నియమస్స అకతత్తా. ఇమినా వా నయేన ఇతరేసమ్పేత్థ సఙ్గహో దట్ఠబ్బో యథాసమ్భవమేత్థ పటిక్కూలతాపచ్చవేక్ఖణస్స అధిప్పేతత్తా. తథా హి ఘరగోళికవచ్చమూసికజతుకవచ్చాదికం సమ్భవన్తం గహితం, న ఏకన్తికన్తి. తథా పరియేసనాదీసుపి యథాసమ్భవం వత్తబ్బం.

గమనతోతిఆదీసు పచ్ఛాగమనమ్పి గమనసభాగత్తా గమనేనేవ సఙ్గహితం. పటిక్కమనసాలాదిఉపసఙ్కమనం వియ పరియేసనే సమానపటిక్కూలం హి అసుచిట్ఠానక్కమనవిరూపదుగ్గన్ధదస్సనఘాయనాధివాసనేహి. **గమనతో**తి భిక్ఖాచారవసేన గోచరగామం ఉద్దిస్స గమనతో. **పరియేసనతో**తి గోచరగామే భిక్ఖత్థం ఆహిణ్డనతో. **పరిభోగతో**తి ఆహారస్స పరిభుఞ్జనతో. ఉభయం ఉభయేన ఆసయతి, ఏకజ్ఝం పవత్తమానోపి కమ్మబలవవత్థితో హుత్వా మరియాదవసేన అఞ్ఞమఞ్ఞం అసఙ్కరతో సయతి తిట్ఠతి పవత్తతీతి ఆసయో, ఆమాసయస్స ఉపరి తిట్ఠనకో పిత్తాదికో. మరియాదత్థో హి అయమాకారో, తతో **ఆసయతో**. నిదధాతి యథాభుత్తో ఆహారో నిచితో హుత్వా తిట్ఠతి ఏత్థాతి నిధానం, ఆమాసయో, తతో **నిధానతో**. **అపరిపక్కతో**తి గహణీసఙ్ఖాతేన కమ్మజతేజేన అపరిపక్కతో. **పరిపక్కతో**తి యథాభుత్తస్స ఆహారస్స విపక్కభావతో. **ఫలతో**తి నిబ్బత్తితో. **నిస్సన్దతో**తి ఇతో చితో చ విస్సన్దనతో. **సమ్మక్ఖనతో**తి సబ్బసో మక్ఖనతో. సబ్బత్థ ఆహారే పటిక్కూలతా పచ్చవేక్ఖితబ్బాతి యోజనా. తంతంకిరియానిప్ఫత్తిపటిపాటివసేన చాయం గమనతోతిఆదికా అనుపుబ్బీ ఠపితా, సమ్మక్ఖనం పన పరిభోగాదీసు లబ్భమానమ్పి నిస్సన్దవసేన విసేసతో పటిక్కూలన్తి సబ్బపచ్ఛా ఠపితన్తి దట్ఠబ్బం.

౨౯౩. ఏవం మహానుభావేతి ఇదాని వత్తబ్బపటిపత్తియా మహానుభావేతి వదన్తి, సబ్బత్థకకమ్మట్ఠానపరిహరణాదిసిద్ధం వా ధమ్మసుధమ్మతం పురక్ఖత్వా యోగావచరేన ఏవం పటిపజ్జితబ్బన్తి దస్సేన్తో ''**ఏవం మహానుభావే నామ సాసనే**''తిఆదిమాహ. తత్థ **నామ**-సద్దో సమ్భావనే దట్ఠబ్బో. పబ్బజితేన గామాభిముఖేన గన్తబ్బన్తి యోజనా. అయఞ్చ గమనాదితో పచ్చవేక్ఖణా యోగినో న అత్తుద్దేసికావ, అథ ఖో అనుద్దేసికాపీతి దస్సేన్తో ''**సకలరత్తి**''న్తిఆదినా ధురద్వయం పరిగ్గహేసి. **పరివేణ**న్తి పరివేణఙ్గణం. **వీసతింసవారే**తి ఏత్థ సన్తతిపచ్చుప్పన్నవసేన వారపరిచ్ఛేదోతి కేచి, అపరే పన

“ఉట్ఠాసనేనా”తి వదన్తి. నీవరణవిక్ఖమ్భనఞ్హి అప్పత్తా భావనా ఘరణపీతియా అభావతో నిసజ్జావసేన కాయకిలమథం న వినోదతియేవాతి ఇరియాపథచలనం హోతియేవ. వీసతింసగ్గహణం పన యథాసల్లక్ఖితభిక్ఖాచరణవేలావసేన. అథ వా గమనతో యావ సమ్మక్ఖనమనసికారో ఏకో వారో, ఏవం వీసతింసవారే కమ్మట్ఠానం మనసి కరిత్వా. **నిజనసమ్బాధానీ**తి జనసమ్బాధరహితాని, తేన అప్పాకిణ్ణతం, అప్పసద్దతం, అప్పనిగ్ఘోసతఞ్చ దస్సేతి. తతో ఏవ **పవివేకసుఖాని** జనవివేకేన ఇట్ఠాని, పవివేకస్స వా ఝానానుయోగస్స ఉపకారాని. యస్మా **ఛాయూదకసమ్పన్నాని,** తస్మా **సీతలాని.** యస్మా **సుచీని,** తస్మా **రమణీయభూమిభాగానీ**తి పురిమాని ద్వే పచ్ఛిమానం ద్విన్నం కారణవచనాని. **అరియన్తి** నిద్దోసం. **వివేకరతిన్తి** ఝానానుయోగరతిం.

కిఞ్చాపి యోగావచరానం వసనట్ఠానం నామ సుజగ్గితం సుసమ్మట్ఠమేవ హోతి, కదాచి పన జగ్గనతో పచ్ఛా ఏవమ్పి సియాతి పటిక్కూలతాపచ్చవేక్ఖణాయ సమ్భవదస్సనత్థం **‘‘పాదరజఘరగోలికవచ్చాదిసమ్పరికిణ్ణ’’**న్తిఆది వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. తత్థ **పచ్చత్థరణ**న్తి భూమియా ఛవిరక్ఖణత్థం అత్థరితబ్బం చిమిలికాదిఅత్థరణమాహ. **జతుకా** ఖుద్దకవగ్గులియో. **ఉపహతత్తా**తి దూసితత్తా. **తతోతి** తతో తతో. అప్పేకదా **ఉలూకపారావతాదీహీ**తి ఇధాపి “అప్పేకదా”తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **ఉదకచిక్ఖల్లాదీహీతి ఆది**-సద్దేన కచవరాదిం సఙ్గణ్హాతి. పరివేణతో విహారఙ్గణప్పవేసమగ్గో **విహారరచ్ఛా.**

వితక్కమాళకేతి “కత్థ ను ఖో అజ్జ భిక్ఖాయ చరితబ్బ”న్తిఆదినా వితక్కనమాళకే. **గామమగ్గ**న్తి గామగామిమగ్గం. **ఖాణుకణ్టకమగ్గో**తి ఖాణుకణ్టకవన్తో మగ్గో. **దట్ఠబ్బో హోతీ**తి దస్సనేన గమనం ఉపలక్ఖేతి.

గణ్డం పటిచ్ఛాదేన్తేనాతిఆది ఏవమజ్ఝాసయేన నివాసనాది కాతబ్బన్తి వత్తదస్సనం, గణ్డరోగినా వాతాతపాదిపరిస్సయవినోదనత్థం గణ్డం పటిచ్ఛాదయమానేన వియ. అథ వా గణ్డం వియ గణ్డం పటిచ్ఛాదయమానేనాతి ఏకం గణ్డ-సద్దం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం భవతి. “గణ్డోతి ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చన్నేతం ఉపాదానక్ఖన్ధానం అధివచన”న్తి (అం. నిం. ౯.౧౫; సం. నిం. ౪.౧౦౩) వచనతో **గణ్డో**తి అత్తభావస్స పరియాయో, విసేసతో రూపకాయస్స దుక్ఖతాసూలయోగతో, అసుచిపగ్ఘరణతో, ఉప్పాదజరాభఙ్గేహి ఉద్ధుమాతకపక్కపభిజ్జనతో. **వణచోళక**న్తి వణపటిచ్ఛాదకవత్థఖణ్డం. **నీహరిత్వా**తి థవికతో ఉద్ధరిత్వా. **కుణపానిపీతి పి**-సద్దో గరహాయం ఏవరూపానిపి దట్ఠబ్బాని భవన్తీతి, సమ్భవదస్సనే వా ఇదమ్పి తత్థ సమ్భవతీతి. **అధివాసేతబ్బో**తి ఖమితబ్బో అఞ్ఞథా ఆహారస్స అనుపలబ్భనతో. **గామద్వారే**తి గామద్వారసమీపే, ఉమ్మారబ్భన్తరే వా. **గామరచ్ఛా** వినివిజ్ఝిత్వా రితా **ఓలోకేతబ్బా హోన్తి** యుగమత్తదస్సినాపి సతాతి అధిప్పాయో.

పచ్చత్థరణాదీతి ఘరగోలికవచ్చాదిసంకిలిట్ఠపచ్చత్థరణాదికం. **అనేకకుణపపరియోసానన్తి** ఏత్థ దున్నివత్థదుప్పారుతమనుస్ససమాకులానం గామరచ్ఛానం ఓలోకనమ్పి ఆనేత్వా వత్తబ్బం. తమ్పి హి పటిక్కూలమేవాతి. **అహో వతా**తి గరహనే నిపాతో. **భో**తి ధమ్మాలపనం. యావఞ్చిదం పటిక్కూలో ఆహారో యదత్థం గమనమ్పి నామ ఏవం జేగుచ్ఛం, దురధివాసనఞ్చాతి అత్థో.

౨౯౬. **గమనపటిక్కూల**న్తి గమనమేవ పటిక్కూలం గమనపటిక్కూలం. **అధివాసేత్వాపీతి పి**-సద్దో సమ్పిణ్డనత్థో, తేన “ఏత్తకేనాపి ముత్తి నత్థి, ఇతో పరమ్పి మహన్తం పటిక్కూలం సకలం అధివాసేతబ్బమేవా”తి వక్ఖమానం పటిక్కూలం సమ్పిణ్డేతి. **సఙ్ఘాటిపారుతేనా**తి సఙ్ఘాటియా కప్పనపారుపనేన పారుతసరీరేన. **యత్థా**తి యాసు వీథీసు. **యావ పిణ్డికమంసాపీ**తి యావ జఙ్ఘపిణ్డికమంసప్పదేసాపి. **ఉదకచిక్ఖల్లే**తి ఉదకమిస్సే కద్దమే. **ఏకేన చీవర**న్తి ఏకేన హత్థేన

నివత్థచీవరం. మచ్ఛా ధోవీయన్తి ఏతేనాతి **మచ్ఛధోవనం,** ఉదకం. సమ్మిస్స-సద్దో పచ్చేకం సమ్బన్ధితబ్బో. **ఓళిగల్లాని** ఉచ్ఛిట్ఠోదకగబ్భమలాదీనం సకద్దమానం సన్దనట్ఠానాని, యాని జణ్ణుమత్తఅసుచిభరితానిపి హోన్తి. **చన్దనికాని** కేవలానం ఉచ్ఛిట్ఠోదకగబ్భమలాదీనం సన్దనట్ఠానాని . **యతోతి** ఓళిగల్లాదితో. **తా మక్ఖికాతి** తత్థ సణ్డసణ్డచారినో నీలమక్ఖికా. **నిలీయన్తీతి** అచ్ఛన్తి.

దదమానాపీతిఆది సతిపి కేసఞ్చి సద్ధానం వసేన సక్కచ్చకారే పటిక్కూలపచ్చవేక్ఖణాయోగ్యం పన అసద్ధానం వసేన పవత్తనకఅసక్కచ్చకారమేవ దస్సేతుం ఆరద్ధం. **తుణ్హీ హోన్తి** సయమేవ రిఞ్చిత్వా గచ్ఛిస్సతీతి. **గచ్ఛాతి** అపేహి. **రేతి** అమ్భో. **ముణ్డకాతి** అనాదరాలపనం. **సముదాచరన్తీతి** కథేన్తి. పిణ్డోల్యస్స అన్తిమజీవికాభావేనాహ ‘‘**కపణమనుస్సేన వియ గామే పిణ్డాయ చరిత్వా నిక్ఖమితబ్బ**’’న్తి.

౨౯౭. **తత్థాతి** తస్మిం పత్తగతే ఆహారే. **లజ్జితబ్బం హోతి** “ఉచ్ఛిట్ఠం ను ఖో అయం మయ్హం దాతుకామో”తి ఆసఙ్కేయ్యాతి, **సేదో పగ్ఘరమానో** ఆహారస్స వా ఉణ్హతాయ, భిక్ఖునో వా సపరిళాహతాయాతి అధిప్పాయో. **సుక్ఖథద్ధభత్తమ్పీతి** సుక్ఖతాయ థద్ధమ్పి భత్తం, పగేవ తక్కకఞ్జికాదినా ఉపసిత్తన్తి అధిప్పాయో. తేన సేదేన కిలిన్నతాయ పటిక్కూలతం వదతి.

తస్మిన్తి పిణ్డపాతే. **సమ్భిన్నసోభేతి** సబ్బసో వినట్ఠసోభే. **వేమజ్ఝతో పట్ఠాయాతి** జివ్హాయ మజ్ఝతో పట్ఠాయ. **దన్తగూథకో** దన్తమలం. **విచుణ్ణితమక్ఖితోతి** ఉభయేహి దన్తేహి విచుణ్ణితో ఖేళాదీహి సముపలిత్తో. ఏవంభూతస్స చస్స యాయం పుబ్బే వణ్ణసమ్పదా, గన్ధసమ్పదా, అభిసఙ్ఖారసమ్పదా చ, సా ఏకంసేన వినస్సతి, రసో పన నస్సేయ్య వా న వాతి ఆహ ‘‘**అన్తరహితవణ్ణగన్ధసఙ్ఖారవిసేసో**’’తి. **సువానదోణియన్తి** సారమేయ్యానం భుఞ్జనకఅమ్బణే. **సువానవమథు వియాతి** వన్తసునఖఛడ్డనం వియ. **చక్ఖుస్స ఆపాథం అతీతత్తా అజ్ఝోహరితబ్బో హోతీతి** ఉక్కంసగతం తస్స పటిక్కూలభావం విభావేతి.

౨౯౮. **పరిభోగన్తి** అజ్ఝోహరణం. **ఏస** ఆహారో అన్తో పవిసమానో బహలమధుకతేలమక్ఖితో వియ పరమజేగుచ్ఛో హోతీతి సమ్బన్ధో. **అన్తోతి** కోట్ఠస్స అబ్భన్తరే. నిధానమనుపగతో ఆమాసయం అప్పత్తోయేవ ఆహారో పిత్తాదీహి విమిస్సితో హోతీతి ఆహ ‘‘**పవిసమానో**’’తి. ఆమాసయపక్కాసయవినిముత్తో కోయమాసయో నామాతి ఆసఙ్కం సన్ధాయాహ ‘‘**యస్మా**’’తిఆది. పిత్తమేవాసయో **పిత్తాసయో. అధికో హోతీతి** వుత్తం మన్దపుఞ్ఞబాహుల్లతో లోకస్స. **ఏవం ఆసయతోతి** జేగుచ్ఛో హుత్వా అన్తో పవిట్ఠో జేగుచ్ఛతరేహి పిత్తాదీహి విమిస్సితో అతివియ జేగుచ్ఛో హోతీతి ఏవం ఆసయతో పటిక్కూలతా పచ్చవేక్ఖితబ్బా.

౨౯౯. **నిధానతోతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **సోతి** ఆహారో. **దసవస్సికేనాతి** జాతియా దసవస్సేన సత్తేన. **ఓకాసేతి** ఆమాసయసఙ్ఖాతే పదేసే.

౩౦౦. **ఏవరూపేతి** ఏదిసే, దసవస్సాని యావ వస్ససతం అధోతవచ్చకూపసదిసేతి అత్థో. **నిధానన్తి** నిధాతబ్బతం. **యథావుత్తప్పకారేతి** సచే పన “దసవస్సికేనా”తిఆదినా (విసుద్ధి॰ ౧.౨౯౯) యథావుత్తో పకారో ఏతస్సాతి యథావుత్తప్పకారో, తస్మిం. **పరమన్ధకారతిమిసేతి** అతివియ అన్ధకరణమహాతమసి. అతిదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛే పదేసే పరమజేగుచ్ఛభావం ఉపగన్త్వా తిట్ఠతీతి సమ్బన్ధో. కత్థ కిం వియాతి ఆహ ‘‘**యథా నామా**’’తిఆది. కాలమేఘేన అభివుట్ఠే ఆవాటే బహునో వస్సనేన ఏకచ్చం అసుచిజాతం ఉప్పిలవిత్వా విగచ్ఛేయ్యాతి **అకాలమేఘ**-గ్గహణం. **తిణపణ్ణకిలఞ్జఖణ్డ**-గ్గహణం న అసుభస్సాపి అసుభేన సమ్మిస్సతాయ అసుభభావప్పత్తిదస్సనత్థం.

కాయగ్గిసన్తాపకుథితకుథనసఞ్జాతఫేణపుబ్బుళకాచితోతి గహణితేజేన పక్కుథితనిప్పక్కతాయ సముప్పన్నఫేణపుబ్బుళనిచితో. **అపరిపక్కతోతి** అపరిపక్కభావతో.

౩౦౧. సువణ్ణరజతాదిధాతుయో వియాతి యథా సువణ్ణరజతాదిధాతుయో విధినా తాపియమానా సువణ్ణరజతాదికే ముఞ్చన్తియో సువణ్ణరజతాదిభావం ఉపగచ్ఛన్తీతి వుచ్చన్తి, న ఏవమయం. అయం పన ఆహారో కాయగ్గినా పరిపక్కో ఫేణపుబ్బుళకే ముఞ్చన్తో సణ్హం కరోన్తి ఏత్థాతి "సణ్హకరణీ"తి లద్ధనామకే నిసదే పిసిత్వా నాళికే ఖుద్దకవేళునాళికాయం వణ్ణసణ్ఠానమత్తేన పక్ఖిప్పమానపణ్డుమత్తికా వియ కరీసభావం ఉపగన్త్వా పక్కాసయం పూరేతి, ముత్తభావం ఉపగన్త్వా ముత్తవత్థిం పూరేతీతి యోజనా. గహణియా ఇన్ధనభాగో వియ కిమిభక్ఖభాగో చ అపాకటోవ . రసభాగో ఫలతో పకాసీయతి, అపరిపక్కసభాగా చ తేతి తే అనామసిత్వా కరీసముత్తభాగా ఏవేత్థ దస్సితా.

౩౦౨. పటిక్కూలస్స నామ ఫలేన పటిక్కూలేనేవ భవితబ్బన్తి దస్సేన్తో "**సమ్మా పరిపచ్చమానో**"తిఆదిమాహ. **నఖదన్తాదీనీతి ఆది**-సద్దేన న కేవలం తచాదీని ఏవ **ద్వత్తింసాకారపాళియం** (మ॰ ని॰ ౩.౧౫౪; ఖు॰ పా॰ ౩.ద్వత్తింసాకార) ఆగతాని, అథ ఖో అక్ఖిగూథకణ్ణగూథదన్తమలజల్లికాసమ్భవాదీని ద్వత్తింసకోట్ఠాసవినిముత్తాని అసుభాని సఙ్గణ్హన్తో "**నానాకుణపానీ**"తి ఆహాతి దట్ఠబ్బం.

౩౦౩. నిస్సన్దమానోతి విస్సవన్తో, పగ్ఘరన్తోతి అత్థో. **ఆదినా పకారేనాతి** ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన నాసికాయ సిఙ్ఘాణికా, ముఖేన ఖేళో, కదాచి పిత్తం, సేమ్హం, లోహితం వమతి, వచ్చమగ్గేన ఉచ్చారో, పస్సావమగ్గేన పస్సావో, సకలకాయే లోమకూపేహి సేదజల్లికాతి ఏవంపకారం అసుచిం సఙ్గణ్హాతి. "**పఠమదివసే**"తి ఇదం నిస్సన్దదివసాపేక్ఖాయ వుత్తం. తేనాహ "**దుతియదివసే నిస్సన్దేన్తో**"తి. **వికుణితముఖోతి** జిగుచ్ఛావసేన సఙ్కుచితముఖో. తేనాహ "**జేగుచ్ఛీ**"తి. **మఙ్కుభూతోతి** విమనకజాతో "ఇమమ్పి నామ పోసేమీ"తి. **రత్తోతి** వత్థం వియ రఙ్గజాతేన చిత్తస్స విపరిణామాకారేన ఛన్దరాగేన రత్తో. **గిద్ధోతి** అభికఙ్ఖనసభావేన అభిగిజ్ఝనేన గిద్ధో గేధం ఆపన్నో. **గధితోతి** దుమ్మోచనీయభావేన గన్థితో వియ తత్థ పటిబద్ధో. **ముచ్ఛితోతి** రసతణ్హాయ ముచ్ఛం మోహం ఆపన్నో. **విరత్తోతి** విగతరాగో. **అట్టీయమానోతి** దుక్ఖియమానో. **హరాయమానోతి** లజ్జమానో. **జిగుచ్ఛమానోతి** హీళేన్తో.

నవద్వారేహీతి పాకటానం మహన్తానం వసేన వుత్తం, లోమకూపవివరేహిపి సన్దతేవాతి. **నిలీయతీతి** అత్తానం అదస్సేన్తో నిగూహతి, సఙ్కుచతి వా. **ఏవన్తి** ఏకేన ద్వారేన పవేసనం అనేకేహి ద్వారేహి అనేకధా నిక్ఖామనం, పకాసనం పవేసనం, నిగూళ్హం నిక్ఖామనమ్పీతి సోమనస్సజాతేన పవేసనం, మఙ్కుభూతేన నిక్ఖామనం, సారత్తేన పవేసనం, విరత్తేన నిక్ఖామనన్తి ఇమేహి పకారేహి.

౩౦౪. పరిభోగకాలేపీతి పి-సద్దేన పవిట్ఠమత్తోపి నామ పవేసద్వారం జేగుచ్ఛం కరోతి, పగేవ లద్ధపరివాసో పరిపాకప్పత్తో ఇతరద్వారానీతి దస్సేతి. **ఏస** ఆహారో. **గన్ధహరణత్థన్తి** విస్సగన్ధాపనయనత్థం. **కాయగ్గినాతి** గహణితేజానుగతేన కాయుస్మానా. **ఫేణుద్దేహకన్తి** ఫేణాని ఉట్ఠపేత్వా ఉట్ఠపేత్వా. **పచ్చిత్వాతి** పరిపాకం గన్త్వా. **ఉత్తరమానోతి** ఉప్పిలవన్తో. **సేమ్హాదీతి ఆది**-సద్దేన పిత్తాదికే సఙ్గణ్హాతి. **కరీసాదీతి ఆది**-సద్దేన సేదజల్లికాదికే. **ఇమాని ద్వారాని** ముఖాదీని. **ఏకచ్చన్తి** పస్సావమగ్గం సన్ధాయ వదతి. చోక్ఖజాతికా పన ముఖాదీనిపి ధోవిత్వా హత్థం పున ధోవన్తియేవ. పున **ఏకచ్చన్తి** వచ్చమగ్గం. **ద్వత్తిక్ఖత్తున్తి** ద్విక్ఖత్తుం, తిక్ఖత్తుం వా. ఏత్థ చ ఆహారత్థాయ గమనపరియేసనానం పటిక్కూలతా ఆహారే

పటిక్కూలతా వుత్తా. పరిభోగస్స తన్నిస్సయతో, ఆసయనిధానానం తంసమ్బన్ధతో, ఇతరేసం తబ్బికారతోతి అయమ్పి విసేసో వేదితబ్బో. కిమిభక్ఖభావోపి హిస్స వికారపక్ఖేయేవ రపేతబ్బోతి.

౩౦౨. తం నిమిత్తన్తి యథావుత్తేహి ఆకారేహి పునప్పునం మనసి కరోన్తస్స పటిక్కూలాకారవసేన ఉపట్ఠితం కబళీకారాహారసఞ్ఞితం భావనాయ నిమిత్తం ఆరమ్మణం, న ఉగ్గహపటిభాగనిమిత్తం. యది హి తత్థ ఉగ్గహనిమిత్తం ఉప్పజ్జేయ్య, పటిభాగనిమిత్తేనపి భవితబ్బం. తథా చ సతి అప్పనాప్పత్తేన ఝానేన భవితబ్బం, న చ భవతి, కస్మా? భావనాయ నానాకారతో, సభావధమ్మభావేన చ కమ్మట్ఠానస్స గమ్భీరభావతో. తేనాహ ‘‘**కబళీకారాహారస్స సభావధమ్మతాయ గమ్భీరత్తా**’’తి. ఏత్థ హి యదిపి పటిక్కూలాకారవసేన భావనా పవత్తతి. యే పన ధమ్మే ఉపాదాయ కబళీకారాహారపఞ్ఞత్తి, తే ఏవ ధమ్మా పటిక్కూలా, న పఞ్ఞత్తీతి పటిక్కూలాకారగ్గహణముఖేనపి సభావధమ్మేయేవ ఆరబ్భ భావనాయ పవత్తనతో, సభావధమ్మానఞ్చ సభావేనేవ గమ్భీరభావతో న తత్థ ఝానం అప్పేతుం సక్కోతి. గమ్భీరభావతో హి పురిమసచ్చద్వయం దుద్దసం జాతన్తి. యది ఉపచారసమాధినా చిత్తం సమాధియతి, కథం కమ్మట్ఠానం ‘‘సఞ్ఞా’’ ఇచ్చేవ వోహరీయతీతి ఆహ ‘‘**పటిక్కూలాకారగ్గహణవసేన పనా**’’తిఆది.

ఇదాని ఇమిస్సా భావనాయ ఆనిసంసం దస్సేతుం ‘‘**ఇమఞ్చ పనా**’’తిఆది వుత్తం. **రసతణ్హాయాతి** మధురాదిరసవిసయాయ తణ్హాయ. **పతిలీయతీతి** సఙ్కుచతి అనేకాకారం తత్థ పటిక్కూలతాయ సణ్ఠితత్తా. **పతికుటతీతి** అపసక్కతి న విసరతి. **పతివత్తతీతి** నివత్తతి. **కన్తారనిత్థరణత్థికోతి** మహతో దుబ్భిక్ఖకన్తారస్స నిత్థరణప్పయోజనో. **విగతమదోతి** మానమదాదీనం అభావేన నిమ్మదో, మదాభావగ్గహణేనేవ చస్స దవమణ్డనవిభూసనాదీనమ్పి అభావో గహితోయేవాతి దట్ఠబ్బం. **కబళీకారాహారపరిఞ్ఞాముఖేనాతి** వుత్తనయేన పటిక్కూలాకారతో కబళీకారాహారస్స పరిచ్ఛిజ్జ జాననద్వారేన. **పఞ్చకామగుణికో రాగోతి** అనతివత్తనట్ఠేన పఞ్చసు కామగుణేసు నియుత్తో, తప్పయోజనో వా రాగో. **పరిఞ్ఞం** సమతిక్కమం **గచ్ఛతి.** రసతణ్హాయ హి సమ్మదేవ విగతాయ రూపతణ్హాదయోపి విగతా ఏవ హోన్తి భోజనే మత్తఞ్ఞుతాయ ఉక్కంసగమనతో. సతి చ విసయిసమతిక్కమే విసయో సమతిక్కన్తో ఏవ హోతీతి ఆహ ‘‘**సో పఞ్చకామగుణపరిఞ్ఞాముఖేన రూపక్ఖన్ధం పరిజానాతీ**’’తి. రూపాయతనాదీసు హి పరిఞ్ఞం గచ్ఛన్తేసు తన్నిస్సయభూతాని, తగ్గాహకా పసాదా చ సుఖేనేవ పరిఞ్ఞం గచ్ఛన్తీతి. **అపరిపక్కాదీతి ఆది**-సద్దేన ఆసయనిధానానమ్పి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. తత్థ **అపరిపక్కం** తావ ఉదరియమేవ. ఆసయగ్గహణేన పిత్తసేమ్హపుబ్బలోహితానం, పరిపక్కగ్గహణేన కరీసముత్తానం, ఫలగ్గహణేన కేసాదీనం సబ్బేసం పరిగ్గహో సిద్ధో హోతీతి ఆహ ‘‘**కాయగతాసతిభావనాపి పారిపూరిం గచ్ఛతీ**’’తి. **అసుభసఞ్ఞాయాతి** అసుభభావనాయ, అవిఞ్ఞాణకఅసుభభావనానుయోగస్సాతి అత్థో. **అనులోమపటిపదం పటిపన్నో హోతి** పటిక్కూలాకారగ్గహణేన కాయస్స అసుచిదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛభావసల్లక్ఖణతో. **ఇమం పన పటిపత్తిన్తి** ఇమం ఆహారే పటిక్కూలసఞ్ఞాభావనం. **అమతపరియోసానతన్తి** నిబ్బాననిట్ఠితం ఆహారే పటిక్కూలసఞ్ఞాభావనాసఙ్ఖాతం ఉపచారజ్ఝానం పాదకం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా నిబ్బానాధిగమన్తి అత్థో.

ఆహారేపటిక్కూలభావనావణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుధాతువవత్థానభావనావణ్ణనా

౩౦౬. ‘‘ఏకం వవత్థానన్తి ఏవం ఉద్దిట్ఠస్స చతుధాతువవత్థానస్స భావనానిద్దేసో అనుప్పత్తో’’తి ఉద్దేసో నామ నిద్దేసత్థో ముదుమజ్ఝపఞ్ఞాబాహుల్లతో , ఆగతో చ భారో అవస్సం వహితబ్బోతి కత్వా వుత్తం. తత్థ సతిపి విసయభేదేన వవత్థానస్స భేదే వవత్థానభావసామఞ్ఞేన పన తం అభిన్నం కత్వా వుత్తం ‘‘**ఏకం వవత్థాన**’’న్తి, పుబ్బభాగే వా సతిపి విసయభేదే అత్థసిద్ధియం తస్స ఏకవిసయతావాతి ‘‘ఏకం వవత్థాన’’న్తి వుత్తం. యథా హి ద్వత్తింసాకారే కమ్మం కరోన్తస్స యోగినో యదిపి పుబ్బభాగే విసుం విసుం కోట్ఠాసేసు మనసికారో పవత్తతి, అపరభాగే పన ఏకస్మిం ఖణే ఏకస్మింయేవ కోట్ఠాసే అత్థసిద్ధి హోతి, న సబ్బేసు, ఏవమిధాపీతి. తత్థ సియా – యథా పటిక్కూలభావసామఞ్ఞేన ద్వత్తింసాకారకమ్మట్ఠానే అభేదతో మనసికారో పవత్తతి, ఏవం ఇధ ధాతుభావసామఞ్ఞేన అభేదతో మనసికారో పవత్తతీతి ‘‘ఏకం వవత్థాన’’న్తి వుత్తన్తి? నయిదమేవం. తత్థ హి పణ్ణత్తిసమతిక్కమతో పట్ఠాయ పటిక్కూలవసేనేవ సబ్బత్థ మనసికారో పవత్తేతబ్బో, ఇధ పన సభావసరసలక్ఖణతో ధాతుయో మనసి కాతబ్బా, న ధాతుభావసామఞ్ఞతో. తేనేవాహ ‘‘**సభావూపలక్ఖణవసేన సన్నిట్ఠాన**’’న్తి. కిం వా ఏతేన పపఞ్చేన, అఞ్ఞేహి ఏకూనచత్తాలీసాయ కమ్మట్ఠానేహి అసంసట్ఠం చతుధాతువవత్థానం నామ ఏకం కమ్మట్ఠానన్తి దస్సేతుం ‘‘ఏకం వవత్థాన’’న్తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ‘‘చతుధాతువవత్థానస్స భావనానిద్దేసో’’తి కస్మా వుత్తం, నను చతుధాతువవత్థానం భావనావ? సచ్చం భావనావ, సకిం పవత్తం పన వవత్థానం, తస్స బహులీకారో భావనాతి వచనభేదేన వుత్తం. కథం పన భావనా నిద్దిసీయతి తస్సా వచీగోచరాతిక్కన్తభావతోతి? నాయం దోసో భావనత్థే భావనావోహారతో. భావనత్థో హి కమ్మట్ఠానపరిగ్గహో ఇధ ‘‘భావనా’’తి అధిప్పేతో.

సభావూపలక్ఖణవసేనాతి కక్ఖళత్తాదికస్స సలక్ఖణస్స ఉపధారణవసేన. ఇదం హి కమ్మట్ఠానం పథవీకసిణాదికమ్మట్ఠానం వియ న పణ్ణత్తిమత్తసల్లక్ఖణవసేన, నీలకసిణాదికమ్మట్ఠానం వియ న నీలాదివణ్ణసల్లక్ఖణవసేన, నాపి విపస్సనాకమ్మట్ఠానం వియ సఙ్ఖారానం అనిచ్చతాదిసామఞ్ఞలక్ఖణసల్లక్ఖణవసేన పవత్తతి, అథ ఖో పథవీఆదీనం సభావసల్లక్ఖణవసేన పవత్తతి. తేన వుత్తం ‘‘సభావూపలక్ఖణవసేనా’’తి, కక్ఖళత్తాదికస్స సలక్ఖణస్స ఉపధారణవసేనాతి అత్థో. **సన్నిట్ఠాన**న్తి ఞాణవినిచ్ఛయో వేదితబ్బో, న యేవాపనకవినిచ్ఛయో, నాపి వితక్కాదివినిచ్ఛయో . **ధాతుమనసికారో**తి ధాతూసు మనసికారో, చతస్సో ధాతుయో ఆరబ్భ భావనామనసికారోతి అత్థో. కాతబ్బతో కమ్మం, యోగినో సుఖవిసేసానం కారణభావతో ఠానఞ్చాతి కమ్మట్ఠానం, చతున్నం మహాభూతానం సభావసల్లక్ఖణవసేన పవత్తం యోగకమ్మం. తేనాహ ‘‘**ధాతుమనసికారో, ధాతుకమ్మట్ఠానం, చతుధాతువవత్థానన్తి అత్థతో ఏక**’’న్తి. **తయిదం** చతుధాతువవత్థానం. ‘‘**ద్విధా ఆగత**’’న్తి కస్మా వుత్తం, నను ధాతువిభఙ్గే నాతిసఙ్ఖేపవిత్థారవసేన ఆగతం, తస్మా ‘‘తిధా ఆగత’’న్తి వత్తబ్బన్తి? న, తత్థాపి అజ్ఝత్తికానం ధాతూనం పభేదతో అనవసేసపరియాదానస్స కతత్తా, బాహిరానఞ్చ ధాతూనం పరిగ్గహితత్తా . అథ వా **ద్విధా ఆగత**న్తి ఏత్థ ద్విధావ ఆగతన్తి న ఏవం నియమో గహేతబ్బో, అథ ఖో ద్విధా ఆగతమేవాతి, తేన తతియస్సాపి పకారస్స సఙ్గహో సిద్ధో హోతి. సో చ నాతిసఙ్ఖేపవిత్థారనయో ‘‘సఙ్ఖేపతో చ విత్థారతో చా’’తి ఏత్థ ఆవుత్తివసేన, **చ**-సద్దేనేవ వా సఙ్గహోతి దట్ఠబ్బో. అథ వా యో నాతిసఙ్ఖేపవిత్థారనయేన అతిసఙ్ఖేపపటిక్ఖేపముఖేన లబ్భమానో విత్థారభాగో, తం విత్థారనయన్తోగధమేవ కత్వా వుత్తం ‘‘ద్విధా ఆగత’’న్తి. ఏవఞ్చ కత్వా ‘‘నాతితిక్ఖపఞ్ఞస్స ధాతుకమ్మట్ఠానికస్స వసేన విత్థారతో ఆగత’’న్తి ఇదఞ్చ వచనం సమత్థితం హోతి. ‘‘**మహాసతిపట్ఠానే**’’తి చ ఇదం నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం, **సతిపట్ఠాన**(దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౮ ఆదయో; మ॰ ని॰ ౩.౧౧౧ ఆదయో) **కాయగతాసతిసుత్తాదీసు**పి (మ॰ ని॰ ౩.౧౫౩ ఆదయో) తథేవ ఆగతత్తా. **రాహులోవాదే**తి మహారాహులోవాదే (మ॰ ని॰ ౨.౧౧౩ ఆదయో). **ధాతువిభఙ్గే**తి ధాతువిభఙ్గసుత్తే (మ॰ ని॰ ౩.౩౪౨ ఆదయో), అభిధమ్మే ధాతువిభఙ్గే (విభ॰ ౧౭౨ ఆదయో) చ.

కామం **మహాసతిపట్ఠానే** అత్థేన ఉపమం పరివారేత్వా దేసనా ఆగతా, ఉపమా చ నామ యావదేవ ఉపమేయ్యత్థవిభావనత్థాతి ఉపమం తావ దస్సేత్వా ఉపమేయ్యత్థం విభావేతుం ''**సేయ్యథాపీ**''తిఆదినా పాళి ఆనీతా. కస్మా పనేత్థ ధాతువసేన, తత్థాపి చతుమహాభూతవసేన కమ్మట్ఠాననిద్దేసో కతోతి? సత్తసుఞ్ఞతాసన్దస్సనత్థం, ఏత్థ ధాతువసేన, తత్థాపి ఓళారికభావేన సుపాకటతాయ, ఏకచ్చవేనేయ్యజనచరితానుకులతాయ చ మహాభూతవసేన కమ్మట్ఠాననిద్దేసో కతోతి వేదితబ్బో. తత్థ **పథవీధాతూ**తిఆదీసు ధాతుత్థో నామ సభావత్థో, సభావత్థో నామ సుఞ్ఞతత్థో, సుఞ్ఞతత్థో నామ నిస్సత్తత్థో. ఏవం సభావసుఞ్ఞతనిస్సత్తత్థేన పథవీయేవ ధాతు **పథవీధాతు. ఆపోధాతు**ఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **పథవీధాతూ**తి సహజరూపధమ్మానం పతిట్ఠా ధాతు, తథా **ఆపోధాతూ**తి ఆబన్ధనధాతు, **తేజోధాతూ**తి పరిపాచనధాతు, **వాయోధాతూ**తి విత్థమ్భనధాతూతి ఏవమేత్థ సమాసో, భావత్థో చ వేదితబ్బో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన పరతో ఆగమిస్సతి.

ఏవం తిక్ఖపఞ్ఞస్సాతిఆదీసు **ఏవన్తి** యథాదస్సితం పాళిం పచ్చామసతి. నాతితిక్ఖపఞ్ఞస్స విత్థారదేసనాతి కత్వా ఆహ ''**తిక్ఖపఞ్ఞస్సా**''తి. యథా వత్థయుగం అరహతీతి వత్థయుగికో, ఏవం ధాతుకమ్మట్ఠానం అరహతి, ధాతుకమ్మట్ఠానపయోజనోతి వా ధాతుకమ్మట్ఠానికో, తస్స **ధాతుకమ్మట్ఠానికస్స**.

ఛేకోతి తంతంసమఞ్ఞాయ కుసలో, యథాజాతే సూనస్మిం నఙ్గుట్ఠఖురవిసాణాదివన్తే అట్ఠిమంసాదిఅవయవసముదాయే అవిభత్తే గావీసమఞ్ఞా, న విభత్తే, విభత్తే పన అట్ఠిమంసాదిఅవయవసమఞ్ఞాతి జాననకో. **గోఘాతకో**తి జీవికత్థాయ గున్నం ఘాతకో. **అన్తేవాసీ**తి కమ్మకరణవసేన తస్స సమీపవాసీ తస్స తన్నిస్సాయ జీవనతో. **వినివిజ్ఝిత్వా**తి ఏకస్మిం ఠానే అఞ్ఞం వినివిజ్ఝిత్వా. **మహాపథానం వేమజ్ఝట్ఠానసఙ్ఖాతే**తి చతున్నం మహాపథానం తాయ ఏవ వినివిజ్ఝనట్ఠానసఙ్ఖాతే. యస్మా తే చత్తారో మహాపథా చతూహి దిసాహి ఆగన్త్వా సమోహితా వియ హోన్తి, తస్మా తం ఠానం చతుమహాపథానం, తస్మిం **చతుమహాపథే**. విలీయన్తి భిజ్జన్తి విభజ్జన్తీతి బీలా, భాగా, **వ**-కారస్స బ-కారం, ఇ-కారస్స చ ఈ-కారం కత్వా. తమేవ హి భాగత్థం దస్సేతుం ''**కోట్ఠాసం కత్వా**''తి వుత్తం. కిఞ్చాపి ఠిత-సద్దో "ఠితో వా"తిఆదీసు (అం. ని. ౫.౨౮) వియ ఠానసఙ్ఖాతఇరియాపథసమఙ్గితాయ, గతినివత్తిఅత్థతాయ వా ఠా-సద్దస్స అఞ్ఞత్థ ఠపేత్వా గమనం సేసఇరియాపథసమఙ్గితాయ బోధకో, ఇధ పన యథా తథా రూపకాయస్స పవత్తిఆకారబోధకో అధిప్పేతోతి ఆహ ''**చతున్నం ఇరియాపథానం యేన కేనచి ఆకారేన ఠితత్తా యథాఠిత**''న్తి . తత్థ **ఆకారేనా**తి ఠానాదినా రూపకాయస్స పవత్తిఆకారేన. ఠానాదయో హి ఇరియాసఙ్ఖాతాయ కాయికకిరియాయ పవత్తిట్ఠానతాయ "ఇరియాపథా"తి వుచ్చన్తి. **యథాఠిత**న్తి యథాపవత్తం. యథావుత్తట్ఠానమేవేత్థ పణిధానన్తి అధిప్పేతన్తి ఆహ ''**యథాఠితత్తావ యథాపణిహిత**''న్తి. **ఠిత**న్తి వా కాయస్స ఠానసఙ్ఖాతఇరియాపథసమాయోగపరిదీపనం. **పణిహిత**న్తి తదఞ్ఞఇరియాపథసమాయోగపరిదీపనం. **ఠిత**న్తి వా కాయసఙ్ఖాతానం రూపధమ్మానం తస్మిం తస్మిం ఖణే సకిచ్చవసేన అవట్ఠానపరిదీపనం. **పణిహిత**న్తి పచ్చయకిచ్చవసేన తేహి తేహి పచ్చయేహి పకారతో నిహితం పణిహితన్తి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **ధాతుసో**తి ధాతుం ధాతుం పథవీఆదిధాతుం విసుం విసుం కత్వా. **పచ్చవేక్ఖతీ**తి పతి పతి అవేక్ఖతి ఞాణచక్ఖునా వినిబ్భుజిత్వా పస్సతి.

యథా ఛేకోతిఆదినా పాళియా సద్దత్థవివరణవసేన వుత్తమేవత్థం ఇదాని భావత్థవిభావనవసేన దస్సేతుం ''**యథా గోఘాతకస్సా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **పోసేన్తస్సా**తి మంసూపచయపరిబ్రూహనాయ కుణ్డకభత్తకప్పాసట్ఠిఆదీహి సంవడ్ఢేన్తస్స. **వధితం మత**న్తి హింసితం హుత్వా మతం. **మత**న్తి చ మతమత్తం. తేనేవాహ ''**తావదేవా**''తి. **గావీతి సఞ్ఞా న అన్తరధాయతి**

యాని అఙ్గపచ్చఙ్గాని ఉపాదాయ గావీసమఞ్ఞా, మతమత్తాయపి గావియా తేసం సన్నివేసస్స అవినట్ఠత్తా. **బిలాసోతి** బిలం బిలం కత్వా. **విభజిత్వాతి** అట్ఠిసఙ్ఘాతతో మంసం వివేచేత్వా, తతో వా వివేచితం మంసం భాగసో కత్వా. తేనేవాహ "**మంససఞ్ఞా పవత్తతీ**"తి. **పబ్బజితస్సపి** అపరిగ్గహితకమ్మట్ఠానస్స. **ఘనవినిబ్భోగన్తి** సన్తతిసమూహకిచ్చఘనానం వినిబ్భుజనం వివేచనం. **ధాతుసో పచ్చవేక్ఖతోతి** యథావుత్తం ఘనవినిబ్భోగం కత్వా ధాతుసో పచ్చవేక్ఖన్తస్స. **సత్తసఞ్ఞాతి** అత్తానుదిట్ఠివసేన పవత్తా సత్తసఞ్ఞాతి వదన్తి, వోహారవసేన పవత్తసత్తసఞ్ఞాయపి తదా అన్తరధానం యుత్తమేవ యాథావతో ఘనవినిబ్భోగస్స సమ్పాదనతో. ఏవం హి సతి యథావుత్తఓపమ్మత్థేన ఓపమేయ్యత్థో అఞ్ఞదత్థు సంసన్దతి సమేతి. తేనేవాహ "**ధాతువసేనేవ చిత్తం సన్తిట్ఠతీ**"తి.

౩౦౨. ఏవం ధాతుకమ్మట్ఠానస్స సఙ్ఖేపతో ఆగతట్ఠానం దస్సేత్వా ఇదాని విత్థారతో ఆగతట్ఠానం దస్సేతుం "**మహాహత్థిపదూపమే పనా**"తిఆది వుత్తం. **ఏవన్తి** ఇమినా **రాహులోవాద-** (మ॰ ని॰ ౨.౧౧౩ ఆదయో) **ధాతువిభఙ్గేసు** (మ॰ ని॰ ౩.౩౪౨ ఆదయో; విభ॰ ౧౭౨ ఆదయో) ధాతుకమ్మట్ఠానస్స విత్థారతో ఆగమనమేవ ఉపసంహరతి, న సబ్బం దేసనానయం అఞ్ఞథాపి తత్థ దేసనానయస్స ఆగతత్తా.

తత్రాతి తస్మిం యథాదస్సితే మహాహత్థిపదూపమసుత్తే. **అజ్ఝత్తికాతి** సత్తసన్తానపరియాపన్నా. **అజ్ఝత్తం పచ్చత్తన్తి** పదద్వయేనాపి తంతంపాటిపుగ్గలికధమ్మో వుచ్చతీతి ఆహ "**ఉభయమ్పి నియకస్స అధివచన**"న్తి. ససన్తతిపరియాపన్నతాయ పన అత్తని గహేతబ్బభావూపగమనవసేన అత్తానం అధికిచ్చ పవత్తం **అజ్ఝత్తం**. తంతంసన్తతిపరియాపన్నతాయ **పచ్చత్తం**. తేనేవాహ "**అత్తని పవత్తత్తా అజ్ఝత్తం, అత్తానం పటిచ్చ పటిచ్చ పవత్తత్తా పచ్చత్త**"న్తి. **కక్ఖళన్తి** కథినం. యస్మా తం థద్ధభావేన సహజాతానం పతిట్ఠా హోతి, తస్మా "**థద్ధ**"న్తి వుత్తం. **ఖరిగతన్తి** ఖరేసు ఖరసభావేసు గతం తప్పరియాపన్నం, ఖరసభావమేవాతి అత్థో. యస్మా పన ఖరసభావం ఫరుసాకారేన ఉపట్ఠానతో ఫరుసాకారం హోతి, తస్మా వుత్తం "**ఫరుస**"న్తి. తేనాహ "**దుతియం ఆకారవచన**"న్తి. **ఉపాదిన్నం** నామ సరీరట్ఠకం. తం పన కమ్మసముట్ఠానతం సన్ధాయ ఉపాదిన్నమ్పి అత్థి అనుపాదిన్నమ్పి, తణ్హాదీహి ఆదిన్నగహితపరామట్ఠవసేన సబ్బమ్పేతం ఉపాదిన్నమేవాతి దస్సేతుం "**ఉపాదిన్నన్తి దళ్హం ఆదిన్న**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ "మమ"న్తి గహితం "అహ"న్తి పరామట్ఠన్తి యోజనా. **సేయ్యథిదన్తి** కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛావాచీతి ఆహ "**తం కతమన్తి చేతి అత్థో**"తి. **తతోతి** పచ్ఛా. **తన్తి** తం అజ్ఝత్తికాదిభేదతో దస్సితం పథవీధాతుం. **దస్సేన్తోతి** వత్థువిభాగేన దస్సేన్తో. కిఞ్చాపి మత్థలుఙ్గం అట్ఠిమిఞ్జేనేవ సఙ్గహేత్వా ఇధ పాళియం విసుం న ఉద్ధటం, **పటిసమ్భిదామగ్గే** (పటి॰ మ॰ ౧.౪) పన వీసతియా ఆకారేహి పరిపుణ్ణం కత్వా దస్సేతుం విసుం గహితన్తి తమ్పి సఙ్గణ్హన్తో థద్ధభావాధికతాయ పథవీధాతుకోట్ఠాసేసుయేవ "**మత్థలుఙ్గం పక్ఖిపిత్వా వీసతియా ఆకారేహి పథవీధాతు నిద్దిట్ఠాతి వేదితబ్బా**"తి ఆహ. "**యం వా పనఞ్ఞమ్పి కిఞ్చీ**"తి వా ఇమినా పాళియం మత్థలుఙ్గస్స సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. తస్మా ఇధ "**యం వా పనఞ్ఞమ్పి కిఞ్చీ**"తి ఇదం పుబ్బాపరాపేక్ఖం "మత్థలుఙ్గం పక్ఖిపిత్వా వీసతియా ఆకారేహి పథవీధాతు నిద్దిట్ఠాతి వేదితబ్బా, యం వా పనఞ్ఞమ్పి కిఞ్చీ"తి వచనతో. పున **యం వా పనఞ్ఞమ్పి కిఞ్చీతి** అవసేసేసు తీసు కోట్ఠాసేసూతి యోజేతబ్బం. **తీసు కోట్ఠాసేసూతి** తిప్పకారేసు కోట్ఠాసేసు. న హి తే తయో కోట్ఠాసా.

విస్సన్దనభావేనాతి పఘ్ఘరణసభావేన. **అప్పోతీతి** విసరతి. **పప్పోతీతి** పాపుణాతి, ససమ్భారఆపవసేన చేతం వుత్తం. సో హి విస్సన్దనభావేన ససమ్భారపథవీసఙ్ఖాతం తం తం ఠానం విసరతి, పాపుణాతి చ, లక్ఖణాపవసేనేవ వా. సోపి హి

సహజాతఅఞ్ఞమఞ్ఞనిస్సయాదిపచ్చయతాయ సేసభూతత్తయసఙ్ఖాతం తం తం ఠానం ద్రవభావసిద్ధేన విస్సన్దనభావేన ఆబన్ధత్తం, ఆసత్తత్తం, అవిప్పకిణ్ణఞ్చ కరోన్తం "అప్పోతి పప్పోతీ"తి వత్తబ్బతం అరహతీతి.

తేజనవసేనాతి నిసితభావేన తిక్ఖభావేన. **వుత్తనయేనాతి** కమ్మసముట్ఠానాదివసేన "నానావిధేసూ"తి ఆపోధాతుయం వుత్తనయేన. **కుపితేనాతి** ఖుభితేన. **ఉసుమజాతోతి** ఉస్మాభిభూతో. **జీరతీతి** జిణ్ణో హోతి. తేజోధాతువసేన లబ్భమానా ఇమస్మిం కాయే జరాపవత్తి పాకటజరావసేన వేదితబ్బాతి దస్సేతుం "**ఇన్ద్రియవేకల్లత**"న్తిఆది వుత్తం. సరీరే పకతిఉసుమం అతిక్కమిత్వా ఉణ్హభావో **సన్తాపో,** సరీరస్స దహనవసేన పవత్తో మహాదాహో **పరిదాహోతి** అయమేతేసం విసేసో. **యేన జీరీయతీతి** చ ఏకాహికాదిజరరోగేన జరీయతీతిపి అత్థో యుజ్జతి. సతక్ఖత్తుం తాపేత్వా తాపేత్వా సీతుదకే పక్ఖిపిత్వా ఉద్ధటా సప్పి "**సతధోతసప్పీ**"తి వదన్తి. **అసితన్తి** భుత్తం. **ఖాయితన్తి** ఖాదితం. **సాయితన్తి** అస్సాదితం. **సమ్మా పరిపాకం గచ్ఛతీతి** సమవేపాకినియా గహణియా వసేన వుత్తం, అసమ్మాపరిపాకోపి పన విసమవేపాకినియా తస్సా ఏవ వసేన వేదితబ్బో. **రసాదిభావేనాతి** రసరుధిరమంసమేదన్హారుఅట్ఠిఅట్ఠిమిఞ్జసుక్కవసేన. **వివేకన్తి** పుథుభావం అఞ్ఞమఞ్ఞం విసదిసభావం. అసితాదిభేదస్స హి ఆహారస్స పరిణామే రసో హోతి, తం పటిచ్చ రసధాతు ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. ఏవం "రసస్స పరిణామే రుధిర"న్తిఆదినా సబ్బం నేతబ్బం.

వాయనవసేనాతి సముదీరణవసేన, సవేగగమనవసేన వా. **ఉగ్గారహిక్కాదీతి** ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన ఉద్దేకఖిపనాదిపవత్తనకవాతానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో . **ఉచ్చారపస్సావాదీతి ఆది**-సద్దేన పిత్తసేమ్హలసికాకేవలదుగ్గన్ధాదినీహరణకానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. యదిపి కుచ్ఛి-సద్దో ఉదరపరియాయో, కోట్ఠ-సద్దేన పన అన్తన్తరస్స వుచ్చమానత్తా తదవసిట్ఠో ఉదరప్పదేసో ఇధ కుచ్ఛి-సద్దేన వుచ్చతీతి ఆహ "**కుచ్ఛిసయా వాతాతి అన్తానం బహివాతా**"తి. **సమిఞ్జనపసారణాదీతి ఆది**-సద్దేన ఆలోకనవిలోకనఉద్ధరణాతిహరణాదికా సబ్బా కాయికకిరియా సఙ్గహితా. "**అస్సాసపస్సాసా చిత్తసముట్ఠానావా**"తి ఏతేన అస్సాసపస్సాసానం సరీరం ముఞ్చిత్వా పవత్తి నత్థీతి దీపేతి. న హి బహిద్ధా చిత్తసముట్ఠానస్స సమ్భవో అత్థీతి. యది ఏవం కథం "పస్సాసోతి బహినిక్ఖమననాసికవాతో, దీఘనాసికస్స నాసికగ్గం, ఇతరస్స ఉత్తరోట్ఠం ఘుసన్తో పవత్తతీ"తి వచనం? తం నిక్ఖమనాకారేన పవత్తియా చిత్తసముట్ఠానస్స, సన్తానే పవత్తఉతుసముట్ఠానస్స చ వసేన వుత్తన్తి వేదితబ్బం. **సబ్బత్థాతి** ఆపోధాతుఆదీనం తిస్సన్నం ధాతూనం నిద్దేసం సన్ధాయాహ. తత్థ ఆపోధాతునిద్దేసే "యం వా పనఞ్ఞ"న్తి ఇమినా సమ్భవస్స, తేజోధాతునిద్దేసే సరీరే పాకతికఉస్మాయ, వాయోధాతునిద్దేసే ధమనిజాలానుసటస్స తత్థ తత్థ చమ్మఖీలపీళకాదినిబ్బత్తకవాయునో సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. సమిఞ్జనాదినిబ్బత్తకవాతా చిత్తసముట్ఠానావ. యది ఏవం, కథం "పురిమా పఞ్చ చతుసముట్ఠానా"తి వచనం? న హి సమిఞ్జనాదినిబ్బత్తకా ఏవ అఙ్గమఙ్గానుసారినో వాతా, అథ ఖో తదఞ్ఞోపీతి నత్థి విరోధో.

ఇతీతి వుత్తప్పకారపరామసనం. తేనాహ "**వీసతియా ఆకారేహీ**"తిఆది. **ఏత్థాతి** ఏతస్మిం విత్థారతో ఆగతే ధాతుకమ్మట్ఠానేతి అత్థో. తేన అయం వణ్ణనా న కేవలం మహాహత్థిపదూపమస్సేవ (మ॰ ని॰ ౧.౩౦౦ ఆదయో), అథ ఖో **మహారాహులోవాద-** (మ॰ ని॰ ౨.౧౧౩ ఆదయో) **ధాతువిభఙ్గసుత్తానమ్పి** (మ॰ ని॰ ౩.౩౪౨ ఆదయో) అత్థసంవణ్ణనా హోతియేవాతి దస్సితం హోతి. భావనానయేపి ఏసేవ నయో. తథా హి వుత్తం "ఏవం రాహులోవాదధాతువిభఙ్గేసుపీ"తి.

౩౦౮. భావనానయేతి భావనాయ నయే. యేన కమ్మట్ఠానభావనా ఇజ్ఝతి, తస్మిం భావనావిధిమ్హీతి అత్థో. **ఏత్థాతి** ధాతుకమ్మట్ఠానే. యస్మా యేసం "తిక్ఖపఞ్ఞో నాతితిక్ఖపఞ్ఞో"తి ఇమేసం దువిధానం పుగ్గలానం వసేన ఇదం కమ్మట్ఠానం

ద్విధా ఆగతం ద్విధా దేసితం, తస్మా కమ్మట్ఠానాభినివేసోపి తేసం ద్విధావ ఇచ్ఛితబ్బోతి తం తావ దస్సేతుం ''**తిక్ఖపఞ్ఞస్స భిక్ఖునో**''తిఆది ఆరద్ధం. **లోమా పథవీధాతూతీ**తి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో . **ఏవం విత్థారతో ధాతుపరిగ్గహో**తి "కేసా పథవీధాతు, లోమా పథవీధాతూ"తిఆదినా ఏవం ద్వాచత్తాలీసాయ ఆకారేహి విత్థారతో ధాతుకమ్మట్ఠానపరిగ్గహో. **పపఞ్చతో**తి దన్ధతో సణికతో. **యం థద్ధలక్ఖణ**న్తి కేసాదీసు యం థద్ధలక్ఖణం కక్ఖళభావో. **యం ఆబన్ధనలక్ఖణ**న్తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **ఏవం మనసి కరోతో**తి వత్థుం అనామసిత్వా ఏవం లక్ఖణమత్తతో మనసికారం పవత్తేన్తస్స. **అస్సా**తి తిక్ఖపఞ్ఞస్స. **కమ్మట్ఠానం పాకటం హోతీ**తి యోగకమ్మస్స పవత్తిట్ఠానభూతం తదేవ లక్ఖణం విభూతం హోతి, తస్స వా లక్ఖణస్స సుట్ఠు ఉపట్ఠానతో తం ఆరబ్భ పవత్తమానం మనసికారసఙ్ఖాతం కమ్మట్ఠానం విభూతం విసదం హోతి, తిక్ఖపఞ్ఞస్స ఇన్ద్రియపాటవేన సంఖిత్తరుచిభావతో. సబ్బసో మన్దపఞ్ఞస్స భావనావ న ఇజ్ఝతీతి ఆహ ''**నాతితిక్ఖపఞ్ఞస్సా**''తి. **ఏవం మనసి కరోతో**తి వుత్తనయేన సఙ్ఖేపతో మనసి కరోతో. **అన్ధకారం అవిభూతం హోతీ**తి అనుపట్ఠానతో అన్ధం వియ కరోన్తం అపాకటం హోతి కమ్మట్ఠానన్తి యోజనా. **పురిమనయేనా**తి "కేసా పథవీధాతూ"తిఆదినా పుబ్బే వుత్తనయేన. వత్థుఆమసనేన **విత్థారతో మనసి కరోన్తస్స పాకటం హోతి** కమ్మట్ఠానం, నాతితిక్ఖపఞ్ఞస్స అభిప్పనిసన్తితాయ విత్థారరుచిభావతో.

ఇదాని యథావుత్తమత్థం ఉపమాయ విభావేతుం ''**యథా ద్వీసు భిక్ఖూసూ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **పేయ్యాలముఖ**న్తి పేయ్యాలపాళియా ముఖభూతం ద్వారభూతం ఆదితో వారం, వారద్వయం వా. **విత్థారేత్వా**తి అనవసేసతో సజ్ఝాయిత్వా. **ఉభతోకోటివసేనేవా**తి తస్స తస్స వారస్స ఆదిఅన్తగ్గహణవసేనేవ. **ఓట్ఠపరియాహతమత్త**న్తి ఓట్ఠానం సమ్ఫుసనమత్తం. యథా గన్థపరివత్తనే తిక్ఖపఞ్ఞస్స భిక్ఖునో సఙ్ఖేపో రుచ్చతి, న విత్థారో. ఇతరస్స చ విత్థారో రుచ్చతి, న సఙ్ఖేపో, ఏవం భావనానయేపీతి ఉపమాసంసన్దనం వేదితబ్బం.

తస్మాతి యస్మా తిక్ఖపఞ్ఞస్స సఙ్ఖేపో, నాతితిక్ఖపఞ్ఞస్స చ విత్థారో సప్పాయో, తస్మా. యస్మా కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జితుకామస్స సీలవిసోధనాదిపుబ్బకిచ్చం ఇచ్ఛితబ్బం, తం సబ్బాకారసమ్పన్నం హేట్ఠా వుత్తమేవాతి ఇధ న ఆమట్ఠం. యస్మా పన వివేకట్ఠకాయస్స, వివేకట్ఠచిత్తస్సేవ చ భావనా ఇజ్ఝతి , న ఇతరస్స, తస్మా తదుభయం దస్సేన్తో ''**రహోగతేన పటిసల్లీనేనా**''తి ఆహ. తత్థ **రహోగతేనా**తి రహసి గతేన, ఏకాకినా భావనానుకూలట్ఠానం ఉపగతేనాతి అత్థో. **పటిసల్లీనేనా**తి పతి పతి పుథుత్తారమ్మణతో చిత్తం నిసేధేత్వా కమ్మట్ఠానే సల్లీనేన, తత్థ సంసిలిట్ఠచిత్తేనాతి అత్థో. **సకలమ్పి అత్తనో రూపకాయం ఆవజ్జేత్వా**తి ఉద్ధం పాదతలా, అధో కేసమత్థకా, తిరియం తచపరియన్తం సబ్బమ్పి అత్తనో కరజకాయం ధాతువసేన మనసి కరోన్తో యస్మా చాతుమహాభూతికో అయం కాయో, తస్మా "అత్థి ఇమస్మిం కాయే పథవీధాతు ఆపోధాతు తేజోధాతు వాయోధాతూ"తి చతుమహాభూతవసేన సమన్నాహరిత్వాతి అత్థో. ఇదాని తాసం ధాతూనం లక్ఖణతో, ఉపట్ఠానాకారతో చ మనసికారవిధిం దస్సేతుం ''**యో ఇమస్మిం కాయే**''తిఆది వుత్తం.

తత్థ **థద్ధభావో**తి లక్ఖణమాహ. థద్ధత్తలక్ఖణా హి పథవీధాతు. **ఖరభావో**తి ఉపట్ఠానాకారం, ఞాణేన గహేతబ్బాకారన్తి అత్థో. **ద్రవభావో** లక్ఖణం ఆపోధాతుయా పగ్ఘరణసభావత్తా. **ఆబన్ధనం** ఉపట్ఠానాకారో. **ఉణ్హభావో** లక్ఖణం తేజోధాతుయా ఉస్మాసభావత్తా. **పరిపాచనం** ఉపట్ఠానాకారో. **విత్థమ్భనం** లక్ఖణం వాయోధాతుయా ఉపత్థమ్భనసభావత్తా. **సముదీరణం** ఉపట్ఠానాకారో, ఉపట్ఠానాకారో చ నామ ధాతూనం సకిచ్చకరణవసేన ఞాణస్స విభూతాకారో. కస్మా పనేత్థ ఉభయగ్గహణం? పుగ్గలజ్ఝాసయతో. ఏకచ్చస్స హి ధాతుయో మనసి కరోన్తస్స తా సభావతో గహేతబ్బతం గచ్ఛన్తి, ఏకచ్చస్స సకిచ్చకరణతో, యో రసోతి వుచ్చతి. తత్రాయం యోగీ ధాతుయో మనసి కరోన్తో ఆదితో పచ్చేకం సలక్ఖణతో, సరసతోపి పరిగ్గణ్హాతి. తేనాహ

‘‘యో ఇమస్మిం కాయే థద్ధభావో వా ఖరభావో వా...పే.... ఏవం సంఖిత్తేన ధాతుయో పరిగ్గహేత్వా’’తి. తత్థ పరిగ్గహేత్వాతి పరిగ్గాహకభూతేన ఞాణేన ధాతుయో లక్ఖణతో, రసతో వా పరిచ్ఛిజ్జ గహేత్వా. అయం తావ సంఖిత్తతో భావనానయే కమ్మట్ఠానాభినివేసో.

ఏవం పన ధాతుయో పరిగ్గహేత్వా “అత్థి ఇమస్మిం కాయే పథవీధాతు థద్ధభావో వా ఖరభావో వా, ఆపోధాతు ద్రవభావో వా ఆబన్ధనభావో వా, తేజోధాతు ఉణ్హభావో వా పరిపాచనభావో వా, వాయోధాతు విత్థమ్భనభావో వా సముదీరణభావో వా”తి ఏవం లక్ఖణాదీహి సద్ధింయేవ ధాతుయో మనసి కరోన్తేన కాలసతమ్పి కాలసహస్సమ్పి పునప్పునం ఆవజ్జితబ్బం మనసి కాతబ్బం, తక్కాహతం వితక్కపరియాహతం కాతబ్బం. తస్సేవం మనసి కరోతో యం లక్ఖణాదీసు సుపాకటం హుత్వా ఉపట్ఠాతి, తదేవ గహేత్వా ఇతరం విస్సజ్జేత్వా తేన సద్ధిం “పథవీధాతు ఆపోధాతూ”తిఆదినా మనసికారో పవత్తేతబ్బో. ఏవం మనసి కరోన్తేన హి అనుపుబ్బతో, నాతిసీఘతో, నాతిసణికతో, విక్ఖేపపటిబాహనతో, పణ్ణత్తిసమతిక్కమనతో, అనుపట్ఠానముఞ్చనతో, లక్ఖణతో, తయో చ సుత్తన్తాతి ఇమేహి దసహాకారేహి మనసికారకోసల్లం అనుట్ఠాతబ్బం.

తత్థ **అనుపుబ్బతో**తి అనుపటిపాటితో ఆచరియస్స సన్తికే ఉగ్గహితపటిపాటితో, సా చ దేసనాపటిపాటియేవ . ఏవం అనుపుబ్బతో మనసి కరోన్తేనాపి నాతిసీఘతో మనసి కాతబ్బం. అతిసీఘతో మనసి కరోతో హి అపరాపరం కమ్మట్ఠానమనసికారో నిరన్తరం పవత్తతి, కమ్మట్ఠానం పన అవిభూతం హోతి, న విసేసం ఆవహతి. తస్మా **నాతిసీఘతో** మనసి కాతబ్బం. యథా చ నాతిసీఘతో, ఏవం **నాతిసణికతో**పి. అతిసణికతో మనసి కరోతో హి కమ్మట్ఠానం పరియోసానం న గచ్ఛతి, విసేసాధిగమస్స పచ్చయో న హోతి. అతిసీఘం అతిసణికఞ్చ మగ్గం గచ్ఛన్తా పురిసా ఏత్థ నిదస్సేతబ్బా. **విక్ఖేపపటిబాహనతో**తి కమ్మట్ఠానం విస్సజ్జేత్వా బహిద్ధా పుథుత్తారమ్మణే చేతసో విక్ఖేపో పటిబాహితబ్బో. బహిద్ధా విక్ఖేపే హి సతి కమ్మట్ఠానా పరిహాయతి పరిధంసతి. ఏకపదికమగ్గగామీ పురిసో చేత్థ నిదస్సేతబ్బో. **పణ్ణత్తిసమతిక్కమనతో**తి “యా అయం పథవీధాతూ”తిఆదికా పణ్ణత్తి, తం అతిక్కమిత్వా లక్ఖణేసు ఏవ చిత్తం ఠపేతబ్బం.

ఏవం పణ్ణత్తిం విజహిత్వా కక్ఖళలక్ఖణాదీసు ఏవ మనసికారం పవత్తేన్తస్స లక్ఖణాని సుపాకటాని సువిభూతాని హుత్వా ఉపట్ఠహన్తి. తస్సేవం పునప్పునం మనసికారవసేన చిత్తం ఆసేవనం లభతి. సబ్బో రూపకాయో ధాతుమత్తతో ఉపట్ఠాతి సుఞ్ఞో నిస్సత్తో నిజ్జీవో యన్తం వియ యన్తసుత్తేన అపరాపరం పరివత్తమానో. సచే పన బహిద్ధాపి మనసికారం ఉపసంహరతి, అథస్స ఆహిణ్డన్తా మనుస్సతిరచ్ఛానాదయో సత్తాకారం విజహిత్వా ధాతుసమూహవసేనేవ ఉపట్ఠహన్తి, తేహి కరియమానా కిరియా ధాతుమయేన యన్తేన పవత్తియమానా హుత్వా ఉపట్ఠాతి, తేహి అజ్ఝోహరియమానం పానభోజనాది ధాతుసఙ్ఘాతే పక్ఖిప్పమానో ధాతుసఙ్ఘాతో వియ ఉపట్ఠాతి. అథస్స తథా లద్ధాసేవనమ్పి చిత్తం యది అచ్చారద్ధవీరియతాయ ఉద్ధచ్చవసేన వా అతిలీనవీరియతాయ కోసజ్జవసేన వా భావనావిధిం న ఓతరేయ్య, తదా **అధిచిత్తసుత్తం** (అ. ని. ३.౧०३), **అనుత్తరసీతిభావసుత్తం** (అ. ని. ౬.౮౫), **బోజ్ఝఙ్గసుత్తన్తి** (సం. ని. ౫.౧౯౪-౧౯౫) ఇమేసు తీసు సుత్తేసు ఆగతనయేన వీరియసమాధియోజనా కాతబ్బా. తేన వుత్తం ‘‘**తయో చ సుత్తన్తా**’’తి. ఏవం పన వీరియసమతం యోజేత్వా తస్మింయేవ లక్ఖణే మనసికారం పవత్తేన్తస్స యదా సద్ధాదీని ఇన్ద్రియాని లద్ధసమతాని సువిసదాని పవత్తన్తి, తదా అసద్ధియాదీనం దూరీభావేన సాతిసయం థామప్పత్తేహి సత్తహి బలేహి లద్ధూపత్థమ్భాని వితక్కాదీని ఝానఙ్గాని పటుతరాని హుత్వా పాతుభవన్తి, తేసం ఉజువిపచ్చనీకతాయ నీవరణాని విక్ఖమ్భితానియేవ హోన్తి

సద్ధిం తదేకట్ఠేహి పాపధమ్మేహి. ఏత్తావతా చానేన ఉపచారజ్ఝానం సమధిగతం హోతి ధాతులక్ఖణారమ్మణం . తేన వుత్తం **''పునప్పునం పథవీధాతు ఆపోధాతూతి...పే.... ఉపచారమత్తో సమాధి ఉప్పజ్జతీ''**తి.

తత్థ **ధాతుమత్తతో**తి విసేసనివత్తిఅత్థో **మత్త**-సద్దో. తేన యం ఇతో బాహిరకా, లోకియమహాజనో చ "సత్తో జీవో"తిఆదికం విసేసం ఇమస్మిం అత్తభావే అవిజ్జమానం వికప్పనామత్తేనేవ సమారోపేన్తి, తం నివత్తేతి. తేనేవాహ **''నిస్సత్తతో నిజ్జీవతో''**తి. **ఆవజ్జితబ్బ**న్తి సమన్నాహరితబ్బం. **మనసి కాతబ్బ**న్తి పునప్పునం భావనావసేన ధాతుమత్తతో ధాతులక్ఖణం మనసి ఠపేతబ్బం. **పచ్చవేక్ఖితబ్బ**న్తి తదేవ ధాతులక్ఖణం పతి పతి అవేక్ఖితబ్బం, భావనాసిద్ధేన ఞాణచక్ఖునా అపరాపరం పచ్చక్ఖతో పస్సితబ్బం.

తస్సేవం వాయమమానస్సాతి తస్స యోగినో ఏవం వుత్తప్పకారేన భావనం అనుయుఞ్జన్తస్స, తత్థ చ భావనాఅనుయోగే సక్కచ్చకారితాయ, సాతచ్చకారితాయ, సప్పాయసేవితాయ, సమథనిమిత్తసల్లక్ఖణేన, బోజ్ఝఙ్గానం అనుపవత్తనేన, కాయే చ జీవితే చ నిరపేక్ఖవుత్తితాయ, అన్తరా సఙ్కోచం అనాపజ్జన్తేన భావనం ఉస్సుక్కాపేత్వా ఉస్సోళ్హియం అవట్ఠానేన సమ్మదేవ వాయామం పయోగం పరక్కమం పవత్తేన్తస్స. **ధాతుప్పభేదావభాసనపఞ్ఞాపరిగ్గహితో**తి పథవీఆదీనం ధాతూనం సభావలక్ఖణావభాసనేన అవభాసనకిచ్చాయ భావనాపఞ్ఞాయ ఆదిమజ్ఝపరియోసానేసు అవిజహనేన సబ్బతో గహితో మహగ్గతభావం అప్పత్తతాయ ఉపచారమత్తో సిఖాప్పత్తో కామావచరసమాధి ఉప్పజ్జతి. **ఉపచారసమాధీ**తి చ రుళ్హీవసేన వేదితబ్బం. అప్పనం హి ఉపేచ్చ చారీ సమాధి ఉపచారసమాధి, అప్పనా చేత్థ నత్థి. తాదిసస్స పన సమాధిస్స సమానలక్ఖణతాయ ఏవం వుత్తం. కస్మా పనేత్థ అప్పనా న హోతీతి? తత్థ కారణమాహ **''సభావధమ్మారమ్మణత్తా''**తి. సభావధమ్మే హి తస్స గమ్భీరభావతో అసతి భావనావిసేసే అప్పనాఝానం న ఉప్పజ్జతి, లోకుత్తరం పన ఝానం విసుద్ధిభావనానుక్కమవసేన, ఆరుప్పం ఆరమ్మణాతిక్కమభావనావసేన అప్పనాప్పత్తం హోతీతి **మరణానుస్సతినిద్దేసే** (విసుద్ధి॰ ౧.౧౭౭) వుత్తోవాయమత్థో.

ఏవం రూపకాయే అవిసేసేన చతున్నం ధాతూనం పరిగ్గణ్హనవసేన ధాతుకమ్మట్ఠానం దస్సేత్వా ఇదాని తత్థ అట్ఠిఆదీనం వినిబ్భుజనవసేన సఙ్ఖేపతో **సుత్తే** ఆగతం ధాతుమనసికారవిధిం దస్సేతుం **''అథ వా పనా''**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ యే ఇమే చత్తారో కోట్ఠాసా వుత్తాతి సమ్బన్ధో. యథాపచ్చయం ఠితా సన్నివేసవిసిట్ఠా కట్ఠవల్లితిణమత్తికాయో ఉపాదాయ యథా అగారసమఞ్ఞా, న తత్థ కోచి అగారో నామ అత్థి, ఏవం యథాపచ్చయం సన్నివేసవిసిట్ఠాని పవత్తమానాని అట్ఠిన్హారుమంసచమ్మాని పటిచ్చ సరీరసమఞ్ఞా, న ఏత్థ కోచి అత్తా జీవో. కేవలం తేహి పరివారితమాకాసమత్తన్తి దస్సేతి. దేసనా సత్తసుఞ్ఞతాసన్దస్సనపరాతి ఇమమత్థం విభావేన్తో **''నిస్సత్తభావదస్సనత్థ''**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **అట్ఠిఞ్చ పటిచ్చా**తి పణ్హికట్ఠికాదిభేదం పటిపాటియా ఉస్సితం హుత్వా ఠితం అతిరేకతిసతభేదం అట్ఠిం ఉపాదాయ. **న్హారుఞ్చా**తి తమేవ అట్ఠిసఙ్ఘాటం ఆబన్ధిత్వా ఠితం నవసతప్పభేదం న్హారుం. **మంసఞ్చా**తి తమేవ అట్ఠిసఙ్ఘాటం అనులిమ్పిత్వా ఠితం నవపేసిసతప్పభేదం మంసం. **చమ్మ**న్తి మచ్ఛికపత్తకచ్ఛాయాయ ఛవియా సఞ్ఛాదితం సకలసరీరం పరియోనన్ధిత్వా ఠితం బహలచమ్మం **పటిచ్చ** ఉపాదాయ. సబ్బత్థ **చ**-సద్దో సముచ్చయత్థో. **ఆకాసో పరివారితో**తి యథా భిత్తిపాదాదివసేన ఠపితం కట్ఠం, తస్సేవ ఆబన్ధనవల్లి, అనులేపనమత్తికా, ఛాదనతిణన్తి ఏతాని కట్ఠాదీని అన్తో, బహి చ పరివారేత్వా ఠితో ఆకాసో **అగారన్త్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి,** గేహన్తి పణ్ణత్తిం లభతి, ఏవమేవ యథావుత్తాని అట్ఠిఆదీని అన్తో, బహి చ పరివారేత్వా ఠితో ఆకాసో తానేవ అట్ఠిఆదీని ఉపాదాయ **రూపన్త్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి,** సరీరన్తి వోహారం లభతి. యథా చ కట్ఠాదీని పటిచ్చ సఙ్ఖం గతం

అగారం లోకే “ఖత్తియగేహం, బ్రాహ్మణగేహా”న్తి వుచ్చతి, ఏవమిదమ్పి “ఖత్తియసరీరం బ్రాహ్మణసరీర”న్తి వోహరీయతి, నత్థేత్థ కోచి సత్తో వా జీవో వాతి అధిప్పాయో.

తేతి తే చత్తారో కోట్ఠాసే వినిబ్భుజిత్వా వినిబ్భుజిత్వాతి యోజనా. **తంతంఅన్తరానుసారినా**తి అట్ఠిన్హారూనం న్హారుమంసానం మంసచమ్మానన్తి తేసం తేసం కోట్ఠాసానం వివరానుపాతినా ఞాణసఙ్ఖాతేన **హత్థేన. వినిబ్భుజిత్వా వినిబ్భుజిత్వా**తి అనేకక్ఖత్తుం వినివేఠేత్వా. అథ వా **వినిబ్భుజిత్వా వినిబ్భుజిత్వా**తి పచ్చేకం అట్ఠిఆదీనం అన్తరానుసారినా ఞాణహత్థేన వినిబ్భోగం కత్వా. **ఏతేసూ**తి సకలమ్పి అత్తనో రూపకాయం చతుధా కత్వా విభత్తేసు యథావుత్తేసు అట్ఠిఆదీసు చతూసు కోట్ఠాసేసు. **పురిమనయేనేవా**తి “యో ఇమస్మిం కాయే థద్ధభావో వా”తిఆదినా పుబ్బే వుత్తనయేనేవ. యం పనేత్థ వత్తబ్బం భావనావిధానం, తం అనన్తరనయే వుత్తాకారేనేవ వత్తబ్బం.

౩౦౯. విత్థారతో ఆగతే పన “చతుధాతువవత్థానే”తి ఆనేత్వా యోజనా. **ఏవం** ఇదాని వుచ్చమానాకారేన **వేదితబ్బో** భావనానయో. “**ద్వాచత్తాలీసాయ ఆకారేహి ధాతుయో ఉగ్గణ్హిత్వా**”తి కస్మా వుత్తం, నను ఆదితో ద్వత్తింసాకారా ధాతుయో న హోన్తీతి? వత్థుసీసేన ధాతూనంయేవ ఉగ్గహేతబ్బత్తా నాయం దోసో. **వుత్తప్పకారే**తి “గోచరగామతో నాతిదూరనాచ్చాసన్నతాదీహి పఞ్చహి అఙ్గేహి సమన్నాగతే”తిఆదినా (విసుద్ధి॰ ౧.౫౩) వుత్తప్పకారే. **కతసబ్బకిచ్చేనా**తి పలిబోధుపచ్ఛేదాదికం కతం సబ్బకిచ్చం ఏతేనాతి కతసబ్బకిచ్చో, తేనస్స సీలవిసోధనాది పన కమ్మట్ఠానుగ్గహణతో పగేవ సిద్ధం హోతీతి దస్సేతి. **ససమ్భారసఙ్ఖేపతో**తి సమ్భరీయన్తి ఏతేన బుద్ధివోహారాతి సమ్భారో, తన్నిమిత్తం. కిం పనేతం? పథవీఆది. కేసాదీసు హి వీసతియా ఆకారేసు “పథవీ”తి బుద్ధివోహారా పథవీనిమిత్తకా థద్ధతం ఉపాదాయ పవత్తనతో. తస్మా తత్థ పథవీసమ్భారో నామ సవిసేసాయ తస్సా అత్థితాయ కేసాదయో సహ సమ్భారేహీతి ససమ్భారా. ఆపోకోట్ఠాసాదీసుపి ఏసేవ నయో. ససమ్భారానం సఙ్ఖేపో ససమ్భారసఙ్ఖేపో, తతో ససమ్భారసఙ్ఖేపతో భావేతబ్బన్తి యోజనా. సఙ్ఖేపతో వీసతియా, ద్వాదససు, చతూసు, ఛసు చ కోట్ఠాసేసు యథాక్కమం పథవీఆదికా చతస్సో ధాతుయో పరిగ్గహేత్వా ధాతువవత్థానం ససమ్భారసఙ్ఖేపతో భావనా. తేనాహ “**ఇధ భిక్ఖు వీసతియా కోట్ఠాసేసూ**”తిఆది.

ససమ్భారవిభత్తితోతి ససమ్భారానం కేసాదీనం విభాగతో కేసాదికే వీసతి కోట్ఠాసే పుబ్బే వియ ఏకజ్ఝం అగ్గహేత్వా విభాగతో పథవీధాతుభావేన వవత్థాపనం. ఆపోకోట్ఠాసాదీసుపి ఏసేవ నయో. **సలక్ఖణసఙ్ఖేపతో**తి లక్ఖీయతి ఏతేనాతి లక్ఖణం, ధమ్మానం సభావో, ఇధ పన థద్ధతాది. తస్మా థద్ధలక్ఖణాదివన్తతాయ సహ లక్ఖణేహీతి సలక్ఖణా, కేసాదయో ద్వాచత్తాలీస ఆకారా. తేసం సఙ్ఖేపతో. ఇదం వుత్తం హోతి – కేసాదికే వీసతి కోట్ఠాసే ఏకజ్ఝం గహేత్వా తత్థ థద్ధతాదికం చతుబ్బిధమ్పి లక్ఖణం వవత్థపేత్వా భావనా సలక్ఖణసఙ్ఖేపతో భావనా. ఏస నయో ఆపోకోట్ఠాసాదీసుపి. **సలక్ఖణవిభత్తితో**తి థద్ధలక్ఖణాదినా సలక్ఖణానం కేసాదీనం విభాగతో కేసాదీసు ద్వాచత్తాలీసాయ ఆకారేసు పచ్చేకం థద్ధతాదీనం చతున్నం చతున్నం లక్ఖణానం వవత్థాపనవసేన భావనా.

ఏవం చతూహి ఆకారేహి ఉద్దిట్ఠం భావనానయం నిద్దిసితుం “**కథం ససమ్భారసఙ్ఖేపతో భావేతీ**”తిఆది ఆరద్ధం. ఏత్థ చ యథా తిక్ఖపఞ్ఞో పుగ్గలో తిక్ఖతాయ పరోపరియత్తసబ్భావతో తిక్ఖిన్ద్రియముదిన్ద్రియతావసేన దువిధోతి. తత్థ తిక్ఖిన్ద్రియస్స వసేన సఙ్ఖేపతో పఠమనయో వుత్తో, ముదిన్ద్రియస్స వసేన దుతియో. ఏవం నాతితిక్ఖపఞ్ఞోపి పుగ్గలోతి. తత్థ యో విసదిన్ద్రియో పుగ్గలో, తస్స వసేన ససమ్భారసఙ్ఖేపతో, సలక్ఖణసఙ్ఖేపతో చ భావనానయో నిద్దిట్ఠో. యో పన నాతివిసదిన్ద్రియో, తస్స వసేన ససమ్భారవిభత్తితో, సలక్ఖణవిభత్తితో చ భావనానయో నిద్దిట్ఠోతి వేదితబ్బో. తస్స ఏవం

వవత్థాపయతో ఏవ ధాతుయో పాకటా హోన్తి సవిసేసం ధాతూనం పరిగ్గహితత్తా. భావనావిధానం పనేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౩౧౦. **యస్సాతి** నాతివిసదిన్ద్రియం పుగ్గలం సన్ధాయ వదతి. **ఏవం భావయతోతి** ససమ్భారసఙ్ఖేపతో భావేన్తస్స. యేన విధినా ఉగ్గహేత్వా కుసలో హోతి, సో సత్తవిధో విధి "**ఉగ్గహకోసల్ల**"న్తి వుచ్చతి, తన్నిబ్బత్తం వా ఞాణం. ఏవం **మనసికారకోసల్లమ్పి** వేదితబ్బం. **ద్వత్తింసాకారేతి** ధాతుమనసికారవసేన పరిగ్గహితే కేసాదికే ద్వత్తింసవిధే కోట్ఠాసే. "**ద్వత్తింసాకారే**"తి చ ఇదం తేజవాయుకోట్ఠాసేసు వణ్ణాదివసేన వవత్థానస్స అభావతో వుత్తం. **సబ్బం తత్థ వుత్తవిధానం కాతబ్బన్తి** "వచసా మనసా"తిఆదినా వుత్తఉగ్గహకోసల్లుద్దేసతో పట్ఠాయ యావ "అనుపుబ్బముఞ్చనాదివసేనా"తి పదం, తావ ఆగతం సబ్బం భావనావిధానం కాతబ్బం సమ్పాదేతబ్బం. **వణ్ణాదివసేనాతి** వణ్ణసణ్ఠానదిసోకాసపరిచ్ఛేదవసేన. అయఞ్చ వణ్ణాదివసేన మనసికారో ధాతుపటిక్కూలవణ్ణమనసికారానం సాధారణో పుబ్బభాగోతి నిబ్బత్తితధాతుమనసికారమేవ దస్సేతుం "**అవసానే ఏవం మనసికారో పవత్తేతబ్బో**"తి వుత్తం.

౩౧౧. **అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆభోగపచ్చవేక్ఖణరహితా ఏతే ధమ్మాతి** ఏతే "సీసకటాహపలివేఠనచమ్మం కేసా"తి ఏవం వోహరియమానా భూతుపాదాయధమ్మా "మయి కేసా జాతా, మయమేత్థ జాతా"తి ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆభోగపచ్చవేక్ఖణసుఞ్ఞా. ఇమినా కారణస్స చ ఫలస్స చ అబ్యాపారతాయ ధాతుమత్తతం సన్దస్సేతి, తేన చ ఆభోగపచ్చవేక్ఖణానమ్పి ఏవమేవ అబ్యాపారతా దీపితాతి దట్ఠబ్బం. న హి తాని, తేసం కారణాని చ తథా తథా ఆభుజిత్వా, పచ్చవేక్ఖిత్వా చ ఉప్పజ్జన్తి, పచ్చయభావం వా గచ్ఛన్తీతి. **ఇతీతి** వుత్తప్పకారపరామసనం. **అచేతనోతి** న చేతనో, చేతనారహితో వా. **అబ్యాకతోతి** అబ్యాకతరాసిపరియాపన్నో. **సుఞ్ఞోతి** అత్తసుఞ్ఞో. తతో ఏవ **నిస్సత్తో**. థద్ధలక్ఖణాధికతాయ **థద్ధో**. తతో ఏవ **పథవీధాతూతి** ఏవం మనసికారో పవత్తేతబ్బోతి సమ్బన్ధో. ఏవం సబ్బత్థ.

౩౧౨. **సుఞ్ఞగామట్ఠానేతి** ఏత్థ **సుఞ్ఞగామ**గ్గహణం పరమత్థతో వేదకవిరహదస్సనత్థం కాయస్స.

౩౧౩. **మధుకట్ఠికేతి** మధుకబీజాని.

౩౧౪. గేహధమ్భానం ఆధారభావేన ఠపితసిలాయో **పాసాణఉదుక్ఖలకానీతి** అధిప్పేతాని.

౩౧౫. దుగ్గన్ధాదిభావే చస్స సదిసభావదస్సనత్థం **అల్లగోచమ్మ**గ్గహణం.

౩౧౬. యేభుయ్యేన మంసపేసీనం బహలతాయ **మహామత్తిక**గ్గహణం.

౩౧౭. **కుట్టదారూసూతి** దారుకుట్టికాయ కుటియా భిత్తిపాదభూతేసు కట్ఠేసు.

౩౧౮. పణ్హికట్ఠిఆదీనం ఆధారభావో వియ గోప్ఫకట్ఠిఆదీనం ఆధేయ్యభావోపి అసమన్నాహారసిద్ధోతి దస్సనత్థం "**పణ్హికట్ఠిగోప్ఫకట్ఠిం ఉక్ఖిపిత్వా ఠిత**"న్తిఆదిం వత్వా పున "**సీసట్ఠిగీవట్ఠికే పతిట్ఠిత**"న్తిఆది వుత్తం.

౩౧౯. **సిన్నవేత్తగ్గాదీసూతి** సేదితవేత్తకళీరాదీసు.

౩౨౧. ఉరత్థిసఙ్ఘాటో పఞ్జరసదిసతాయ ''**ఉరట్ఠిపఞ్జర**''న్తి వుత్తో. తస్స అథిరభావదస్సనత్థం **జిణ్ణసన్దమానికపఞ్జరం** నిదస్సనభావేన గహితం.

౩౨౨. **యమకమంసపిణ్డేతి** మంసపిణ్డయుగళే.

౩౨౩. కిలోమకస్స సేతవణ్ణతాయ ''**పిలోతికపలివేఠితే**''తి పిలోతికం నిదస్సనభావేన వుత్తం. **ఏవమేవ న వక్కహదయాని సకలసరీరే చ మంసం జానాతీతి** ఏత్థ న వక్కహదయాని జానన్తి ''మయం పటిచ్ఛన్నకిలోమకేన పటిచ్ఛన్నానీ''తి, న సకలసరీరే చ మంసం జానాతి ''అహం పటిచ్ఛన్నకిలోమకేన పటిచ్ఛన్న''న్తి యోజేతబ్బం.

౩౨౪. **కోట్ఠమత్థకపస్సన్తి** కుసూలస్స అబ్భన్తరే మత్థకపస్సం.

౩౨౫. **ద్విన్నం థనానమన్తరేతి** ద్విన్నం థనప్పదేసానం వేమజ్ఝే, థనప్పదేసో చ అబ్భన్తరవసేన వేదితబ్బో.

౩౨౬. **ఏకవీసతిఅన్తభోగేతి** ఏకవీసతియా ఠానేసు ఓభగ్గోభగ్గే అన్తమణ్డలే.

౩౨౮. ఆమాసయే ఠితో పరిభుత్తాహారో ఉదరియన్తి అధిప్పేతన్తి ఆహ ''**ఉదరియం ఉదరే ఠితం అసితపీతఖాయితసాయిత**''న్తి.

౩౩౧. అబద్ధపిత్తం సంసరణలోహితం వియ, కాయుస్మా వియ చ కమ్మజరూపపటిబద్ధవుత్తికన్తి ఆహ ''**అబద్ధపిత్తం జీవితిన్ద్రియపటిబద్ధం సకలసరీరం బ్యాపేత్వా ఠిత**''న్తి. పటిబద్ధతావచనేన చస్స జీవితిన్ద్రియే సతి సబ్భావమేవ దీపేతి, న జీవితిన్ద్రియస్స వియ ఏకన్తకమ్మజతన్తి దట్ఠబ్బం. **పిత్తకోసకేతి** మహాకోసాటకీకోససదిసే పిత్తాధారే. **యూసభూతోతి** రసభూతో.

౩౩౨. ఉచ్చిట్ఠోదకగబ్భమలాదీనం ఛడ్డనట్ఠానం చన్దనికా, తస్సం **చన్దనికాయం**.

౩౩౩. పుబ్బాసయో మన్దపఞ్ఞానం కేసఞ్చిదేవ హోతీతి కత్వా అసబ్బసాధారణన్తి అధిప్పాయేనాహ ''**పుబ్బో అనిబద్ధోకాసో**''తి.

౩౩౪. **పిత్తం వియాతి** అబద్ధపిత్తం వియ. **సకలసరీరన్తి** జీవితిన్ద్రియపటిబద్ధం సబ్బం సరీరప్పదేసం. **వక్కహదయయకనపప్ఫాసాని తేమేన్తన్తి** ఏత్థ యకనం హేట్ఠాభాగపూరణేన, ఇతరాని తేసం ఉపరి థోకం థోకం పగ్ఘరణేన చ తేమేతీతి దట్ఠబ్బం. **హేట్ఠా లేడ్డుఖణ్డాదీని తేమయమానేతి** తేమకతేమితబ్బానం అబ్యాపారతాసామఞ్ఞనిదస్సనత్థం ఏవ ఉపమా దట్ఠబ్బా, న ఠానసామఞ్ఞనిదస్సనత్థం. సన్నిచితలోహితేన హి తేమేతబ్బానం కేసఞ్చి హేట్ఠా, కస్సచి ఉపరి ఠితతా **కాయగతాసతినిద్దేసే** (విసుద్ధి॰ ౧.౨౦౬) దస్సితాతి. యకనస్స హేట్ఠాభాగట్ఠానం ''మయి లోహితం ఠిత''న్తి న జానాతి, వక్కాదీని ''అమ్హే తేమయమానం లోహితం ఠిత''న్తి న జానన్తీతి ఏవం యోజనా వేదితబ్బా.

౩౩౬. **పత్థిన్నసినేహోతి** థినభావం ఘనభావం గతసినేహో. సకలసరీరే మంసన్తి యోజనా, తఞ్చ థూలసరీరం సన్ధాయ వుత్తం. మేదస్స సతిపి పత్థిన్నతాయ ఘనభావే మంసస్స వియ న బద్ధతాతి వుత్తం ''**పత్థిన్నయూసో**''తి. తేనేవస్స

ఆపోకోట్ఠాసతా.

౩౩౭. ఉదకపుణ్ణేసు తరుణతాలట్ఠికూపకేసూతి నాతిపరిణతానం సజలకానం అగ్గతో ఛిన్నానం తాలసలాటుకానం వివరాని సన్ధాయ వుత్తం.

౩౩౮. వసాయ అత్తనో ఆధారే అభిబ్యాపనముఖేన అబ్యాపారతాసామఞ్ఞం విభావేతబ్బన్తి ఆచామగతతేలం నిదస్సితన్తి దట్ఠబ్బం.

౩౩౯. ఖేళుప్పత్తిపచ్చయే అమ్బిలగ్గమధురగ్గాదికే.

౩౪౩. కేసాదీసు మనసికారం పవత్తేత్వా తేజోకోట్ఠాసేసు పవత్తేతబ్బో మనసికారోతి విభత్తిం పరిణామేత్వా యోజేతబ్బం. **యేన సన్తప్పతీతి** యేన కాయో సన్తప్పతి, అయం సన్తప్పనకిచ్చో. **తేజోతి** తస్స పరిగ్గణ్హనాకారో ఏవ పచ్చామట్ఠో. **యేన జీరీయతీతి**ఆదీసుపి ఏసేవ నయో.

౩౪౪. అస్సాసపస్సాసవసేనాతి అన్తోపవిసనబహినిక్ఖమననాసికావాతభావేన. ‘‘**ఏవం పవత్తమనసికారస్సా**’’తి ఇమినా వుత్తాకారేన ససమ్భారవిభత్తితో పవత్తకమ్మట్ఠానమనసికారస్స. **ధాతుయో పాకటా హోన్తీతి** విత్థారతో పరిగ్గహితత్తా ధాతుయో విభూతా హోన్తి. ఇధాపి భావనావిధానం హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౩౪౫. తత్థేవాతి తేసుయేవ వీసతియా కోట్ఠాసేసు. **పరిపాచనలక్ఖణం విత్థమ్భనలక్ఖణన్తి** ఏత్థాపి “తత్థేవా”తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం.

పున **తత్థేవాతి** తేసుయేవ ద్వాదససు కోట్ఠాసేసూతి అత్థో. ఏత్థ చ కేసాదికోట్ఠాసానం సంవిగ్గహతాయ తత్థ విజ్జమానా ఆపోధాతుఆదయో న్హానియచుణ్ణాదీసు ఉదకాదయో వియ సువిఞ్ఞేయ్యాతి ‘‘**తత్థేవ ఆబన్ధనలక్ఖణ**’’న్తిఆది వుత్తం.

సన్తప్పనాదితేజోకోట్ఠాసేసు పన వాయోధాతుఆదయో న తథా సువిఞ్ఞేయ్యాతి కత్వా ‘‘**తేన అవినిభుత్త**’’న్తి వుత్తం, న తత్థేవాతి. యది ఏవం, వాయుకోట్ఠాసేసు కథం తత్థేవాతి? వాయుకోట్ఠాసాపి హి ఉద్ధఙ్గమవాతాదయో పిణ్డాకారేనేవ పరిగ్గహేతబ్బతం ఉపగచ్ఛన్తి, న పన సన్తప్పనాదితేజోకోట్ఠాసాతి నాయం దోసో. తత్థ **తేనాతి** తేన తేజేన. **అవినిభుత్తన్తి** అవినాభూతం, తంతంకలాపగతవసేన వా ఏవం వుత్తం. **ఏవం వవత్థాపయతోతి** వుత్తాకారేన సలక్ఖణసఙ్ఖేపతో ధాతుయో వవత్థాపేన్తస్స . **వుత్తనయేనాతి** “తస్సేవం వాయమమానస్సా”తిఆదినా (విసుద్ధి. ౧.౩౦౮) హేట్ఠా వుత్తనయేన.

౩౪౬. ఏవమ్పి భావయతోతి సలక్ఖణసఙ్ఖేపతో ధాతుయో పరిగ్గహేత్వా భావేన్తస్సాపి. **పుబ్బే వుత్తనయేనాతి** ససమ్భారవిభత్తితో **భావనాయం** వుత్తేన నయేన. **ఏవన్తి** యథా కేసే, ఏవం. **సబ్బకోట్ఠాసేసూతి** ఏకచత్తాలీసభేదేసు సేససబ్బకోట్ఠాసేసు ఏవమేత్థ అట్ఠసట్ఠిధాతుసతస్స పరిగ్గహో వుత్తో హోతి. భావనావిధానం పనేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

ఇదాని వచనత్థాదిముఖేనపి ధాతూసు మనసికారవిధానం దస్సేతుం ‘‘**వచనత్థతో**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **వచనత్థతోతి** యస్మా సబ్బపఠమం కమ్మట్ఠానస్స ఉగ్గహణం వచనవసేన హోతి వచనద్వారేన తదత్థస్స ఆదితో గహేతబ్బతో, తస్మా వచనత్థతోపి ధాతూనం మనసికాతబ్బతా వుత్తా. **కలాపతోతి** వచనత్థవసేన విసేసతో, సామఞ్ఞతో చ ధాతుయో పరిగ్గహేత్వా

ఠితస్స యస్మా తా పిణ్డసో పవత్తన్తి, న పచ్చేకం, తస్మా కలాపతోపి మనసికాతబ్బతా వుత్తా. తే పన కలాపా పరమాణుపరిమాణా హోన్తీతి తప్పరియాపన్నానం పథవీధాతుఆదీనం ఏకస్మిం సరీరే పరిమేయ్యపరిచ్ఛేదం దస్సేతుం **చుణ్ణతో** మనసికాతబ్బతా వుత్తా. సో పనాయం తాసం చుణ్ణతో మనసికారో సఙ్ఘాటవసేన హోతీతి నిబ్బట్టితసరూపమేవ పరిగ్గహేతబ్బం దస్సేతుం **లక్ఖణాదితో** మనసికారో వుత్తో. లక్ఖణాదితో ధాతుయో పరిగ్గణ్హన్తేన సలక్ఖణవిభత్తితో కమ్మట్ఠానాభినివేసే యస్మా ద్వాచత్తాలీసాయ కోట్ఠాసానం వసేన ధాతూసు పరిగ్గయ్హమానాసు “ఏత్తకా ఉతుసముట్ఠానా, ఏత్తకా చిత్తాదిసముట్ఠానా”తి అయం విభాగో ఞాతబ్బో హోతి, తస్మా **సముట్ఠానతో** మనసికారో వుత్తో.

ఏవం పరిఞ్ఞాతసముట్ఠానానమ్పి తాసం సద్దానుసారేన వినా విసేససామఞ్ఞపరిగ్గహో కాతబ్బోతి దస్సేతుం **నానత్తేకత్తతో** మనసికారో వుత్తో. లక్ఖణవిసేసతో వినిభుత్తరూపాపి ఏతా అనిద్దిసితబ్బట్ఠానతాయ పదేసేన అవినిభుత్తాతి అయం విసేసో పరిగ్గహేతబ్బోతి దస్సేతుం **వినిబ్భోగావినిబ్భోగతో** మనసికారో వుత్తో. సతిపి అవినిబ్భోగవుత్తియం కాచిదేవ కాసఞ్చి సభాగా, కాచి విసభాగాతి అయమ్పి విసేసో పరిగ్గహేతబ్బోతి దస్సేతుం **సభాగవిసభాగతో** మనసికారో వుత్తో. సభాగవిసభాగాపి ధాతుయో అజ్ఝత్తికా ఈదిసకిచ్చవిసేసయుత్తా, బాహిరా తబ్బిపరీతాతి అయం విసేసో పరిగ్గహేతబ్బోతి దస్సేతుం **అజ్ఝత్తికబాహిరవిసేసతో** మనసికారో వుత్తో. సజాతిసఙ్గహాదికో ధాతుసఙ్గహవిసేసోపి పరిగ్గహితబ్బోతి దస్సేతుం **సఙ్గహతో** మనసికారో వుత్తో. సన్ధారణాదీహి యథాసకకిచ్చేహి అఞ్ఞమఞ్ఞూపత్థమ్భభావతోపి ధాతుయో పరిగ్గహేతబ్బాతి దస్సేతుం **పచ్చయతో** మనసికారో వుత్తో. అబ్యాపారనయతో ధాతుయో పరిగ్గహేతబ్బాతి దస్సేతుం **అసమన్నాహారతో** మనసికారో వుత్తో. అత్తనో పచ్చయధమ్మవిసేసతో, పచ్చయభావవిసేసతో చ ధాతుయో పరిగ్గహేతబ్బాతి దస్సేతుం **పచ్చయవిభాగతో** మనసికారో వుత్తోతి ఏవమేతేసం తేరసన్నం ఆకారానం పరిగ్గహే కారణం వేదితబ్బం. **ఆకారేహీతి** పకారేహి, కారణేహి వా.

౩౪౨. తత్థ **పత్థటత్తాతి** పుథుత్తా, తేన పుథుభావతో పుథువీ, పుథువీ ఏవ పథవీతి నిరుత్తినయేన సద్దత్థమాహ. పత్థనట్ఠేన వా పథవీ, పతిట్ఠాభావేన పత్థాయతి ఉపతిట్ఠతీతి అత్థో. ‘‘**అప్పోతీ**’’తి పదస్స అత్థో హేట్ఠా వుత్తో ఏవ. **ఆపీయతీతి** సోసీయతి, పివీయతీతి కేచి. “అయం పనత్థో ససమ్భారాపే యుజ్జతీ”తి వదన్తి, లక్ఖణాపేపి యుజ్జతేవ. సోపి హి ఫరుసపాచనవిసోసనాకారేన సేసభూతత్తయేన పీయమానో వియ పవత్తతీతి. **అప్పాయతీతి** బ్రూహేతి. పరిబ్రూహనరసా హి ఆపోధాతు. **తేజతీతి** నిసేతి, తిక్ఖభావేన సేసభూతత్తయం ఉస్మాపయతీతి అత్థో. **వాయతీతి** సమీరేతి, దేసన్తరుప్పత్తిహేతుభావేన భూతసఙ్ఘాతం గమేతీతి అత్థో.

ఏవం తావ విసేసతో వచనత్థం వత్వా ఇదాని సామఞ్ఞతో వత్తుం ‘‘**అవిసేసేన పనా**’’తిఆది వుత్తం. **సలక్ఖణధారణతో**తి యథా తిత్థియపరికప్పితో “పకతి అత్తా”తి ఏవమాదికో సభావతో నత్థి, న ఏవమేతా. ఏతా పన సలక్ఖణం సభావం ధారేన్తీతి ధాతుయో. **దుక్ఖాదానతో**తి దుక్ఖస్స విదహనతో. ఏతా హి ధాతుయో కారణభావేన వవత్థితా హుత్వా అయలోహాదిధాతుయో వియ అయలోహాదిం అనేకప్పకారం సంసారదుక్ఖం విదహన్తి. **దుక్ఖాధానతో**తి అనప్పకస్స దుక్ఖస్స విధానమత్తతో అవసవత్తనతో, తం వా దుక్ఖం ఏతాహి కారణభూతాహి సత్తేహి అనువిధీయతి, తథావిహితఞ్చ తం ఏతాస్వేవ ధీయతి ఠపీయతీతి ఏవం దుక్ఖాధానతో, ధాతుయో. అపిచ “నిజ్జీవట్ఠో ధాతుట్ఠో”తి వుత్తోవాయమత్థో. తథా హి భగవా “ఛధాతురోయం భిక్ఖు పురిసో”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౩౪౩-౩౪౯) జీవసఞ్ఞాసమూహననత్థం ధాతుదేసనం అకాసీతి. ఇతి వచనత్థముఖేనపి అసాధారణతో, సాధారణతో చ ధాతూనం సరసలక్ఖణమేవ విభావీయతీతి ఆహ ‘‘**ఏవం**

విసేససామఞ్ఞవసేన వచనత్థతో మనసి కాతబ్బా''తి. మనసికారో పన వచనత్థముఖేన ధాతుయో పరిగ్గహేత్వా ఠితస్స హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౩౪౮. **ఆకారేహీ**తి పకారేహి. అథ వా ఆకరీయన్తి దిస్సన్తి ఏత్థ ధాతుయోతి ఆకారా, కోట్ఠాసా. **అట్ఠధమ్మసమోధానా**తి యథావుత్తానం పచ్చయవిసేసేన విసిట్ఠరూపానం వణ్ణాదీనం అట్ఠన్నం ధమ్మానం సమవధానతో సన్నివేసవిసేసవసేన సహవట్టానతో తం ఉపాదాయ. **కేసాతి సమ్ముతి** సమఞ్ఞామత్తం హోతి. **తేసంయేవ వినిబ్భోగా**తి తేసంయేవ వణ్ణాదీనం వినిబ్భుజనతో. యథా హి వణ్ణాదయో అట్ఠ ధమ్మా పఞ్ఞాయ వినిబ్భుజ్జమానా అఞ్ఞమఞ్ఞబ్యతిరేకేన పరమత్థతో ఉపలబ్భన్తి, న ఏవం వణ్ణాదిబ్యతిరేకేన పరమత్థతో కేసా ఉపలబ్భన్తి. తస్మా యే చ ధమ్మే సముదితే ఉపాదాయ "కేసా"తి సమ్ముతి, తేసు విసుం విసుం కతేసు నత్థి "కేసా"తి సమ్ముతి, వోహారమత్తన్తి అత్థో.

''**అట్ఠధమ్మకలాపమత్తమేవా**''తి ఇదం కేసపఞ్ఞత్తియా ఉపాదాయభూతే వణ్ణాదికే ఏకత్తేన గహేత్వా వుత్తం, న తేసం అట్ఠధమ్మమత్తభావతో. **కమ్మసముట్ఠానో కోట్ఠాసో**తి కేసేసు తావ కేసమూలం, ఏవం లోమాదీసుపి యథారహం వేదితబ్బం. **దసధమ్మకలాపోపీ**తి ఏత్థ అసితాదిపరిపాచకో తేజోకోట్ఠాసో నవధమ్మకలాపోపీతి వత్తబ్బో. యదిమే కేసాదికోట్ఠాసా యథారహం అట్ఠనవదసధమ్మసమూహభూతా , అథ కస్మా పథవీఆదిధాతుమత్తతో మనసి కరీయన్తీతి ఆహ ''**ఉస్సదవసేన పనా**''తిఆది. యస్మా అయం ధాతుమనసికారో యావదేవ సత్తసఞ్ఞాసముగ్ఘాటనత్థో, ధమ్మవినిబ్భోగో చ సాతిసయం సత్తసఞ్ఞాసముగ్ఘాటాయ సంవత్తతి, తస్మా కోట్ఠాసేసు ఏవం ధమ్మవిభాగో వేదితబ్బో. ఏత్థ హి ఉదరియం కరీసం పుబ్బో ముత్తఞ్చ ఉతుసముట్ఠానా, అసితాదిపరిపాచకతేజో కమ్మసముట్ఠానో, అస్సాసపస్సాసవాతో చిత్తసముట్ఠానోతి ఛ ఏకసముట్ఠానా, సేదోఅస్సు ఖేళో సిఙ్ఘాణికాతి చత్తారో ఉతుచిత్తవసేన ద్విసముట్ఠానా, సేసా ద్వత్తింస చతుసముట్ఠానా.

తేసు అసితాదిపరిపాచకే తేజోకోట్ఠాసే ఏకో కలాపో జీవితనవకో, అఞ్ఞేసు ఏకసముట్ఠానేసు ఉతుసముట్ఠానో, చిత్తసముట్ఠానో వా ఏకేకో అట్ఠకో, ద్విసముట్ఠానేసు ఉతుచిత్తవసేన ద్వే ద్వే అట్ఠకా, చతుసముట్ఠానేసు ఉతుచిత్తాహారసముట్ఠానా తయో తయో అట్ఠకా, ఉతుచిత్తసముట్ఠానేసు సద్దనవకా, అట్ఠసు తేజోవాయోకోట్ఠాసేసు అట్ఠ జీవితనవకా, సేసేసు చతువీసతియా కోట్ఠాసేసు కాయభావదసకద్వయసహితా, చక్ఖాదిసఞ్ఞితేసు మంసకోట్ఠాసేసు చక్ఖుసోతఘానజివ్హావత్థుదసకసహితా చాతి పరిపుణ్ణాయతనకే రూపకాయే భేదం అనామసిత్వా ఏకత్తవసేన గయ్హమానా సత్తచత్తాలీసాధికసతరూపకలాపా రూపవిభాగతో సాధికం దియడ్ఢరూపసహస్సం హోతి, కోట్ఠాసానం పన అవయవవిభాగేన తదవయవకలాపానం భేదే గయ్హమానే రూపధమ్మానం అసఙ్ఖ్యేయ్యభేదతా వేదితబ్బా . ఏవం ధమ్మవిభాగతో అనేకభేదభిన్నాపి ఇమే ద్వాచత్తాలీస కోట్ఠాసా ఉస్సదగ్గహణేన చతుధాతువసేనేవ వవత్థపేతబ్బా. తేనాహ ''**ఉస్సదవసేన పన...పే.... మనసి కాతబ్బా**''తి. తత్థ మనసికారవిధి వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౩౪౯. **మజ్ఝిమేన పమాణేనా**తి ఆరోహపరిణాహేహి మజ్ఝిమసరీరే లబ్భమానేన మజ్ఝిమేన పరిమాణేన. **పరిగ్గయ్హమానా**తి పఞ్ఞాయ పరితక్కేత్వా గయ్హమానా. **పరమాణుభేదసఞ్చుణ్ణా**తి ఏత్థ యథా "అఙ్గులస్స అట్ఠమో భాగో యవో, యవస్స అట్ఠమో భాగో ఊకా, ఊకాయ అట్ఠమో భాగో లిక్ఖా, లిక్ఖాయ అట్ఠమో భాగో రథరేణు, రథరేణుస్స అట్ఠమో భాగో తజ్జారీ, తజ్జారియా అట్ఠమో భాగో అణు, ఏవం అణునో అట్ఠమో భాగో పరమాణు నామా"తి కేచి. **అట్ఠకథాయం** (విభ॰ అట్ఠ॰ ౨॥౧౨॥) పన "సత్తధఞ్ఞమాసప్పమాణం ఏకం అఙ్గులం, సత్తఊకాపమాణో ఏకో ధఞ్ఞమాసో, సత్తలిక్ఖాపమాణా ఏకా ఊకా, ఛత్తింసరథరేణుప్పమాణా ఏకా లిక్ఖా, ఛత్తింసతజ్జారిప్పమాణో ఏకో రథరేణు, ఛత్తింసఅణుప్పమాణా ఏకా తజ్జారీ,

ఛత్తింసపరమాణుప్పమాణో ఏకో అణూ"తి వుత్తం. తస్మా అణునో ఛత్తింసతిమభాగమత్తో పరమాణు నామ ఆకాసకోట్ఠాసికో మంసచక్ఖుస్స అగోచరో దిబ్బచక్ఖుస్సేవ గోచరభూతో. తం సన్ధాయాహ "**పరమాణుభేదసఞ్చుణ్ణా**"తి, యథావుత్తపరమాణుప్పభేదేన చుణ్ణవిచుణ్ణభూతా. **సుఖుమరజభూతాతి** తతోయేవ అతివియ సుఖుమరజభావం గతా.

దోణమత్తా సియాతి సోళస నాళిమత్తా. ఇధాపి "మజ్ఝిమేన పమాణేనా"తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. తేన "పకతియా చతుముట్ఠికం కుడువం, చతుకుడువం నాళి, తాయ నాళియా సోళస నాళియో దోణం, తం పన మగధనాళియా ద్వాదస నాళియో హోన్తీ"తి వదన్తి. **సఙ్గహితాతి** యథా న విప్పకిరతి, ఏవం ఆబన్ధనవసేన సమ్పిణ్డిత్వా గహితా. **అనుపాలితాతి** యథా పగ్ఘరణసభావాయ ఆపోధాతుయా వసేన కిలిన్నభావం, పిచ్ఛిలభావం వా నాపజ్జతి, ఏవం అనురక్ఖితా. **విత్థమ్భితాతి** సఙ్ఘాతవాయునా అతివియ విత్థమ్భనం పాపితా. **న వికిరతి న విద్ధంసతీతి** సుఖుమరజభూతాపి పథవీధాతు ఆబన్ధనపరిపాచనసముదీరణకిచ్చాహి ఆపోతేజోవాయోధాతూహి లద్ధపచ్చయా సినేహేన తేమితా తేజసా పరిపక్కా వాయునా విత్థమ్భనం పాపితా పిట్ఠచుణ్ణా వియ న ఇతో చితో చ వికిరతి న విద్ధంసతి, అథ ఖో పిణ్డితా ఘనభూతా హుత్వా నానప్పకారేన గహేతబ్బతం ఆపజ్జతి. తేనాహ "**అవికిరియమానా**"తిఆది. తత్థ **వికప్పన్తి** విభాగం. యదిపి తేజోవాయోధాతుయోపి సవిగ్గహా రూపధమ్మభావతో, యాదిసో పన ఘనభావో పథవీఆపోధాతూసు లబ్భతి , న తాదిసో తేజోవాయోధాతూసు లబ్భతీతి మేయ్యభావాభావతో తత్థ చుణ్ణభేదో న ఉద్ధటో. తథా హి ససమ్భారతేజోవాయూసుపి మేయ్యభావో న లబ్భతేవ.

యూసగతాతి యూసభావం ద్రవభావం గతా. తతో ఏవ **ఆబన్ధనాకారభూతా. న పగ్ఘరతీతి** న ఓగళతి. **న పరిస్సవతీతి** న విస్సన్దతి. **పీణితపీణితభావం దస్సేతీతి** ఆపోధాతుయా బ్రూహనరసతాయ వుత్తం.

ఉసుమాకారభూతాతి ఏతేన కాయే పాకతికఉస్మాపి గహణీసఙ్ఖాతాయ తస్సాయేవ తేజోధాతుయా వసేన హోతీతి దస్సేతి. **పరిపాచేతీతి** సన్తేజేతి. సా హి యథాభుత్తస్స ఆహారస్స సమ్మా పరిణామనేన రసాదిసమ్పత్తియా హేతుభావం గచ్ఛన్తీ ఇమం కాయం పరిపాచేతి సన్తేజేతీతి వుచ్చతి. తేనేవాహ "**న పూతిభావం దస్సేతీ**"తి. కమ్మూపనిస్సయాయ, చిత్తప్పసాదహేతుకాయ చ సరీరే వణ్ణసమ్పదాయ తేజోధాతు విసేసపచ్చయో, పగేవ ఉతుఆహారసముట్ఠానాయ రూపసమ్పత్తియా యథావుత్తతేజోధాతూతి ఆహ "**వణ్ణసమ్పత్తిఞ్చస్స ఆవహతీ**"తి.

సముదీరణవిత్థమ్భనలక్ఖణాతి ఏత్థ **సముదీరణం** అనుపేల్లనం, విసోసనన్తి కేచి. **విత్థమ్భనం** సేసభూతత్తయస్స థమ్భితత్తాపాదనం, ఉప్పీలనన్తి ఏకే. **తాయాతి** విత్థమ్భనలక్ఖణాయ వాయోధాతుయా. **అపరాయాతి** సముదీరణలక్ఖణాయ. సా హి పేల్లనసభావా. తేనాహ "**సమబ్భాహతో**"తి. సమబ్భాహనఞ్చ రూపకలాపస్స దేసన్తరుప్పత్తియా హేతుభావో. **అవఘట్టనం** ఆసన్నతరుప్పత్తియా. **లాళేతీతి** పరివత్తేతి. ఇదాని యదత్థం చుణ్ణతో మనసికారో ఆగతో, తం నిగమనవసేన దస్సేతుం "**ఏవమేత**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **ధాతుయన్తన్తి** సుత్తేన వియ యన్తరూపకం అసతిపి కత్తుభూతే అత్తని చిత్తవసేన ధాతుమయం యన్తం పవత్తతి, ఇధాపి మనసికారవిధి వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౩౩౦. యదిపి చతున్నం ధాతూనం లక్ఖణాదయో హేట్ఠా తత్థ తత్థ వుత్తా ఏవ, తథాపి తే అనవసేసతో దస్సేత్వా విసుం కమ్మట్ఠానపరిగ్గహవిధిం దస్సేతుం "**లక్ఖణాదితో**"తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ లక్ఖీయతి ఏతేనాతి లక్ఖణం, కక్ఖళత్తం లక్ఖణమేతిస్సాతి **కక్ఖళత్తలక్ఖణా**. నను చ కక్ఖళత్తమేవ పథవీధాతూతి? సచ్చమేతం, తథాపి విఞ్ఞాతావిఞ్ఞాతసద్దత్థతావసేన అభిన్నేపి ధమ్మే

కప్పనాసిద్ధేన భేదేన ఏవం నిద్దేసో కతో. ఏవం హి అత్థవిసేసావబోధో హోతీతి. అథ వా లక్ఖీయతీతి లక్ఖణం, కక్ఖళత్తం హుత్వా లక్ఖియమానా ధాతు కక్ఖళత్తలక్ఖణాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. సేసాసుపి ఏసేవ నయో. **పతిట్ఠానరసాతి** సహజాతధమ్మానం పతిట్ఠాభావకిచ్చా. తతో ఏవ నేసం సమ్పటిచ్ఛనాకారేన ఞాణస్స పచ్చుపతిట్ఠతీతి **సమ్పటిచ్ఛనపచ్చుపట్ఠానా**. పదట్ఠానం పనేత్థ అఞ్ఞధమ్మతాయ న ఉద్ధటం, సాధారణభావసబ్భావతో వా దూరకారణం వియ. యథా వా ధమ్ముద్దేసవారవణ్ణనాదీసు రసాదినా అఞ్ఞేసం పచ్చయభావం దస్సేత్వా పచ్చయవన్తతాదస్సనత్థం పదట్ఠానం ఉద్ధటం, న ఏవమిధ. ఇధ పన ధాతూనం అనఞ్ఞసాధారణవిసేసవిభావనపరాయ చోదనాయ అఞ్ఞధమ్మభూతం పదట్ఠానం న ఉద్ధటన్తి దట్ఠబ్బం. **బ్రూహనరసాతి** సహజాతధమ్మానం వడ్ఢనకిచ్చా. తథా హి సా నేసం పీణితభావం దస్సేతీతి వుచ్చతి. **సఙ్గహపచ్చుపట్ఠానాతి** బాహిరఉదకం వియ న్హానీయచుణ్ణస్స సహజాతధమ్మానం సఙ్గహణపచ్చుపట్ఠానా. **మద్దవానుప్పదానపచ్చుపట్ఠానాతి** బాహిరగ్గి వియ జతులోహాదీనం సహజాతధమ్మానం ముదుభావానుప్పదానపచ్చుపట్ఠానా. **అభినీహారో** భూతసఙ్ఘాటస్స దేసన్తరుప్పత్తిహేతుభావో, నీహరణం వా బీజతో అఙ్కురస్స వియ.

౩౦౧. **ఉతుసముట్ఠానావ** కమ్మాదివసేన అనుప్పత్తితో. **ఉతుచిత్తసముట్ఠానా** కదాచి ఉతుతో, కదాచి చిత్తతో ఉప్పజ్జనతో. **అవసేసాతి** వుత్తావసేసా కేసాదయో చతువీసతి, ఆదితో తయో తేజోకోట్ఠాసా, పఞ్చ వాయోకోట్ఠాసా చాతి ద్వత్తింస. **సబ్బేపీతి** తే సబ్బేపి కమ్మాదివసేన ఉప్పజ్జనతో **చతుసముట్ఠానా**. కేసాదీనమ్పి హి మంసతో అవిముత్తభాగో కమ్మాహారచిత్తసముట్ఠానోవ హోతీతి.

౩౦౨. **నానత్తేకత్తతోతి** విసేససామఞ్ఞతో. ధమ్మానం హి అఞ్ఞమఞ్ఞం విసదిసతా నానత్తం, సమానతా ఏకత్తం. **సబ్బాసమ్పీతి** చతున్నమ్పి. **సలక్ఖణాదితోతి** సకం లక్ఖణం సలక్ఖణం, తతో సలక్ఖణాదితో. **ఆది**-సద్దేన రసపచ్చుపట్ఠానానం వియ ముదుసణ్హఫరుసభావాదీనమ్పి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. ‘‘**కమ్మసముట్ఠానాదివసేన నానత్తభూతాన**’’న్తి కస్మా వుత్తం, నను కమ్మసముట్ఠానాదివసేన చతున్నం ధాతూనం ఏకత్తం హోతి సాధారణత్తాతి? న, ‘‘అఞ్ఞా ఏవ ధాతుయో కమ్మసముట్ఠానా, అఞ్ఞా ఉతుఆదిసముట్ఠానా’’తిఆదికం భేదం సన్ధాయ తథా వచనతో. **ఏతాసం** ధాతూనం. **రుప్పనలక్ఖణం** రుప్పనసభావం. కిమ్పనేతం రుప్పనం నామ? యా సీతాదివిరోధిపచ్చయసన్నిపాతే విసదిసుప్పత్తి, తస్మిం వా సతి యో విజ్జమానస్సేవ విసదిసుప్పత్తియా హేతుభావో, తం రుప్పనం. **అనతీతత్తాతి** అపరిచ్చజనతో.

మహన్తపాతుభావో చేత్థ ససమ్భారధాతువసేన వేదితబ్బో, తథా **మహావికారతా** మహాభూతసామఞ్ఞలక్ఖణధాతువసేన, **మహాపరిహారతా, మహత్తవిజ్జమానతా** చ ఉభయవసేనాతి. భూతసద్దాపేక్ఖాయ ‘‘**ఏతానీ**’’తి నపుంసకనిద్దేసో. **మహన్తాని పాతుభూతాని** అనేకసతసహస్స రూపకలాపసఙ్ఘాటతాయ సమూహవసేన, సన్తతివసేన చ అపరిమితపరిమాణానం, అనేకయోజనాయామవిత్థారానఞ్చ ఉప్పజ్జనతో. **చత్తారి నహుతానీతి** చత్తారి దససహస్సాని. **దేవదానవాదీనం** తిగావుతాదిసరీరవసేన మహన్తాని పాతుభూతాని.

తత్థాయం వచనత్థో – మహన్తాని భూతాని జాతాని నిబ్బత్తానీతి **మహాభూతానీతి**. అనేకాభూతవిసేసదస్సనేన, అనేకబ్భుతదస్సనేన చ అనేకచ్ఛరియదస్సనవసేన మహన్తో అబ్భుతో, మహన్తాని వా అభూతాని ఏత్థాతి **మహాభూతో,** మాయాకారో. యక్ఖాదయో జాతివసేనేవ మహన్తా భూతాతి **మహాభూతా,** నిరుళ్హో వా అయం తేసు మహాభూతసద్దో దట్ఠబ్బో. పథవీఆదయో పన వఞ్చకతాయ, అనిద్దిసితబ్బట్ఠానతాయ చ మహాభూతా వియ **మహాభూతా**. భూతసద్దస్స ఉభయలిఙ్గతాయ నపుంసకతా కతా. తత్థ **వఞ్చకతా** సయం అనీలాదిసభావాని హుత్వా నీలాదిసభావస్స ఉపట్ఠాపనం,

అనిత్థిపురిసాదిసభావానేవ చ హుత్వా ఇత్థిపురిసాదిఆకారస్స ఉపట్ఠాపనం. తథా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స అన్తో, బహి చ అట్ఠితానంయేవ అఞ్ఞమఞ్ఞం నిస్సాయ అవట్ఠానతో **అనిద్దిసితబ్బట్ఠానతా**. యది హి ఇమా ధాతుయో అఞ్ఞమఞ్ఞస్స అన్తో ఠితా, న సకిచ్చకరా సియుం అఞ్ఞమఞ్ఞానుప్పవేసనతో, అథ బహి ఠితా వినిబ్భుత్తా సియుం. తథా సతి అవినిబ్భుత్తవాదో హాయేయ్య, తస్మా న నిద్దిసితబ్బట్ఠానా. ఏవం సన్తేపి పతిట్ఠానాదినా యథాసకం కిచ్చవిసేసేన సేసానం తిణ్ణం తిణ్ణం ఉపకారికా హోన్తి, యేన సహజాతాదినా పచ్చయేన పచ్చయా హోన్తి. తేనాహ "**న చ అఞ్ఞమఞ్ఞం నిస్సాయ న తిట్ఠన్తీ**"తి. **మనాపేహీ**తి మనోహరేహి చాతురియవన్తేహి. **వణ్ణసణ్ఠానవిక్ఖేపేహీ**తి కాళసామతాదివణ్ణేహి, పుథులవివరకిసతాదిసణ్ఠానేహి, హత్థభముకాదివిక్ఖేపేహి చ. **సరసలక్ఖణ**న్తి సభావభూతం లక్ఖణం, సకిచ్చకం వా సభావం.

మహాపరిహారతోతి ఏత్థ వచనత్థం వదన్తో ఆహ "**మహన్తేహి...పే.... భూతాని, మహాపరిహారాని వా భూతానీ**"తి. తత్థ పచ్ఛిమత్థే పురిమపదే ఉత్తరపదస్స పరిహార-సద్దస్స లోపం కత్వా "**మహాభూతానీ**"తి వుత్తం.

తథా హీతి తతో ఏవ వికారస్స మహన్తత్తా ఏవాతి తం వికారం దస్సేతుం "**భూమితో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అచ్చిమతో**తి అగ్గిస్స. కోటిసతసహస్సం ఏకం **కోటిసతసహస్సేకం చక్కవాళ**న్తి తం సబ్బం ఆణాఖేత్తభావేన ఏకం కత్వా వదతి. **విలీయతీ**తి విపత్తికరమేఘాభివుట్ఠేన ఖారుదకేన లవణం వియ విలయం గచ్ఛతి విద్ధంసతి. **కుపితేనా**తి ఖుభితేన. **వికీరతీ**తి విధమతి విద్ధంసతి.

అనుపాదిన్నేసు వికారమహత్తం దస్సేత్వా ఉపాదిన్నేసు దస్సేన్తో "**పత్థద్ధో**"తిఆదిమాహ. తత్థ **కట్ఠముఖేన వాతి వా**-సద్దో ఉపమత్థో. యథా కట్ఠముఖేన సప్పేన డట్ఠో పత్థద్ధో హోతి, ఏవం పథవీధాతుప్పకోపేన సో కాయో కట్ఠముఖేవ హోతి, కట్ఠముఖముఖగతో వియ పత్థద్ధో హోతీతి అత్థో. అథ వా **వా**-సద్దో అవధారణత్థో. సో "పథవీధాతుప్పకోపేన వా"తి ఏవం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బో. అయఞ్హేత్థ అత్థో – కట్ఠముఖేన డట్ఠోపి కాయో పథవీధాతుప్పకోపేనేవ పత్థద్ధో హోతి, తస్మా పథవీధాతుయా అవియుత్తో సో కాయో సబ్బదా కట్ఠముఖముఖగతో వియ హోతీతి. **వా**-సద్దో వా అనియమత్థో, తత్రాయమత్థో – కట్ఠముఖేన డట్ఠో కాయో పత్థద్ధో హోతి వా, న వా హోతి మన్తాగదవసేన, పథవీధాతుప్పకోపేన పన మన్తాగదరహితో సో కాయో కట్ఠముఖముఖగతో వియ హోతి ఏకన్తపత్థద్ధోతి.

పూతియోతి కుథితో. **సన్తత్తో**తి సబ్బసో తత్తో సముప్పన్నదాహో. **సఞ్ఛిన్నో**తి సమన్తతో ఛిన్నో పరమాణుభేదసఞ్చుణ్ణో ఆయస్మతో ఉపసేనత్థేరస్స సరీరం వియ. **మహావికారాని భూతానీ**తి మహావికారవన్తాని భూతాని మహాభూతానీతి పురిమపదే ఉత్తరపదలోపేన నిద్దేసో దట్ఠబ్బో. "**పథవీ**"తిఆదినా సబ్బలోకస్స పాకటానిపి విపల్లాసం ముఞ్చిత్వా యథాసభావతో పరిగ్గణ్హనే మహన్తేన వాయామేన వినా న పరిగ్గణ్హన్తీతి దువిఞ్ఞేయ్యసభావత్తా "మహన్తానీ"తి వుచ్చన్తి. తాని హి సువిఞ్ఞేయ్యాని. "అమహన్తానీ"తి మన్త్వా ఠితా తేసం దుప్పరిగ్గహతం దిస్వా "అహో మహన్తాని ఏతానీ"తి జానాతీతి మహాభూతేకదేసతాదీహి వా కారణేహి **మహాభూతాని**. ఏతా హి ధాతుయో మహాభూతేకదేసతో, మహాభూతసామఞ్ఞతో, మహాభూతసన్నిస్సయతో, మహాభూతభావతో, మహాభూతపరియోసానతో చాతి ఇమేహిపి కారణేహి "**మహాభూతానీ**"తి వుచ్చన్తి.

తత్థ **మహాభూతేకదేసతో**తి "భూతమిదన్తి, భిక్ఖవే, సమనుపస్సథా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౪౦౧) హి అవిసేసేన ఖన్ధపఞ్చకం "భూత"న్తి వుచ్చతి. తత్థ యదిదం కామభవే, రూపభవే, పఞ్చవోకారభవే, ఏకచ్చే చ సఞ్ఞీభవే పవత్తం

ఖన్ధపఞ్చకం, తం మహావిసయతాయ "మహాభూత"న్తి వత్తబ్బతం అరహతి. పథవీఆదయో పన చతస్సో ధాతుయో తస్స మహాభూతస్స ఏకదేసభూతా "మహాభూతా"తి వుచ్చన్తి. సముదాయేసు హి పవత్తవోహారా అవయవేసుపి దిస్సన్తి యథా "సముద్దో దిట్ఠో, పటో దడ్ఢో"తి చ. **మహాభూతసమఞ్ఞతో**తి తదధీనవుత్తితాయ భవన్తి ఏత్థ ఉపాదారూపానీతి భూతాని, పథవీఆదయో చతస్సో ధాతుయో. సా పనాయమేతాసు భూతసమఞ్ఞా అనఞ్ఞత్థవుత్తితాయ ఉపాదారూపానం అవిపరీతట్ఠా, లోకస్స చేతా బహూపకారా, చక్కుసముద్దాదీనం నిస్సయభూతా చాతి మహన్తాని భూతానీతి సమఞ్ఞాయింసు. **మహాభూతసన్నిస్సయతో**తి మహన్తానం మహానుభావానం మహాసమ్మతమన్ధాతుప్పభుతీనం రఞ్ఞం, సక్కాదీనం దేవానం, వేపచిత్తిఆదీనం అసురానం, మహాబ్రహ్మాదీనం బ్రహ్మానం, గుణతో వా మహన్తానం బుద్ధానం, పచ్చేకబుద్ధానం, సావకానం ఉపాదాయుపాదాయ వా సబ్బేసమ్పి భూతానం సత్తానం నిస్సయభూతతాయ మహన్తా భూతా ఏతేసూతి మహాభూతా. చాతుమహాభూతికో హి నేసం కాయోతి. **మహాభూతభావతో**తి బహుభూతభావతో. అయం హి **మహా**-సద్దో "మహాజనో సన్నిపతితో"తిఆదీసు బహుభావే దిస్సతి. పథవీఆదయో చ ధాతుయో ఏకస్మిమ్పి అత్తభావే అపరిమేయ్యప్పభేదా పవత్తన్తి. తస్మా మహన్తా బహూ అనేకసతసహస్సప్పభేదా భూతాతి మహాభూతా. **మహాభూతపరియోసానతో**తి మహాభూతస్స వసేన పరియోసానప్పత్తితో.

"కాలో ఘసతి భూతాని, సబ్బానేవ సహత్తనా;

యో చ కాలఘసో భూతో, స భూతపచనిం పచీ"తి. (జా. ౧.౨.౧౯౦) –

హి ఏవమాదీసు ఖీణాసవో "భూతో"తి వుత్తో. సో హి ఉచ్ఛిన్నభవనేత్తికతాయ ఆయతిం అప్పటిసన్ధికత్తా ఏకన్తతో "భూతో"తి వుచ్చతి, న ఇతరే, భవిస్సన్తీతి వోహారం అనతీతత్తా. భూతో ఏవ ఇధ పూజావసేన "మహాభూతో"తి వుత్తో యథా "మహాఖీణాసవో, మహామోగ్గల్లానో"తి చ. ఇమాసఞ్చ ధాతూనం అనాదిమతి సంసారే పబన్ధవసేన పవత్తమానానం యథావుత్తస్స మహాభూతస్సేవ సన్తానే పరియోసానప్పత్తి, నాఞ్ఞత్ర. తస్మా మహాభూతే భూతా పరియోసానం పత్తాతి మహాభూతా పురిమపదే భూత-సద్దస్స లోపం కత్వా. ఏవమేతా ధాతుయో మహాభూతేకదేసతాదీహి మహాభూతాతి వేదితబ్బా. పథవీఆదీనం కక్ఖళపగ్ఘరణాదివిసేసలక్ఖణసమఙ్గితా అపరిచ్చత్తధాతులక్ఖణానంయేవాతి ఆహ "**ధాతులక్ఖణం అనతీతత్తా**"తి. న హి సామఞ్ఞపరిచ్చాగేన విసేసో, విసేసనిరపేక్ఖం వా సామఞ్ఞం పవత్తతి. తథా హి వదన్తి –

"తమత్థాపేక్ఖతో భేదం, ససామఞ్ఞం జహాతి నో;

గణ్హాతి సంసయుప్పాదా, సమేవేకత్థకం ద్వయ"న్తి.

సలక్ఖణధారణేన చాతి యేన సలక్ఖణధారణేన "ధాతుయో"తి వుచ్చన్తి, తేనేవ "**ధమ్మా**"తిపి వుచ్చన్తి ఉభయథాపి నిస్సత్తనిజ్జీవతాయ ఏవ విభావనతో. తేనేవాహ – "ఛధాతురోయం భిక్ఖు పురిసో, ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరతీ"తి చ. అరూపానం ఖణతో రూపానం ఖణస్స నాతిఇత్తరతాయాహ "**అత్తనో ఖణానురూప**"న్తి. **ధరణేనా**తి ఠానేన, పవత్తనేనాతి అత్థో. **ఖయట్ఠేనా**తి ఖణభఙ్గతాయ. **భయట్ఠేనా**తి ఉదయవయపటిపీళనాదినా సప్పటిభయతాయ. **అసారకట్ఠేనా**తి అత్తసారవిరహేన.

౩౨౩. సహుప్పన్నావ ఏతాతి ఏతా చతస్సో ధాతుయో సహ ఉప్పన్నావ సహ పవత్తమానావ సమానకాలే లబ్భమానాపి అవకంసతో **సబ్బపరియన్తిమే** ఉతుచిత్తాహారసముట్ఠానేసు సుద్ధట్ఠకే, కమ్మజేసు జీవితనవకేతి ఏకేకస్మిం

సుద్ధట్ఠకాదికలాపేపి పదేసేన అవినిబ్భుత్తా విసుం విసుం అనిద్దిసితబ్బట్ఠానతాయ. యత్థ హి తిస్సన్నం ధాతూనం పతిట్ఠావసేన పథవీ, తత్థేవ తస్సా ఆబన్ధనపరిపాచనసముదీరణవసేన ఇతరా. ఏస నయో సేసాసుపి.

౩౦౪. **పురిమా ద్వే గరుకత్తా సభాగా** అఞ్ఞమఞ్ఞన్తి అధిప్పాయో. ఏత్థ చ నను పథవియాపి లహుభావో అత్థి. తథా హి సా "కక్ఖళం ముదుకం సణ్హం ఫరుసం గరుకం లహుక"న్తి నిద్దిట్ఠా, ఆపేపి లహుభావో లబ్భతేవాతి? న, నిప్పరియాయగరుభావస్స అధిప్పేతత్తా. గరుభావో ఏవ హి పథవీధాతుయా గరుతరం ఉపాదాయ లహుభావోతి పరియాయేన వుత్తో సీతభావో వియ తేజోధాతుయా. యది ఏవం రూపస్స లహుతాతి కథం? అయమ్పి వుత్తనయా ఏవ లహుతాకారం ఉపాదాయ లబ్భనతో. న హి పరిచ్ఛేదవికారలక్ఖణాని పరమత్థతో లబ్భన్తి నిప్ఫన్నరూపానం అవత్థావిసేసభావతో. తస్మా పరమత్థసిద్ధం గరుభావం సన్ధాయ వుత్తం "పురిమా ద్వే గరుకత్తా సభాగా"తి. ''**తథా**''తి పదేన "సభాగా"తి ఇమమత్థం ఉపసంహరతి. ''**ద్వే**''తి పన ఇదం యథా "పురిమా"తి ఏత్థ, ఏవం "పచ్ఛిమా"తి ఏత్థాపి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **విసభాగా** గరుకలహుకభావతోతి అధిప్పాయో. యథా చ గరుకలహుకభావేహి, ఏవం పేయ్యభావాపేయ్యభావేహి చ సభాగవిసభాగతా యోజేతబ్బా.

౩౦౫. **అజ్ఝత్తికా** హేట్ఠా వుత్తఅజ్ఝత్తికా, సత్తసన్తానపరియాపన్నాతి అత్థో. **విఞ్ఞాణవత్థు విఞ్ఞత్తిఇన్ద్రియానన్తి** చక్ఖాదీనం ఛన్నం విఞ్ఞాణవత్థూనం, ద్విన్నం విఞ్ఞత్తీనం, ఇత్థిపురిసిన్ద్రియజీవితిన్ద్రియానఞ్చ. యే పన "విఞ్ఞాణవత్థూతి హదయవత్థు గహిత"న్తి వదన్తి, తేసం ఇన్ద్రియ-గ్గహణేన అట్ఠన్నమ్పి రూపిన్ద్రియానం గహణం వేదితబ్బం. ''**వుత్తవిపరీతప్పకారా**''తి ఇదం బాహిరానం ధాతూనం యథా సబ్బసో విఞ్ఞాణవత్థువిఞ్ఞత్తిఇన్ద్రియానం అనిస్సయతా చ ఇరియాపథవిరహో చ వుత్తవిపరియాయో, ఏవం చతుసముట్ఠానతాపీతి కత్వా వుత్తం, న లక్ఖణరూపస్స వియ కుతోచిపి సముట్ఠానస్స అభావతో ఉతుసముట్ఠానతాయ తాసం. లహుతాదినిస్సయతాపి అజ్ఝత్తికానం ధాతూనం వత్తబ్బా, న వా వత్తబ్బా. విఞ్ఞత్తి-గ్గహణం హి లక్ఖణన్తి.

౩౦౬. **ఇతరాహీ**తి ఆపోతేజోవాయుధాతూహి. **ఏకసఙ్గహా**తి సజాతిసఙ్గహేన ఏకసఙ్గహా. సమానజాతియానం హి సఙ్గహో సహజాతిసఙ్గహో. తేనాహ ''**సముట్ఠాననానత్తాభావతో**''తి.

౩౦౭. **తిణ్ణం మహాభూతానం పతిట్ఠా హుత్వా పచ్చయో హోతీ**తి యేహి మహాభూతేహి సమ్పిణ్డనవసేన సఙ్గహితా, పరిపాచనవసేన అనుపాలితా, సముదీరణవసేన విత్థమ్భితా చ, తేసం అత్తనా సహజాతానం తిణ్ణం మహాభూతానం పతిట్ఠా హుత్వా తతో ఏవ సన్ధారణవసేన అవస్సయో హోతి, వుత్తనయేన వా పతిట్ఠా హుత్వా సహజాతాదివసేన పచ్చయో హోతీతి. ఏస నయో సేసాసుపి.

౩౦౮. యదిపి అఞ్ఞమఞ్ఞఆభోగపచ్చవేక్ఖణరహితా ఏతే ధమ్మాతి హేట్ఠా ధాతూనం అసమన్నాహారతా దస్సితా ఏవ, అథాపి ఇమినావ నయేన విసుం కమ్మట్ఠానపరిగ్గహో కాతబ్బోతి దస్సేన్తో ''**పథవీధాతు చేత్థా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **పథవీధాతు చేత్థాతి చ**-సద్దో సమ్పిణ్డనత్థో, తేన అయమ్పి ఏకో మనసికారప్పకారోతి దీపేతి. **ఏత్థా**తి ఏతాసు ధాతూసు. అహం "పథవీధాతూ"తి వా "పచ్చయో హోమీ"తి వా న జానాతీతి అత్తని వియ అత్తనో కిచ్చే చ ఆభోగాభావం దస్సేత్వా ఉపకారకస్స వియ ఉపకత్తబ్బానమ్పి ఆభోగాభావం దస్సేతుం ''**ఇతరానిపీ**''తిఆది వుత్తం. **సబ్బత్థా**తి సబ్బాసు ధాతూసు, తత్థాపి అత్తకిచ్చుపకత్తబ్బభేదేసు సబ్బేసు.

౩౯౯. పచ్చయవిభాగతోతి పచ్చయధమ్మవిభాగతో చేవ పచ్చయభావవిభాగతో చ. “పచ్చయతో”తి హి ఇమినా పథవీఆదీనం అఞ్ఞాసాధారణో పతిట్ఠాభావాదినా సేసభూతత్తయస్స పచ్చయభావో వుత్తో. ఇధ పన యేహి ధమ్మేహి పథవీఆదీనం ఉప్పత్తి, తేసం పథవీఆదీనఞ్చ అనవసేసతో పచ్చయభావవిభాగో వుచ్చతీతి అయం ఇమేసం ద్విన్నం ఆకారానం విసేసో. **కమ్మ**న్తి కుసలాకుసలం రూపుప్పాదకం కమ్మం. **చిత్త**న్తి యం కిఞ్చి రూపుప్పాదకం చిత్తం. **ఆహారో**తి అజ్ఝత్తికో రూపుప్పాదకో ఆహారో. **ఉతూ**తి యో కోచి ఉతు, అత్థతో తేజోధాతు. **కమ్మమేవా**తి అవధారణం సముట్ఠానసఙ్కరాభావదస్సనత్థం, తేన అకమ్మజానమ్పి కేసఞ్చి కమ్మస్స పరియాయపచ్చయభావో దీపితో హోతి. తథా హి వక్ఖతి “కమ్మపచ్చయచిత్తసముట్ఠాన”న్తిఆది. నను చ కమ్మసముట్ఠానానం కమ్మతో అఞ్ఞేనపి పచ్చయేన భవితబ్బన్తి? భవితబ్బం, నో పన కమ్మగతికోవాతి పటియోగినివత్తనత్థం అవధారణం కతం, తేనాహ ‘‘**న చిత్తాదయో**’’తి. **చిత్తాదిసముట్ఠానాన**న్తి ఏత్థాపి అయమత్థో యథారహం వత్తబ్బో. **ఇతరే**తి చిత్తాదితో అఞ్ఞే. **జనకపచ్చయో**తి సముట్ఠాపకతం సన్ధాయ వుత్తం, పచ్చయో పన కమ్మపచ్చయోవ. వుత్తం హి “కుసలాకుసలా చేతనా విపాకానం ఖన్ధానం కటత్తా చ రూపానం కమ్మపచ్చయేన పచ్చయో”తి (పట్ఠా. ౧.౧.౪౨౭).

సేసానన్తి చిత్తాదిసముట్ఠానానం. **పరియాయతో ఉపనిస్సయపచ్చయో హోతీతి పట్ఠానే** (పట్ఠా. ౧.౧.౯) అరూపానంయేవ ఉపనిస్సయపచ్చయస్స ఆగతత్తా నిప్పరియాయేన రూపధమ్మానం ఉపనిస్సయపచ్చయో నత్థి. సుత్తే పన “పుగ్గలం ఉపనిస్సాయ వనసణ్డం ఉపనిస్సాయా”తి వచనతో సుత్తన్తికపరియాయేన వినా అభావో ఉపనిస్సయపచ్చయోతి వేదితబ్బో. **చిత్తం జనకపచ్చయో హోతీ**తి సహజాతనిస్సయాహారాదివసేన పచ్చయో హోన్తం చిత్తం సముట్ఠాపకతం ఉపాదాయ “జనకపచ్చయో హోతీ”తి వుత్తం. ఆహారఉతూసుపి ఏసేవ నయో.

ఏవం కమ్మాదీనం పచ్చయధమ్మానం వసేన ధాతూసు పచ్చయవిభాగం దస్సేత్వా ఇదాని తంసముట్ఠానానం ధాతూనమ్పి వసేన పచ్చయవిభాగం దస్సేన్తో పఠమం తావ ‘‘**కమ్మసముట్ఠానం మహాభూత**’’న్తిఆదినా ఉద్దిసిత్వా పున ‘‘**తత్థ కమ్మసముట్ఠానా పథవీధాతూ**’’తిఆదినా నిద్దిసతి. **తత్థ కమ్మసముట్ఠానా పథవీధాతూ**తి “కమ్మసముట్ఠానం మహాభూత”న్తి ఏత్థ సామఞ్ఞతో వుత్తా కమ్మజపథవీధాతు. **కమ్మసముట్ఠానానం ఇతరాస**న్తి కమ్మజానం ఆపోధాతుఆదీనం తిస్సన్నం ధాతూనం సహుప్పత్తియా అత్తనో ఉపకారకానం తాసం ఉపకారకతో, ఆధారభావతో, ఉప్పాదతో యావ భఙ్గాధరణతో, విగమాభావతో చ సహజాతఅఞ్ఞమఞ్ఞనిస్సయఅత్థిఅవిగతవసేన చేవ పతిట్ఠావసేన చ పచ్చయో హోతి, హోన్తీ చ కమ్మం వియ అత్తనో, తాసఞ్చ న జనకవసేన పచ్చయో హోతి అసముట్ఠాపకత్తా తాసం. కామఞ్చేత్థ నిస్సయపచ్చయ-గ్గహణేనేవ పతిట్ఠాభావో సఙ్గహితో, పథవీధాతుయా పన అనఞ్ఞసాధారణకిచ్చం సహజాతానం పతిట్ఠాభావోతి ఇమం విసేసం దస్సేతుం ‘‘**పతిట్ఠావసేన చా**’’తి విసుం కత్వా వుత్తం. **ఆబన్ధనవసేన చా**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **తిసన్తతిమహాభూతాన**న్తి ఉతుచిత్తాహారసముట్ఠానానం చతుమహాభూతానం అఞ్ఞమఞ్ఞం అవోకిణ్ణానం, అవిచ్ఛేదేన పవత్తిం ఉపాదాయ సన్తతీతి సన్తతిగ్గహణం. పథవీధాతుయా పతిట్ఠాభావో నామ సహజాతానం ధమ్మానంయేవాతి ఆహ ‘‘**న పతిట్ఠావసేనా**’’తి. **న ఆబన్ధనవసేనా**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **ఏత్థా**తి ఏతేసు కమ్మసముట్ఠానమహాభూతేసు. “చిత్తసముట్ఠానా పథవీధాతు చిత్తసముట్ఠానానం ఇతరాస”న్తిఆదీసు సుకరో తన్తినయో నేతున్తి ‘‘**చిత్తఆహార...పే.... ఏసేవ నయో**’’తి అతిదిసతి.

సహజాతాదిపచ్చయవసప్పవత్తాసు చ పనాతి ఏత్థ **చ**-సద్దో సముచ్చయత్థో, **పన**-సద్దో విసేసత్థో, తదుభయేన చ యథావుత్తసహజాతాదిపచ్చయేహి పవత్తమానా ధాతుయో ఇమినా విసేసేన పవత్తన్తీతి ఇమమత్థం దీపేతి.

ఇదాని తం విసేసం దస్సేతుం ‘‘**ఏకం పటిచ్చా**’’తిగాథమాహ. తత్థ ఏకం ధాతుం పటిచ్చ తిస్సో ధాతుయో చతుధా సమ్పవత్తన్తి, తిస్సో ధాతుయో పటిచ్చ ఏకావ ధాతు చతుధా సమ్పవత్తతి, ద్వే ధాతుయో పటిచ్చ ద్వే ధాతుయో ఛధా సమ్పవత్తన్తీతి యోజనా. అత్థో పన పథవీఆదీసు ఏకేకిస్సా పచ్చయభావే ఇతరాసం తిస్సన్నం తిస్సన్నం పచ్చయుప్పన్నతాతి అయమేకో చతుక్కో, తిస్సన్నం తిస్సన్నం పచ్చయభావే ఇతరాయ ఏకేకిస్సా పచ్చయుప్పన్నతాతి అయమపరో చతుక్కో, పఠమదుతియా, తతియచతుత్థా, పఠమతతియా, దుతియచతుత్థా, పఠమచతుత్థా, దుతియతతియాతి ఇమాసం ద్విన్నం ద్విన్నం పచ్చయభావే తత్థ తత్థ ఇతరాసం ద్విన్నం ద్విన్నం పచ్చయుప్పన్నతాతి అయమేకో ఛక్కో. ఏవం పచ్చయభావేన చతుధా, ఛధా చ పవత్తమానానం ఏకకద్వికతికవసేన తికదుకఏకకవసేన చ యథాక్కమం పచ్చయపచ్చయుప్పన్నతావిభాగో వేదితబ్బో. అయఞ్చ పచ్చయభావో సహజాతఅఞ్ఞమఞ్ఞనిస్సయఅత్థిఅవిగతపచ్చయవసేన, తత్థాపి చ అఞ్ఞమఞ్ఞముఖేనేవ వేదితబ్బో. యం సన్ధాయ వుత్తం **పటిచ్చవారే** ‘‘ఏకం మహాభూతం పటిచ్చ తయో మహాభూతా, తయో మహాభూతే పటిచ్చ ఏకం మహాభూతం, ద్వే మహాభూతే పటిచ్చ ద్వే మహాభూతా ఉప్పజ్జన్తీ’’తి (పట్ఠా॰ ౧.౧.౫౩).

అభిక్కమపటిక్కమాదీతి ఆది-సద్దేన ఆదానవిస్సజ్జనాదికాయికకిరియాకరణస్స సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **ఉప్పీళనస్స పచ్చయో హోతి** ఘట్టనకిరియాయ పథవీధాతువసేన సిజ్ఝనతో. **సావాతి** పథవీధాతుయేవ. **ఆపోధాతుయా అనుగతా** ఆపోధాతుయా తత్థ అప్పధానభావం, పథవీధాతుయా చ పధానభావన్తి పతిట్ఠాభావే వియ పతిట్ఠాపనేపి సాతిసయకిచ్చత్తా తస్సా పతిట్ఠాపనస్స పాదట్ఠపనస్స పచ్చయో హోతీతి సమ్బన్ధో. **అవక్ఖేపనస్సాతి** అధోనిక్ఖిపనస్స. తత్థ చ గరుతరసభావాయ ఆపోధాతుయా సాతిసయో బ్యాపారోతి ఆహ ‘‘**పథవీధాతుయా అనుగతా ఆపోధాతూ**’’తి. తథా ఉద్ధఙ్గతికా తేజోధాతూతి ఉద్ధరణే వాయోధాతుయా తస్సా అనుగతభావో వుత్తో. తిరియం గతికాయ వాయోధాతుయా అతిహరణవీతిహరణేసు సాతిసయో బ్యాపారోతి తేజోధాతుయా తస్సా అనుగతభావో గహితో. తత్థ ఠితట్ఠానతో అభిముఖం పాదస్స హరణం **అతిహరణం,** పురతో హరణం. తతో థోకం వీతిక్కమ్మ హరణం **వీతిహరణం,** పస్సతో హరణం.

ఏకేకేన ముఖేనాతి ‘‘పత్థటత్తా పథవీ’’తిఆదినా (విసుద్ధి॰ ౧.౩౪౭) విభత్తేసు తేరససు ఆకారేసు ఏకేకేన ధాతూనం పరిగ్గణ్హనముఖేన. **స్వాయన్తి** సో అయం ఉపచారసమాధి. కథం పనస్స వవత్థానపరియాయోతి ఆహ ‘‘**చతున్నం ధాతూన**’’న్తిఆది.

౩౬౦. ఇదాని ఇమిస్సా భావనాయ ఆనిసంసే దస్సేతుం ‘‘**ఇదఞ్చ పనా**’’తిఆది వుత్తం. **సుఞ్ఞతం అవగాహతీతి** ధాతుమత్తతాదస్సనేన రూపకాయస్స అనత్తకతం వవత్థాపయతో తదనుసారేన నామకాయస్సాపి అనత్తకతా సుపాకటా హోతీతి సబ్బసో అత్తసుఞ్ఞతం పరియోగాహతి తత్థ పతిట్ఠహతి. **సత్తసఞ్ఞం సముగ్ఘాతేతీతి** తతో ఏవ ‘‘సత్తో పోసో ఇత్థీ పురిసో’’తి ఏవం పవత్తం అయాథావసఞ్ఞం ఉగ్ఘాతేతి సమూహనతి. **వాళమిగయక్ఖరక్ఖసాదివికప్పం అనావజ్జమానోతి** ససన్తానే వియ పరసన్తానేపి ధాతుమత్తతాయ సుదిట్ఠత్తా ఖీణాసవో వియ ‘‘ఇమే సీహబ్యగ్ఘాదయో వాళమిగా, ఇమే యక్ఖరక్ఖసా’’తి ఏవమాదివికప్పం అకరోన్తో భయభేరవం సహతి అభిభవతి. యథావుత్తవికప్పనాపజ్జనం హి భయభేరవసహనస్స కారణం వుత్తం. **ఉగ్ఘాతో** ఉప్పిలావితత్తం. **నిగ్ఘాతో** దీనభావప్పత్తి. **మహాపఞ్ఞో** చ పన హోతి ధాతువసేన కాయే సమ్మదేవ ఘనవినిబ్భోగస్స కరణతో. తథా హిదం కమ్మట్ఠానం బుద్ధిచరితస్స అనుకూలన్తి వుత్తం, **సుగతిపరాయణో వా** ఇన్ద్రియానం అపరిపక్కతాయన్తి అధిప్పాయో.

ఏకూనవీసతిభావనానయపటిమణ్డితస్స

చతుధాతువవత్థాననిద్దేసస్స లీనత్థవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩౮౧. “కో సమాధీ”తిఆదినా సరూపాదిపుచ్ఛా యావదేవ విభాగావబోధనత్థా. సరూపాదితో హి ఞాతస్స పభేదో వుచ్చమానో సువిఞ్ఞేయ్యో హోతి సఙ్ఖేపపుబ్బకత్తా విత్థారస్స, విత్థారవిధినా చ సఙ్ఖేపవిధి సఙ్గయ్హతీతి **“సమాధిస్స విత్థారం భావనానయఞ్చ దస్సేతు”**న్తి వుత్తం. అథ వా **“కో సమాధీ”**తిఆదినాపి సమాధిస్సేవ పకారభేదో దస్సీయతి, భావనానిసంసోపి భావనానయనిస్సితో ఏవాతి అధిప్పాయేన “విత్థారం భావనానయఞ్చ దస్సేతు”న్తి వుత్తం. **సబ్బప్పకారతోతి** పలిబోధుపచ్ఛేదాదికస్స సబ్బస్స భావనాయ పుబ్బకిచ్చస్స కరణప్పకారతో చేవ సబ్బకమ్మట్ఠానభావనావిభావనతో చ.

“సమత్తా హోతీ”తి వత్వా తమేవ సమత్తభావం విభావేతుం **“దువిధోయేవా”**తిఆది వుత్తం. **ఇధ అధిప్పేతో సమాధీతి** లోకియసమాధిం ఆహ. **దససు కమ్మట్ఠానేసూతి** యాని హేట్ఠా “ఉపచారావహానీ”తి వుత్తాని దస కమ్మట్ఠానాని, తేసు. **అప్పనాపుబ్బభాగచిత్తేసూతి** అప్పనాయ పుబ్బభాగచిత్తేసు అట్ఠన్నం ఝానానం పుబ్బభాగచిత్తుప్పాదేసు. **ఏకగ్గతాతి** ఏకావజ్జనవీథియం, నానావజ్జనవీథియఞ్చ ఏకగ్గతా. **అవసేసకమ్మట్ఠానేసూతి** “అప్పనావహానీ”తి వుత్తేసు తింసకమ్మట్ఠానేసు.

సమాధిఆనిసంసకథావణ్ణనా

౩౮౨. దిట్ఠధమ్మో వుచ్చతి పచ్చక్ఖభూతో అత్తభావో, తత్థ సుఖవిహారో **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారో**. కామం **“సమాపజ్జిత్వా”**తి ఏతేన అప్పనాసమాధియేవ విభావితో, **“ఏకగ్గచిత్తా”**తి పన పదేన ఉపచారసమాధినోపి గహణం హోతీతి తతో నివత్తనత్థం **“అప్పనాసమాధిభావనా”**తి వుత్తం. **న ఖో పనేతేతి** ఏతే బాహిరకభావితా ఝానధమ్మా చిత్తేకగ్గతామత్తకరా. **అరియస్స వినయే** బుద్ధస్స భగవతో సాసనే **“సల్లేఖా”తి న వుచ్చన్తి** కిలేసానం సల్లేఖనపటిపదా న హోతీతి కత్వా, సాసనే పన అవిహింసాదయోపి సల్లేఖావ లోకుత్తరపాదకత్తా.

సమ్బాధేతి తణ్హాసంకిలేసాదినా సంకిలిట్ఠతాయ పరమసమ్బాధే అతివియ సఙ్కటట్ఠానభూతే సంసారప్పవత్తే. **ఓకాసాధిగమనయేనాతి** అత్థపటిలాభయోగ్గస్స నవమఖణసఙ్ఖాతస్స ఓకాసస్స అధిగమనయేన. తస్స హి దుల్లభతాయ అప్పనాధిగమమ్పి అనధిగమయమానో సంవేగబహులో పుగ్గలో ఉపచారసమాధిమ్హియేవ ఠత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోతి “సీఘం సంసారదుక్ఖం సమతిక్కమిస్సామీ”తి.

అభిఞ్ఞాపాదకన్తి ఇద్ధివిధాదిఅభిఞ్ఞాఞాణపాదకభూతం అధిట్ఠానభూతం. **హోతీతి వుత్తనయాతి** ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో పకారత్థో, తేన “ఇమినా పకారేన వుత్తనయా”తి సేసాభిఞ్ఞానమ్పి వుత్తప్పకారం సఙ్గణ్హాతి. **సతి సతి ఆయతనేతి** పురిమభవసిద్ధే అభిఞ్ఞాధిగమస్స కారణే విజ్జమానే. అభిఞ్ఞాధిగమస్స హి అధికారో ఇచ్ఛితబ్బో, యో “పుబ్బహేతూ”తి వుచ్చతి. న సమాపత్తీసు వసీభావో. తేనాహ భగవా “సతి సతి ఆయతనే”తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౫౮; అ॰ ని॰ ౩.౧౦౨). **అభిఞ్ఞాసచ్ఛికరణీయస్సాతి** వక్ఖమానవిభాగాయ అభివిసిట్ఠాయ పఞ్ఞాయ సచ్ఛికాతబ్బస్స. **ధమ్మస్సాతి** భావేతబ్బస్స చేవ

విభావేతబ్బస్స చ ధమ్మస్స. అభిఞ్ఞాసచ్ఛికిరియాయ చిత్తం అభినిన్నామేతీతి యోజనా. **తత్ర తత్రేవా**తి తస్మిం తస్మింయేవ సచ్ఛికాతబ్బధమ్మే. సక్ఖిభావాయ పచ్చక్ఖకారితాయ భబ్బో సక్ఖిభబ్బో, తస్స భావో సక్ఖిభబ్బతా, తం **సక్ఖిభబ్బతం**.

తం తం భవగామికమ్మం ఆరబ్భ భవపత్థనాయ అనుప్పన్నాయపి కమ్మస్స కతూపచితభావేనేవ భవపత్థనాకిచ్చం సిజ్ఝతీతి దస్సేన్తో ఆహ **''అపత్థయమానా వా''**తి. సహ భ్యేతి పవత్తతీతి సహబ్యో, సహాయో, ఇధ పన ఏకభవూపగో అధిప్పేతో, తస్స భావో సహబ్యతా, తం **సహబ్యతం**.

కిం పన అప్పనాసమాధిభావనాయేవ భవవిసేసానిసంసా, ఉదాహు ఇతరాపీతి చోదనం మనసి కత్వా ఆహ **''ఉపచారసమాధిభావనాపీ''**తిఆది.

నిబ్బానన్తి తిస్సన్నం దుక్ఖతానం నిబ్బుతిం. రూపధమ్మే పరియాపన్నా విజ్జమానాపి సఙ్ఖారదుక్ఖతా చిత్తస్స అభావేన అసన్తసమావ. తేనాహ **''సుఖం విహరిస్సామా''**తి. **సోళసహి ఞాణచరియాహీ**తి అనిచ్చానుపస్సనాదుక్ఖఅనత్తనిబ్బిదావిరాగనిరోధపటినిస్సగ్గవివట్టానుపస్సనాతి ఇమాహి అట్ఠహి, అట్ఠహి చ అరియమగ్గఫలఞాణేహీతి ఏవం సోళసహి. **నవహి సమాధిచరియాహీ**తి పఞ్చన్నం రూపజ్ఝానానం, చతున్నం అరూపజ్ఝానానఞ్చ వసేన ఏవం నవహి. కేచి పన "చత్తారో రూపజ్ఝానసమాధీ, చత్తారో అరూపజ్ఝానసమాధీ, ఉభయేసం ఉపచారసమాధిం ఏకం కత్వా ఏవం నవా"తి వదన్తి.

సమాధిభావనాయోగేతి సమాధిభావనాయ అనుయోగే అనుయుఞ్జనే, సమాధిభావనాసఙ్ఖాతే వా యోగే. **యోగో**తి భావనా వుచ్చతి. యథాహ "యోగా వే జాయతీ భూరీ"తి (ధ॰ ప॰ ౨౮౨).

౩౬౩. సమాధిపీతి పి-సద్దేన సీలం సమ్పిణ్డేతి.

సమాధినిద్దేసవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి ఏకాదసమపరిచ్ఛేదవణ్ణనా.

పఠమో భాగో నిట్ఠితో.